

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

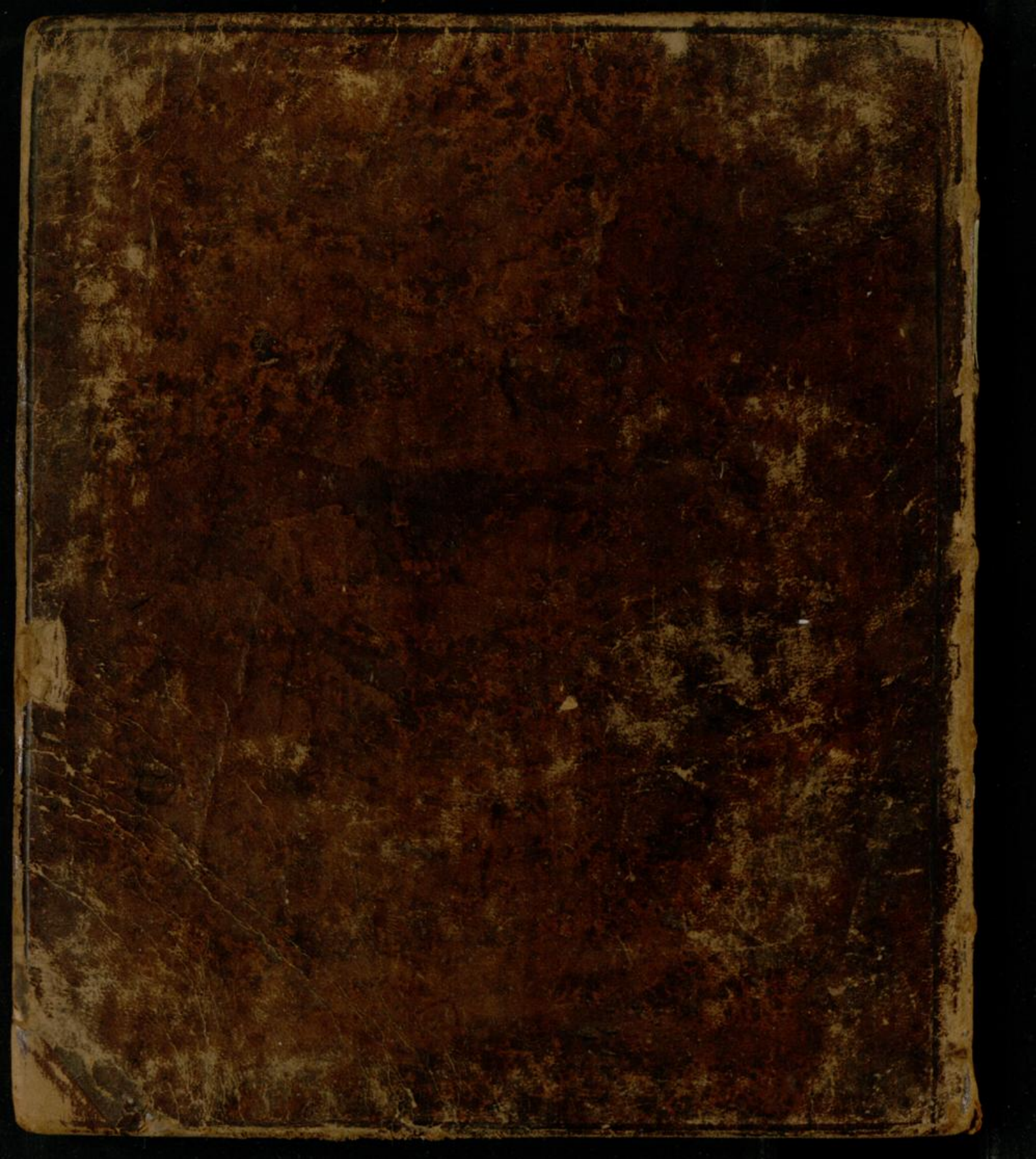
‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Devarim

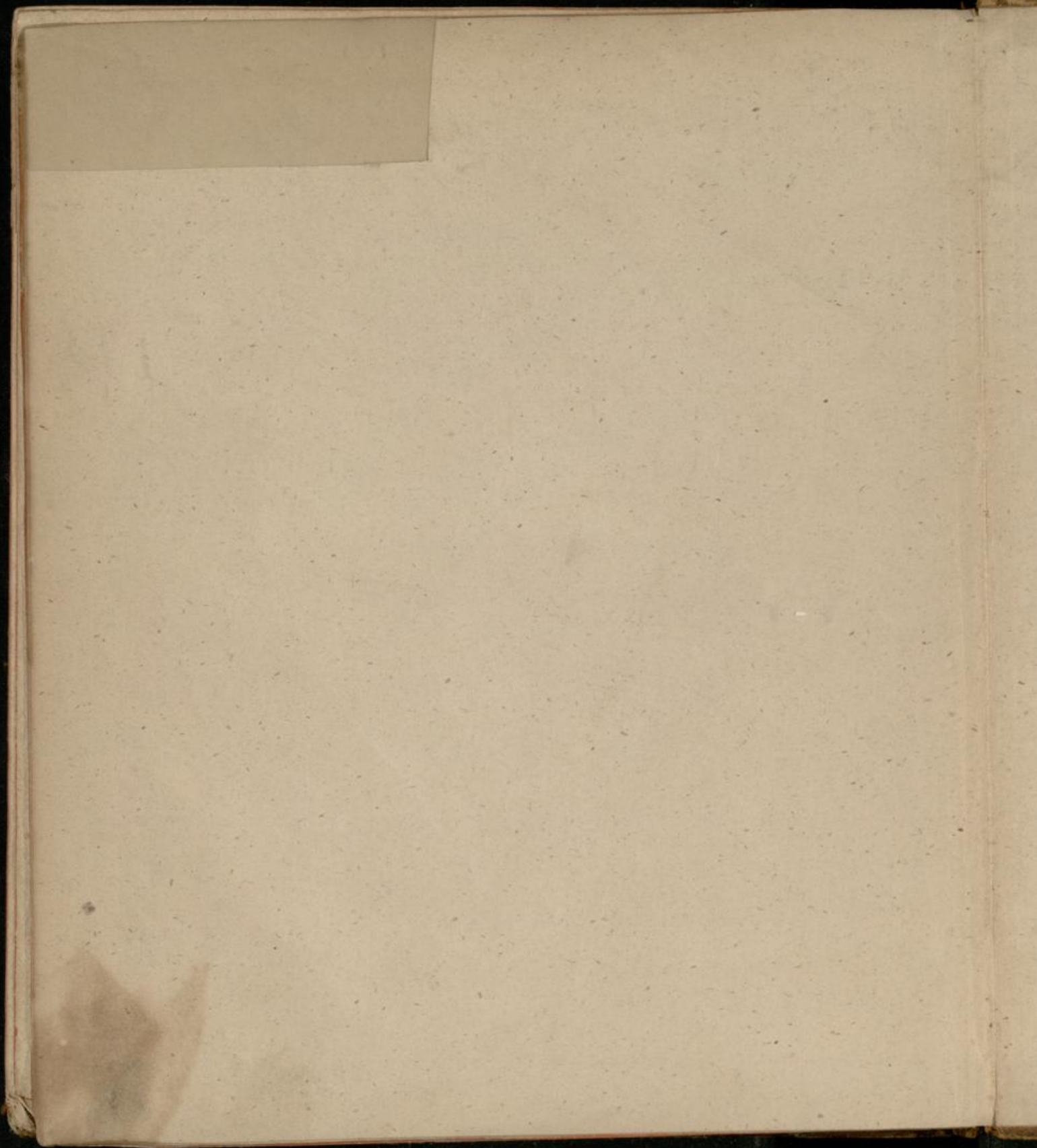
Shelomoh ben Yitshaḳ

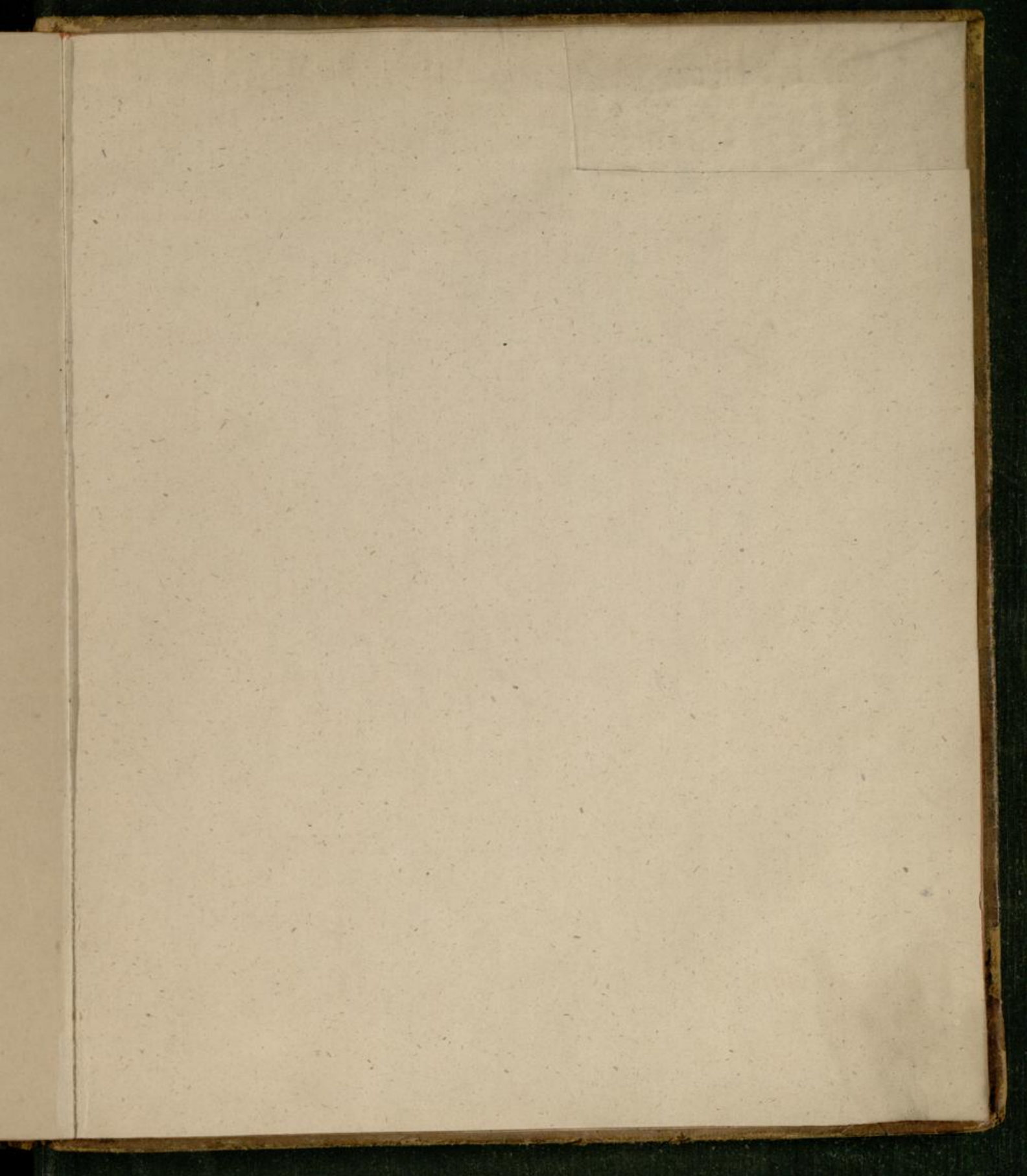
Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

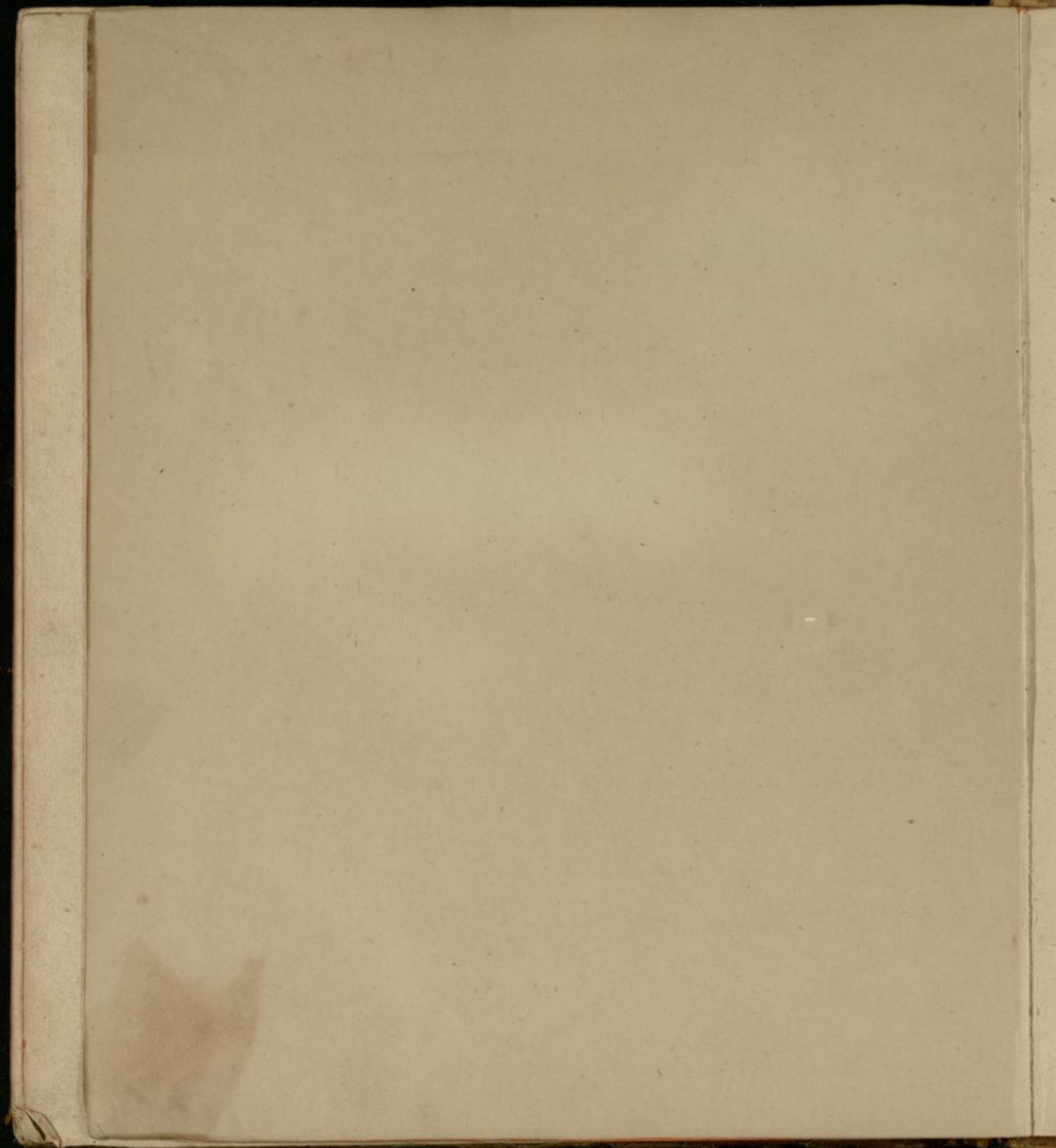
urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9976

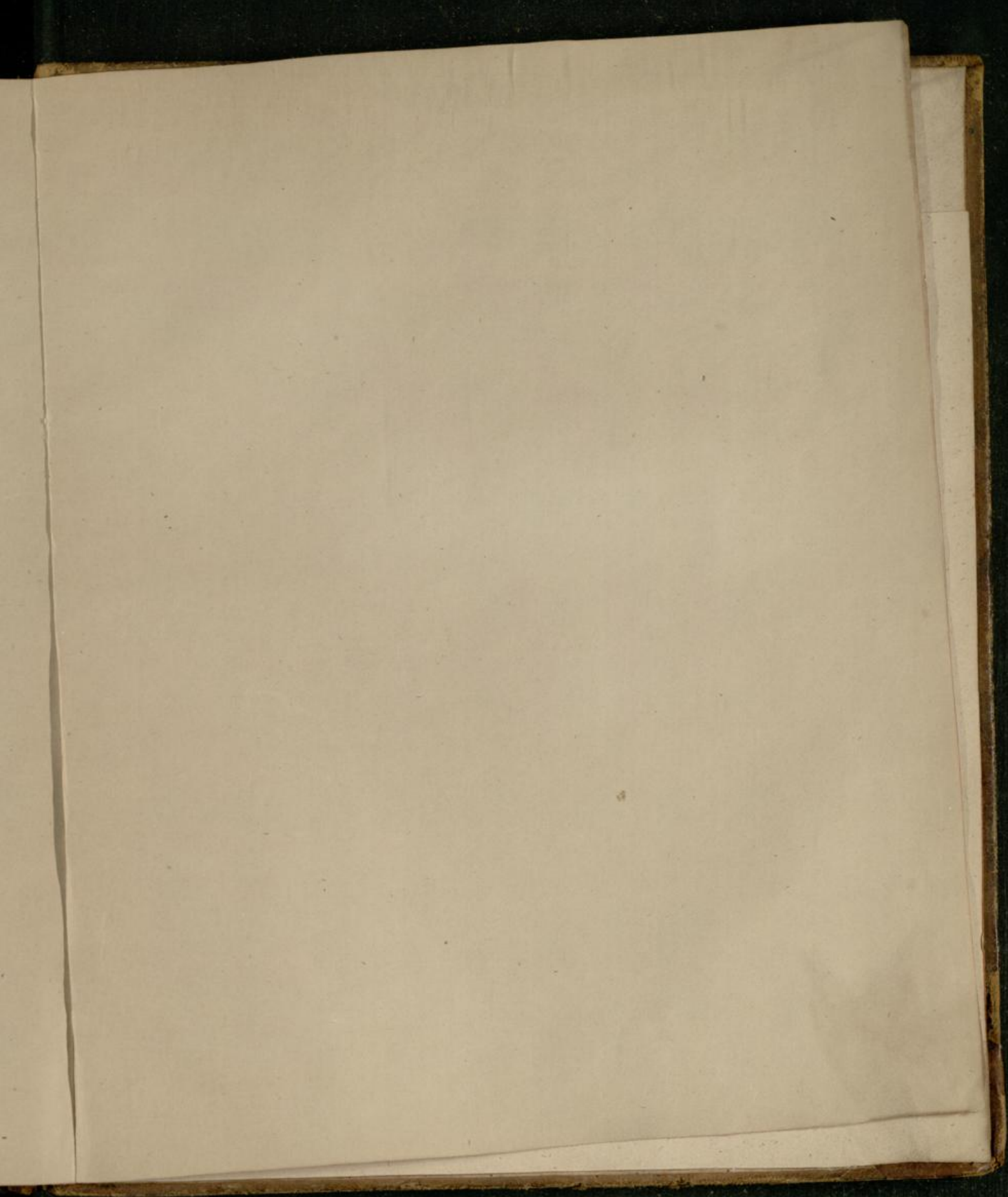

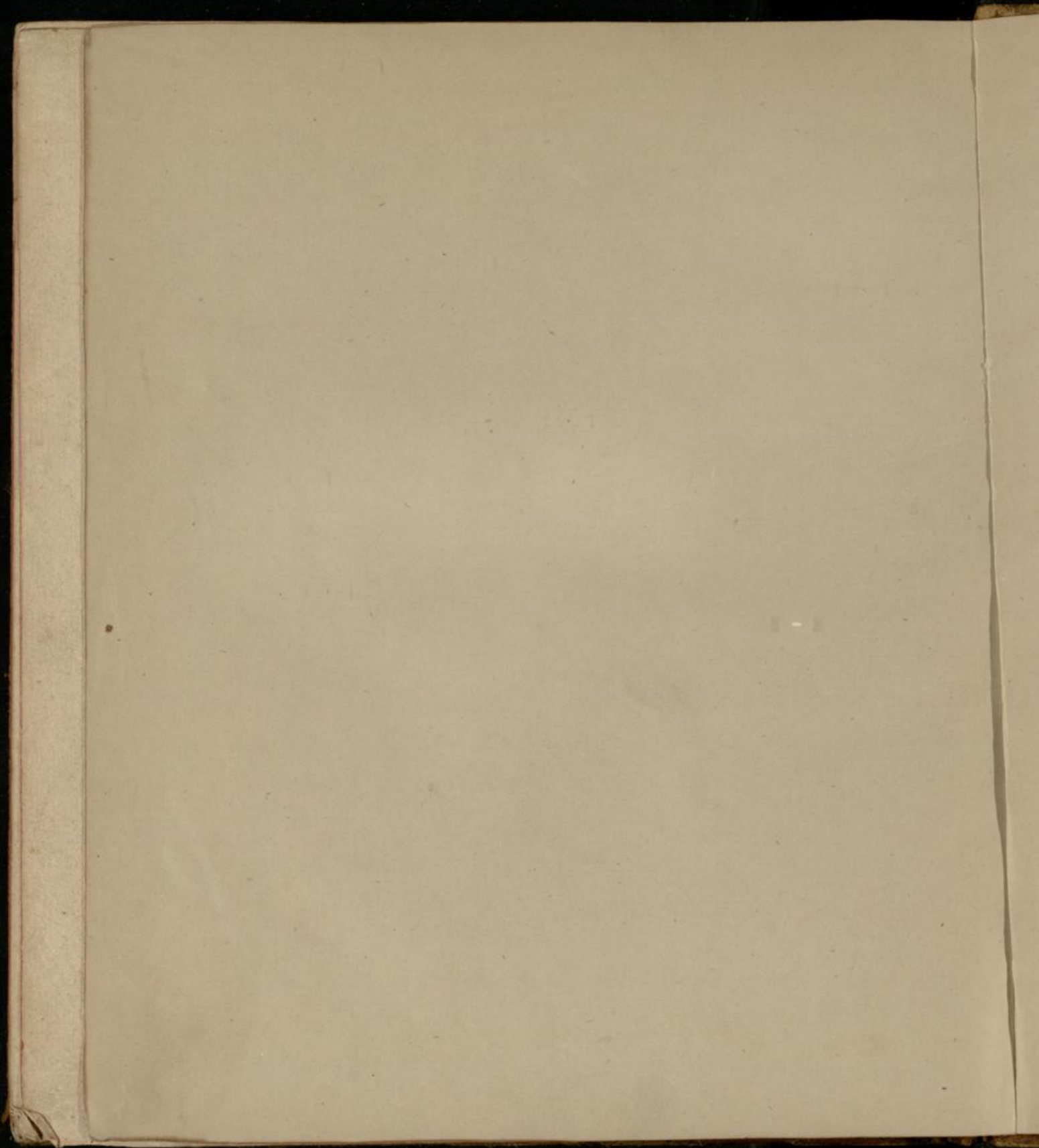
153

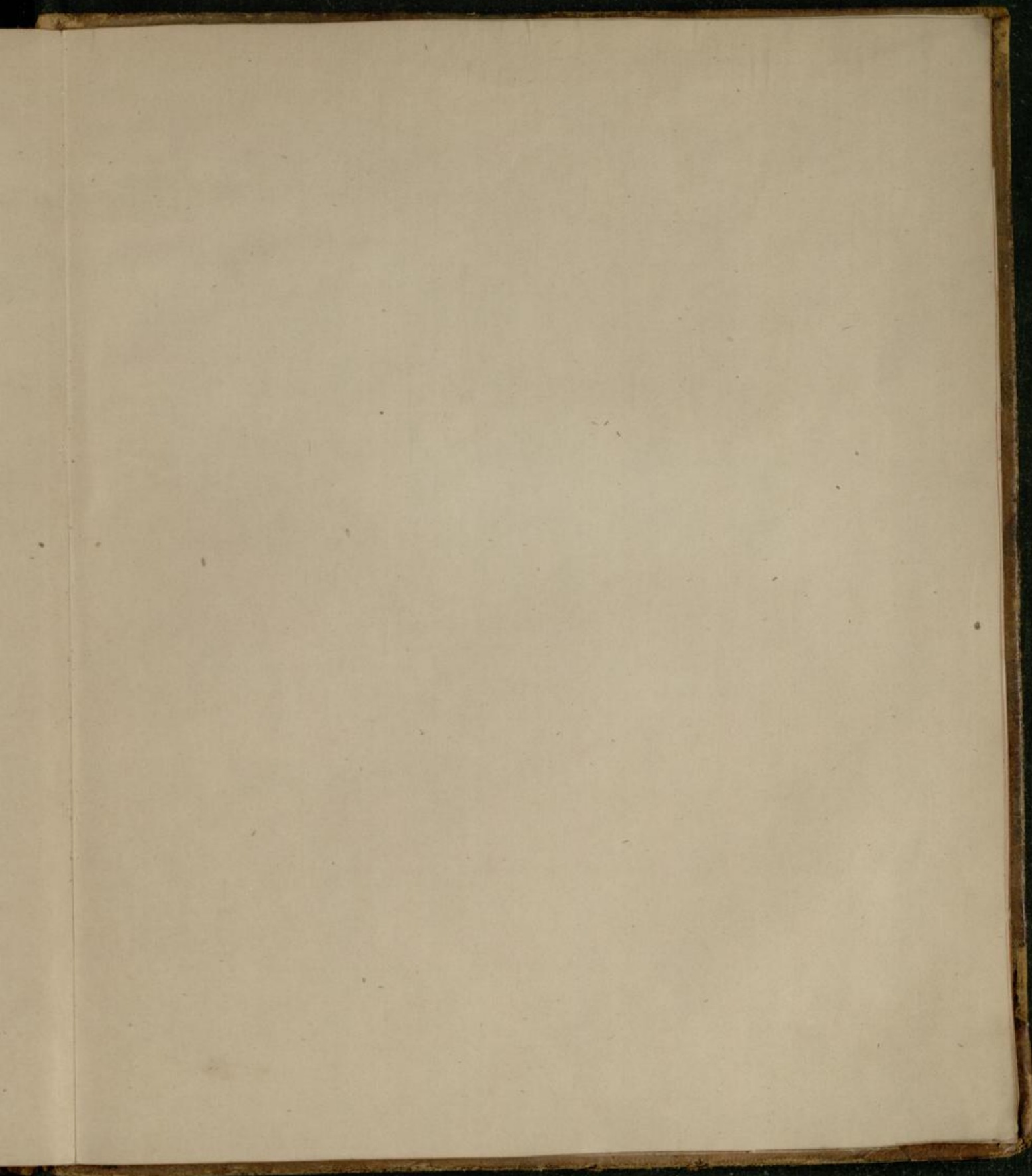

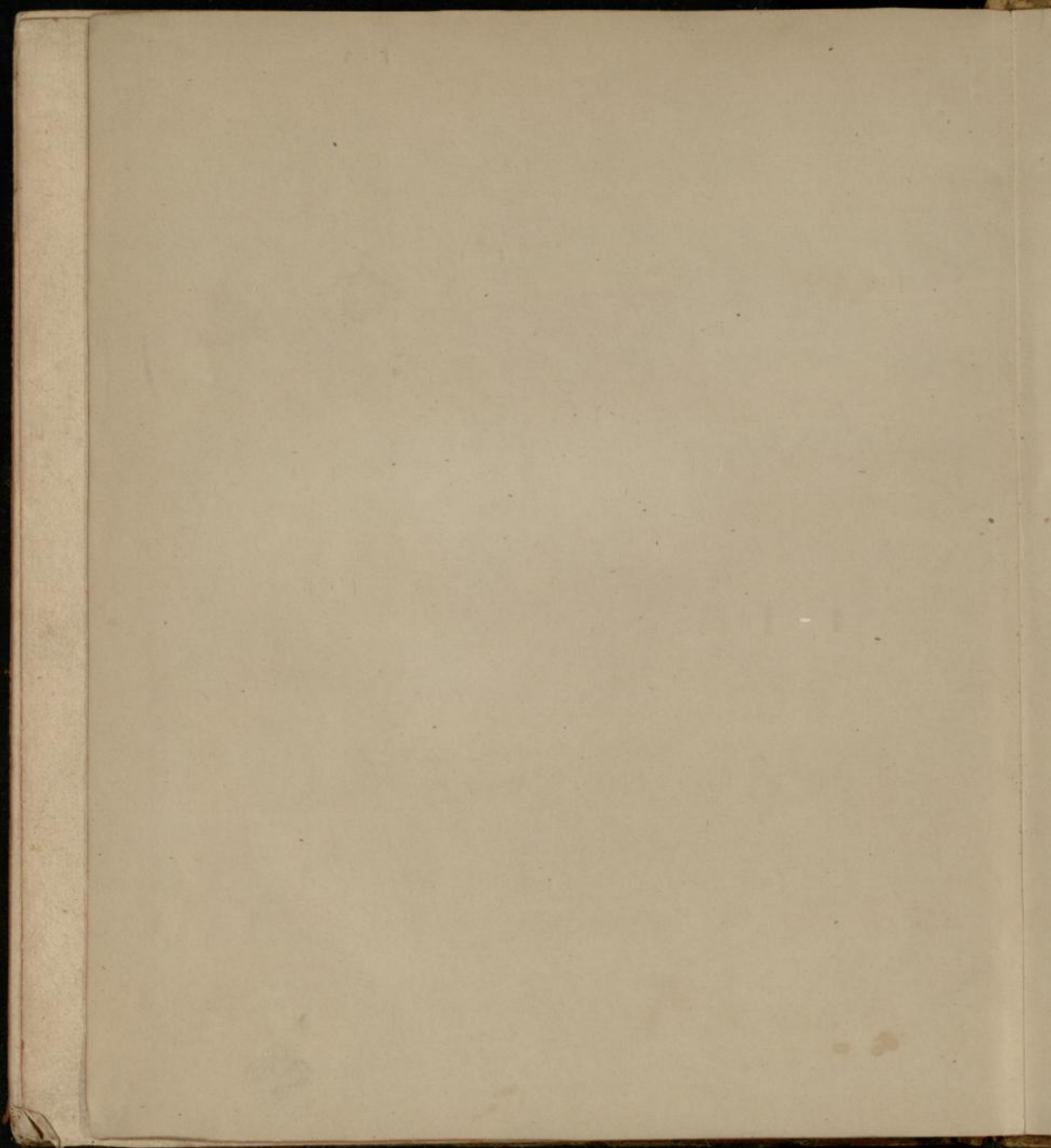

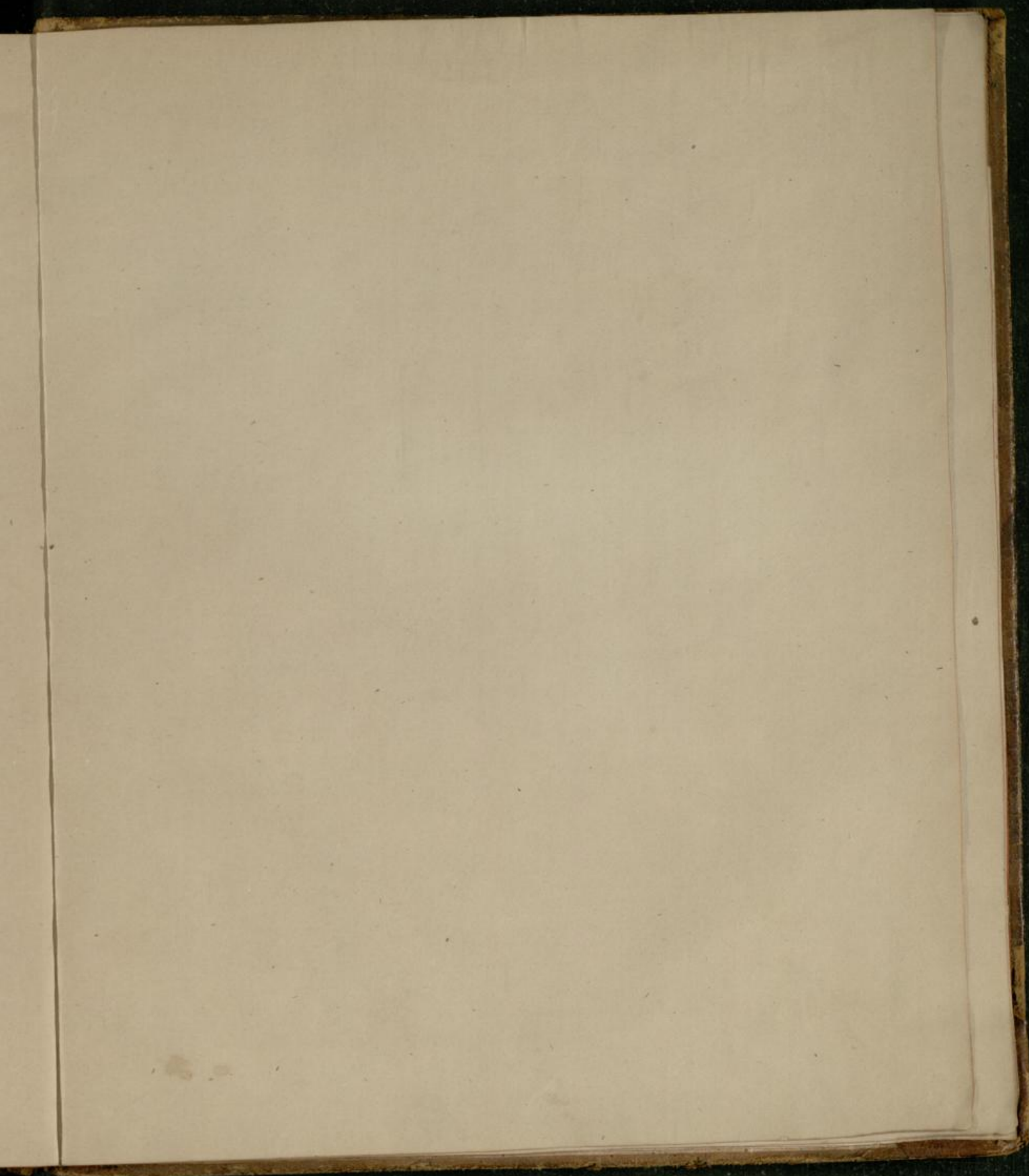

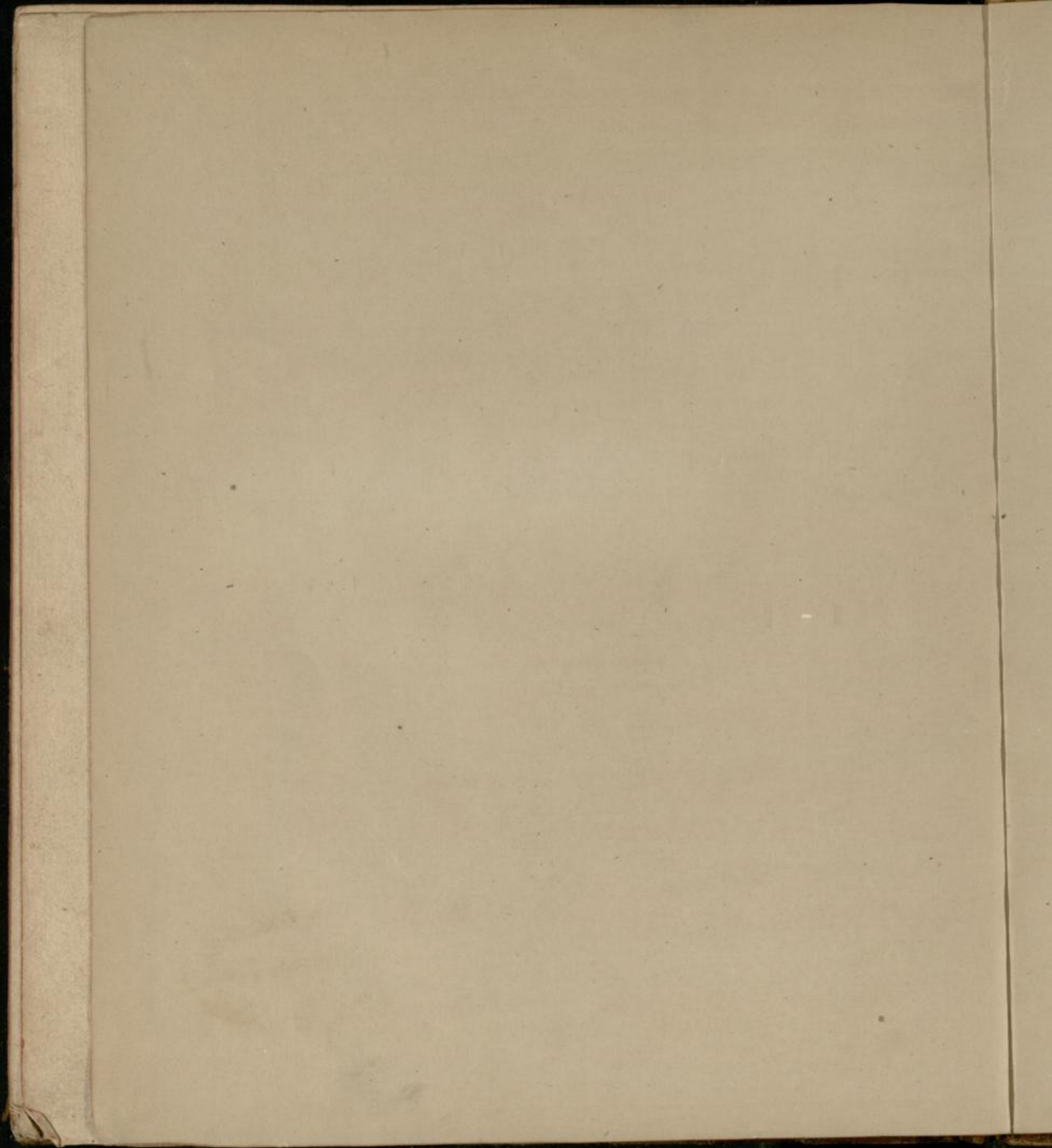

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

עם ג' הרגומים • ולעומת מסגרתם פיר"שי •
 ופירוש רש"בם • ופירוש מכלל יופי •
 מן ר' שלמה בן מלך • ופירוש באר
 רחובות על דקדוקי רש"י • סעיף ער
 סעיף לדגליהם חונים • וספר החינוך
 כרבינו אהרן הלוי בסוף כל חלק יחפשו
 עליו הכמים ונבונים :

כוכב לכות הדפוס ע"י התורני המוסלא[מזה]רר
 פנחס אליהו בן התורני המנהיג מזה"ר רר מייס
 כ"ץ וכנו התורני המוסלא מזה"ר סג"ל סג"ל
 תק"ק וילנה :

בפרנקפורט דאדר באותיות

אמשטרדם

לפרט ושננו, לבניך ודברת במ

A. 2.

דברים א

אונקלוס

עמוד
שיטת
פגית
דיחול
מהחלה
שיטה

אלה א אלה

א אלה

2102

הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל
בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין
פארן ובין הפל ולבן והצרת ורי זהב :
ב אשר עשר יום מהרב דרך הרשע
עד
פתנמא דמליל משה עם כל ישראל
בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין
פארן ובין הפל ולבן והצרת ורי זהב :
ב אשר עשר יום מהרב דרך הרשע
עד

טורא

דשי

(א) אלה הדברים - (ספרי) לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהענין לפני המקום בהן לפיכך נסמ את הדברים והזכירם בדמו מפני כבודו של ישראל : אל כל ישראל - אינו כוכיח מקצתן היו אלו שבשוק חומרים אדם הייתם שומעים וכן עמורם ולא הסיבות דבר מן דבר וכן אינו היינו חסידים אמת לכן כנסם כולם ואמר להם הרי כולכם כאן כל מי שיש לו תשובה ישיבו : במדבר - לא כמדבר היו אלא שערבות מואב ומהו כמדבר אלא כשכיל מה שהענין בו במדבר שאתרו (שמות י"ז) וזיתן קומתו וגו' : בערבה - כשכיל בערבה שחטאו כשעל פעור שטיס בעדנות מואב : מול סוף - על מה שהמרו כים סוף כמול אים סוף שאתרו (שם י"ד) המכליאין קהרים במלרים וכן כנסים מתוך הים שאתרו (תהלים ק"ו) וימרו על אים כים סוף כדאיתא (בערבין ט"ו) : בין פארן ובין הפל ולבן - א"ר יוחנן חזרו על כל המקרא ולא זנינו מקום שמתו תופל ולכן אלא הוכיחו על הדברים שפלו על הן שהם לכן שאתרו (במדבר כא) וכפשו קנה כלחם הקלוקל ועל מה שעשו במדבר פארן ע"י המרגלים : והצרות - במחלוקתו של קרח - (ספרי) ד"א אמר להם למה ללמוד מנה שעשית למרים בחצרות כשכיל לשון הרע ואתם נדרתם במקום : ודי זהב - הוכיחו על העגל שעשו כשכיל רובזה שהיה להם שאתרו (הושע ב') וכסף רכיתי להם וזה עשו לטעם : (ב) אחד עשר יום מהרב - אמר להם משה ראו מה גרמתם הין לכם דרך קצרה מחורב לקדש כרבע כדרך הר שציר ואף הוא מהלך י"א יום ואתם הלכתם ימותה כשלה ימים שהרי כעשרים כאייר גם עז מהודם שאתרו (במדבר י') ויהי כשנה השנית חחדש השני כעשרים כחדש וגו' (הענין בט) וכ"ט כסין שלחו את המרגלים לקדש כרבע לא מהם שלשים יום שעשו בקצרות היתה שאלו הכשר חדש ימים ושבעה ימים שעשו בחצרות להמגר עם מרים כמלא כשלה ימים הלכו כל אותו הדרך וכל כך היתה שכינה ונתלכטת כשכיל למהר באתכם לארץ וכשכיל שקלקלתם הסב א לכם כסיבות הר שעיר מ' שנה :

רשב"ם

(ה) אלה הדברים לפי פשוטו כל הזכרים כמקום זה מקומות הן כמו שזנינו שרגלים הכסוקים לתת סימן בתוך סימן אל המקומות שהיו רוצה לפרש היכן כלן לך - מקדש לבית אל וים אהל בית אל מים והעי מקדש - וישו ויתט לפני החירות בין מודול ובין הים לפני בעל נסן - בסוף שופטים הנה חנה לה' בשילה מימים ימימה אשר מצפונה לבית אל ממזרח השמש למסלה סעלה בית אל שכמה מנהג ללבושה - וכל שכן פלדך לפרש היכן לאמר והמנות כמו שכתו' וידבר ה' אל משה בהר סיני בערבות מואב וידבר ה' אל משה במדבר סיני שאתרו מרים חדש הזה - אף כאן עושה סימן בערך סי' וכן הוא אומר וחומר ושונה דבר זה כשכיל משה לפרש את המנות אלה בעדות החקים והחשבים אשה דבר משה וגו' - בעבר הירדן כניא מול בית פעור בארץ סיחן מלך האמרי הואיל משה וגו' בעבר הירדן - וכאיה עבר הירדן כדבר באותו עברי הירדן שהוא לנג מדבר שהיו בו ישראל מ' שנה שהוא קרוי עבר הירדן ליושבים בארץ ישראל ולא בעבר הירדן הוא ללד (ירושלים) (ס"ח א') שנס הוא קרוי עבר הירדן להולכי מדבר שהיו בו ישראל : בערבה כלומר בחזרה מקום במדבר באותו מדבר בערבות מואב : גול סוף שים מתחיל עמורם ארץ ישראל שאתרו גשתי אתג כולך מים סוף עדים פלטים (וגו') כלומר ממזרח ועד מערב

UNIVERSITÄT POTSDAM
Universitätsbibliothek

1228

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי ב

אלה הדברים

אלה הדברים

אליו פתגמו אוכחותא די מליל משה עם כל ישראל
בנפיעו לותיה בד תנו בעיקרא דירנא ענא ואמר להו
הלא קמקרא בשורא דטיני אתהיזבת לבו אוכחותא
יבמשבו דמואב אתפרשת לבו כמא גיסו ופרישו עבד
לבו קודשא ברוד הוא כומו בעברתו על גף נמא
דסוף דעבד לבו אפטרט לקל שקטא ושקטא ואתו
קטיתו מדתר מימריה ופרגתו קדמוי קפארן על מימרא
אללוי וטפלתו עלוי מילי שקרא ואתרעמתו על כנא
דאחור לבו חיוור מן שמיא ושילתו בישרא בתצרות
גתו חמי לבו למשמיעיא מוגו עלמא אלולי דרבר לבו
זקנת אכסתכו צרנקא ומשבו זיקנא וצרו קיימא וקאמי
קודשא דתמיתו דתבא פניא וכפר לבו על חובת עוגל
דנבא : ב מתלק דפר יומיו מהורב מאוכת טורא
דנקלא עם דיקם גיעא ועל די סטיתו ופרגתו דקם

אליו פתגמו די מליל משה עם כל ישראל הובח יתהו
עד דהינו ימינו בעיקרא דירנא עני משה ואמר להו
תרא קמקרא בשורא דטיני אתהיזבת לבו אוכחותא
יבמשבו דמואב אתפרשת לבו כמא גיסו ויגורו עבד
לבו מימרא בוי בר הויראזו קיימו על זמא דסוף אתפוע
זמא מן קדמיו ואתעביד מרי עשר אפרטין מן אפרט
תנא לקל שקטא ארגותו קדמוי על זמא ופריתו על
זמא דסוף על עסק מללוי דישפלחו מן מדקרא דפארן
גור עליכו דלא תעלו לארעא דישראל וקניו כנראה
דאמיתו נפשו מעיקא בלחמא דדין דמכליה קליד גרי
ככו חיותו וכתצרות די נפלר פיגורכו על ירי בשרא
וקניו עגלא בעברתו אמר במימריה למשצי ותכו
אלולי דאדפר קיימא דקיימא לאכסתכו לאכרתם לזחק
וגעק ומשבו זיקנא די עברתו לשמיה וצרו קיימא בוי
עלתכו בגייה ונפירתו יתיה דתבא פניא :

מתלק דר עשר יומיו מן טורא דחורב אורח טורא דנקלא עד רקס דגיער על דתסתו ופרגתו קדמו
אתעקתו ותליבתו יתהו לארבעין שני :

דשב"ם

ועתה והוא יס החלח שכתוב בתול קין ונורחית דרונות כאלה מסעי ויס כפרת ונתתן - וכל הערבה עבר הידדן מורחה ועדי יס הערבה
והגיסו מן אלל ערבות מואב : כן פארן וכן תפל - כמו כן בית אל וכן העי : ולכן ואחרות ודי והכל מקומות לפיכסוטו - ודי
זה כמו בת מירוס זהו סס פסוטו : (ג) אחד עשר יום מחורב זה אלוית הדבר שמתחיל לספר כי לא עכבו דרך לסד אחד עשר יום
מחורב עד קדש כרנע ויוד היו מומונים ליכנס לארץ ישראל כמותו הדיך שהלכו מרגלים כמו שאמר להם יוסה עלו זה בנגבו ועליהם את החר
וכמו שאמר כסיף הפירס וישמיו כס קר ויעלו אל ראש החר ויעתילו לעלות אל ראש החרוגו - וירד העולקי וכהכנינו יוסה כסר ההוא
ויכוס וגו' יס לכניו ותדו ותעלו החרה כל אלו הפסוקים מוכיחים ענין אלחלא טחלוש חרמליס ק וכוס היו עליכם לארץ ישראל חר
יוקדש כרנע הוא יודר פארן וכנסו עו מת יס זה גייה בערובי כחדל כמו שכתוב בס' בעליותק יוסה חרמליס : ולא חלה
כתוב בתולת פשרה ויס בנסה הפנית וכתיב בערובי וישעו בני ישראל לעת גיהס על פיר' ומדבר פניו וישעו העין בנודר פארן ולחמק

מכלל יופי

היו חידדו בערבה וגו' כלותם אחד עשר יום שהלכו מחורב עד קדש
כרנע ואחר כך תופלו וכן ודי זה הם יוקומות לא מוכר כס' הסעי
או מוכרו כמות אחרים ומה שכתוב וימי החרמליס שכתוב קדש
דכר משה - אכל רכושנו ולחמנו כספנו שם דדרי ויכפת
אלה (א) (בערבה) - ענינו
מורב : (מור טוף)
בחורב
השורק וענינו נגד צומרת :

כ

עד קדש ברנע : ג ויהי בארבעים שנה
 בעשתי עשר וחדש באחד לחדש דבר משה
 אל בני ישראל ככל אשר צוה יהוה אתו
 אלהם : ד אחרי הכתו את סיחון מלך
 האמרי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך
 הבשן אשר יושב בעשתרת באררעי :
 ה בעבר תרדן בארץ מואב הואיל משה
 באר את התורה הזאת לאמר : ו יהוה
 אלהינו דבר אלינו בהרב לאמר רב לכם
 שבת בהר הזה : ז פנו וסעו לכם ובאו
 הר האמרי ואל כל שבניו בערבה בהר
 ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הפגעני
 והלקנון עד הנהר הנדר נהר פרת :
 ח ראה נתתי לפניכם את הארץ באו
 ורשו את הארץ אשר נשבע יהוה לאבותיכם
 לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולורעם
 אחריהם : ט ואמר אלכם בעת ההוא
 לאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם :

יהוה

רשי

טורא דשעיר עד רקס גיאה : ג והוה
 בארבעין שנין באחד עשר ירחין בחד לירחא
 מליל משה עם בני ישראל ככל דפקיד
 יי יתיה לנותחון : ד בחר דמחא ית סיחון
 מלכא דאמורא דתיב בעשתרות באררעי :
 ה בעברא דירדנא בארעא דמואב שרי
 משה פריש ית אולפן אורייתא דנא
 למימר : ו יי אלהנא מליל עמנא בהורב
 למימר סני לכון דיתבתון בטורא דהין :
 ז אחפנו וטולו לכון ועולו לטורא
 דאמורא ולכל מגירוהי במשרא בטורא
 ובשפלתא ובדרומא ובספר יפא ארע
 פגענא ולבנון עד נהרא רבא נהרא פרת :
 ח הו דיהבית קדמיכון ית ארעא עולו
 ואחסינו ית ארעא דקים יי לאבהתכון
 לאברהם ליצחק וליעקב למתן להון ולבניהון
 בתריהון : ט ואמריית לכון בעדנא ההיא

למימר

(ג) ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר וחדש באחד לחדש - מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה מחילתא דמיעקס שלא הוכיח
 את בניו אלא סמוך למיתה אמר ראוהו בניו אחי חומר לך מפני מה לא הוכיחין כל השנים הללו כדי שלא תביחי ותלך ותדבק בעשו אחי ויפני
 ד' דברים אין מוכיחין את החדש אלא סמוך למיתה כדי שלא יבא מוכיחו וחור ומוכיחו ואלא יבא חסדו רואהו ומתבייש ממנו כלי כדיתא
 בספרי וכן יהוה לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה וכן סמוחל שנאמר (שמואל א) הכני ענו בניו וכן דוד את שלמה בנו : (ד) אחרי
 הכותו - אמר משה אם אני מוכיחם קודם שיכנסו לקצת הארץ יאמרו מה לזה עלינו מה הטוב לנו אינו כל אלא להקטר ולמזא עילא שחין בו
 כה להכניסנו לארץ לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניכם והורסם את ארלם ואתר כך הוכיחו : סיחון אשר יושב בחשבון -
 (ספרי) אילו לא היה סיחון קשה והיה שרי בחשבון היה קשה שהמדינה קשה ואילו היה עיר אחת וסיחון שרי בתוכה
 היתה קשה שהמלך קשה על אחת כמה וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה : אשר יושב בעשתרות - המלך קשה והמדינה קשה :
 עשתרות - הוא לשון לוקין וקושי כמו עשתרות קרנים ועשתרות זה הוא עשתרות קרנים שהיו ספר רפאים שהכה אמרפל שנאמר (בראשית
 יד) ויבא את רפאים בעשתרות קרנים ועוג נמלט מהם והוא שנאמר (שם יד) ויבא הפליט ואומר (דברים ג) כירק עוג מלך הבשן נשאר
 מיתר הרפאים : באררעי - שם המלכות : (ה) הוא ל - החיל כמו (בראשית יד) הנה לא הואלתי (א) : באר את
 התורה - שבועים לשון פירוש להם : (ו) רב לכם שבת - כפשוטו ויש מדרשי אגדה הרבה גדולה לכם וזכר על ישיבתכם בהר הזה
 עשיתם עשקן ממורה וכלים קבלתם תורה וניתם לכם סנהדרין שרי אלפים ושרי עולות - (ז) פנו וסעו לכם - ודרך עד וחרמה :
 ובאו הר האמרי - כמשמעו : ואל כל שבניו - עמון ומואב והר שעיר : בערבה - זמורה שליער : בהר - זמרה
 המלך : ובשפלה - והשפלת דרום : ובנגב ובחוף הים - אשקלון ועזה וקסרי וכו' דזמנא דבשרי : עד הנהר הגדול -
 מפני שאמר עם ארץ ישראל קורבו גדול משל הדיוט אומר עבד מלך מלך הדבק לשמור וישתחולך (שבועות סד) קרב לגבי דינא
 נחירן

איתתרתין ארבעין שנין : ג בתורה לסוף ארבעין שנין בחסר ירת הראי וקחא דשכט בתר בירחא מליל

בתורה בסוף ארבעין שנין :

משה עם בני ישראל כבר די שקיד יי יתיה לנותהו : ד מן בתר דמחא ירו סיחון מלכא דאמוראיה דיתב בהשכון ורת עוג מלכא דמיתגו דיתב בעשתרנויהא בארבעת : ה בעברא דיוודגא בארעא דמואב עורי משה למלפא ית פתמי אורייתא תרא למיקר : יי אלקין מליח עמו ולא אגא באגפי נפשי בחורב למימר סגי לכוון ואתהני לכוון עד האידנא דתבילתו בית אורייתא ועברתו ביה משפנת וקניו וצאקמתו רבגו עליכוון ומקעו ביש לכוון לאיתקחא בטוורא דיון : ז אתפגיא וטורר לכוון לעבר וחורמרה ועולר לטוורא דאמוראיה גלורא בלי בירי עמו ומואב וגבלא במשנא דחודשא בטוורא בשפילתא וקדומא ורספר ומא אשקליו וקיסריו ארבע מקעגארה עד קלוחיה וקלגו אתר טורי בית מקדשא עד גהרא כבא גהרא פרת : ח תמו די קסרית קדמיכוון ית בירי ארעא ולא תצטרכו למיטול ויגא עילר ואחסיגיר ית ארעא ומקער בה דפטיא ופלגיהא היכמא בקיים לצבחהכוון וגו' : ט ואמריר לכוון בעידנא שהיא למימיה ליחנא שבתקינון על דייגא חד דאגא לא יבילנא בלהודי לטמוכרא

יחבון

רשי"ה

אידן : (ה) ראה נתתי כעניינא דתם רוחא איני חומר לכס מאומד ומשמעה : באור ורשו : אין מערער דכר ולי כס ריכים למלחמה חילו לא שלחו עד גלים לא היו צריכים לכלל : ו : לאבותיכם : למה הזכיר טוב לאברהם ליחזק וליעקב חלא אברהם כדאי לעמנו ויחזק כדאי לעמנו יעקב כדאי לעמנו : (ט) ואומר אליכם בעת ההיא לאמר : מהו לאמר אימך להס משה לא מעמני איני

באר רחובות דקדוקי רשי"ה

(א) אין כוונת רש"י לומר דמלת הוי"ו היא ענין התחלה ממש דזה לא מצינו כגוים מקום אכזה מצינו דמלת הוי"ו משמע לענין חזק ורצון לכן אמרו המדקדקים כאשר תתעורר נפש השכלית להתחיל דבר מה בחזק ורצון טוב שייך כולשון הוי"ו (עד האט וך בווי"ו גו' פלגיו) וכן הנהגה הוי"ו גו' כן כוונת רש"י :

רשב"ם

הולך ומספר האדם בלא למדור פלגיו שבתוך כך ויהי העם כמתאוננים והתאו תלויה על כל דברא שם אמקום קברות התאוה ומשם בלא לחירות ושם נטרעה וזרים וכשתהו שם סבעת ימים ואחר נסעו העם מחרות עד שכלו וימכו כמדבר פלגיו וזהו וישכן הענין כמדבר פלגיו שאין למיגלה וזהו אחד עשר יום וחורב שהיו הולכין דרך הר שער שלשה ימים כמו שכתוב ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים וכשבעה ימים שלא נסעו עד האסק ימים הרי עשרה ימים אחד עשר יום נסעו ונתלוצו וימכו כמדבר פלגיו הוא קדש כרבע שמשם נשתלחו המרגלים כמו שכתוב וילכו ויבאו אל נחש ואל אהרן אל מדבר פלגיו קדש וגו' ועם הענין וגו' גזרה להשלמת עבדתם ארבעים שנה כמו שכתוב לפנינו והימים אשר הלכנו וקדש כרבע עד אשר עברנו את נחש ארבעים ושמונה שנה עד תום כל הדור וגו' ומה שכתוב ונסבת את הר שער ימים רביעין זה היה לאחר ששם נחמדקש עד שכלו לחר ההר על גבול ארץ אדום שנסת הארבעים כל זה פירשתי חט הצינה פירוש כת דיו של הכינוי כיר אליגור מכליני העמודי על האמת ובעת אשר למידוש רשי"ה שמואל ז"ל לוכן הורה לי הריכמי חכם ויכין את זאת כי פסוק זה לא נכתב חלא לפי שפסוק לפנינו ונסב מחורב אלף את כל המדבר הגדול וטורר דרך הר החמורי ונבא עד קדש ברנע פסוק לארץ ישראל שנקדש ברנע וזהו מרגלים וכשתהו שם ארבעים שנה לכן הוא נוסף כן כשנסעו מחורב ללכת דרך הר שער דרך יסרה היו יכולים ליכנס לארץ ישראל כאתר עשר יום עד קדש ברנע חלא לפי שחטאו ונסב את הר שער ימים רביעין עד ארבעים שנה וגו' וזהו שאמר לפנינו ונסב מחורב חלא עד קדש ברנע פימים וארבעים שנים וזהו חזק כי חס ושלח חזק עשר יום חלא נקדש סרבע שלחת ימור גלים ושתהיתם ארבעים שנה כמעשהיכם :

ומרגל

מכלל יופי

ומנה כאל הנקומות שהביעו לפני החוקם והזכירם ביום מפני כבודם של ישראל ושירשו תופל ולרן הזכירם על הדברים שתפלו על המן שהיה לפניו שחטאו וכשנאקבה בלחם הקלוקל ודי זה על העגל אשר עשו וזהו יוכן תרם חנקלום ועם חזה עשרים ויחורב גם זה מדברי התוכחה אשר להם משה לישראל אלו מה גרמתם אין לכם דרך קרה מחורב לקדש ברנע כדרך הר שער ואף הוא וזהו ימים וארבעים שנה חלא כשנסעו ימים שהרביעיים כלייר נסעו מחורב וכתשעה ועשרים כמין שלחו המרגלים לקחם שלשים

(ה) (הואיל משוח) ענין הרצון והחפץ : (באר

אה החורה) פועל עבר רוצה לומר פרש :

(ה) (באו ורשו) ענין ירושה :

(*) (*) (*) 2 3 2 2

י יהוה אלהיכם הרבה אתכם והנכם היום
 שני ככוכבי השמים לרב: . יא יהוה אלהי
 אבותכם יסף עליכם כנס אלה פעמים
 שני ויברך אתכם באשר דבר לכם: . יב איכה
 אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם:
 ג יג הבו לכם אנשים חכמים ונבנים וידעים
 לשבטיכם ואשימם בראשיכם: יד ותענו
 אתי ותאמרו טוב-הדבר אשר-דברת
 לעשות: טו ואקח את-ראשי שבטיכם
 אנשים חכמים וידעים ואתן אותם ראשים
 עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושרי
 חמשים ושרי עשרת ושטרים לשבטיכם:
 טז ואצוה את-שבטיכם בעת ההוא
 לאמר שמע בין-אחיכם ושפעתם צדק בין-
 מצוה ה' איש ובין-אתיו ובין-נרו: יז לא-תכירו
 מצוה ה' פנים במשפט בקטן בגדל תשמעון ל-
 תגורו מפני-איש כי המשפט לאלהים הוא
 והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אדני
 ושמעתיו

מצוה ה'
 מצוה ה'

למימר לית-אנא-יכיל בלחודי לסוברא
 יתכון: . יא אלהכון אסני יתכון והא
 איתכון יומא-דין ככוכבי שמיא לסני:
 יא יא אלהא דאבתכון יוסף עליכון
 כותכון אלה זמנין ויברך יתכון כמא די
 מליל לכון: יב איברין איסובר בלחודי
 טורתכון ועסקיכון ודינכון: יג הבו לכון
 גברין חכימין וסופלתנין ומדען לשבטיכון
 ואימנינון רישין עליכון: יד ואתיבתון יתי
 ואתרתון תקיין פתנמא דמלילתא למעבד:
 טו ודברית ית-רישי שבטיכון גברין
 חכימין ומדען ומניתי יתהון רישין עליכון
 רבני אלפיין ורבני מאותא ורבני חמשיין ורבני
 עשוריתא וסרכין לשבטיכון: טז ופקידית
 ית-דינניכון בעדנא ההיא למימר שמעו
 בין-אחיכון ותדנון קושטא בין-גברא ובין-
 אחוהי ובין-גבוריה: יז לא-תשתמודעון
 אפיין בדינא מילי זעירא כרבא תשמעון לא
 תדחלון

רשי

אני אומר לכם אלא עשי הק"ה . לא אוכל לבדו וגומר . אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל אדם שהוליס מנזרים וקרע
 להם את היס והוריד את הען והגיו את השליו לא יס יכול לדונם אלא כך אמר להם ה' אלהיכם הרבה אתכם גדיל וזרוע אתכם על דייכס
 כט! את העונם מכם וכתבו על דייכין וכן אמר שלמה (מלכים אב) כי עי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה אפשר עיי שכתובו (שם ד)
 ויתכס מכל האדם אומר מי יוכל לשפוט אלא כך אמר שלמה אין דייגי חומה וו דייגי שחר החומות עכ"ס שחם דן והורג וימכה וחונק ומתה את
 דינו וגוול אין כן כלום אני אס חייבתי מעון שלא כדן נפשות אני כתבע שאלמר (משלי כב) וקבע את קובעיכס נפש: (י) והנכם
 היום ככוכבי השמים . וכי ככוכבי השמים היו באותו היום והלא לא היו אלא ס' ריבוא מהו והנכם היום הנכם עשולים כיום קיימים
 ליעולם כחמה וכלכמה וככיכבים: (יא) יוסף ה' עליכם ככס אלה פעמים . מהו טוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם אלא אמרו
 בומשה אתה נתן קלנה לברכותינו ככר הכטיה הק"ה את חברה (בראשית יג) אשר אס יוכל איש לזנות וגו' אמר להם וו עשלי הית
 אכל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם: (יב) איכה אשא לבדי . אס אומר לקבל שכר לא אוכל וו היא שאמרת (ס"א שחמני)
 לכס לא תצמתי אני אומר לכס אלא מפי הקדוש כרוך הוא: טרחכם . עלגוד שהיו ישראל טרחקן היה אחד מהס רוחה את בעל דינו
 נותן דין אומר יש לי עדים להביא יש לי ראיות להביא מוסף אני עליכם דייכין: ומשאכם . מלמד שהיו (ר"ה יז סנהדרין צט)
 חטיקורוסין הקדים משה ללאת אמרו מה ראה כן עמורס ללאת שחא אינו ספוי כתוך ביתו אומר ללאת אמרו מה ראה כן עמורס שלא ללאת מה
 אתם סבורים יוסב ויוען עליכם עלות רעות ומושב עליכם מחשבות (ס"א נזות ומשכומת): וריבכם . מלמד שהיו רוגנים .
 (יג) הבו ריכם . הומו עמכם לדבר: אנשים . וכי תעלה על דעתך כמים מה ת"ל אכסיס נדיקים: חכמים .
 כסופים: גבונים . מכניס דבר עתוך דבר וו היא ששחל חרוס חת רבי יוסף מה בין חכמים לגבונים . חכס דומה לשכתי עשיר
 כשמכילין לו דערין לראות רואה וכשילין מכילין לו יוסב ותוהאכבין דומה לשולקט תגר כשמכילין לו מעות לראות רואה וכשחן מכילין לו
 סוס

יָתוּבֹן : מִיִּמְרָא דְּזֵי אֶלְהָבֹן אֶמְרֵי יִתְכֹּן וְהֵאֵיתִיכֹן יִמְרָא דְּזֵי הֵי כְּכֹכְבֵי שְׁמַיָא לְפָנֵי : יָא " אֶלְהָא דְּאֶבְרָהָמֹן
 יוֹסֵף עֲדֵיכֹן כְּתוּבֹן אֶלְפֵי וְנִמְנֵן מְטוּל בְּרַבְתֵּי דָא וְיִפְרֹךְ יִתְכֹּן בְּלֵא סְכּוּמָא וְהֵי כְּמָא דְּמַלְיָל לְכֹן : יָב הֵיךְ
 אָנָּא יָבִיל בְּלַחֲדֵי לְמַסְבּוּל טְרַחֲתֵי אֶפְקַרְסִיכֹן וְדַמְחֵשְׁלֵינּוּ עַלֵי בִישְׁמָא וְיִמְלֵי דְּנִיבְכֹן דְּפַפְקִין סְלֵנָא לְאַפְקֵי קְרֵי :
 יג זַמְנֹן לְכֹן גּוֹבְרִין חֲכִימִין וְסִיבְלֵתְנִין מְרַעֲיוֹנְתָּן וְקָרִי מְנַדְעָא לְשִׁבְטֵיכֹן וְאַמְנִינֵי רִישֵׁן עֲלִיכֹן :
 יד וְאַתֵּיכְתּוּן יָתִי וְאַמְרָתִין וְגוֹי : טו וְבְרַחֲמֵי יְתֵי רִישֵׁי שְׁבְטֵיכֹן וְאַוְרְכְתְּנֹן בְּמַלְיָא גּוֹבְרִין חֲכִימִין וְיִטְרִי
 מְנַדְעָא וְסִיבְלֵתְנֹן מְרַעֲיוֹנְתָּן לָא אֶשְׁבְּחִית רַבְּנֵי תַתְּמִתָּן רִישֵׁי עֲלִיכֹן בְּרַבְּנֵי אֶלְפִין בְּרַבְּנֵי מְאֻוְתָא בְּרַבְּנֵי חֲמִישֵׁן קְרִיסֵר
 אֶלְפִין בְּרַבְּנֵי עֶשְׂרִייתָא שִׁית רִיבְּנֹן וְפְרַכֵּן לְשִׁבְטֵיכֹן : טז וְפַקְדֵי יְתֵי דְּנִיבְכֹן בְּעֵדְנָא הֵיזֵי יָת קְרִי דְּעִיָּא
 לְמִימְרָא קְבוּלָא מִן אֶחָבְכֹן דְּלָא יִמְלַל חַד בַּל מִלּוּי וְחַד מְקַטַע מִלּוּי וְמִן שְׂמַעְתָּן מִלִּיהוֹן לִית אֶפְשֵׁר לְכֹן דְּלָא
 לְמַדְנֵהוֹן וְהַדְרַנְתָּן דִּינָא בְּקִשּׁוּט רַבְּשֵׁרֹת שְׁלֵמָא בִּין גְּבָרָא לְאַחֵי וְבִין מְאֻן דְּמֵאֻנְרָא מִלִּי דִּינֵן : יז לָא תִּשְׁתְּכּוּדְעוּן
 אֶשְׁרֵן בְּדִנְעָא מִלִּי וְעִירָא הֵי כְּמִלִּי בְּכָא מְשַׁמְעוּן וְלָא תִּתְבַּלְתּוּן מִן קַבֵּס עֲתִיר נְשׁוּלְטָן אֲרוּס דִּינָא מִן קַדָּם " וְחֲמֵי כָּל

טומריא

רש"י

הוא נחמד ומכיר מזהו : וידועים לשבטיכם . שהם נזכרים לכם שאם בא לפני מעוטף בטליתו איני יודע מי הוא ומזהו זה בטע האו
 ואם הגון הוא אכל אתם נזכרים בו שאתם גדלתם אותו לכך נאמר וידועים לשבטיכם : בראשיכם . ראשים ומכובדים עליכם שתהיו
 נזכרים בהם כבוד ויראה : ואשמם . (סנהדרין שם) חסריו דלמד שאמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם שהיה להם למחות
 ולסמון אותם לדרך הישרה (ב) : (יד) ותענו אורתי וגומר . חלעתם את הדבר להגאתכם היה לכם להשיב משה רבינו מווינאה
 ללמוד מןך או מתלמידך לא (ספרי) מןך שנתעברת עליה אלא ידעתי מחשבותיכם הייתם אומרים עכשיו יתמונו עלינו דיינין הרבה אם
 אין מברנו אנו מביאין לו דורון והוא נושא לנו פנים : לעשות . אם הייתי מתעלל אתם אומרים עשה מהרה : (טז) ואקח
 את ראשי שבטיכם . משכנים כדברים אשריכם על מי באתם להתמונות על בני אברהם יצחק ויעקב על בני אדם שנקראו אחים ורעים
 מלק ונחלה וכל לשון חכה : אנשים חכמים וידועים . אכל נכונים לא מלאתי (ספרי) זו אחת משבע מדות שאמר יתרו למושה
 ולא מלא אלא שלשה אנשים נדיקים חכמים וידועים : ראשיים עריכים . שתתכבדו בהם כבוד ראשים במקור ראשים בממכר ראשים
 כנושא ומתן ככנס (מכילתא לכו"ה) אחרון וינאל ראשון : שרי אלפים . (סנהדרין י"א) אחד ממונה על אלף . שרי כבאות .
 אחד ממונה על מאה : ושוטרים . ונתי עליכם לשכטוכס אלו הכופתין והמכין ברצועה על פי הדיינין : (יז) ואצורה את
 שופטיכם . (ספרי) אמרתי להם הן מתוכין בדין אם בא דין לפניך פעם אחת שתים ושלוש אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה
 אלא היו נושאים ונותנים : בעת ההיא . (ספרי) משפטיים אמרתי להם אין עכשיו כלשעבר לשעבר הייתם ברשות עצמיכם
 עכשיו הרי אתם מוטעבים לנכור : שמוע . לשון הוזה אור' נט' כלעז כמו זכור ושומר : ובין גרו . (ספרי) זה כעל דינו שאוגר
 עליו דברים . (סנהדרין ז') דבר אחר וכן גרו חף על עסקי דירה בין חלוקת אחים אפילו בין תכור לכירים : (יז) לא תכירו פנים במשפט .
 (ספרי) זה הממונה להוציא הדיינין שלא יאמר איש פלוני כזה או גבור אוטיכו דין איש פלוני קרובי אוטיכו דין בעיר והוא אינו בקי בדינין
 כנשא מחייב את הזכאי ומוזה את החייב מעלה אינו על מי שמונה כאלו הכיר פנים בדין : כקטן כגדול השמעון . (סנהדרין ח') שיא מחיב
 עליו דין של פרוטה בדין של עוא מנה שאם קדם וכל לשנין לא תמלקנו לאחרון . ד"א קטן כגדול תשמעון כתרוממו שלא תאמר זה עני
 הוא

באר רהובות דקדוקי רש"י

(ב) רבים מקשים והלא כמסורה נאמר ואשימום מלא ו' ר' יוכן ומכיונים כל ספריו ודוויקיס ואני אומץ להגדיל התמיה לדעת רש"י
 להורות הלימוד שאמותיהם זכו' אם כן כונת רש"י להחליף מלת ואשימום מן שי'ן שמואל לשי'ן ימין וכלאו עתים
 ואשימום לפי זה מה נפקא מיניה אם הוא מלא יו' ד' או ספר יו' ד' והלא כיוון ושמואל תליא מלתא וכאשר עיינתי נזאתי בחוקי דמלא גרסת
 רש"י ספר אל"ף ואף זה הוא מחזיק אותה בגרסא לשהפא מכל עוקם כראי בעיני להחזיקה ולקיימה כדי להשוות דעת רש"י לדברי המסורה אשר
 אחזקו נשענו עליהם ואמיתא דקשה לרש"י מדהו' ליתכח ואתן ראשים עליכם כדכתיב הפסוק שלאחריו ולמה כתיב ואשימום אלא ודאי
 כוננת הפסוק להחליף מלת ואשימום מן שי'ן שמואל לשי'ן ימין וכלאו כתיב ואשימום ולהורות ענין אשמה ומשום דלפי זה הולך
 למכתב שני אלפי'ן אחת לשורש וחת לשמוש כזה וְאַפְשֵׁימֹם על זה קאמר רש"י ספר אל"ף וז' לומר מדרך המקרא להשמיט אל"ף אחת
 גופי בגי' שני אלפי'ן יחד ונקודתה היינו הפתח תיבתן תחת הו'ו' להורות חסרונה ושפיר כלמד אשמותיהם וכלו
 והאמיה לא היה בקי בדקוק ולא הכין כוננת רש"י דתליא הדבר כיוון ושמואל רק סבר דתליא מלתא ביו' ד' מלא וממר ואין הדבר כן רק כאשר
 כתבתי הוא האמת ונכור :

מכלל יופי

עלה (טז) ובין גרו) פירושו שבנו הגר אצלו :

ושמעתו : יח ואצוה אתכם בעת ההוא
 את כל הדברים אשר תעשו : יט ונסע
 מחרב ונגלך את כל המדבר הגדול והנורא
 ההוא אשר ראיתם בדרך הר האמרי כאשר
 צוה יהוה אלהינו אתנו ונבא עד קדש ברנע :
 כ ואמר אלכם באתם עד הר האמרי
 אשר יהוה אלהינו נתן לנו : כא ראה
 נתן יהוה אלהינו לפניך את הארץ עלה
 רש כאשר דבר יהוה אלהי אבותיך לך אל-
 שלישי תראה ואל תחת : כב ותקרבו אל כלכם
 ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ונחפיו-
 לנו את הארץ וישבו אתנו דבר את הדרך
 אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא
 אליהן : כג וייטב בעיני הדבר ואקח מבם
 שנים עשר אנשים איש אחד לשבט :
 כד ויפנו ויעלו ההרה ויבאו עד גחל-
 אשכל וירגלו אתה : כה ויקחו בידם מפרי
 הארץ ויורדו אלינו וישבו אתנו דבר ויאמרו
 טובה הארץ אשר יהוה אלהינו נתן לנו :
 כו ולא אביתם לעלות ותמרו את פי יהוה
 אלהיכם : כז ותרגנו באהליכם ותאמרו
 בשנאת יהוה אתנו הוציאנו מארץ מצרים
 לתת

במשפטיכון ואמרתון בידסני יי יתנא אפקמא

רשי

תדחלון מן קדם נבא ארי דינא דני הוא
 ופתנמא דיקשי מנכון תקרבון לותי
 ואשמיעינה : יח ופקודית יתכון בעדנא
 ההיא ית כר פתנמא דתעבדון :
 יט ונטלנא מחורב וחליכנא ית כר-
 מדבנא רבא ודחילא ההוא דתיתון אורת
 טוכא דאמוראה כמא דפקוד יי אלהנא
 יתנא ואחניא עד רקס ויאה : כ ואמרית
 לכון אתיתון עד טוכא דאמוראה דני
 אלהנא יהיב לנא : כא חזי דיהבי אלהך
 קדמך ית ארעא סק אחסין כמא דמליל-
 יי אלהא דאבהתך לך לא תדחל ולא-
 תתבר : כב וקריבתון לותי מולכון ואמרתון
 נשלח נברין קדמנא ויאללון לנא ית-
 ארעא ויחיבו יתנא פתנמא ית ארעא דניסק
 בה וית קרנא דניעול להן : כג ושפר
 בעיני פתנמא ודברית מנכון חרין עטר
 נברין נבנא חר לשבטא : כד ואחפניאו
 וסליקו לטורא ואתו עד גחלא דאחכלא
 ואלילו יתה : כה ונסיבו בידיתון מאבא
 דארעא ואחיתו לנא ואחיבו יתנא פתנמא
 ואמרו טבא ארעא דני אלהנא יהיב לנא :
 כו ולא אביתון למיסק וסריבתון על-
 מימרא דני אלהכון : כז ואתרעמתון
 מארעא דמצרים למימסר יתנא בידא

דאימוראה

הוא ויתרו עזר ומצוה לפיכך אצוה את העני וכינאל מתפרסם כנקיות . ד"א שלא תאמר היאך אני פונס כמורו של עשיר ושם כספיו דבר
 חוכמו עכשיו וכינאל לחין חזיר ליתן לו סחורה חייב לו : לא הורו מפני איש . (ספרי) לא תירחו . ד"א לא גורו לאי כנס
 דבין חפני חיס לשון (משפטי) חונן בקין : כי המשפט ליה יהוה הוא . מה שחטה טעל מזה שלח כדון אתה מוקיקני לחסור

טריקיא ופתקא דיקשי מנכו תקריו ליה ואשמעיה : יח ופקידית יתכו בעינא תהיא ית כל עשרא פתקמא
דמעבדון בגי דיני מוטא לדיני נפשא : יט ונטלנא מחורב ונהליכנא ית כל פודקרא בקא ודחילא תהיא
פתמיתו חידו מלשוריו נעקביו נקשמו פרוו בקמו לקובליכו אורח שורא דאמורא תיקמא דפקיד : אלהנא יתגא
ואתינא עד בקם גינא : כ ואמרית לבו אתיתו עד שונרא דאמורא דיי אלהנא יהיב לנא : כא חמון
דיחב : אלהכו לבו ית ארעא סוקי ואחסימי תיקמא דמליל : אלהכו לא תדחילו ולא תימברו : כב וקריקתו
לתי בעדברקא כולכו ואמרתו נשבר גוקרו קדמנא ויתרגו לנא ית ארעא ויתכו וגו דגישול לתתון : כג השפר
פעיני פתקא ודברית סנכו תריסר גוקרו פרוו גוקרא

ירושלמי

חד לשבטא : כד ואתפגרי ופליקו לשונרא ואתו
עד גחלא דאתפלא ותבגו יתה : כה ונטכו בידיון
מן איבא דארעא ואתיתו לתנא ואמבר יתנא פתקמא

ואמרו קלב והושע טבא ארעא : אלהנא יהיב לנא : כו ולא צבותו למסוק וחמנתו לפתמי עשרא רשיעין
נסרבתו על מימרא דיי אלהכו : כז ובגיתו במשכניכו נסיבתו בגכוו ורגחיתו בעשטיכו למימרא דיי לבו
פעיני מחר אתו מתקליו סמול דסי : יתנא אפקנא מן ארעא דמציבס למיסר יתנא בידא דאמורא לשציונתא :

לאן

רשי"י

לו מנא שטית עלי המשפט : דנקרבו אר"י - (ספרי) על דכרזה נסתלק ממנו משפט בנות ללפחדוכו שמואל אמר לשאל
(שמואל א"ט) אנכי הרווא אחר לו ה"ק כה חשך שאני נודיעך שאין אתה רואה ואייתי הודיעו כשכא למשוח את דוד (שם ז"ל) וירא
את אליאכ ויאמר אך נגד ה' משיחו אחר לו ה"ק ולא אמרת אנכי הרווא (שם ז"ל) אל תבט אל מראהו : (יח) את כל הדברים
אשר ר"עשון : אלו עשרת דברים סני דיני ממונות לדיני נפשות : (יט) חמורב הגיול והנורא : טהיו כו נמיס כקדות
עקרסיס קבצתת : (כ) ותקרבון אר"י כלכם : פערבוכיא ולהלף הוא אומר (דברי ח"ן) ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם
ווקינס ותאמרו הן הראנונו' אותה קריב היתה הונת ילדים סכנדים את הוקניס ושלחום לפניכם ווקניס מוכדים את הראסיס ללכת
לפניכם אל כלן ותחרכוכיא אלי כלכם בערכוכיא ילדים דוחפין את הוקניס ווקניס דוחפין את הראסיס : וישבו אורנו דבר : (ספרי)
כאיו לזון הס נדכרים : זאת הדרך אשר נעלה בה : אין דרך שאין בה עקמינות : ואת הערים אשר נבא אליהן : תחלה
לכבוש : (כג) וייטב בעיני הדבר : כעני ולא כעני המקום וחס כעני משה היה טוב למהאמרה בתוכחות משל ללדס שאומר לחכיר
מכור לי תמורך זה אחר לו הן נונתו אתה לי לנסיון אחר לו הן כהרים ובעיות אחר לו הן כיון שראה שאין מעכבו כלום אחר הנוקם כלכם
בטוח הוזה שלל אחזא בו מוס ויד אחר לו טול מעותך וחיי מססא מעתה אף אלי הודיעי לדכריכס שניא תחורו ככס כשתראו שאני
נעכה ואתם לא חזרתם ככס : ואקח מכם : מן הכרורים סככס מן המולתוס סככס : שניס עינר אנשיים איש אחר לשבט
(שם) מניד שלא היה סכט לוי עמוס : (כד) עד נחל אישכול : (שם) מניד סנקרא על סס סופו : וירגלו אורנו
(שם) מלמד סלכו סה ארפעס אומנין שני וערב : (כה) וירגלו אר"י : מניד שארץ ישראל סכסו מכל הארצות : ויאמרו
טובה הארץ : (שם) מייס סאיו טוכתה יסוצו ולכס : (כו) ותמרו : לזון התרסה התרסס כנגד מחמרו :
(כז) וירגנו : לזון סרע וכן (משלי י"ח) דסריכרנן אהס המוציא דסה : בשנאר ה' אוחנו : והוא היה אהס אתכס אכל
אתם סוכיס אותם משל סדיעס אומר מה דכלכך על רמתך מה דכלכיה עלך : בשנאת ה' אותנו הוציאנו לארץ מצרים : סוגלתו
לסלח היתה משל למלך כסר ודס סהיו לו שני כניס ויס לו שתי סדות אחת של סקיא ואחת של כעל למי סהוא אהס נותן של סקיא ולמי סהוא
נעל סתן לו של כעל ארץ מצרים של סקיא הוה סנילוס עולה ונסקה אותה נארן כענן של כעל והוציאו סנודים לתת למת ארץ כענן :

עריב

רשבים

(כז) וירגנו כנודכרי כרגן כמת להוסי :

מכלל יופי

(כא) (עלה ר"ש) : בחסרון היוד פא הפועל והייש כנרי ענין ירושה : (כד) וירגלו אותה : קרוב לענין רגל כענין ומנרו
את הארץ : (כו) (ומתרגו) : הווא מי שהורג ומודה מלאכת ההתגל כו
לפיכך שבפועל וחס הווא

3 2 1 2 1 2

לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו: כח אנה
 ה אנהנו עלים אחינו המסו את לבבנו לאמר
 עם גדור ורס ממנו ערים גדלות ובצורת
 בשמים וגם בני ענקים ראינו שם:
 בט ואמר אלכם לא תערצון ולא
 תיראון מהם: ל יהוה אלהיכם ההלך
 5 לפניכם הוא ילחם לכם ככל אשר עשה
 אתכם במצרים לעיניכם: לא ובמדבר
 אשר ראית אשר נשאף יהוה אלהיך כאשר
 ישא איש את בנו בכל הדרך אשר הלכתם
 עד באכם עד המקום הזה: לב ובדבר
 הזה אינכם מאמינים ביהוה אלהיכם:
 לג ההלך לפניכם בדרך לתור לכם מקום
 לחנתכם באש לילה לראתכם בדרך אשר
 תלכו בה ובענו יומם: לד וישמע יהוה
 את קול דבריכם ויקצף וישבע לאמר:
 לה אם יראה איש באנשים האלה הדור
 הרע הזה את הארץ הטובה אשר נשבעתי
 לתת לאבותיכם: לו זולתי כלב בן יפנה
 הוא יראנה ולו אמתן את הארץ אשר דבר
 בה ולבניו יען אשר מלא אחרי יהוה:
 לז גם בל התאנף יהוה בגללכם לאמר
 גם אתה לא תבא שם: לח יהושע בן
 נון קעמד לפניך הוא יבא שמה אתו חזק
 רביעי כי הוא יגחלפה את ישראל: ° לט ושפכם
 כ אשר אמרתם לבני יהוה ובניכם אשר לא
 ידעו

דא' מוראה לשיצ' ותנא: כח לאן אנהנא
 סלקין אנהנא תברו ית לבנא למימר עם רב
 ותקיף מננא קרוין דברבן ובריכן עד צית
 שמינא ואף בני גבריא חזינא לתמן:
 כט ואמריח לכוני לא תתברון ולא
 תדחלון מנהון: ל יי אלהכון דמדבר
 קדמיכון מימריה יגיה לכוני ככל דעבר
 עמכון במצרים לעיניכון: לא ובמדברא
 דחזיתא דסוברך יי אלהך כמה דמסובר
 גברא ית בריה בכל אורחא דהלכתון עד
 מימיכון עד ארתא הדין: לב ובפתגמא
 הדין ליתיכון מהימנין במימרא דיי אלהכון:
 לג דמדבר קדמיכון באורחא לתקנא לכוני
 אתר בית מישרי לאשריותכון בעמודא
 דאשתא ובליליא לאחזיותכון באורחא
 דתהכון בה ובעמודא דעננא ביממא:
 לד ושמיע קדם יי ית קל פתגמיכון ורגז
 וקיס למימר: לה אם יחזי גבר בגבריא
 האלין דרא בישא הדין ית ארעא שבתא
 דקמית למתן לאבהתכון: לו אלהן כלב
 בר יפנה הוא יחזינה וליה אמתן ית ארעא
 דרירי בה ולבנהו תלף דאשלים בתר
 דחלתא דיי: לז אף עלי הנה דנו מן קדם
 יי בדילכון למימר אף את לא תיעול לתמן:
 לח יהושע בר נון דקאים קרמד הוא ייעול
 לתמן יחיה תקיף ארי הוא יחסנינה לוישרא:
 לט ושפלכון דאמרתון לבניא יהי ובניכון
 דלא ידעו וקאדון טב וביש אנון יעלון
 לתמן ולדין אתנינה ואנון ירתונה:
 ואתון

ידעו היום טוב ורע המה יבאו שמה ולהם
אתנה והם יירשוה : מ ואתם פנו לכם
וסעו המדברה דרך ים-סוף : מא ותענו
ותאמרו

מ ואתון אתפנו לכוּן ומוּלוּ למדברא
אורח ימא-דסוף : מא ואתיבתון וצמרתון
לי חבנא קדם-ינ אנהא גיסק ונגיה קרב
ככל

יונתן בן עוזיאל

כח לאן אנהא פלקון אנהא מסמיסן יר לנא למימר עם בכ ומקיף מנא קרנו בקרבו וקרבו עד ציר שמיא
ואיף בני עפרו וקרא תמיא תמן : כט ואמרת לכוּן לא וגו' : ל מימרא בני אלקוּן די קבבר קדמיכוּן
הוא ימית לכוּן ככל מה דעבר לכוּן במצוכים למיתמיכוּן : לא וקמברא בחמיתא חנויא חלו מליו ארס דקטול
וסוכרף : אלקד בעניי אוקר שבינמיה היקמא דמסובר גבר עת גריה בקל ארשא דהליבחוּן עד זמן מיתכוּן עד אמרא
הדון : לכ וכפתגמא הדון וגו' : לג דמבר קדמיכוּן בארשא לאיתקנא לכוּן אפר בית מושרו לאשרייתכוּן
קעמדיא דאישא-בליליא לאנהרוחכוּן בארשא דתהכוּן בה ועמדיא בעננא בימקא : לד ושמיע קדם " וגו' :
לה אין יחמוּן גבר וגו' : לו אלהוּן קלב בר ישיגרה הוא יחמינה וליה איתון עת ארעא טבתא ארעא דתכרוּן
דקטיל בה ולכנוּ חולף דאשלים קמר בתקמא בני : לו אויף עלי תורה רגו מו קדם יי קטולכוּן למימר אויף
אנה לא תיעול לתמן : לח יהושע בר נון דמשמש בבית איל-פנך הוא ייעור לתמן ימיה תקיף ארום הוא
יחמינה עת ישראל : לט וטפלוּן דצמרתון לערי יהוּן וקניכוּן דלא ידעין ימא דין בין טכ לביש היינוּן זעלת
לתמן וקחוּן אנהינה ותינוּן ירתניה : מ ואתון אתפנו לכוּן וגו' : מא ואתיבתון וגו' וצמרתון גבר יר

מאני

רשי

(כח) ערים גדולות וכצורות בשמים - דכרו הכתובים לשון הכתי : (כט) לא תערצון - לשון סבירה כתרומה ודומה
לו כערון כתלים לשכון לשכור נחלים (ג) : (ל) ילחם לכם - כשילכם : (לא) ובמדבר אשר ראית - מוסכ על מקרא
שלמעלה היינו ככל אשר עשה אתכם במדבר - ועשה חף כמדבר אשר ראית כינשאך ונומר : כאשר ישא איש ארבו - כמו
ספירש עי אצל (שמות יד) ויסע מלאך אלהים ההולך לפני משה ישראל וגו' - משל למהלך בדרך וכנו לשכנו וכו' :
(לב) ובמדבר הזה - שהוא מכתיתכם להביאכם אל הארץ היבשה הזאת : (לג) לראותכם - כמו לראותכם וכן
(שמות י"ג) לנחותם בדרך וכן (תהר"ם כו) לשמיע בקול תודה וכן (מלכים א' ט') ללכת לגיד כיוצא : (לו) אשר דרך
בה - אכרון ענאמר (במדבר י"ג) ויבא עד חכרון : (לז) התאנף - כתמלא רוגז (ד) : (מ) פנו לכם - אמרתי
להעביר אתכם דרך רוח חזק חזום לגד נפון ליכנס לארץ קלקלתם ותרמתם לכם עמב : פנו לכם - לאחורכם ותלמו כמדבר לגד ים
סוף מהמדבר שהיו הולכים בו לדומה של הר שעיר היה אפשרי כן יסוף להר שעיר עתה המשכו לגד הים ותסככו את הר שעיר כל דרומו
מן הסערה למזרח : (מא) ותהיו - לשון (במדבר יד) כגוועלינו אל המקום זה כלשון שאתם לשון כן כלומר נודמתם (ס) :

לא

באר רחובות דקדוקי רשי

(ג) משום דמנינו דשורש ערץ ומשגג כן ענין חווק וקושי כמו ראיתי רשע עריך דלא יתכן כלן הוודך לפרש דזה הוא ענין סבירה
(כ"א ברעכוּן) : (ד) משום דמנינו דשורש אנה והוא שם לנין העוף כמו החמידה והאלפה וקראו כן
משום דהיא כטבעה רגזית לכן חידגס כלן לשמש בענין רוגז וחיותה התאנף :
(ה) משום דמלת וקחיהו הוא עלמשקל עשינו ואם כן אפשר למטעי ולומר כמו כמלת עשינו הוא השורש עשרה הכינפי
במלת

מכלל יופי

(כח) אנה - הכלל כל אנה רפה ובאו שנים
מילרע וזה אחד מהם : (כשבים) - נשאל זה השם
לגובה האויר : (כט) (לא תערצון) - פועל בווד ענינו
השבר והחתה : (לו) (וולתי) - היוד גוספת : (אשר

באשר

וַיֹּאמְרוּ אֵלַי חֲטֵאוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְגַדְחֲמוּ כָכֵל אֲשֶׁר-צִוֵּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְתַחֲנוּנוּ אִישׁ אֶת-כְּלֵי מִלְחָמָתוֹ וְתַהֲיֵנוּ לַעֲלֹת הַהָרָה : מִבּ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֲמַר לְהֵם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא-תִלְחַמוּ כִּי אֲיַנְנִי בְקַרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגְּפוּ לִפְנֵי אֵיבֵיכֶם : מִגּ וְאָדְבַר אֵיכֶם וְלֹא שָׁמַעְתֶּם וַתִּמְרוּ אֶת-פִּי יְהוָה וַתִּזְדוּ וַתַּעֲלוּ הַהָרָה : מִדּ וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּהַר הַהוּא לִקְרֹאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ אֶתְכֶם בְּשַׁעִיר עַד-קִרְמָה : מִה וַתִּשְׁבוּ וַתִּבְכוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא-שָׁמַע יְהוָה בְּקִלְכֶם וְלֹא הִאֲזִין אֲלֵיכֶם : מוּ וַתִּשְׁבוּ בְקִדְשׁ יָמִים רַבִּים בַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁבַתֶּם : א וַנִּפְּן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶרֶךְ-סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וַנִּסַּב אֶת-הַר-חֲמִישִׁי שַׁעִיר יָמִים רַבִּים : ° ס ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר : ג רַב־לְכֶם סָב אֶת-הַהַר הַזֶּה פָּנּוּ לְכֶם צַפְנָה : ד וְאֶת-הָעַם כֹּז לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְדִים בְּגִבּוֹל אֲחֵיכֶם בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר וַיִּירָאוּ מִכֶּם וַיִּשְׁמַרְתֶּם מֵאֵד : ה אֶל-תִּתְּנוּ כֶּסֶף לֹא-אֶתֶן לְכֶם מֵאֲרָצִים עַד מִדְּבַר כַּף-רִגְלִי כִּי יִרְשֶׁה לַעֲשׂוֹ נַתַּתִּי אֶת-הַר שַׁעִיר : ו אֶכֶל-תִּשְׁבְּרוּ מֵאֲתֶם בְּכֶסֶף וְאֶכְלֹתֶם וְגַם-יָמִים תִּכְרוּ מֵאֲתֶם

כָּכֵל דַּפְקִדְנָא יְיָ אֱלֹהֵנָא וּדְרִיחֶתָּן נְבִד יִרְתֵּי מִנֵּי קִרְבִּיה וּשְׂרִיחֶתָּן לְ מִיִּסְק לְ טוֹרָא : פֻּב וַאֲמַר יְיָ לִי אֵימַר לְהוֹן לֹא תִסְקוֹן וְלֹא-תַגִּיחֶתָּן קִרְבִּי אֲרִי לִית-שְׂכִינְתִּי בִּינִיכֹן וְלֹא-תַחֲבִרוּן קִדְשׁ בְּעֵלֵי-דְבַבִּיכֹן : מִגּ וּמְלִילִית עִמְכֹן וְלֹא קִבְּלֶתוֹן וְסִדִּיבֶתוֹן עַל-מִימְרָא דִּי וְאַרְשַׁעְתוֹן וְסִלִּיקְתוֹן לְטוֹרָא : מִדּ וַנִּפְּק אֲמוֹרָאָה דְּיִחִיב בְּטוֹרָא הַהוּא לְקַדְמוֹתְכוֹן וְרַדְפוּ יִתְכוֹן כְּמָא דְנָתַן דְּבִרְתָּא וּשְׂרָדוּ יִתְכוֹן בְּשַׁעִיר עַד-קִרְמָה : מִה וְתַחֲתוֹן וּבְכִיחֹן קִדְשׁ יְיָ וְלֹא-קִבִּיל יְיָ צְלוֹתְכוֹן וְלֹא-אֲצִית לְמִילִיכֹן : מוּ וַיִּתְבַּתוֹן בְּרָקִם יוֹמִין סְנִיאִין כִּיּוֹמֵי דְחִיבֶתוֹן : א וְאַתְּפִינָא וַנִּשְׁלַנָּא לְמִדְבָּרָא אֹרְחָ יִמְרָא-דְסוּף כְּמָא דְמְלִיל יְיָ עִמִּי וְאַקִּיפְנָא יִת-טוֹרָא-דְשַׁעִיר יוֹמִין סְנִיאִין : ב וַאֲמַר יְיָ לִי לְמִימַר : ג סְנִי-לְכוֹן דְאַקִּיפְתוֹן יִת-טוֹרָא הַדִּין אֲתַפְּנוּ לְכוֹן לְצַפְנָא : ד וְנִתְ-עֲמָא פְקִיד לְמִימַר אֲתוֹן עֲבָרִין בְּתַחוּם אֲחֵיכֹן בְּגִירְעִשׁוּ דִּיתְכִין בְּשַׁעִיר וַיִּדְחִלוֹן מִנְכוֹן וְרִתְסַמְרוּן לְתַדָּא : ה לֹא-תִתְּנוּן כֶּסֶף לְהוֹן אֲרִי לֹא-אֶתֶן לְכוֹן מֵאֲרָעָהוֹן עַד מִדְּבַר כַּף-רִגְלֵי אֲרִי-יִרְתָּא לְעִשׂוֹ וְהַבִּירַת יִת-טוֹרָא דְשַׁעִיר : ו עֲבוּרָא תִנְבְּנוֹן מִנְהוֹן בְּכֶסֶף וְתִיכְלוֹן

בכסף רשעי

ואף

(מב) לא העירו - לא עליהם תהא לכם אלא יודעה : (מד) כאשר מעשינה הדבורים - מה הזכירה הולת כשהיא עובת
 לת האדם מיד מזה הן הם כשהזכות פים ככס' מיד' מתים : (מה) ולא שמעה בקולכם - כשיכול עזיתם מיד רחמי כאלו
 חמור : (פו) ורש בו בקדש ימים רבים - י"ט שנה סלאמר כימים אשר ישבתם שחל המסעות והס' היו ל"ח שנה י"ט ענהס עמו
 בקדשו י"ט שנה סולמס ונשא' פים וחזרו לקדש כמו סלאמר (במדר ל"ב) וייעס כמולכר כך מנאתי כסדר עולם : (א) ונפן ונסע
 הרי ברה : אילו לא הטאו היו עושים דרך הר שער ליכנס לדרך מן דרומו לנמו ונסע סל סקלקו הפכו לנדר המדבר שהוא סקיס סוף
 לדרומו

קאמי וינייה ושניהון למיטוק לטורא : מב ואמר יסלי אימר לרזון לא תסקון ולא תפדרון סדרי קרב ארום לית שכינתיה מחלקא ביניכו ולא תיחברון קנס בעלי דקביכו : מג ומלילית לבון ולא קבילתון ופרבתון על

סיקרא הוי וארשעתון ומליקתון לטורא : מד ומנפך אבירארה דתיב בטורא ההוא לקמורחבון ורדמר יתבון היקמא דתרוו ומיטשן ארעיתא ומחו יתבון בגבלא עד חרמיה : מה ומתתון ובקיתו קנס : ולא קביל : צלותכו ולא אצית לקוליון : מו ותיבתון ברקס וגוי : ז וארשפניא ונטלנא למדברא אורח ומא דסופי היקמא ומלילי : לי ואקופנא ית טורא דגבלא יומין סגיאין : ב ואמר : לי למימר : ג סגי לבון דאקופתון יר טורא הרין איתפני לבון לצפונא : ד וית עמא פקיד למימר אתון עברין בתחרס אחיכו בני דעשג דיתבון בגבלא וידתליו מכוון ומתפמרון לתרא : ה לא תיחברון בהון ארום לא אתון לבון מארשעתהון עד קמיסר פתרת ריגלא ארום ירתא לעשו יתבית ית טורא דגבלא מטול אקרא דעבד לאבני : ו עיבורא תבון מנהון

ירושלמי

ירדפי יתבון היך מה דנדיפי דבורתא וקטולא יתבון קבבלא עד שיציר :

צלותכו ולא אצית לקוליון : מו ותיבתון ברקס וגוי : ז וארשפניא ונטלנא למדברא אורח ומא דסופי היקמא ומלילי : לי ואקופנא ית טורא דגבלא יומין סגיאין : ב ואמר : לי למימר : ג סגי לבון דאקופתון יר טורא הרין איתפני לבון לצפונא : ד וית עמא פקיד למימר אתון עברין בתחרס אחיכו בני דעשג דיתבון בגבלא וידתליו מכוון ומתפמרון לתרא : ה לא תיחברון בהון ארום לא אתון לבון מארשעתהון עד קמיסר פתרת ריגלא ארום ירתא לעשו יתבית ית טורא דגבלא מטול אקרא דעבד לאבני : ו עיבורא תבון מנהון

כג

רש"י

לדרומו של הר שער והלכו אלל דרומו מן המערב למזרח דרך ים סוף דרך יואתן קמזרים שהוא במקצוע דרונית מערבית משם היו הולכים ליד המזרח : ונסב את הר שער . כל דרומו עד ארץ מואב : (ג) פנור כמ' צפונה . סוכו לכס לרוח מזרחית מן הדרום לצפון פניכס למסן נמלא הולכין את רוח מזרחית וזה שאלער (שופטים יא) ויבאו ממזרח שמש לארץ מואב : (ד) ונשמררם כאר . ומה השמירה אל תתברוס : (ה) עד מדרך כף רגל . אפילו מדרך כף רגל כלומר אמילו דרוסת הרגל חזי מרשה לכס לעבור בארצם שלא ברשות . ומדרש אגדה עד שיבא יום דרית כף רגל על הר הזיתים שאלער (זכריה י"ד) ועמדו רגליו וגו' : ירושה רעשו . מאכרסם עשר עממים כתילו סכעה לכס קיזקניו וקדמוניהן עמונו ומואב ושעיר אחת מהם לעשוהשתים לכני לוע כסר שאלך אתו למזרים ושתק עליוה שהיו אומרים על אשתו אחותי היא עשאו ככנו : (ו) חכרו . לשון מקח וכן (בראשית כ')

באר רחובות דקדוקי רש"י

כמלת ותדרינו הוא השורש ההה מלשון חהו ובהו דלא יתכן כאן לכן קאמר שהוא לשון הננו ורצה לומר התי"ו לאו שרשית ביה רק שימושית סיעון לנוכחים ותהינן (איר האט אייך אן גיכרייט) : משום

רשב"ם

(מא) ותהיני . הננו ועליו : (נו) כתיב אשר יבנתם כלומר כמו שאתם יודעים : (ג) צפונה לנגף"י כי בדרום א"י הלכו כמדרב"ר (ד) היושבים בשער . לא אלה הם איתן אדום שילאו כמרב לקראת ישראל שהרי באלה כתיב כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשער אכל אדום לא יוכרו כלום דכתיב בהם ויש ישראל מעליו ז"ה פיר"ש רב"כ"ו . אכל לי הצעיר אין נראין דבריו בזה . כי בני עשו היושבים בשער הם הם אדום כי לא מוזינו להם יישוב כי אם כהר שער (כי אם) כמקום ובכל קרוי ומה שקשה לרבינו כאשר עשו לי בני עשו אינו טענה כי אם על מה שאמור למעלה אוכל כמס' שכיורי כאשר עשולי בני עשו שלא לקמו מואב שום דבר כי אם כמכר כמו שאמור בענין אהם עובדים כגבול אחיכס בני עשו וגו' אבל אוכל תכרו מואב כמס' ואכלתם . וגם מים תכרו מואב כמס' ושתייתם . וכן עשיתם כמו שליוה הקס"ה כמו שאלער כאשר עשו לי בני עשו דרך ס"חם אל הר שער שאת משה אל מלך אדום להניחם לעבור דרך ארצו אל ארץ ישראל . ולדבר הזה לא שנוע עליהם שלא רצה שיבננו כלם יחד בארצו שישתיתו את הארץ ולפיכך ויש ישראל מעליו . אבל מכל מקום היו קובים משלהם דרך הניכסות ממה שהיו זריכים וזהו האמת והישר : (ד) ויראו מכם . מוגדת ויסכו וידעו ויאמרו אבל ויראו את ה' וידעו כי שמי ה' מוגדת ויאמרו והלכו וכלם להבא הם : (ה) כי לא אהן לכס מואב וכן כתיב כמחשך אל תזר את מואב וכן ככני עמון אל תזרים כל האזרות

מכלל יופי

(מד) כאשר תעשה הדטורים . פירושי שיעאל ביתם מיד ירדפו אחרי ויטכיו . ורש"י כתבמה הדטורה הואת כשהיא מכה את האדם וידותה אף הבגלשה היא נעושים כנס מידותים : (מו) ותשבוב בקדיש . נהעכבתם : ב (ז) (אל התגרבם) . ענין ההערכ הריב תגובם וסעיהיט ומכסת מצודים ואגרי מצראי : (ער

שנה לא חסרת דבר : חכרו * ד (*) (*)

בבסוף ושתיתם : ז כי יהוה אלהיך ברכך
 בכל מעשה ידך ובעל כבוד את המדבר
 הנגלה הנה זה ארבעים שנה יהוה אלהיך
 עמך לא חסרת דבר : ח ונעבר מאת
 ארבע בני-עשו הישבים בשעיר מדרך
 הערבה מאילת ומעצין נבר ° ס ונפן
 ונעבר דרך מדבר מואב : ט ויאמר
 יהוה אלי אל-תצר את-מואב ואל-
 תתור בם מלחמה כי לא-אתן לה מארצו
 ירשה כי לבני-לוט נתתי את-ער ירשה :
 י האמים לפנים ישבו בה עם גדול ורב
 ודם בענקים : יא רפאים יחשבו אף-
 הם בענקים והמואבים יקראו להם אמים :
 יב ובשעיר ישבו החרים לפנים ובני
 עשו יירשום וישמידום מפניהם וישבו
 ויחזקו כאשר עשה ישראל לארץ ירשתו
 אשר-נפן יהוה להם : יג עתה קמו
 ועברו לכם את-גחל זרד ונעבר את-גחל
 זרד : יד והימים אשר-הלכנו מקדש
 ברנע עד אשר-עברנו את-גחל זרד שלשים
 ושמנה שנה ער-תם ברה"ה אנשי
 המלחמה מקרב המתנה כאשר נשבע
 יהוה להם : טו וגם יד-יהוה היתה בם
 להמם מקרב המתנה עד תמם : טז ויהי
 כאשר

פסוק
 טא
 פסוק

ואף-מיא תזבגון מנהון בבספא ותשתון :
 ז ארי יי אלהך ברכך בכל עובדי ידך
 ספיקלך צורכך במהךך ית-מדברא רבא
 הדין דנן ארבעין שנין מימדא בני אלהך
 בסעךך לא חסרת מדעם : ח ונעברנא
 מלורא אהונא בני-עשו דיתבין בשעיר
 מאורח מישרא מאילת ומעצין נבר °
 ואתפנינא ונעברנא אורח מדברא דמואב :
 ט ויאמר יי לי לא-תצור על-מואבאי ולא
 תתגרי למעבר-עמהון קרב ארי לא-אתן
 לך מארעיה ירותא ארי לבני-לוט יתבית
 צת-לחנת ירותא : י איםתני מלקדמין
 יתבין בה עם רב וסני ותקיף כנברנא :
 יא נברנא מתחשבין אף-אנון כנברנא
 ומואבאי קדן להון איםתני : יב ובשעיר
 יתיבו חודאי מלקדמין ובני עשו תריבינון
 ושיציאונון בן-קדמיהון ויתבו באתרהון
 כמה נעבר ישראל לארע ירותתיה דיהב
 יי להון : יג בען קומו ונעברו לכון ירת-
 גחלא דזרד ונעברנא ית-גחלא דזרד :
 יד וימיא דהלכנא מדקם ניאה עד
 דנעברנא ית-גחלא דזרד תלתין ותמני שנין
 ער-דקם כל-נברא ימיחי-קרנא ממו
 משריתא כמה דקם יי להון : טו ואף
 יקחא-מן-קדם יי הות בהון לשיציאותהון
 כומו משריתא עד דשלימו : טז ויהוה בך-שלימו כל-נברא ימיחי-קרנא לממת ממו

עבא

דשירי

(ג) לאזכרתי לי סגן כרכו היס קורין למכירה כירה (ד) כי ה' אלהיך ברכך . למיכך לא תכפו (ס"ו תכפיו) חזק
 שובתגל הרתות בלילותם בניים חלה הרתו עזמיכס עשירים : (ח) ונפן ונעבור . לנדר זמן הפכנו בניים להלון רוח קורחית :
 ונאל

פר מי פסקא ותיכלון וארף וגו' : ז אונתרוו תלא תשיקין להון ארום : י איתקבין דרין וקבון קבל עינפון ורבינא

ירושלמי

ועברני מלנת צחיגו בני עשו אלון הערמו בקבלא מן
אוכח משרא מן איבת רסן קבך פרנגולא ונפונן ועברנא
אוכח מדקרא דמוצב :

סופין צרכיכוו קמינתך דמקרא נבא דרין וכו' ארבע
שניו מימרא בני אלדכוו קסעכוו לא תפרהו מדעם :
ח ועברנא מלנת אהקא בני עשו דרבינא דמסליא
מאיבת דמסכך פרנגולא ואתקננא ועברנא אוכח מדקרא
דמוצב : ט ואמר : י לי למימר לא תעיק ית

מוצבאי ולא תפבר לקבל יהוון סררי קרא ארום לא איתן לבין מארעחון ירוקא ארום וגו' : י אימקנא מן
לקרמיו יתיכו קת עס רב וסני וקסין רבי קנגבא : יא
קנגבא דאמקחוי בטרקנא ומוצבאי קכו להון אימקני : יב
וישיצאננו מן קדמיהון ותיכוו בצתריהון היקבא וגו' : יג
בכל טרונא : יד וימיא דתליקא מן קס גיעא עד דעברנא ית גחל טרונא קלמין וגו' : טו וארף קחא
מן קדם : יא איתרית קהון למשצ'ידהון כגו משריקא עד די פסקו : טז והוה בד פסקו קל גברי מאיהו קרב עקמי

בימחא

דשי

(ט) ואל תתגר בם - לא חסר להם על מושב אלא על לחנה אכל מיראס היו אותם וראו להם כהם מוויכוס לפיכך כתיב (במדבר ב) ויגר מושב מפני העם שהיו זוללים וכוונות אותם אכל ככני עמון גאזר אל תתגר בם זום גרוו כשכר גזיעות חוס שלא כרמוה על חבוב כמו שעשתה הכזירה שקראהם בבהינוח : ער - שם המדינה : (י) האמוס לפנים וגו' - אלה סכור שזו ארץ רפאים שנתת לי לאהרם לפי שהאמוס הם רפאים ישבו בה לפנים אבל לא זו היא ארץ חותן רפאים הורשתי יופני בני לוג והוסתים תחתם : (יא) רפאים יהשבו וגומר - רפאים היו נחשין אותם אימים כענקים הנקראים רפאים ע"ש סלה רואה אותם ידיו מרפות : אימים - ע"ש שאימתם מושלת על הכריות וכן יושבו החורים ותתים לבני עמו : (יב) יירשום - לעזון הוה כלומר כתיב כהם כהם שהיו מורשים אותם והלכים (ז) : (טז) חירנה בם - למחר ולחוסם בתוך יו' סנה שלא יגרמו לבניהם עוד להתעכב כמדבר : (טז) ויהי באשר תמו - ונוער :

באר רהובות דקוקי דשי

(ו) משום דמינו דמשמש שורש כרה נס כן לענין חפירת ארץ כמו בי ירהאיש שורוכו כ"דו"ל להכניא כורה אחר כורה דלא יתכנלון ובייתעכו כל קפס עד שמחויכט לחפור בחנות לקן הולך לומר דהוה ענין מכירה בלא קופין ומכירה רחיה חכרביהים :
(ז) משום דמלת "דש"ם היו"ר שראשה היא סימן לעתיד וכלמת כוונת הפסוק על לשון עבר לומר שכבר הורישו אותם לכן קאמר לשון הוה ורלה לומר לפעמים תפסם לשון עתיד לאן לעתיד תמשרק ללשון הוה (כל"א ע"ש פלוגטו ז"ל) כלומר כתיב להם כוח כאלו יאמר כתיב להם כוח ככל עת שהיו מורשים אותם וכוונתו "יכעלם והולבים באלויאחר בכל עת וכן "דש"ם בכל עת :

כתבו

דשב"ם

ובאלוהות הללו הנזקך ומה להודיע עבשין פן יקן לכבס לאמר חס דרון הקס"ה לתת למנוחלה ויכולת בידו למה לא הוריש לנו אלה האמונות ושעברנו דרך עליהם לכן הודיע עכשיו שהקס"ה לא חפן מדבר שהיו נתנה הקס"ה להם ככתוב בכלם כיירושה לעשו כתיב אית הר שעיר כן לבני לוג נתתם עד ירושה וגם בעמון כי לבני לוג נתתם ירושה לעבדתי ירושה לכבוד אהבהם שקרוכים היו : (ז) לא תסרת דבר - כשאין ימקום לקנות חוונות סיפן זרכון בלא בקף וכלא עתיר וכמוקום שחאלת ליקח המפיק לך לקנות : (יב) כאשר עשה לישראל וגם כתיב ומה שלבדי צל ישראל שלא יחגורו כלום : יאם לאמונות הללו יקן יתלה לכבוד אבותינו כל סכן שיקיים לישראל לתת להם כמלת עניס עכשכע ללבות : (יד) והיאום אשר הלכנו נקדש ברנע מתקנס מלוח חרנלים שלזים ומתנה שנה - גיבשה שנייה שלח חרנלים : חקשי עלמנה

מכלל יופי

(תתברו) - ענין קבין : (ט) (אל תצד) - ענין מצוראו - ענינו גבורי הענקים : (יחשבו) - ענין השיבות :
וענין החק וכן אל הצרם : (י) (האמים) - נקראו יבן - ענין ירושה כלומר לקחו ירושתם
והענין לשי שחפולא ומה על האוהם : (יא) (רפאים) - (קוסין) - ענין ארוו :
סעו

בְּאֵשֶׁר-תָּמוּ בְּלֹא-אִשֵּׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת
 מִקֶּרֶב הָעַם : ס יו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי
 לֵאמֹר : יח אַתָּה עֵבֶר הַיּוֹם אֶת-גְּבוּל
 מוֹאָב אֶת-עַר : יט וְקִרְבַּתְמוֹל בְּנֵי עַמּוֹן
 אֶל-תְּצַרֵם וְאֶל-תִּתְנֶנּוּ בָם כִּי לֹא-אַתֶּן
 מֵאֶרֶץ בְּנֵי-עַמּוֹן לְךָ יִרְשָׁה כִּי לְבִנְיָלוֹט
 נִתְּתִיהָ יִרְשָׁה : כ אֶרֶץ רַפָּאִים תִּחְשַׁב אֶפְרַיִם
 הוּא רַפָּאִים וְשְׁבוּ-בָהּ לִפְנֵים וְהַעֲמִיטִים
 וְקִרְאוּ לָהֶם זְמוּמִים : כא עַם גְּדוֹל וְרַב
 גֵּרִים כְּעַגְלִים וְנִשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם
 וַיִּירָשֶׁם וַיָּשְׁבוּ תַחְתָּם : כב כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
 לְבְנֵי עִשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעֲרֵי אֲשֶׁר הַשְׁמִיד
 אֶת-הַחֲרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֶׁם וַיָּשְׁבוּ תַחְתָּם
 עַד הַיּוֹם הַזֶּה : כג וְהַעֲנִים הַיֹּשְׁבִים
 בְּחֻצְרוֹת עַד-עוֹהָה כְּפִתְרוֹת הַיֹּצֵאִים מִכְּפֹתֵר
 הַשְׁמִידֵם וַיָּשְׁבוּ תַחְתָּם : כד קוֹמוּ סַעֲוֹ
 וְעִבְרוּ אֶת-נַחַל אֲרִנָּן רֹאֵה נִתְּתִי בְיָדְךָ אֶת-
 סִיחֹן מֶלֶךְ-הַשְּׁבוּן הָאֲמֹרִי וְאֶת-אֶרְצוֹ
 הַחַל רֶשֶׁת וְהַתְּנֶנּוּ בּוֹ מִלְחָמָה : כה הַיּוֹם
 הַזֶּה אֶחָד תֵּרַת פַּחַדְךָ וַיִּרְאֶתְךָ עַל-פְּנֵי
 הָעַמִּים תַּחֲרַת כָּל-הַשְּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן
 שְׂמִיעָה וְרִגְזוּ וְחָלוּ מִפְּנֵיךָ : כו וְאֲשַׁלַּח
 מַלְאָכִים מִמִּדְבַר קַדְמוֹת אֶל-סִיחֹן מֶלֶךְ
 הַשְּׁבוּן דַּבְּרֵי שְׁלוֹם לֵאמֹר : כז אֲעַבְרָה
 בְּאֶרְצְךָ בְּדַרְךְ בְּדַרְךְ אֲלֶיךָ לֹא אֶכְזֹר יָמִין
 וְשִׂמְאוֹל : כח אֲבָל בְּכֶסֶף תִּשְׁבַּרְנִי
 וְאֶכְלֵתִי וּמִים בְּכֶסֶף תִּמְזַלֵּנִי וְשִׁתִּירְנִי בַקַּח
 אֲעַבְרָה בְּרַגְלִי : כט כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה-לִּי בְנֵי
 עִשָׂו

יח

י

עֲמָא : יז וּמְלִיל יי עֲמִי לְמִימְרֵי : יח אַתָּה
 עֵבֶר יוֹמָא-הַיּוֹם ית-תְּחוּם-מוֹאָב ית-לְחִיּוֹת :
 יט וְתִתְקַרְבִּי לְקַבֵּל בְּנֵי עַמּוֹן לֹא-תַצְוֶר
 עֲלֵיהוֹן וְלֹא-תִתְנֶנְרִי לְמַעַבְדֵי-עַמּוֹהוֹן קִרְב
 אֲרִי לֹא-אַתֶּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי-עַמּוֹן לְךָ יִרְשָׁה
 אֲרִי לְבִנְיָלוֹט יְהִיבִיתָה יִרְשָׁה : כ אֶרֶץ-
 גְּבֻרָא מִתְחַשְׁבָּא אֶפְרַיִם הִיא גְבֻרִין יִתִּיבוּ-בָהּ
 מִלְּקַדְמִין וְעַמּוֹנָאִי קִרְנָן לְהוֹן תִּשְׁבְּנִי :
 כא עַם רַב וְסַטִּי וְתַקִּיף כְּגְבֻרָא וְשִׁצִּינוּן
 יי מִן-קַדְמֵיהוֹן וְתַרְכִּינוּן וּיִתִּיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן :
 כב כַּמָּא דְעֵבֶר לְבֵנִי עִשָׂו דִּיתְבִּין בְּשַׁעֲרֵי
 דְשִׁצִּי ית-חֲרָאִי מִן-קַדְמֵיהוֹן וְתַרְכִּינוּן
 וּיִתִּיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן עַד יוֹמָא הַדִּין : כג וְעוֹנֵי
 דִּיתְבִּין בְּדַפִּיחַ עַד-עוֹהָה קְפוּטְקָאִי דְנִפְקֵר
 מִקְפוּטְקָאִי שִׁצִּיאוֹנוֹן וּיִתִּיבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן :
 כד קוֹמוּ טוֹלוּ וְעִבְרוּ ית-נַחַל דְאֲרִנָּן
 חַצִּי דְמִסְרִית בִּידְךָ ית-סִיחֹן מֶלֶךְ-דְּחַשְׁבוֹן
 אֲמֹרְכָה וְיִתְ-אֶרְעִיהָ שְׁרִי לְרַתְרִכּוּתִיהָ
 וְתִתְנֶנְרִי לְמַעַבְדֵי-עַמִּיהָ קִרְב : כה יוֹמָא
 הַדִּין אֲשֶׁרִי לְמַתָּן וּיַעֲפֵךְ וְדַחֲלַתְךָ עַל-אִפִּי
 עַמִּיָא דְתַהוֹת כָּל-שְׂמִיָא דִּישְׂמִיעוּן שְׂמִיעָךְ
 וּיִזְעוּן וּיִתְבַּרוּן מִן-קַדְמֶיךָ : כו וְשַׁלַּחִית
 אֲזַנְדִין מִמִּדְבַר קַדְמוֹת לוֹת-סִיחֹן מֶלֶךְ
 דְּחַשְׁבוֹן פְּתַגְמֵי שְׁלוֹם לְמִימְרֵי : כז אֲעַבְרָה
 בְּאֶרְצְךָ בְּאוֹרְחָא בְּאוֹרְחָא אִיזִיל לֹא אֶסְטִי
 לִימִינָא וְלִסְמָאִלָּא : כח עִיבּוֹרָא בְּכֶסֶף תּוֹבִין
 לִי וְאִיכּוֹרִי וּמִיָא בְּכֶסֶף תִּתְנֶנְרִי לִי וְאֲשַׁתִּי
 לְחוֹד אֲעַבְרָה בְּרַגְלִי : כט כַּמָּא דְעֵבֶר-דִּי לִי
 בְנֵי

עשו הישבים בשעיר והמואבים הישבים
 יבגר עד אשר-אעבר את הירדן אל-הארץ
 אשר-יהנה אלהינו נתן לנו : ל ולא אכה
 סיוח מלך חשבון העברנו בו כי-הקשה
 תורה אלהיך את-רוחו ואמץ את-לבבו
 עשוי למען תתו בידך ביום הזה ° ס לא ויאמר
 יהוה אלי דאה החלתי תת לפניך את-סיוחן
 ואת-ארצו החל רש לרשת את-ארצו :
 לב ויצא סיוח לקראתנו הוא וכל-עמו
 למלחמה יהצה : לג ויתגהו יהוה אלהינו
 לפנינו ונך אתו וארץ-בנו ואת-כל-עמו :
 לד ונלכד את-כל-עריו בעת ההוא ונחרם
 את-כל-עיר מתם והנשים והטף לא
 השארנו שקיד : לה דק הבהמה בנונו
 לנו ושלל העדים אשר לבדנו : לו
 ומרערא אשר על-שפת-נחל ארנן והעיר
 אשר בנחל ועד-הנלעד לא היתה קריה
 אשר שגבה ממנו את-הכל נתן יחורת
 אלהינו לפנינו : לו דק אל-ארץ בני-
 עמון לא קרבת כל-יד נחר יבק ועבי החר
 ת וכל אשר-צנה יהנה אלהינו : א ונפן
 ופער דרך הבשן ויצא עוג מלך-הבשן
 לקראתנו הוא וכל-עמו למלחמה אדרעי :
 ב ויאמר יהוה אלי אל-תירא אתו כי
 בידך נתתי אתו ואת-כל-עמו וארץ-ארצו
 ועשית לו כאשר עשית לסיוח מלך-האמורי
 אשר יושב בחשבון : ג ויתן יהוה אלהינו
 בידנו נם את-עוג מלך-הבשן ואת-כל-
 עמו

בני עשו דיתבין בשעיר ומואבאי דיתבין
 בלחית עד דאעבר ית-ירדנא לארעא די
 אלהנא יהיב לנו : ל ולא אבא סיוחן
 מלכא דחשבון למשבקנא למעבר בחחומיה
 ארי-אקשי יי אלהך ית-רוחיה ותקיף ית-
 לביה בדיק לממסריה בידך ביוםא הדין :
 לא ויאמר יי לי חזי דשריתי לממסר קדמך
 ית-סיוחן וית-ארעיה שרי לתרכותיה
 למירת ית-ארעיה : לב ונפק סיוחן
 לקדמותנא הוא ובל-עמיה לאנחא קרבא
 ליהן : לג ומסריה יי אלהנא קדמנא
 ומחינא יתיה וית-בנוהי וית-כל-עמיה :
 לד וכבשנא ית-כל-קרוהי בעדנא ההיא
 ונמנא ית-כל-קרוי גבריא ונשיא וטפלא
 לא אשאדנא משויב : לה לחוד בעירא
 בונא לנו וערי קרויא דבבשנא : לו מערוער
 דער בוף-נחלא דארנון וקרמא דבנחלא
 ועד-ולעד לא הות קרמא דתקיפת מננא
 ית-כולא מסר יי אלהנא קדמנא : לו לחוד
 לארע בני-עמון לא קריבתא כל-בוף נחל
 יובקא וקרני טורא וכל דפקיד יי אלהנא :
 א ואתפנינא וסליקנא אודה מתקן ונפק
 עוג מלכא דמתקן לקדמותנא הוא וכל-
 עמיה לאנחא קרבא לארעי : ב ויאמר יי
 לי לא-תדחל מניה ארי בידך מסרית יתיה
 וית-כל-עמיה וית-ארעיה ותעביד ליה
 במא דעבדת לסיוחן מלכא דאימוראדה
 דיתיב בחשבון : ג ומסר יי אלהנא בידנא

אף

עמו ונכחו גדגתי השאירלו שריד :
ד ונלכד אתהב יערו בערת ההוא לא
היתה

אף יתיעז מלכא דמתקן ויתבל עמיה
ומתנהי גדדלא אשתארלה משויב :
ובבשנא

יונתן בן עוזאל

ירושלמי

בנללא ומואבאי דיהבו בלתייה עד זמן דאיעבר ית יירדנא לצרעא וי אלהנא יחוב לנא : ל ולא צבא
סיחון מלכא רחשבו לבעברתמנא קמו מחומיה צרום אקשי : אלהד ית יצרא דרוחיה ואיפקח ית דיבביה יון בגלל
למקסיה בידך קימא דיו : לא וצמר : י חמו באורכיה שמושא וסתרא דשריית לממסר בידך ית סיחון וית
צרעיה וגו : לב ונפק סיחון וגו : לג דמסר יתיה וגו : לד יכבשנא ית כל קרווי בעידנא דרווי
וימרגא ית כל קרווי גרברא ונשוא ונפליא לא אשצנא משויב : לה לחור וגו : לו מצרוער דעל גיף
נתלא דצרעיה ונרפא דמחנניא בקציעות נתלא עד גלעד לא חנה נרפא דתקפת מננא ית בלהון מסר : י אלהנא
קמנא : לו לחור וגו כל אתר גתלי יקנא וקרני שוקרא קבל וגו : א ואתפנינא וגו לאדרערת :

ב וצמר : לי לא תרחל מניה צרום בידך מסרית
יתיה וית כל עמיה וית צרעיה ותעבד ליה היקמא
דעברת למיחון מלכא וצמר גרה דיתוב בחשבון :
ג ומסר : אלהנא בידנא אויף ית עוג מלכא
דמחנני וית קל עמיה ומחניחיה עד דלא אשפיר
לית משויב : ד וקבשנא ית כל קרווייה בעידנא

ירושלמי

כיון דתמא משה ית בשיעא וע וקמרת מן קדמיו וצמר
תלא דין רחא דחורו מספר לאבדתו אבדתו ושרה וצמר
להון אמתו במניו לאילנו שחיליו על מכרעיו רמיון ברם
פידיו לית חינו עברו בגוון בן אמתו לית הקדשא ברוך
הוא יחי שקמיה משבח אחייה יתיה שגין פניאין מן בגלל
למחויא

והוא

רשי

ומים : עד אשר אעבור אתהירדן . מוסב על אעברה בדרך : (א) החילותי הרת לפניך . כפי שר של אמוריים של מעלה
תחת רגליו של משה והדריכו עלנוחרו : (ב) ויצא סיחון . לא שלח כסבל עוג לצבור לוללמנך שלא היו יורכים זה לזה :
(ג) ואת בניו . כנו כתיב שהיה לזמן גבור כמותו : (ד) יתם . אשם . ככית סיחון לאחר בזונו לזולתו כיו
שהיה חכימה עליהם ובחיים חילוכם כאלו לכות עוג ככר היו שבעים ומלחים והיה כוונה בעיניהם ומקריעין ומסליפין בהמה ובגדים
ובלא כולו כי אספק וזה לכך כאשר בזונו לזולתו כיון כן כדרס כספרי בפרשת (במדרב רכה) ויש ישראל כשיטים : (ו) כל יד
במליבוך . כל חיל כחל יבוך : ובל אשר צוח ה' אלהינו . שלא לכנסו הנחמו : (א) וגפונעל . כל מד נפון הוא עליה
(ב) אל תירא אותם . וכסיחון לא הוצרך לומר אל תירא אותם ולא עתיירא היה משה שלא תעמוד לו זכות שמש לאברהם שלאמר
(בראשית טו) ויבא הפליט וזהו עוג : (ד) חבל ארגב . מתהומין בית פלך תרכובת ורחימי תרגום ודמלמי כמגילת אסתר קורא
בלטון תרכובין למדתי חבל ארגב בהכחיה היכל תלך כלומר שהמלכות
נקרית

רשב"ם

קרעו אתכם בלחם וכמים וכן היושבים בשעיר כמו שפרשת למעלה חבל בני עשו הקרואים אדום יאלו לקראתכם בחרב ויש ישראל תפלין
ויסובו את הרשע ימים רבים : (ד) ארגב . פתרונו לפי ענינו :

מבלל יופי

שלא כננוני לעבור בנכולס עד אשר אעבור את הירדן לא אכה
סיחון עלך משכון העבריננו ויהיה וי' ולא אכה ללל ענין כמו
ואיה וענה :
(א) (והעיר אשר בנחל) . תעמק שנגרים בו המים
יקרא נחל ואף על פי שאין בו מים יקרא גם כן נחל כי חמקום
הוא הנקרא נחל וכן בדברי רבותינו ל הינעבת בנחל
(אשר שוקבה) . ענינו הרוממות :
ג (ד) (בר) . חבל ארגב . יקרא המחון כן
לפי

ית שכיני שזכרו להם מאלל וכן הוואכים היושבים בערוונה
שכתוב על אשר לא קמו חגס כלחם וכמים פירושו שהם
לא קדמו את ישראל בדק כלחם וכמים ודק אכה ורעות
יקרא ישראל קנניהם . ודעת הרשב"ע שפירושו על עעם בדרך
בדרך ללך אשר עמול בני עשו שזכרו הרשע בדרך דקן וכן כתיב
יאתם עונכום בנכול חמיכם בני עשו ונסכים כשער דק . עלך אדום
לא אכה שיעברו דק ומדי . וכן תסם היקדום מקום חקן כקין .
ורלב"ג כתב כי הם כדרישנה נפישו שגמנו שגשולי בני עשו והוא חמי

היתה קרית אשר לא יקחנו מאתם ששים
 עיר כל-חבל ארוב ממלכת עוג בבשן :
 ה כל-אלה ערים בצורת חומה גבוהה
 דלתים ובריח לבד מערי הפדון הרבה
 מאד : ו ופחדם אותם באשר עשינו
 לסיחון מלך השבון החרם כל-עיר מתם
 הנשים והטף : ז וכל-הבהמה ושלל
 הערים בנונו לנו : ח ונפח בערת ההוא
 את-הארץ מיד שני מלכי האמורי אשר
 בעבר הירדן מפנה ארזן עד-הר חרמון :
 ט צידנים יקראו לחרמון שרון והאמורי
 יקראו-לו שניר : י כל ערי המישור וכל-
 הגלעד וכל-הבשן עד-סלכה ואדרעי ערי
 ממלכת עוג בבשן : יא כי בקיע עוג מלך
 הבשן נשאר מיתר הרפאים הנה ערשו
 ערש ברזל הלה הוא ברבת בני עמון תשע
 אמות ארבע וארבע אמות רחבה באמת-
 איש : יב ואת-הארץ הנאת ירשנו
 בעת ההוא מערער אשר-על-נחל ארזן
 נחצי הר-הגלעד ועריו נתתי לראובני
 ולנדי : יג ויתר הגלעד וכל-הבשן
 ממלכת עוג נתתי לחצי שבט המנשה
 כל

ד וכבשנא ית-כל-קרואי בעדנא ההיא
 לא הות קרתא דלא-נסיבנא מפהון שתין
 קרוין כל-בירת-פלך טרכונא מלכותא דעוג
 במתנן : ה כל-אלין קרוניא קריבן מקפון
 שור-רם דלהן-דשין ועברין בר מקירו
 פצחיא דסניאן לחדא : ו ונמרנא יתהון
 כפא דעבדנא לסיחון מלכא דהשבון
 נמרנא כל-קרונא גבריא נשיא וטפלא :
 ז וכל-בעירא וערי קרוניא בונא לנא :
 ח ונסיבנא בעדנא ההיא ית-ארעא מיד
 חרין מלכי אימוראד דבעברא דירדנא
 מפחלא דארנון עד-טורא דחרמון :
 ט צדונאי קרן לחרמון סרוין ואימוראי
 קנו-ליה טור-תלנא : י כל קרוי משרא
 וכל-גלעד וכל-מתנן עד-סלכה ואדרעי
 קרוי מלכותיה דעוג במתנן : יא ארי
 לחוד-עוג מלכא דמתנן אשתאר משאר
 גבריא הא ערסיה ערסא דברזלא הלא
 היא ברבת בני עמון תשע אמין אורכה
 וארבע אמין פותיה באמת מלך : יב וית-
 ארעא הדא יריתנא בעדנא ההיא מערער
 דעל-נחלא דארנון ופלגות טורא-דגלעד
 וקרואי יתבית לשבטא דראובן ולשבטא
 דנד : יג ושאר גלעד וכל-מתנן מלכותא דעוג יתבית לפלגות שבטא דמנשה כל

בית

רשי

נקראת על שם וקראת הארץ דמלכיה אלל היכל מלך הרגופתה כן רמזיהו כן מנחם למדתי סכן נקראת סס הסמכיא : (ה) טערי
 הפרוי . פרוות ופסחיות כלל חומה וכן (זכריה ב) פרוות תסבירושמים : (ו) החרם . לשון הוצ סלוקינות (ח) :
 (ח) מיד . מרמזת : (ט) צידנים יקראו להרמון וכו' . וכמוס אחר כול חומר (דברים) ועד כר טיש כול חרמון
 כרילו חרסיה סנות לתהווי מליכתם להגיד סכסכחל סהיו חרסיה מלכות ויתפארות ככך זולומרת על שתי קרת זולומרת
 כל

היה לא הנה קרמא דלא נסיבא מנהון
 שמו קרנון כל תהום שלך טרכונא מלכותא דעוג
 דמתנן : ה כל אילין קרנון מקרא מקפו שריון קמו
 אחרון דברעין ונגרין בר מקרו פצמיא סגי לתרא :
 ו וקמרא נח קרנוהון היקמא וגו היקרין וקמרא נח
 כל וגו : ז וכל בערין ועדי קרניא בנא לנא :
 ח וקמרא בערנא תהיא נח ארעא מן רשות קרנו וגו
 עד טורא דקרמון : ט צידנא תונו קנו לתרמון טורא
 דמסרי פירו וקמרא קנו ליה טורא דלא פסיק מגיה פלגא לא בקמרא ולא בסיתווא : י כל קרנו וגו
 עד פלוגתא וקמרא קרו ממלכותא דעוג במרעין :
 יא ארום לחוד עוג מלכא דמתנן אשמיר סמוכר
 גיקרא דאשמיר בטרכונא הא שוניה שוניה דפרולא הא

למחזיא יתיה לרביא דהוא קסר יתיה פיר בניו ואמר
 מימרא בני ליה משה לא תתל מיניה ארי פיך מסרית
 יתיה נת כל עמיה נת ארעיה ומעביד ליה היך מה דעבנת
 לסיחון מלכהון דאמראי בתיה שרי בחשבון :
 כל אילין קרנו תלילו מקפו שריון קמו פרעין ונגרין :
 צידנא קנו לתרמון ארעא מסרי פירוהי וקמרא קנו
 ארעא מרבי פירי אילנא :

ירושלמי

הלל היא יהובא באפרקיון דבני עמא :

היא יהובא בבית ארבעין ברבת בני עמון תשע אמיין ארקה וארבע אמיין פרתיה באמתא דגרמיה : יב ונת ארעא
 תרא ויתנא בעינא תהיא מערוער ועד ביה בחלא ופלגות טורא דגלעד וקרני יהבית לשכט ראיכו ולשכט גר :
 יג וישאר גלעד וגו יהבית לתאי שכט מגשה כל תהום בית שלך שרונא וכל מתנו תהוא מתקרי ארע וקמרא :

ויאיר

רשי

על שמייקרא : שגיר . הוא שלג כלשון אשכנז וכלשון כנען : (יא) בותר הרפאים . סהרנו אמרפל ומכיריו בעשרות קרנים
 והוא פלט מן התלחמה שלמר (בראשית יז) ויבא הפליט והוא עוג : באמת איש . באמת עוג : (יב) ואת הארץ הזאת .
 האמורה למעלה מנחל א' כון ועד הר חרמון : ירשנו בעת ההיא מערוער אשר על נחל ארנון . אינו ממוכר לראשו של מקרא
 אלא לסופו על גתיה לראשונה ולגדו אכל לעיני ירושה עד הר חרמון היה : (יג) והוא יקרא ארץ רפאים . היא אותה שנתתי
 לאברהם

באר רחובות דקדוקי רשי

(ח) כתבו המודקקים לשון זווילוסון מקור שיהם יכולו על משקל ונורה אחת והולך להסין ענין סיבור הנקרא וכלן דכתיב ברישא
 מלת ונתתם לשון עברא כעל כוונת מלת החרם דכתיב בתורה לאו זנוי היא כוונת לזות על מעשה העבר לכן
 קאמר רש"י לשון הנה ורצה לומר מלת החרם לשון מקור (כ"א פד וויסן) ונקרא המקור אלרש"י לשון הנה בעבור
 שאין המקור כולל זמן מיוחד אם כן ככל עת זמנו הוא והיינו לשון הנה כאשר כתבתי לעיל כפ' פנחס כ"ס בגאון
 בעל תוספת יוס עוב כד"ה נרו ונכיא רש"י ראויתיו מן הלודך פלוח כי כולם כמה לשון מקור מלשון הקל הידוע ומורסם :
 משום

רשבים

(יא) כי רק עוג מלך הכסן וגו' . לכן אמר לו הקב"ה אל תירא אותו . הנה ערשו ערש . עריסה של
 קטן כשהיה תינוק כיר"ל כל"א ערש ברזל לפי ששם היה קטן היה מוקמאד ובהשתטמו היה מסכר ערש של עץ לכן עשאוהו של
 ברזל כי לאדם גדול יש בו דעת לא היה צריך כך : הלה היא ברבת בני עמון עדיין מונחת סס כמקום שנתגדל בקטנותו לתמכה שהיה גדול
 בקטנותו כל כך אבל חיות אדם גדול אין רגילין להגניע במקום אחר כי בהרבה מקומות יש לו חטות : באמת איש שהגדיל כל צרכו :
 (יג) והוא יקרא ארץ רפאים שנוכר פכרית בין הכתרים כמו שפירש למעלה ואני שמעתי לכן אותה הלה היא ברבת בני עמון מפני
 ששמי

מכלל יופי

לפי שהנחלה חחרק בחבל כמו שאמר משה ב'
 משריד חבל כנורל :
 (ה) (ערים בצורת) . יש אומרים כי ארנוב סס אדם
 עניו חזק ויחכן לומר שעניו בחלק נחלתו זה המכל . ויש
 ארוב לענין לא יבצר מהם אומרים כי האלף מסף והוא
 (*) (*) (*)

מוגרת ורגסיס ידוכו דרך כי הדבר הגדול והחזק נמנע
 רמקה . ואנקלום חרנס כל רמקה להשיג ארליו :
 בית שלך תרכנא : (וכריח) . ר"ל כריח נחושות
 וכן מפורש במלכים ס"ד :
 (יא) (גלה) היא ברבת בני עמון . בא בהא במקום
 אלק 6 7

כל הבל הארץ לכל הבשן שהוא יקרא
 ארץ רפאים : יד יאיר בן-מנשה לקח
 את-כר-חבל ארנב עד-נבור הנשורי
 והמעכתו יקרא אתם על-שמו את-הבשן
 הנת יאיר עד היום הזה : טו ולמכיר
 נתתי את-הגלעד : טז ולראובני ולנדי
 נתתי מן-הגלעד ועד-נתל ארנן תוך הפתל
 ונגל ועד גבק הפתל גבול בני עמון :
 ז והעדברה והירדן וגבל מספרת ועד
 ים הערברה ים המלח תחת אשדת הפסגה
 מזרחה : יח ואצו אתכם בעת שהוא לאמר
 יהנה אלהיכם נתן לכם את-הארץ הזאת
 לדשמה חלוצים תעברו לפני אחיכם בני-
 ישראל כל-בני-חיל : יט רק נשיכם
 ושבכם ומקנכם ירעתי כי-מקנה רב לכם
 ישבו בעריכם אשר נתתי לכם : כ עד
 אשר יגים יהנה לאחיכם בכם וירשו נס-
 הם את-הארץ אשר יהנה אלהיכם נתן
 להם בעבר הירדן ושבתם איש לירשתו
 אשר נתתי לכם : כא ואת-יהושוע
 צויתי בעת שהוא לאמר עינך הראת את
 כל-אשר עשה יהנה אלהיכם לשני המלכים
 האלה בן-יעשה יהנה לכל-הממלכות אשר
 אתה עבר שמה : כב לא תיראום כי יהנה
 אלהיכם הוא הפלחם לכם :

שביעי

בפסוק

ומפסוק חזון ישעיהו בשעי כפ"א יק"ה מלכ"ה סימן :

ס ס ס

בג זאתחנן אל יהנה בעת שהוא לאמר :
 כד אדני יהנה אכה החלות
 לדואות

בית-פלך טרכונא לכל-מתנן שהוא מתקרי
 ארע גבריא : יד יאיר בן-מנשה נסיב
 ית-כל-בית-פלך טרכונא עד-תחום
 גשוראה ואפקירוס וקרא יתהן על-שמה
 ית-מתנן בפרני יאיר עד יומא הרין :
 טו ולמכיר יהבית ית-גלעד : טז ולשבט-
 ראובן ולשבט-גד יהבית מן-גלעד ועד-
 גחלא דארנן גו נחלא ותחומא ועד יובקא
 דנחלא תחומא דבני עמון : יז ומישרא
 וירדנא ותחומיה מגינוסר ועד ימא דמישרא
 ימא דמלחא תחות משפך מרמתא מדנחא :
 יח ופקידית יתכון בעדנא ההיא למימר
 זי אלהכון יהב לכונית-ארעא הדא למירחה
 מזרזין תעברון קדם אחיכון בני-ישראל
 כל-מזרזי-חילא : יט לחור נשיכון
 וטפלכון ובעירכון ידענא ארי-בעיר סני
 לכוניתכון בקרויכון דיהבית לכוני : כ עד
 דיגים זי לאחיכון כנתכון וירחון אף-אינן
 ית-ארעא בני אלהכון יהיב להון בעברא
 דירדנא ותתובון גבר לירותמיה דיהבית
 לכוני : כא וית-יהושוע פקידית בעדנא
 ההיא למימר עינך חזאן זרת כל דעבר זי
 אלהכון לתרין מלכיא האלין בן-יעביד זי
 לכל-מלכותא דאת עבר לתמן : כב לא
 תפחדון מפדיון ארי זי אלהכון מימריה
 מניח לכוני :

ס ס ס

בג וצדיתו קדם זי בעדנא ההיא
 למימר : כד זי אלהים
 את

יד ויאיר פר מנשה גסיב ית כל תחום פלך טרונא
 עד תחום קרני ונאטיקירוס וקרא יתהון על שמייה ית
 טהון כפרני יאיר עד יוקא קרני : טו ולמכיר וגוי :
 טז רלשיבט וגוי ועד וגוי ארנונא מציעות בתלא
 ותחומיה ועד יוקא וגוי : יז ומשרא וירדנא ותחום
 מנגיסר ועד ימא דמשרא וקרא טבריה דסמיבא ק' ימא
 דמלקא תחום שפכות מיא מרמתא מדינא : יח
 בעדנא הויה למימר : אלהכון יחיה לבון ית ארעא
 ארום וגוי : כ עד זמן דגית : וגוי ותחובת גבר
 ההוא למימר עינד חסון ית כל בעבר : אלהיך לתרון
 ככ לא מיתקלון מנהון ארום מימרא בן אלהכון
 מניה לבון :

ירושלמי
 כל תחום אטרבונא עד תחום קרניא אפיסקוס וקרא
 יתהון על שמייה :
 ומישרא וירדנא ותחומא מן גגוסר ועד ימא דמישרא ימא
 דמלקא תחום בית שפכות קיטמא מן מדינא :
 ופקידות יתכון שיבט ראובן ושבט גד ופלגות שיבט
 קנענה : יט לחרור וגוי :
 גת והושע פקידות בעידנא
 האלו למימר עינד חסון ית כל בעבר : אלהיך לתרון
 עכיד : יגל מלקווא דאנת עבר לבון :
 ככ לא מיתקלון מנהון ארום מימרא בן אלהכון
 מניה לבון :

ס ס ס

וואתחנן טו וקעות בתמין מן קדם : בעדנא הויה
 למימר : כד בקעו בקחמין מן
 קדמך : אלהים אנת שרימא לאתואה ית עבדך ית רביהך
 ונת נכרבת יךד פקיפתא דאנת הוא אלקא ולא אית בר מינדך

נצלות וקעות בתמין מן קדם : אמר משרא בשעתא
 תהויה למימר :
 בקעו בתמין מן קדמך : אלהים אנת שרימא :
 דשכינתך

רשיי

לאברהם : (יו) הוך הנחל וגבול . כל הנחל ועוד מעבר לשפתו כלומר עד ועד בכלל ויותר מכאן : (יז) כנרת . מעבר
 הירדן המערבי היה זכאלת בני גד מעבר הירדן מזרחי ונפל בגורלם רוח הירדן כנגדם . ועוד מעבר שפתו עד כנרת וזהו שנאמר
 והירדן וגבול הירדן ומעבר לו : (יח) ואצו אתכם . לבני ראובן וגד היה מודבר : לפני אחיכם . הם היו הגלגלים לפני ישראל
 למלחמה לפי שהיו גבורים ואוהבים נופלים לפניהם שנאמר (דברים לג) וטרף זרוע אף קדקד : הסלת פרשת אלה הדברים :
 (יג) ואתחנן . אין חנוך כלל מקום אלא לשון מתנת חנם . אף על פי שיש להם לנדיקים לתלות כמעשה הטובים אין מוקשים
 מאת המקום אלא מתנת חנם לפי שאמר לו (שמות לג) ומנתי את אשר אסון אחר לו כלשון ואתחנן . ד"א
 זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה כדאיתא בספרי : בעת ההיא . לאחר שכבשתו ארץ סיחון ועגו דעיתא שמת הותר הכדר
 (ספרי) : לאמר . זה אחד מן מקומות שאמר משה לפני המקום איני עניך עד שתודיעני אם תעשה שלתי אם לאו :
 (כד) ה' אלהים . רמז סדין : אתה החילול להראות את עבדך . שם עתה להעט עומד ומתכלל אף על פי שגורם
 גזירה

דשבים

שזמנו שזמנו נטוה מפי הגבורה אל תלרס ואל תתגר כס על בני עמון דאפילו אנגוריה לא הורשו ישראל על בני עמון ונדע ישראל ילחמו
 עליו לכך הקדים וכתן ערשו ונעשתו בתוך העיר כרבת בני עמון והיא היתה גיר מלוכה כדמפרש בספר שמואל כדי שלא יבואו ישראל על
 מישתו כי שלא ידע הורשו לבא שנה מאברהם : וזהו סוד של רבינו שמואל
 (כג) ואתחנן . החלות כדכתיב למעלה היום הוא חלל תת כחך . הפלות המ"ת גורמת לה' פת"ס . וכן העירתי מלפני
 וביעדותי ככס היום . הפלות כיום מדן . אבל כשאינו שם אותיות אפי' יאמר הדעות הקימות הטיבות כולם
 משופין

מכלל יופי

אלף ונכנס על טלח לאהא החמה במקום אמזררשו
 לפי שהפליא הדבר ואמר הנה ערשו ערש ברזל דומה שלא
 הסבלה משח עץ והשומעים הדבר יפלא בעיניהם לפיכך
 אמר הלה היא ברכת בני
 עמון כלומר אם לא יאמינו
 השומעים הלא ימצאוהו
 ברכת בני עמון ששם היא : וכן וכל הסקדש שמואל דרואה
 (יג) דדנא יקרא . ה"א
 תשחש במקום אשר
 וכן וכל הסקדש שמואל דרואה

להראות את-עבדך את-גדלך ואת-ידך
 החזקה אשר מי-אל בשמים ובארץ אשר-
 יעשה כמעשה וכנבורתך : כה אעברה-
 לא ואראה את-הארץ הטובה אשר בעבר
 הירדן החר הטוב הזה והלבנון : כו ויתעבר
 יהוה בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר
 יהוה אלי רב-לך אל-תוסף דבר אלי עוד
 בדבר הזה : כז עלה ראש הפסגה ושאל
 עיניך ימה וצפנה ותימנה ומזרחה וראתה
 בעיניך כי-לא תעבר את-הירדן הזה :

כח וצו את-יהושע וחזקתו ואמצתו כי-
 הוא יעבר לפני העם הזה והוא ינחיל אותם
 את-הארץ אשר תראה : כט וגשב בנניא
 ד מול בית פעור : פ א ועתה ישראל
 שמע אל-החקים ואל-המשפטים אשר
 אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו
 ובאתם וירשתם ארץ-הארץ אשר יהוה
 אלהי אבותיכם נתן לכם : ב לא תספו
 על-הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא
 תגרעו ממנו לשמר את-מצותי והנה אלהיכם
 אשר אנכי מצוה אתכם : ג ענייכם
 הראות את אשר-עשה יהוה בבעל פעור
 כי כל-האיש אשר הלך אחרי בעל-פעור
 השמידו יהוה אלהיך מקרבך : ד ואתם
 הדבקים ביהוה אלהיכם תמים כלכם תמים :

ד

שני

ראה רש"י

את שריתא לאחזאה ית-עבדך ית-רבותך
 וית-ידך פקיפתא דאת הוא-אלהא דשכינתך
 בשמיא מלעלא ושליט בארעא ולית-
 דיעבר כעובדך וכנבורתך : כה אעבר
 כען ואחזו ית-ארעא שבתיא דבעברא דירדנא
 טובא טבא הדיון ובית מקדשא : כו ותהי-
 רגו מן-קדס-יני עלי בדלכון ולא קבל מני
 ואמר יי לי סני-לך לא-תוסף למלא קדמי
 עוד בפחגמא הדיון : כז עלה ראש רמתא
 וזקוף עיניך למערבא ולציפונא ולדרומא
 וקמדתנא וחזו בעיניך ארי לא-תעבר ית-
 ירדנא הדיון : כח ופקיד ית-יהושע
 ותקפתי ואלמתי ארי הוא יעבר קדס צמא
 הדיון והוא יחסין ית-הון ית-ארעא דתחיו :
 כט ויתבנא בחילתא לקביל בית פעור :
 א וכעו ישראל שמע לקומיא ולדיניא
 דאנא מליף יתכון למעבר בדי-דתיחון
 ותיערו ויתרתון ית-ארעא דני אלהא
 דאבהתכון יהיב לכון : ב לא תוספון
 על-פתגמא דאנא מפקיד יתכון ולא תמנעון
 מניה למטר ית-פקודיא דני אלהכון דאנא
 מפקיד יתכון : ג ענייכו חזון ית-דעבר
 יי בפלחי בעלא פעור ארי כל-נכרא דהליך
 בתר בעלא פעור שיציה יי אלהך מבינך :
 ד ואתון דאדבקתון בדחלתא דני אלהכון

קיימין

גזירה חזר לו חזק למדתי שאלחתי לי (שמות לב) ועתה הניחה לי וכו' תופש הייתי כן אלא לפתוח פתח שבי הויה תלוי להתפלל עליהם כמו
 כן הייתי סבור לעשות עכשיו : אה גדלך . וזמדת טובך וכן הוא חומר (במדבר יד) ועתה יגדלכא כח' : ואח ידך . וישיבך שיהא
 פשוטה לכל כפי עולם : החזקה . שאלתה כוכב כרסמיס את מדת הדיון כחוקה : אשר מי אל וגו' . אינן דומים למלך כשר ודס שיש לו
 ועליו

דשכינתך שרוא בשמיא מלעילא ושלית בארעא לא דועבד בעיבדך וקנבורתך : כה אעבר קדון ואקמו ית
 ארעא טקמא דקעיקרא דירדגא טנורא טבא דנו דביה מתבגיא קרמא דירושלם וטנור ליקנו דביה עתיד קטשרי
 שכינתא : כו ורגזו עלי בגלגלכו ולא קבד צלותי ואמר יי לי פגו לך לא תוסיף למללא קדמי תוב פתקומא
 קדון : כז פוק לריש קמתא ונזק עינד למעקרא ולצופונא ולדרומא ולמדינתא ותמי בעינד ארס לא תעבר
 ית ירדגא קדון : כח ופקיד ית יהושע ותקופתי ואלימותי ארס הוא יעבר קדם עמא קדון והוא יתסין יתהון ית
 ארעא דאנת חמי : כט ושרינו בחילתא בכין על

ירושלמי

חובינו דאנונונו לפלחי טענות פעור : א וקדון ישראל
 שמיני לקנימא ולדינא דאנא מליף יתבון דמיעבד מן
 בגלגל וגו : ב ליתכון קשאין למיספא על פתקומא
 דאנא מפקיד יתבון ולא תבצרו מניה מן לא למנטור וגו : ג עיבדון תמיתון ית דעבר מיקרא ביי כפלחי טענות
 פעור ארס גל בר בש דטעא בבר טענות פעור שציה יי אלהך מבינד : ד וארין דרבקתון וגו :

חטון

רשי

וענין וסנקנת דרין המוחין סידו כשרוזה לעשות חסד ולעבור על מדותיו ואתה אין מוימחה סידק'אס תנוחול לי ותכטל גורתך . ולפי פאטור
 אתה סחילוח לסרחות את עבדך מלחמת סחון ועונ כדכתיב (דברים ב') ראה החלומות לפניך הרחי מלחמת ל"א מלכיס :
 (כה) אעברהנא . אין כאלא לטוקסא : החר הטוב'הוה . וירושלים : והלבנון . (יומא לט) זה בית המוקדש .
 (כו) ויהעבר ה' . (ספרי) כחאלא סימיה (ח) : למענכם . חס גרמאס לי וכן הוא אומר (תהלים קו) ויקימועל
 מן מריכה וירע למוסה בעבורם : רב לך . (ספרי) שלא יאחרו הרב כוונה קסה וסתלמיד כוונה סרכן ומנציר . ד"א רב לך הרבה מזה שומר
 לך רכטוב הצפון לך : (כז) וראה בעיניך . קצת מומי ואלה את הארץ הטובה אבי וראה לך את כלה שחומר (דברים לר) ויראהו' אית
 כל הארץ : (כה) וצואת יהושע . על הטרדות ועל הנשאות ועל הטריות : ותקוהו ואמצהו . כדכריך שלא ירך לכו לומר כסס
 שנעכס רבי עליהם כן סופי ליעכס עליהם ומטיחו אבי הוא יעבור והוא יתקל : כי הוא יעבור . אם הוא יעבור לפניכם יתלו וחס לאו לא
 יתלו וכן אתה מוכא כשאלח מן העם אל העי והוא יסב (יהושע ו') ויכו מהם אנשי העיונו' וכיון שנפל על פניו אמר לו (שמו) קום לך
 קום לך כתיב אתה הוא העומד במקומוך ומשלח את בני למלחמה למה זה אתה כושל על כניך לא כך אמרתי למה רבך אם הוא יעבר עוברין ואם
 לאו חין עיבדון : (כט) ונשב בניא וגו' . (ספרי) ונעודתם לב' א' וצ' פכועתה וס' ראל ש' נע אל החוקים והכל מחול לך ואחי לא
 זכיתי ליתחלי לי : (כ) לא חוספו . (ספרישם) כגון חסד פרישות בתפילין חמשת עינין כלולכ וחמש נציות וכן לא תגרעו :

ושמרתם

באר רחובות דקדוקי רשי

(א) משום דאירע עבר נמישעל הירוש ענין העבר (כ"א חזק פארין) דלא יתכן כאן הניך לפרש דמזיכו שורש עבר לשעש
 גמסן ענין חמה ורונגו ויתעבר (ער האט געצייגט) :

רשב"ם

חטופין : ואתתן בילמודינו פרשת שלח לך ואל תשאל לו כשעת קדון מנין משה פאחר לומר אל שמוענא המוריס נשבע הקס"ה שלא יכנס
 לארץ שחומר לכן לא תביאונו' אחר משה שעת כעס ושעת סבועה הוא איני אדבר עכשיו העותין שנה ואחר כך התחיל להתחנן לפניו פאחר
 ואתתן אל ה' אחר הקדוש ברוך הוא כשכיל שהתכתה שר המצות יורדים לשאלו ואתה תעלה שאלמר עלה לראש הפסגה ותראה משה :
 (כט) וכסה בניא עד עתה יולכית פעור בערכות מואב ומזה שראית כאן יש לכם ללמודיכו שופרס והולך : (כ"ג סד"א) (ג) עיניכם
 סרוחות את אשר עשה פכעל פעור : (ד) ואתם הדקקים וגו' בכל קראינו אליו כדכתיב וישמע אלתיס את פאקתם . ופרעה הקריב
 ויעקו בני ישראל אל ה' . ומה תלעק אליו דכר אל כתי ישראל . וכן כמן וכן כשנו וכן כמיס : ותקרבון

מכלל יופי

(כה) (הוח) . יש ממנו על הודעת הנמצא ברחוקי
 יאמר זה על הידיעה : (כו) (ויהעבר) . ענינו ריקצף
 והחרון : (כז) (הפסגה) . כמו גבעה : (והימנה) .
 נקראות כן פאר הדרום
 כי הוא לימין האדם בעת
 והכ"ת תשנש במקום כעבור
 (*) (*) (*)

קיימין כולכון יומא דין : ה תווי דאליפית
יתכון קיימין ודינין במה דפקדני יי אלהי
למעבד בן בנו ארעא דאתון עליון תפון
למרתה : ו ותשרון ותעבדון ארי היא
חוכמתכון וסוכלתנותכון לעיני עממיא
דישמעונית כל קמיא האליו ויימרון לחוד
עס חכמים וסוכלתן עמא רבא דין :

ז ארי מן עס רב דליה אלהא קריב ליה
לקבלא צלותיה בעבן עקתיה כיי אלהא
בכל עבן דאנחנא מצלן קדמוהי : ח ומן
עס רב דליה קיימין ודינין קשיטין ככל
אורייתא דא דאנא ויהיב קדמיכון יומא
דין : ט לחוד אסתמר לך ונטר נפשך
לחדא דלמא תתנשי ותפתנמא דייחואה
עינד ודלמא יעדון מלבך כל יומי חייך
ותהודיעונו לבך ולבני בך : י יומא
דקמתא קדם יי אלהך בחורב בדאמר יי לי
כנוש קדמי ותעמא ואשמעינו ותפתנמי
דילפינ למדחל קדמי כל יומיא דאנון קיימין
על ארעא ויתבני הון וילפון : יא וקריתון
וקמתון בשיפולי טורא וטורא בער באשתא
עד צית שמיא חשובא עננא ואמיטתא :
יב ומלי יי עמכון מנו אשתא קד
פתנמין אתון שמעין ודמורת ליתיכון חון
אלהן קלא : יג וחוי לכון ותקמייה דפקיד
יתכון למעבד עסרא פתנמין וכתבינון על
תרין לוחי אבנאי : יד ויתי פקיד יי בעידנא

ה ראה למדת אתכם חקים ומשפטים
באשר צוני יהוה אלהי לעשות בן בקרב
הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה :
ו ושמרתם ועשיתם כי הוא חכמתכם
ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעון את
כל החקים האלה ואמרו רק עס חכם
ונבון הנני הנדול הזה : ז כי מינוי גדול
אשר לו אלהים קרבים אליו ביהוה אלהינו
בכל קראנו אליו : ח ומי נוי גדול אשר
לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה
הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום :

ט רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן
תשכח את הדברים אשר דצו עיניך ופן
יסורו מלבבך כל ימי חייך והודעתם לבניך
ולבני בניך : י יום אשר עמדת לפני
יהוה אלהיך בחורב באמר יהוה אלי הקהל
לו את העם ואשמעם את דברי אשר
ילמדון ליראה אתי כל תימים אשר הם
חיים על האדמה ואת בניהם ולמדון :
יא ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר
בער באש עד לב השמים חשך עגן וערפל :
יב וידבר יהוה אליכם מתוך האש קול
דברים אתם שמעים ותמונה אינכם ראים
ולתי קול : יג ויגד לכם את דבריהו
אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים
ויכתבם על שני לוחות אבנים : יד ואתי
ציה

ה

ההיא לאלפא יתכון קיימין ודינין למעבדכון ותהון בארעא דאתון עבדין תפון למירתה :

ותסתרון

ה תמון דאליפית נתון קיימין וביגין היקמא דפקדני יי אלהים למעבד היקמא בנן ארעא דאתון עצלין למסן למירתה :
ו ותקטרו ורעברון בית אובייתא ארום היא תקמתכון וסיקלתנייתכון למיטמי עממיא וישמעון וגוי :

ירושלמי

ארום הינדא אוקמא רבא דאית לה אלהא דיקרב לזוטה פי
אלהו דכל שעה די צנו קרעין ליה והוא עני יתו :

בירסיה רם ומנטל ושמע צלותא דכל עירן באנו מצלין קמיה ועבדי בעיתון : ח והנדא אוקמא רבא דיליה
קיימין וביגין תריצין דכל אובייתא תנדא באנא סבר קרמיכון יוקא דין : ט לחוד אסתקרו לכון נטרור נפשתיכון

לתנדא דלקמא תתגשוני ית פתקמיה בתמיתון בסיני בענייתון ודלקמא יעידון מן לקבון כל יומי תייבון ותלופונון לקבון
ולקני כניכון : י ותדכין ורמיכון במעסקבון בה הי יוקמא בקמיתון קדם יי אלהבון בתורב בנמן באמר יי לי כניוש

קדמי ית עמא ואשמועינן ית פתקמי דלפון למדחל מן קדמי כל יומיא דהיגין קיימין על ארעא וית בגיהון יאליפון :
יא וקריתון וקמתון בשיפולי טורא וטורא דליק באשתא ושלחוביה מטי עד צירת וגוי : יב ומליל יי

עמכון בטורא מני אשתא קל דקירא אתון שמעין ודמו לא תמיתון אלהו קל מטלל : יג ותני לכון ית
קיימיה דפקיד נתכון למעבר ועישרתי דבבריא ובתביגין על לוחי סמפירינון : יד ויתי פקיד יי בעשקא התיא
למלא

רשי

(ו) ושמרתם . זו משנה : ועשיתם . כמשמעו : כו היא חבתהכסן ובינתכם וגו' . בזאת תחשבו חכמים וכסוכים לעיני
העמים : (ח) חקים ומשפטים צדיקים . הנזכרים ומקובלים : (ט) רק השמר לך פן השכת את הדברים . או כשלא
תשכחו אותם ותעזובם על אמתתם תחשבו חכמים וכסוכים ולא תעזבו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים : (י) יום אשר עמרת .
מום על מקרא שלמעלה ממנו אשר ראו עיניך יום אשר עזבת כחורב אשר דריתם את הקולות ואת הלפידים : ילמדון . ילמן לעצמם .
(כ) : (יד) ואותי צוה ה' ללמד אתכם . תורה שבכתב : סמל

באר רחובות דקדוקי רשי

(כ) מלות ילפון יאלפון המה דכרי התרגום ורש"י ינותן טעם למה התרגום משנה לתרגם מלת ילמדון השני מן הראשון וקאמר
הכי .

רשבים

(יא) ותקרבון ותעמדון תחת הבר וגו' דכתיב ויאל משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר . כל גבוה אל
במק הנהו קרוי על והנמן תחת . ישכפתח אל כל נכסין עליו . וכן תחת ההר למי פהס נכוסים וההר גבוה מהס והנרך לכתוב כאן כמו
שכתוב לפנינו ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה וגו' : (יד) זאורי צוה ללמד עשרת הדברים : סמל

מכלל יופי

שלא מת אחד מהם זולת אשר מתו על דבר פגור והיה ראוי
כפי המנהג הטבעי כעס גדול כזה שימותו ככליוס רביס מהם
והיה זה כן כי כסר הכסיתם השם יתברך וזה הדור יירשו הארץ
וכיון שהיו יתברכה הדור קודם על תרוס כן רצה להשאיר אלובדי
שירשו כלם את הארץ ולזה אמר כי לולא עונם לא היה מת אחד מהם
א' יגד על זה כי האנשים לבד אשר נכסלו כעין פגור מתו זולת
זולתם כאמרו ואתם הדשקים כה אלהיכם חיים כלכם היום :
(ט) פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך . הנה הוזכרו
העם ביחית לא תעשה שלא כשכח דבר מעמד הר סיני
ולא ס' היה מלכו לזולת וכו' כמות יעשה סודי' לכנינו מדור
לדור כל מה שהיה עם כרחיה וכשעמיה והתועלת במנהג הזאת גדול
עוד שאם היו דכרי התורה כחיס אלינו חמי משה כלכל אף על פי

(יא) (עד לב השמים) . לפי שהלב מייצג נוף האדם
ועצמן

צוה יהוה בערת ההוא ללמדו אתכם חקים
 ומשפטים לעשותכם אתם בארץ אשר אתם
 עברים שמה לרשתה: טו ונשמרתם מאד
 לנפשתיכם כי לא ראיתם כל-תמונה ביום
 דבר יהוה אליכם בחרב מתוך האש:
 טז פן-תשהתון ועשיתם לכם פסל-
 תמונת כל-סמל תבנית זכר או נקבה:
 יז תבנית כל-בהמה אשר בארץ תבנית
 כל-צפור כנף אשר תעוף בשמים:
 יח תבנית כל-רמש באדמה תבנית כל-
 דגה אשר-במים מתחת לארץ: יט ופן-
 תשא עיניך השמימה וראית את-השמש
 ואת-הירח ואת-הכוכבים כל צבא השמים
 ונבחת והשתחווית להם ועבדתם אשר
 תלך יהוה אלהיך אתם לכל העמים תחת
 כל-השמים: כ ואתכם לקח יהוה
 ויוצא אתכם מקור הברזל מצרים להיות
 לו לעם נחלה ביום הזה: כא ויהנה
 התאנף-בי על-דבריכם וישבע לבלתי עברי
 את-הירדן ולבלתי-בא אל-הארץ הטובה
 אשר יהוה אלהיך נתן לה נחלה: כב כי
 אנכי מרת בארץ הזאת אנני עבר את-
 הירדן ואתם עברים וירשתם את-הארץ
 הטובה הזאת: כג השמרו לכם פן-
 תשכחו את-ברית יהוה אלהיכם אשר כרת
 עמכם ועשיתם לכם פסל תמונת כל אשר
 צוה יהוה אלהיך: כד כי יהנה אלהיך
 אש אכלה הוא אל קנא: פ כה כי-

תוליד

טו ותסתמרון לתדא לנפשתיכון ארי לא
 חזיתון כל-דמו ביומא דמליא יי עמכון
 בחורב מנו אשתא: טז דלמא תחבלון
 ותעבדון לכון צלמא דמות כל-צורא דמות
 דכר או נוקבא: יז דמות כל-בעירא
 דבארעא דמות כל-צפר נדפא דפרח
 באויר-רקיע-שמאי: יח דמות כל-דריחשא
 דבארעא דמות כל-נוני דבמאי מלרע
 לארעא: יט ודלמא-תזקוף עיניך לשמאי
 ותחזי ות-שמשא ות-סיקרא ות-כוכביא
 כל חילי שמאי ותטעי ותסגוד לדון
 ותפלהינן דומין יי אלהיך ותדון לכל
 עממאי דתחות כל-שמאי: כ ויתכון קריב
 יי-לדחלתיה ואפיק יתכון מכורא דפרוקא
 מצרים למחוי ליה לעם אחסנא ביומא
 הדין: כא ומן-קדם יי יהוה רגז-עלי על-
 פתגמיכון וקיס בדיל-דלא למיעברא ות-
 ירדנא ובדיל-דלא-למיעל-לארעא טבתא
 די אלהך יהב לך אחסנא: כב ארי אנא
 מאית בארעא הדא לית-אנא עבר יר-
 ירדנא ואתון עברין ותרתון יר-ארעא
 טבתא הדא: כג אסתמרו לכון דלמא-
 תתנשון ות-קמא די אלהכון דגזר עמכון
 ותעבדון לכון צלם דמות כולא דפקדן יי
 אלהך: כד ארי יי אלהך מימריה-אישא
 אכלא הוא אל קנא: כה ארי-תולדון
 בנין ובני בנין ותעמקון בארעא ותחבלון
 ותעבדון צלם דמות כולא ותעבדון דביש-

קדם

דמלפא יתכוון קמין ודיגין למעבדכוון יתהון בארעא דאתון עבדיו לתמן למיררה : טו ותסתמרון דתתרא
לגלשתכוון ארום לא תמיתון כל דמו וגוי : טו הוון ותירין דלא תחבלון עובדיכוון ותעבדון לכוון צלם דמו
דכר טעו דמו דדבר או דנקבא : יז דמו דכל בעירא די בארעא דמו דכל ציפר גשא דפרחא באויר רקיע

ירושלמי

דמות כל נגניא דאית במיא סמחות לארעא :

כ וכבוא כל חילי שמא ותטעון ותסגדון לחון ותפלחיתון דפליגין אהכוון קהון בעתהון דכל עממא דתחרת כל שמא :

ירושלמי

למהוון עם תביכין היך סגולה קיומא הדיו :

ארום : אלהכוון אשא דאכלא אשא הוא אלהא קנא

ומתפרע בקנאין הוא :

אתקנא : כב ארום אנא שכיב בארעא הוא וגוי : כג אסתקרו לכוון דלמא תתנשון ירה קיימא דין אלהכוון דגור עמכוון
ומעבדון לכוון צלם דמות כולא דפקדיכוון : אלהכוון דלא למעבד : כד ארום : אלהכוון מימריה אשא אכלא אשא
הוא אלהא קנא ומתפרע בקנאה : כה ארום תלדון בגין רבני בגין ותתעמקון בארעא ותחבלון עובדיכוון ותעבדון

לכוון

רש"י

(יז) סמל - אורה ; (יט) ופן תשא עיניך - להסתכל בדבר ולתת לטענות אחריהם : אשר חלק להם . (מגילה ט) להאיר להם . ד"א
לאלוהות לא מנעו מלטעות אחריהם אלא החליקם בדברי הכליהם לטרדם מן העולם וכן הוא אומר (תהלים לו) כי החליק אליו בעיני
למלא נבולשנוא : (כ) כור . הוא כלי שמוקדן בו את הוזהב : (כא) החאנף . נתמלא רוגז : על דבריהם . על
אודותיהם על עסקיהם : (כב) כי אנכי מת וגו' . אינני עובר . עאמר שמת מתיכין יעבור אלא חף עצמותי אינם עוברים :
(כג) תמונת כל דבר : אשר צוה' . אשר צוה שלא לעשות : (כד) אל קנא . מקנא לנקום אכפרד"ג ונט
כלע"ג (ג) נתחרה על רוננו להספד מעובדי ע"א : (כה) ונושנתם . (סנהדרין לה) רמו להם שיגלו ממנה לסוף שינה מאות
ומתים ונשים שנה כמין ונקשתם והוא הקדים והגלה לקוף שמונה מאות
ומתים

באר רחובות דקדוקי רש"י

הפיוולת וקמרון הראשון שאין דגש תוך המ"ם אות אמענית הפורש והוא לשון קל והיינו פועל עומד בעצמו וזה שתירגם וקמרון
וכת"ר"ם עליו לעצמו (ויחזילין ויד זעלכו לערכין) אבל מלת ז' קמרון השני שהיא דגש תוך המ"ם וקמרון לשון ככר
והיינו פועל ויאל לכן תירגם ואלפין ופטרש רש"י דבריו לאחרים (ויחזילין גיט אנדרי וויטר לערכין) :
(ג) כושום דשורש קנא עשאוהו סבן לענין הקנאה כוון המקנא אתה לי דלא יתכן כאן לכן הוצרך לפרש דזה הוא ענין נקמה :

סה

רשב"ם

(טו) (פסל) (כ"ש קמל . כמו סמל) הקנאה הקמנא . ענין חליט : (יד) ואות יצוה ללמד עשרת הדברים : (יט) אשר
חלק להאיר . ולפי יקר הפשט אשר הכית אותם לכל העמים לעובדם כי אינו קושש בהם אבל אתכם לקח'ה ויוניא אתכם להיות לו לעם
כתלה ולעבודו והוא יהיה לכם לאלהים :

את

מכלל יופי

ועצמו נאמרגם כן למויצוע כל גוף ועוצם שלו לב .
(טו) (כל המונה) . המלה הזאת כאן נופלת על
צורת הדבר ועל תכניתו המוכן בחושים : (טז) (כל סמל) .
ענין הפסילים והאלילים והתכונות עקר המלה צורה מן
הצורות או כלל לכל צורות אחר שאמר תמונת כל סמל :
(יז) (אשר תעוף בשמים) . נשאל זה השם לנומר
האויר : (כ) (מכור הברזל) . הוא הכלי שמתוך בו
הצורך הכסף והזהב ופירושו כי כמו כשצורפים הכסף

(כג) אשר צוה' אלהיך .

כא פענין כאשר

והטעם כאשר צוה' אלהיך שלא

תעשה לך פסל :

והורה בכור כן נצרפו

במצרים בעבודה קשרה .

ומה שאמר הברזל והכורים

לא יעשו אותם מברזל אלא

מאדמה אמר מברזל לחוץ הצרוף שניצרוף עים :

(כה) (כי רגוליד) . מלה הטעם במקום קפושין

(*) (*) (*)

ח

השירות

חולד בנים וגע בנים וגושנתם בארץ
 והשחתם ועשיתם פסלהמונת כל ועשיתם
 הרע בעיני יהוה אלהיך להכעיסו : כו
 קציתו בכס היום את השמים ואת הארץ
 כי אבד תאבדון מהר מעד הארץ אשר
 אתם גברים את הירדן שמה לרשתה לא
 תאריכו ימים עליה כי השמר תשמדון :
 כז והפיץ יהוה אתכם בעמים ונשאתם
 מתי מספר בגוים אשר ינהג יהוה אתכם
 שמה : כח ועבדתם שם אלהים מעשה
 ידי אדם עץ ואבן אשר לא יראו ו לא
 ישמעו ולא יאכלו ולא יריחו : כט
 ובקשתם משם ארתי יהוה אלהיך ומצאת
 כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך : ל
 בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה
 באחרית הימים ושבת עד יהוה אלהיך
 ושמעת בקלו : לא כי אל רחום יהוה
 אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישבח
 את בנית אבתיך אשר נשבע להם :
 לב כי שאל נא לימים ראשנים אשר
 היו לפניך למן היום אשר ברא ארזים
 אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה
 השמים הנקה כדבר הגדול הזה או הנשמע
 כמהו : לג השמע עם קול אלהים
 מדבר מתוך האש באשר שמעת אתה
 נחוי : לד או הנספה אלהים לבוא
 לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באחר
 ובמופתים ובמלחמה ובגר חוקה ובנרוע

ה

ז

נמויה

קדם יי אלהך לארצו קדמוהי :
 כו אסחית בכון יומא דין ית שמיא
 ונת ארעא ארי מיבד תיבדון בפריע מעל
 ארעא די אמתן עברין ית ירדנא לתמן
 למרסה לא תורכון יומין עלה ארי אשתיצא
 תשתיצון : כז ויבדר יי יתכון בעי עממא
 ותשארון עם דמנן בעממא די יבדר יי
 יתכון לתמן : כח ותפלחון תמן לעממא
 פלחי טענותא עובד ידי אינשא אעאן אבנא
 דלא חון ולא שמעין ולא אכלין ולא מריחין :
 כט ותחבעון מתמן ית דחלתא די
 אלהך ותשבח ארי תבעי מן קדמוהי בכל
 לבך ובכל נפשך : ל כד ייעוק לך
 וישכחוך כל פחממא האלין בסוף יומיא
 ותחוב לדחלתא די אלהך ותקביל למימריה :
 לא ארי אלהא רחמנא יי אלהך לא
 ישבקיך ולא יחבליך ולא יתנשי ית
 קמא באבהתך דקיים להון : לב ארי
 שאל בעין ליומא קדמאי דהו קדמך למן
 יומא דברא יי אדם על ארעא ולמסיפי
 שמיא ועד סיפי שמיא ההורה כפתנמא
 רבא הדין או האשתמע דכותיה : לג השמע
 עמא קל מימרא די דממליל מנו אשתא
 במא דשמעת את ויתקים : לד או ניסין
 עבד יי לא תגלאה למפרקליה עם מנו עם
 בניסין באחין ובמופתין ובקרבה ובידא
 מקיפא ובדרעא מרממא ובחוננין ובדין
 בכל דעבד לכון יי אלהכון במצרים לעיניכון :

אח

לפון צלם דמות כולא ותעבדון דביש קדם יי אלהינו לארנא קראמי כו אסתירית בכו יקמא רון סברין קיימין ית שמא
 ונת ארנא ארום מיבד מוקרון בסנהוביא מעלון ארנא דאתין עברין ית יורנא תמן למיתתה לא תורבת יומין עלה
 ארום מישתעא מישתעון : כו ויבבר יי עכונו ביני עממיא ותשתחרון בעם קליל ביני עממיא דיבבר יי ונתהו תמן
 בגלותא : כח ותתעוקון למפלח תמן לפלחי טעווקא עיבד אידיהא דבני נשא מן קיסא ואבנא דלא סמין ולא שמעין
 ולא אכלין ולא מריחין : כט ותתקעון מתמן למיתב לדתלתא ביי אלהתון ותשתתון דתמן ארום תתעון מן קדמו
 בקל לבכו ובקל גמטון : ל בד תיעוק לבון וצרעון לבון כל פתומיא האלון בסוף יומיא ותרויבון עד דתלתא
 ביי אלהתון ותקבלון למיקריה : לא ארום אלהא דתמנא יי אלהתון לא ישקרוכו ולא יתבלבון ולא יתנשי ית
 קיימא דאכתתכו דקיים להון : לב ארום עייל דרון לברא דמין יומי שירימא דהון קדקד לבון יקמא דברא
 יי אדם על ארעא ולמקסיפי שמיא ועד סיפי שמיא התרא דין פרנמא רבא דדין או האשתמע דבנותיה :

לג האפשר דשמע עמא קל מיקרא ביי אלהא קיים
 דמסלל מנו אישא היקמא דשמעתון אתון ואתקיים :
 לד או היך גיסא דעבר יי לאתגלגאה למיפרשא ליה
 אוקמא כפיצתא מנו עם אותרי בניסין באתון וקרתמדהון
 יבסדרי גצתא קרבין ובארבע מקמם ובחונני בברבין היי

ירושלמי

או היך אוקמא ומלכו די שמעת :
 או גיפייא דעבר מיקרא ביי למישל (למבשר)
 (כ"ט לעסקר) ליה אוקמא מנו אוקמא :

ככל

רשי

וחמישים וקדוים שתי שנים לוגושתם כדי של יתקיים בהם כי אחד תאכדון ווא שנאמר (דניאל ט) וישקוד ה' על הרעה ויכילה עלינו כי
 צדיק ה' אלינו דקדו עשה עמו שחר להביא שתי שנים לפני זמנה : (כו) הערותי בכס : הכני מומינס להיות עדים שהעדותי
 בכס : (כח) ועבדתם שם אלהים - כתרומו משאתם עבדים לעובדיהם כאילו אתם עובדים להם : (לא) לא ירפך -
 מלחמתיך כן כדיו ולשון לירפך לשון לא יפעיל הוא לא יתן לך רפיון לא יפריש אותך מאלנו וכן (שיר ג) אסופי ולא חרבנו שלא נקד
 ארפנו כל לשון רפיון מוסס על לשון מפעיל ומתפעל כיון (מלכים ב) הרפה לה תן לה רפיון (דבריי ט) הרף ממני הפרפה
 ממני (ד) : (לב) לימים ראשונים - על ימים ראשונים : ולמקצה השמים - וגם שאל לכל הכרואים אשר מקצה אל קצה
 זהו פשוטו - (חגיגה יא) ומדרשו מלמד על קומתו של אדם שהיתה מן הארץ עד השמים וכו' השיעור עזמו אשר מקצה אל קצה :
 הגהיה כדבר הגורל הזה - ומהו הדבר הגדול השמיע ענינו : (לד) הגסה אלהים - הכי עשה נסים סוס אלוה לכא לקמתנו
 נגוער - כל הסי' הללו תעויות הן לכן נקודות הן בחטף פתח הנהיה הכשמע הנסה השמע (ה) : במסורת - על ידי נסיונות
 הודיעם

באר רהובות דקדוקי רשי

(ד) מה שכתב לא ירפך לשון לא יפעיל רצה לומר מודקוד היו"ד כפתח כיון כמלת ארפנו על כורחך לשון הפעיל הנה כי כן
 מושפט איתית השומעים כלשון הפעיל לינקד הפתח כיון הפעיל
 וכו' : ומה שכתב עוד לא יתן לך רפיון וכו' וכו' טרם שאתיך דבר רש"י אסברה לך מדרך משל באשר תראה אדם
 שפל וחלש כמחך אלל אדם גבור וחזק אף דלין כוונתו גבור לבין על החלש בפועל ממש מכל מקום אימת הגבור מופלת על הכריות ולא
 תגיע אל החלש מוס רפיון ולס כן כפי הכראה הוא לשון מפעיל (דער גבור מאכט אים כשינט) וחליבא דאמת החלש הוא מתפעל על
 ידי עזמו וחזן הגבור עושה בו שום פעולה כמפעל ממש והשתא תבין דבר רש"י מפוס דקשיא ליה והלא ענין רפיון מופעל עומד בעלמו הוא
 זהאך יתכן כוונת ירפך לשון הפעיל לזה קאמר לא יתן לך רפיון וכו' ולא יפריש אותך מאלנו וכל לשון רפיון מוסס על לשון מפעיל כפי הכראה
 וחליבא דאמת הוא לשון מתפעל : (ה) כוונת רש"י לומר רגסיה היא תמיכה שאינה מתקיימת וזה שודייק וכי שום אלוה עשה (באש ד' ו' אלוה
 גיטען) לבוא לקמתנו וקרבנו כי באמת לא עשה ויעיף פ' לך לך כ"כ" ויפול על פניו עם פרשת היטב הילוק מנין תמיה מתקיימת
 לאצה

רשב"ם

(כו) את השמים ואת הארץ : ועבר את השמים והארץ לא שתן את יכולה : (כח) ועבדתם שם כתרב' ולא ירימון כדבר ואין רוח כפייהם :
 יעליך

מכרל יופי

השירות ופירושו כשחור'ר' בניים : (לב) (אשר ברא אלהים אדום) - כדבר שהוא מבואר מי הוא דהפועל
 והפועל ליה הוצרכו למלת את : (לה) (מלבדו) - פירושו

נְטִייה וּבְמִזְרָאִים גְּדִלִים כָּכָל אֲשֶׁר-עָשָׂה
 לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ :
 לַח אַתָּה הִרְאֵתָ לְדַעַת כִּי יְהוָה הוּא
 הָאֱלֹהִים אִין עוֹד מִלְּבָדוֹ : לו מִן-
 הַשָּׁמַיִם הַשְׁמִיעָה אֶרֶץ-קָלוֹ לִיסְרָהּ וְעַל-
 הַיַּרְדֵּן הִרְאָה אֶת-אִשׁוֹ הַגְּדוּלָה וּדְבָרָיו
 שָׁמַעְתָּ מִחוּץ הָאָשׁ : לו וַתַּחַת כִּי אָהַב
 אֶת-אַבְרָהָם וַיְבַחֵר בְּזֵרְעוֹ אַחֲרָיו וַיּוֹצֵאֵהוּ
 בְּפָנָיו בְּכַחוֹ הַגְּדֹל מִמִּצְרַיִם : לח לַח לְהוֹרִישׁ
 גּוֹיִם גְּדִלִים וַעֲצָמִים מִמֶּנּוּ מִפְּנֵיךָ לְהַבְיִיאֵהוּ
 לְתַתְּלָהּ אֶרֶץ-אַרְצָם נְחֻלָּה כְּיוֹם הַזֶּה :
 לט וַיִּדְעַת הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל-לִבְכֶּךָ כִּי
 יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל-
 הָאָרֶץ מִתַּחַת אִין עוֹד : מ וְשָׁמַרְתָּ אֶת-
 חֻקָּיו וְאֶת-מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם
 אֲשֶׁר יִטְבַּלְךָ וְלִבְנֵיךָ אַחֲרֶיךָ וּלְמַעַן תֵּאָרֶךְ
 יָמֶיךָ עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
 לָּךְ כָּל-הַיָּמִים : פ מא אִין וַיִּבְדִּיל
 מִשְׁדֵּה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָהּ
 שָׁמֶשׁ : מב לָגַם שָׁמָּה רֹצַח אֲשֶׁר יִרְצַח
 אֶת-רֵעֵהוּ בְּבִלְי־דַעַת וְהוּא לֹא-שָׁנָא לוֹ
 מִתַּמָּה שְׁלֹשָׁם וְגַם אֶל-אַחַת מִן-הָעָרִים
 הָאֵל נָתַן : מג אֶת-בְּצֹר בְּמִדְבַר בְּאֶרֶץ
 הַמִּישֹׁר לְרְאוּבֵנִי וְאֶת-דְּרָאמָת בְּגִלְגָד לְגִדִי
 וְאֶת-גּוֹלָן בְּבָשָׁן לְמִנְשֵׁי : מד וְזֹאת

לַח אַתָּה הִרְאֵתָ לְדַעַת אֲרֵי יְיָ הוּא
 אֱלֹהֵי לִית עוֹד בְּרִמְכֵיהָ : לו מִן-שָׁמַיִם
 אֲשֶׁר-עָשָׂה יִתְקַל-מִימְרֵיהָ לְאֶלְפוֹתֶיךָ וְעַל-
 אֶרֶץ אַחֲרֶיךָ יִתְאֲשַׁחֵה רַבְתָּא וּפְתַנְמוּהִי
 שָׁמַעְתָּ מִנּוֹ אֲשַׁתָּא : לו וַתַּחַת אֲרֵי רַחִים
 יִתְאֲבַהֲרֶךָ וְאַחֲרָיִךְ בְּבִנְיָהוֹן בְּתִירִדוֹן
 וְאַפְקֶךָ בְּמִימְרֵיהָ בְּחִילֵיהָ רַבָּא מִמִּצְרַיִם :
 לח לַח לְתִרְכָּא עֲמִמִּין רַבְרַבִּין וְתַקִּיפִין מִנְךָ
 מִן-קְדָמְךָ לְאֶעְלוֹתֶיךָ לְמַתָּן לְךָ יִתְאֲרַעְהוֹן
 אַחֲסָנָא כְּיוֹמָא הַדִּין : לט וַתִּדַע יוֹמָא-
 דִּין וְתִרְוֹב לְלִבְךָ אֲרֵי יְיָ הוּא אֱלֹהֵי
 דְשִׁבְיָתֵיהָ בְּשָׁמַיִם וּמַלְעִילָא וְשִׁלִּיט עַל-
 אֶרֶץ מִלְרַע לִית עוֹד : מ וְתַטֵּר יִתְ-
 קַמְוֵהִי וְתִתְפַּקְדוּהִי דְאֵנָּה מִפְּקִידֵי-לָךְ
 יוֹמָא דִּין דְיִטְבַּל לְךָ וְלִבְנֶיךָ בְּתַרְךָ וּבְדִיל
 דְתוֹרִיךָ יוֹמִין עַל-אֶרֶץ דְיִי אֱלֹהֶיךָ יְהִיב לְךָ
 כָּל-יוֹמָא : מא בְּכֵן אֲפֹרִישׁ מִשֶּׁה תַלְת
 קְרוּיִן בְּעֵבֶרָא דִירְדֵּנָא מִדְּנַחָא שְׁמַשָּׁא :
 מב לְמַעַרְק לְתַמְנָן קְטוּלָא דִקְטוּל יִתְ-
 חֲבַרְיָה בְּלֹא-מִדְעֵיהָ וְהוּא לֹא-סָגִי לִית
 מֵאֲחַמְלֵי וּמִדְקַמְוֵהִי וַיַּעֲרוֹק לְחַדָּא מִן-קְרוּיָא
 הָאֵלִין וַיִּתְקִים : מג יִתְבְּצֹר בְּמִדְבַרָא
 בְּאֶרֶץ מִישֹׁרָא לְשִׁבְטָא דְרְאוּבֵן וַיִּתְרַאמֹת
 בְּגִלְגָד לְשִׁבְטָא דְגִדִי וַיִּתְגּוֹלָן בְּמִתְנָן
 לְשִׁבְטָא דְמִנְשֵׁי : מד וְדֵא אֲרִיָתָא דְסַדֵּר

התורה

רשי

משה

כודיעס נבורותיו כגון (שמות ה) כתבאר עלי אס לוכל לעשות כן המיזנסיון . באותור . כסימנין להחמין סווא סלוחו על
 מקום כגון (שם ד) זה זה ביד : ובמורהים . הס נפללות סכסיל עליים זכות מופללות : ובמלחמה . כיס שנחמר (שם י"ה)
 כ"ה נלחם להם : (לח) הראת . כתרוננו קיתחיותל כענתן הק"ה את התורה פתח להם טכנה וקיעים וכסס שקרע את
 העליונים

בכל מה דעבר לבון ואלהוון במצרים ועיניו חמיון : לה אנת אחמימא ית פרישתא האליון מטול למנבע
 ארום : היא אלהא לית תיב בר מיניה : לו משמי מרוקא אשמינכוון ית קל מימריה למכמא יתון באילפניה
 ועליו ארעא אחמינכוון ית אישתייה רבחא ופתגמוי שמעתון מנו אישתא : לו וחולף דרחיב ית אבהתכוון ארעא
 ויצחק ואתרעו בקניו דעקב בתרוי ואפמינכוון קאפי ריעימיה בחיליה בפ מצרים : לה לתרעא עמטין רבאון
 ומקישון מנכוון מן קדמיכוון לאעלוהכוון למימן לבון ית ארעהון אחסנא פיקמא דהין : לט ותדעון יומא דין
 יתתוכון על ליכוון ארום : אלהים דשמינמיה שרין בשמיא מלעילא ושליט על ארעא מקרע לות חרבו בר מיניה :
 ט ורזנטרון ית קימיו יתר פקודיו באנא מפקיד לבון יומא דין דיוטב לבון ולכניכוון בתרויכוון ומן בגלל דמיננדון
 (יומא דין) (כ"א יומיטין) על ארעא ד"י אלהכוון יתיב לבון כל יומא : מא הא בכו אפרש משה חברה קריון

ירושלמי

בצבא דיוודנא סננה שמשא : מב למצרוק לתמן
 קטולא דקטול ית סבריה ולא אחכוון והוא לא שני ליה
 מאתמלי ומתקמדי ויצרוק לתרא מקרניא האליון
 ויתמיס : מג ית קומירון במדברא בארע מישרא לשכט
 דארבו ית רמתא קנלעדלשיבט גד ותר דברא במתון לשכט מגשה : סר דא אפנושא אריריזא די סר

רשי

העלויים כן קרע את התחתונים וראו שהאיחודי לכך כאשר אתה הראת לדעת : (לו) ותחת כי אהב . וכל זה תחת אשר אהב :
 ויציאך בפניו . כאדם המהיגו בן לפניו סאמר (שם י"ד) ויסע מלאך האלפים ההולך וגו' ילך מחריהם . ד"א ויזיחך בפני
 בפני אבותיו כמה סאמר (ההלים עה) נגד אבות עשה פלא ואל תתמה על שהזכירם כלשון יחיד שהרי כתבם כלשון יחיד (שם)
 ויפחד בורעו אחריו : (לה) כסך מפניך . סרסה ודרסהו לפורט עפניך גוים גדולים ועצומים מתוך : כיום הזה . כאשר אתה
 רואה היום : (מא) אז יברוא . נתן לב להיות חרד לזכר קידיס (ו) (מכות ט) ואף עלפי שאין קולטות עד שיסדלו
 אותן סכאך כנען חרד משה מזה שאפשר לקיימה לקיימנה : בעבר הירדן מורחה שמש . כאותו עבר סכמורמו של ירדן : מורחה
 שמש . לפי שהוא דקוק בקוה ר"ש בחטף יורח של שמש מקום וריחת השמש (ז) : (מד) וזאת התורה . וזאת עת' לסדר לתר
 קרעה

באר רחובות דקדוקי רשי

לפינה מתקיימת : ובה שכתב עוד כל ה"ן וכו' דיוקא אפ"ל לאשמועינן דווקא שנקדו בחטף הוא דמשמעין לתניה אבל היכא שנקדו
 כפתח לחודא ודגש אחריון או הן משמשות ליריעה כזה השמים (דיא הימל) :
 (א) משום דקשיא ליה ה"ן דבראש תלת יבדיל עורה שהיא לשון עתיד (ער ווערט אב שיידין) ובאמת כוונת הפסוק על לשון עבה
 כי משה כבר הכהילים לכן קאמר גותן לב וכו' ורעה לומר היוד כנולת יבדיל לאו שימוש עתיד ממש היא רק
 נקראת יו"ד העומסכה (ע"ה האט גיזאנקין גיהאט אב צו שאדין) וכן פ' רש"י בפרשת בשלח כד"ה או יסיר :
 (ז) מדהוי למכתב מורחה קמן תחת פרי"ש כדכתיב בקרא דלקמן מעבר לירדן מורחה לא שינה הכתוב בן מורחה
 למורחה

רשב"ם

(לו) ויזיחך בפניו . ועברתי בארץ עמורים הולך לפניו סיומוס : (לת) כיום הזה . שכבר התחלתם לירש את ארץ סימון ועון .
 (יג) או יבדיל משה . לפי הפסוק דברי ושה סתן עמוכרין יחק וז' אחר זה הפסוק זה המעשה כנתיים . אלא לפי שהארץ כדכתיב יסר עמסין
 ועתה

מוטל יופי

פירושו זולתו : (לו) (לוסרן) . תבך בדגש .
 (לז) (כפניו) . בחייו כלומר בשבעריו :
 (לח) כיום הזה . הטעם שהזיחך לתלית שתי השתכף את
 הארץ עוין הגוים הגדולים בעצומים ההם כחן
 שהיות בעיניך היום הזה שירשת ארץ שני מלכי האמורי . והכחון
 בעיני שתינו דבק עם נחלה רק הטעם ויזיחך בפניו ככחו הגדול
 עמורים כיום הזה להוריס גוים גדולים וגומר להזיחך לתת לך את
 (*) (*) (*)
 (מ) (אשריטב לך) . בא במקום למען :
 כל כיום . שצור הכתוב וסמרת את מקו ואת מותיו אזה
 אכי מלך היום כל הימים אשר יטע לך וגו' . והטעם כי
 כתורה הזאת היא נכחית לא תשתנה לעולם ולא תחולש דע
 מאת האלהים כל הימים :
 (מא) (אזיבדיל) . כתבראב עמשפט לשון דקדוש
 זאמר 9 מ (*) (*) (*)

החוקה אשר-שם משה לפני בני ישראל :
 מה אלה העדות והחקים והמשפטים
 אשר דבר משה אל-בני ישראל בצאתם
 ממצרים : **מו** בעבר הירדן בנניא מול בית
 פזור בארץ סיחון מלך האמורי אשר יושב
 בחשבון אשר הכה משה ובני ישראל
 בצאתם ממצרים : **מוז** ויירשו את-ארצו
 ואת-ארץ יעוג מלך-הכשן שני מלכי
 האמורי אשר בעבר הירדן מורח שמש :
מח מערגר אשר על-שפת-נחל ארנן
 ועד-הר שאן הוא חרמון : **מט** וכל-
 הערבה עבר הירדן מזרחה ועד-ים הערבה
 שהת אשרת הפסוקה : **פ** א ויקרא
 משה אל-כל-ישראל ויאמר אלהם שמע
 ישראל את-החקים ואת-המשפטים אשר
 אנכי דבר באזניכם היום ולמדתם אתם
 ושמרתם לעשתם : **ב** יהוה אלהינו ברת
 עמנו ברית בחורב : **ג** לא את-אבותינו
 ברת יהוה את-הברית הזאת כי אתנו אנחנו
 אלה פה היום כלנו חיים : **ד** פנים בפנים
 דבר יהוה עמכם בהר מתוך האש :
ה אנכי עמד בין יהוה ובניכם בעת ההוא
 להודיע לכם את-דבר יהוה כי יראתם מפני
 האש ולא-עליתם בהר לאמר :
ו אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך
 מארץ מצרים מבית עבדים : **ז** לא-
 יהיה לך אלהים אחרים על-פני :
ח לא-תעשה-לך פסל כל-תמונה
 אשר

ה רביעי

כ

משה קדם בני ישראל : **מה** אלן סהדותא
 וקמינא ודיניא דמליל משה עם-בני-ישראל
 במפקהון ממצרים : **מו** בעברא הירדנא
 בחילתא לקביל בית פזור בארע סיחון
 מלכא אימורקא דיתיב בחשבון דמחא משה
 ובני ישראל במפקהון ממצרים : **מוז** ויריתו
 ית-ארעיה וית-ארעא דעוג מלכא דמתנן
 חרין מלכי אימורקא דבעברא הירדנא
 מדנה שמשא : **מח** מערוער דעל-בית
 נחלא דארנן ועד-טורא דסיאון הוא חרמון :
מט וכל-מישרא עברא הירדנא מדנהא
 ועד ימא דמישרא תחות משפך מרמתא :
פ וקרא משה לכל-ישראל ויאמר להון
 שמע ישראל ית-קמינא וית-דיניא דאנא
 ממליל קדמיכון יומא-דין וחלפון ית-הון
 וחטרון למעבדהון : **ב** יי אלהנא וזר עמנא
 קים בחורב : **ג** לא עם-אבהתנא וזר יי
 ית-קמינא חרין אלהן עמנא אנחנא אלן
 הקא יומא דין כולנא קנימין : **ד** ממליל
 עם-ממלל מליל יי עמכון בטורא מוז
 אישתא : **ה** אנא הויתיקאיס בין-מימרא-
 די ובניכון בעידנא ההיא לתנא לכון ית-
 פתנמא דני ארי בחילתון מן-קנס-אישתא
 ולא-סליקתון בטורא למימר : **ו** אנא יי
 אלהך דאפיקתך מארעא דמצרים מבית
 עבדותא : **ז** לא יהו לך אלה אוהרן ברי-
 מני : **ח** לא-תעביד לך צלם כל דמות
 דבשמיא מלעלא וריבארעא מלרע ודבמיא

מלרע

אשר

משה קדם בני ישראל : מה אליו שהיונותא קמי'א
 ודעיא למליל משה עם בני ישראל בנמו כמקהו
 קמ'צרים : מו ותגנו משה בעברא ד'ירדנא בחילתא
 לקביל בית פעור בצרע סיחון מלכא דאמוראי דתיב
 בח'ש'נא דמחא וגו' : מו וררתו ית ארעיה וגו' :
 מה מערוער דשל גיף נחלי ארנון וער טורא דסיאון
 היא טור חלנא : מט וכל מישרא עיברא ד'ירדנא
 מד'נחא וגו' : א וקרא משה לקל ישראל ואמר
 להון שמעו ישראל וגו' : ב ואלהנא גר עמנא
 עם בחיב : ג לא עם אבתנא גר ו' ית קמא הרין אלהו עמנא אנחנא אליו הקא יומא דין בלנא חיון ומקוין :

ירושלמי

ודא אחזית אוב'יתא דשוי משה קדם בני ישראל :

ירושלמי

מן לחיית דאית על גב נחל ארנונא וער טורא דמסר
 פירו' הוא טור פלנא :

ד ממילא קביל ממילא מליל ו' עמכוו כטורא מנו איש'תא : ה אגא הוית קאים בין מיסר'א ד'י וביכוו
 בערנא תמא למחנא לכוו ית פתקמא ד'י ארום דמלתו מו קדם קל מיסר'א ד'י דמש'תמע מנו איש'תא וכלא פליקתו
 כטורא בר אמר : ו עמי בני ישראל אגא הוא ו' אלקהו ד'י פרוקת ואפיקות יתכוו פרוקו מו ארעא דמ'צראי
 מקית שעבור עבדיא : ז עמי בני ישראל לא יהו לכוו אלקהו איתרו בר מינא : ח לא מעברו לכוו וצלם וכל

רש"י

פרשה זו : (מה) אלה הערות אשר דבר . הם הם אשר דבר כאלהם עמ'צרים חור ושנאה להם כפרכות מואכ אשר בעבר הירדן שהיא
 כמורה שהעבר השני היה כמערב : (ג) לא את אבותינו . כלכד כרת ה' וגומר . כי אתנו . פנים בפנים . ח"ר כרכיה לך
 אמר משה אל תאמרו חגי מעתה אתכם על לא דבר כדרך שהספור עשה בין המוכר ללוקח הרי הלוקח ענינו מדבר עמכם (ח) :
 (ה) לאמר . מוסכ על דבר ה' עמכם בהרמתו החש לאמר אנכי עומד בין ה' וכיניכם : (ו) על פני . ככל מקום
 אשר

באר רחובות דקדוקי רש"י

למנ'רה . הרי"ש הוא על כרחיך מורה השינוי חסרון מלת של וכלו כתיב מורה של שמח (אויף שינונג פון די'און) וזה נקרא דבוק
 כי אותה המלה שבה אותה השינוי היא תמיד דבוקה למלה שאחריה : ומה שכתב רש"י בחטף רזה לומר הוא פשוט ובעבור כי דין
 הוא פשוט לקרותה כחטיפה וכמהירות לכן דרך רש"י לקרות לשוא פשוט חטף (ועיין כפ' משפטים כד"ה וזכר לאלהים) חכן שאר המדקקים
 קראו לשוא פשוט שוא ולשוא עם פתח כסומכיה קראו חטף וגם הסגול כסומכיה קראו חטף סגול ולקמן כסומכיה קראו חטף קטן :
 (ח) כבר ידעת דנוכח הזכר התיב בקמץ כזה א'תה ולכמה התיב בשוא כזה א'תה ואס'ן וא'תה תדבר מכעו ליה דהא משה וזכר הוי
 לכן כתב דקאמר משה התשעים כומי כנכסה וכולי : רבים

רש"י

ועתה מתחיל לפרש המצות היאך ביאר את התורה הזאת . והוא לרין לומר בשפטים ושוטרים שלש ערים חבדילך בתוך ארץ אשר ה' אלהיך
 מותן לך . ואם ירחיב לעתיד לבא ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה ועל שלש ערים שזוהו הקב"ה כאלה מסעי לעשות כעבר
 הירדן לא הזכיר לשוא ולא זכר משה לישראל לכן כתיב כאן כי משה הכדילש כבר ולכן לא זיזו לישראל :
 (ה) לומר מוסכ למעלה : פנים בפנים . דכרי"י עמוס לאמר : אנכי יי' אלהיך : (ו) על פני כראה לי אפי' אתה מאמין
 כי

מכלל יופי

לאמר ל'ינו עתיד החת עבר עם מלה אוזן בלשון ישמעאל :
 (ק'ר'תה יש'ת) . הראוי ק'ב'תה כמו יחושעיה ק'ב'תה
 בית און י'כ' ק'ב'תה י' דמשק וגשת'ן
 לשוא מפני הסמיכות שלא כדרך חבריו כי פתח הריש
 היה מורה על סמיכות : (מה) (וזאת התורה) : פירושו ענין
 ההכונה : (כוש') אשדות הפסנה . משפכות ונקרא
 כן לפי שהמים הורדים על הפסנה נשפכים שם דרך המדרון
 למטה וזוהו לו בלשון המתרגם ארמית דמו ישפך דמיה
 י'רשד :
 ה (ג) לא את אבותינו . הטעם לא את אבותינו לכדס
 כי גם אתנו . והנכון לא כרת את אבותינו
 שהיו כנזרים רק אתנו כרת הכרית כי רבים היו כמחנה ששענו
 הכרית מפני ה' על כן אמר כי אתנו אנחנו א'פה היום כלנו חיים :
 (ה) (ולא עליהם בהר לאמר) . ולא עליהם כשירד
 בהר לאמר אנכי ופענינו תבין שהרגנו ובסימו'נ' ח' כתוב לאמר
 דבק עם להגיד לכס' את דבר ה' שזכר והוא הסוף וכן רבים :
 שמור

אשר בשמים ^{ממעל ואשר בארץ} מתחת
 ואשר במים ^{מתחת לארץ} : ט לא
 תשתחות להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה
 אלהיך ^{אל קנא פקד עון אבות על-}
 בעם ועל-שלשים ועל-רבעים לשנתי :
 ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי
 מצותי ^{קרי מצותי} : ס יא לא תשא את-שם-
 יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקה יחורה את
 אשר-ישא את-שמו לשוא : ס יב שמור
 את-יום השבת לקדשו כאשר צוה יהוה
 אלהיך : יג ששת ימים תעבד ועשית כל-
 מלאכתך : יד ויום השביעי שבת
 ליהוה אלהיך לא-תעשה כל-מלאכה
 אתה ובנך ובתך ועבדך ואמך ושורך
 וחמורך וכל-בהמתך וגרף אשר בשערך
 למען ינוח עבדך ואמך כמוך : טו וזכרה
 כי-עבד ה' ^{בארץ מצרים ויצאך יהוה}
 אלהיך משם ^{כי חזקה ובזרע נטויה}
 על-בן צוף ^{יהוה אלהיך לעשות את-יום}
 השבת : ס טז כבד את-
 אביך ^{ואת-אמך כאשר צוה יהוה אלהיך}
 למען יאריך ימך ולמען יטוב לך על
 האדמה אשר-יהוה אלהיך נתן לך :
 ס יז לא תרצק : ס יח ולא תגאף :
 ס יט ולא תגנב : ס כ ואל-תענה
 ברעה עד שוא : ס כא יח ולא תחמד
 אשת רעה : ס כב ולא תחטא בית רעה
 חמישי שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמורו וכל אשר לרעה :

מלרע לארעא : ט לא-תסגוד להון ולא-
 תפלחיון ארי אנה ^{אלהך אל קנא מסער}
 חובי אבהן על-בנין מרדין על-דר-תלימא
 ועל-דר-רביעאי לשנאי כד-משלמין-
 בעיא למחשי-בתר-אבהתהון : י ועבד
 טיבו לאלפי רדין לרחמי ולנטרי פקודי :
 יא לא-תימי בשמא-בני אלהך למנא
 ארי לא יזכי ^{יח דנימי בשמיה לשקרא}
 יב טר ית-יומא דשבתא לקדשנתיא כמא
 דפקדך ^{אלהך} : יג שתא יומין תפלח
 ותעבד כל-עבידתך : יד ויומא שביעאה
 שבתא קדס-^{אלהך לא-תעבד כל-}
 עיבידא את ובך ובתך ועבדך ואמך
 ותורך ותמרך וכל-בעיך וגיורך דבקרנך
 בדיל דינוח עבדך ואמך כורתה :
 ותדבר ארי-עבדא הויתא בארעא דמצרים
 ואפקד ^{אלהך מתמן בידא תקיפא ובנדעא}
 מרמא על-בן פקדך ^{אלהך למעבד ית-}
 יומא דשבתא : טז וקר ית-אבך וית-
 אמך כמא דפקדך ^{אלהך בדיל דיורכו}
 יומך ובדיל דיזב לך על ארעא דני אלהך
 יהיב לך : יז לא תקטול נפש : ולא תנוף :
 ולא תגנב : ולא-תסחיד בחברך סהדותא
 דשקרא : יח ולא תחמיד אמת חברך ולא
 תירוג בית חברך הקליה ועבדיה ואמתי
 תוריה וחמריה וכל דלחברך : יט ית-

פתגמיא

את-הדברים האלה

האלה דבר יהוה אל כל קהלכם בהר מתוך
האש הענן והערפל קול נדול ולא יסף
ויכתבם על שני לוחות אבנים ויתנם אלי :
כ ויהי כשמעכם את הקול מתוך החשך
וההר בער באש וחקרבון אלי כל ראשי
שבטיכם וזקניכם : כא ותאמרו הן הראנו
יהוה אלהינו את כבודו ואת גדלו ואחלקנו
שמענו מתוך האש היום הנה ראינו כי
ידבר אלהים את האדם וחי : כב ועתה
למה נמות כי תאכלנו האש הגדלה הזאת
אם יספים אנהנו לשמע את קול יהוה
אלהינו עוד ומתנו : כג כי מי כד בשר
אשר שמע קול אלהים חיים מדבר מתוך
האש כמתו ויחי : כד קרב אתה ושמע את
כל אשר יאמר יהוה אלהינו ואת הדבר
אלהינו את כל אשר ידבר יהוה אלהינו אליך
ושמענו ועשינו : כה וישמע יהוה את
קול דבריכם בדברכם אלי ויאמר יהוה אלי
שמעתי את קול דברי העם הנה אשר דברו
אליך היטוב כל אשר דברו : כו מי יתן
והיה לבכם זה להם ליראה אתי ולשמור את
קדמותי כל הנמים למען ייטב להם
ולבניהם לעלם : כז לך אמר להם שובו
לכם לאהליכם : כח ואתה פה עמוד עמדי
ואדברה אליך את כל המצוה והחקים
והמשפטים אשר תלמדם ועשו בארץ אשר
אנכי נתן להם לרשתה : כט ושמרתם
לעשות באשר צוה יהוה אלהיכם אתכם לא

מ

מ

חסרו

פתגמא האלון מליל יי עס כל קהלכון
בטורא מנו אישתא עננא ואמטתא קל רב
ולא פסק וכתבינו על תרין לוחי אבניא
ויקבינו לי : כ ויהוה כמשמעכון יתקלא
מנו חשוכא וטורא בעיר באישתא וקריבתון
לנתי כל רישי שבטיכון וסביכון :
כא ואמרתון הא אהננא יי אלהנא ית
יקריה וית דבותיה וית קל מימריה שמענא
מנו אישתא וימא הדין חננא ארי ממליל
יי עס אינשא ואתקיים : כב וכען למה
נמות ארי תכליננא אישתא רבתא הדא
אס מוספין אנהנא למשמע ית קל מימרא
דיי אלהנא עוד מי תין אנהנא : כג ארי מן
כל בסרא דשמע קל מימרא דיי קיימא
דממליל מנו אישתא כווננא ומתקיים :
כד קרב את ושמע ית קל דיימר יי
אלהנא ואת תמליל עמנא ית כל דמליל
יי אלהנא עמד ונקביל ונעביד : כה ושמע
קדמי יי ית קל פתגמיכון במללותכון עמי
ואמר יי לי שמע קדמי ית קל פתגמי
עמא הדין דמלילו עמד אתקינו כל דמלילו :
כו לני דיהי לבא הדין להון למדחל קדמי
ולמטרי ית כל פקודי בליומיא בדיל דייטב
להון ולבניהון לעלם : כז איזיל אימרהון
חובו לכו למשבניכון : כח ואת הקאקוס
קדמי ואמליל עמך ית כל תפקידתא וקיימא
ודיעא דתלפינו ויעבדון בארעא דאנא יהיב
להון למירתה : כט ותטרון למעבד כמא

דפקיד

תסרו ימין ושמאל: ל בכל הדרך אשר צוה יהוה אלהיכם אתכם תלכו למען תחיון ושוב לכם והארבתם ימים בארץ אשר תירשון: ו א וזאת המצוה הקשים והמשפטים אשר צוה יהוה אלהיכם ללמד אתכם

דפקיד יי אלהכון ותכון לא תסטון לימינא ולשמאלא: ל בכל ארעה דפקיד יי אלהכון ותכון בדרך דתיחון ויטב לכון ותורכון ימין בארעה דתירתון: א וזא תפקידתא קמינא ודינא דפקיד יי אלהכון

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

בטורא מגו אישתא עגנא ואמיטתא קל רב דלא פסיק ותוה קל דבירא מתכתיב על תרין לוחי מרמרין ויהבינן לי כ נהנה כיון דשמעון ית קל דברא מגו תשובא וטורא דליק באישתא נקריבתון לוחי כל רישי שבטיכון ותכמיכון: כא ואמרמין קא אתמי ותהון סוקרא ביי אלהינא ית שכינא יקריה נית רבות הושפחמיה ותר קל מימריה שמענא מגו אישתא יומא תרין תמינא ארום ממליל: עם בר נש דרוח קדישא ביה ומרתקיים: כב וקרון לקא נמות ארום תיכלינא אישתא רבתא אין מוסיפין אנחנא למשמע ית קל מימרא ביי אלהנא רחב ומיירתין אנחנא: כג ארום הו דין כל בר בישרא דשמע קל מימרא דאלה קיים ממליל מגו אישתא פתחנא ואתקיים: כד קריב את ותשמע ית כל מה דוימר: אלהנא ואנת ממליל עמנא ית כל די ממליל: אלהנא קך נקבל ונעביד: כה ושמע קדם: ית קל פתגמיכון במלכותכון עמי ואמר: לי שמיע קדמי ית קל פתגמי עמא תרין דמלילי עמך אוטיבו כל מה די ממליל: כו לואי יהי יצרא דלפתון שלים ברעות דין לכון למדתל מן קדמי למנטור ית כל פקובי קל יומנא מן בגלג דיוטיב להון ולבגיהון לעלם: כז אינל אימר להון שרי לכון לאנבונא עם נשיכון דאתפרשתון דנו מלתא יומין: כח ואנת פרש מן אנחנתך מטול דבסדרה דילעיל אנת קאי לגבי ואמליל עמך ית פתקנא וקמינא ודינא דתלפון ודתון ונעבורן בארעה דאנא ויהיב לכון למירמה: כט וקרון טורו למעבר היקנא דפקיד: אלהסון ותכון לא תסטון לימינא ולשמאלא: ל בכל ארעה דפקיד: אלהכון ותכון תהכון מן בגלג דתיחון ויטב לכון ותורכת ימין בארעה דתירתון: א וזא אתונת פפקידתא קמינא ודינא דפקיד: אלהכון למילפא ותכון למעבר בארעה דאתון עברין לתמן

ירושלמי

אלוני מן יתו יתו לויא לויא טבא תרין לריון:

לעלם: כז אינל אימר להון שרי לכון לאנבונא עם נשיכון דאתפרשתון דנו מלתא יומין: כח ואנת פרש מן אנחנתך מטול דבסדרה דילעיל אנת קאי לגבי ואמליל עמך ית פתקנא וקמינא ודינא דתלפון ודתון ונעבורן בארעה דאנא ויהיב לכון למירמה: כט וקרון טורו למעבר היקנא דפקיד: אלהסון ותכון לא תסטון לימינא ולשמאלא: ל בכל ארעה דפקיד: אלהכון ותכון תהכון מן בגלג דתיחון ויטב לכון ותורכת ימין בארעה דתירתון: א וזא אתונת פפקידתא קמינא ודינא דפקיד: אלהכון למילפא ותכון למעבר בארעה דאתון עברין לתמן

רשי

(לפי שמדת כשר ודס אינו יכול לדבר כל דבריו כנשיעה אחת ונרץ להפסיק ונדת הקב"ה אינו כן לא היה פוסק ומושלל היה פוסק לא היה מוסק) כי קולו חזק וקיים לעולם - ד"א לא יסף לא הוסיף להראות כמותו פומי: (כד) ואת הדבר אלנו - התשתת את כתי כנקה שנטערתו פליכס ורפיתס את ידי כרתיי שאיכס חרדים להתקרב אליו עתהבה וכי לא היה יפה לכס ללמוד קפי הגבורה ולא ללמד מעני

רשב"ם

(כח) ואתה פה עמוד עמודי ואתה כהן וגו' והו שאמר עשה למעלה ואתו טוב יי' בעת ההיא ללמד וגו'. לעזנתכם אונתם בארץ

מכלל יופי

מהם - (כח) ואתה פה עמוד עמודי - כמו עמי ואפשר שגזר הזכר הנמצא והוסיפו ה' ברוב - ובמכלל הכלל אף ה' לזכר ולנקבה אף וזא כן לזכר בשלשה מקומות וזה אחד

אחבבם לעשות בארץ אשר אתם עברים
שמה לרשתה: ב למען תירא את-יהוה
אלהיך לשמר את-כל-חקתי ומצותיו אשר
אנכי מצוה אתה ובנה ובנה בך כל ימי חייך
ולמען יארבו ימיה: ג ושמעת ישראל
ושמרת לעשות אשר ייטב לך ואשר תרבו
מאד כאשר דבר יהוה אליהי אבתיך לך ארץ
זבת חלב ודבש: פ ד שמע
ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד:
ה ואהבת את יהוה אלהיך בכל-לבבך
ובכל-נפשך ובכל-מאריך: ו והיו הדברים
האלה אשר אנכי מצוה היום על-לבבך:
ז ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך
בביתך ובליכתך בדרך ובשכבך ובמומך:
ח וקשרתם לאות על-ידך והיו לטטפות
בין עיניך: ט וכתבתם על-מוזות ביהך
ובשעריך: ס י והיה כן-יביאך
יהוה אלהיך אל-הארץ אשר נשבע לאבותיך
לאברהם

אלהינו לא לפא ירכון למעבד בארץ
דאתון עברין תמן למירחה: ב בדי-
דתחל יתיי אלהך למטר ית-כל-קמוחי
ופקודוהי דאנא מפסיד לך את ובך ובר-
בך כל יומי חייך ובדי דיורכון יומך:
ג ותקבל ישראל ותשר למעבד דייטב
לך ודתסגון לחדא כמא דמליל יי אלהא
דאבהתך לך ארעא עבדא חלב ודבש:
ד שמע ישראל יי אלהא יי חד:
ה ותרחס ית יי אלהך בכל-לבך ובכל-
נפשך ובכל-גבסך: ו והיון פתנמיא האלין
דאנא מפסיד לך יומא דין על-לבך: ז
ותחנינון לבנך ותמליל בהון במתך בביתך
ובמהלך בארעא ובמשכבך ובמומך:
ח ותקשרינון לאת על-ידך והיון לתפילין
בין עינך: ט ותכתבינון על-מוזון
ותקבעינון בסיפי-ביתך ובתעך:
י והי אר-יעליך יי אלהך לארעא דקיס
לאבהתך

דש"י

ממרי (ט) : (ד) ה' אלהינו ה' אחד - ה' שהו אלהינו עתה ולא אלהי האומות ע"א הוא עתיד להיות ה' אחד שנאמר (צפניה
ג) כי אלהיך אל עמים שפה כרורה לקרוא כולם כשם ה' וכאמר (זכריה י"ד) כיום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד : (ה) ואהבת
(ספרי) עשה דבריו מאהבה אינו דומה עושה מאהבה לעושה זיראה העושה אל לבו מיראה כשהוא נעריח עליו מניחו והולך לו : בכל
לבבך - (ספרי) בזוי ירדך - ד"א בכל לבבך שלא יהיה לך חלוק על המקום : ובכל נפשך - אפילו הוא נוטל את נפשך : ובכל
מאריך - (ברכות שם) ככל מיוונק יס לך אדם שמוניו חביב עליו ונזופו לכן נאמר ככל מאריך - ד"א ככל מאריך ככל מדה ומדה שמורד
לך (י) בן-במדה טובה בן-במדת פורענות וכן דוד הוא חומר (ההלים קי"ג) כוס יטעות אשאונו - (שם) נרה וינן חנואל
תע' : (ו) היו הדברים - ויהוה האלהים והיו הדברים האלה שנתן לך אתה מכור כהק"ה ויודסק בדרכיו (ספרי) אשר אנכי מצוה היום
(שם) לא יהיה בעיניך כדיוטמוהי טכה שאין אדם טכנה חלח כהמשה שהכל רנין לקראתה - דיוטמוהי טכות המלך הכאה במכתבו :
(ז) ושננתם - (שם) לשון חדות היא שיהיו מחודדים כפיך שאם ישאלך חכם ודבר לא תהא נרין לנאמס בו חלח חומר לומר :
לבניך - אל תלמדו וימינו בכל מקום שהתלמודים קרויים בניס שנאמר (דברים י"ד) בניס אתם לה' אלהיכם ואומר (מלכים ב')
בני הכנאים אשר בבית אל וכן כחוקיהו שלנו תורם לכל ישראל וקראם בניס שנאמר (ד"ה ב' כ"ט) ועתה בני אל תשוננו וכשם
שהתלמודים קרויים בניס שנת' בניס אתם לה' אלהיכם כד' הרב קרוי אב שנת' (מלכים ב') אבי אביר כני ישראל ינו : ודברת בם
(ספרי) שלא ירא עוקר דבורך חלח כם עסק עוקר ואל תיגעם עבד : ובשכבך - (שם) יכול אפילו עבד כחצי היום ת' ליקומך
יכול אפילו עומד כח' והלילה ת' למשכתך בביתך ובליכתך בדרך ב' ד' ד' ח' דברה תורה זמן טכנה זמן קימה : (ה) וקשרתם לאות על
ידך - אל תפולן שבורע : והיו לטטפות בין עיניך - חלח תפילין שבראש ועל מסמךן פרישיותיהם נקראו טוטפות טע' כ' פ'
שתיספת בחשוקי שתיס : מוזות ביהך - מוזות כתיס שאין לך חלח אחת : ובשעריך - לרכות שערי חצרות וזריעות
ושערו

לתמן למיתה : ב מן בגלל תדחל קרם : אלהך

ובר קהך כל יומי חייך ומו בגלל דיירכון יוקך :

ג ותקבל ישראל ותנטור למעבד מטול דיוטב לך

ותנטור לתדא חיקמא דמליל : אלהך ראבבהך לך ארבע

דפירקא שמינן פתקב ותליון כרכש : ד ותנה בין

דקטא ויקניה דיעקב אבינו למתבנשא מגו עלמא תורה

מספתי דלמא אית בבגווי פסולא קרא יתרוו ושיליגון

דלמא אית בליבכון אקמנתא אתיכו קלהון פתדא ואמר

ליה שמע ישראל אבינו : אלהנא : חד עני יעקב ואמר

פרוך שום יקניה לעלמי עלמין : ה אמר משה

בניא לעמא בית ישראל אזילר בתר פולחנא קשיטא

דאבתקכון ותתבטון ית : אלהכון בתרי יצרי ליבכון

ואפילו נסיב ית נפשכון ורקל פמוקכון : ו

ז ותגמרינו לבנה ותהוון הגיון ההון במותביכון בהון מיצטרקכון בחיתויכון ובמיתביכון : ח

ט ותקטורינו לאתון בתביכון על ידך דשקמלא ויהיון

לתפילין על מוקדך גלו קביל על עינך : י

יח ארם יעילינך : אלהך לארבע דקנים לאבתהך לאברהם ליאחק וליעקב

ירושלמי

ארעא עבדא פירין טבין גתיו בתלבא ותליון וטעיון

קדובשא וכוין דיקטא קיצא דאבוינו יעקב למסתלקא מגו

עלמא קרא לתרי עשר שבטין בני ואקים יתהון חוור

חוור לדוגשא עני אבוינו יעקב ואמר קריוו דילמא

למטענותא דהו תרח אבוי דאברהם פלח אריון פרתין

דילמא למטענותא דהנה לבן אחי דאברהם פלח אמתו פלתין

או לאלהא דיעקב אמתו פלתין עגיון תרי עשר שבטין

בתדא בלב שלימה ואמר שמע בעני ישראל אבוינו

אהנא : חד עני יעקב ואמר יתי שמיה רבא מברך לעלם :

ייהון פתנמא האילין דאנא מפקיד יתכון יוקא דין בתביכון על ריח

ליבכון : ז ותגמרינו לבנה ותהוון הגיון ההון במותביכון בהון מיצטרקכון בחיתויכון ובמיתביכון : ח

ט ותקטורינו לאתון בתביכון על ידך דשקמלא ויהיון

לתפילין על מוקדך גלו קביל על עינך : י

יח ארם יעילינך : אלהך לארבע דקנים לאבתהך לאברהם ליאחק וליעקב

למיתן

באר רחובות דקדוקי רש"י

(ט) רבים מקשים דהוי לרש"י לסיים הרי המוכר עצמו דיכר עמכם והוי קאי על הקב"ה ולא הלוקח ואני אומיק להקשות דלפי פשוטו

תניס בפניס דבר ה' עמכם מוטע ודווקא הוא הרי דכרי רש"י סותרים להדידי כפ' כיתשא כיסם כתיב ודיברה' אליהם

פניס אל פניס כאשר ידבר איש אל רעהו ופירש רש"י שם דלאו מוטע הוא שאין כבוד השכינה לדבר עם ההדיוט פניס אל פניס רק הדיוט שומע

מאליו ועוד קשה דלפי פשוטו פניס בפניס מוטע הוא אם כן עדיפא לבו כשכבוד השכינה מוכר עצמו עמוסם ואם כן המשל דר' ברכיה הוא

לפניס אלא ודאי חדא קושיא מתרנא לאידך ורש"י לשיטתו אזיל ומוטע דקשיא ליה כיסם פירש שאין כבוד השכינה לדבר עם ההדיוט מוטע רק

שומע מאליו והאין קאחר הכא פניס בפניס דיכר ה' עמכם והלא עם משה עצמו לא דיכר בפועל מוטע לכך יוציא רש"י המשל דר' ברכיה ופלאות

פניס לאו דווקא הוא וחלת עמכם קאי על משה כי היה המרמור וגם הלוקח איי יי יודכר עמכם :

(י) לפירוש ראשון ככל ממונין שרשו קוצר (כל"א פילהייט) ולהדכר אחר שרשו קוצר כשני דלת"ן רק עמך דהקדוק לכאן אלף תיורת

אות הכפל כמו ימאסו כמו מים שרשו מסם וכלאו כתיב יקססו אף כאן כאלו כתיב מדוך' וזה

שפת ככל עודה ומדה כי במלת מרה הוא השורש מרד :

רשב"ם

בארן . (ד) ה' אלהינו ה' אחד ה' הוא לבדו אלהינו ואין לנו אלהי אחר עמו . וכן כדברי הימים ואיחכו ה' אלהינו ולא יעבדונו .

כלומר ה' אלהינו ולא העגלים שאתם משתקוים להם . ה' אחד לו לבדו כעבוד ולא לזרף לבדו עמו אל אחר אפילו לקסום קסמים כמו

שפירשת' למזנה : (ה) וכלל נפשך . לפי פשוטו אפילו יעלין את נפשך שהרי כבר אמר ככל לבכך : (ז) ושנתת לשון מדוד

לפרסם היטב כמו אחר שגנו כח"פ לשונם :

מכלל יופי

האהבה גמורה בלב ואינו יוצא מענין המלה הזאת שפירושו

ענין הרבוי : (ז) (ושגנתם) . ענין הדבור הרמזי :

(ח) (לטוטפות) . פירושו כמו ציץ שקושרין על

המצח כמו שאמרו רבותינו ז"ל ללא בטוטפות ופירושו

קדבר רבותינו ז"ל לגם בשרישו : (ט) (על מזוזות ביתך) :

בא לשון רבים עליה כי פירושו על אחת מהמוזו'

(*) (*) יא זא לפי

ו (ב) (אשר אנכי מצוה) הכף רפה וכן כר אשר אצנך : (ג) (ובכר מאד) . רכוי ממונך . או פירוש רברב אהוב אורו ככל מה שתוכל ותהיר

(ג) ארץ וכת חלב ודבש דכך גם לרשת . ואם הוא רחוק מוטע . או תמסר כ"ת השירו כמו הנמלה בית ה' :

לאברהם ליצחק וליעקב לתת לך ערים
 גדלות ושבת אשר לאבנית : יא ובתים
 מלאים כל טוב אשר לאמלאת וברת
 חצובים אשר לאחצבת כדמים וזיתים
 אשר לאנטעת ואכלת ושבעת : יב השמר
 לך פן תשכח את יהוה אשר הוציאך מארץ
 מצרים מבית עבדים : יג את יהוה אלהיך
 תירא ואתו תעבד ובשמו תשבע : יד לא
 תלכון אחרי אלהים אחרים כאלהי העמים
 אשר סביבותיכם : טו כי אל קנא יהוה
 אלהיך בקרבך פן יחרה אף יהוה אלהיך
 בך והשמידך מעל פני האדמה : ס
 טז לא תנסו את יהוה אלהיכם באשר
 נסיתם במסה : יז שמור תשמרון את
 מצות יהוה אלהיכם ועדתיו וחקיו אשר
 צוך : יח ועשית הישר והטוב בעיני יהוה
 למען יטב לך ובאת וירשת את הארץ
 הטובה אשר נשבע יהוה לאברהם :
 יט להדף את כל איביך מפניך באשר
 דבר יהוה : ס ב כי יושאלך בנה מחד
 לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר
 צוה יהוה אלהינו אתכם : כא ואמרת
 לבנה עבדים היינו לפרעה במצרים ויצאנו
 יהוה ממצרים ביד חזקה : כב ויתן יהוה
 אותות ומפתים גדלים ורעים במצרים
 בפרעה ובכל ביתו לעינינו : כג ואורחנו
 הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו

ל

ד

טז וזה חמד

ות

את הארץ אשר נשבע לאבותינו: כד ויצונו
יהוה לעשות את כל החקים האלה ליראה
את יהוה אלהינו לטוב לנו כל הימים
לחיתנו בהיום הזה: כה וצדקה תקרה
לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת
לפני יהוה אלהינו כאשר צונו: שביעי ס

ארעא דקיס לאבדתנא: כד ופקדנא
למעבד ית כל קימא האלין למדתל קדם
י אלהנא לטב לנו כל יומיא לקימותנא
קיומא הדין: כה וזכותא תהי לנא ארי
נמר למעבד ית כל תפקידתא הדא קדם

בי

ינתן בן עוזיאל

למיסו לך קרניו בדרניו וטבו דלא אשמלחית למבני: יא וכתיו דמלין כל טובא דלא עסקת למימלי דברין פסילן
דלא לעיר למפסל ברמין וזיתיו דלא טרחת למנצב ומיכול ומיסכנע: יב אסתמרו לכו דלמא תתגשו
בתלתא בן אלהינו דפרק ואפיק נתכו פריקין מצרעא דמצרים מן בירת שעבוד עבריא: יג מן קדם י
אלהינו מהוון דחלו וקדמוי תפלחון וכשום מימדי יי קשוט מימון: יד לא תהבון דבר טענות עקמא
עמלת עקמא דתחנניכון: טו ארום אלהא קנאן ופירצן יי אלהינו שבימיה שקיא בגיכון דלמא ותקוף
רוקא בן אלהינו כמון וישוינוו דסרהוביא מעילוי אפי ארעא: טז עמי בני ישראל הו זתירו דלא
תנסיו יי אלהינו היקמא דבמיתון פעישרתי נסיונו: זי מינטור תנטרון ית פקוביא בן אלהינו וסיהדוומיה
דקיימיו דפקיד לכו: יח ומעבד דתקין ודכשר קדם יי מן כגל דייטיב לבון ותיעלון ותרתון ית ארעא
טבתא דקיס יי לאבדתנא: יט למדתי ית כל בעלי דבדן מן קדם היקמא דמליל יי: כ ארום ישילינד
דרך כחר למימר מר: סהידותא וקיימא דיימא דפקיד יי אלהנא נתכו: כא ותמרון לבניכון משעבדו חוץ
לפרעה במצרים ואפקא מימרא בן מצרים בידא בתקפתא: כב וגרי מימרא בן אמין ותמרון בדרבון
זמכתשין גישין במצרים דפרעה וככל אינש ביימיה זהונוא חמין פעינא: כג ותנא אפיק פריקין מן כגל
לאעלא ותא למיתו לנא ית ארעא דמיים לאבדתו: כד ופקיד עלנא יי למעבד ית כל קימא האלין
דמדםל מן קדם יי אלהנא לטב לנו כל יומיא לקימותנא קמון יומא הדין: כה וזכו יחי נטיר לנא לעלקא

דאמי

דשי

ישעיהו עידות (יומא יא): (יא) חצובים - לפי שהיו מקום טרשין וסלעים נפל כולשון חזיה: (יב) מביה עבדים -
כתר נוחו ובית עבדותא מוקום סהייס סס עפדים: (יג) זבשמו השבע - אם ישכך כל המדות הללו שאתה ירא את שמו ועובד
אות ולדכמות סבע סמתון שאתה ירא את שמו תהא זכיר בסעודתך ואם לאו לא תשבע: (יד) מאלהיה עמיס אשר סבבותיכם -
סוף דין למוקיס אלל לפי שאתה רואה את סכיכותך תועיס אחריהם הולך להזיר עליהם כויתר: (יז) במסה - כשלאו מענייש
עמסוהובמיס סל' (שמות י"ז) היס' סקובו: (יח) הישר והטוב - ופסרה לפנים מסורת דין: (יט) כאשר דבר - נהגן דכר
(שסב"ג) וסויותי את כל העם וגו': (כ) ביישאלך כנך כחר - יש מחרסוהא אחריון:

ונשל

מכלל יופי

לפי תקלה ודשוו: (טו) (אפי"י) - לפי שהכעם
והראה בחוטם וקאאף: (ב) (מתר לאמד) - יאנו
בקרוב אחר הינם שהנא בו בפירושו וברוב, הסקנמות כניאם

ונשל

דברים ז ואתחנן

אונקלוס

ז א כי יביאך יהוה אלהיך אל הארץ
 אשר אתה בא שמה לרשתה ונשל גוים
 רבים מפניך החתי והגרנשי והאמרי
 והכנעני והפריזי והחוי והיבوسی שבעה גוים
 רבים ועצומים ממך ב ונתתם יהוה אלהיך
 לפניך והכיתם החרם תחרים אתם לא
 תתחנן בם בתך לא תתן לבנו ובתו לא
 תקח לבנה ד כי יסיר את בנה מאחלי
 ועברו אליהם אחרים וחרה אף יהוה בכם
 והשמידה מהר: ה כי אם בזה תעשו להם
 מזבחתיהם תחצו ומזבחתם תשברו
 ואשיריהם תנודעו ופסיליהם תשרפון באש:
 ו כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך בך
 בחר יהוה אלהיך להיות לו לעם סגולה
 מכל העמים אשר על פני האדמה:
 ז לא מדבכם מכל העמים חשק יהוה
 בכם ויבחר בכם כי אתם המעט מכל
 העמים: ח כי מאהבת יהוה אלהים
 ומשמרו את השבעה אשר גשבע
 לאבותיכם הוציא יהוה אתכם בגד חוקה
 ויפדה מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים:
 ט וידעת כי יהוה אלהיך הוא האלהים
 האל הנאמן שמר הבְּרִית והחסד לא אביו
 ולשמרו

סעודה חכ"ה
 חכ"ה חכ"ז

מפסיד

י אלהנא כמא דפקדנא: א ארי ועליך
 י אלהך לארעא דאת עליל לחמן למירתה
 ויחרך עממין סגיאין מן קדמך חתאי
 וגרנשאי ואימוראי וכנענאי ופריזאי וחויאי
 ויבוסאי שבעה עממין סגיאין ותקיפין מך:
 ב וימסרינו י אלהך קדמך ותמחינו
 נמירא תנמר ותהון לא תנור להון קיב
 ולא תבהם עליהון: ג ולא תתחנן בהון
 ברך לא תתן לבניה וברתיה לא תסב
 לברך: ד ארי ושעין ית ברך מבתר
 פולחני ויפלחון לשענת עממיא ויתקיף
 רוגזא בני בכון ושיציק בפריע: ה ארי
 אס ברין מעברון להון אנוביהון חרעון
 וקמתיהון תחברון ואשריהון תקוצצון
 ויצלמיהון תוקדון בנרא: ו ארי עם
 קדיש את קדש י אלהך בך אתרעי י
 אלהך למחוי ליה לעם חביב מכל עממיא
 דעל אפי ארעא: ז לא מדסניאין אתון
 מכל עממיא צבי י בכון ואתרעי בכון
 ארי אתון ועירין מכל עממיא: ח ארי
 מדרהם י יתכון ומדנשר ית קימא דקיס
 לאנהתכון אפיק י יתכון בידא תקיפא
 ופרקך מבית עבדותא מידא דפרעה מלכא
 דמצרים: ט ותבע ארי י אלהך הוא
 אלהים

רשי

(א) ונשל - לשון הסלכה והתזה וכן (דברים יט) ונסל הכיזל: (ב) לא תחנס - (ע"ל"ב) לא תחן להסמן אסור לו
 לחסד לוותר כמה נזהר ככריז - (יבכותי) ד"ל לא תתן להם חניה בדרך (י) : (ד) כי יסיר את בנה כנן כי אהרי - (קידושין סח)
 כנן שלכנני סמיא את בתן יסיר את בנן אסר תלד לו כתיב מהחרי למדנו שכן בתן כנן מן הכנני קרוי כנן חכל כן כנן כנן מן הכנני חינו
 קרוי כנן חלא כנה שברו לא לאמר
 על

אונקלוס

אלהים אלהא מהימנא נטר קימא וחסדא
לרחמוהי ולנטרי פקודוהי לאלף דרין :
ומשלם לסנאוהי טבון דאנון עבדין
קדמוהי בתיהון לאוכדיהון לא מאחר
עובד טב לסנאוהי טבון דאנון עבדין
קדמוהי בתיהון משלם להון : יא ותטר
יתתפקידתא ויתקימא ויתדינא דאנא
מפקיד לך יומא דין למעבדהון :

פ פ פ

יב ויהי חלף די תקבלון ית דינא האלין
ותטרון ומעבדון יתהון ויטר יי
אלהך לך ית קימא ויטת חסדא דקיים
לאבהתך : יג ויכתמיך ויברכיך ויסגיך
ויברך ולדא דמך ואבא דארעך עבוך
ותמך ומשחר בקרי תורך ועדרי עך על
ארעא דקיים לאבהתך למתן לך : יד בריך
תחי מברעממא לאיהוי בך עקר ועקרא
ובבעיךך : טו ויערי יי מן כל מרעין
וכב

דברים ז ואתחנן עקב

ז ואתחנן עקב ז ומשלם
לשנאו אל פניו להאכירו לא יאחר לשנאו
אל פניו ישלם לו : יא ושמת את
תמצוה ואת התקים ואת המשפטים אשר
אנכי מצוה תיום לעשותם :

ומפטירין נחמו נחמו עמי : כי שיער בסימנ' :
ק"ח : עזאל : סיסן :

פ פ פ

יב ויהי עקב תשמעון את המשפטים
האלה ושמתם ועשיתם
אתם ושמר יהוה אלהיך לך את הברית
ואת החסד אשר נשבע לאבתך :
יג ואתה וברכה ותרבה וברך פרי בטןך
ופרי אדמתך דגנך ותירשך וצמרך שגך
אלפך ועשתרות צאנך על הארמה אשר
נשבע לאבתך לתת לך : יד ברוך תהיה
מכל העמים לא יהיה בך עקר ועקרה
ובבהמתך : טו והסיד יהוה ממך כל חלי
ועל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא

שימם

דשיי

מאזכה שומרי מצותיו אלו העושים מיראה : (י) ומשלם לשונאין אל פניו : כתיב משלם לו נקולו הטוב כדי להאכירו מן העולם הטוב :
(יא) היום לעשותם : ולמחר לעולם הבא ליעול פכרם : חסלת פרשת ואתחנן
(יב) והיה עקב השמעון : אש המצות קלות שאדם דש בעקבותי שמעון (ח) ושמרה' ונו' : יסמך לך הכתוב (כ) :
(יג) שגור אלפך : ולדי כקרך סזכבה משגרת מומעיה : עשתרות צאנך : מנחם עירט (ההלים כב)
אכירי כסן מכר כליו כמו (בראשית יד) עשתרות קרנים לשון סווק ותרגום אונקלוס ועדרי עך (חולין פד) וירכותינו אחרולתם
קראתם עשתרות שמערת את בעליהן (ג) : (יד) עקר : מלינו מולד : בי

באר רהובות דקרוקי דשיי

(ח) דביס מקסיס בילך קאמר אש המצות קלות וכי מלי הדבר כשפיקח אכן אודיעך מהמקדקים ובראשם יאכן עוראגס בעל מוכת
הלכות עשת משיס הרכה במלת אפ כלשון חף על פיכאון קסה לרש"י והוי למכתב למען אשר תשמעון לכן קאמר רש"י אש
המצות קלות שאדם דש בעקבותי וכלו יאמר אפילו מצות קלות שאדם דש בעקבותי על עיבן תשמעון : (כ) כרי ידלא תעשה לומו
היו וכמלת וישפך היא לחיבור (כל"א חול' ער האט ג' הט) ופאמת מוכת הפסוק על לשון עתיד לכן קאמר ישמור לך הכטת מורא לומר
היו והיו"ו ובהיפוך עבר לעתיד וישמר (ער ווערט היטן) וכאלו כתיב ישמור היינו עתיד נומר :
(ג) בין לדעת מנחם וכן לדעת חוקקלס הוא העורש עשפך היינו ארבע אופין מרשות על טקל פרגס רק שמחלקיא
בענין

אלהיון הוא בייגא רבקהא וקדומא נסיר קמיא וטיבו
 לבתמו צדיקא ולגברי שקדוהי לאלפין דרין : י ומשלים
 לסנאוי אגר עובריהון טבא בעלמא הדון מן בגלל
 למשיא עתהון לעלמא דאמי ולא משהי לסנאוי אלא
 עד דתיגין בתין בעלמא הדון משלים להון גרמליהון :
 יא ומנטרוהי עת תפקדמא עת קמיא עת דעניא
 באגא מפקיד ימכוו למעברהון :

ירושלמי
 וקשלם לשנאוי אגר מצונו קלילו דאית בידיהון בעלמא
 הדון מן בגלל למשיא עתהון לעלמא דאמי ולא
 משהי למשלמא לשנאוי אגר מצונו קלילו דאמי
 בניהון בעלמא הדון

פ פ פ

יב והיה עקב ויהי חולף די תקבלון עת דעניא האילין ומנטרוהי ומעברון עתהון וזנטר : יג אלהיון ד'כוון עת
 קמיא עת תפרא די קנים לאפקתכוון : יד ויבתמינכוון ויקרבנכוון ויטגינכוון ויבדק
 וולרי מעיכוון ופירי צרעכוון עיבורכוון חמרכוון ומשיחכוון בקבת תדריכוון ועדרי ענכוון על ארעא דקנים לאפקתהו למיפון
 קר : יז בריכוון תהוון מן קלהון עמניא לא יהוון בכוון גיבריו עקרין ונשייו עקרין ולא בעירך עקרין מעמר וזבלב
 וטלוי : טו ועדו : יח מיגן בל מרעין ובל בתשאי דגרי : יט על מצרים בשיא הידעם לא ישונוון בכוון

באר רהובות דקדוקי רשיי

בענין פירוט זכור המלה לדעת ענמס הוא לזון חזק ולדעת חוקלים הוא ענין עדר אכל ר"ל לא רמז
 להסכים כזה שימצא שורש כן ארבע אותיות רק כן שלש אותיות ודעתם ששרטו עשר והת"ו היא סימן לנקבה ואלו כתוב
 עשרת (ולא תאבט ריין) וכל דקדמה בת"ו קודם הרי"ש כבר בתכ הרכ המורחית כ"כ
 בראשית כד"ה פמיס כסס בעל הפליאה כסס
 שזין מוקדם ועלומר כפסוקים כן איך מוקדם ומאוחר כאלותיות :
 בה

רשבים

יז ואל תנוים : (יא) ושמרת כמו שפרשתי לך טעמו של דבר - (היום) לצוטתם - בהגדת ילמדנו בענין כי מי גויגדול אמר רבי אושעיא מי
 כחמה ואת שידעת אותי של אה"ה יודעים מה הוא חקק להם והם עושים יודעים הא"ך הוא מתכוון ופ"י הערוך אופי דעתו - תוספ"ת -
 כחמה טובה פרשת למלח כחמיות - אמר ר' ועירי אדם יש לו בן בית פעם ראשונה נכנס אליו ומושיבו על המטה - שניה על הכסא
 שלישית על ספסל רביעית אומר כחה פלוני דומק עלי ומטרותי אכל הקב"ה כל ישראל דומקין אותו כחמה וכו' וסמך לך נאמר מי
 כה' אלהינו בכל קראינו אליו - א"ר יצחק כסר ר' יהודה ע"ה כראת קרובה שנאמר ישאובנו על כתף יסבלוהו היא רחוקה לכסוף אף יצחק
 אליו ולא יענה - אכל הקב"ה כראת רחוק כמה דאת אמר ען הארץ עד לרקיע - תמש מאות סנה וכן כל רקיע ורקיע וכו' ואדם נכנס
 לבית הכנסת ולוחז והקב"ה שומע תפלתו ה"ד בכל קראינו אליו - בילמדנו פרשה אס שור תשמרון - רמ"ט תיבות יש בק"ש שמשמרת
 רמ"ח תיבות - ועוד בילמדנו ובפסיקתא דאור אור כשם מפל למלך ששלח פרוודנות שלו בלומדינתם בטלוס ועמדו על הגליהם ופרעו
 את ראשיהם וקראו אותה באימה ברשת וכועה : כן אמר הקב"ה לישראל קרואת שמע פרוודנותא שלי - וכן כפסיקתא דבחדש
 השלישי אל יכו דכרי אגדה של תורה בענין כפרודנותא ישנה - (פי' הערוך פרוודנותא אגרת) :
 והיה עקב : (יב) ושמרי לך - כי לדור כשר הוא שומר הכסאות חסד אבות. ואם לא תשמור המצוות לא ישמור לך אלא לדור אחר :
 (יד) עקר בגולו קמין כמו מן תכס יאמר אשה חבמה ען שפל שפלה איכה - בן עזר עקרה וכן מלא תיבכל סמרי סמרד :

מכלל יופי

עקב : (יב) (והיה עקב שמעון) - בשבר שתשמעון
 ואמר על השבר עקב לפי שהשבר סוף
 המעשה : (יג) (שגר אלפין) - ענין שריוח בענין
 איוב כז ישלחו בעין עוליהם ור"ל הרגילו הלשון הזרה
 בענין שלוחתו בשאמרו שגר אחריו וזולת זה הרבה :
 (ועשהרות צאגד) - אמרו שתבטנכות הצאן ואמרו ר"ל
 למה בקרא שבין עשתרות שמעשרנו בעליהן שמובראת

הגבינה והצמר והטלאים : (יד) (עקר) - האי ששיאו
 מוליד נקרא כן והאשה שאיג' יולדת בקראת עקרה -
 ואפשר שנקראו כן לפי שנעקר בו דבר שאינו מוציא הורש
 כמשפט - וכן האשה בעקרה דבר שאינה יכולה לקבל
 הורש כמשפט ולפיכך נקראו כן : (טו) (בדו) - שם
 בתוספת מס ענין חולי : (לא) (שימס) - בא קמץ
 גבול חחרת קמץ קטן והדאוי שימס :
 המסת

ישים כד ונתנם בכל שנה: טז ואכלת
את כל העמים אשר יהיה אלהיך נתן לך לא-
תחוס עיניך עליהם ולא תעבד את אלהיהם
כי מוקש הוא לך: טז כי תאמר
בלבבך רבים הנוגים האלה ממני איכה אוכל
להורישם: יח לא תירא מהם זכר תזכר
את אשר עשה יהוה אלהיך לפרעה ולכל-
מצרים: יט המסח הנדלות אשר ראו
עיניך והאמת והמפתים והיד החזקה והנרע
הנשויה אשר הוצאת יהוה אלהיך כד
יעשה יהוה אלהיך לכל העמים אשר-
אתה ירא מפניהם: כ וגם את הצרעה
ישלח יהוה אלהיך גם עד אבד הנשארים
והנסתרים מפניך: כא לא תערץ מפניהם
כי יהוה אלהיך בקרבה אל גדול ונורא:
כב וגשל יהוה אלהיך את הנוגים הא-
מפניך מעט מעט לא תוכל בלתיס מהר
פן תרבה עליך חית השדה: כג ונתנם
יהוה אלהיך לפניך והקום מהומה גדלה עד
השמדם: כד ונתן מלכיהם בידך והאבדת
את שמם מתחת השמים לא יתיצב איש
בפניך עד השמדך אתם: כה פסילי
אלהיהם תשרפון באש לא תחמד בסף
והב עליהם ולקחת לך פן תוקש בו כי
תועבת יהוה אלהיך הוא: כו ולא-
תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמהו
שקץ

מצוה תכח
צוה הכט

וכל מכתשי מצראי בישוי דינעת לא
ישונון כד ונתנון בכל סנאך: טז ותגמר
ית כל עממיא דיי אלהך יחיב לך לא-
תחוס עיניך עליהון ולא תפלת ית טעותהון
ארי לתקלא יהון לך: יז ארי תימר בלבך
סניאין עממיא האלין מני אכדין איכור
לתרכותהון: יח לא תדחל מנהון אדברא
תדבר ית בעבד יי אלהך לפרעה ולכל-
מצראי: יט נסין כבדבין בתואה עיניך
ואתניא ומופתיא וידא תקיפתא ודרעא
מנממא דאפקך יי אלהך פדעביד יי אלהך
לכל עממיא דיאת דחיל מן קדמיהון:
כ ואף ית ערעיתא יגרי יי אלהך בהון
עד דיבדון דאשתתארו ודאטמרו מן קדמך:
כא לא תחבר מן קדמיהון ארי יי אלהך
שכינתיה בינך אלהא רבא ודחילא:
כב ויתריד יי אלהך ית עממיא האלין
מן קדמך ועיר ועיר לא תיכול לשיציותהון
בפריע דלמא תסגי עלך חנרת ברא:
כג וימסריון יי אלהך קדמך וישגישינון
שנוש רב עד דישתיצון: כד וימסר
מלכיהון בידך ותוביד ית שמקן מתהורת
שמיא לא יתעתד אנש קדמך עד דתשיצי
יתהון: כה צלמי טעותהון תוקדון בנורא
לא תחמיד בספא ונתבא די עליהון ותסב לך
דלמא תתקל ביה ארי מרחק קדם יי
אלהך הוא: כו ולא תעיר דמרחק לביסך
ותדעי הרמא כנתיא שקצא תשקציניה ורחקא תרחקניה ארי הרמא הוא:

ויענינו קבל פקדוננו : טו ותגמר ית פל עממא בן אלהיך יהיב לך לא תחוס עינך על ידו ולא תפלה ית
 טענותהו ארום לתוקלא דהינון דך : יו דלמא תימר דליך סגיאין עממא דהאלין מני חיבדו את לי יוכלא
 לתרבותהו : יא יש לא תיבתלו מנהונו הוון דכורו ית גכוו דעבר : יב אלהיך לפרעה ולקד מצראי :
 יג ניסין בכרבין בתמיתו בעיניכו אתיא ותמתיא ונכוברת ידא תסיפא ונצחנות אדרע סרמא בראפקו : יד
 אלהכו פריקו תיבדו יעבר : יא אלהכו לכל עממא דאנת דתיר מן קדמיהו : כ וילחוד ית מחת אודעימא
 סרמא יגרי : יב אלהכו כהן עד דיהיבדו מיה דמשחורו ומה דמישמין מן קדמיו : יג
 כא לא תתפרו מן קדמיהו ארום שבעת : יד אלהכו גיבכו אלהא ברא דחילא : יא קב נעלי : יא אלהכו
 ית עממא האליו מן קדמיו קליל לא תיכול לשיציתיהו
 בפריע דלמא יסגי עליכו הנה דרא פד ייתן למיכרל
 גרשמיהו : יא כג ונקרינו : יא אלהכו קדמיו

ירושלמי

ויערבינו עירכוב רב עד דישמיעו כה ונקמו מלביהו פדכו ותודרו ית שוקהו מדורכנא תחות כל שמיא
 לאתעמד אינש קומיכו עד דתשיצי יתהו : כה צלמי טענותהו מיקדו בנרא לא תחמדו בספא ודרכא
 דעליהו ותכבו לכו דלמא תימקלו בהו ארום סרתק קדם : יא אלהכו הוא : כו ולא תיעלון ריחוקי טענותא
 ותשימי שרא לכתבו דלא תהוו שמיתו גנותהו שינקא תשקציוו היך סאיב שינקא ובהקא תרתקינו מטורל
 דשמתין

דשי"ב

(יז) כי האמר בלבכך . על כרחק לשון זילמא הוא שמה תאמר מלכך עמי . זהו רכוס לא אוכל להורישם אל תאמר כן לא תירא מהם ולא
 יתכן לפרש באחת משאר לשונות של כי שטול עליו שוב לא תירא מהם : (יט) המסות . נסיונות : האותות . כגון (שמות ד') ויהי לכהם
 (שם) והיו לדם כיבסת : המופתים . המכות המופלאות : היד החזקה : זה הדבר : והורע הנשרה . זה המרשע של מכת בכורות :
 (כ) הצרעה . (סוטה ל"ו) מין שרץ העוף שהיה זורקת בהם מרה ומקרתן ומסמא את עיניהם בכל מקום שהיו נסתרין . שם : (כב)
 פן תרבה עליך תחת השדה . והלא אם עושין רכושם של מקום אין מתיראין מן המים שזאמר (איוב ה') ומית הסדה השלמה לך אלא
 לזויהיה לכניו שעתידין לחטוא : (כג) והמים . נקוד קמץ טולו לפי שאין ע"ס אחרונה מן היסוד והרי הוא כמו והם אותם אבל
 (ישעיה קח) והמים גלגל עגלות כולו יסוד לפיכך חזינו קמ' ד' ומינו פת' כ' כאשר פעל של שלש אותיות (ד) : כל

באר רחובות דקדוקי רשי"ב

(ד) מה דקאמר רש"י והרי הוא כמו והם אותם לאו למימרא שיהיה שרשו הם רק שתי אותיות זה אינו דלא מצינו שרש בשום מקום
 פחות מן שלש אותיות אלא רצה לומר ככאן שהזכירה המלה לשימוש ע"ס סופית נגזרת מכלת אותם ובאות מולד
 הדין

רשב"ם

(כג) והמים מהומה גדולה . על כרחק והם כמו וסב . שמש מן שממה . על הרובן שמש מנין כפולים ופירושו והרעים קול מהומה
 גדולה במלחמה עד השמדם ואילו היה פירושו של מ"ס אחרונה כמו אותם היה לכתוב והמים . אבל מגזרת המה . המה לבי . אומר והמים
 והמה אותם כמו מן עשה עשתי עשם . ומן כאשר ראה יעקב ויאמר יעקב כאשר ראה אותם והם מגזרת המה יתפרש המה אותם .
 נאם תאמר לפרש ג' את זו כמו והמה אותם . אי אפשר לומר כך לפי שלשון המיון כמלה בגוף האדם . לבי ככור והמה מעמנו ואם היה
 המיון עושה לאתרים לריך להדגישו והימים . כמו כלה שארי מעמנו כלה את אתרים . ישנה את הכתם הטוב מעמנו לפיכך רפי . ולאחרים
 יאמר

מכלל יופי

(יט) (המסת) . פירוש שהיה הקדוש ברוך הוא אבותו
 אותם במכותיו אסיעמדו ברשעים אם לא ושרשונסרה :
 (הגדלת) . גדולות כפלא : (כא) (תעריץ) . פועל
 בודד וענינו השגר והחמת : (כב) (מחר) . שם כבא
 מהרה . (כג) (והקם) . שרשו הים ומשפטו היקם
 והשם האחרונה סימן הרבים והאות כי חכם

על 13 יג (*) (*) (*)

שקצו חשקצנו ותעב חתעבנו כי חרם
 ח הוא : פ א כל המצוה אשר אנכי
 מצוה היום תשמרון לעשות למען תחיון
 ורכיתם ובאתם וירשתם את הארץ אשר
 גשבע יהוה לאבותיכם : ב וזכרת את כל
 דברך אשר הוילכך יהוה אלהיך וזה ארבעים
 שנה במדבר למען ענתך לנסתך לדעת
 את אשר בלבבך תשמור מצותו אם
 לא : ג ויענך וירעבך ויאכלך את הפן
 אשר לא ידעת ולא ידעון אבתיה למען
 הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם
 כי על כל מוצא פי יהוה יחיה האדם :
 ד שמלתך לא בלטה מעליך ורגלך לא
 בצקה וזה ארבעים שנה : ה וידעת עם
 לבבך כי באשר יסור איש את בנו יהוה
 אלהיך מוסר : ו ושמת את מצות יהוה
 אלהיך ללכת בדרכיו וליראה ארו :
 ז כי יהוה אלהיך מביאה אל ארץ טובה
 ארץ גחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה
 זבקר : ח ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה
 זרמון ארץ זית שמן ודבש : ט ארץ
 אשר לא במסבגה תאכל בה לחם לא
 תחסר כל בה ארץ אשר אבניה ברזל
 ומחרתיך תחצב נחשת : י ואכלת ושבעת
 וברכת את יהוה אלהיך על הארץ הטובה
 אשר נתת לך : יא השמר לך פן תשכח
 את יהוה אלהיך לבלתי שמר מצותיו
 ומשפטיו וחקתיו אשר אנכי מצוה היום :

מצותך

מצותה

שני

א כל תפקידתא די אנא מפקיד לך יומא
 דין תטרון למעבד בדיר דתיחון ותסגון
 ותיעלון ותרתון ית ארעא די קים י
 לאבנתכון : ב ותדבר ית כל אורחא די
 דברך י אלהך דין ארבעין שנין במדברא
 בדיר לעניותך לנסיותך למידע ית די בלבך
 תטר פקודותי אסלא : ג וענך ואכפיך
 ואוכלך ית מנא די לא ידעת ולא ידעון
 אבתך בדיר להודעותך ארי לא על
 לחמא בלחודוהי מתקיים אנשא ארי על
 כל אפקות מימרמן קדם יי חיי אנשא :
 ד בסותך לא אבליאת מנך ומסנך לא
 יחיפו דנן ארבעין שנין : ה ותדע עם
 לבך ארי במא דמליף גברא לבניה י אלהך
 מליף לך : ו ותטר ית פקודתא די אלהך
 למקד באורתך דתקנן קדמותי ולמדח
 יתיה : ז ארי י אלהך מעילך לארעא
 טבתא ארע גברא גחלין דמין מבויעי עינין
 ותהומין נפקין בבקעין ובטורין : ח ארע
 חטין וסערין וגופנין ותנין זרמונין ארעא
 דניתהא עבדן משחא ותיא עבדא דבש :
 ט ארעא די לא במסבינו תיבול בה
 לחמא לא תחסר כל מדעם בה ארעא די
 אבנהא ברזלא ומטותהא תפסול נחשא :
 י ותיבול ותשבע ותברך ית י אלהך
 על ארעא טבתא די יתב לך : יא אסתמר
 לך דילמא תתנשי ית דחלתא די אלהך
 בדיר דלא למטר פקודותי ודיעותי וקיימותי

רשמימין הינון : א כל תפקידתא וצנא תפקידכו וצנא דין תשרו למעבד מן בגלל דתיחון והיסגון ותעלון ותירשון
 עת ארעא תקיים : ב ותחיון דכירין גר כל ארעא דבבבכו : ג אלהכו דגו ארעאין שינו דבבבכו
 מן בגלל לסוגפכו ומן בגלל לגפיוכו למנדוע הנטון אחרו פקודו אין לא : ג וצניד וצבבבך ואינדך
 עת מנא דלא יבעתון ולא ידעון אבבבך מן בגלל
 להודעתך ארום לא עז להקמא בלחודי חיי בר נשא
 ארום על כל מה דאתברי על מימרא ביי חיי בר נשא :

ירושלמי

ארום לא על מגונא לבבלחודי :

ד בסותכו לא בלת מעילרי גושמיכו וריליכו לא תליבו מיחפיו דגו ארעאין שינו : ה ותנעונו עבס
 בעינוי ליבכו ארום היקמא דמסקר גבר עת גריה : ז אלהך מסקר יתכו : ז ותנטורון עת פקידתא ביי אלהכו
 למתך בארתו דתקנו קדמוי וקמדתל יתיה : ז ארום : אלהכו מעיל יתכו לצרעא משבבא בפירקא ארעא
 דנגדא נתליו דמינו צליליו פוכיעו עיננו חליו ותחומין
 דלא מיבישיו גפסין בבקעו ובטורין : ח ארעא
 דמדיבא חניטין ושעורין ומלבבא גופניו דמנדורין נפין
 תטר תל ותריף ומקפא תינו וריקניו אבע דמן ויחריא
 עכרין קשע ומן תומכיהא עכרין דבש : ט ארעא

ירושלמי

ארעא דמן וזיקתא עכרין קשע ומן חסרתיא עכרין דובשא :

די אבנהא ברירין בפירקלא וטוביא תמימין בנהשא :

דלא בתוסקתא תיקלון קה להקמא לא תחפר כל מדעס בה ארעא די חמימקא גוריו גובו ברעו הי כפרזלא ורתלמידתא
 שאיליו שאילו מסימו בנהשא : י ותחיון זחירין בנמו דאחרו אכליו ישבעין הוון מורין ומקבכו קדם : י
 אלהכו על כל ארי ארעא משבבא דיעב לבון : יא אספמרון לבון דילמא תחישון גר בחלקא ביי אלהכו

טו

רשי

(א) כל המצוה - כפשוטו"א הם התולת כמזוה גמור אותה שאינה בקראת המצוה אלא על שם גומרה שנאמר (יהושע כד) זאת
 עמנות יוסף אשר ריצו בני ישראל ממזרים קברו כסס - והלא משה לכדו בתעסק בהם להעלותם אלא לפי שלא הספיק לגומרה גמורה
 ישראל בקראת על שם (ב) החשמור כזוחיו - שלא תנסה ולא תזהיר אחריו : (ד) שמתוך לא בלחוד - עכני כבוד
 סיו שפס כמסותם ומנהיגים אותם כמין כלים מנהיגים ואף קטניהם כמו שהיו גדלים היה גדל לכושן עמהם כלכוש היה שלמותם שגדל עמו :
 לא בצקה - לא נפתה ככף כדרך הולכי יחף שהולכים כפומות : (ה) זית שמן - זיתים

באר רחובות דקדוקי רשי

הדון הוי למכתם וקממס רק סכר על הלשון לכטא של אופיות דומות ורובות לכן המיט הכתוב מ"ס חמצעית השורש ונשאר וקממס
 בולו קמק סכל וקממס גלגל עגלתו דישיצה דלא הוירך סם לשימוט מ"ס אותם נשאר השורש כשלמות וקממס קמק
 ופתס כדון כל פצל של של אופיות שרשיות :

הוצרבת

רשבים

יאטר זכאל את סגדי כלאווישבה ואת בערותיה : (כ) למען ענותך - וזו עינוי שאין פת כפלך ומיך תלויס למרום ככליוס :
 (י) כיה אלהיך מביחך אל ארץ טובה וגו' ולכסוף ורס לככדו שכח - לכך חני יעק לזכור את דרך יוספוק נרביך מממים - ידעת
 כי כלא כח ינבר ליש : (ט) אשר לא במסכות תחלכה למס כלומר לא תחלפת מריבה בדרך עני ומסן - מהרי מלכד הפטה
 והשורה סכול למס יביה קך נפון ומלכה ורשון וגו' ודכס תמרים סהס מתוקים :

מבבל יופי

ח (ג) על הלחם - ענינו כלל לכל מאכל וזה על
 הלחם לברז והורגל הלשון הוזה על הלחם יורר
 משאר המאכלים לשישה הוא עקר מאכל האדם : (ד) לא
 בצקה - לא יחש מאכלי מעלה והוא מעמן בצק כי בכלורת
 והמבעל יבעק הורגל במיט : (ה) (עם לבקך) - בים

ירושלמי

יב פן תאכל ושבעת ובתים טבים תבנה
 וישבת : יג ובקרה וצאנה ירבין וכסף
 וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה : יד
 ורם לבבך ושכחת את יהוה אלהיך המוציא
 מארץ מצרים מבית עבדים : טו המוליכה
 במדבר הנדל והנולא נחש שרף ועקרב
 וצמאון אשר אין מים המוציא לך מים
 מצור החלמיש : טז המאכלה מן במדבר
 אשר לא ידעון אבתה למען עתה ולמען
 נסחה להיטבה באחריתך : יז ואמרת
 בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל
 הזה : יח וזכרת את יהוה אלהיך כי הוא
 הנתן לך כח לעשות חיל למען הקים את
 בריתו אשר נשבע לאבתה ביום הורה :
 פ יט והיה אם שכחת שכח את
 יהוה אלהיך והלכת אחרי אלהים אחרים
 נעברתם והשתחיתם להם העדתי בכם היום
 כי אבד תאבדון : כ כגוים אשר יהוה
 מאביד מפניכם בן תאבדון עקב לא תשמעון
 בקול יהוה אלהיכם : פ א שמע
 ישראל אתה עבר היום את חירון לבא
 לרשת גוים גדלים ועצמים ממך ערבים
 גדלת ובצרת בשמים : ב עס גדול ורם
 בני ענקים אשר אתה ידעת ואתה שפעת
 מי יחיצב לפני בני ענק : ג ונדעת היום
 כי יהוה אלהיך הוא העבר לפניך אש
 אכלה הוא ישמידם והוא וכניעם לפניך
 והורשתם והאבדתם מהר כאשר דבר יהוה

די אגא מפקיד לך יומא דין : יב דילמא
 תיכול ותשבע ובתין שפירין תבני ותחיב :
 יג ותורך ועגך יסניון לך וכספא וזהבא
 יסני לך וכל די לך וסגי : יד ויריס לבך
 ותתנשי ית דחלתא דיי אלהך דאפקך
 מארעא דמצרים מבית עבדותא :
 טו דנבךך במדברא רבא ודחילא אתר
 דחיון קליו ועקרבין ובית צחונא אתר דלית
 מנא דאפיק לך מנא מטנרא תקיפא :
 טז דאוקלך מנא במדברא דלא ידעו
 אבהתך גדיל לעניותך ובדיל לנסיותך
 לאושבא לך בסופך : יז ותימר בלבך
 חילי ותקוף ידי קנולי ית נכסאי האליון
 יח ותדבר ית דיי אלהך ארי הוא יהיב
 לך עיצה למקני נכסין בדיל לקימא ית
 קמיה די קים לאבהתך כיומא דין :
 יט ויהי אם אתנשאה תתנשי ית דחלתא
 דיי אלהך ותהך בטר טעות עממיא ותפלחיון
 ותסגוד ליהוה אסיהדי בכוון יומא דין ארי
 מיבד תיבדון : כ בעממיא די יי מוביד מן
 קדמיכון בן תבדון חכה דלא קבילתון
 במימרא דיי אלהכון : א שמע ישראל
 אתועבר יומא דין ית ירדנא למיעל למינת
 עממין רברבין ותקיפין מך קרוין רברבן
 וכריבן עד צית שמאי : ב עס רב ותקיף
 בני נכריא די את ידעת ואת שמעת מן ויכול
 למינקס קדם בני נכריא : ג ותידע יומא
 דין ארי יי אלהך הוא דעבר קדמך מימריח

מפניך : ה לא בצדקתך ובישר לבבך
 אתה ברא לרשת את ארצם כי ברשעת
 הנוים האלה יהנה אלהיך מורישם מפניך
 ולמען הקים את הדבר אשר נשבע יהוה
 לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב :
 ו וידעת כי לא בצדקתך יהנה אלהיך
 נתן לך את הארץ הטובה הזאת לרשתה
 כי עם קשה ערף אתה : ז זכר אל תשכח
 את אשר הקצפת את יהוה אלהיך במדבר
 למן היום אשר יצאת מארץ מצרים עד
 באכם עד המקום הזה ממרים הייתם עם
 יהוה : ח ובחרב הקצפתם את יהוה
 ויחאנף יהנה בכם להשמיד אתכם : ט
 בעלתי ההרה לקחת לוחת האבנים לוחת
 הברית אשר ברת יהוה עמכם ואשב בהר
 ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא
 אכלתי ומים לא שתיתי : י ויתן יהוה
 אלי את שני לוחת האבנים כתבים באצבע
 אלהים ועליהם ככל הדברים אשר דבר
 יהוה עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל :
 יא ויהי מוקף ארבעים יום וארבעים לילה
 נתן יהוה אלי את שני לוחת האבנים לוחת
 הברית : יב ויאמר יהוה אלי קום רד מהר
 מזה כי שחת עמך אשר הוצאת ממצרים
 קרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם
 מסכת : יג ויאמר יהוה אלי לאמר כאתי
 את העם הזה וזנפה עם קשה ערף הוא :

הרף

ה

בוכותי אעלני למירת ית ארעא הקא
 ובחובי עממיא דהאלין י מתריבהון מן
 קדמך : ה לא בכותך ובקשיטות לבך את
 עליד למירת ית ארעאון ארי בחובי
 עממיא דהאלין י אלהך מתריבהון מן קדמך
 ובדיל לקומאית פתנמא די קום י לאבהתך
 לאברהם ליצחק וליעקב : ז ותידע ארי
 לא בכותך י אלהך יהיב לך ית ארעא
 טבתא הקא למירתה ארי עם קשי קד
 את : ז הנידכיר לא תנשי ית דארנומא
 קדם י אלהך במדבנא למן יומא די
 נפקתא מארעא דמצרים עד מיטיכון עד
 אתרא הרין מסרבין הניחון קדם י :
 ח ובחורב ארנומון קדם י ותקיף רונא
 די בכון לשיצארה יחכון : ט במסקי
 לטורא למסב לוחי אבניא לוחי קומא דגור
 י עמכון ויחיבית בטורא ארבעין יממין
 וארבעין לילון לחמא לא אכלית ומיא לא
 אשתיתי : י ויהב י לי ית חרין לוחי
 אבניא בתיבין באצבעא די ועליהון ככל
 פתנמא די מליל י עמכון בטורא מן
 אשתא ביומא דקהלא : יא ויהי מסוף
 ארבעין יממין וארבעין לילון יהב י לי ית
 חרין לוחי אבניא לוחי קומא : יב ויאמר
 לי קום חזת בפריע מבא ארי חביר עמך
 די אפיקתא ממצרים סטו בפריע מן ארעא
 דפקדתינתן עברו להון מתבא : יג ויאמר
 לי למימר דלר קדמי ית עמא הרין וידע

עם

יד חרף ממני ואשמירם ואמחה את-
שמים מתחת השמים ואעשה אותך לגוי-
עצום ורב ממנו : טו ואפן נאדר מן-
ההר וההר בער באש ושלי לוחת הברית
ער

עם קשה קדל הוא : יד אנה בעתך מד
קדמי ואישיצנינו ואמחי ית שמהון מתחות
שמיא ואעביד יתך לעם תקיף וסני מנהון :
טו ואתפניתי ונתחית מן מורא וטורא
בער באשתא ותרין לוחי קומא על תרין

ידי

יונתן בן עוזאל

אעבני : למיבת נת ארעא הדא ובהובי עממיא האליו : ה מטול וזנומהון
ובתריצות ליבכוו אתיו עליו למירוח נת ארעהון ארום בהובי עממיא האליו : אלהכוו מתוך זמרוו מן קדמכוו
ומן בגלל קיימא נת שתגמא דמייס : לאבהתכוו לאברתם ליצחק וליעקב : ז ותנדעון ארום לא בזכותכוו
: אלהכוו יחוב לכון נת ארעא משבחה הדא למירחה ארום עם קשי קדל אתיו : ז ותו דכירין לא תתנשוח
נת דארגינתיו קדם : אלהכוו במדברא למין וקמא דגפקתיו מארעא זמארים עד מיחיכוו עד אהרא דהיוו במרבין
היותיו קדם : ח ובהורב ארגתיו קדם : זתהו רוקא מן קדם : ככוו לשיצא יתכוו : ט בר סליקית
למורא למיטב לוחי מרמירא לוחי קיימא דגור : עמכוו ושהיית בסוורא ארבעין ימיוו וארבעין ליליוו בלמייא
לא אכלית ומיא לא אשתיית : י יתכ : לי ית תרין לוחי מרמירא בתיבין באיצקעא בן ועליוהון פתיב תי
פכל שתגמייא דמליל : עמכוו בסוורא מנו אישקא בייס קנישת קהלא : יא זתהו בסוף ארבעין ימיוו וארבעין
ליליוו יתב : לי ית תרין לוחי מרמירא לוחי קיימא : יב ואמר : לי קים הות בפריע מיבא ארום חבילי
ארחתהון עמא דאתקרוו על שמך דאפיקתא מארעא דמצרבים סטו בפריע מן אורחא דפקידמינו בסעי לא תעברח
לכת צלם וצורה ועברו לרוו סתמא : יג ואמר : לי למימר גלי קדמי סירתגית עמא דהיוו זתא עם קשי
קדל הוא : יד אנה בעיתך מן קדמי ואישיצנינו ואמחי ית שמהון מתחורר שמיא ואעביד יתך לעם תקיף
וסני מנהון : טו זכונות ונתחית מן מורא וטורא דליק באשתא ותרין לוחי קיימא על תרין ידי :

וחמית

דשיי

חמשע הורס גרמו : (ה) לא בצדקתך אתהבאלרשת כי כרשעת הגוים - הריכי חשש כלשן אלל : (ט) ואשכבהר
(בגילה בא) אך יטיב אלל לשן עכבה : (י) לחות - לוחת בתיב ספתיק סות :

באר רחובות דקדוקי רשיי

הוא נד כלמת כי אטבל הוא השען כל מקוותים וכל יתים יק השען לן קאמר יתים השועים שון ורזה לומר השימי לורתחשכ וכל
לסודות עון דביקות כי מצינו כוה פעמים דביקות במקום המוברת כמו אם לתן סנת לעיבי ויש לכן דרש בגלגל סונסתר : (וינין כתחלב
פרשת כי שבו) =

דשב"ם

לחורית נדקת כי כחלמי ה' יתירמאלר לוחות הויל כי ברשעת הנוים האלה מורי זס : (כ) לא סדקתך וכיושר לכך סהרי זכור לא תסכס
לם פשרא סר הקלפת גר' אטס יחד נוטי דכרים לוחת כי ברשעתם כססיוו נס : (ג) ונה סתת זוכה כה לא סדקתך - אלל למען
קקים לתס סכועס ונל' =

מכרל יופי

והצומץ אומיון דרכוש זכן הגותן לך כה לעשורת חיל לשני הפירושים :
ט (ז) (למן היום) . הלמד בערה על העצם עצמו

כא

על שתי ידי : טו וארא והנה חמאחם
 ליהנה אלהיכם עשיתם לכם עגל מסכה
 סרתם מהר מן הדרך אשר צוה יהוה
 אתכם : יז ואתפש בשני הקלח ואשלכם
 מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם : יח
 ואתנפל לפני יהוה כראשנה ארבעים יום
 וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא
 שתיתי על כל חמאתכם אשר חטאתם
 לעשות הרע בעיני יהוה להכעיסו :
 יט כי יגדתי מפני האף והחמה אשר
 קצף יהוה עליכם להשמיד אתכם וישמע
 יהוה אלי גם בפעם ההוא : כ ובאחרון
 התאנף יהוה מאד להשמידו ואתפלל גם
 בעד אחרון בעת ההוא : כא ואת
 חטאתכם אשר עשיתם אתה העגל
 לקחתי ואשרף אותו באש ואכלת אתו טו
 חוטב עד אשר דבק לעפר ואשלך את
 עפרו אל הנחל תירד מן הקר : כב
 ובתבערה ובמסכה ובקברת התאנה מקצפים
 הייתם את יהוה : כג ובשלח יהוה אתכם
 מסדש ברנע לאמר עלו ורשו את הארץ
 אשר נתתי לכם ונחמו את פי יהוה אלהיכם
 ולא האמנתם לו ולא שמעתם בקלו :
 כד ממרים הייתם עם יהוה מיום דעתי
 אתכם : כה ואתנפל לפני יהוה את
 ארבעים היום ואת ארבעים הלילה אשר
 התנפלתי כי אמר יהוה להשמיד אתכם :
 כו ואתפלל אל יהוה ואמר אדני יהוה

אל

ידי : טו וחזית והא חבתון קדם יי אלהכון
 עבדתון לכון עגל מתבא סטיתון בפריע
 מן אורחא די פקיד יי יתכון : יז ואחרית
 בתרין לוחיא ורמיתונן מעל--תרתין ידי
 ותברתינן לעיניכון : יח ואשתטחית קדם
 יי בדבקדמיהוא ארבעין יממין וארבעין
 לילון לחמא לא אכלית ומיא לא שתיתי
 על כל חובתכון די חבתון למעבד דביש
 קדם יי לארנא קדמוהי : יט ארוי דחילית
 מן--קדם רונא וחיתמא די רנז יי עליכון
 לשיצאה יתכון וקביל יי צלותי אף בזמנא
 ההיא : כ ועל--אחרון הנה רנז מן קדם
 יי לחנא לשציוסיה וצלותי אף על--אחרון
 בעדנא ההיא : כא ויתחובתכון דעבדתון
 ית--עגלא נסיבית ואוקדית יתיה פנוקא
 ושפיתיתיה בשופינאיות עד דהנהדקי
 לעפרא ורמית ית--עפריה לנחלא דנחית
 מן--טורא : כב ובדליקתא ובניסיתא
 ובקברי דמשאלי מרנזון הויתון קדם יי :
 כג ובד--שלה יי יתכון מרקם גיאר
 למימר סקו ואחסינו ית--אדעא דיהבית
 לכון וסרביתון על--נזירת מימרא די אלהכון
 ולא--הימנתון ליה ולא קבילתון למימריה :
 כד מסרבין הויתון קדם יי מיומא די דעית
 יתכון : כה ואשתטחית קדם יי ית--
 ארבעין יממין ויתארבעין לילון דאשתטחית
 ארוי אמר יי לשיצאה יתכון : כו וצלותי
 קדם יי נאמרוית יי אלהים לא--תחביל עמד

ואחסנתך

טו ותמיית והא מרחתיו קדם יי אלתכוון עכרתיו לכוון עיני סתמא סטיתו כפריע סן ארמא רפקיד יי יתכוון י
 יו ואתרית בתרין לוחיא וטלקמיתו מעלוי תרתי
 יבי ותברתינו ואתו סמיו כד לוחיא סיימכרין ואתו
 יג תרתי י יח ובעית רחמי מן קדם יי כד בקדמיה
 יד ארבעין ימיו וארבעין ליליו לחמא לא צלית וכו' לא אשמית מטול כל חיבוכו דתבתין למעבר דביש קדם
 יו לארמא קדמו י יט פי היא זכנא אשמלתו מן קדם יי חמשי סלאביא סחבלא ד חבלא יר ישראל אף
 יז וסמא וקצף ומשחית וחרוץ כוון דישמע משה רבהו ד ישראל אול ואזבר שגמא רבא ויקרא ואוקים מקברהו
 יח אברהם ויצחק ויעקב וקמון בצלותא קדם יי וסן יד אהקליאו חלרת סנהון ואשמירון מרין אף וחמא בעא משרו
 יט בחמין ואתקליאו אף תריהו וספר שיעת בארעא דמואב וסמרגו בשבעת שקמא רבא דחילא דהכין בתוב ארוכא
 כ דחילית מן קדם רוטא וחימת דרגו יי עליכוון למשצוא יתכוון וקבל יי צלותי ארף בומנא התיא י כ ועל אהרו
 כא חנה רגו מן קדם יי לתנא לשיעייתיה וצליתי ארף על אהרו בעינא התיא י כא ינר סרדחגכוון דעברתו יר
 כב עקלא נסיבית ואוקיית יתיה כנרעא ושפית יתיה בשפנא טבארר עד דהוה דקיק בעפרא וטלקית יר עפרית לחלא
 כג דנחית מן סוקרא י כב ורבית יקידתא וביגיפתא וביקברי פסטרעא מרגיו תויתו קדם יי י כג ויבטון
 כד דשלח יי יתכוון מרקס ועא למימר סוקר ואחסינו ית ארעא דיהבית לכוון וסריכתו על מימרע יי אלתכוון וקא
 כה ויבטתו ליה ולא קבלתו למימריה י כד ספרגיו תויתו קדם יי מן יוקא דסיגית יתכוון י כה ואשמטת
 כו בצלו קדם יי יר ארבעין ימיו ויר ארבעין ליליו דאשתטחית בצלו ארוכ אמר יי למשצוא יתכוון י
 כז וצלית קדם יי ואמרוית בעער ברחמי מן קדם יי אלהים לא תחבל עמך ואססגתך די פקתך בתקפך

רשיה

י (יח) ואתפל לפני ה' בראשונה ארבעים יום - שאומר (שמות לב) ועפה אעלה אלה' אולי אכפיר באותה עלייה נתעכבתו
 ארבעים יום כמאובלים ככ"ט כאב שהוא עולה בשמונה עשר בתמוז, וביום כתרצה לישראל ואחר לו למשה (דברים י) פסלך שני
 לוחות עשה עוד ארבעים יום כמאובלים ככ"ט כיום כתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל בשמות ואחר לו למשה (במדבר יד)
 מלחתי כדברך לכף הזקב למחלה ולפניה ויניין כתרצה ברצון שלם שאמר בארבעים של לוחות אחרות (דברים י) ואנכי עמדתי
 שם כיום הראשונים חתה הראשונים ברצון אף אחרונים ברצון חנור מעתה חנעשים היו ככעם : (כ) וכאהרן התאנף ה' למי
 ששע לכס : להשמידו : זה כליו כנים וכן הוא אומר (עמוס ב) ואשמיד פרוי מעל : ואתפל לגם בער אהרו וכועילה תפילתי
 לכפר חטאה ומתהסקים ושאר העשים : (כא) טהון : לשון הנה כמו הטון וכלות מולת"נע כלעו : (כה) ואתפל וגובר : אלו

רשבים

י (יח) ואשרס - כי לא עזרתי כח כוון שפרשת כפר"ת כי תשא : (יט) גם כפעם התיא חלמה שכמה פעמים התפלל עליהם :
 (כה) ואתפל לפני ה' ארבעים יו' ואתפל חל' ואתפל וכו' - עו באיש החכם ישיב לב לזה הוצרך לכפול כאן בפילת הארבעים יום
 וכן דרך התורה לכפול דבר ולומר דעו לכם של כפלת לפני ה' ארבעים יום כך וכן כפלת י - אפס חכמה גדולה כל להושיע לישראל שיהא
 תחמר וכל חטא גדול כוונעה העגל הועילה תפלתו של משה ויכלנו - אף הארץ ישראל אם כחטא יועלו למו תפלות הכסאים - אחר
 לכס לא תועיל לכם תפלות הארץ ישראל כי עתה כתפלה להם כדו של איתחלל שמו שהרי כאן התפלל כן זכור לעבדך וכו' פן יאחרו הארץ
 חטה הולדתנו חטא חבלתי יכולת ה' לפניאם - ולכן לא יתחייבתם חטא האדם - אבל לאמר שיהרונ שלשים ואחד חלבים ויכחילכם
 את הארץ אז יויאכסם ויגרש אתכם מן הארץ שאין כאן חילול השם לאמר לאומות חבלתי יכולת ה' - אלא יאמרו הגוים ישראל חטאו לו כמו

מכלל יופי

כמו מלת אה ויספיק הענין וזלחה : (כא) (ואבא) .
 משפטו אבות ופלות ופלות אה אשר אחיו : (כחון) . מקור ולדעה אנקלוס הוא שם
 או רוא במשפטו כמשקל (מרה אקוב) לפצירה פים שחרום ושפיתיה בשופינאוהי'ת
 ולפי שהוא יוצא לא יתכן אלא מן הקל לא סבגין בשעל נקראת לי"מא בלעז ותהיה כיה השמוש חסרה והוא כוון
 (י) (י) (י) 15 ואבות

אשר תשתח עמך ונתלחף אשר פניה
 גדולך אשר הוצאת ממצרים בג' חוקה :
 כו זכר לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב
 אל תפן אל קשי העם הזה ואל רשעו
 ואל חטאתו : כח פן יאמרו הארץ אשר
 הוצאתנו משם מבלי יכלת יהוה להביאם
 אל הארץ אשר דבר להם ומשנאתו אותם
 הוציאם להמתם במדבר : כט והם עמך
 ונתלחף אשר הוצאת בכחך הגדל ובירעך
 ויהי עיניך ^{הקטורה} : פ א בעת ההוא אמר
 יהוה אלי פסל לך שני לוחות אבנים
 כראשנים ועלה אלי ההרה ועשית לה
 ארון עץ : ב ואכתב על הלוחות את
 הדברים אשר היו על הלוחות הראשנים
 אשר שברת ושמתם בארון : ג ואעש ארון
 עצי שטים ואפסל שני לוחות אבנים
 כראשנים ואעל ההרה ושני הלוחות בדי
 ד ויכתב על הלוחות כמכתב הראשון את
 עשרת הדברים אשר דבר יהוה אליכם
 בהר סיני האש ביום הקהל ויהגם יהוה
 אלי : ה ואפן וארד מן ההר ואשם את
 הלוחות בארון אשר עשיתי ויהיו שם באשר
 צוני יהוה : ו ובעי ישראל נסעו מכארת
 בני יעקב מוסרה שם מת אהרן ויקבר
 שם ויכתו אלעזר בנו חתני : ז משם
 נסעו הנהגדה ומן הנהגדה ושבתה ארץ
 גחלי-מים : ח בעת ההוא הבדיל יהוה
 את שבט הלוי לשאת את ארון ברית-

ויהי עיניך הקטורה

ואתפנתך דפרקתא בתוקףך דאפקתא
 ממצרים בידי תפיא : כו זכר לעבדך
 לאברהם ליצחק וליעקב לא תתפני לקשיות
 עמא יהדין ורחוביהון ולחטאיהון :
 כח דילמא ימרון דירי ארעא דאפקתא
 מתמן מדלית יוכלא קדם יי לאעלותהון
 לארעא דמליל להון ומדסני ותהון אפיקטון
 לקטלותהון במדברא : כט ואינון עמך
 ואחסנתך דאפקתא בחילך כפא ובירעך
 מרמזא : א בעדנא ההיא אמר יי לי
 פסל לך תרין לוחי אבניא בקדמאי וספ
 לקדמי לטורא ותעביד לך ארונא דאעא :
 ב ואכתוב על לוחיא ית פתמניא דהון
 ער לוחיא קדמאי דתברתא ותשוניון
 בארונא : ג ועבדית ארונא דאעי שיטין
 ופסלית תרין לוחי אבניא בקדמאי וסליקית
 לטורא ותרין לוחיא בדי : ד ובתבועל
 לוחיא ככתבא קדמא ית עשרא פתמניא
 דמליכי עמכון בטורא מנו אשתא ביומא
 דקהלא ויהיגון יי לי : ה ואתפנירתי
 ונתתית מן טורא ושיתי ית לוחיא בארונא
 דעבדית ותו תמן כמא דפקדני יי :
 ו ובני ישראל נטרו מבארות בני יעקב
 למוסקרה תמן מירת אהרן ואהקבר תמן
 ושמיש אלעזר בריה תחותיה : ז מתמן
 נטלו לגהגוד ומן גהגוד ליטבת ארעא
 גנרא גחלין דמין : ח בעדנא ההיא
 אפריש יי ית שבטא דלוי למיטל ית ארון

קיימא

יהוה

די אפיקסא ממערים בנבירה אידא תקיפא : כו הו דכיר לעבדך לאברהם ליצחק וליעקב וקא דתתפרד
לקשויות לב עמוהו הרין לרישעיהו ולסורתימיהו : כח דלמא יומרוו ביידי ארעא דצפתקא דמפון
מראיתיש חילא מן קדם : לאעלותהו לארעא דמליל להו ומדמי וגו' : כט ותגו עמך וגו' :
א בעדנא התיא אמר : לי פסל לך תרי לוחי מרמירא בצורתהו דקמאי וסוק לקדמי לטוורא ועיבד לך ארונא
דקמאי : ב ואכתוב על לוחיא ית פתגמא דהו על לוחיא קמאי דייחשר חילך דתפרתנו ותשרינו בצרונא :
ג ועבדית ארונא דקמי שטיא ופסלית תרי לוחי מרמירא בצורת קמאי ופלקית לטוורא ותרי לוחיא
בידי : ד וכתב על לוחיא רבי כפתבא קמא ית עשרמי דבידיא דמליל : ע עמכו בטוורא במוגו אישקא ביוקא
דאתפגשו קהלא דיתבניו : ו רבי ישראל נטלו מן פופרמי בירי בני יעקו למוסרה חמן אגח עמרוו עמורק
בד סךך בערך דשמע דמיה אהרו ואסתלקו ענגי יקרא ומדעקת על ישראל על קרא התיא בער למתוב למצרים
ותדרי שית מטליו דרפו בני לוי בתריריוו וקטלו מנהוון פמגי גניסו ונתדרי לאחוריהוון אף מקני לוי ארקהטלו
ארבע גניסו אפרו ריו לדיו מאן גרם לגא קטולא קרא אלא ועל דאתרשלא במספרא דאהרו חסידא וקבעו
ממן מספרא כל בני ישראל כאלו מן מיר אהרו ואתקפר מן ורבנן שמיש אלעזר בריה באחריו :
ז כממן נטלו לגודוד מן גודוד ליטבת ארבע גנא נחלוו דמין : ח בעדנא רחיא אפריש : י ית
שקטא דלוי מטול דקניאו לשמיה לאתקטלא בגין יקריה למסוכרא ית אהרו קניא ביי למיקום קדם : לשמשותיה

ולכרוב

דשי

כז עמס האמורים למעלה וכפלן כאן לפי שכתוב כאן סדר תפלתו שנאמר ה' אלהים אל תשחת עמך וגומר : (א) בעת ההיא . לפון
ע' יום כתרצה לי ואמר לי כסלך ואחר כך ועשית ארון ואני עשיתי ארון תמלה שכשאלה והלופות בידי היכן אתנס ולא זה הוא הארון
שעשה כללאל שהיו משכן לאבתעמקו עד לאחריוס הכפרים כי כדדנתו הדר לזה להס על תלאת המשכן וכללאל עשה משכן תמלה
ואח' כארון וכלים כנולא זה ארון אחר היה וזה שהיה יונא עמהם למלחמה ולאותו שעשה כללאל לא יאל למלחמה אלא כימי עלי ונעשו עליו
גמטה : (ו) וכני ישראל נסעו מוכארות בני יעקו למוסרה : מה עמך זה לכאן ועוד וכי מכארות בני יעקו נסעו למוסרה והלא
ממוסרות כאלו בני יעקו שנאמר (בסדר לך) ויסעו ממוסרות וגו' ועוד שם מת אהרן והלא כהר הדר מת לא וסמו ותמלא שונה מסעות
ממוסרות להר הדר אלא חף וימן התוכה ועוד עשיתם זאת כמות אהרן כהר הדר לסוף ארבעים שנה ונסתלקו ענגי כבוד יראתם לכם
מלחמת מלך ערד וכתם ראש לחזור למצרים ומרתם לחסורכם שמה נסעות עד בני יעקו ומשם למוסרה שם נלחמו לכם בני לוי והרגו
מכם ואתם יוים עד שהסורו את' כדרך מורכס ומשם מורתם הגדלה הוא מור הגדל : (ז) ומן הגדלה וגו' . וכמוסרה עשיתם
אלכ ככד על מיתתו של אהרן שרמה לכם זאת וגדטה לכם כאלו מת שם וסוף משה תוכחה זו לשיכור הלומות לומר שקשה מיתתן של דיוקים
לפני קב"ה כיום שנשתברו בו הלומות ולהודיע שהוקשה לו מה שאמרו כהר ראש לפרוש ממנו כיום שעשו כזאת העגל :
(ח) בעת ההיא הברילת' וגו' . מוסל לענין הראשון : בעת ההיא . בשנה הראשונה ללאתכם ממצרים וטעמים בעגל
וכני

רשב"ם

שמונה באתם לכני ויאמרו כל תוים על מה עשה ה' ככה לאהך הוית ומה חרי האף וגו' ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם וגו'
וישם ה' מועל אדמתם באף וכימה ובקצף גדול וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה : (ו) וכני ישראל נסעו מוכארות בני יעקו וגו' וכי תלארו
לי אתה חומר ואתפלגס בעד אהרן בעת ההיא בתלת הארבעים והלא חנו יודעים שיהרן מת וא"כ מה הועילה תפלתך . אמר להם משה לז
בתלת הארבעים מת סמעה העגל אלא כמון הארבעים מת כהר הכרבותו ומן כשנסעו מוכארות בני יעקו שכלו שם ממוסרות כדכתיב
במוסעות ויסעו ממוסרות ויסעו ממוסרות ויסעו ממוסרות ויסעו ממוסרות ויסעו ממוסרות ויסעו ממוסרות ויסעו ממוסרות
אמרו דרך גדולה וכבודות על פי ה' זהו דרך פשוט שהרי (אין כאן וכני ישראל נסעו העם מתצורת) (כ) שכלן כמו מוקרות התאוו נסעו
ורבותינו דרשו משיכו העקראמה שרשו : (ח) בעת ההיא הברילת' את סכט הלוי . בעת שלמעשה העגל שאלוהן כדכתיב
ויאספו אליזבל בני לוי : זלכך דשמו הכנים לישראל :

מכלל יופי

דאבות אהרו בטחון : (היטב) . מקור כלומר מאד מאד : (ש') . בשוא לכו וכן כמכלל וכתב עוד ומשפטו
(י) . פתח והוא . עבר מהקל : (כו) . אדל . בקטן חתף כמו תהליס' ג אל דמ' לך :

יהוה לעמוד לפני יהוה לשרתו ולקרוב בשמו
 עד היום הוה: ט על-כן לא היה לפני
 חלק ונתלה עם-אתיו יהוה הוא נתלה
 באשר דבר יהוה אליהם: י ואנכי עמדתי
 בקרב בני ישראל שנים ארבעים יום וארבעים
 לילה וישמע יהוה אלי גם בפעם ההוא
 לא-אבה יהוה השחיתך: יא ויאמר יהוה
 אלי קום לך למסע לפני העם ויבאו ויירשו
 את-הארץ אשר נשבעתי לאבותם לתת
 חמישי להם: פ יב ועתה ישראל מה
 יהוה אליהם שאל מעמד כי אם-ליראה
 את-יהוה אליהם ללכת בכל-דרכיו ולא-אבה
 אתו ולעבד את-יהוה אליהם בכל-לבבם
 ובכל-נפשם: יג לשמר את-מצות יהוה
 ואת-חקותיו אשר אנכי מצוה היום לטוב
 לך: יד הן ליהוה אליהם השמים ושמי
 השמים הארץ וכל-אשר-בה: טו רק
 באבתך חשק יהוה לא-אבה אותם ויבחר
 בנרעם אחריהם ככם מכל-העמים ביום
 הזה: טז ומלתם את ערלת לבבכם
 וערפכם לא תקשו עוד: יז כי יהוה
 אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדני האדנים
 האל הגדל הגבור והמלא אשר לא ישא
 פנים ולא יקח שחד: יח עשה משפט
 יתום ואלמנה ואהבך לתת לו לחם ושמחה:
 יט ואהבתם את-הגר כי-גרים הייתם
 בארץ מצרים: כ את-יהוה אליהם
 תירא אתו תעבד ובו-הדבקו בשמו תשבוע:
 הוא

חמישי להם

מצות הל"א
מצות הל"ב
הל"ג

קיימא-די-למיקס קדם יי לשמשותיה
 ולברכא בשמיה עד יומא הדין: ט על-
 כן לא-הנה לפני חולק ואחסיא עם-אחותיה
 מתנן דיהב-ליה-יי אנון אחסנתיה כמא-
 דמליל יי אלהך ליה: י נאנא הוית-
 קאים בטורא כיומא קדמאי ארבעין יומין
 וארבעין לילון וקביל יי צלותי אף בזמנא
 ההיא לא-אבה יי לחבולתך: יא ואמר יי
 לי קום אזיל למסול קדם עמא ויעלו
 וירחון ית-ארעא דקיימית לאבהתהון למתן
 להון: יב וכען ישראל מה יי אלהך תבע
 מנך אלהין למדחל קדם-יי אלהך למנה
 בכל-אורחון דתקנן-קדמותי ולמרחסותיה
 ולמפלח קדם-יי אלהך בכל-לך ובכל-
 נפשך: יג למסר ית-פקודיא דיי וית-
 קדמותי דאנא מפקיד לך יומא-דין דיטב
 לך: יד הא דיי אלהך שמיה ושמי שמיה
 ארעא וכל-דבה: טו לחוד באבהתך צמי
 יי למרחס יתהון ואחרעי בכניהון בחריהון
 בכון מכל-עממיה כיומא דהדין:
 טז ומערוך ית שפשות לבכון וקדלכון
 לא תקשוך עוד: יז ארי יי אלהכון הוא
 אלה דינין ומרי מלכין אלהא רבא גברא
 ודחילא דלית קדמותי למיסב אפינ ואף-
 לא לקבלא שחדא: יח עביר דין ייתס
 וארמלא ורחיס גיורא למתן ליה מוזן וכסו:
 יט ותרחמוך ית-גיורא ארי-דירין הנותן
 בארעא דמצרים: כ ית-יי אלהך מדחל
 וקדמותי

וילקחא בשמיה עד זמן יומא דרין : ט בגין דן לא הוה לשבטא דלוי חצלק ואחסנא עם אחוהי מתען ציטס
 ליה : דהינו אחסנמיה היקמא דמליל : אלהכו ליה : י ואנא הויה קאי בשוורא בעי ומצל דהי קימיה
 קמאי ארבעין יאמין וארבעין לילון וקבל : צלותי אוף בזמנא ההיא לא צבא : לחכלתך : יא ואמר : יי די
 קים איזל למיך קים עמא ועלון ונדרון ית ארעא בקימיה לאבדתרון למימן להון : יב וקרון ישראל
 קה : אלהכו בעי מקבון אלהו למדחל מן קדם : אלהכו למיך בקל ארסו דמקנו קדמוי ולמרחם ימיה ולמפלח
 קדם : אלהכו בקל ליבון וקבל נפשכון : יג למנטור ית פיקודי בן ית קימיה דאנא מפקיד יתכון יומא דין
 מטור דיוטב לכון : יד קא בן אלהכו שמיא ושמי שמיא וימי מלאכיא דדרון למשקשין קדמוי ארעא וקל
 דאית בה : טו לחוד באבדתרון צבא : מטול למרחם יתכון ואחרעי בקימיהו בתידיון פותחון מקדל עממון
 דעל אנסי ארעא פומן יומא דרין : טז ומערון ית מפשות לבכון וקדלכון לא תקשוו חוב :
 יז ארום : אלהכו רזוא אלהא דיינא וקארי מלגין אלהא רבא וקרא דחילא דליר קדמוי סיבכ אפין ואחך
 לא לקבלא שותנא : יח עבר דין יתם וארמלמא ורחים ויורא למימן ליה מוזן ואקטילא : יט ותרמסון
 ית ויקא ארים ויורין בתינון בארעא דמערבם : כ מן קדם : אלהכו תבתליו וקדמוי תפלתו וקבולמיה

תחקרון

רשי"ה

ובני לוי לא טעו הכילים המקום מכס וסמך מקראיה לחזרת בני יעקן לומר סוף כוולא טעו זה כתי לוי אלא עתה באמסתם : לישא את
 ארון . כלים : לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו . הכהנים והוא כשית כפיס : (ט) עלכן לא היה ללוי חלק .
 לפי שהכילו לעבודת מוכה ואין פניין לחרוש ולזרוע : ה' הוא בחלתו . נוטל פרס מועזן וזכות ממך : (ז) ואנכי עשיתי בהר .
 לקבל הלוחות האחרונות ולפי שלא פירש לעלה כמה עמד בהר בעליה אחרונה וזמור והתולדה : כימים הראשונים . שללויות
 הראשונות וזה כס כרזון אף אלו כרזון אבל האמצעיים שעמדתי שם להתפלל עליכם היו כבעם : (יא) ויאמר ה' אלי וגו' . אעפ"י
 שברתם ומאחריות עיתם בעגל אמר לי כך נחאת העם וגו' : (יב) ועתה ישראל . אע"פ ששיתם כל זאת עודנו רחמיו נחשתו עליכם
 ומכל מה שחטאתם לפניו אינו שואל מכם : כי אם ליראה וגו' . (ברכות ל"ג) רבותינו דרשו מאן הכל כדו שמים
 חזן מיראת שמים : (יג) לשמור את מצות ה' . ואף היא לא לחנם אלא לטובך שתקטלו סכר . (יד) הן לה' אלהיך .
 הכל . ואף עשפי כן רק באכותיך חטק ה' מן הכל : (טו) בכס . כמו שאתם (רוחם אתכם) חזוקים וכל העוים היום הזה :
 (יז) ערלת לבבכם . איטם לבבכם וכיסויו : (יז) ואדוני האדונים . לא יוכל שום אדון להניל אתכם מידו : לא ישא
 פנים . אם תפיקו עולו : ולא יקח שוחד . לפייסו כמזון : (יח) עשה כושפט יתום ואלמנה . הרוב כורה חאל נכור
 אתה מואל ענותנותו (מגילה לא) : ואזהבגר לחת לו לחם ושמלה . וכבר תשוב הוא זה שכל עמנו של יעקב חסיו עול זה נחלל
 (בראשית כח) ויתן לי לחם לאכול וכנדללכוש : (יט) כי גרים הייתם . מוס שדך אל תאמר לחברך : (כ) את ה' אלהיך
 תירא . ותעבדלו ותדבק כוולאמר שיהיו כן כל המדות הללו או בשמות חכע : (כ) וירעתם היום . תנוכל לדעת ולהכין ולקבל
 תובטת

רשב"ם

(כ) את מוסר כוכתיב לעיל . מכאשר ישראיש את כטה' אלהיך עיסקך : (ז) כי עיניכם . אלא עיניכם ראות :
 (י) כי החרן אשר אתה באשמה לרשת לא בארץ עזרים . כן שיעת הפרשיות הללו צריכים אתם לשמור מצות ה' כי הארץ כהית
 טובה מכל הארצות לשומר מצותיו . ורעה וכל ארצה לא שומרת . כי הארץ אשר אתה בא שמה איננה כארץ מצרים שהיו צריכים לחבר
 ובין טובים וכן חזאים בטורח השקאת שדותיהם יש להם לחם . אבל ארץ ישראל אם חקם שומרים מצות עיניה' אלהיך כה מראשית
 השנה ועד אחריה : (ג) והיא אם שמוע תשמענו . אם שמעת טיף תשמע כמדש וכן אם שכת תשכח התלית לזכר סופו לשכוח כן
 שמויה בחגדת שמואל כמגילת חסידים ואלו כרוב חסידים יום יומים תעזובך משל לטעם שילאו אחד מעבדיו ואחד מלפניו ופנעוזה
 כזה כמדל עשכנא והסימניה עם זה ופרשנוה וזה הולך מיל וזה הולך מיל מנח זה רחוק מזה שני מילין . תוספת . והיא אם שמוע תשמע
 ונתתי מטר ותאלכו לאוכה כלא טורקאום ללו ועזר את השמים ולא יביה מטר :

מכלל יופי

(יא) (לך למיפע) . שם בענין ומקור נארו . המסורת כל לשון אגרות עם כוכל לא' מפיק אלף ברמן
 אכוד להסיע וכן במכלל ובסימן ק"וובא . שבעה וזה אחר מהם :
 נפתח במאכרת והראוי בקמץ : (יז) . (ואדוני האדונים) .
 (א) (ב) (ג) (ד) (ה) (ו) (ז) (ח) (ט) (י) (יא) (יב) (יג) (יד) (טו) (טז) (יז) (יח) (יט) (כ) (כא) (כב) (כג) (כד) (כה) (כו) (כז) (כח) (כט) (ל)

כא הוא תהלתך והוא אלהיך אשר עשה
 אחך את הגדלת ואת הנוראת האלה
 אשר לאו עיניך: כב בשבעים נפש ירדו
 אבתך מצרימה ועתה שמך יהנה אלהיך
 ככובב השמים לרב: א ואהבת את
 יהוה אלהיך ושמרת משמרתו וחקתיו
 ומשפטיו ומצותיו כל-הימים: כ
 וידעתם היום כי לא את-בניכם אשר לא-
 ידעו ואשר לא-ראו את-מוסר יהוה
 אלהיכם את-גדלו את-ידו החזקה וזרעו
 הנטויה: ג ואת-אתתיו ואת-מעשיו אשר
 עשה בתוך מצרים לפרעה מלך-מצרים
 ולכל-ארצו: ד ואשר עשה לחיל מצרים
 לסוסיו ולרכבו אשר הציף את-מי-יסוסף
 על-פניהם כרדפם אחריכם ויאבדם יהנה
 עד היום הנה: ה ואשר עשה לכם
 במדבר עד-באכם עד-המקום הזה: ו
 ואשר עשה לדתו ולאבירם בני אליאב בר-
 ראובן אשר פצתה הארץ את-פיה ותבלעם
 ואת-בתיהם ואת-אהליהם ואת כל-הינקום
 אשר ברגליהם בקרב כל-ישראל: ז כי
 עיניכם הראת את כל-מעשה יהוה הגדל
 אשר עשה: ח ושמרתם את-כר-
 המצוה אשר אנכי מצוה היום למען תחזקו
 ובאתם וירשתם את-הארץ אשר אתם
 עברים שמה לרשתה: ט ולמען תאריכו
 ימים על-האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם
 ששי לתת להם ולזרעם ארץ זבת חלב ודבש:

כי

וקדמוהי תפלה ודלתיה תתקריבו בשמיה
 תתקום: כא הוא תושבתך והוא אלהיך
 בעבד עמך יתברכתא ויתחסינתא האלין
 בחזאן עינך: כב בשבעין נפשו נחרו
 אבהתך למצרים וכען שויד יי אלהך ככובב
 שמיא לסיני: א ותרחס ית-אלהך ותשרו
 מטבת מימריה וקמוהי ודינוהי ופיקודוהי
 כל יומיא: ב ותדעון יומא-דין ארי לא
 ית-בניכון דלא ידעו ודלא חזו ית-אולפנא
 די אלהכון ית-רבומיה ית-ידיה תקיפתא
 ודבעיה מרממא: ג וית-אתנתיה ית-
 עובדוהי בעבד בנו מצרים לפרעה מלכא
 דמצרים ולכל-ארציה: ד ובעבד למשרתי
 מצראי לסוסותהון ולרתיכהון דאטיף ית-
 מיומא דסוף על-אפיהון במרדפהון בתריכון
 ואבידעון יי עד יומא הדין: ה ודי עבד
 לכון במדברא עד-מיתכון עד-אתרא הדין:
 ו ודעבד לדתן וקאבירם בני אליאב בר-
 ראובן דפתחת ארעא ית-פומה ובלעתון
 וית-אינש-בתיהון וית-משכניהון וית כל-
 יקומא דעמהון בנו כל-ישראל: ז ארי
 עיניכון חזאן ית כל-עובדא די רבא בעבד:
 ח ותשרון ית-כר-תפקידתא דאנא
 מפקיד-לך יומא-דין בדיל דתתקפון ותעלון
 ותרתון ית-ארעא דאתון עברין תפון
 למירתה: ט ובדיל דתורכון יומין על-
 ארעא דקים יי לאבתרכון למתן לרזון
 ולבניהון

ס י כי הארץ אשר אתה בא-
שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר
יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית
ברגלך

ולבניהון ארעא עבדא הלב ודקטי: י ארי
ארעא דאת עליל לתמן למרתה לא כארעא
דמצרים היא דנפקתון מתמן דזרעת ית-
ארעך

יונתן בן עוזיאל

מתקרבון ובשמה תוכון: כא הוא הו' צבתחכון והוא אלהכון דעבד עמכון ית דברכתא ונת חסיגהא האלין
בתמיתון בעיניכון: ככ בשוקעין גפשתא נחתו אבהתכון למצרים וקדו שויגכון: אלהכון הי פכוכבי שמיא
למסגי: א ותרמון ית: אלהכון ותנטרון מסברת מימריה וקיימו ודינו ופקידו כל יומיא: ב ותנדעון
ימא דין ארום לא עם בניכון דלא ידעין ולא תמון ית אילפן אביימא וי' אלהכון ית רבותיה ונת ידיה תקיפמא
דקדעיה קרמס: ג ונת אתימיה ונת עוכדו דעבד בגו מצרים לפרעה מלכא דמצרים ולכל יתבי ארעיה:
ד ודעבד למשקיעת מצבים לסוסנותהון ולארמיבירון די אטיף ית מוי דמא נסוף של אפיהון פד דרפא
פתריכון ואפידעין: ד ונת ימא קרון: ה ודעבד לכוני במדברא עד ומו מתיכון עד אתרא קרון:
ו ודעבד לקרון ולאכירם בני אליאב בר ראובן דפתחת ארעא ית פוקה וכלעתגון ונת אינש דתירון ונת כל
שרימא דהו עמחון בגו כל ישראל: ז ארום בעיניכון אמתן חסין ית כל עובדא וי' דבא די עבד:
ח ותנטרון ית כל פפאקמא באנא מפקיד לבנו ימא דיו מן בגלל דתתקפון ותעלון ותירחון ית ארעא
דאתון עכרון לממן למירמא: ט ומו בגלל דיסגון יומיון על ארעא דקנים: י לאכהתכון למימו דהון
ולבניהון ארעא דמירמא שמיני בתלב ותלין דרבש: י ארום ארעא דאנת עליל פמן למירמא לא כארעא

דמצרים

רשי

מוכחתי: כולא עם בניכס. אני מדבר עכשו שיוכלו לומר אז לא ידעו ולא ראו כלל: (ו) בקרב כל ישראל. כל מקום שהיה
אחד מהם בורח את-הצבא: מתעוררו וכולגתו אלו דברי רבי יהודה א"ל רבי נחמיה והלא כבר נאמר (במדבר י"ו) ותפתח הארץ את פיה
ולא פיותיה א"ל ומה אני מקיים בקרב כל ישראל אמר לו שנעשית הארץ מדרון כחשפך וככל מקום שהיה אחד מהם היה מתגלגל ונחל עד מקום
הבקיעה: ואת כל היקום אשר ברגליהם. זה ממונו של אדם שזעמיתו על רגליו: (ז) כי עיניכם הרואות. מוסב על המקרא
האחר למעלה כי לא את בניכס אשר לא ידעו וגו' כי אם עמכם אשר עיניכם הרואות וגו': (ז) לא כארץ מצרים היא. אלא
טובה הימנה ונאמרה הכתובה ולישראל כי יחיתם מעמרים שהיו אומרים שהיא לא כבא אלה הארץ טובה ויפה כוונ. (ספרי) יכול כגומתה
הכתוב מדבר וכן אמר להם לא כארץ מצרים היא אלא רעה הימנה ת"ל (במדבר י"ג) ומכרון שבע שנים ככתה וגו' אדם אחד כנאן
וחס כנה ועין למצרים כמו ומכרון לכנען דרך ארץ אדם כונה את הנאה ואת כ כונה את הכעור (ס"א הגרוע) שפסולתו של ראשון הוא נותן
כשני וככל מקום החביב קודם הא למדת שחברון יפה מנוען ומצרים משובחת וכל הארצות שנאמר (בראשית י"ג) כגן ה' כארץ מצרים
ולוין שבה מצרים היא שהיה מקום מלכות שכן הוא אומר כי היו כנענין שריו וחברון פסולתה של ארץ ישראל לכך הקצוה לקבורת מתים ואע"פ
כן הוא יפה מנוען. (ובכתובות ק"ב) דרשו בענין אמר אפרש שאלם כונה בית לכנו הקטן ואת"ל לכנו הגדול אלא
מטובה על אחד מטובה כנענין: אשר יצאתם משם. אפילו ארץ רעמסס אשר ישבתם בה והיא כשית ארץ מצרים שנאמר

בראשית

מכלל יופי

(ו) (ואת כל היקום) שם בחוספת יוד והוא שם כלל
לכל חי על הארמה: (ט) (תאריכו ימים).
פועל עובר ופירושו תאריכו הזמן שתשכבו על הארמה ימים.
רבים כואריכות הישיבה במקום הוא כיד האדם לפיכך נקרא
הוא מאריך אבל אריכות החיים הוא כיד הימים בגורת הכורה
לא ביד האדם לפיכך נקראו הימים מאריכים:
(י) (סירק). תאר לעשב שרוא מאכל אדם:
ברשית

יא (א) ושמרת טעמרתו ומקומו ומשפטיו ומלותיו כל
הימים: להודיע כי תורתו וקדושה
היא נחיתת לא שתהיה לעולם כל הימים. וכן נאמר בפרשת ויהי
חס ומוז למען רכנימכם וגו' כימי השמים על הארץ כי זה יורה
שאלם שמרו ומלותיו אשר הוא מלאה אפסם היום כמו שזכר בואת
ס' ג' וי' כימי ההלכים כדרך זה תמיד כימי השמים על הארץ וזה
לחות כי כל התורה תתקיים כימי השמים על הארץ:

ברגלה כגן הירק : יא והארץ אשר אתם
 עבדים שמה לרשמה ארץ הרים ובקעת
 למטר השמים תשמה-מים : יב ארץ
 אשר יהיה אלהיהך דתש אתה תמיד עיני
 יתה אלהיהך בה מרשית השנה ועד אחרית
 שנה : ס יג והיה אם-שמעתי שמעו
 אל-מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום
 לאהבה את-יהוה אלהיכם ולעבדו בכל-
 לבבכם ובכל-נפשכם : יד ונתתי מטר
 ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגגך
 ותירשד ויצהרך : טו ונתתי עשב בשדה
 לבהמתך ואכלת ושבעת : טז השמרו
 לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם
 אלהים אחרים והשתחיתם להם : יז
 וחרה אף-יהוה בכם ועצר את-השמים
 ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן ארת-
 יכולה ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה
 אשר יהוה נתן לכם : יח ושמתם את-
 דברי אלה על-לבבכם ועל-נפשכם וקשרתם
 אתם לאות על-ידיכם והיו לטוטפת בין
 עיניכם : יט ולמדתם אתם את-בניכם

ארבע ומשקית ליה ברגלך כגנת ירקא :
 יא וארעא דאתון עברין תמן למרתה
 ארבע טורין ובקעין למטר שמיא שמיא מניא :
 יב ארעא דני אלהך תבע יתה תדירא
 עיני יי אלהך בה מרששא דשטא ועד ספא
 דשטא : יג ויהיא אם-קבלא תקבלון לפקודי
 דאנא מפקיד יתכון יומא-דין למרתם ית-
 יי אלהכון ולמפלח-קדמוהי בכל-לבכון
 ובכל-נפשכון : יד ואתון מטר-ארעכון
 בעדניה בכיר ולקיש ותכנוש עבוךך ותמרך
 ומשחרך : טו ואתון עשבא בחקלך לבגידך
 ותיכול ותשבע : טז אסתמרו לכון דלמא
 וטעי ל-בכון ותסטון ותפקדון לטעונת
 עממיא ותסדון להון : יז ויתקוף רוגזא
 דני בכון ויחוד ית-שמיא ולא יהי מטרא
 וארעא לא תתן ית-עללתא ותיבדון בפריע
 מער ארעא טבתא דני יהיב לכון :
 יח ותשוון ית-פתגמי אלין על-לבכון
 ועל-נפשכון ותקטרוון יחרון לאת על-
 ידכון ויהון לתפלזין בין עיניכון : יט ותלפון
 יחרון ית-בניכון למללא ברהון במתךך

לדבר

רשי

מא' ש"ח (א) כמיטב הארץ וכו' אף היא חיה כארץ ישראל : והשקית ברגלך : ארץ ארזים ביתה צריכה להביא מיס ענילית
 כרגלך והשקית ה' ליד את הלבד וי' סתך ולעמוד והנמוך שמה ולא כגבוה ולתת נועלה המים מן המון לגבוה אבל זו למטר הסמים תספה
 אים חתומין על חתך וקס"ה המעקה נמוך וגבוה גלוי וטחיונו גלוי כחמת : כגן הירק - סלון דיו כגשמים ויחשקין אותו כרגל וככתך :
 (א) ארץ הרים ובקעות - משוכת הרים המיושור שהמיושור בבית כור אתה זורע כור אבל הכר בית כור מעכו ומסת כורין חרפט
 חרפט שפועו וחרט כראש : ובקעות - כן קטור : (יב) אשר ה' אלהיך דורש אותה - והלא כל הארצות הוא דורש סתחך
 (א) ויכולת) להטעיר על-הין ולא חיש אלה בכיולאיו דורש אלא אותה ועל ידי אותה דרישה סדורסה דורש את כל הארצות ומה
 הארץ עיניה אלהיהך בה - לחיות נוס היא צריכה ולחדש בה גזירות עתים לטוב עתים לרעה כו' כדאיתא ב"ה (ר"ה"ג) :
 מראשית השנה - מ"ה ידון זה והא' סופס : (ג) והיה אם שמע - והיה נוסב על האמור לעלה למטר הפסים תתה נוס :
 והיה אם שמעתי שמעו - (מכאן מ"ו) אס' שמעתי שמעו כחשוכו (דברים ה') והיה אם שמעתי שמעו אס' תתלת לשכח
 סופך שתשכח מלה שן כתיב נמשך (מ"ה) כמגילת המידים אכלאינו כסוק ככל תכ' וכיך ושלמי הכיאו משל לשני בני אדם שנתערים ז' וזו

בביתך

לדבר גם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך
 ובשכבך ובקומך : כ וכתבתם על-מוזנות
 ביתך ובשערך : כא למען ירבו ימיכם
 וימי בניכם על האדמה אשר נשבע יהוה
 לאבותיכם לתת להם כימי השמים על-
 שביעי הארץ : ס כב כי אם-שמור תשמרון
 את-כל-המצוה הזאת אשר אנכי מצוה
 אתכם לעשותה לאהבה את-יהוה אלהיכם
 ללכת בכל-דרכיו ולדבקה-בו : כג והוריש
 יהוה את-כל-הגוים האלה מלפניכם
 וירשתם גוים גדלים ועצמים מכם : כד
 כל-המקום אשר תדרך קה-רגלכם בו לכם
 יהיה מן-המדבר והלבנון ומן-הנהר נהר-
 פרת ועד הים האחרון יהיה ובלכם :
 כה לא-יתיצב איש בפניכם פחדכם
 ומוראכם יתן יהוה אלהיכם על-פני כל-
 הארץ אשר תדרכו-בה כאשר דבר לכם :
 ומפטירין עניה סוערה - כישעיה בסימן ס"ט : קיא -
 אי"ק - יע"לא - סימן :

בביתך ובמחנך באורחא ובמשכבך
 ובמקימך : כ ותכתבונן על-מוזונן
 ותקבעונן בסיפיי-ביתך ובתערך :
 כא כדיל דיסגון יומיכון וימי בניכון על
 ארעא דקיס יי לאבהתכון למתן להון כיומי
 שמיא על-ארעא : כב ארי אם-מטר
 תטרון ית-כל-תפקידתא דגא דאנא
 מפקידיתכון למעבדה למרתס ית-י אלהכון
 למדך בכל-אורחן דתקנן קדמוהי
 ולא תקרבא דחלתיה : כג ויתריך יי ית-
 כל-עממיא האלן מן-קדמיכון ותרתון
 עממין ברבין ותקיפין מנכון : כד כל-
 אתרא דתדרוך פרסת-רגליכון ביה דלכון
 יהי מן-מדברא ולבנן מן-נהרא נהר פרת
 ועד גמא בתרא יהי תחומכון : כה לא-
 יתעמד אינש קדמיכון דחלתכון ואימתכון
 יתן יי אלהכון על-אפי כל-ארעא דתדרכון
 בה כמא דמליל לכון :

ס ס ס

ס ס ס

כו ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה
 וקללה : כז את-הברכה אשר
 תשמעו אל-מצות יהוה אלהיכם אשר
 אנכי מצוה אתכם היום : כח והקללה
 אם-לא תשמעו אל-מצות יהוה אלהיכם
 וסרתם מן-הדרך אשר אנכי מצוה אתכם
 היום ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא-
 ידעתם : ס כט והיה כי יביאך יהוה
 אלהיך

כו חזי דאנא ירעיב קדמיכון יומא-דין
 ברכן ולנשין : כז ית-ברכנן אם-
 תקבלון לפקודיא דיי אלהכון דאנא מפקד
 יתכון יומא-דין : כח ולנשין אם-לא
 תקבלון לפקודיא דיי אלהכון ותסטון מן-
 אורחא דאנא מפקיד יתכון יומא-דין למחך
 בתר שעות עממיא דלא-ידעתון : כט ויהי
 ארי יעלינד יי אלהך לארעא דאת עליל
 תמן

כ ותכתובנון במילתא על מונין ותקבעינו בתולתא קבל תקי בסיפי בתיכון וקברעיכון :
 כא מן בגלל דימגו יומיכון וימי בתיכון על ארעא דמיים " לאכתהכון למיתגא להון פסכום יומין דמיין
 שמיא על ארעא : כב ארום אין מנטור תנטרוו ית כל פפקידמא דאגא דאגא כפקיד יתהון למעקדה למרחם
 ית " אלהכון למתך קבל ארמו דתקנו קדמוי ומטול למתקרבא לדחלמיה : כג ויתריך מיברא ד"י ית כל
 עממא האליו מן קדמיכון ויתרתיו עממיו ברביו ומיפיו מנכון : כד כל אתרא די תרוך פרסת רגליכון
 ביה דלכיו יתי מן מדברא וטיור לכון הינו טוורי בית מקרשא מן גתרא רבא גתרא פרת עד ימא דאוקניום הינו
 מן בראשית קטר מערבא יהי תחומיכון : כה לא
 יתעתד פר נש באפיכון בחלתכון ואומתכון יתו " אלהכון
 על אפי כל יתבי ארעא דתדרכון בה היקמא דמליל לכון :

ירושלמי

לא יקום רב ושליו קדמיכון ואומתכון ודחלתכון :

ס ס ס

כו ראה אמר משה נביא תמוז דאגא מסבר קדמיכון יומא

ירושלמי

ותחלופיהון אין לא תשקעון :

דין ברקתא ותחלופה : כז ית ברקתא אין

תקבלו לפקודיא ד"י אלהכון דאגא מפקיד לכון יומא דין :

כח : ותחלופה אין לא תקבלו לפיקודיא ד"י אלהכון ותטעו מן ארעא דאגא מפקיד יתכון יומא דין למטעי
 במר טענות עממא דלא יבעתון : כט ויהי ארום ייעל יתכון " אלהכון לארעא דאתון עלליו לתקו
 למירחה

רשי

כס וגומר : (כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם . אם עשיתם כן ירכו ואם לאו לא ירכו שדכרי תורה דרשין מכלל לאו הן ומכלל הן
 לאו : לתת להם . (שם) לתת לכם אין כתיב כאן אלא לתת להם מלאך ענינו למדים תמיית המים מן התורה :
 (כב) שמור תשמרון . אזרת שמירות הרכה להורג בתלמודו שלא ישתכח : ללכת בכל דרכיו . הוא רחום ואתה תהא
 רחום הוא גומל חסדים וזה גומל חסדים . ולדבקה בו . אפשר לומר כן והלא אש אוכלה הוא אלא הדבק בתלמידים ובחכמים ומעלה
 חני יליך כאלו נדבקת בו : (כג) והורישו . (שם) עשיתם מה שעליכם אף אני אינני עשה מה שעלי : ועצובים מכם . אתם
 גבורים והם גבורים מכם שאל לא ישראל גבורים מה שבח ההוא שמבט את האמוריים לומר ועלומים מכם אלא אתם גבורים משאר
 החומות והם גבורים מכם : (כד) לא יתיצב איש וגו' . (שם) אין לי אלא איש אחמה ומשכחה ואשה כשטיה מיין ת"ל לא יתיצב
 מכל מקום אם כן מה תלמוד לומר איש אפילו כעונ מלך הכסן : פחדכם ומוראכם . והלא פחד הוא מורא אלא פחדים על הקרובים
 ומוראכם על הרחוקים : פחד . לשון בעיתת פתאום : מורא . לשון דאגה מימים רבים : כאשר דבר לכם . והיכן דבר
 (שמות כג) את אימתי אשלת לפניך וגו' : חסלת והיה עקב

(כו) ראה אנכי . ברכה וקללה . האמורות כהר גריזים וכהר עיבל : (כז) את הברכה . על מנת אשר תשמעו :
 מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת וגו' . הא למדת כל העובד ע"א הרי הוא סר מכל הדרך שנטוו ישראל
 מלאך אמרו המודה כע"א כמפור כל פתורה כולה (ספרי) : (כט) ונתת את הברכה . כתרנומות עכרכיא . את המכרכים (ח) :
 על

באר רחובות דקדוקי רשי

(ח) משום דקשיא ליה היאך יתכן בענין הברכה עלת ונתת והלא הברכה לא תושגה כמושם הגשמיים רק תושגה כמושהשכל למן
 קאמר כתרנומות ית סברכיא

רשב"ם

(א) כימי הזמים על הארץ . כלומר (אשר) (בק"ש מטר) מן השמים והאדמה תתן יכולה : (כד) אשר תדרך כף רגליכם
 להלכת בשבעת עממים . מן המדבר . דרום . כהר פרת נפון . עד הים האחרון . ממקום שאתם עומדים עכשיו בקרן דרונית
 מזרחית של א"י ישראל עד הים האחרון במערב : (כה) לא יתיצב איש בתוך התמוזין האלה : חסלת עקב מיסוד רבינו שמואל :
 (כו) ראה אנכי נתן לפניכם היום מנחת ברכה וקללה כמו שפרש והולך ונתת את הברכה על הר גריזים . ואת הקללה וגו' .
 (כט) את הברכה . שתהיה על הר גריזים על ידי נתתי אשר תשמעו אל מנחת ה' וגו' :

אמרי

מכלל יופי

ורישת

ראה (כו) (אשר תשמעו) . במקום אם פירושאם תשמעו :

אלהיך אל הארץ אשר אתה בא שמה
 לרשתה ונתתה את הבטחה על הר נרזים
 ואת הקללה על הר עיבל : ל הלא
 הטה בעבר הירדן אחרי ה' מבוא השמש
 בארץ הנגעני הישב בערבה מול הנלל
 אצל אנוני מרה : לא כי אתם עברים
 את הירדן לבא לרשת את הארץ אשר
 יהיה אלהיכם נתן לכם וירשתם אתה
 וישבתם בה : לב ושמרתם לעשות את
 כל החקים ואת המשפטים אשר אנכי נתן
 לפניכם היום : א אלה החקים והמשפטים
 אשר תשמרון לעשות בארץ אשר נתן יהוה
 אלהי אבותיך לה לרשתה כל הימים אשר
 אתם חיים על האדמה : ב אבד האבדון
 את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים
 אשר אתם ירשים אתם את אלהיהם על
 ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ
 רענן : ג ונתצתם את מזבחתם ושבדתם
 את מזבחתם ואשריהם תשרפון באש ופסילי
 אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן
 המקום ההוא : ד לא תעשון כן ליהוה
 אלהיכם : ה כי אם אל המקום אשר
 יבחר יהוה אלהיכם מכל שבטיכם לשום
 את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה :
 ו והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת
 מעשרתיכם ואת תרומת ידכם ונדריכם
 ונדבתיכם ובכרות בקרבם וצאנכם :
 ז ואכלתם שם לפני יהוה אלהיכם
 ושמחתם

יב

ל' ד

סצות תל"ו

סצות תל"ח

תמן למירתה ותמן יתמברכיא על טורא
 דנרזין ונתמלטטיא על טורא דעיבל :
 ל הלא אנון בעברא דירדנא אחורי אורח
 מערני שמשא בארע בנגנא דירתיב
 במישרא לקביל גלגלא בסטר מישרי מורה :
 לא ארי אתון עברין ית ירדנא למיעל
 למירת ית ארעא דני אלהכון יהיב לכון
 ונתתון יתה ונתתון בה : לב ושמרתון
 למעבד ית כל קמינא וית דינא דאנא
 יהיב קדמיכון יומא דין : א אלין קמינא
 ודינא דתטרון למעבד בארעא דיהב
 אלהא דאבהתך לה למירתה בר יומיא
 דאתון קמינא על ארעא : ב אבדא האבדון
 ית כל אתריא דפלתחור תמן עמינא דאתון
 ירתין יתהון וית שעתהון על טוריא רמיא
 ועל רמתא ותחורת בר אילן ענוף :
 ג ותתעונו ית איגריהון ותתברון ית
 קמרתהון ואשריהון תוקדון בנורא וצלמי
 טענתהון תקוצצון ותוכדון ית שומקן מן
 אתרא ההוא : ד לא תעבדון כדון קדמ
 י אלהכון : ה אלהא לאתרא דיתרעי
 אלהכון מכל שבטיכון לאשרא שכינתיה
 תמן לבית שכינתיה תתבעון ותיחון לתמן :
 ו ותיחון לתמן עלותכון ונגסת קודשיכון
 ונת מעשריכון ונת אפרשות ידכון ונדריכון
 ונדבתיכון ובכורי תורכון וענכון : ז ותכלון
 תמן קדס י אלהכון ותחדון בכל אושטות
 ידכון אתון ואיש בטיכון דברך י אלהד :
 לא

לא

למירתה ותמנון שית שבטין על טורא דגרוזים ושית שבטין על פורא דעיבל מברביא יהוון הפכין אפיהון לקבל פורא דגרוזים ומלטיא יהוון הפכין אפיהון לקבל פורא דעיבל : ל הלא אינון יהובין מלבלא ליןרדגא אחורי אורת מטקעא דשמשא בארע כנענאה דשרי במישרא בלו קבל גלגלא בסטרי תוני ממרא : לא ארום איתון עקרין ער יודגנא למיער למירות גר ארעא ביי אלהבון וגו' : לב והטרון למעבר גר כל קיימא גת דיניא די אגא יחויב קרמיכון יוקא דין : א אליו קיימא ודיניא דתנטרון למעבר בארעא דים יי אלהא דאכתתכון לכון למירתה כל יומיא דאתון קיימון על ארעא : ב אגדא מאבדון גת כל אתמא די פלתי מקון עממיא דאתון ירמיו ותהון גת טעונתהון על טווכא רמא ועל גלימרא ותחית כל איבד דריוורה שפיר : ג ותסתרון גת אגורידנו ותסתרון גת קמתהון ומרתקתהון תיקדו בנורא וצימי טעונתהון משקצרון ותשיצונון גת שווכהון מן אתרא סתרא : ד ליתכון בשאון למתקא כמב שמא ביי אלהבון : ה אלהו בארעא דירדעי מימרא ביי אלהבון מן כל שבטין לאשראה שכימיה מקון לבית שכימיה מתקעון ותתון מקון : ו ומיתיו מקון עקרונתכון ונקפרת קודשיכון גת מעשרתכון גת אפרשות ודיכון ונגריוכון וניקתכון ובכירי תוכיון ועניכון : ז ומילון מקון

רש"י

על הרגרוזים . (סוטה ל"ז) כלפי הרגרוזים הוכחן פניס ופתחו בכרכה כרוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה וגו' . כל הארורים שכפרה אמרו תחלה כלשון כרוך ואחר כך פכו פניס כלפי הרעובל ופתחו בקללה : (ל) הלא המה . נתן כהס סימן : אחרי . אחה העברת הירדן הרבה והלאה למרחוק . וזה לשון אחרי כל מקום שנאמר כו אחרי מופלג הוא : דרך מבוא דרשמש . להלן מן הירדן לגד מערב וטעם הנקרא מוכים שהם שני דברים שנקדו בשני טעמים אחרי נקוד כפשא ודרך נקוד כחשפל וכמו דגש ואם היה אחרי דרך דבור אחד היה נקוד אחרי כעשרת כשופר הסך ודרך רפה (כ) : מול הגלגל . רחוק מן הגלגל : אלוני מורה . שם הוא שנאמר (בראשית י"ב) עד מקום שם עד אלון מורה : (לא) כי אתם עובדים את הירדן וגומר . ניסים שלירקן יהיו סימן כדכס שכתבו וירשו את הארץ : (ב) אבד תאבדון . אבד ואחר כך תאבדון (שם) משאן לעוקר ע"ו שריך לשרש אמרו : ארץ כל המקומות אשר עבדו שם וגו' . ומה תאבדון מהם את אלהיהם אשר על ההרים : (ג) מזבח . על אבנים הרבה : מצבה . של אבן אחת והיא כינום שנינו כמזבה (ע"ז מ"ו) אבן שחככה מתחלתה לכינום : אשרה . חילן הנעבד : ואבדתם את שם . (שם) לכמות להם שם לנבחי בית גלייא קודין לה בית כרית עין כל עין קון : (ד) לא תעשון כן . להקטיר לשמוס כפל עוקס כי אם כמקום אשר יבחר . ד"א וכתתם את מוצבותם ואבדתם את שם : לא תעשון כן . (פפרי) אזרה למחוק את השם ולמתן אבן מן המזבח או מן העורה אחר רכיזא מעל וכתעלה על דעתך שיראל מוצתין את המזבחות אלא שלא תעשו כמעשהם וירמו עונותיכם למקדש אבותיכם שיתחרס : (ה) לשכנו דרשו . (פפרי) זה עשן סילה : (ו) זבחיכם . שלמים של מוכה : מעשרותיכם . מעשר כהמה ומעשר שני לאכול לפני מן החומה : הרובת ידכם . אלו הכורים שנאמר להם (דברים כד) ולקח כהן סטנא מידך : ובכורורת בקרכם . לתתם לכהן ויקריבו שם : (ז) אשר ברכך ה' . (פפרי) לפי הכרעה הכא : לא

באר רחובות דקדוקי רש"י

וכתם עוד את המספרים כי בן דרך רש"י לפרש דברי התרגום כלשון עברי (דוא זאלסט געבן דיא דא בענטין) היינו האנשים העומדים על הכרעה והמה בעלמם בעלי גשמיים ומיד בהן שפיר מלת זכתת : (ס) פתחו המדקדקים כל תיבה המתחלת באחת מן אותיות בו"ד כש"ת דינה לכוח דגש כתובה כוח בראשית תרומח וכן כולם חק

רשב"ם

(ל) אחרי דרך : הרי הם כמו שני פשוטות . אכל פשטיל שטעמו של דרך כאות ראשונה כעשה שופר מהפך . מוכח השמש . שקיעת השמש כלומר אחרי דך העירס : (כ) אשר עבדו שם את אלהיהם . הגויים אשר אתם יורשים אותם : (ד) לא תעשון כן . לזכות לה' ככל מקום : איש

מכלל יופי

(לא) (וירשתה אותה) . באחריש בחידק ממקום פתח : (ב) (את אלהיהם) . שבאל אשר עבדו שם הגויים והוא הפוך וכן רבים : (ג) (את מזבחותם) . באבסימן רבני הקבוצת לבר : (ואשריהם) : כל עץ שעובדים : (ז) (אשר ברכך ה') . (פפרי) (ז) (אשר ברכך ה') . ענין ההושעת : לא

(*) (ז) (אשר ברכך ה') . ענין ההושעת : לא

ושמחתם בכל משלח ודלכם אתם ובחיתכם
 אשר ברבקה יהנה אלהיך: ח לא תעשון
 ככל אשר אנחנו עשים פה היום איש כלי
 הישר בעיניו: ט כי לא באתם עד-עתה
 אל-המנוחה ואל-הנחלה אשר-יהנה
 אלהיך נתן לך: י ועברתם את-הירדן
 וישבתם בארץ אשר-יהנה אלהיכם מנתיל
 אתכם והנית לכם מפל-איביכם מסביב
 וישבתם בשטח: יא והיה המקום אשר-
 יבחר יהוה אלהיכם בו לשכן שמו שם שמה
 תביאו את כל-אשר אנכי מצוה אתכם
 עולתיכם וזבחיכם מעשרתיכם ותרמת
 דלכם וכל מבחר נדריכם אשר תדרו ליהוה:
 יב ושמחתם לפני יהוה אלהיכם אתם
 ובניכם ובנותיכם ועבדיכם ואמהתיכם והלוי
 אשר בשעריכם כי אין לו חלק ונתתה
 אתכם: יג השמר לך פן-תעלה עלתיך
 בכל-מקום אשר תראה: יד כי אם-
 במקום אשר-יבחר יהוה באחד שבטיך שם
 תעלה עלתיך ושם תעשה כל אשר אנכי
 מצוה: טו רק בבליאות נפשך תובח
 ואכלת בשר בבדפת יהוה אלהיך אשר
 נתת לך בכל-שעריך הטמא והטהור ואלכלו
 בצבי וקאיל: טז רק הדם לא תאכלו
 על-הארץ תשפכנו במים: יז לא-תוכל

ב

שני

מצום הלם

מצות ה"ט

מצות ה"ט

מצות ה"ט

ח ולא תעבדו בכל דאנחנא עבדו תמא
 יומא-דון גבר כל-דקשר בעינוהי:
 ט ארי לא-אתיתון עד-כען לבית-
 נחא ולאחסנתא דני אלהך יהיב לך:
 י ותעבדו ות-ירדנא ותתבון בארעא דני
 אלהכון מחסין יתבון וגינח לכון מבד-
 בעלי-דבביכון מסחור-סחור ותיתבון
 לרוחצן: יא ויהי אתרא דיתרעיו אלהכון
 ביה לאשרא שכינתיה תמן לתמן תירון
 ית כל-דאנא מפקיד יתבון עלותכון
 ונקסת-קודשיכון מעשריכון ואפרשות
 ידכון וכל שפר נדריכון דתדרון קדם-י:
 יב ותחדון קדם י אלהכון אתון ובניכון
 ובנותכון ועבדיכון ואמהתיכון ולוי-איה
 דבקרניכון ארי לית-ליה חולק ואחסנא
 עמכון: יג אסתמר לך דלמא תסיק עלותך
 בקד-אתר דתתני: יד אלהין באתרא
 דיתרעיו י בחד משבטך תמן תסיק עלותך
 ותמן תעביד בקד-דאנא מפקיד לך:
 טו לחוד בקלירעות נפשך תכוס ותיבון
 בשרא כבדבתא דני אלהך דיהב לך בכל-
 קרנך מסאבא ודכיא וכליגיה בבשר טביא
 ואילא: טז לחוד דמא לא תיכלון עלי-
 ארעא תשדיגיה במיא: יז לית-לך-רשו
 למיכל בקרנך מעשר עיבורך חמרך ומשחך
 ובכורי

לאכל

דשיי

(ח) לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים וגו' - מוסב למילה על כי אתם עוברים את הירדן תו' כשתעברו את הירדן עיד מותרים
 אתם להקריב כמזה כל ד שנה של טיבוס וחלוק וכמזה לא תקריבו כל מה שלתם וקריבים פה היום כמשנן שהיא עמכם ונחשח זהו כאשר
 להקריב בו תטאות וזשמות נדרים ונדבות חבל כמזה חן קרב אלא הדרר והינדכו זה איש כל הישר בעיניו נדרים ונדבות שלתם מתנדבים על
 ידי שישר בעיניכם להביאם ולא ע"י מוכה אותם תקריבו כמזה (ובחיים ק"ט) : (ט) כילא באהם - (ספרי) כל איתני"ד שנה
 ער

קדם : אלהכון ותחדון ככל אושטות ידכון אתון ואיש בתיכון דבריכון : אלהכון : ח ליתכון בשאין
 למעבר היקמא דאון עברין קמא יקמא דין גבר כל דבשר בעיניו : ט ארום לא איתון עד דאון לפי מוקדשא
 דהוא בית יקמא ואלתפנת ארעא דין אלהכון והיב לבון : י ותעברון את ירדנא ותיתכון בארעא דין אלהכון
 מתפן יתכון ויניח לבון ככל בעלי דבכיון מן תוור תוור ותבגון בית מוקדשא ומבמר דין מיתכון לרוחצון
 יא ויהי אתרא דיתרעי ביה מימרא דין לאשרא שכינתיה פון לתמן פיתון את כל קורבנא וביכוריא
 ומעשריא דאנא מפקיד יתהון פון תקרבון עלוהכון ונגבת קודשיכון פון תיכלון מעשרכון ואפרשות ידכון וכל
 שפר דריכון דמיררון קדם : יב ותחדון קדם : אלהכון אתון וקניכון וקניתכון ועבדיכון ואמהתכון וליוארה
 דקירויכון ארום לית ליה חולק ואתפניא עמכון : יג אסתפרון לבון דלמא פסקון עלוהכון ככל אתרא
 דאמון חמיו : יד אלהון לאתרא דיתרעי באתפנת חר מן שבטיכון פון פסקון עלוהכון ותמן מעברון את
 כל מה דאנא מפקיד לבון : טו לחוד ככל בענות נפשכון מיקסון ומיכלין בישרא הי כתרתיא דין אלהכון
 דיתב לבון קירויכון דמסאכין מן למיקב לקודשיא וירדון למקב לקודשיא פתא : יז כלון ימיה בבשריה דטביא
 וקאיא : טז לחוד באדמא מן והירין על ארעא תישדוגיה דין פמוי : יח ליתכון בשאין למיכור

בקירויכון

רשי

עד עתה . כמו עדיין : אל המנוחה . (זכתיס קי"ט) זו טילה : נחלה . זו ירושלים . (י) ועברתם את הירדן וישבתם
 בארץ . שתחלקוה ויהא כל אחד מכיר את חלקו ואת שטחו : והניח לכם . לאחר כנסו וחלוקו ומנוחה (שופטים ג) מן הכניס אשר
 הניח' לכסות בס את ישראל ולין ואלא סימיו דוד . או : (יא) והיה המקום וגו' . כנולכס בית הכמירה בירושלים וכן הוא אומר
 כרוד (שמואל ב' ז) ויהי כי יושב כמלך בביתנו' הניח לנו מכל אויביו מסביב ויאמר המלך אל נתן ראה אנכי יושב בבית ארום
 ולרון ה' יושב בתוך היריעה : שמה תביאו וגו' . למעלה אמור לענין סילה ובאן אמור לענין ירושלים ולכן חלקם הכתוב ליתן
 היתר בין ז' מן משחררה טילה וכאן למנוח ומרבה טוב וכאן לנגבון היו הכמות מותרות עד שבאו לירושלים : מבחר נדרים . תלמד
 שיביא מן המוכר : (יג) השמר לך . (ספרי) ליתן לא תעשה על הדבר : ככל מקום אשר תראה . אשר יעלה כלבך אל
 אתה מקריב על פינכיא כנגן אליהו כהר הכרמל : (יד) באחד שבטיך . כחלקו של בנימין ולמעלה הוא אומר מכל שבטים הא' כי יב
 כזקנה דוד את הגורן מארונס היכוסים גבה הובס מכל השבטים ומכל מקום הגורן כחלקו של בנימין היה : (טו) רקבול אות נפשיך .
 כמה הכתוב מדבר אם ככשר תאזה להפירה להם בלא הקרבת אימורים (חולין י"ז) הרי הוא אומר במקום אחר כי ירמיס את נבולך וגומר
 ואמרת אוכלה כשר וגו' כמה זה מדבר בקדשים שכל מהם מוס שיפרו ויאכלו ככל מקום יכול יפרו על מוס עוברת ל"רק : תובח ואכלת .
 (כבורות טו יומא עג) אין לך בהם היתר גזיה ותלב אלא חיליה עלי דיי וסייה : הטמא והטהור . לפי שבאו מכל קדשים שבאמר בהם
 (ויקרא ז) והכשר אשר יגע ככל שחא לא יאכל הולך להפירה שטמא וטהור אוכלים בקערה אחת : כצביוכאיל . שאין קרבן בא
 מהם : כצביוכאיל . למותר מן הזרוע וכלתיים והקיסה : (יז) רק הדם לא תאכלו : אף על פי שאמרתו שאין לך מן זריקת דם
 במזבח לא תאכלנו : תשפכנו כמים . לומר לך שאין לך כסוי . ד"א הרי הוא כמים להכשיר את הזרעים (ספרי חולין ערד) :
 (יז) לא תוכל . כא הכתוב ליתן לא תעשה על הדבר : לא תוכל . רבי יוסע בן קרמה אומר יכול אפה אכל איך רשאי כיונא

בו

באר רחובות דקדוקי רשי

אכן כאשר יודען לכא לפי התיכפה שראשה בג"ד כפ"ת תיכס שסופה אחת מן אותיות אה"י או כטל הדגש מן אותיות
 בג"ד כפ"ת כמו על פני כל הארץ אף סכ"ף כמלת כל היא מן אותיות בג"ד כפ"ת מכל מקום היא כוללת דגש כעבור היו"ד דכסוף
 מלת פני הכתיבה לפניה ואמרו המוקדשים הטעם טעם דמשפט הדגש למר עם האות שלפניה אל האות סבה הדגש ואס כן
 אלו היה דגש תוך סכ"ף כמלת כל הונדכו למר כמלת פני הכתיבה לפניה ומיישק דלמא תפבלע היו"ד כמלת פני היא אחת מן
 אותיות

רשב"ם

(ח) איש כל הישר בעיניו ככל מקום שאנו מניס עם בידבר אנו מקריבים במשק המוטלטל ממקום לעקום : (טו) ככל אות נפשיך .
 כנבולין שאין עם מקום להקריב עם תאכל חולין ככל שעריך :

מכלל יופי

(ח) (לא חעשון וגו' איש כל הישר בעיניו) . בא
 בחסרון מלת הקופי וישו קאיש כל הישר בעיניו יעשרו
 להקריב קרבנותיו בכמתו ולא יצטרך להביאם בכמה גדולה
 כמו שעתה אנחנו עושים שאין לנו רשות לשחוט ולהקריב
 אלא באהל מועד על המזבח וזהו שאמר כ"ל אהתם ער
 עתה אל המנוחה ואל הנחלה אל המנוחה זו שילה ואל
 הנחלה זו ירושלים כלומר קודם שתבאו אל המנוחה הוררו
 הבמות לכם משתעברו את הירדן : (יא) אשר תדרו
 ל"י

לא אכל בשעריך מעשר דגנה ורת דשן
 ויצהרך ובכרת בקר וצאנך וכל נדרך
 אשר תדר ונדבתך ותרומת דך : יח כי
 אס-לפני יהוה אלהיך תאכלנו במקום
 ה אשר יבחר יהוה אלהיך בו אתה ובנה ובתך
 ועבדך ואמתך והלנו אשר בשעריך ושמהם
 לפני יהוה אלהיך בכל משלח דך : יט
 השמר לך פן תגזב את הלנו כל ימך על-
 אדמתך : ס כ כי ירחיב יהוה אלהיך
 את גבולך כאשר דבר לך ואמרת אכלה
 בשר כי תאונה נפשך לאכל בשר בכל-
 אות נפשך תאכל בשר : כא כי ירחק
 ה מקד המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשום
 שמו שם וזבח ממקדך ומצאנך אשר נתן
 יהוה לך כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל
 אות נפשך : כב אך כאשר יאכל את-
 הצבי ואת האיל בן תאכלנו הטמא והטהור
 יחדו יאכלנו : כג כן חזק לבלתי אכל
 הדם כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש
 עם הבשר : כד לא תאכלנו על-הארץ
 תשפכנו במקום : כה לא תאכלנו למען
 ייטב לך ולבנה אחריך כי תעשה הישר
 בעיני יהוה : כו כן קדשית אשר יהיו
 לך ונדדתך תשא ובאת אל המקום אשר-
 יבחר יהוה : כז ועשית עלתית הבשר

מצוה ח"ג
 חמור חמ"ו
 חמ"ו חמ"ו
 המחמט
 מצוה ח"ג
 מצוה ח"ג
 מצוה ח"ג
 מצוה ח"ג

והדם

רשי

על

ובכורי תיך ויגד וכל נדרך דתדר ונדבתך
 ואפישות דך : יח אלהן קדם יי אלהך
 תיכליניה באחרא דיתרעי יי אלהך ביה את
 וברך וברתך ועבדך ואמתך ולינאה דבקרן
 ותחני קדם יי אלהך בכל אושטות דך :
 יט אסתמר לך דקמא תשבוק ותילינאה
 כל יומך על-ארעך : כ ארינפתי יי אלהך
 נת-תחומך כמא דמליל לך ותימר איכול
 בשרא ארי-תחריני נפשך למיכל בשרא
 בכל רעות נפשך תיכול בסרא : נא ארי-
 ירחק מנד אחקא דיתרעי יי אלהך
 לאשרארה שכינתיה תמן ותכוס מתוך
 ומענד דיהב יי לך כמא דפקדתך ותיכול
 בקרן בכל רעות נפשך : כב ברם כמא
 דמתאכיל בסר-שבאי ות-אילא בן תכליניה
 מסאב ודביא בחדא וכליניה : כג לחוד
 תקף בדיר-דלא למיכל דמא ארי דמא
 הוא נפשא ולא תיכול נפשא עם-בשרא :
 כד לא תיכליניה על-ארעא תשיניניה
 כמאי : כה לא תיכליניה בדיל דייטב לך
 ולבנה בתוך ארי-תעביד דבשר קדם יי :
 כו לחור מעשר קודשך דיהון לך ונדדתך
 תשור ותירגי לארתנא דיתרעי יי :
 כז ותעביד עלותך בסרא ודמא על-
 מדבתא ביי אלהך ודם נבסת קודשך יתשד

דרי
 וצפ
 חיק
 לכו
 יתר
 לכו
 ביש
 לק
 איד
 על
 קרב
 אלו
 לו
 חיק
 מתו
 כא
 למד
 לאכ
 חק
 אלא
 חס
 שנת
 שנת
 אוח
 אוח
 כסא
 שנת
 ושי
 עלן
 יט

כו (שופטים א) ואת היבוס ויוסבי וירושלים לא יכלו בני ישראל להרוסים יכולים היו אלא שאין רשאי לבי שבת להם אכרהם כרית
 כשלקח מהם מערת המכפלה ולא יבוסים היו אלא חתיים היו אלא על שם העיר ששתי יבוסים כד יתפורם כפי דרכי חכמי חכמי והוא שנתח
 (שמואל ב' ה) כי אם הקיר העזים והקפזים שלמים שכתבו עליהם את השבעים : ובכורות בקרן : אהרן לכהנים : ותרומת דך :
 חלי

במקורו ודמיעו עיבורו וכוונתו ומשמיתו וכברו הוריו ונעכוז וכל נדריהו ודבריו ונמקתיו ונאפרו שריו
 ידיו : ית אלהו קדם : אלהיו תיכלוגיה באתרא דיתרעי : אלהיו ביה אתון וכוונתו וכוונתו ונעכוזו
 ונאמהו וכוונתו וליזאי דקירוביו ומתרו קדם : אלהיו בכל אושטות ידיו : ית אסתמרר לכו דלמיא
 חיקעלו על ליואי כל יומיו דאתון שבו על ארעכו : כ ארום יפמי : אלהיו ית מחומכו היקמא דמליל
 לכו ותימר איכול בישרא ארום תירוג נפשך למיכול בישרא בכל רגוג נפשך מיכול בישרא : כא ארום
 יתרתק סכוון אתרא דיתרעי : אלהיו לאשראה שכינתיה פמו ותכסו מן רעוריו ומן עגיון דיתב : אלהיו
 לכו היקמא דפקודית יתכו ותיכלו דקירוביו בכל רגוג נפשיכו : כב ברם היקמא דמתאבר

ירושלמי

דמכתק מן קודשיא ודדמי מן קודשיא פחדא תיכלו :
 כג לחוד איתוקפו בנצריכו קטול דלא למיכול
 אידמא ארום אידמא הוא קיום נפשא וקא תיכלו אדמא קיום נפשא עם בשרא : כד לא תיכלוגיה
 על ארעא תשדוגיה הי קמא : כה לא תיכלוגיה מן בגלל דייטב לבו ולקניכו פתריכו ארום תעברו דכשר
 קדם : כו לחוג בעירי מעשר קודשיכו דיתו לכו ונדריכו תיעלו ותיתו דאתרא דיתרעי :
 כז ותעבר דהלקמא עליונד בקרא ונדמא על מדקמא דין אלהו ואבם שאר נכסר קודשך ושקפיך ער

מדבחה

רשי

אלו הכורים : (יח) לפני'ה . לפנים מן החומה : והלוי אשר בשעריך . אס חין לך לתת לו מחלוקתו מעשר ראשון מן
 לו מעשר עני חין לך מעשר עני הזמיה על שלמך : (יט) השמר לך . לית לא תעשה על הדבר : על אדמתך . אכל כגולה
 איך מוזהר עליו יתר מעני ישראל : (כ) כי ירחיבו וגו' . (חולין פד) למדה תורה דרך ארץ שלא יתאווה אדם לאכול כשר אלא
 מתוך רחבת ידים ועושר : בכל אות נפשך וגו' . אכל כמדבר כאשר להם כשר חולין אלא אם כן מקדישה ומקריבה שלמים :
 (כא) כי ירחק ממך המקום . ולא תוכל לבוא ולעשות שלמים בכל יום כמו עכשו שהמשכן הולך עמכם : וזכחה כאשר צויתך .
 למדנו שיש צווי כזביה היאך יסחוט וכן הלכות שמיטה שנאמר ולמשה כסיני : (כב) אך כאשר יאכל את הצבי וגומר . איך מוזהר
 לאכלן בטרה אי מה זכי ואיל חלבן מותר חף חולין חלבן מותר ת"ל חף : (כג) רק חוק לבלתי אכול הדב .
 מנה שנאמר חוק אתה למד שהיו שופים כדס לאכלו למיך הולך לומר חוק דברי רבי יהודה . רבי שמעון בן עזאי אומר לא באה הכתוב
 אלא להזהיר וללמד עד כמה אתה צריך להתחוק כמות אס הדס שהוא קל להסמר ממנו חין אדם מתאווה לו הולך לחוק באהרתוק ו'
 לשאר מנות : ולא תאכל הנפש עם הבשר . (חולין קכ) אזהרה לאכר תן חמי : (כד) לא תאכלנו . אזהרה לדס התמנית :
 (כה) לא תאכלנו . אזהרה לדס האיכרים : למען ייטב לך וגו' . (מכות כג) אל ולמד מתן סכך של מנות אס הדס
 שנפשו של אדם קצה מינו הפורש מיאנו וזכה לו ולכניו אחריו ק"ל ונולד ועריות שנפשו של אדם מתאווה להם : (כו) רק קדשך . אע"פ
 שאתה מותר לשחוט חולין לא התרתי לך לשחוט את הקדשים ולאכלן כשעריך כלא הקרבה אלא הביאם לבית הכמורה : (כז) ועשית
 עולותיך

באר רחובות דקדוקי רשי

אותיות אהו"י ותפעול חס ושלום כשם הנכבד והנורא הכא מן מותיות אהו"י : וכל זה דוקא כשתיבה שמופה אחת מן
 אותיות אהו"י כטעם חסרת כמו מהפך הנקרא חלל רש"י שופר הפוך כי כן דין המשרת למחר ומיישין שפיר להכלעת אות אהו"י אכל
 כשתיבה שמופה אות אהו"י כטעם יולך כמו פשטא ודין המלך להמשיך כנגינתו תו ליכא למיחס להכלעת אות אהו"י לכן שפיר התיבה
 שראשה בג"ד כפ"ת דגושה : לורה כיון רש"י במה שכתב וטעם המקרא מוכיח וכו' ורצה לומר איבוי היה אחר דרך דיבור אחד
 ושייכים להדדי הו' לנקד אחרי במשרת היינו והפך והדל"ת מן דרך רפה היינו בלתי דגש אבל עכשו שדלת אחרי נקוד כפפסטה הייט
 יולך וממשיכן במלת אחרי לפי זה מלת דרך שאתיה שפיר דגושה כילא שייכים להדדי ושני דכורים המה (אחריו ויעזובק מן דרך
 הירדן

רשב"ם

(יט) כל ימין על אדמתך . כל הימים אשר אשר אתה חי על האדמה : (כ) כי ירחיב ותהיה רחוק מן המשכן : (כג) רק חוק לכלתי
 אכול הדס . לפי שהדס מוכלע בכל האיכרים צריך להתחוק ולדקדק יפה להוציאו :

מכלל יופי

(ל"י) . כתכרבי יעקב בן אלעזר כי בספר הללי אשר בטוליסולה מצאו הדלית רפה : (כט) (רק קדשך) בקמץ

מדיקא בני אלהך ובשרא אהבשר למיכיל : כח טורו נקבירו עת כל פתגמיא דאגא מפקיד לכון מן בגלל
 הניטב לכון ולבניכון בתריכון עד עלקא ארום מעברו דמחין בשר קדם : אלהכון : כט ארום ושיצי :
 אלהכון עממיא דאתרו עלדין לחסון למרכיחון מן קדמיכון ותבת יתהו ורעסב בארעהו : ל אסתמרו
 לכון דלקא תירוקלון במר טענותהון מן במר דנשיצינו מן קדמיכון או דלקא תתדעון לטענותהון למימר היכרון
 פלחין עממיא האלון לטענותהון ונעמיד קדון ארץ אמן : לא לא מעברו פולחניא קדון לני אלהכון ארום
 כל דמבנהו : קדון עברו לטענותהון ארום ארץ עת בגיהו ונת בגיהוון בפסין ומקרון בנירוא לטענותהון :
 א עת כל פתגמיא דאגא מפקיד יתכון ירניה תטרון למעבד לא תוספו עליו ולא תבצרון מגיה :
 ב ארום יקום בניכון נבי שקרא או מרי חלים דלקא דדגותא ויתו לכון את או תמא : ג וייתי אתא
 או תמא דמליל עמכון למימר נמך במר טענות עממיא דלא חביטתנו ונגלום קדמיהון : ד לא תקבליו

לפתגמו

רשי

קקשן ואף זה אנו אומר כן תנקש אחריהם פן תטרף אחריהם להיות כרוך אחר מעשיהם וכן (תתלים קט) ינקש משה לכל אשר לו מקלל
 את הרשע להיות עליו כוסיס רעים ויהיו נחורין ומתקשין אחר מעונו (ד) : אהרי השומר מפניך : אחר שפירא שאמירס
 מפניך יסלך לתת לך מפני מה נשמרו אל מפני מעשי וקולקלים שבידיהם אף אתה לא תעשה כן שלא יבואו אחרי וישנידך : איכרה
 יעברו : לפי שלא עשה על עבודת אלילים אלא על זכות וקטור וכסוף והשתחאה כמו שכתוב (שמות כב) בלתי לה לכדו דברים
 בניגשים לנבוכד נאלמדך כלן שאם ררעה של עבודת אלילים לעבודה דכר אחר כגון פוגר לפגור וזרק חסן למרקוליס והיא עבודתו וחייה
 אכל זכור וקטור וכסוף והשתחאה חפלו של עבודת אלילים : (לא) כיגם את בנייהם : גם לרכות את אבו ניהם ואמתיים אחר רבין עקרב
 חמי רחיתו ככרו שכתו לחסו לפני כלכו ואכלו : (א) את כל הרבר : קלה כאמורה : השמרון לעשות : לית לא תעשה על
 עשה האמורים בפרשה שכל השמר לזקן לא תעשה הוא אלא שאין לוקין על השמר של עשה : לא תוסיף עליו : (ספרי) חמשה טוטפות
 חמשה מינין בלולב ארבע ברכות לברכת כהנים : (ב) ונתן אליך אות : כשמים כענין טאמר כנדעון (שופטים) ועשית
 עמדי אות ואוער יהינא חורב על הג' וגו' : או כופת : כארץ (ס"א) ונתן אליך אות כשמים דכתיב והיו לאותות ולמועדים : או
 כופת : כארץ דכתיב אם עליהם על הגויה לכדו ועל כל הארץ מורב) : אפי' פני לא תשעעלו וא"ת מפנימה כותן לוקה"ה מנושלה
 לעשות

באר רחובות דקדוקי רשי

חירון) הורכתי להאריך כדי להכין ולהאזין היטב דברי רשי : (ג) האונקלים נותרום על מלת פן תנקש דלמא תתקל
 סינו בין מוקש (כל"א שטרו חלון) וקאמר רשי עליו שלא חש לדקדק בלשון וכו' ורצה לומר אף דמלכו לפעמינו"ן כתחילה להיותה
 מופלת כמו בשורש גנה כיוצא אכן במלת מוקש הוא השורש יקש היו"ד בתחילה ולא כגו"ן ודעת רשי"י כמו שכתוב בתחילת כשרשיהם כן
 כן גם בתחילת כשרשיהם ויהיה שורש נקש מורה ענין פירוק וקשקוש, ושורש יקש מורה ענין תקלה ומכשול : אכן לדעת המדקדקים
 אף שהן בתחילת כשרשיהם מכל מקום ענינם ענין אחד והיינו ענין תקלה ומכשול ואם כן לדידהו תירגם האונקלום שפיר :
 (ד) הוצרכה לדעת דלפי פשוטו שרש אקה והיינו ענין רצון ולשון ולא אכה"ה אלהיך לשמוע אל כל גס (לא רואקה דוא זאלשט
 כיט וועלן לו איה) : בעבור דמלכו כשורש אבה כלשוני עתיד תחשר האל"ף כמו בני חס
 יפתוך משאים אל תקה ואם כן קשה לרשי"י הו' למכתב גם כאלן בחסרון האל"ף כז' לא תקה אלא כודאי יתן לידרש התי"ו סימן העתיד
 כאלו היה ערשית : מלשון תלתי לישועתך והאריך רשי"י להוסיף מלת תהא ולכתוב לא תהא תאב לו (דוא זאלשט ניט
 לושטין

רשב

(כס) כיוכרית ה' מפניך מוסס על כיוכר' : (ב) פן תנקש כחיינקש משה דא לא חקשן : לא תטלטל לנוע ולנווד ולרכוב אחריהם :
 (ג) וכל האות והמופת שידעו עתידות ע"י רוח טומאה ותרפים ואזכודעונים : (ד) כי מנסה' וגו' נתן כח ככפסים לדעת
 כנולדות

מכלל יופי

במקץ רחב : (כט) (לרשת אותם) : ענין גירוש
 ושלוח וחכלל כל שהוא קשור עם מס הוא לשון גירוש
 ושלוח ויתכן לפרשו לשון ריושה ויהיה דבוק עם כיוכרית
 לא עם לרשת ויהיה כל בנין הקל בענין ריושה לא יהיה אחד
 מהם לשון גירוש ושלוח : (ל) (פן תגזש) : כמו פן
 'הקש כי נקש וקש ענין אחר :
 יג' (ב) בחרבן : כהובן : (ג) (ויצדקם) הראוי כפי
 המנהג העין וההאות הנוספת בפרשה ובא
 העין משאר במקץ חטף והאות הנוספת נקודה במקץ [שפני
 הקמץ חטף אשר אחריה : (ד) (וישגם אהבים)
 בחירק

ההוא או אל-חולם החלום ההוא כי מנסה
 יהנה אלהיכם אתכם לדעת הישכם אהבם
 את-יהנה אלהיכם בכל-לבבכם ובכ-
 נפשכם: ה אחרי יהנה אלהיכם תלכו
 ואתו תיראו ואת-מצותיו תשמרו ובקלו
 תשמעו ואתו תעבדו ובו תדבקו: ו והנביא
 ההוא או חלם החלום ההוא יומת כי דבר-
 סרה על-יהנה אלהיכם המוציא אתכם
 מארץ מצרים והפדך מבית עבדים להקיף
 מן-הדרך אשר צוה יהנה אלהיך ללכת בה
 ובערת הרע מקרבך: ס ז כי יסיתך
 אחיך בן-אשה או-בנה או-בתך או-אשת
 חיקך או רעה אשר נפשך בסתר לאמר
 גללה ונגברה אלהים אחרים אשר לא ידעת
 אתה ואבתיך: ח מאלהי העמים אשר
 סביבתיכם הקרבים אליך או הרחוקים ממך
 מקצה הארץ ועד-קצה הארץ: ט לא-
 תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינך
 עליו ולז-תחמל ולא תבסה עליו: י
 כי הרג תהרגנו ידך תהיה-בו בקראשונה
 להמיתו ונד כל-העם באחרונה: יא וסקלתו
 באבנים ומת כי בקש להדיחך מעל יהנה
 ואלהיך המוציאך מארץ מצרים מבית
 עבדים: יב וכל-ישראל ישמעו ויראו

ד

טו

מצוה תנ"ו
 הנ"ח תנ"ט
 ת"ס ת"א

ולא

רשי

לעשות אות כי מנסה' אלהיכם אתכם: (ה) ואת מצותיו תשמרו. (ספרו) תורת משה: ובקולו תשמעו. כול
 הנביאים: ואתו תעבדו. כחקדשו. ובו תדבקו. (סוטה י"ד) כדכח כדרכיו גמול חסדים קטור מתיס בקר אולים כמו שעה
 הקב"ה: סרה. דבר המוסר מן העולם שלא היה ולא נברא ולא נישא ולא נדבר כן דיסטו"דורא כלע"ו: והפדך מבית עבדים. (ספרו)
 אפילו אין לו עלין אלא שפדך דיו: (ו) כי יסיתך. אין הסתה אלא גרוי שנאמר (שמואל א' ב') כי אשה' הסיתך כי אמר"ל
 כלע"ו שמיאולעשות כן: אחין. מאב: או בן-אמן. מאס (קידושין פו): חיקך. סעוככת כחיקך ומקשה כן חקיקר"ל כלע"ו
 וכן

בישא

יתכון למדע האיתכון רחמין יתניי אלהכון
 בכל-לבכון ובכל-נפשכון: ה ברור
 פולחנא דניי אלהכון תהכון ויתיה תתחלון וית
 פקודוהי תטרון ולמימריה תקבלון וקדמוהי
 תפלוהון ובדחלתיה תתקרבון: ו ונביא ההוא
 או חלים חלמא ההוא יתקטיל ארי מליל-
 סטיא על-ניי אלהכון דאפיק יתכון מארעא
 דמצרים ודפרקך מבית עבדותא לאמציותך
 מן אורחא דפקדך ני אלהך למהר בה ותפלי
 עבדך ביש מבנה: ז ארי ומלכיןך אחוד
 בר-אמך או-ברך או-ברתך או אתת קומך
 או חברך דנפשך בסתר לא מימר נהר
 ונפלא לטענת עממא דלא ידעת את
 ואבתיך: ח משענת עממא דבסתר ניכון
 דקריבין לך או דרחיקין מנד מסיפי ארעא
 ועד-סיפי ארעא: ט לא-יתבי ליה ולא
 תקביל מפיה ולא-תחוס עינך עלוהי ולא-
 תרחים ולא-תכסי עלוהי: י ארי מקטל
 תקטליגיה ידך תהי-ביה בקדמיתא למקטליה
 ונדאד-קל-עמא בבתי-תא: יא ותרגמיגיה
 באבניא וימורת ארי בעא לא-טעיותך
 מדחלתא דניי אלהך דאפקך מארעא
 דמצרים מבית עבדותא: יב וכל-ישראל
 ישמעו וידחלון ולא יוספין למעבר כפתנמא

רפ
 אל
 וק
 ית
 לצ
 יש
 או
 דח
 עק
 שפ
 יר
 שצ
 וס
 כס
 יר
 אכ
 רח
 וד
 תל
 וד
 חכ
 וס
 וס
 (ס)
 נע
 לדי
 היל

לפתגמי נבי שקרא זהו או מן תלים תילמא ההוא ארום מגשי "אלהכון יתכון למגדוע סאימיון רתמין ית"ן
 אלהכון בכל לבבכון ובכל גפישכון : ה במר פרלקנא ז"י אלהכון תהכון וימיה תתדרון גת פקידוי תגטרון
 וקמיטריה תקבלון וקדמוי תצלון וקבולתיה תתקרבון : ו ויבי שקרא ההוא או תלים תילמא ודגא ביהוה
 יתקטל בפייסא ארום מליל סטייה על "אלהכון דאפיק יתכון מארעא תמצראי ודיפרקכון מבית שעבוד עבדי
 לאטעיה תכון מן ארמא דפקידכון "אלהכון למתלקא בה ותפלו עבדי בישתיה מבניכון : ו ארום
 יטענד מילמא בישא אחרך בר אימך כל דכו בר איבך
 או ברך או ברמך או אהרמך דבמקא בעידך יא חבבך
 דחביב עלך כנפשך כרו לטימר קנד ונפלח לטענות
 עקמיא דלא חכימא אנה ואבהתך : ח מטעמור

ירושלמי

ארום יסטי יתך אחרך קרא דאמך או ברך או ברמך או
 אתמא דבמקא עמך :

שבעתי עמטמא דבחורניתכון דקריבין לכוון או מן שאר עממא דוחיקין לכוון מן סיפיי ארעא ועד סיפיי ארעא :
 ט ולא היצכון לרהוין ולא תקבלון מניה ולא מוחוס עיניכון עלוי ודא תתחמוין ולא תבסון בטומרא עלוי :
 ארום מקפל תקטליגיה ידיכון יהושטו ביה בשירויא למקטליה ודיהוין דכל עמא בסופא : יא ותאמלון
 ימיה באקנא ארום קעא לאטעיה תכון מדתלמא ז"י אלהך דאפיק יתכון פריקין מארעא דמצרים מבית
 שעבוד עבדיא : יב וכל ישראל ישמעון ויבחרון ולא יוספרון למעבר בפתמא בישא רחין ביניכון :

ארום

רשי

וי (יחזקאל טז) ומיק הארץ מוסוד התועה צארן : אשר כנפשיך . זה אכין פירש לך הפתוח את החכיבין לך קולאחרים :
 בסתר . דבר הכתוב כהוה שאין דברי נוסית אלא כמתרוכן שלמה הוא אומר (משלי ז) כנשף כערב יום שאינו לילה ואפלה : אשר לא
 ידעת אתה ואבותיך . דבר זה גנאי גדול הוא לך שאף האומות אין מניחין מה שמסרו להם אבותיהם וזה אומר לך עובד מה שמסרו לך
 אבותיך : (ח) הקרובים אליך או הרחוקים . לפי פרט קרובים ורחוקים אלא כך אומר הכתוב מטבן של קרובים אתה למד טבן של
 רחוקים כשם שאין טעם בקרובים כך אין טעם ברחוקים : מקצה הארץ : (ספרי) וחסה ולכנה וכלא השמים שהן נוהלים וסוף העולם
 ועד סופו : (ט) לא האבכה לו . (שם) לא תהא תאכלו לא תאכסכו לפי שאמר (ויקרא י"ט) ויהבת לרעך כמוך את זה לא
 תאכס (ה) : ולא תשמע אליה . כהתחננו על נפשו למחול ללפי שאמר (שמות כג) עובד תעובד עמולו לא תעובד :
 ולא תחוס עיניך עליו . לפי ש' (ויקרא יט) לא תעמוד על דם רעך על זה לא תחוס : ולא תחמול . לא תהפוך סוכותי : ולא
 תכסה עליו . אם אתה יודע לו לחסוה איך רשאי לשתוק : (י) כי הרוג הדרגנו . (פ"א חס ילא תכ"ד ופלי התורה לחסוה) ילא נכ"ד
 פ"ט

באר רחובות דקרוקי רשי

לשטין לו איהם) : ונזה שכתב עוד לא תאכסכו וכי רזה לומר השתא דקיימין כדרשנוכל לומר גסין לריוס מעבין אהבה
 ואורוין ה"א הכתובה כוללת תאבדה אחר הכי"ת ניוזנית כאלו היא כתובה בין הא"ל לך והכ"ת ואלו כתיב לא קאבדי (דוא זאלשט עיט
 ליכ האבן איהם) : והא דלא קאמר רש"י כלשון דבר אחר ומזוס דתרתני טענת עיניה דהי מנייהו מפקת :
 (ה) אורבכת לדעת כי עיקר לשון הפעיל לשמש על הפעולה הנעשית על ידי שלשה על דרך משל בעמק הלואה הנה המה שלשה נוסים
 המלוה (דער דא מאכט לייחן) והלוה (דער דא אויז לייחט) ועבין ההלוואה (דס געלט דו דער לורה
 נעמט) ומזוס דמלת ובעבטת ה"א שטרשה סימן לשון פעיל היא לכתב כתב רש"י על המלה שייך לשון מפעיל (ער מאכט לייחן)
 נקאמר

רשב"ם

לדעת הכולדות לנסות ולזכות ישראל שהתרה בהם לא יביה פך נעטן ומנחש ומכסף וכו' עד תמים תהיה עם ה' אליהן ואם לא יאמינו בע"ז
 היא זכותן : (ו) כי יסיתך . כל עצה שקופה פורעמת קורא הסתה ותסיתני לכלעומגס . אשר הסתה אותו אינאל אשתו ויסתהו
 לעלות אל רמות גלעד : (י) כי הרגתה רגנו . (כק"ש אלא הרוג) : ולא

מבלל יופי

בחירקתווד : (ו) כי דבר קרה . חאר בפלס והשהנת מהמנהג : (ובערת) . ענין הכרתה והסרה :
 ורחל כתו דאח רצה לומר דבר דברי סרה וענינו העוה (אשרת חיקך) . הוצה לומר השוכבת בחיקך :
 (*) (*) (*)
 ב 20 גי

וְלֹא יִזְכְּרוּ לַעֲשׂוֹת בְּדַבַּר הַרְעֵהוּ בְּקִרְבְּךָ :
 יג כִּי־תִשְׁמָע בְּאֶתְתָּ עֲרִידָא אֲשֶׁר
 יְהוֹנָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לִשְׁבַח שֵׁם לֵאמֹר :
 יד יֵצְאוּ אַנְשִׁים בְּנֵי־בְלִיעֵל מִקִּרְבְּךָ
 עִירְחוּ אֶת־יֹשְׁבֵי עִירָם לֵאמֹר גִּלְכָה וְנַעֲבְדָהּ
 אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יִדְעָתֶם : טו
 וְדַרְשֵׁתָּ וְחִקְרְתָּ וְשָׁאַלְתָּ הַיָּטֵב וְהֵמָּה אָמַת
 גִּבּוֹן הַדְּבָר וַעֲשֵׂתָהּ הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת בְּקִרְבְּךָ :
 טז הִמָּה תִּכָּה אֶת־יֹשְׁבֵי הָעִיר הַהוּא לְפִי־
 חֶרֶב הַחֲרֵם אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּהּ וְאֶת־
 בְּהֵמָתָהּ לְפִי־חֶרֶב : יז וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ
 תִּקְבֹּץ אֶל־תּוֹךְ רַחֲבָהּ וְשִׂרְפָתָהּ בְּאֵשׁ־אֶת־
 הָעִיר וְאֶת־כָּל־שְׁלָלָהּ כָּל־לַיְלָה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
 וְהִיתָה תַל עוֹלָם לֹא־תִבְנֶה עוֹד : יח וְלֹא־
 יִדְבַק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן־הַחֲרֵם לְמַעַן יֵשׁוּב
 יְהוָה מִחֲרֹנוֹ אִפּוֹ וְנָתַן לָךְ הַחַמִּים וְרַחֲמָיִם
 וְהִרְבֶּה בְּאֲשֶׁר גִּשְׁבַע לְאַבְרָהָם : יט כִּי
 תִשְׁמָע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר אֶת־כָּל־
 מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוֶה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹת
 וְהָיָה בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ : כ א בְּנֵים
 אֲחֵם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא תִחַדְדוּ וְלֹא־
 תִשְׁיִמוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת : ב כִּי
 עִם קְדוֹשׁ אֲמָתָה לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וּבָךְ בְּתֵר
 יְהוֹנָה לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מְכַלֵּי הָעַמִּים
 אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ : ס ג לֹא תֹאכַל
 כָּל־תּוֹעֵבָה : ד וְאֵת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ

מצותהם
 הם"ה הם"ו
 רביעי
 ד
 הם"ו הם"ח
 פסוק חסס

בִּישָׂא הָרִין בִּינָךְ : יג אַרְי תִּשְׁמָע בְּחֶדְא
 מִקִּרְבְּךָ כִּי אֵלֶיךָ יִרְיֵב לָךְ לְמַתְבַּח פִּקִּין
 לְמִימָר : יד נִפְקוּ נִכְרִין בְּנֵי־רִשְׁעָא מִבִּינְךָ
 וְאֲשִׁיעִיו יַת־יַחְבִּי קִרְחָהוֹן לְמִימָר גֵּהוּ וְנִפְלַח
 לְשִׁנּוּת עִמְמִיא דְלֹא־יִדְעָתוּן : טו וְתִתְבַּע
 וְתִכְדּוֹק וְתִשְׁאַל יֹאמֹת וְהֵא קוֹשְׁטָא בֵּין
 פְּתִנְמָא אֲתַעֲבִידַת תּוֹעֵבָתָא הַזֹּאת בִּינְךָ :
 טז מִמְחָא תִּמְחִי יַת־יַחְבִּי קִרְחָא הֵמָּה
 לְפִתְנִים דְּחֶרֶב גִּמְרָה וְתַה וְיַת־כָּל־דְּבָהּ וְיַת־
 בְּעִירָה לְפִתְנִים דְּחֶרֶב : יז וְיַת־כָּל־עֲרִיבָא
 תִּכְנוּשׁ לְגוּ פְּתָאָה וְתִנְקִיד בְּנוֹרָא יַת־קִרְחָא
 וְיַת־כָּל־עֲרִיבָא גִמְרָה קִדְם יי אֱלֹהֶיךָ וְתַה
 תִּלְחָרוּב לְעַלְמָא לֹא תִתְבְּנֵי עוֹד : יח וְלֹא־
 יִדְבַק בִּינְךָ מִדְּעַם מִן־חֲרָמָא בְּדִיל דִּיתוּב יי
 מִתְקוּף רוּגִיָּה וְיַתְּלֵךְ רַחֲמִין וּיְרַחֵם עֲלֵךְ
 וְיִסְגִּינְךָ בְּמֵא דְקִים לְאַבְרָהָם : יט אַרְי
 תִּקְבֹּל לְמִימָרָא כִּי אֱלֹהֶיךָ לְמִשְׁר יַת־כָּל־
 פְּקוּדוֹתֵי דְאַנָּא מִפְּקִד לָךְ יִזְמַא דִּין לְמַעֲבַד
 דְכִשְׁר קִדְם יי אֱלֹהֶיךָ : א בֵּין אֲתוּן קִדְם
 יי אֱלֹהֶיכוֹן לֹא תִתְחַמְמוּן וְלֹא־תִשְׁוּוּן מִרְט
 בֵּין עֵינֵיכוֹן עַל־מִית : ב אַרְי עִם קְדִישׁ
 אֲתַ קִדְם יי אֱלֹהֶיךָ וּבָךְ אֲחֵדְעִי יי לְמַהוּ לִיָּה
 לְעַם חֲבִיב מְכַל עִמְמִיא דְעַל אֲפִי אֲרַעָא :
 ג לֹא תִיכּוֹל כָּל־דְּמִרְחָק : ד דָּא
 בְּעִירָא דְמִיכְלוֹן חוֹרֵן אֲמִרֵן דְּרַחֲלֵן וְגִרֵן
 דְּעִירֵן

שור
 דשי
 תיכח אלתחורכו לכות (ספרי) : ירך תהיה בו בראשונה . מזהיכח כנסת להמית וללא מית בדרונות בני אחרים שמאמר ויד כלבסם
 ענו : (וי) לשבת שם . (ספרי) מרט לירמלים עלא פסוק גרעה : כי תשמע לאמר . שומרים כן ילאו ועומר :
 בני

ארום השקטנו כחנא מן קרובינו דמי אלהינו וחיב לכוון למיכת פקדן לטימר יד נפקי ויבדק
 דנין מארלמנא בני אלהינו דחבימא רבניכוון וצטא צטא צטא קרמיהון לטימר נסך נפקה למעצרה צמכמא קלא
 חסימרתן : טו ומתקעו ותקדו ית סבניא ויתשילון מבאיה ויהא קושטא בעון פתקנא אנהעבירת
 חועיקתא חנא בניכוון : טז ממתא חסחון ית יתבי קרמא חניא לפתגם דחרב נקרא יתה ויתר כל דקרת יתה
 בעיקרה לפתגם דחרב : יז וית כל עדאה חכנטשון במצע פלטימא ותקדו בנתיא ית קרמא ויתר כל עדאה
 נסיר קדם : יח אלהינו ויתר מל חרוב לעלם לא התכני חרב : יח ולא אידיביק בידכוון מועם מן שקמא יתן
 בקלל דותיב : יח חקוף רוגיה וקמור עליכוון רחמיין וירחם עליכוון ומטעכוון היקמא בקיים דאבהרכוון :
 יט ארום תקבלוין למימרא בני אלהינו למנטור ית כל פיקודי וצאנא מפקדי לכוון יוקא דין למעבד דבשר קדם

ירושלמי

בניו חביבו אמתו קדם : אלהינו לא תעבדו חבורין
 חבורין לפולחנא נוקריהיא ולא פשווון קרחה על בית
 אפיכוון לטמי בפשא דמית :

א אלהינו : א רזי כבניו פביכוון אמתו קדם :
 אלהינו לא תגורו בישרכוון וקרא תשרו כליל דימער
 על בית אפיכוון על נפש דמית : ב ארום עם
 קדיש אמתו קדם : אלהינו וקכוון אתרעי : אלהינו
 למתווי ליה לעם חביב מקל עממיא דעל אפי אקעא :
 ג לא תיכלון כל מועם דתחיקות מכוון : ד

דא היא בעיקרא דתיקלון חורין

דאימר

רשי"י

(יד) בני בליעל - (שם) בלועול שפרקו עולו של מקום : אנשים - (סנהדרין פ"ח) ולא נשים : יושבי עירם - ולא
 יושבי עיר אחרת וכלן אמרו אין נבשית עיר הכדמת עד שידחה אנשים ועד שיהיו מדיניה מנוכה : (טו) ודרשת וחקרת ושאלת
 חייב - (שם) מכלן ליוודו ובעת קירות מרכוי העקרא כלן יסג' דריסה ופוקירס ופיעט ושאלת חייבון וממנו למדו בדיקות -
 וכמקום אחר הוא חומר (דברים י"ט) ודרשו השופטים היטב וכמקום אחר הוא חומר (שם י"ז) ודרשת היטב ולמדו היטב היטב לזירה שם
 ליתן החומר של זכוכה : (יז) הכה תכה - (ב"מ ל"א) אם איך יכול להמיתם כמיתה הכתובה בהם המיתם בחמרת :
 (יז) לה' אלהיך - לשמו וכסילו : (יח) למען ישוב ה' מחרון אפיו - שכל זמן שע"א בעולם חרק אף בעולם :
 (יח) לא ההגדרו - לא תפנוגד וכו' : וכו' כדכנס על מת כדרך שהמוריים עושין לפי שאתם בניו של מקום ואתם ראויין להיות גאים
 ולא גדודים ומקור חיים : בון עיניכם - חלל הפרשת וכמקום אחר הוא חומר ולא (וקרא בא) יקחו קרחה כראשם לעשות כל הראש ככין
 סעינים : (ב) כי עם קרוש אתה - קדושת עמך מלכותך ועוד וכן כמר"ב : (ג) כל העובד - (חורין ק"ד) כל
 שתעבתיך כגון נרס און ככור כדי לשמחו כמדונה הרידכר שתעבתי לך כל מוס לאיסיס בו - באלמדו בון מלא ישמשו ויאלכל על אותו
 חמוס - בשל כסר כפסל הרידכר שתעבתי לך והוהיר כלן על אכילתו : (ד) זאת הבהמה - איל

באר רחובות דקדוקי רשי"י

יקחער עמד ואם היה חומר יעבכתו וכו' רצה לומר לא היה אפשר לחימר בכלן יעבכתו משום דלאו ביתה סמלה משלשן
 על הלוח ובאמת בוונת הפסוק על התלוח לכן בתב והעכעת :

הוצרבת

רשבים

(ח) ולא תתנודו - עדכעיס ויתגודו בטפטס כמרכות וכרמחם - כמנגודו וילכל : למען

מבלל יופי

שדשו מאם זההא נוספת לפי שהמלה מלעיל וענעה כלום -
 יד (א) (לא תהגורו) - ענין שרישה בכשר : (ב) (כי
 עם קרוש אתה) - בא מלרע ובוקף : (ד) זאת
 הבהמה - חיה בכלל בהמה כי אמר אחריו אילו צמי ויחמור
 כפירוש שמואל"ז : (שהשנים) - כסמוך בצרי וכן
 וישא עינים ומשפטו כהראות למד הפועל וישא
 בפלס בלה דורה הקטן מן חכמים וכן העדים
 יקרא

(יד) בני בליעל - אנשי
 דשע והוא שם : (טו) ובון
 והרבר - בלומד נמן מפי
 והשדים שאשרו חקרה : (טז)
 (ד"פ ח"ב) - חודו של חרב
 עקרא פה : (יח) (כליל) -
 יכמו כחו וכן אמר הרמב"ם
 גמור : (יח) (כאומדה) -

וכתב היראכ"ע סת"א מלה
 מורכבת כל יעל פנון תפלה סלח
 יעל ולא יגדל ולא יחיה - ור"ק
 חמר ככה הרפעק מלא יעלה
 ולא ילית - וייתקן סת"א כוונתו
 יעל שפוק יתענו אול המורה :

שור שרה כשבים ושה ימים : ה איל
 וצבי ויחמור ואמון ודישן ותאו וזמר :
 ו וכל בהמה מפרסת פרסה ושסעת
 שסע שתי פרסות מעל חנה בבהמה אתה
 תאכלו : ז אך את זה לא תאכלו ממעלי
 הנדה וממפריטי הפרסה השסועה את-
 מ הנמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה
 גדה המה ופרסה לא הפריסו טמאים הם
 לכם : ח ואת החזיר כי מפריס פרסה
 הוא ולא גדה טמא הוא לכם מבשרם לא
 תאכלו ובגלתם לא תזעו : ט את-
 זה תאכלו מבל אשר בפנים כל אשר לו
 סנפיר וקשקשת תאכלו : י וכל אשר
 אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו טמא
 הוא לכם : יא בל צפור טהרה
 תאכלו : יב וזה אשר לא תאכלו מהם
 הנשר והפרס והעזניה : יג והקראד
 ואת האיה והפית למינה : יד ואת בל-
 ערב למינו : טו ואת בת היענה ואת-
 התחמס ואת השחף ואת הגץ למינהו :
 טז את הבוס ואת היגשוף והתנשמת :
 יז והקצאת ואת הקחמה ואת השלך :
 יח והתסידה והאנפה למינה והדוביפת
 כזוה תעא והעטלף : יט וכל שרץ העוף טמא הוא
 לכם

מ

ז

כזוה ח"ע

רש"י

דעיון : ה אילא וסביא ויחמורא ויגלא
 ורימא ותורבלא ודישא : ו וקר בעירא
 דסדיקא פרסתא ומטלפן שלפין תרתין
 פהסרזא מסקרה פישרא בבירא ירה
 תיכלון : ז ברם ית-דין לא תיכלון מן-
 מסקי פשרא ומסדיקי פרסתא מסל-פי
 טלפיא ית-נמלא וית-ארנבא וית-טפוא
 ארי-מסקי פשרא אנון ופרסתהון לא סדיקא
 מסאבין אנון לכון : ח וית-חזירא ארי-
 סדיק פרסתא הוא ולא פשר מסאב הוא
 לכון מבסריהון לא תיכלון ובגילתהון לא
 תקרבון : ט ית-דין תיכלון מבל דבמא
 כל דליה ציצין וקלפין תיכלון : י וכל
 דלית-ליה ציצין וקלפין לא תיכלון מסאב
 הוא לכון : יא בל-ציפר דבי תיכלון :
 יב ודין דלא תיבלו מנהון נשרא וער
 ועזא : יג ובת-כנפא וטרפימא ודימא
 לזנה : יד וית בר-עורבא לזניה :
 טו וית בת-נעמיתא וציצא וציפר-שחפא
 ונצא לזניה : טז וקרנא וקיפופא וכותא :
 יז וקרנא ויבקרנא ושליונא :
 יח וחתרימא ואבו לזנה ונגר-טורא
 ועטליפא : יט וכל ריחשא דעופא מסאב
 הוא

(ח) אילוצבו ויחמור - למדנו שחמור בכלל פהמה (חולין ס"ג) ולמדנו שבהמה נשית טמאה מרובה מן הבהמה שכלל חקו פורע
 לת המועט : אקו - מתורגם יעל (איוב ל"ט) יעל סלע הוא אשכנזי : והאו - תורכל"ח תור היער כחל"ח יער כלשון ארמי :
 (ו) מפרסת - מדוקה כתיב וסו - פרסה - פלאט"ה : ושוסעת - חלוקה בשתי צדדים שיש מדוקה ואינה חלוקה כלפריט
 ויהי טמאה : בבהמה - (חולין ס"ט) משמע טה שמונת בהמה : חכל וזכח חזרו ושהשילב מותר בשחיטת חמו : (ז) השסועה -
 (נדה כ"ד) כריס היא טה להטי גבין וסטי

ואימר בני החילון ולא בני מסאבין ונדון בני עזין ולא עירובי טמנין : ה אילון ומבין וקמרון ועליו וריקון
 ותורי בר ורצין : ו וכל בעירא דמדיקא טלפיה
 ולה קרנין וסדיק סדקא מסקא פישרא בבכירא ירה
 מיכלון : ז ברם ית דין לא מיכלון ממסקין פישרא
 ומסקנין פסקא שלילא דדייה קרנין רישין ופרמין

שדראין הואיל וליה פוגיה תו לבתתויקא ות גמלא ות ארנבא ות טפוא ארום מסקי פישרא הינון ופרסתהון לא
 סדקון מסאבין הינון לבון : ח ות חזירא ארום סדיק פרסתא הוא וליה פנפיק ביה דסדיק ולא פשר מסקיב
 הוא לבון מפיסתהון לא מיכלון ובגבילתהון לא תקרבו : ט לתור ית דין מיכלון מן קל דכמיא כל דיליה ציצין למפרח
 ומרסקיהון על מושפיה ואין נתרון ואשפיה סד תחות ליסתיה ומד תחות ציציתה נמד תחות גונביה יתיה מיכלון :

י וכל דליה ליה ציצין ומרסקיהון לא מיכלון מסאב חזירא לבון : יא קד ציפר דכי דאית ליה זפק
 וקירקבניה קריוף דאית ליה צבעא יתרא וקלא דריס
 מיכלון : יב נדון דלא מיכלון מנהון גישרא ועזיא
 ובר גיזא : יג ובייקא חיוקרא ואוקמקא דרייה
 איבו ובייקא לונה : יד ות כל בני עזרבא לזניהון :

טו ויה ברת נעמיתא ות חטיפתא ות ציפר שפתא ות בר נצצא לזני : טז ות קפופא ות שלי נגנא
 מן ימא ויה צריא : יז וקקא חיוקרא ואיקמקרא
 השקקרא : יח ובייקא חיוקרא ואוקמקא לונה
 נגבר טירא וערפרא : יט וכל דיבבי ויבורי וזני
 דטלופחי ופולי דפשרי מן אוכלא ופרחין הי בעופא

ירושלמי

נדון דלא מיכלון מנהון גישרא ועזיא וברקנא :
 וקמא ות איבו ובייקא למינה :

ירושלמי

ובייקא חיוקרא ואוקמקא למינה ות גיר טורא ות
 תרסקא :

מסאבין

רשי

שדרות חזרו רכותו למה נשנו כהמות מפני הסועה וכעופות מפני הראה שלא אחרו כ"כ : (ה) ובגבלתם לא הגעו
 (ח"כ) רכותו פירושו כרגל שאדם חיבלטרה את עצמו כרגל יכול יהיו מוזהרים ככל השנה"ל (ויקרא כא) אמור אל הכהנים וגומר
 ומה טעמא דהת קמורה כהנים מוזהרים ולא ישראל מוזהרים טעמא נכלה קלה לא כל שכן : (יא) כל צפור שהורה תאכלו
 (קדושין נ"ו) להיתר משולחת שמועט : (יב) וזה אשר לא תאכלו מהם - לאסור את השמחה : (יג) הראה והאידה
 (חולין סב) היא דאיה היא דאיה היא דאיה ולמה נקרא שמה ראה שרוח כוונת ולמה הזהיר ככל שמועטם שלא ליתן פתחון פה לכעל דין לחלוק
 שלא יאה האוסר קורא אותה ראה ויכח להיתר חומר ו דאיה שמה או איה שמה וזו לא חסר הכתוב וכעופות פירט לך הטוחים ללמד שהעופות
 טעורים מרובים על הטוחים לפיכך פירט את המועט : (יד) התנשמה - קלכ"א ש"ו ריז : (טו) שלך - השולח דגים יון הים :
 (יח) דוכפת - סוף תרגום הכר וכלעו הרו"פ וכלכלתו כפולה : (יט) שרץ העוף - הם העופות הרומשים על הארץ כגון
 זכופין

מכלל יופי

יקרא שרה : (ה) (וחומר) כתב רבי יונה כי בן
 קורין אותו בלשון ערבי והיא חיה דומה לעז נדור :
 (ואקו) - הוא תיש הכר : (ודישון) - הוא שם חיה
 וידעה אנקלוס הוא הראש שהרגמו רימא : (והאן) - הוא
 שור הכר : (וזמר) שם חיה כתב רבי יונה נקראת בלשון ערבי
 זוראפה : (יא) (כל צפור שהורה) - בתלמוד זכרו צפור
 בלשון נקבה ואמרו צפרת ברסין - ומה שאמר במקרא
 צפור שהורה צפור הוא שם כלל לכל העופות כמו שאמר
 גם כן ואת הצפור לא בתר וכלל בו התור והגוזל - וכן אמר

לכם לא ואכלו : כ כר-עוף טהור
 לא תאכלו : כא לא תאכלו כל-נבלה לגר
 אשר-בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי
 כי עם קדוש אתה ליהוה אלהיך לא תבשל
 דמי בחלב אמו : פ
 כב עשר תעשר את כל-תבואת זרעך
 תוצא השדה שנה שנה : כג ואכלת לפני
 יהוה אלהיך במקום אשר-יבחר לשכון שמו
 שם מעשר דגנך תירשך ויצהרך ובכורת
 בקרה וצאנך למען תלמד ליראה את-יהוה
 אלהיך כל-הימים : כד וכי-ירבה ממך
 הדוד כי לא תוכר שאתו כי-ירחק ממך
 המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשום שמו
 שם כי יברכה יהוה אלהיך : כה ונתתה
 בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל-המקום
 אשר יבחר יהוה אלהיך בו : כו ונתתה
 הכסף בכל אשר-תאונה גפשה בבקר ובצאן
 ובבין ובשקר ובכל אשר תשאלה נפשך
 ואכלת שם לפני יהוה אלהיך ושמת אתה
 וביתך : כז והלוי אשר-בשעריך לא
 תעזבו כי אין לזו חלק ונתלתה עמך :
 טח בח מקצה שלש שנים תוציא את-
 כר-מעשר תבואתך בשנה ההוא והנחת
 בשעריך : כט ובא הלוי כי אין לו חלק
 ונתלתה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר
 בשעריך ואכלו ושבעו למען יברכה יהוה
 שמי אלהיך בכל-מעשה ידך אשר תעשה :
 פ

המדיני
 כמאזרח

תמוז העד

הוא לכון לא ותאכלו : כ בל-עופא דמי
 תיכלו : כא לא-תיכרו כל-נבילה
 לתומב-ערב דבקרנך תתנינה וייכלינה או
 תובנינה לבר-עממין ארי עם קדוש את
 קדם יי אלהך לא-תיכלו בשר בחלב :
 כב עשרא תעשר ית כל-עללת זרעך
 דיפקרקלא שתא שתא : כג ותיכול קדם
 יי אלהיך בארמא דיתרעי לאשרא
 שכניתיה-תמן מעשר עבורך חמרך ומשחך
 ובוכרי תורך וענך בריל דחילף למדחך
 קדם יי אלהך כל-יומא : כד וארי-יסגי
 מנך אורחא ארי-לא תיכול למטליה ארי-
 יתרחק מנך אתרא דיתרעי יי אלהיך
 לאשרא שכניתיה תמן ארי וברכינך יי
 אלהך : כה ותחן בכספא ותצור כספא
 בידך ותתך לאתרא דיתרעי יי אלהך ביה :
 כו ותחן כספא בכל-דיתרעי נפשך בתורי
 דבענא ובחמר-חבת ועתיק ובכל-דמשאלינך
 נפשך ותיכול תמן-קדם יי אלהך ותחדי את
 ואינש-ביתך : כז ולנא דבקרנך לא
 תשקנינה ארי לית-ליה חולק ואחסנא
 עמך : כח מסוף תלת שנין תפיק ית-
 כר-מעשר עללתך בשמא ההיא ותצני
 בקרנך : כט וימי לנא ארי לית-ליה
 חולק ואחסנא עמד גיורא ויתמא וארמלתא
 דבקרנך ויכלו וישבעו בריל דיברכינך יי
 אלהך בכל-עובדי ידך דתעביד :
 פ

מסאמין אינן לכוון לא יתאבלו : כ כל גיבא דביא תיבלו : כא לא תיבלו כל דבעתקלא בעתקא לגיור
ערל דקיקוניכוניתונגה ויבלוגה או מדין דבר עמקין ארום עם קדיש ארון קדם : אלהכוון לית צתונו בשאין ? מיבשלא
כל רבו למיכול כשר בחלב תריותו קשרבו בקרא :

ירושלמי

עמי בית ישראל מעשרא תעשרון ירת כל עללת
ורעיון מקדי צתו ורעיו באפי ברא ובנשיו עללו בכל
שנא שניא עמי ישראל לירת אתון רשעין למעשרא
ולמיכול מן פירי שניא ועד פירי שניא :

כב הו זתירין לעשרא פיריכוון מן דאתו בפקין
ובקשו מן תקלא כל שהא ושהא ולא פירי שהא על
פירי שהא אחריו : כג ותיבלו מעשרא תנינא
קדם : אלהכוון בצתרא דיתרעי לאשראה שכינתיה תמן
מעשר עיבוריכוון מקריכוון ומשקתכוון וכן פירי רתיריכוון

ועגיוכוון מן בגלל דתיבלו למידחל מן קדם : אלהכוון כל יומיא : כד וארום ימי מנכוון אורחא ארום לא
תיכול למסוקרא ית מעשרא ארום יתרחק מנכוון צתרא דיתרעי : אלהכוון לאשראה שכינתיה תמן ארום יתרינד
אלהק : כה ותחלל בכספא ויהו פריטי ציריון כידך ותסד לאתרא דיתרעי : אלהכוון בידה :

כו ותיתו כספא בכל דיתרעי בפשד בתורי ובענא ובתטר חבת ועתיק וקבל דתשילינד בפשד וראבלו תמן
קדם : אלהכוון ותחדו אתון ואנש בתכוון : כז ולניא דקיקוניכוון לא תשקוניא ארום לית ליה חולק
ואחסנא עמכוון : כח מסוף תלת שניו תפקו ית כל מעשר עללתיכוון בשמא יהיה ומצניעו בקירויכוון :

כט גימי ליצרה ארום לירת ליה חולק וצתקנא עמכוון וניורא ויתקמא וצתמלמא דקיקוניכוון ויבלו ויסקעו

מ

רשי

דיוכוון ורעיו ומפסי טמאים הם קרוים טרן : (כ) כל צוף טהור תאכלו - ולא את הטמא כל ליתן עשה על לא תעשה וכן ככהמה כתיב
אותה תאכלו ולא ככהמה טמאה ללו הכא מכלל עשה עשה לעבור עליהם בעשה ולא תעשה : (כא) לגרא אשר בשעריך - גר תושב
שקבל עליו שלא לעבוד ע"א ואוכל נבלות : כי עם קדוש אתה לה' - (ספרי) קדש את עמך כמותך דברים המותרים ואחרים
זהנים הם איסור אלת תירס כפניהם : לא תבשר גדי - (חולין ק"ג) שלשה פעמים פרט לחיה ולעופות ולכמה טמאה -
לא תבשר גדי : (בב) עשר העשר - מה ענינה אל זה אמר להם הקב"ה לישראל אל תגרסו לי לשלגדיים של תבואה עד
סוף כעני אמותיהן שאם אין אתם מעשרים מעשרות כראוי כשהוא סמוך להתבשל אתי מניא רוק קדים והיא משדפתן מאמר (מלבי"ם)
י"ט) ושדה לפני קמה וכן לענין כמרים : שנה שנה - (ספרי) מלאן שאין מעשרין ית הסדה עליהן : (בג) ואכלתונו -
מה מעשר שני שכבר למדנו ליתן מעשר ראשון ללוים מאמר (במדבר י"ח) כי תקמו מואת בני ישראל וגומר - ונתן להם רשות לאכלו ככל
מקום מאמר (שם י"ח) ואכלתם אותו ככל מקום על כרחך והמעשר אחר הוא : (כד) כי יברכך - שמהא התבואה מרובה לשאת -
(כו) ככל אשר תאווה נפשך - כלל - בכרך ובצאן ובין ובשכר - פרט - וככל אשר תשאלך נפשך - (ספרי ב"ק ס"ג)
חור וכל מה הפרט ופרטש ולדולדות הארץ ורחוי לטאכל אדם ומ' : (כז) והלוי לא העובגו - מליתן לו מעשר ראשון : כי אי
לו חלק וגחלה עמך : (ספרי) ילאו לקט שכחה ופאה והפקר שאף הוא יש לו חלק עמך כהן כמון ואינן חייבים במעשר :
(כח) מקצה שלש שנים - בא לומר שאם השהה מעשרותיו של שנה ראשונה ושנייה לשמטה שיכערס מן הבית בשלישית :
(כט) ובא הר"י - ויטול מעשר ראשון - והגר והירום - ויטלו מעשר שני שהוא של עני של שנה ואלא תאכלנו אתה כירושלם
דרך סוקקת לאכול מעשר שני של שתי שנים : ואכלו ושבועו - תן להם בדי שבוע מלאן אמרו אין שומתין לעמי כגורן וכו' ואתה הולך
לירמלים במעשר של שנה ראשונה ושנייה שהסית ונתודה (דברים כ"ז) בערתי סקדש מן הבית כמו שמפורש (שם) כתי תכלה לעשר :

מק

רשבים

(מג) למוען תלמד ליראה - כשתראה מקום שטיה וכהנים כעבודתם ולוים כדוכנס וישראל כמעמדם : (כו) והלוי אשר בשעריך
לא תמונו - שלא תשתהו עיניו ותישיכ לו : (כח) מקצה שלש שנים שנת

מכלל יופי

הכל היאר מפרדשים בפרשת שמיני : (כא) לגרא אשר
בביתך תהנה האבלה - הוא הגר הגר בארץ ישראל
שקבל עליו שלא לעבוד ע"א : (כב) (עשר מעשר) -
עויל הכבר מעשרה רוצה לומר תתן
מעשר : (ב"צ) השדה - פירושה יוצא מן השדה מן הגר

מק

טו

ס

א מקץ שבע שנים תעשה
 שְׁמִטָּה : ב וְנָה דְבַר הַשְּׂמִטָּה שְׁמוֹט
 כְּלִי בְעַל מִשְׁהָ יָדוֹ אֲשֶׁר יִשְׂרָה בְרַעְרוֹ
 לֹא יִגַּשׁ אֶת-רֵעֵהוּ וְאֶת-אָחִיו כִּי-קָרָא
 שְׁמִטָּה לַיהוָה : ג אֶת-הַנִּכְרִי תִגַּשׁ וְאֲשֶׁר
 יִהְיֶה לְךָ אֶת-אֲחִיךָ תִשְׁמַט יָדְךָ :
 ד אִפְסָ כִּי לֹא יִהְיֶה-כֶּה אֲבִיוֹן כִּי-בִרְכָךְ
 יִבְרַכְךָ יְהוָה בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נַחֲמֶךָ
 לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ : ה רַק אִם-שְׁמוֹעַ
 תִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
 אֶת-כָּל-הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִכִּי מִצְוֶה
 הַיּוֹם : ו כִּי-יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּרַכְךָ כַּאֲשֶׁר
 דִּבַּר-לְךָ וְהִעֲבַטְתָּ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא
 תִעֲבֹט וּמִשְׁלַת בְּגוֹיִם רַבִּים וּבָךְ לֹא יִמְשְׁלוּ :
 ז כִּי-יִהְיֶה-כֶּה אֲבִיוֹן מֵאֶחָד אֲחִיךָ
 בְּאֶתְד שְׁעָרֶיךָ בְּאֶרְצְךָ אֲשֶׁר-יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ
 נָתַן לְךָ לֹא תִאֲמָץ אֶת-לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ
 אֶת-יָדְךָ מֵאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן : ח כִּי-פָתַח
 תִּפְתַּח אֶת-יָדְךָ לוֹ וְהִעֲבַט תִּעֲבִיטֵנוּ דִּי
 מִחֲסָרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ : ט הִשְׁמַר לְךָ פֶּן
 יִהְיֶה דְבַר עִם-לִבְּךָ בְּלִיַּעַל לְאֹמֶר קִרְבָּה
 שְׁנַת-הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׂמִטָּה וְרַעְיָה עֵינֶיךָ
 בְּאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא עֲלֶיךָ אֵל-

מצוה טע"ו
תע"ו טע"ו

מצוה טע"ז
מצוה טע"ח

מצוה ט"ט

ש

יהוה

רש"י

א מסוף שבע שנים תעבד שמטתא : ב ודין
 פתנס שמטתא דישמט בל נבר מרי רשו
 דירשי בחבריה ולא יתבע מן חבריה ומן
 אחוהי ארי קרא שמטתא קדם י : ג מן
 בר עממין תתבע ודיהי לך עם אחוד
 תשמיט ידך : ד לחוד ארי לא יהי בך
 מסבינא ארי ברכא וברכונא י בארעא בני
 אלהך יהי לך אחסנא למירתה : ה לחוד
 אם קבלא תקבל למימרא בני אלהך למטר
 למעבדית בכל תפקידתא הדא דאנא מפקיד
 לך יומא דין : ו ארי יי אלהך ברכך בקמא
 דמליל לך ותוויף לעממין סניאין ואת לא
 תוויף ותשלוט בעממין סניאין וברך לא
 ישלטון : ז ארי יהי בך מסבינא חד מאתך
 בתרא מקרנך בארעך בני אלהך יהיב לך
 לא תתקיף ית לברך ולא תקפוץ ית ידך
 מאחוד מסבינא : ח ארי מפתח תפתח
 ותידך ליה ואופא תוויפינה כמסת חסרוניה
 דיתסיר ליה : ט אסתמר לך דילמא יהי
 פתנמא עם לברך ברשע למימר קריבת
 שתא שביעתא שתא דשמטתא ותבאש
 עינך באחוד מסבינא ולא תתן ליה ויקרי
 עלך

(א) מקץ שבע שנים - יכול שבע שנים לכל מלוה ומלוה ת"ל (שם ט"ו) קרבה שנת השבע ואם אתה אומר ז' שנים לכל מלוה ומלוה
 להלוות כל אחד ואחד היאך היא קריבה הא למדת שבע שנים למנין השמיטה : (ב) שמוט כל בעל משה ידו - שמוט את ידו של כל
 בעל משה : (ג) את הנכרי תגוש - וזו ענין עשה : (ד) אפס כי לא יהיה בך אביון - ולהלן הוא אומר כי לא יחדל
 אביון - אלא כוונתו שאתם עושים רובנו של מקום אביונים כאלהים ולא ככס וכשתי אתם עושים רובנו של מקום אביונים ככס : אביון -
 דל מעני ולשון אביון שהוא תאכ לכל דבר : (ה) רק אם שמוע תשמע - חן לא יהיה כן אביון : שמוע רשמע - שמע
 קדוה ושמיעין אותו כרבה : (ו) באשר דבר לך - וזמן דבר (דברים כ"ח) כרון אתה בעיר : והעבטת - כל לשון הלוואה
 כשנפול על המלוה נופל כלשון מעביל כגון וכלוית והעבטת ואם היה אומר ועבטת היה מופל על הלווה כגון ולוית (י) : והעבטת
 ג"ס

מן בגלל דיקרביכון ואלהכון בכל עובדי יריכון דמעבדון : א מסוף שבועתי שנין מעבדון שמיטתא :
 ב נדון אהוויית הילכת שמיטתא אשמיטו כל בר נש מרי מזופתא דיוזף בתבריה לית ליה רשו למתקא
 בתבריה למתבוע אוזפותיה ולא מן אחוי בר ישראל ארום קרא בית דינא שמיטתא קדם : ג ית בר
 עמינו תרחוק ודינא די יתני לך עם אהרף משמיט דך : ד לחוד אין אתון עסיקין בשענונתא דאורייתא לך
 יתני בכו מסקנא ארום בקרא יכרככו וקראע בן אלהכון יתיב לכו אהסנא למרתה : ה לחוד אין קבלא
 מתקלון למיקרא בן אלהכון למינטור ולמייעבד ית כל משקינתא תרא גאנא מפקיד לכו ימא דין : ו ארום ו
 אלהכון ביבככו הי קמא דמליל לכו ותמשכנו עממינו סניאין ואחרו לא תתמשכנו ותשלטון בעממינו סניאין ובכו
 לא ישלטון : ז ואין לומיכו עמינו במינונתא דאורייתא ויהו בכו מסקנא ממד אהרף בתרא מן קרווד קאצרף
 בן אלהרף יתיב לך לא תמקף ית לקדף ולא תכנע ית אידך מאחרף מסקנא : ח אלא מספח תפתח ית
 אידך ליה ומקפא תופיעיה הי כמפת חוקריה דייקסר ליה : ט אסמקרו לכו דלקא יתני פתגם עם לבכו
 דוננתא למישר קריברת שפא שקיעתא שפא דישמיטתא ומבאש עיגיון באחוכו מסקנא ולא מתגון ליה ונקבול
 עליכון

רש"י

גויים . יכול שתהא ליה מזה ומלוה ליה ת"ל ואתה לא תעבט : ומשלח בגוים רבים . יכול גוים אחרים מושלים עליך ת"ל לוכך
 לא יעשלו : (1) כי יהיה בך אביון . התאם תאם קודם : באחד אחיך . אחיך מאפיך קודם לאחיק מאפיך : שעריך .
 עניי עירך קודמים לעניי עיר אחרת : לא תאמץ . יש לך חסם שמוטער חס יתן חס לא יתן לכה נאמר לא תאמץ יש לך חסם שמוטע את ידו
 וקופלה לכה נאמר לא תקפון : מאחד האביון . חס לא תתן לאוסוף להיות אחיו של אביון : פתוח תפתח . (ב"מ ל"א) אפילו
 כמה פעמים (1) : (ח) כי פתוח תפתח . הרי כי משחז כלשון אלא : והעבט תעביטנו . חס לא רצה כמתנה תן לו כהלואה :
 די מחטורו . ולי אתה מלוה להעשירו : אשר יהסר לו . אפי' סוס לרטיס עליו ועבד לרוץ לפניו : לו . (בתובות קו) זו אשה וכן
 וכן הוא אומר (בראשית ב') אעשה לו עזר כנגדו : (ט) וקרא עליך . (ספרי) יכול מלוה ת"ל (דברים כ"ד) ולא יקרא : והיה
 בך

באר רחובות דקדוקי רש"י

(1) הוצרכה לדעת רש"י לא הו"א הלימוד מזה פעמים וכפל לשון פתוח תפתח דאסן תקצה מזה פעמים מזה ליה דלמא
 תרי זונא ותו לא אלא כוונת רש"י מודתים פתוחי בקמך וחולס והיינו לשון מקור וענין המקור שכולל הרבה עד אין
 סוף וזה מזה פעמים כי כן דרך הגמרא כאשר תראה לומר סך אין קץ אמרה מזה פעמי' ועל דרך זה נתן תתן וכן טולס וכן כתב בהר"א
 הגאון כעל תוספת יוס טוב כסס הרנוכ"ס כסוף ומסכת חולין כד"ה שלח וכפרק ב"ת דכסא נזייעא משנה ט"ת כד"ה הסב וכמונות
 רבות וגם הכיאות לזעיל כפרשת פנחס כד"ה רור ע"ש : (1) משמע דרצה לומר כי יו"ד אחת היא סימן לשון יסוד וזה ליה
 מליכו כסוס וקום שיהיה כיו"ד סימן לשון יסוד אדרבה זה מליכו הו"א היא סימן לשון רכיס אלא רצה לומר אלו הוי כתיב לענין ביוז
 אחת והיתה או כיו"ד תעורת ה"א אות אחרונה מן השורש כי שרשן ענה וכיון דלריכנא ה"ד לגוף השורש אסבן אין כו' סוס סימן הרכוב
 לפי

רש"י

עשאר עגי . (ב) כי קרא שמיטה לה' . כלומר כי הגיע זמן שמיטה מן מקראי קודש קראו עלי מועד קראנוס כלס לשון זמן :
 (ד) אפס כי לא יהיה בך אביון . חס תשוט הקב"ה ישלם לך : (ה) חס שמע תשמע והעבטת תקח משכנתם כעל כורתם
 על הלואותיך : (ח) כי פתוח תפתח את ידך . אלא השיר לך פני יהיה

מכלל יופי

טו (א) (מקצ' . החלת הזמן ואף על פי שענינו סוף להשמטה כספים הוא תחלה להשמטת
 קרקע ולשלוח עבדים כי הראש והסוף יקרא קצרה :
 (שמיטה) . ענין עובדת הרבך ונטישתי וכן כללם :
 (ב) (קשה ידו) . כמכלל בינוני ובסמוך בעריותהון
 שרוא . שם כפלס פטת ענין חוב : (לא יגש) .
 ענין לחץ : (ו) והעבטת והלוית : (לא העבט) .

יהוה והיה בך חטא : י גתון תתן לו
 ולא יבוע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר
 הזה יברכה יהוה אלהיך בכל מעשה ובכל
 משלח ידך : יא כי לא יחדל אביון מקרב
 ת הארץ על-כן אנכי מצוה לאמר פתח תפתח
 את-ידך לאחיק לענייך ולאביונה בארצך :
 ס יב כי-ימכר לך אחיק העברי
 או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה
 השביעית תשלחנו חפשי מעמך :
 יג וכי-תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו
 מיוה הפא מיוה הפב ריקס : יד העניק תעניק לו מצאנה ומגנה
 ומקנה אשר ברכה יהוה אלהיך תתן-לו :
 טו וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים
 ויפדה יהוה אלהיך על-כן אנכי מצוה את-
 הדבר הזה היום : טז והיה כי-יאמר אליך
 לא אצא מעמך כי אהבה ואר-ביתך כי-
 טוב לו עמך : יז ולקחת את-המרצע
 ונתתה באזנו ובללת והיה לך עבד עולם ואף
 לאמחה תעשה-כן : יח לא יקשה בעיניך
 בשלחה אתו חפשי מעמך כי משנה שבר
 שכיר עבדך שש שנים וברכה יהוה אלהיך
 שביעי בכל אשר תעשה : ° פ

עלך קדמי ויהי בך הובא : י מתן תתן
 ליה ולא יבאש לבך במתןך ליה ארי בדיל
 פתנמא הדין יברכיך יי אלהך בכל עובדך
 ובכל אושטותיך : יא ארי לא יפסוק
 מסבינא מנו ארעא על-כן אנא מפחדך
 למימר מפתח תפתח ותידך לאחוד לעניך
 ולמסבינך דבארעך : יב ארי יזכר לך
 אהוד ברושדאל או בת-ישדאל ויפלהיך
 שית שנין ובשטא שביעתא תפטרניה בר-
 חורין מעמך : יג וארי-תפטרניה בר-
 חורין מעמך לא תפטרניה ריקן :
 יד אפרשא תפריש ליה מענך ומאדךך
 וממעצרתך דברך יי אלהך תתן-ליה :
 טו ותדבר ארי עבדא הויתא בארעא
 דמצרים ופרךך יי אלהך על-כן אנא מפסיד-
 לך ית-פתנמא הדין יומא-דין : טז והיה
 ארי-ימר לך לא אפוק מעמך ארי רחיקך
 ויתאינש ביתך ארי-טב ליה עמך : יז ותשב
 ית-מרצעא ותתן באודניה ובדשא ויהי לך
 עבד פלח-לעלם ואף לאמחך תעבד כן :
 יח לא יקשי בעינך במפטרך ויתיה בר-
 חורין

כל רש"י

רש"י

בך חטא . מכל מקום אפילו לא יקרא . א"כ למה נאמר וקרא עליך ממחר . אכי ליפרע על ידי הקורא יותר ממי שאינו קורא : (י) נתון
 התן לו . אפילו מזה פעמים : לו . כינו וכינין : כי בגלל הדבר . אפילו אחרת ליתן אהיה מוטל סבר החמירה עם סבר
 המעשה : על-כן . (שם) חפני כן : (יא) לאמר . (ספרי) עלה לטוסתך חני משילך : לאחיק לעניך . לאזה חת לעני :
 לעניך . כיו"ד אחד לשון עני אחד הוא אבל ענייך כפני יודי"ן שני עניינים (ח) : (יב) כי ימכר לך . (קידושין ד) על דוחמים
 כמכרו בית דין כנסייתו הכתוב מדבר והרי כבר נאמר (שמות כא) כי תקנה עבד עברי וכמכרו בית דין הכתוב מדבר חלל מפני שני
 דברים שנתחדשו כאן אחד שכתוב או העבריה חף היא תלח בטע ולא שחפריה בית דין שאין האשה נזכרת כנסייתה שנאמר כנסייתו
 ולא כנסייתה חלל כקטנה שזכרה אביה ולמד כאן שאם ינאלו שש שנים קודם שהביא סימוני תנא ועוד חזק עלה העניק תעניק . (יד)
 העניק תעניק . לשון עדי כנוכה וכחרחית העין דבר שיחא כיכר שהיכות לווי"ן מלשון הטענה על מוארו (ט) : מצאנך מגורנד ומיקבך .
 (קידושין יז) יכול חיון לו חלל אלו כלכד ת"ל אשר ברכך מכל מה שברך בנחיתך ולמה נאמר ויחלו עה חלוי יחזקום שהם ככלל ברכה חף
 כל שהוא ככלל ברכה ינאלו פרדות ולמדו רבותינו (שם) כמסכת ת"ד ט"ז כההותן לא מכלשון ומין : (טז) וזכרת כי עבד

עליכון דרם יי ויוני בכון חובא : י כמון תמנון ליה
 ולא יבאיש לקבון בהתקבון ליה ארום מטול פתקמא דרין
 יקרובון יי אלהבון ככל עוגרובון וכל אושטות ידיו :
 יא ארום מטול דלא צייתו בית ישראל במצוותא
 דאורייתא לא פסקו מסקניו כגו ארעא בגין פו אגיא
 מסקריבון למישר מספח תפתחון ית ידיו לקריביו
 ולעניי שיבתיכון ולמסקניי ארעבון : יב ארום
 ינדון לבון אחוכון בר ישראל או פת ישראל ויפליחגבון
 שית שניו יבמעליי שביעתא תפטרוגיה לבר חרין מניכון : יג
 תפטרוגיה ריקנא : יד מרתרא תרתרון ליה טו
 עבון מן אדיריבון ומן מעצרמבון דקריביו יי אלהבון
 תמנון ליה : טו ותהוו דכרין ארום משעבדון

ירושלמי
 כמון תמנון ליה לא יבאיש בצפיכון בומן תמנון ליה :
 אין נטרין היגון ישראל מצוותא דאורייתא לא דמי
 בהון מסקניו כרם אין שגקין היגון מצוותא דאורייתא ארום
 לא פסקו מסקניו כגו ארעא בגין פו אגיא מספקד ידיו
 למישר מספח תפתחון ית ידיו לאחיכו מסקניא
 ולצריביא דאית בארעבון :

ירושלמי
 כמוןא תמנון ליה : יג
 וארום אין תפטרוגיה בר חרין מניכון לא
 תפטרוגיה ריקנא : יד
 מרתרא תרתרון ליה טו
 עבון מן אדיריבון ומן מעצרמבון דקריביו יי אלהבון
 תמנון ליה : טו ותהוו דכרין ארום משעבדון

תותיו בארעא דמזבנים ופרקבון יי אלהבון מטול פו אגיא
 מספקדו למעבר ית פתקמא דרין יקמא דין : טו ויהי
 ארום יימר לך לא אפוק מן גבך ארום רתקך בית איש ביתך ארום טב ליה דמתהני עמך : יז ותפסי ית מתקא
 ותנעין בארעיה ובתרע בית דינא ויהי לך עבד פלח עד יבלא ואוף לאמתך תכתוב גט חיבר ותתן לה : יח לא
 יקשי

רשי

היית . והענקתי ושנית לך עבות מזרים וכות הים אף אתה הענקת וסנה לו : (ז) עבד עולם . יכול כמשמעות ל (ויקרא כח)
 ושבת איש אל אחותו ואיש אל משפחתו שבוה הא למדת שאין זה אלא עולמו של יוכל (מכילתא) : ואף לאמתך תעשה כן .
 הענק להיכול אף לרעייה הזוה הכתוב אותה ל (שמות כא) אם אמר יאמר העבד עבד כללע ואין אמה נלעת : (יח) כי
 משנה

באר רחובות דקדוקי רשי

לפי דעני אחד כוונתו אכל עניך כשתי יו"דין אף דלריכא יו"ד הראשונה לניף המורש מכל מקום יו"ד שנייה סימן הרבוי היא ואין לשון
 רבים פחות משנים לכן קאמר בשני יו"דין שתי עניים במשמע : (ח) ללשון ראשון מלת העניק הוא מלשון ועניקים לגרנותיך
 והיינו ענין תכשיט הניתן לנואר וכיכר לעין כל כמו כן הוצרכת להעניקו עד שניכרה העניקה לעין כל וכיחור הסמוק (העניק לירין תעניק
 דוא זאלשט לירין) אכל להיות מפרשים מלת העניק הוא מלשון כניעניקו וכעבור דעיקור הדת כעלי קומה היא שטת הרחבת הנואר
 לכן נקראו עניקים כי מלת ענק היא שם דבר לנואר וכיחור הסמוק (העניק אויף האלזין העניק דוא זאלשט אויף האלזין) :
 (ט) הוצרכת לדעת כי לשון עתיד תתפרש כשני אופנים אופן הראשון נוי גמור והכרח וביית אף שמש (דוא זאלשט זיין פריליך)
 כאלו יאמר על דרך חיוב (דוא מוט זיין פריליך) . ואופן השני לשון עתיד אינו מורה בהכרח וכחייב רק לשון הכטמה
 שיכטת

רשב"ם

דבר עם לבסר בלי על כלומר דבר שהוא של רשעים כמו דבר כליעל וכו' . שפתרוכו בן : (יא) כי לא יחדל אכיון מקרב הארץ : כי
 אדם אין דדיק בלרין אשר יעשה טוב ולא יחטא : (יב) אחין העבדו בניכנו או העבדיה שמכרה אביה כקטנותה לאמה . והגיעו שש
 שנים לשמיטה קודם הכאז סימנים : (טו) כי עבד היית והוציאת כרכוש גדול : (יז) ואף לאמתך תעשה כן להעניקה :
 (יח) לא יקשה בעיניך . כשתשלתנו תפסי מעונך כמה שאתה נותן לו משנה וכטילות שכל שכיב בעבודת שש שנים שעבד אותך שאתה
 מעניק

מכרל יופי

מפני הוויבא מלרע שלא כמנהג : (י) (כי בגלר) .
 בסברת :
 (יא) אביון . מוגרת ולא אכה כפלס עליון חביון שהרשע
 עלה חכה ונקרא כן העני כי הוא תלס ויתחזה
 לכל דבר בעבור חסיונו :
 (יד) (העניק העניק לרו) . מענין (תש"א) ועניקים
 אבל

עליו חמץ שבעת ימים תאכל-עליו מצות לחם עני כי בחפזו יצאה מארץ מצרים למען תזכר את-יום צאתך מארץ מצרים על ימי חייך : ד ולא יראה לך שאר בכל-גבלה שבעת ימים ולא ילין מן-הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר :

ה לא תוכל לזבח את-הפסח באחד שעריך אשר יהיה אלהיך נתן לך :

ו כי אם-אל-המקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם תזבח את-הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים : ז ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו ופנית לבקר והלכת לאהליך :

ח ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת ליהוה אלהיך לא תעשה מלאכה :

ט שבעה שבעת חספר-לך מהתל חרמש בקמה תת-לספר שבעה שבעות : י ועשית חג שבעות ליהוה אלהיך מסת נדבת ידך אשר נתן כאשר יברכה יהוה אלהיך : יא ושמתם לפני יהוה אלהיך אתה ובנה ובתך ועבדך ונאמתך

והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך במקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם : יב וזכרת כי-עבד היית במצרים ושמת ועשית את-

מפסיר החקים האלה : פ יג חג הסוכת תעשה לך שבעת ימים באספך מנרגה וגיחבד

יד ושמתם בחגך אתה ובנה ובתך ועבדך ונאמתך

תיכול-עלוהי פטיר לחים עני ארי בבחילו נפת מארעא דמצרים בדיל התדכר ית- יום מפקד מארעא דמצרים כל יומי חייך :

ד ולא יתחוו לך המיר בכל-תחומך שבעא יומין ולא יבית מן-בסקא דחכוס ברמשא ביומא קדמאה לצפרא : ה לית- לך רשו למכס ית-פסקא בחדא מקרוך

ו אלהך יהיב לך : ז אלהן באמתך דיתרעי ו אלהך לאשרא שכינתיה תמן חכוס ית-פסקא ברמשא במיעל שמשא

זמן מפקד ממצרים : ז ותבשל ותיכול באתרא דיתרעי ו אלהך ביה ותתפני בצפרא ותהך למשכנך : ח שתא יומין תיכול פטירא וביומא שביעאה בניש קדם- ו אלהך לא תעביד עבידא : ט שבעא שבעין תמני-לך משריות מגלא בחצר- עומרא דאדמורתא תשרי למימני שבעא שבעין : י ותעביד חגא דשבעיא קדם-

י אלהך מסת נדבת ידך דתתן כמא דיברכיך ו אלהך : יא ותחדי קדם י

אלהך את זבנד וברתך ועבדך ונאמתך וליוואה דבקרנך וגיורא ויתמא וארמלתא דבינך באתרא דיתרעי ו אלהך לאשראה שכינתיה תמן : יב ותדכר ארי-עבדא הוייתא במצרים ותטר ותעביד ית-קמיא האלק : יג חגא דמטלא תעביד לך שבעא יומין במכנישך מאדנך וממיעצרתך :

יד ותחדי בחגך את זבנד וברתך ועבדך ונאמתך

והאמתך

והאמתך

כל יומי חיבון : 4 ותחברונו נקמי פקדא דלא יתקמי לבין חמיר בכל מהומתו שרבעא יונתן ולא יבית בר
 מן בישרא (ס' אמתחא) דתכסון בקמשא ביקמא קמאם לצפרא : ה לית לבון רשו למכוס עד פקדא בחדא
 מן קירוביו דין אלהכו יתיב לבון : ו אלהו באהרא דיתרעו אלהכו לאשראח שכינתיה פמו היבסותיה פקדא וברמשא
 כמיצילית שמשא תיבדוניה עד פלגית ליליאזמן שרית פקדנכו מןמזרים : ז ותטוהו ומילכו באהרא דיתרעו אלהכו ביה
 ותתפני בצפרא מיפק תיא ותהך לקרנוד : ח ביקמא קמא תקרבית עיקרא ותילכו פטירי מעללתא עתיקתא ושומא ימיו
 דאשפירו תהון מרשן למיכול פטירי מעללתא חדתא וביקמא שביעאה תהא תהון בנישין בתושבחה קדם אלהכו לא
 תעברו עיבתא : ט שובקעא שברעין תימגו לבון מןמון דתשרון למשלם מילא למחצוד בתקלא גמר הצד עיקרא
 תישרון לממני שובקעא שברעין : י ותעברו חנוות תיא דשברעין קדם אלהכו וזי במסת נרבת וזיכותיהבמא
 דברביכו אלהכו : יא ותיתרוו בתרענת תיא קדם אלהכו איתו וביכו ויבנתו ויעבדו וצמתיכו ולינו די בקרובכו
 וידיא ותמא נארמלתא די ביעכו באהרא דיתרעו אלהכו לאשראח שכינתיה פמו : יב ותהוון דכירין ארם
 משעברו תיתרוו בתרענת ותעברו עת קמא האליו : יג תיא דמטליא תעברו לבית שובקעא יומיו
 דמטליא מכו למכוש עללתא מאיזירכו ותמא מן מעצרתיו : יד ותיתרוו בתרענת תיכו בשאיתתא ותילא

אתו

רשי

מזרים על העם וכו' : למען הזכור - ע"י אכילת הפסח והמנה את יום זאתך : (ד) ולא ילין מן הבשר אשר הזבח בערב ביום
 הראשון לבקר - אזכרה לזמנך כפסח דורות לפי שלא נאמר אלא כפסח מזרים ויום ראשון האמור כחון הנה י"ד בניסן כמה דאת אמר
 (שמות י"ב) אך ביום הראשון תשחינו שאור ומצתים ולפי שנסלק הכתוב מצניינו של פסח והתחיל לדבר בחקות שבעת ימים כגון שבעת
 ימים מצות תאכלו ולא יראה לך שאור ככל גמולך הוצרך לפרש באיזו זמנה הוא נזהר שאם כתב ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב לבקר
 הייתי חומר שלמים הנשחטים כל שבעה כולן ככל תורתו ואיני כאלוין אלא ליום ולילה לכך כתב בערב ביום הראשון - ד"ח חגיגת י"ד
 הבתולות ודבר ולמד עליה שחללת לשני ימים והראשון האמור באן ביום טוב הראשון הכתוב יודע וכן משמע המקרא כשר חגיגה אחר תזבח
 בערב לא ילין כ"ט הראשון עד קרו של שני אכלתאכלת היא בלרבעה עשר ובחמשה עשר וכן היא שנויה במסכת פסחים : (ו) בערב כבוא
 השמש מועד צאתך ממצרים - (ספרי) כרי שלשה זמנים אלוקים בערב משש שעות ולמעלה זכחה וכבא השמש תאכלהו ומועד זאתך
 אתה שורפהו כלומר נעשה כותר וילא לבית השריפה : (ז) ובשלת - וזו ללי אש שאף הוא קרוי בשול : ופניה בבוקר - (ספרי)
 לבקרו של שני מלמד ששעון ליכה ליל של מולאי יוסטוס (חגיגה טו) : (ח) ששת ימים תאכל מצות - וכמקום אחר הוא אומר שבעת
 ימים שבעה מן היסן וששה מן החדש - ד"ח למד על אכילת מצה בשביעי שאינה חובה ומכאן אתה למד לששת ימים שהרי שביעי בכלל היה וילא
 מן הכלל ללמד שאין אכילת מצה חובה אלא רשות ולא לצמד על עצמו יאלא ללמד על הכלל כולו יאלא מה שביעי רשות אף כולם רשות מן חליצה
 הראשון שהכתוב קבעו חובה שאמר (שמות י"ב) בערב תאכלו מצות : עצרת לה' אלהיך - עצור עצמך מן המלאכה - ד"א כנפיש
 שלמאל ומהנה לשון (שופטים י"ב) נעזרה נאל איתך : (ט) מההל חרמש בקמה - (ספרי מנחות ע"א) משקלר העומר
 שהוא ראשית הקציר : (י) מסתברת ירך - דיגדכת ירך הכל לפי הכרעה הניח שלמי שמתה וקדש קרואים לאכול : (יא) לוי גר
 יתום ואלמנה - ארבע עליבגד ארבעה שכן כן וכתך ועבדך ואמתך אם אתה משמח את שלי אתי משמח את שכן : (יב) וזכרת כי
 עבר היותנו - על ענת בן פדיתך שפסעו ותעשה הפקיס חללה : (יג) באספק - מוען האשיף שאתה מכניס לבית מירות קהן :

רשבים

(א) וחסלת ללי - וצגית כבוקר - איני צריך להתעכב כל ימי הפסח : (ט) מההל חרמש בתרומו - כי העומר בקרא ראשית
 קצירם : (י) משתדילי מוח דבתי ירך - וכן פתרונו (ועשר) (כ"ט ועירט) יוסת די = (יג) באספק מירק
 כעו

מבלל יופי

שגהענו כמצרים : (ח) (ביאם אל המקום) - מלת (י) (מפת) - שרשו מפת והגוים די בתסורו למפת
 המינים למעש : (ט) (שבעת) - לא נשתנה בקבוץ
 להפדוד ביעו זמן שבעי שבעות לחם יחוקא בא - שופטים

ואמרת והלוי והגר והיתום והאלמנה אשר
 בשעריך : טו שבעת ימים תחג ליהנה
 אלהיך במקום אשר יבחר יהוה כי יברכה
 יהוה אלהיך בכל תבואתך ובכל מעשה
 ידיך והיית אך שמח : טז שלוש פעמים
 בשנה יראה כל-זכורך את-פני יהוה
 אלהיך במקום אשר יבחר בתג המצות
 ובתג השבעות ובתג הסבות ולא יראה את-
 פני יהוה ריקם : יז איש כמתנת ידו כברכת
 יהוה אלהיך אשר נתן-לך :

מצוה ט

מצוה ט"ז

ומפטירין עניה סוערה . כישעיה בסיומן ג"ר : קכ"ו . פלא"ה . סימן :

ס ס ס

ואמרת ולינארה וגיורא ויתמא וארמלתא
 דבקרנך : טו שבועא יומין תחוג קדם-י
 אלהך באתרא דיתרעי יי ארי וברכינך יי
 אלהך בכל-עללתך ובכל-עובדי ידך ותהי
 ברם חדי : טז תלת זמנין בשמא יתחוי
 כל-דכורך קדם יי אלהך באתרא דיתרעי
 בחנא דפטיכיא ובחנא דשבויעיא ובחנא
 דמטכיא ולא יתחזון קדם יי ריקנין :
 יז גבר כמתנת ידיה כברכתא דיי אלהך
 דיהב לך :

ס ס ס

יח דינין ופורענין תמני-לך בכל-קרנך
 דיי אלהך יהוב לך לשבטה
 וידוכון ית-עמא דין דקשומ : יט לא-
 תצלי דין לא תשתמודע אפינ ולא-תקביל
 שוחדא ארי שוחדא מעור עיני חכימין
 ומקלקל פתגמין תריצין : כ קושטא
 קושטא הוי-רדיף גדיל דחיחי ותיבת ית-
 ארעא דיי אלהך יהיב לך : כא לא-תצוב
 לך אשרת בר-אילן בסטר מדבחא דיי
 אלהך דתעביד-לך : כב ולא-תקים לך
 קמא דרחק יי אלהך : א לא-תכוס קדם-
 יי אלהך תור ואימר דיהי ביה מומא כל-

יח שפטים ושטרים תתן-לך בכר-
 שעריך אשר יהנה אלהיך
 נתן לך לשבטיה ושפטו את-העם משפט-
 צדק : יט לא-תטה משפט לא תכיר
 פנים ולא-תקח שחד כי השחד יעור עיני
 חכמים ויסלף דברי צדיקים : כ צדק צדק
 תרדף למען תחיה ויבשת את-הארץ אשר-
 יהנה אלהיך נתן לך : ס כא לא-
 תטע לך אשרה כל-עץ אצל מזבח יהוה
 אלהיך אשר תעשה-לך : כב ולא-תקים
 לך מצבה אשר שגא יהנה אלהיך : ס
 תצד ין א לא-תזבח ליהוה אלהיך שור נשה

מצוה תצא

מצוה תצב

מצוה תצ"ג

תצד ין א

אשר

רשי

ד"א כאספן מנרנך ומיקכן למד שמשכנין את הסוכה כפסולת גורן ויחס (סוכה י"ב) : (טו) והייתאך שמח . לפי פשוטו אין זה
 לשון ציוני אלא לשון הכטחה ולפי תלמודו לחדו תכאן לרכות ליל יום טוב האחריו לשמחה (מ"ד) (י) : (טז) ולא יראה את פני ה'
 ריקם . אלא הכיט עולות ראיה ושלמי חגיגה : (יז) איש כמתנת ידו . (חגיגה ה) מי שיטלו אוכלין כרכה ונכסים מרוכין יביא
 עולות מרוכות ושלמים מרוכים : חסלה פרשה ראה שופטים

מדעם

אשר יהיה בו מום כל דבר רע כי תועבת
 יהוה אלהיך הוא : ס ב כי ימצא
 בקרבך ובאחד שעריך אשר יהנה אלהיך
 נתן לך איש או אשה אשר יעשה את
 הרע בעיני יהוה אלהיך לעבר בריתו :
 ג ואלך ויעבד אלהים אחרים וישתחו
 להם ולשמש או לרח או לכל צבא השמים
 אשר לא צויתי : ד והנדר לך ושמעת
 ודרשת הישב והנה אמת נכון הדבר נעשתה
 התועבה הזאת בישראל : ה והוצאת
 את האיש ההוא או את האשה ההוא
 אשר לשו את הדבר הרע הזה אל שעריך
 את האיש או את האשה וסקלתם באבנים
 ומתו : ו על פי שנים עדים או שלשה
 עדים ימת המת לא ימת על פי עד אחד :
 ז יד העדים תהיה בו בראשנה להמיתו
 ויד כל העם באחרנה ובערת הרע מקרבך :
 פ ח כי יפלא ממך דבר למשפט
 בין דם לדם בין דין לדין ובין נגע לנגע
 דברי ריב בשעריך וקמת ועלית אל
 המקום אשר יבחר יהוה אלהיך בו :
 ט ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט
 אשר יהיה בימים ההם תכשת והגידו לך
 את דבר המשפט : י נעשית על פי הדבר
 אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר
 יבחר יהוה ושמרת לעשות בכל אשר
 יצוה : יא על פי התורה אשר יצוה ועל
 המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור

פתגמא

מ

מדעם ביש ארי מרחק קדס יי אלהך הוא :
 ב ארי ישתכח בינך בחדא מן קרוך דיי
 אלהך יהיב לך גבר או אתתא דיעבד ית
 דביש קדס יי אלהך למעבר קומיה :
 ג ואזל ופלה לטעות עממא וסניד להון
 ולשמשא או לסיקרא או לכל חילי שמיא
 דלא פקידית : ד ויתחני לך ותשמע
 ותחבע יאורת והא קושטא בין פתגמא
 אתעבדת תועבתא דלא בישראל :
 ה ותפיק ית נבכרא ההוא או ית אתתא
 ההיא דעבדו ית פתגמא בישא דדין לתרע
 בית דינך ית נבכרא או ית אתתא ותרגמיון
 באבניא וימותון : ו על מימר חרין
 סהדין או תלתא סהדין ותקטיל דחיב קטול
 לא יתקטיל על מימר סהיד חד : ז ידא
 דסהדיא תהי ביה בקדמיתא למקטליה
 וידא דכל עמא בבתריה ותפלי עבד
 דביש מבינך : ח ארי יתבסי מן פתגמא
 לדעא בין דם לדם בין דין לדין ובין
 מכתש סנירו למכתש סנירו פתגמי פלונת
 דינא בקרוך ותקום ותסק לאתרא דיתרעי
 יי אלהך ביה : ט ותיתי לנתכענא ליואי
 ולנר דנא דיהי בימנא האינון ותחבע
 ויחון לך ית פתגמא דדינא : י ותעבד
 על מימר פתגמא דיחון לך מן אתרא
 דהוא דיתרעי יי והושר למעבד בכל
 דילפונך : יא על מימר אורייתא דגלפונך
 ועל דינא דייחון לך מעבד לא תסטי מן

ש

מצוה תצו

מצוה תצו

ואומר דיהי ביה מוקא או כל כדעם ביש דנגיל ואגיס ארום מרחק קדם יי אלקבוז הוא : ב ארום ישקח ביבכח
 בקרא מן קרוביו דין אלקבוז יחיי לכון גבר או איתא דיעבר הביש קדם יי אלקבוז לטיעפר על קיימיה :
 ג ואזל במר יצרא בישא ופלה למענות עממיא וסגיד לחון ולשמשא או לסיקרא או לכל הילא שממיא דקרא
 פקירית : ד ואתחרא לכון ותשמעון ותיתקעון ית סהרוא טקאות והא קישטא מיון פתקמא אתעבירי תועבהא
 תרא מניכון : ה ותפקון ית גברא ההוא או ית אנתקא התיא דעברו ית פתקמא בישא תרין לתוע בירר דיעבון
 ית גברא או ית אנתקא ותאטלונוו באכניא וימותון : ו על מימר תרין סהרין או תלתא סהרין ותקטיל דמחתיב
 קטול לא ותקטיל על מימר סהרין : ז ידא דסתרא תהי ביה בשירוא למקטליה ודא דבל עמא בגברוריא
 ותפלון עביר דביש מניכון : ח ארום יתפריש

ירושלמי

ארום יתפסי מניכון פתנס לסדר דין גיו דם דקטולין גין
 דם דתחולין גין סכתש צרעתא בין מכפש גרקא טליו
 דביצור למגריכון ותקמיו ותסקון לצמרא די יתרגי יי
 אלקבוז ביה :

מניכון פתקמא לדינא ביני אדם סארב לאדם דבי וביגי דיגי
 גפשתא לדיגי סמניא ביני מכפש צירקא למכפש נתקא
 מלי פלויקא בבית דיכון ותקומון ותסקון לצמרא
 דיתרגי יי אלקבוז ביה : ט ותיתון לגור ברהניא
 דמשיבט לוי ולנת דינא די יהוי ביומיא האינו ותתקעון

מגוריו ויחיו לכון ית הלכת דינא : י ומשקרון על מימר הלכת אויבתא דיתרון לכון מן אתרא ההוא דיתרגי יי
 ותטרון למעבר בקל דלפונכון : יא על מימר אויבתא דלפונכון ועל הלכת דינא דיתרון לכון פעברון לא

הספון

רשיי

על ידי דבור רע . ועוד נדרשו בו שאר דרשות כשחייבת קדשים : (ב) לעבור בריתו . אשר כרת אתכם שלא לעבוד אילים :
 (ג) אשר לא צויתי . לעבדס (מגילה ח) : (ד) נכון . מכוון העדות : (ה) והוצאה אל שערין את האיש
 ההוא וגו' . המתרגם אל שערין לתרע בית דין טועה סכן שמינו אל שערין זה שער שעבר בו או אינו אל אלא שער סנדון כונחמר שערין למטה
 וכחמר שערין למעלה מה שערין האמור למעלה שער שעבר בה אף שערין סאיוור למטה שער שעבר בה . ותרומתו לקירון :
 (ו) שנים או שלושה . אם מתקיימת עדות כשנים למה פרט כך בשלשה להקיים שלשה לשנים מה שנים עדות אחת אף שלשה עדות
 אחת ואין נעשין ויחמין עד סמומו כלס (מכות ו) : (ז) בויפלא . כל הפלחה לשון הכדלה ופרישה שהדבר כדל ומכוסה ממך (ח)
 בין דם לדם . (ספרי סנהדרין פד) בין דם טמא לדם טהור : בין דין לדין . בין דין וכלי לדין מייב : בין נגע לנגע . בין נגע טמא
 לנגע טהור : דבריו ריבות . שיהיו סכמי העיר מולקיס כדכר זה מטמא זה מטמא זה מחייבו זה מוכה : וקמת ועלית . (סנהדרין פ"ו)
 מלמד שבת המקדש נכזה מכל המקומות : (ט) הכהנים הלויים . הכהנים שלא זכרנו לוי : אל השופט אשר יהיה בימים
 ההם . (ספרי) ואפילו אינו כשאר שופטים שהיו לפניו ואתה נדיק לשמוע לו אין לך אלא שופט שבימך : (יא) ימין ושכמאל :
 (סנהדרין כט) אפילו אומר לך על ימין סמוא שמאל ועל שמאל סמואל על ימין ימין ועל שמאל שמאל :

באר רחובות דקדוקי רשיי

(א) משום דלדעת העולם דלא שייכא ענין אפלאה רק כדכר שידוע גוף העסק אלא שנתמיה עליו (כל"א פרוולומדין) תקשה כיון דקאמר
 קרא וקמת ועלית שפע מייכה שאינו יודע כלום והיתך יתכן מלת כי זפלא לכן קאמר רש"י כל הפלחה לשון הכדלה ופרישה הוא
 וראה לומר שיעים העולם כזה כי באמת לא שייכא ענין הפלחה רק כדכר סמואל ומופרש ממנו ואינו יודע גוף הדין לפי זה יתכן שפיר מלת
 כי

רשבים

לאמר ויפשה כדתיב לא תעשו ככל אשר אהינו עושים פה היום וגו' להקריב בכל מקום זכרתיים כדכרי הימים אך הכמות לא פרו ויפרש שם
 לא היו מקטירים כולם לה' : (ג) אשר לא צויתי . לעבדס : (ח) בין דם לדם . לפי פשוטו סין רליפה לרציה בין שנתג למוד .
 כן דין לדין . דיני עמונות . נגע . נגע צרעת :

מכלל יופי

יה (ב) (לעבר רחוקו) . רוצה לומר שיטוש ועוזב הכריתו ויעבור עליו כאלו אסר מער בריתו :
 (ד) (עושיב) . סקור בלומר מאד מאד : (ו) (עומת)

האמת

מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל :
 יב והאיש אשר יעשה כדון לבלתי שמע
 אל הכהן העמד לשרת שם את יהוה
 אלהיך או אל השפט ומת האיש ההוא
 ובצרת הרע משראל : יג וכל העם
 ישמעו ויראו ולא יזדק עוד : ס יד כי
 תבא אל הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך
 וירשתה וישבתה בה ואמרת אשימה עלי
 מלך ככל הגוים אשר סביבתי : טו שום
 תשים עליך מלך אשר יבחר יהוה אלהיך
 בו מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל
 לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא :
 טז רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב
 את העם מצרומה למען הרבות סוס ויהוה
 אמר לכם לא תספון לשוב בהרך הנה עוד :
 יז ולא ירבה לו גשים ולא יסור לבבו
 וכסף וזהב לא ירבה לו מאד : יח והנה
 בשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את
 משנה התורה הזאת על ספר מלפני
 הכהנים הלויים : יט והיתה עמו וקרא בו
 כל ימיו והיו למען ילמד ליראה את יהוה
 אלהיו לשמר את כל דברי התורה הזאת
 ואת החקים האלה לעשתם : כ לבלתי
 רוס לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה
 ימין ושמאל למען יאריך ימים על ממלכתו
 הוא ובניו בקרב ישראל : סא לא
 יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה
 עסי ישראל אשי יהוה ונחלתו יאכלו :
 ונחלה

שני

מבטח תצ"ד

מצוה תצח

מצוה תצט

מצוה ת"ק

מצוה תקא

מצוה תקב

מצוה תק"ג

מ

מ

ידן שלישי

תק"ד

מצוה תקה

פתגמא דיתוון לך לימינא ושמאלא :
 יב ונברא דיעביד ברשע בדיל דלא
 לקבלא מן כהנא דקאים לשמשא תמן
 קדסיי אלהך או לות דינא ויתקטיל נברא
 ההוא ותפלי עביד דביש מישראל :
 יג וכל עמא ישמעון ויודחלוון ולא ירשיעון
 עוד : יד ארי תיעול לארעא דניי אלהך
 יהיב לך ותרמה ותחב בה ותימר אמני עלי
 מלכא ככל עממיי דבסחרני : טו מנא
 תמני ערך מלכא דיתרעי יי אלהך ביה מגו
 אחך תמני ערך מלכא לית לך רשול מנא
 ערך נבר נוכרי דלא אחוך הוא : טז לחוד
 לא יסני ליה סוסון ולא יתיב ית עמא
 למצרום בדיל לאסנא סוסון ויזמר לכון
 לא תוספון למתב באורחא הדין עוד :
 יז ולא יסני ליה נשין ולא ישעי לביה
 וכספא וזהבא לא יסני ליה לחדא :
 יח ויהי כמתביה על כורסיה מלכותיה
 ויכתוב ליה ית פתשגן אורייתא הדא על
 ספרא מן קדם כהנא לינאי : יט ותהי
 עמיה ויהי קרי ביה כל יומי חייה בדיל
 דיולף למדחל קדסיי אלהיה למטר ית
 כל פתגמי אורייתא הדא וית קמיא האלין
 למעבדהון : כ בדיל דלא ירום לביה
 מאחזיה ובדיל דלא יסטי מן תפקידתא
 ימינא ושמאלא בדיל דיוריך יומין על
 מלכותיה דהוא ובגודו בגו ישראל :
 סא לא יהי לכהנא לינאי כל שבטא
 דלוי

הסטרון מן פתקא דיתרון לבון וימינא ושקמארא : יב ונקרא ויעבר בודנותא גדיל דלא למיצת מן פתקא דקאים
 לשמישא מן קדם : אלקהבין או מן דינא ונתקטיל גברא והוא ותפלה עבד דביש מישראר : יג ובר עמא
 ישמעון ויתמלון ולא ירשעון טוב : יד ארוח מיעלון לארעא דין אלקהבין יהיב לבון ומיתרון ותה ותתכון בה
 ותמרון פגני עלון מלקא ככל עממא דקחרנטי : טו התבעון ארלפן מן קדם : יז ומתת ברין תמנון עליכון
 מלקא לית לבון רשו למנאה עליכון גבר תלוגי דלא מן אחוכון רחא : טז לחוד לא יסגון ליה על תרין סוקון
 דלקא ירככו בקרבני עליהון ותקאון ותקבלון ספתקטי אוביקתא וחוכון חובת גלותא למצבים : יח אמר לבון לא
 תוסיפון למיתוב בארעא דרין חרב : יט ולא יסגון ליה גשין על פתקרי דלא ישעוון לביה נכסא ונתבא לא
 יסגי ליה דלא יתרוםם לביה לתרא וימרוד באלה שמיא : יח ויהי אין גייה היא במצותא דאוביקתא יתיב לרוחצון
 על כרסי מלכותיה ויתבכון ליה סביא ית פרשא אוביקתא דרא על ספרא מן קדם פתקא דמן שיבט רוי :
 יט ותהי גביה ויהי קרי ביה כל יומי חייו מן גבלר דליף למיתתל מן קדם : יא אלהיה למישר ית כל פתקמי
 אוביקתא דרא וית כל קמיא האלון למעברדון : כ מטול דלא יגיס לביה יתיר מן אחוי ומטול דלא יסטי
 מן מפקתא למינא ולשקמא לא מן גבלל דייגוד ומין על מלכותיה הוא ובניו ביני ישראל : א לא יהי
 לכהניא

רשי

(יג) וכל העם ישמעו - (ספרי) וכלן שמעתיים לו עד הרגל ונמיתין אותו כרגל : (יז) לא ירכה לו סוסים -
 (סנהדרין כא) אלא כדי מרכו שלא ישיב את העם וצרימה שהסוסים בחים מסס כמה שנאמר בשלח (מלכים א') ותעל ותנח מרכבה
 מחזרים במש מחלות כסף וסוסים כחמשים ומואה : (יז) ולא ירכה לו נשים - אלא י"ח שמנינו שהיו לו לדוד ששנשים ונאמר לו
 (שמואל ב' יב) ואם מעט ואוספה לך כהנה וכנה : וכסף והזהב לא ירכה לו מאד - (סנהדרין כא) אלא כדי ליתן לאכפניה (ס"ח
 לאספיה) : (יח) והיה כשבתו - אם עשה כן כדאי הוא שתקיים מלכותו : את משנה התורה - (סנהדרין ע"ג) שתי
 ספרי תורות אחת שהיא מוכת כבית גבוה ואחת שכנסת ונראה עמו - ואנקלוס תרגם פתשגן פתר משנה לשון שגון ודכור (כ) :
 (יט) דבריה תורה - כושמעו : (כ) ולבלתי סור מן המצוה - אפילו מצוה קלה של נביא : למען יאריך ימים -
 מכלל הן אתה שומע לאו וכן מנינו בשאלו שאמר לו שמואל (שמואל א') שבעת ימים תוחל עד בואי אליך להעלות עולה וכתים (שמואל א'
 יג) ויחל שבעת ימים ולא שור הכטתו לשחור כל היום ולא הסמיק להעלות עולה עד שבא שמואל ואמר לו נסתכלת כאשר לא שמרת וגומר
 (שם) - ועתה מוכתך לא תקום הא למדת שבשכיל יצוה קלה של נביא כעש : הוא ובניו - (הוריות יא כריתות ה) יוניד שאס
 בנו הגון לעלכות הוא קודם לכל אדם : (א) כל שבט לוי - בין תמיתין בין בעלי מומין : חלק - נכזיה : ונחלה - בארץ :
 אשיה' - קדשי הקודש (ס"א קדשי הקדשים) : ונחלתו - חלק קדשי הגבול תרומות ותרומות חבל נחלה גמורה לא יהיה לו חקרם
 אחיו

באר רחובות דקדוקי רשי

כי יפלא (דער דין ווארט זיין אס גשאלדין) וקחת ועלית : (ב) לדעת רש"י כוונת משנה הוא השורש שנה וכל מזה השורש
 שם החספה שנים שנים על זה כתב רש"י שתי סערי תורת וכו' אכל לדעת האונקלוס דעת רגס פתשגן כוונת משנה הוא השורש
 ש"ן וזה"ל דכסף היא תמורת כ"ן מלטון ושננתם משנה התורה (דיא שארפי כשידני תורה) :

רשבים

(טו) איש כרי - להלחם ולחמותיכם אזר לא אחיך הוא - כי יסיתכם לעבד ע"א : (יח) משנה התורה וקני פירוש נדבר
 הימים שני ספרי התורה ותרומו פתשגן - ואינו מוגדרת ושננתם :

מכלל יופי

המרת) על שם סופו : (יח) (משנה התורה) - לבנד : (כ) (לבלתי רום) - שלא לרום - ובמכלל
 כחוכ בצרי רוצה לומר שיכתבנה פעם שניה שיהיו
 לו שהי תורות וכן למדורכוהינו ז"ל מזה כי המלך צריך שיהיו
 לו שתי תורות אחת שיוצאה ונגמט עמו ואחת שמונחת
 לו בכיתגזיו - ויש ספרשים אותו ענין שגון מן ושננתם
 (") ("") ("")
 יח (א) (אשיי) - חבשר מהקרבו אשר היה לכהנים
 נקרא אשי אחר שקצרו נאכל באש :
 כה 25 משפט

ב ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו והנה
 הוא נחלתו כאשר דבר לו : ס ג וזה
 יהיה משפט הקהנים מאת העם מאת
 וְכֹהֵן תֹּבַח אִם-שׁוֹר אִם-שֶׁה וְנָתַן לִכְהֵן
 תִּזְרַע וְהִלְחִים וְתִקְבָּה : ד ר'אשית דנגף
 תירשן ויצהרף וראשית נוצאנה תתן לו :
 ה כי בו בחר יהוה אלהיך מכל שבטך
 לעמוד לשרת בשם יהוה הוא ובניו כל
 הימים : ו וְכִי-יבֹא הַלְוִי מֵאֶחָד
 שְׁבָטֶיךָ מִכָּל-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-הוּא נָר שָׁם
 וְבָא בְּכָל-אַנְתְּ נַפְשׁוֹ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-
 יבְחַר יְהוָה : ז וְשָׂרְתָה בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 בְּכָל-אַחֲוֵי הַלְוִיִּם הַעֲמִידִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה :
 ח תִּלַּךְ בְּחֶלֶק יֶאֱבְדוּ לְבָד מִמִּבְרֵיךָ עַל-
 תְּאֵבוֹת : ט כִּי אָתָּה בָּא אֶל-הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לֹא-תִלְמַד לַעֲשׂוֹת
 בְּתוֹעֵבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם : י לֹא-יִמְצָא בְּךָ
 מַעֲבִיר
 בְּטַעֲוֹת עַמְּמֵי הָאֲנֹן : י לא ישתבח בך מעבר בריה וברתיה בנורא קוסם קסמין

מצדה הק"ו

מצדה הק"ו

מצדה הק"ו

דביעי מצדה הקט

מצדה הק"ו

מעונן

דשיי

אחיו וספרי דרשו ונחלה לא יהיה לו ונחלת שאר : (ב) בקרב אחיו . זו נחלת חמשה וארבעים וזה היה וכל שאר כנען שמעבר
 בידן וחילך בקראת ארץ חמשה עממין ושל סחון ועוג שני עממין אמורי וכנעני ונחלת שאר לרבות קני וקניו וקדמוני וכן דורס כפרשת
 חתכות שנאמרו לאהרן (דברים) על כן לא היה ללוי ונו' להזיז על קניוקניו וקדמוני . טוב נחלת בדבריו רכי קלוימום הכי גרסינן
 בספרי : ונחלה לא יהיה לו . אלו נחלת חמשה : בקרב אחיו . אלו נחלת שבעה . נחלת חמשה שבעים ונחלת שבעה שבעים ונתן חמשה
 עשר שבעה חלקי נחלה אלא לחמשה שבעים כלכל שכן חמשה הנחיל לראובן ונדחמו שבע חמשה ויהושע הנחיל ליהודה ואפרים ולחמי שבע חמשה
 ושבעה האחרים נטלו מאליהן אחריות יהושע נתן כך הזכיר חמשה ללכד ושבעה לכד : כאשר דבר לו . (במדבר י"ח) . אחרש לא נחלת
 חזי חלק . (ג) מאת העם . ולא מאת הכהנים . אם שוראם שה . פרט לחים : הזרוע . מן הפרק של ארבעה עד כף של יד שקורין
 חזקל"ן : הלחים . (חולין קל"ג) עם הלשון דורטי רשומות היו אומרים ורוע תחת יד שנאמר (במדבר ב"ה) ויקח רוחם בידו :
 לחיים . תחת ימיה שנאמר (תהלים ק"ו) ויעמוד ענחם ויפלל . והקובה . תחת האפה חלקתה : (ד) ראשית דנגן . וזת רועה
 ולא פירשה שיעור אכל רבותיו כתובה שיעור עין יפה אחד אחרבנים עיר רעה אחד חמשים בנימית אחד חמשים וסומו
 על החקרא של לפחות מאחד חמשים שנאמר (יחזקאל כה) ושיתם את האיפה מתומר החטים שית האיפה של פאה בשאתה כותן של
 סאה לכור הדי ח' חמשים סאה שלשים סאין : ראשית גזו צאנך . כשאתה גזוז נאנך ככל טה תן מונח רחמיית לכתן ולא פירש בה שיעור
 ורכות ימיתו בה שיעור אחד חס' (חולין קלו) וכמה חן חייבות כר חשית גזו חמשה רחלות שחומר (שמואל א כה) ונתם חן עשויות סב
 עקבאל אומר ראשית בגו שפים . גזולאך ארבעה . פתן לו כרי חמשה : (ה) לעמוד לשרת : מכאן שאין שירת אלא מעמוד :
 ובי

מצוה תקיף מעביר בנו ובתו באש קסם קסמים מעונן
 ומנחש ומכשף : יא והבר חבר ושאר
 אוב וידעני ודרש אל-המתים : יב כי-
 תועבתיהוה כל-עשה אלה ובגלל התועבת
 האלה יהוה אלהיך מוריש אותם מפניך :
 חמישי יג תמים תהיה עם יהוה אלהיך :
 יד כי הנזים האלה אשר אתה יורש
 אותם אל-מענגים ואל-קסמים ישמעו
 ואתה לא בן נחן לה יהוה אלהיך : טו נביא
 מקרבך מאחריך במני ימים לה יהוה אלהיך
 אליו תשמעון : טז ככל אשר שאלת מעם
 יהוה אלהיך בחרב ביום הקהל לאמר לא
 אסף לשמע את-קול יהוה אלהי ואת-האש
 הנדלה הנאת לא-אראה עוד ולא אמות :
 יז נאמר יהוה אלי היטיבו אשר דברו :
 יח נביא אקים להם מקרב אחיהם במוך
 ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם ארת בר-
 אשר אצוננו : יט והיה האיש אשר לא-
 ישמע אל-דברי אשר ידבר בשמי אנכי
 מצוה תקיף אדרש מעמו : כ אך הנביא אשר יזיר
 לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר

מעונן ומנחש וחדש : יא ורשין רשין
 ושאל בבידן ובזכורו ותבע מן-מתים :
 יב ארי-מרחק יי כל-עבד אליו וביד-
 תועבתא האליו יי אלהך מרחיק יתהוון
 מן-קרבך : יג שלים תהי ברחתא דיי
 אלהך : יד ארי-עממא האליו דאת-גרות
 יתהוון מן-מענגיא ומן-קסמא שמעין
 ואת לא בן יהיב לך יי אלהך : טו נביא
 מבינך מאחד בתי יקים לך יי אלהך מניה
 תקבלון : טז ככל דשאלתא מן-קדם יי
 אלהך בחורב ביומא דקהלא למימר לא
 אוסיף למשמע ירת-קל מימרא-דיי אלהי
 ונת-אשטא רבתא דרא לא-אחוי עוד ולא
 אמות : יז נאמר יי לי אתקינו דמלילו :
 יח נביא אקים להון מנו אחיהון כותך
 ואתן פתגמי-נבואתי בפומיה וימליל עמהון
 נת כל-דאפקדניה : יט ויהי נברא דלא-
 יקבר לפתגמי דימליל בשמי מימרי יתבע-
 מניה : כ ברם נביא דירשע למללא פתגם
 בשמי ית דלא פקידתיה למללא ודימליל
 בשום טעות עממא ויתקטיל נביא ההוא :

ואשר

רשי

וארי

קסם קסמים • איזו קוסם האוחז את מקלו ואומר אם אלך אם לא אלך וכן הוא אומר (הושע ד) עמי בעצמי שאלו מקלו יגיד לו : מעונן •
 (סנהדרין סח) ר' עקיבא אומר חלו כותבי עומת שאומרים עונה פלונית יפה להסתח' לחכ"א חלו אחיו העינים : מנחש • (ספרי) פתו
 כפלה תפיו וכי הפסיקו סדרך מקלו כפל מידו : (יא) וחבר חבר • (סנהדרין שם) שערך נחשים או עקרבים או שאר חיות
 למקום אחד : ושואל אוב • זה חכמות ששנו פיתוס ומדבר משחיו ומעלה את הקט בכית הספי שלו : וידעני • מכנים ענסי חיים
 שמה ידוע לתוך פיו ומדבר העלם ע"י נכספות : ודרש אל-המתים • כגון המעלה בזכירתו והכשאל בגלגולת : (יב) כל עושה
 אלה • (מכות כד ספרי) עשה כל אלה לא לחור אלא כל עושה אלה אפילו אחת מתן : (יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך • האלך
 עמו כתימות ותלפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיכא עליך קבל בתמימות ולו תהיה עמו ולתלקו : (יד) לא בן נחן לך
 ה' אלהיך : לשמוע אל מעוננים ואל קוסמים שהרי השרק שכינה על הכתובים ואורים ותומים : (טו) מקרבך מאחד כמוני •
 כמו שאני מקרבך מאחד יקים לך תחתיו וכן מוכיח לנביא : (כ) אשר לא צויתיו לדבר • אכלגותי לחסרו : ואשר ידבר
 בשם אלהים אחרים • אפילו כיון את הכלכה לחסור את

ענינו ולא נטורו נהשין ולא תרשין : יא ומחברין ואפרין חינוין ועקבין וכל מיא נהשין ושאלין אוקבא טקיא וקרב ידוע וקבע מן מיתא : יב ארום כרחק קדם : עבד אלן וקטול חוציקתא דהאלן : אלהבון קמריביתו מן קמריכו : יג שלמין מהון בדתלתא דין אלהבון : יד ארום עקמניא האלן דאתון ערמין למיכורת דהרון לחרוני עניא וקליסומי קממא צייתין ואתון לא כותהון אלהון בהניא שנילן אנריא ותומיא ונביא תריציא יתיב לכוון : אלהבון : טו נביא מביעכוון מן אחיכוון דרמי לי ברום קודשא יקום לכוון : אלהבון כגון תקבלו : טז ככל דשילתון מן קדם : אלהבון בחורב ביומא דאתקנשו שבטיא למקבלא אורייתא למיכור לא נוסף למשמע ית קל דיבורא מן קדם : אלהבא גיט אישתא רבתא דהא לא נחמי חרב דלא נמות : יז ואמר : לי אתקען מה דמילין : יח נביא אקים לזון מביעי אתהון דרום קודשא ביה כוונתך ואיתן פרעמי נבואתי בפומיה וימליל עמהון ית קל דאיפקרניה : יט ויהי גברא דלא יקבל פתימי נבואתי דימליל בשמי מימרי יפרע מניה : כ ברם נבי שקרא דירשע למללא פתקיא בשמי גר דלא פתקמיה למללא ודי

ימליל

רש"י

האמר ולהתיר את המותר : וכו' . כהקנ' מיתתן בידי אדם (ספרי סנהדרין עא) הנתכבא מה שלא שמע ומה שלא באמר לו ובאמר לחסרו זה מתכבא כסע ע"ז אכל הכובש את כנולתו והעובר על דברי נביא והעובר על דברי עזמו מיתתן בידי שמים שא' אנכי אדרוש מעמון : וכי

רשב"ם

(יא) וחבר חכר . כינון ככ"ת כמו מן חכר"כ תכלה חכר"כ וזה מוכיח וחוכ חכרים וחוכוס . כמו מן מלך מלכים . וכמו מן עבד עבדים . כן יאמר מן חכר חכרים . ואלו היה חכר טעמו ככית כמו חכר אנכי לכל אשר יראוך . ירך גדר כתקונו ול שטעמם למטה היה לו לומר וחכר חכר מן ירך ורכו גולו . חכרים וקטיבים לקולך וכח"ת מלאתי אחרי כן כספרי ספרד כדפרי : (יב) מוריש אותם . כי אינם מושבים לדרוש את הקב"ה ואת נביאי המצות . כי סומכים על תועבותיהם הפגניות להם כרוח הטומאה : (יג) תמים תהיה וגו' מומנו תדרוש ולא מן המתים . ולפי כי מנסה הקב"ה בהם את ישיאל כתיב כרוח הטומאה להגיד על פי השעירים : (טו) ככית מקרבך מאחד כמוני שיהיה לך מנות שכתורה ולא כנביא וחולם חלוסי שיאמר לך לעבוד ע"ז . ומה שכתוב ולא קם נכח עוד בישראל כמשה הרי פירושו כמו שפירש אשר ידעו הנשים אל פנים . אבל להאמין להקב"ה היה כמותך ולדבר אמת מאתו ולא ככתיב המתן לישראל אות ומופת לעבוד ע"ז . ולא יהיה הדבר ולא יבא ונגון שאין תשובה ומעשים טובים שיחם הקב"ה בשבילם הרי תקויה תפילה הועילה לו : ולננו כי שבו מדרכם הרעה :

מכלל יופי

רבותינו ל"מנחש זה האומר פתו נפלה מפיו מקלונפל מורו כנו קורא לומאחריו עורב קורא לו צבי הפסיק ונחיש מימינו שועל משטאלו אל ההחיל כושחרית הוא ראש חדש הוא מוצאי שבת . ועוד אמרו הנו רבנן לא הנתשו כגון אלו המנחשים בחולדה ובעופות וככבים : (ומכשף) . כתב ראב"ע כי הוא המשנה דבר התולדת למראה העין : (יא) (וחבר חכר) . מענין חברה כמו שפירש רבותינו ז"ל וחוכר חבר אחד חבר גדול ואחד חבר קטן פירוש חכר גדול שלוש ומקבץ כחות של חיות גדולות וחבר קטן לוחש ומקבץ כחות של חיות קטנות כגון נחשים ועקרבים : (ושאל אוב) . ענינו ידוע ברוב רבותינו ז"ל שאמרו בעל אוב זה המעלה מבין הפרקים ומבין אציל ידיו : (וידעני) . פירשו רבותינו ז"ל זה המניח עצם ידוע בפיו ומדבר מאר"י ופירוש ידוע חיה ששמה ידוע : (מוריש אותם) . ענין גירוש ושלוח :

(טו) נביא מקרבך מאחד כמוני . הטעם כמוני שאני נביא קדם לא מעונן וקוסס . ואין תקוה שיהיה נביא

ושלעות

(*) (*) (*) כו 26

מעשה תקיף ויאמר ידבר בשם אלהים אחרים ומת
הקביא והוא: כא וקיתאמר בלבבך איכה גרע
את הדבר אשר לא דברו יהוה: כב אשר
ידבר הנביא בשם יהוה ולא ידעה הדבר ולא
יבא הוא הדבר אשר לא דברו יהוה בנרון
סעודה תקיף דברו הנביא לא תגור ממנו: ס א כי
יט זכרית יהוה אלהיך את הגוים אשר יהוה
אלהיך נתן לך את ארצם וירשתם וישבת
בגריהם ובבתיהם: ב שלוש ערים תבדיל
לך בתוך ארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך
לרשתה: ג תבין לך הדבר ושלשת את
גבול ארצך אשר יתקין יהוה אלהיך ותיה
לנום שמה כל רצח: ד וזה דבר הרצח
אשר ינום שמה ותו אשר יבה את רעהו
בבלי דעת והוא לא שגא לו מתמל שלשם:
ה ואשר יבא את רעהו ביער להטב
עצים ונדחה ידו בנרון לכרת העץ ונשל
הברזל מן העץ ומצא את רעהו ומת הוא
נקם אל אחת הערים האלה נתן: ו פן
ירדף נאל הדם אחרי הרצח כי יחס לבנו
והשינו כי ירבה הדבר והקהו נפש ולואן
משפט מות כי לא שגא הוא לו מתמול
שלשום: ז על כן אנכי מצוה לאמר שלש
ערים תבדיל לך: ח ואם ירהיב יהוה
אלהיך את גבולך כאשר נשבע לאבתך
ונתן

כא וארי חימר בלבך אכדון נדע ית
פתגמא דלא מלליה יי: כב דימלי
נביא בשמא דני ולא ידעי פתגמא ולא
יתקום הוא פתגמא דלא מלליה יי ברשע
מלליה נביא לא תרחל מניה: א ארי
ושיצו יי אלהך ית עממיא דני אלהך יהיב
לך ית ארעהון ומרתינון ותימב בקרניהון
ובבתיהון: ב תלת קרוין תפריש לך בגו
ארעך דני אלהך יהיב לך למירתה:
ג תתקין לך אורקא ותמלית ית תחום
ארעך דיתסניגריי אלהך ויהי למערק לתמן
כל קטולא: ד ודין פתגם קטולא דיערוק
לתמן ויתקום דיקטול ית חכריה בלא
מדעיה והוא לא יסני ליה מאתמלי
ומדקמוהי: ה ודיעול עם חכריה בחורשא
למקץ אעין ותתמריג יהיה בברזלא למקץ
אעין וישתליף ברזלא מן אעא וישבת ית
חכריה נימות הוא יעירוק לחדא מן קרוניא
האלין ויתקום: ו דילמא ירדוף גאיל
דמא בתר קטולא ארי יחס לביה וידבקניה
ארי תסגי אורקא ויקמליניה נפש וליה
לית חובת דין דקטול ארי לא סגי הוא
ליה מאתמלי ומדקמוהי: ז על כן אנא
מפקד לך למימר תלת קרוין תפריש לך:
ח ואם ירעה יי אלהך ית תחומך במא

סעודה תקיף
תק"כ ד

דקים

רשי

(כא) וכו' תאמר בלבבך - עתידין אתם לומר כשיבא חטויה מן עוור ומתנכא (ירמיה כ"ו) הנה כלי בית ה' עושבים תכסלה עתה
מסרה וירמיהו עוור ונזוח על העמודים ועל הים ועל יתר הכלים שלא גלו עם יכניה ככלה יוכחו יום גלות לדקיהו: (כב) אשר ידבר
הנביא - (ספרי) וישמר דבר זה עתיד לכל עליכם ותרשוטל יכא הוא כדכר אשר לא דכרו ה' וזרנו אותנו וחס תאמר זו בעתכח על
העמידות

מליל בשם טענות עמקיא וחקטל נבוא ההוא פסיפא : כא נארום תימרוו בקעיניכוו היקרוו נידע ית פתקמא דלא
 מלליה : כב מה דימליל גבי שיקרא בשמא דין ולא ייהי פתקמא ולא פתקמא דלא מלליה : כד פתקמא
 מלליה גבי שיקרא לא תתליו מניה : א ארום ושיצי : אלהכוו ית עמקיא דין אלהכוו יהיב לכוו ית
 ארעכוו והירתינוו ותיקכוו בקרנחון וקמירון : ב מלת קרוו מפרשוו דכוו כגו ארעכוו דין אלהכוו יהיב
 לכוו למיקרה : ג תפוננו לכוו ארמא והמלתון ית תחום ארעכוו דתפונכוו : אלהכוו ויהי למערזק למקו
 כל קטולא : ד ריוו הלכת קטולא הערוק למקו ויהי הקטול ית אחיה בלא מרבונו ליה ורוא לא גטר ליה
 סנא מאתמלי ומקממו : ה ומאן דעיל עם
 חכריה בחירשא למקטע קיסין ומתמף אגיה בסיקוריא
 למקטע קיסא וישמוט פרולא מו קמא וישפת ית חכריה
 ומחית רוא יערוק בלתיא מו קמא מנעניא דזאלין
 ויהי : ו דלמא ירווף חכע ארמא בפר קטולא
 ארום ארמא עלוי לביה בעקמיה וידקיה ארום תפני
 ארמא ונקטליגיה נפש וליה לא אית חוברת דין קטול
 ארום לא סני הוא ליה מאתמלי ומקממו : ז
 ו איו יפתי : אלהכוו ית תחיקכוו היקמא תמיס : לאבתקכוו ויהו לכוו ית כל ארעא תמיס למימו לאבתקכוו :

ירושלמי

ודיעול עם חכריה בחירשא למקטע קיסין ומקממו
 בת בסיקוריא למקטע קיסין וישמיט פרוף מו
 קיסא ויערע ית חכריה וימרת רוא יערוק לחירא
 מו חירומא דזאלין ויהי :
 ארום ירבע לביה ויערע :

מקטע קיסין ומתמף אגיה בסיקוריא
 למקטע קיסא וישמוט פרולא מו קמא וישפת ית חכריה
 ומחית רוא יערוק בלתיא מו קמא מנעניא דזאלין
 ויהי : ו דלמא ירווף חכע ארמא בפר קטולא
 ארום ארמא עלוי לביה בעקמיה וידקיה ארום תפני
 ארמא ונקטליגיה נפש וליה לא אית חוברת דין קטול
 ארום לא סני הוא ליה מאתמלי ומקממו : ז
 ו איו יפתי : אלהכוו ית תחיקכוו היקמא תמיס : לאבתקכוו ויהו לכוו ית כל ארעא תמיס למימו לאבתקכוו :

מקו חירומא דזאלין ויהי :
 ארום ירבע לביה ויערע :

ארום

רשיי

בעתדות הרי שכל ואחר עמו כדוכן ומיהק : ה"א אומר כהר כעטו שאם כל להדיך עולת מכל המנות לא תשיעו אלא אם כן מומחה
 הוא לך שאלה דיק נחור כעון אליהו כהר הכרמל סקריס ככמה כשעת חיסור הכמות כדי לגדור את ישראל הכל לפי צורך צעה וסיוג
 המירכה לכן נחור אליו ששעון : לא תגור ממנו : (שם) לא תזנע עיניך מללך עליו חובה ולא תירח ליעבש עליו :
 (ג) חכוו לך חרדך : מקלט מקלט היה כעוב על פרשת דרכים : ושלשת את גבור ארצך : שיהא עתהלת הנסול עד העיר
 הראשונה של עיר מקלט כשיעור מלך שיזמנה עד השנייה וכן משנה השלישית עד הנסול השני של ארץ ישראל :
 (ה) ונדחה ידו : כשכל להפיל הגרון על העץ ותרגמוו ותמית ידיו לזון ומשנה ידו להפיל מכת הגרון על העץ (שמואל ב ו)
 כי שמוס הכקר תרגס ויתן ארמי גווי תוריא : ונשל הכרול מן העץ : (מכות ד') יש מוכותיו ארמיס בשמט הכרול חקרו
 ויש מכה אומרים שיש הכרול למתיכה מן העץ המתקע והיא כתיב ופרנה (ג) : מן ירווף גואל הרם : לכן אנו אומר להכין
 לך דרך וערי מקלט דרכים : (ח) ואם ירחיב : כאשר נכסע לתת לך ארץ קני וקניו וקדמוני : ויספת לך עוד שליש : הרי
 חשע

באר רחובות דקדוקי רשיי

(ג) רעת ראשונה הן המה רכנו פ"כ דמכות דף ע"ב דאמרי יש אס למקרא ונצל קרינן (פ"רש"י לזון פצל הכרול עצמו
 כשל מעל ענו ע"כ) וכוונת רש"י כמלת פעל פועל עומד בעצמו (כ"ט דער ברול האס ח"ין אנדרי
 ואך אויפן גרוקט בייארט דו ברול האס ויך ועלכין אויפן גרוקט מן ויין האלטן) וסייט נשמע מקמו : ודעת יש אומרים הוא
 רכ

רשב"ם

(ג) ושלש מן ירודף : (ה) ונשל הכרול הוא הגרון : סקרוו ברול : כדכתיב אס כזה הכרול שיעליך הגרון חתיבת קצעת מן
 העץ : (ח) ואם ירחיב לתת לכל העשרת עממיס שניתנו לאברהם בין הכתרים : לח

מכלל יופי

יש (ג) ונשלשת את גבול ארצך : פירוש שיהיה
 מתחלת הגבול עד עיר הראשונה של
 מקלט כש עיר השנייה וזמן השנייה שלישית כמו בן וכן
 מן השלישית עד גבול השני של ארץ ישראל :
 (ה) (בגרון) : נקרא כן לפי שהוא כורת העצים ודעת
 רד"ק ודעת רוב המדקדקים ששרשו גרו מן תהלים לטנגרותי
 מנגד עיניך ונוכר במשקל המרוכעים : (ונצל הכרול) :
 פועל עומד ענין ההסרה :
 (ח) ואם ירחיב את ארץ גבולך : המרשה הואת עתה
 כי בתמלה אחר כי כתיב ה' אלהיך את בניס אשר
 ה' אלהיך מתן לך את ארצם על השכניה אשר יכיר בכל מקום ואתה
 תראה כי כמנהג הואת לכמה הוסיף ככאן ואם ירחיב ה' אלהיך את
 גבולך

ונתן לך את כל הארץ אשר דבר לתת
 לאבתך: ט כי תשמר את כל המצוה
 והואת לעשותה אשר אנכי מצוך היום
 לאהבה את יהוה אלהיך וללכת בדרכיו
 כל הימים וקפפת לה עוד שלש ערים על
 השלש האלה: י ולא ישפך בם נקי
 בקרב ארצה אשר יהנה אד ה' נתן לה
 נחלה והנה עליך דמים: פ
 יא וכי יהיה איש שנא לרעהו וארב לו
 וקם עליו והכהו גפש ומת ונס אל אחת
 הערים האל: יב ושלחו זקני עירו וקחו
 אתו משם ונתנו אותו ביד גאל הדם ומת:
 יג ק' א' תחוס עינה עליו ובשרת דם
 הנקי מ' ישראל וטוב לך: ס יד לא
 תסיג גבול רעה אשר גבלו ראשנים בגחלהך
 אשר תחול בארץ אשר יהנה אלהיך נתן
 לה לרשתה: ס טו ו' לא יקום עד
 אחד באיש לכל עון ולכל תפאת בכל
 חטא אשר יחטא על פי' ע' עדים או
 על פי שלשה עדים יקום דבר: טז כ"י
 יקום עד חמס באיש לענות בו סרה:
 יז ועמדי שני האנשים אשר להם הריב
 לפני יהוה לפע הקהנים והשפטים אשר
 יהיו בימים ההם: יח ודרשו השפטים

הקבא
 עשי
 תקבא
 מצוה תקבא

דקים לאבהתך ונתן לך ית-כר-ארעא
 דמליל למתן לאבהתך: ט ארי תיטר ית-
 כר-תפקדתא דרא למעבדה דאנא מפקיד-
 לך וקא-דין למרחם ית-י' אלהך ולמהך
 באורחין דתקנן קדמוהי בל-ימנא ותוסיף
 לך עוד תלת קרוין על תלת אלין: י ולא
 ישתפך בם זכאי בגו ארעה דני אלהך והיב
 לך אהסנא ויהי עלך חובת-דין דקטול:
 יא ונארי יהי זכר סגי לחבריה ויכמן ליה
 ויקום עלוהי ויקטלניה גפש וימות ויערוק
 לחטא מן-קרנא האלין: יב וישלחון סבי
 קרתייה וידברון יתיה מתמן וימסרון יתיה
 ביד גאל דמא וימות: יג לא תחוס עינה
 עלוהי ותפלי אשד-דבם-זכאי מישראל
 ויטב לך: יד לא תשני תחומא דחברך
 דתחימו קדמאי באהסנתך דתחסן בארעא
 דני אלהך והיב לך למירתה: טו לא יקום
 סהיד חד בגבר לכל עון ולכל חובין בכל-
 חט דיחטי על מימר' תרין סהדין או על-
 מימר-תלתא סהדין יתקים פתגמא:
 טז אחר יקום סהיד-שקר בגבר לאסהדא
 ביה סטיא: יז ויקומו תרין גברי דלהון
 דינא קדם-י' קדם כהנניא ודינא דירוון
 בינמא האינון: יח ויתבעון דינא יאורת

היטב

רש י

והא

תשע שלש סבער סירדן ושלש סכארך כנען ושלש לעתיד לבא: (יא) וכי יהיה איש שונא לרעהו . ע"י שנאתו הוא כל לודי וארכ לו
 מכלן אמרו עבר אדם על מצוה קלה סיפו ליגבור על מצוה חמורה לפי שצבר על לא תנא סופו לבא לודי שסיכות דמים לכך נאמר כי יהיה איש
 סנא לרעהו ונ' סהיה לו לכתוב וכי יקום איש וארכ לרעהו וכהנכפס: (יג) לא תחוס עינה . (ספרי) שלא תאמר הראשון כבוד
 כהרנ למה אלוהורגים אהוה ונמלאו סני ישראלים סרוגים: (יד) לא תסיג גבול . לשון (ישעיה סב) נסוגו אחור סייחור
 סיון סלוקת סקרקע לאחור לתוך הסדה סכירו למען הרתיב את סגו ונאל סכר נאמר לא תגעול תהת"ל לא תשיג למד על העוקר תמים סכבר
 סעופר

ט ארום תגטרון ית כל פפקידתא תדא למיעבדה דאנא מפקדון יומא דין למירחם יתו אלהכון ולמהך
 בארתו דמקנו קדמוי כל יומא ותוספתו לכו תרב תלת קרויו על תלת איליון : ולא יתעד אבם זכא בארעכון
 דין אלהכון יהיב לכו אהסגא ויהי עליכון חובת דין קטולא : יא בארום יהי גבר סגני לתכריה ויקמון עליה
 בשוקרא ויקום עליו ויקטליגיה גפש וימרת ויעירוק לתדא מן קרויא דהאלין : יב וישדרון תסמי קרתיה
 ונדקרון יתיה כמקנו ויקסרון יתיה ביד תבע אדמא ויתקטל : יג לא תיחוס עיניכון עליו ותפלון שרין במ זכאי
 מישראל ויטב לכו : יד לא תשגון תחוס תביריכון דאתחמיב סמאי באחסנתכון דתחשגון בארעא דין אלהכון
 יהיב לכו למירתה : טו לא יתקיים סהרו דתד בגבר לכל סהרו גפש ולכל חוב מסון ולכל חט דיתטי ברם
 על מימרא דין למתפרעא על טיקרא על מיא סהרו חד יומי למכפור ית מה דמסהרו עליו ועל מימר תרין סהרו
 או תלתא סהרו יתקיים פהקמא : טז ארום יקמון סהרו שיקרון גבר גש לאסקדא ביה סמא : יז יקמון
 תרין גברין דלהון תוקרא קרם : יח דתבעו וייעא ליהוין דמומין

יהוון

רש"י

שעובר כשני לאוין יכול אף בחוזה לארץ ת"ל כנחלתך אשר תנחלוננו כארץ ישראל עובר כשני לאוין כחובה לארץ אינו עובר אלא משום לא תגזול
 (טו) עד אחד - (סוטה ב) זה כנה אכ כל עד שבתורה שנים אלא אם כן פרט לכו אחד : לכל עון ולכל חטאת - להיות
 חכרו כעכש על עדותו לא עוכש גוף ולא עוכש מוחן אכל קס הוא לשנועה (ספרי) - אחר לחכרו תן לי מנה שהלוייתך חמרו לו אין לך כירי כלום
 ועד אחד מעידו שיש לו חייב להשבעו : על פי שני עדים - (גיטין עא) ולא שיכתבו עדותם בחגרת וישלחו לט"ו ולא שיעמוד תורגמן
 בין עדים וכן דיינים : (סו) לענות בו סרה - דבר שאינו זכאסר העד הזה וכל העדות הולת כיכד שאמרו להם והלא עמנו הייתם
 אותו היום כמקום פלוני (ספרי מכות ה') : (יז) ועמדו שני האנשים - (שבעות ל) בעדים הכתוב מדבר ולמד שאין עדות
 כזו ולא מד שריכון להעיד עדות מעומד : אשר להם הריב - אלו כעגלי הדין : לפני ה' - יהודותה להם כאילו עומדין לפני המקום
 שאמר (תהלים פב) בקרב אליהם יספטו : אשר יהיה בימים ההם - (ר"ה ב"ה) יפתח כדורו כשמואל כדורו לריק אתה לנהוג בו
 כבוד : והנה עד שקר - כל מקום שאמר עד בשנים הכתוב מדבר : (יח) ודרשו השופטים היטב - על פי המומין אותם
 וכודקים

באר רחובות דקדוקי רש"י

רכ. דאמר יש אם למסורת ונישל קרינו (ומי' רש"י שנמסר בידם ונשל ספירוסו שהשיל עכ"ל) וכוונת רש"י בעבור דאין נקודות
 כנמרא ואם כן אפ"ל למטעו דכוונת הנמרא על מלת ונשל כפתח השי"ן לשון נפצל לכן קאמר רש"י שנמסר בידם ונשל
 ספירוסו שהשיל ורצה לומר כמובלת השיל לכו למטעו דודאי פועל יוצא הוא כן כוונת הנמרא על ונשל כנ"ד השי"ן
 והיינו לשון פצל הדגש דהוא גם כן פועל יוצא (דער כרזל האט איין אנדריי וואך פירוקט) והיינו עץ המתכבב
 ובהם שכתבתי עין היטב כי זהו הסרתי ולמות הגאון כעל תוספת זוס טוב על רש"י ותוספת ע"ש ואף דכחמת איני כדלי להרים יד
 ולחשיב על הגאון הכ"ל וכל מקום ומונין משתכחא מרגייתא באתפקרסתיא דעניא כי לדידי דכרי רש"י ותוספת שריון וקיימין :

רשב"ם

(יד) לא תסיג כוונתו אחר - מושך את המצר אחר להרחיב את שדהו וכוונת שכלל אותו ראשונים

מכלל יופי

גבולך ולא אומר כאשר דבר לך כוונתו כשאר תאוה ביה' לא
 הכניח אותו הדור בשום מקום לתת להם רק שבעת הגוים האלה
 אבל הזכיר כאן האבות ואם ירחיב' אלהיך את גבולך כאשר נשבע
 לחבותיך ותן לך את כל הארץ אשר דבר לתת לאבותיך הוא ארץ
 הקני והקניו והקדמוני שנאמרו לאברהם בכרית בין הכתרים
 והתנה בשלשת העממין לכדם כי תשזור את כל הנזוה האת
 לעשותה אשר אנכי עומד היום לאהבה את ה' אלהיך וללכת בדרכיו
 כל הימים והטעם בזה כי היה הרגון לפניו יתברך שימיל אותם
 ששבעה עממין אשר הכניסם במזרים וכדכר כי היה גלוי לפניו
 שהגיע זכותם לך ולכן חייב אותם בכל החצות בירוסת חלוותה
 אותם כשערי מקלט והכדילם יהושע אכל על השלשה השארים
 התנה כיתשזור את כל - הנזוה וגו' בלומר כאשר תגיע זכותך

ששזור כל הנזוה לאהבה את ה' אהבה שלמה קיימת לעולם שיהיה
 גלוי לפניו שלא תחטא לעולם אז ירחיב את גבולך ויתן לך כל העמים
 והוא לימים אשר אמר ומל' אלהיך את לבךך ואת לבב זרעך יורה
 על כל הימים העתידיים לבא ופענין שנאמר ונתת להם לב אחדי
 ודרך אחד ליראה אות' כל הימים לשעב להם ולענינם אחריהם וכרתי
 להם ברית עולם אשר לא איש עווא אחריהם להטיב אותם ואת יראתי
 אתן בלבבם לכלתי סור ועלו ואז כאשר יכרות להם ברית עולם
 יבדלו שלש הערים האלה כי לא תזאנו שהוסיפו ישראל על שש ערי
 וקלטו והוא דבר עתיד כהכרח אשרי המחכה ויגיע :

(*) (לא תסיג) - ענינו הדבקה אל הקודם ודחווה כמקופו
 (יח) (שקר ענה) - ענין עדות :
 (*) (*) (*) כז 27 בקרבנם

היטב והנה עד-שקל העד שקר ענה באחיו :

יש ועשיתם לו כאשר זמם לעשות

לאחיו ובערת הרע מקרבך : כ והנשארים

ישמעו ויראו ולא יספו לעשות עוד בדבר

הרע הנה בקרבך : כא ולא תחוס עינך

נפש בנפש עין בעין שן בשן יד ביד רגל

ברגל : ס א כי תצא למלחמה על-איבך

וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא

מהם כי יהיה אלהיך עמך המעלה מארץ

מצרים : ב והיה בקרבכם אל-המלחמה

ונגש הכהן ודבר אל-העם : ג ואמר אלהם

שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה

על-איביכם אל-ידך לבבכם אל-תיראו

ואל-תחפזו ואל-תעצבו מפניהם :

ד כי יהנה אלהיכם ההלך עמכם להלחם

לכם עם-איביכם להושיע אתכם : ה

ורברו השטרים אל-העם לאמר מי-האיש

אשר בנה בית-חדש ולא חנכו יחד וישב

לבתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנכנו :

ו ומי-האיש אשר גטע ברם ולא חללו

יחד וישב לבתו פן ימורת במלחמה ואיש

אחר יחללנו : ז ומי-האיש אשר ארש

אשה

ו ומן-נכרא דנציב ברמא ולא אחליה יהך ויתוב לביתה

דילמא יתקטיל בקרבך

וגבר אוחרן יחלניה : ו ומן-נכרא דאירש אחתא ולא גסבה יהך וירחוב לביתה

דילמא

דשיי

ובדקו וקורו את הבאים להזימם בדריסה ובקורה : (ט) כאשר זמם . ולא כהנה עשה וסבול אמהו דרגו אינכרנו (סכותה) : לעשות לאחיו . מה פ' לאחיו למעלה וזוהי כבת כהן כסוזה שליון באהיבה חלת סכותה . הכועל סכית כחמק סכחער (ויקרא כ"א) כלשון שרץ ויחולת כועלה לכן לאמר כהן לאחיו כלשון וזמם לעשות לאחיו וזמם לכל שחר שיתות

ותתן טבאות והא פתח דשקר בפנים פתחין שיקרא אסתרו קצותיהו : יט ותעבדון לריון היקמא דחשיבי
 למעבד לזאתיהו ותפלון עבדי דבויש מביטון : כ ורשעיא דמשדורין ושמעון ויבחרון ולא וסיפון למעבד
 חוב קפתמא בישא דריו בניטון : כא ולא תיחוס עיניכון גפשא הרופי גפשא דבוי עינא חורף עינא דמיי שינא
 חורף שינא דמיי דא חורף דא דמיי ריקלא חורף ריקלא : א ארום תפסון לסדרי קרבא על בעלי דכביטון
 ומתחבון וספון ותקבין עפון גיתתין וסוריתין אלימין סגבון לא תרחלון מנהון ארום קלהון חשיבין כסופיא וברתיקא
 חר קדם וי אלהכון דמסוריה בסעךכון דאפקכון פדקין מארעא דאמרום : ב ויתקבון דאמרו קריבין קאמא קרבא
 ויתקרב פתגא דמליל עם עמא : ג וימר קהון שמעני ישראל אחינו מתקרבון ויקא דין לסדרי קרבא על בעל
 דכביטון לא ויום לבכון לא מרתלון ולא מרתתון ולא מתרעון מן קמוריון : ד ארום וי אלהכון שביתתיה
 מבקרא דמביטון לאתתא מטילכון עם בעלי דכביטון לספרוק יתכון : ה וימללון סרביא עם עמא למימר מאן
 גברא די קניא ביתא חרמא ולא קבע ביה מוויקא לשבילותיה יתה ויתרב לביריתיה דקמא ירום ליה חיבא ותקטיל
 בקרבא ויגבר חיבון ישכליניה : ו וימאן גברא דיעצוב פרמא ולא פרמיה
 מן פתגא ותחליה יתה ויתרב רבייתיה דקמא ירום ליה חובא דלא פרמיה
 ויתקטיל בקרבא ויגבר חיבון תחליניה : ז וימאן גברא דקדש איתרמא ולא

ירושלמי
 ולא פרג יתיה :

נסכה

רשי

הסוד הכתוב אשה לאיש וזממיה אשה כהרין כוונתו איש כגון שהעדות שהרבה את הנפש שחללה את השבת כהרין כוונתה שלא מיעט כאן
 אחותו אלא במקום שיש לקיים בהן הוזהר כוונתה הכולל : (כ) ישמעו ויראו : ומאן שרירין כהרואו איש פלוני ופלוני כהרין על סכומו
 כ"ד : (כא) עין בעין : (ב"ק פ"ד) מונו וכו' כן כוונתו : (א) כי תצא למלחמה : סוף הכתוב ישיא וזממיה לכאן
 לומר לך שאין ממוסר אבך וזאת למלחמה : ד"א לומר לך אם עשית משפט נדק אתה מוכנסת שאם תנא למלחמה אתה נזכר וכן דוד הוא אומר
 (תהלים קיט) עשיתי משפט ונדק כל תכתי ליוגטי : על אוכך : יהיו נעימן כאויבים אל תרחם עליהם כי לא ירחמו עליך : סוס
 ורפא : פועל כלס כסוס אחד וכן הוא אומר (שופטים ו) והכית את מדון כלס אחד וכן הוא אומר (שמות טו) כי בא סוס פרעה :
 עם יתב מתן : בעיניך היתרב הכל בעיני אינורם : (ב) כקרבכם אל המלחמה : סוף ללחמכם מן הספר מנכול ארבע :
 ונגיש חתן : (סוטה מב) המושח לכדוהוא הנקרא מוסח מלחמה : ודבר אל העם : (שם) כלסון הקדש : (ג) שמעו ישראל :
 (שם) חפלו חין כסם זכות אלה קריית שמע כלכד כדתי אתם שישע אתכם : על אויביכם : חין חלו אחיכם שאם תפלו כידם אינם
 מרחמים עליכם חין וזמלחמת יבודה עם ישראל שנאמר להלן (ד"ה ב"ה) ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות וימזיקו בשביה וכל מערומיהם
 הלסישום מן השלל וילבישום ויגעילום ויחילו וישקום ויסוכום וינהלום בתמורים לכל כושל ויכחוס ויחיו עיר התמורים חלל אחיהם וישבו
 שומרון חלל על אויביכם אתם הולכים לפיך פתחוקו למלחמה : אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו : (סוטה מב)
 ארבע חזרות כנגד ארבעה דברים שחלבי האומות עושים מניפין כשריסייה כדי להקיסן זה לזה כדי להשמיע קול שימפזו חלו שכנגדן ויטו
 וירויסיים כפויסיים ויזנהילין אותם להשמיע קול שעת פרשות סוסייה וכוונתן בקולם ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול : אל ירך
 לבבכם : מנהלת סוסיים : אל תיראו : מהגפת התריסין : ואל תחפזו : מקול הקרנות : ואל תערצו : מקול הצומה : כי ה' אלהיכם
 וגו' : הם כלים כנגדו של כשר דם וחתם כלים כנגדו של מקום פלשתיים כגון כנגדו של גלית מיה היה סופר כנגדו של עמו : ההולך
 עמכם : והמחנה הארון : (ה) ולא הנכו : לא דרבו : מנוך : לשון התמלה : ואיש אחר יחנכו : ודבר של עגמת נפש הוא זה :
 (ו) ולא חללו : לא פדאו כשנה הרביעית

רשב"ם

(ה) ילך וישכח לביתו אם ירך לכסו וירא חזלו פן ימות כוללמה וגו' שיש כותן אל לבו כשהולך למלחמה ודואג שמא חין לי מול לחנך את ביתי
 או חז אשת יאוש את כרתי ולכן גרם מזלי ללכת עתה למלחמה ומתוך ירא למות ושליש מעשים הזכיר בית ואשה וכרם : ולכסוף כולל כל
 הכרמים מיה האיש הירד ורך הלכס פין באלו שאמרנו בין בכרמים אחרים : וכן כקבלת מונה שלשה דברים ומור ומללמה ויתרון לחם :

מכלל יופי

כ (כ) (קקרקס) : בא העין בקמין חטף והפא בקמין
 רחב כמו אם היתה העין רגונית ישעיה ל
 יעו קאמס והיה משפטו קקרקס כמו יושע קקרקס
 את דיעיר יאו קקרקס כמו

כראיתך אקלקס : (ה) (ולא תנכו) החחלת
 האכילה בבית חדש יקרא חנוך ומנהגה הוא שעושים
 סעודה ושמה באכילה הראשונה שיואכלו בבית חדש ולפיכך
 אמר ולא חנכו : (ו) (אשר נטע כרם) : בא מלרע
 שלא

אִשָּׁה וְלֹא לְמַחְה יִלְךְ וְיֵשֵׁב לְבֵיתוֹ פְּנֵי-יְמוֹת
 בְּמַלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָהּ : ח וַיִּסְפוּ
 הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל-הָעָם וַאֲמָרוּ מִי-הָאִישׁ
 הַזֶּה וְרַךְ הַלֵּבב יִלְךְ וְיֵשֵׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא-יָמַס
 אֶת-לֵבָב אֲחֵיו בְּלִבָּבוֹ : ט וְהָיָה כְּכֹלֹת
 הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל-הָעָם וּפְקָדוֹ שָׂרֵי צְבָאוֹת
 שְׁבִיעֵי בְּרֵאשׁ הָעָם : ס י כִּי-תִקְרַב אֶל-
 עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם :
 יא וְהָיָה אִם-שָׁלוֹם תִּעֲנֶנּוּ וּפְתַחְתָּ לָךְ
 וְהָיָה כָל-הָעָם הַנִּמְצָא-בָּהּ יִהְיוּ לְךָ לְמַס
 וְעִבְדוּךָ : יב וְאִם-לֹא תִשְׁלַח עִמָּךְ וְעָשִׂיתָה
 עִמָּךְ מַלְחָמָה וְצָרָתָ עָלֶיהָ : יג וְנָתַתָּה יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְהָכִיתָ אֶת-כָּל-זְכוֹנָהּ לְפִי-
 קָרֹב : יד רַק הַנָּשִׁים וְהַטָּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל
 אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר בְּכִי-שִׁלְלָהּ תָּבוֹ לָךְ וְאִבְלַתָּ
 אֶת-שִׁלְלֵי אֵיבֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ :
 טו בֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל-הָעָרִים הַרְחֹקֹת מִמֶּנּוּ
 מֵאֵד אֲשֶׁר לֹא-יִמְעָרֵי הַנְּוִים הָאֵלֶּה הַקָּדָה :
 טז רַק מִעֲרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יִהְיֶה
 אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה לֹא תַחֲיֶה כָל-נִשְׁמָה :
 יז כִּי-תִהְיֶה תַחְרִימִם הַחַמִּי וְהָאֲמֹרִי
 וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי הַחַוִּי וְהַיְבוּסִי כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ
 הוֹרָה אֱלֹהֶיךָ : יח לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא-יִלְטְדוּ
 אַחֲכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֲבֹתֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ
 לְאֱלֹהֵיהֶם וַחֲשַׂאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם : ס
 יט כִּי-תִצְוֶה אֶל-עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם
 עָלֶיהָ לְתַפְשֶׂהּ לֹא-תִשְׁחִית אֶת-עֵצֶיהָ לְדָחַק
 עָלֶיהָ וְרָוֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֵתוֹ לֹא תִכְרֹת

מצות חקבה

טז

הקב"ח

הקב"ח

כי

וְיִלְמְאוּ יִתְקַטְלוּ בְּקָרְבָּא וְגַבְרֵי אַחֲרֵי
 יִסְבִּיגָה : ח וַיִּסְפוּ סְרַבְיָא לְמַלְלָא עִם-
 עַמָּא וַיִּמְרוּן מִן-גְּבֵרָא דְנַחִיל וְתַבִּיר לְבָא
 יִהְךְ וְיִרְתוּב לְבֵיתֶיהָ וְלֹא-יִתְחַבֵּר יִתְ-לְבָא
 דְאַחֲוֵיהִי כְלַמִּיהָ : ט וַיְהִי כִּד-יִשְׁיָצוּן
 סְרַבְיָא לְמַלְלָא עִם-עַמָּא וַיִּמְנוּן רַבְנֵי חִילָא
 בְּרִישׁ עַמָּא : י אַרְיִ-תִּקְרַב לְקָרְתָא לְאַנְחָא
 עָלֶיהָ וְתִקְרִי לָהּ מְלִין דְשָׁלָם : יא וַיְהִי
 אִם-שָׁלָם תִּעֲנִינְךָ וְתַפְתַּח לָךְ וַיְהִי כָל-עַמָּא
 דִּישְׁתַּכְחָ-בָּהּ יִדְוֹן לָךְ לְמַסְקִי-מַסִּין
 וַיִּפְלְחוּנְךָ : יב וְאִם-לֹא-תִשְׁלַח עִמָּךְ
 וְתַעֲבִיד עִמָּךְ קְרַב וְחִצּוֹר עָלֶיהָ : יג וַיִּמְסְרִינָהּ
 יי אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְתַחֲמִי יִתְ-גְּבֵרָא דְבוֹרָה
 לְפַחְסָם דְחָרֹב : יד לְחוּד נְשִׂיא וְטַפְלָא
 וְבַעֲרִיא וְכֹל דִּיהִי בְּקָרְתָא בְּל-עֲדָאָה תִיבּוּ
 לָךְ וְתִיכּוּל יִתְ-עָדָא דְסַנְאָד דִּיהִב יי אֱלֹהֶיךָ
 לָךְ : טו בֵּן תַּעֲבִיד לְכָל-קְרַבְיָא דְרַחֲמִין
 מִנְךָ לְחַדָּא דְלֹא-מִקְרוֹי עַמְמִיא-הָאֵלִין
 אַנּוּן : טז לְחוּד מִקְרוֹי עַמְמִיא-הָאֵלִין דִּי
 אֱלֹהֶיךָ יַחֲבִיב לָךְ אַחְסָנָא לֹא תִקִּים כָּל-
 נִשְׁמָתָא : יז אַרְיִ-נְמָרָא תַגְּמִרִינוּן תַחֲמִי
 וְאַמּוֹרָאִי כְנַעֲנָאִי וּפְרִזָּאִי חַנָּאִי וַיְבוּסָאִי
 כַּמָּא דְפַקְדֶּךָ יי אֱלֹהֶיךָ : יח בְּדִיל דְלֹא
 יִלְפוּן יִתְכּוּן לְמַעֲבַד כְּכֹל תּוֹעֲבֹתָהוֹן דְעַבְדִּין
 לְטַעֲוֹתָהוֹן וְתַחֲבוּן קְדָם-יי אֱלֹהֵינוּ :
 יט אַרְיִ-רַחֲצוֹר לְקָרְתָא יוֹמִין סְנִיאִין
 לְאַנְחָא עָלֶיהָ לְמַכְבָּשָׁא לֹא-תַחֲבִיר יִתְ-
 אֵילָנָה לְאַרְמָא גְלוּדֵיהִי בְנוֹקֵא אַרְיִ מִנִּיהָ

תיכול

גסכה יהי ויתוב לביתיה דלא יגרום ליה חובא דלא חדי באגמתייה ויתקטל בקרבא נגבר חובו יסכינה : ח וינספון
פרבא למלא עם עמא וימרון מאן רבא נגרא ודחיל מתוביה וליביה תביר יהי ויתוב לביריה דלמא יתקלון
אחיה בתובי ויתפר לקחון חדי ליביה : ט ויהי בר פסקין פרבא למלא עם עמא וינסון ברבני חילין
גריש עמא : י ארום תקברו לקרמא לסדרא עלה קרבי קרבא ותשררון לונתה פולין למקרי ליה לשלם :

יא ויהי אין מלין דשלם תתיב לכוין ורחפתח
לכוין פילונתה ויהי בר עמא דמשפת בה יהוין למקרי
גסין ופילונתה : יב ואין לא משלים עמבון
ותעביר עמבון קרבא ותקפון עלה : יג וימקרינה

ירושלמי

ויהי אין מלין דשלם מעני לך ורחפתח לכוין פילונתה
ויהי קל עמא דמשפתחין :

יג אלהבון פידיוכו ותמתי ית כל דכורה לפתגם דתקב : יד לחוד נשיא וטפלא ובעירא וכל דיהי בקרמא גר
צדא תבון לכוין ותכלון ערי עדי פנאיכו ויהיב : טו היבא מעבדון לכל קרביא דתמיון
מנכו לתבא דלא מקירו שבקמי עמא האליו העין : טז לחוד סקרוני עממיא דחאלין ביי אלהבון ויהיב
לכוין אסתא לא תקימו כל נשמה : יז ארום נקרא תקרינון חיתאי ואמוראי קנענאי ופרגאי ומואי ויבואי
ויתבא דמקורכו : יח מן בגלל דלא גפרון ותכוין למעבר בכל מקרקתהון דעבדו לטענותיהון
ותחובו קדם : יט ארום תקפון על קרמא קל ימי שבקמא לאגמא קרבא עלה למקדשה בשבתא

לא

רשי

הפירות טעוין לאוכלן כירושלים או לחלן כדמים ולאכול הדמים כירושלים : פן ימות במלחמה . ישוב פן ימות שום לא ישמע לדברי
הכהן כדאי הוא סימות : (ח) ויספו השוטרים . (טוטה מ"ג) למה לאמר כלן ויספו מוסיפין זה על דברי הכהן שהכהן מדבר ומסמיע
מן שמע ישראל עד להושיע אתכם ומי האיש ושלמי כהן מדבר ושוטר ומשמיעוהו השוטר מדבר ושוטר משמיע : הירא ודך הלכך רבי
עקיבא אומר כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות הרב שלופה רבי יוסי הגלילי אומר הירא מעבירות שבידו ולכך תלת לו
תורה לחזור על כית וכרס ושהא לכסות על החזורים פשיל עבירות שכינס שלא יביטו מהם כעלי עבירה והראשון חוזר אומר שמה בנה את הכית
או נטע כרס או חרש אשה : (ט) שרי צבאות . שמעון דין זקפין מלפניהם ומלאחוריהם וכשילין של ברזל כידיהם וכל מי שרצה לחזור
הרשות כיוו לקטח את שוקיו וקפין בני אדם עומדים בקצה המערכה לזקוף את הנפלים ולחוקם כדברים שזכור אל המלחמה ולא תנוסו שחלת
כפילה ניסה : (י) כיה הקרב אל עיר . במלחמת הרשות הכתוב מדבר כוונתו מופרש בענין קנתעשה לכל הערים הרסוקות ונא :
(יא) כל העם הנמצא בה . (ספרי) אפילו אתה נושא בה סכנתה אומות שנתנו להחרימם אתה רשאי לקיימם : למה ועבדוך .
(שם) עדי שיקבלו עליהם מים ושעבוד : (יב) ואם לא השלים עמך וצוהה עמך מלחמתו . הכתוב מוכרז שאלו לא השלים
עמך סופה להלחם כך אם תניחנה ותלך : וצרת עליה . חף להרעיבה ולהצמיחה ולהמיתה מיתת תחלואים : (יג) ונתנה ה' אלהיך
בירך . אם עשית כל האמור בענין סוף שה' נתנה בידך : (יד) והטף . חף טף של זכרים ומה חבי מקיים והכית את כל זכרה כנדולים :
(טז) כאשר צוץ . לרבות את הנרגשי : (יח) למען אשר לא ילמדו . הא אם עשו תשובה ומתגיירין אתה רשאי לקבלם :
(יט) ימים . שנים : רבים . (שם שבת יט) שלש מאות ושמרון חין זרין על עיירות של נכרים פחות מג' ימים קודם לנסת
ולמד

רשב"ם

כל גרוע הוא מכל דבר שהרי דור הולך ודור אחר בא שאין הכנים בדמות חבות . ואין זה זכרון . אבל זהו חרץ לעולם עומדת כמו בשעת
יומי בראשית . וכן השקט וחזון וכולל כל הדברים גיעים . כל חמשה העולם כך הם כולם כחשתי ימי בראשית אבל טורח וגייעה הוא להזכיר
כולם . ולא יוכל איש לדבר ולא תוכל און שמעו חם יספרו לו חלל זה הכלל אין כל חדש ולכלום יש זכרון . אבל אין זכרון לראשונים שאין
הילוד דומה לחולד : (טו) לא תחיה כל נשמה . כשתבא להלחם עליהם לא תקרא להם לשלום כוון שפרשתיך בשאר אומות .
אלא אם יכאו אליך מדעתם להיות עשך קודם שתלך עליהם כוון נטעוניהם ויכל אתה להתייחס : (יע) כי תזור אל עיר ימים רבים
ותאטרך למתוך חילנות

מכלל יופי

שלא כמנהג : (ולא חללו) . פירוש שלא עשהו חורין כי
קדוש הוא עד שיפדנו : (ח) (ולא יפסם את לבב אחיו) .
שרשו מסם ולפי שהוא יוצא מפני מלת ארנאמר
שהוא מכני הקלע על דרך מה אקב אלא שהוא לגזרת
אפעול בחולם וזה לגזרת יפעל בפתח . ואפשר שיהיה
מכנין נפעל כמשפטו ומלה את חיא לתוספת ביאור כמו
יחלק את הארץ . ובסימן קכ"א כשהנפעל לבדו לא הוצרכו
למלה את אלא שפעמים אטרו בו עם הפעול לבדו לתוספת
ביאור והקדימו הפועל לפעול : (ט) (ופקדו) . ענין
סני וגזברות : (יט) (לנדח עליו גרון) . אפשר שיהיה
לגרוח

לגרוח

28

כח

(*)

(*)

(*)

דברים כ כא שופטים

אונקלוס

כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור :
 ב רק עץ אשר חדע בי לא עץ מאכל
 הוא אתו תשחית וקרת ובנית מצור על-
 העיר אשר הוא עשה עמך מלקמה עד
 דרתה : פ א כי ימצא חלל
 בארמה אשר יהנה אלהיך נתן לך לרשתה
 עפר בשדה לא נודע מי הקהו : ב ויצאו
 זמניה ושפטיה ומרדו אלה העלים אשר
 סביבת החלל : ג והיה העיר הקרבה אל-
 החלל ולקחו זמני העיר ההוא עגלת בקר
 אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעל :
 ד והורדו זמני העיר ההוא את העגלה
 אל עתל איתן אשר לא יעבד בו ולא ירע
 וקרפושם את העגלה בנחל : ה ונשו
 הכהנים בע לוי כי הם בחר יהודה אלהיך
 לשרתו ולברך בשם יהוה על פיהם יהיה
 כל ריב וכל נגע : ו וכל זמני העיר ההוא
 הקרבים אל החלל ירצו את יריהם על-
 העגלה השופה בנחל : ז וענו ואמרו
 ירינו לא שפכה ית הדם הזה ועינינו לא
 ראו : ח כפר לעמך ישראל אשר פדית
 יהנה ואל תחן גם נקי בקרב עמך ישראל
 ונכפר

דשי

כא

הקלל

מפשיד
שפניו

תיכור ונתיה לא תקוץ ארי לא יכאנישא
 אילן חקלא למיעל מן קדמד בצירא :
 כ לחוד אילן דחדע ארי לא יאילן דמיכל
 הוא נתיה תחביל ותקוץ ותבני ברכומין על-
 קרתא דהיא עבדא עמך קרב עד דתחבשה :
 א ארי ישתבח קטילא בארעא דני אלהך
 יהיב לך למרתה רמי בחקלא לא ידיע מן
 קטליה : ב ויפקון סבך ודנגד וימשחון
 לקרניא דבסחרנית קטילא : ג ותהי קרתא
 דקריבא לקטילא ויסבון סבי קרתא ההיא
 עגלת תורין דלא אחפלה בה דלא יגדרת
 בנור : ד ויחחון סבי קרתא ההיא ית-
 עגלתא לנחל בייר דלא יתפלח וביה ולא
 יודיע וינקפון סמן ית עגלתא בנחלא :
 ה ויתקרבו בנהיא בני לויא ארי בהון
 אתרעי וי אלהך לשמשויה ולברכא
 בשמא דני ועל מיטריהון יהי כל דין וכל-
 מכתש סגורו : ו וכל סבי קרתא ההיא
 דקריבין לקטילא יסחון ית ידיהון על-
 עגלתא דנקיפא בנחלא : ז וייתבון וימרון
 ידנא לא אשדא ית דמא דהון ועינא לא
 חאזה : ח כהניא ימרון כפר לעמך ישראל
 דפרקתא

דפרקתא

לחד שמתח שלום שנים אונ' ימים וכן הוא אומר (שמואל ב) וישב דוד כנקל ימים שנים וכאלתמות הדמות הכתוב מדבר (ספרי) :
 כי האדם עץ השדה כדרכי משתה כלשון דלשון שאל האדם עץ השדה להכנס בתוך המצור מפני שהיה סר כיסורי רעב ומתח כחכמי העיר
 למה תשחיתנו (ד) : (ב) ער דתה . לשון רדיו שפכה כעופה לך : ויצאו זמניה : (פוסה סרה סנהדרין ד) תחמדים
 שמוקנין אלו סנהדרין דולה : וכדורו . (סוטה סה) עומקם שהחלל שוכה : אל הערים אשר סביבות החלל . לכלל לידע חיו
 קרובה : (ד) אל לחל איתן . קטש שלל כעבד : דערפד . קונן עזיפה קופץ אתר סקב"ס תבא עגלה בת שנתה שלל עשתה
 פירות ותערף בתקום שחינו עושה פירות לכפר על חריתו שלזה שלל הכימותו לעשות פירות : (י) ירינו לא שפכה . זכור עלתה על
 לב זוקני בית דין שוכפי דמים כש חלל לא ראינוהו ופטרמה כלל טמעת וכלל לוייה סכהניש אומרים כפר לעמך ישראל : (ח) ונכפר

לא החבלו ית אלגיתא לטישין ארתי מן נפרקא ארום מפירו מילון ויתיה לא תקוצו ארום לך פכר נש אינך
 ואנפי קרא למשקרא מקמיכו בצורא : ב לחוד אילו דתקדעו ארום לא אילו עביר שירי מעל והיא יתיה
 החבלו ותקטעו ותקנו קרקעין על קרא מרדא דעבדא עמכו קרא ער דתכשניה : א ארום ושתכת
 קטילא בארעא ולא טמיצ באורא בארעא בנן אלהו יתי לכין למרתה רמי ולא צלוב בקיסא בתקלא ולא טאיף
 על אנפי מיא לא אשתמובע מאן קטליה : ב ופקדו מבי דיקא בקא תרין מן חמימין ותלת מן דיקא וימשחה
 מארבע טריגיני ער קרנא די בחורנת קטילא : ג ויהי קרא דקרבא לקטילא מתחשדא נמכי בי דיקא דכא
 קפטרין וקכוו חמימי סבי קרמא היא עיקלת כבת חירין דלא צירוכין כבת שמא קלא איתפלה כה ולא נגרת בני :
 ד ויתחין חמימי קרא והיא ית עיקלת לתקיל פייר קלא יתעביד ביה פולחן ארע ולא וירע ויקפסו חסע
 ית עיקלת בקופיז סבתהא במצע תקלא : ה ויקרבו כהנא בני לני ארום כהנא אחרעי מוקרא בני אלהימין
 לשמשיה וילברא ית ישראל בשמיה ועד מימר פימהו יתי מתרן כל דין וכל מכפש צורעא למסגור וילתלוט :
 ו וכל חמימי קרא כהיא קרובין דקטילא ישוננו ית וידהו על עיקלתא דקופא בתקרא :
 ז ויחיו וימררו גלי קרם : ח ולא אמת לעינו ופטרניה מן דשדא ית אנקא הרין ועיקבא לא חסון :
 ט כהנא ימררו כפר לעמד ישראל דקבקה : י ולא
 חשונה חובת ארם וכאי כנו עמד ישראל וילי מן קטליה
 ויתכפר לדיון על דמא רבון ד גפקו ויתל דמרגין מנו

ירושלמי

ועינו לא חסון דכו דין דישפך יתיה :

פרחה

באר רחובות דקרוקי רשי

(ד) אציג לענין דכריהרכ סוקונו לדברי רש"י כח ה"ט כ"וה לזונו פירש רש"י כי וכו' וכתמיה שחא איה חוסכ טען השדה מכהנו
 וענינו להכניס בתוך היגור ונאך כמו האדם וישלך רשות לכרתו ויתסר ציפורים וכחל כעין אשמי בעיר סגני חיל
 חדשים אומם כמנור ומחר שחינוכן למה תשחיתנו עכ"ל :

רשבים

לכנות כרים דיק וסוללת : כי ממנו תאכל מהרי דריבים לך למחלל לאחר שתפוש העיר ותהי' שלך : ואותו לא תכרות אותו עין מאכל
 שחינוך ומחלל לאשמי העיר כגון הרחוקים אותם לא תכרות : כי האדם עין השדה לכא מפניך כמנור כל כי שחחרי לא מתפרש אלא אותו
 לא תכרות חלל עין השדה לכא מפניך כמנור אותם תכרות - הם הקרובים לעיר סגן צרים כהם אשמי העיר הכורחים מפניך וכאם בתוך העיר
 כדכתיב ותכח העיר כמנור - כי האדם חלל האדם - עין השדה חלל עין השדה האדם לכא מפניך כמנור שגורם את האדם לכא מפניך כמנור - דק
 עין אשר תדענו - ח"ט סרקין קרוב לעיר כין רחוק וזעיר תשחית לכנות מנור חלל עין מחלל הרחוק לא תכרות - כי אם הקרוב לעיר שמעכב
 את החיל להתקרב למותם : (כ) אשר תדע - אשר תכיר - עד רדתה - עד רדת חמותיה - כדכתיב עד רדת חמותיך הגבוהה והבגורות :
 (ה) ונגשו כהנים בני לוי - וענו ומחוכפר לעמך ישראל :

מכלל יופי

לברח שועל יוצאו יהיה יומד והוא נופל על הגרון :
 (כ) האדם עין השדה - כי חיי האדם עין השדה ומענינו
 הבין חסרונו : (כ) (ער רדחה) - שרשו ירד ענין ירדה
 או כתרמו והכל נכנס תחת ענין אחד :
 כא (ג) (והיה העיר) - בא לנקה כלשון זכר ולא
 שיהיה לשון והנופל עלה אלא יש בו דבר
 נכחה נופל וסבך המחוב על המבין כהיות הדבר הנופל מוכן
 שמו ובלשון חיה יבא זה ברוב כירוצה בו על הענין :
 (ד) (אלחל) - העטף
 שגרים בו המים יקרא נחל
 וא"פ שאין בו מים כהמק'
 יקרא נחל וזה היה בו מימי
 כן כהנא ירצו את דיהם :
 זכרש' אית כהם הריק'ם אל
 חלל איתן מקום דשן זמן
 ועירו אשר לא יעבד בו ולא
 ירע מלכו ולכס ולפיך יהי

מרים ונשערי' במחנות גבולם
 שלא ימלא שם חלל כרי שלא
 יאחד עהם מקום מחר חמותם
 ויכערו אשמי דמים וכן דעת
 דכתיבו "לכיל לא יעבד כוולל
 ירע להכא ומחרו כמשנ' ומקומ'
 אסור מלזרוע ומלעבוד ומותר
 לקרוע שם פשתן ולנקר שם
 חכמים - פירוש דברים שאינם
 עבודה כגוטה של קרקע :

(א) (איתן) - הארז ופירושו מקום
 קשה שאינו צעבר -
 ובמשנה אל נחל איתן קשה
 ואע"פ שאין איתן אשר
 ומשקלו דיתן ואסזה בצרי
 וזה בחיר' ודעת הריקס
 בשרשו : (וערפן) - פועל
 מעורף כדומר שידרע
 ערפה וכן פירשו ז"ל שהו
 מכין אותה בקופיץ כמנור
 ערפה : (ז) (לא שפכה) -
 (ז) (זנפטר) - דגש' פ
 מורכב משני
 טגרים

ונכפר להם הדם: ט ואתה תבער הדם
הקרי מקרבך כי תעשרה תישר בעיני
יהוה:

דפנתתא וי ולא תתן חובת דם וכאי בגו
עמד ישראל ויתפפר להון על דמא:
ט ואת תפלי אשדי דם וכאי מבינה ארי
מעביד דכשר קדם וי:

ומפטורין אנכי אנכי בישיעה • כסימן ג"א: צ"ז
פלו"א • סימן:

ס ס ס

ס ס ס

כי תצא למלחמה על איבך
ונתנו יהוה אלהיך בידך
ושבית שביו: יא וראית בשביה אשר
יפת תאר וקשקת בה ולקחת לה לאשה:
יב ותבאתה אל תוך ביתך ונלקחה את
ראשה ועשתה את צפרניה: יג והסי
את שמלת שביה מעליה וישבה בביתך
ובכתה את אביה ואת אמה ירחמיס ואחר
כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לה לאשה:
יד והיה אם לא תפצת בה ושלחתה
לנפשה ומכר לא תמכרנה בכסף לא
תעמר בה תחר אשר עניתה: ט
טו כי תהיון לאיש שתי נשים האחת
אהובה

ארי תפוק לאנחא קרבא על בעלי
דבכך וימסרנון וי אלהך בידך
ותשבי שביהון: יא ותחוי בשביה אתתא
שפירת חיוו ותתרי בה ותסבה לה לאנתו:
יב ותעלינה לגו ביתך ותגלח ותרישה
ותרבי ותטופנהא: יג ותעדי יתכסות
שביה מנה ותחב בביתך ותכפי יתאבוהא
ותאמה ירח יומין ובחר בן תיעול לנתה
ותבעלינה ותחי לה לאנתו: יד והיה אם
לא תתרי בה ותפטרנה לנפשה וזננה
לא תזננה בכסף לא תחנר בה חרף
דעניתה: טו ארי תהיון לגבר תרתין
נשין חדא רחומתא וחדא שנואתא וילידן
ליה בנין רחומתא ושנואתא ויהי ברא
בוכרא

רשי

להם הדם • סתוב וכפרס שמשעו כן יכופר להם העון: (ט) ואתה תבער • (כתובות לו) מניד שאס נפלא הכורג אחר
מתערפה העגלה הריזה ירעג והוא הישר בעיניו: חסלת שופטים ושושדים
(י) כי תצא למלחמה • במלחמת הרשות הכתוב מוזכר שחלחמת ארץ ישראל אין לומר וסנית שניו שהרי כבר נאמר לא תחיה כל
נשמה: ושביה שביו • לרכות כנעניים שבתוכה ואלע"פ שהן משכנה אומות: (יא) אשת • חפילו אשת
איש: ולקחת לה לאשה • לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע אם אין הקב"ה נותן ירה ישאלה בחיסור אבל אם נשאה סופה להיות שוכנת
שנאמר חתרו כי תהיון לזימנו יוספו להוליד מוחה בן סורר ומורה לכן נסמכו פרשיות הללו (ה) (יב) ועשתה את צפרניה •
תגדלם כדי שתתמול: (יג) והסירה את שמלת שביה • לפי שהם נאים שהעב"ס כנותיים ותקטנות במלחמה כשכיל להזנות
אחרים עומם: וישבה בביתך • בבית שמתגוש בו נכנס ונתקל בה ואלא ונתקל בה רואה ככתיבה רואה כנולה שתגנה עליו: וככתה
את אביה • כל כך למה כדי שתהא בת ישראל שמה חו עכבה בת ישראל ותקטנות וזומת כנולת: (יד) והיה אם לא הפצת בה •
מכשרך שסופך לשנאתם (ט) לא תעמר בה • לא תשתחא בה כלשון פרסי קורין לעבדות ושנוש עימרהא עיבודו של רבינושה
דרשן למדתי כן (ג):

אברהם דקטולא פקון ופלקון עליו וצחדון פי דינא יתיה ובימינו ותיב : ט נצחון בית
ישׂראל הפלון משדו זכ ופאי מביזכון ארום מעבדון דקשר קרם :

ס ס ס

כי תצא ארום הפקון לקרן קרבא על בעלי דבביזון ומסרינו : אלהכון בירכון ותשבי שקימא מנחון
יא ותחמון בשקמא איתא שפירת רזון ותתקעון בה ותפכנה לכו לאינתו : יב ותעלעלה
לנו ביתך ותפסר עיר מניא דרשיה ומימי עיר טרפוניתא : יג ותשני עת קסות שקימא מנה ותטכלינה בתמידיה
קביהך ותקבו על טענת בית אבה ואמה ומשחי מלת ירחין די מביע אין היא משבגרא ומן גברת גדין מישיל לותה
ובפרין יתה ותקו לך לאנתו : יד ויהי אין לא
תתרגי בה ותקטרינה לבלחודה קנישה ונקא לא תוכנינה
בקספא לא תתגר בה בתר דשמשת עמה : טו ארום
מחונון לגבר פרמין נשין תנא דתקמא ליה ומנא סניתא
ליה וליבין ליה גנין דתוקמא וקניתא ויהי ביר בורבא

ירושלמי

אין לא אתרעי אתג בה ותשלח יתה בקשורה גפשה
ומבגא לא תזבין יתה בקספא לא תתגר בה די היפרת
ך שותך עליה :

לכניה

באר רחובות דהדיקי רש"י

(א) כבר הודעתך מדרך המקרא להשמיט מלת של וחסרונה מש נמות באיזה סינו מהנקודה או סינו באיזה אות וזה ענין הדפיקות
כי תחיד אותה התיבה טכא אותה הסינו דכוקה לתיבה של אחריה על דרך משל אשת אכרס כאלו כתיב אשה של אכרס ואם
כן קרה לרש"י חסרונה למכתב ורלית בסביה אשה יפת תואר כה"ח אלא סינה הכתוב אשת כתי"ו כסוף וח"כ כעלת אשת כדלתי ה"ח דמורה
ולמלת יפת תואר ח"ח לדבקה לכן קאמר רש"י אפילו אשת איש ורצה לומר חסר בקרא הנסמך מלת איש וכן דרך המקרא להשמיט הנסמך היכה
דאי אשמה לפרושי בענין אחר ואם כן מלת אשת דכוקה למלת איש ותחנית דכרי תאלא בחוקוני : (ב) כבר ידעת הוי"ו כמלת ולקחת
היא ו"ו והסיפוך והיינו עשתה מן לקחת דכח לשון עבר ולקחת לשון עתיד ומשום דלשון עתיד גופיה תתבאר לשני ענינים ענין אשת
עוונתו והכרח ולקחת (דח"ה) ואלטט (בענין) והיינו דלא סגי בלאו הכי וענין שני עתיד לשון בטוח ולקחת (דח"ה) ויערסט
איזה גוויש בענין) ולכן קאמר רש"י לא דכרה תורה אלא כגוד י"ח הרע ורצה לומר כונת הפסוק כמלת ולקחת על לשון עתיד
הכטוח כי התורה ירדה לסקוף דעתו דכודלויי אשמה לכן התירה לו וכדי שלא תקשה מנא לן הא דלמא ולקחת עוונתו גמור והכרח הוא ויחייב
שיאמה על זה קאמר רש"י לכן נסמכו פרשיות הללו ורצה לומר הסמיכות מורה הלימוד שתלד היפת תואר כן סורה ומורה וכדלוי לא יבנה
הכתוב להוליד הכרח כן סורר ומורה אלא ודאי הוא לשון כטוחו : ועיין סוף פ' דה"ה כד"ה והיית אף שמת : (ג) משום דקסית
ליה והלא כונת הפסוק על לשון עתיד (ער וערע איסר ניט בענין) אם כן הו"ל למכתב החפויץ כלשון עתיד ומדכתיב קפצת כלשון עבר
כדאי לנורות הלימוד שסיפן לשנאות ותכתיב בה כחברית היינו ותאמר הלאי דלת הפנת בה : (ד) משום דשורט עבר
אשענא סן לענין כלי מלהמנו וימדו בעומר דליתקן כאן הולך לפרט דזה הוא נלקח ונלשון פרסי וענינו ענין תשמיש :

כשום

רשב"ם

(ט) תבער הכס נחלא הרנח . אמרינן יורג . כיתעשה מה שישר בעניה : חסלת שופטים מיסוד רבינו שמואל
(י) **כי תצא** והסירה את שמלת סביה . כדילולה : (יד) לא תתעמר . סתורות אדם המכור מפל כגלסון זה : וכן
לפנינו

מכלל יופי

טורים מנעל וההפעל והוא זועל עבר והווי מופכו לעתיד :
כי תצא (יא) אשה . באכך במוכרתי :
(יב) ועשהה : הגדל אותם כפירש ר'
עמיבה כדי שהנהנה בעניו ולא יקנהה : וגלתה את ראשה)
כי שער האשה ופיה . ורבי אליעזר פירש שהסיר אגרום
וראיה לדבריו (שמאל ניט) ולא עשה בגליו ודלאו עשה
שפמו : (יד) (ושלחה לנפשה) . כלומר שתהיה
לעצמה ולא תהיה ברשות אחר : (לא תתעמר) . ענין
שמוש עם הסחורה ופירושו לא תשתמש ותשתעבר כדו
אחר שכער הדרי : (טו) (וחאחה שמואה) . איננה
שמואה ממש אלא לפי שאוהב לאחת יוהר מהאחרת קורא
אותה שמואה : לשני צדדי . חאר בפלם גימטריה :

כט (*) (*) (*)

אהובה ותאחרת שנואה וילדו לו בנים
 תאהובה ותשנואה ותהי הבן הבכור
 לשנואה: טז ותהי ביום הנחילו את בניו
 את אשר יתיה לו לא יוכל לבכר את בן
 תאהובה על פני בן השנואה הבכור:
 יז כי את הבכור בן השנואה יפיר לתת
 לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כיהוא
 ראשית אנו לו משפט הבכרה:

ס יח כיהיה לאיש בן סוחר ומוכה
 אינו שמע בקול אביו ובקול אמו ויפרו
 אמו ולא ישמע אליהם: יט ותפשו בו
 אביו ואמו והוציאו אתו אל זקני עירו ואל
 שער מקמו: כ ואמרו אל זקני עירו
 בננו זה סוחר ומרה אינו שמע בקלנו וכל

וכבא: כא ורנמהו בר אנשי עירו
 באבנים ומת ובערתה הבע מקרבך וכל

ישראל ישמעו ויראו: ס כב וכי
 יהיה באיש חטא משפט מור והומת

ותלית אתו על עץ: כג לא תלוי נבלתו
 על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי

קללת אלהים תלוי ולא תשמה את
 אדמתך אשר יהנה אלהיך נתן לך נחלה:

כב ס א לא תראה את שור אחיך

או דשי

בוכרא לשנואתא: טז ויהי ביום דנתסין
 ית דבנותי ית דיהי ליה לית ליה רשו
 לבכרא ית דבר דחומתא על אפי בר
 שנואתא בוכרא: יז ארי ית בוכרא בר
 שנואתא יפריש למתן ליה תרין חוקקין בכל
 דישתכח ליה ארי דהוא ריש חוקפיה ליה
 חוץ דיקא דבכירותא: יח ארי יהי לגבר
 בר סטיו ומרוד ליתוהי מקביל למימר אבוהי
 ולמימר אמיה ומלפין יתיה וקא מקביר
 מנהון: יט ויחדון ביה אבוהי ואמיה ויפקון
 יתיה לקנס סבי קרתיה ולתרע בית דין
 אתריה: כ וימרון לסבי קרתיה ברנא
 דין סטיו ומרוד ליתוהי מקביל למימרנא
 זליל בסר וסבי חמר: כא וירנמוניה

כל אנשי קרתיה באבניא וימורו והפלי
 עבר דביש מבינך וכל ישראל ישמעון
 וידחלון: כב וארי יהי בגבר חובת דין
 דקטול ויתקטיל ותצלב יתיה על צליבא:

כג לא תבית נבילתיה על צליבא ארי
 מקבר תקבריניה ביזמא ההוא ארי על דתב

קנס י אצטליב ולא תסאיב ית אדעך דני
 אלהך יהיב לך אתסנא: א לא תחזי ית

תורא דאחורא ית אימריה דטען ותתקביש

מנהון

מנהון

כב
 שני
 מוצה
 תקלה תקלו
 מוצה תקלו

(ח) פי שנים - כמד שני חמים: ככר אשר ימצא לו - מכלן שאין הכמר נופל שנים בראיו לכוח
 לאחרי מיתת האב כמחוקק: (יח) שורר - סמן סודך: ומורה - עפר כדכרי אביו לטון עפרים: ויסרו אורה -
 מתקן בו כפי שלשה ומלקין אותו: בן סוחר ומורה - אינו מייב עד סגנוכ ויחבל תרטיור - בשר ושתה בני לוג יין סחומר זבל וסוכה
 ונאמר אל תהי כסוכתי יין סולללי כשר לחו וכן סורר ומורה כהן על סס סופו הניעה תורה לסוף דעתו סוף סמכלה עומן סכיו וסכסס לימודו
 וחיו מנה ויעמד כפרשת דרכים ומלמטס סכריות חמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב: (כא) וכל ישראל ישבעו ויראו - מכלן
 שרין וכחכס כד פלוגי סקל על סייס סורר ומורה: (כב) זכי וההבא ישחטא משפט מור - סמיכות כפר שיות מעד
 56

לסניחא : טו ויהי ביום אהסגותיה עת בגו עת נקסין דיהי ליה לית ליה רשוי לכהן חולק בכורוקא לבר
 רחיקתא על אנפי ביר סניחא דהוא בוקרא : יז ארום ית בוקרא ביר סניחא יהודע לכוליה דהוא בוקרא
 לכהן ליה תרין חולקין בקל מה דמשקבח גביה ארום הוא שירוי תיקפיה ליה חניא בבירוקא : יח ארום יהי
 לנבר ביר סניחא ודורר דליתיה מקביל למיבר אכוי ולמיקרא דאמיה ויקסנון ימיה ולא מקביל אילמן מנהון :
 יט דתרוו ביה אכוי ואמיה ויקסנון ימיה לקדם חגימי קרמא לתרע פי דעא דבאמריה : כ וימרוו לטפרי
 קרמא עקרינו על גורת מימרא דיי בגין בן אהיליך לגא ברנא דין דהוא סודתבו וסרוד ליתוי ציית לטימרוני גרנן
 בכשרא נשקאי קמקרא : כא דיהי אין דחיל ומקבל עלוי אולפנא ובען לקימותיה מקיטוגיה ואין תאיב וסרוד
 ואטלוגיה כל אנשי קרמיה באבגיא ויטורר ותפלון עביר
 דכיש מביניכו וכל ישראל ישקיעו ויבתלון : כב וארום
 אין יהי מקבר חובת דין קטול וקחויב אטלות אבגין וכתר
 קרין וצלכו ימיה על קיסא : כג לא תבית נבלת גושמיה על קיסא ארום מקבר תקברוגיה ביומא דהוא
 ארום קילוקא קדם אלקא למעלוב נבר אלהן חוכו גרמי ליה ומן בגלל דברינקא ביי אהעבד תקברוגיה עם סטמוע
 שמשא ולא יקדיון ברימא ביה ולא רטופון בגבילתהון דתיקא יר ארעכו ביי אלחבין יהיכ לכו אהסנא :
 א לא תחסון ית תורא דאחוכון או ית אמריה טעין ותפלגון בעמכון מנהון אקבא תמיכונן ליה :

ירושלמי

(תצלכו ימיה על קיסא :

קדיו וצלכו ימיה על קיסא : כג לא תבית נבלת גושמיה על קיסא ארום מקבר תקברוגיה ביומא דהוא
 ארום קילוקא קדם אלקא למעלוב נבר אלהן חוכו גרמי ליה ומן בגלל דברינקא ביי אהעבד תקברוגיה עם סטמוע
 שמשא ולא יקדיון ברימא ביה ולא רטופון בגבילתהון דתיקא יר ארעכו ביי אלחבין יהיכ לכו אהסנא :
 א לא תחסון ית תורא דאחוכון או ית אמריה טעין ותפלגון בעמכון מנהון אקבא תמיכונן ליה :

ואין

רשיי

שחס חסיס עלוי אכיו ואמנו סוף שילא לתרבות דעה יעבור עבירות ויתסייח מיתה כב דותלית אותעל עץ . ורבותינו אמרו כל הנסקלין
 בתלין שחאמר כי קללת אלהים תלוי והסכר ה' כספיה : (כג) כי קללת אלהים תלוי . זלוולו של מלך הוא שחאמר עשויה כמות
 דיוקנו ושראל הס כביו חסל לשני חס' תאומים שהיו דומין זה לזה אהחד נעשה מלך ואחד נתפס ללסטיות ונתלה כל הרואה אותו אוטור החלך
 תלוי כל קללה שבטקרא לטון הקל וזלוול כמו והוא קללני קללה נמרצת : (א) והתעלמת . כוכש עין כאלו אינו רואהו (ה) : לא
 תראה

באר רחובות דקרוקירשיי

(ה) משום דקרא קשה רשייה לסיפיה דעתחיל ובהתעלמת דעסע סעזוהו כהכרת שיתעלס ומסייס לא תוכל להתעלס לתרז זה קאמר
 רש"י כוכש עין כאלו אינו רואה ורצה לומר מאוס דשני מיני לטון התפעל הנה מן הראשון התפעל פועל ממש (ער ווערקט
 רעכט) ומן השני בקרא התפעל פועל עתדעה (ער שטעלט זיך גלייך ער ווערקט זכאמת ווערקט ער נישט) כמו יש מתעשר (ער מאכט
 זיך

רשבים

לכנינו והעמר כוזמרו . אשר עניתה . בילת נישואין . לפי הפשט : (יז) כי את הכמר אלא כי הוא ראשית אונו כי הוא ראוי ראשי
 לירש ומנו . כמו מלאתי און לי . וידות שוככה חינו : (יח) מורה . מקנטר . מלשון מרה מרימי : זולל וסוכא כדכתיב אל תהי
 כסחזיין כוללכשר למו : (כג) כי קללת אלהים תלוי . כשרואין כני אדם את התלוים רגילין לקלל את הדייני' או קרובים של הרוג או
 שפר כני אדם לפי שפנימים על עבירה מועטת הוא כהרג כמו תקושה והקב"ה אמר לא תקלל לפי שרגילין כני אדם לקללם ולכן לא תלין נכלתו
 אלא קבר תקברנו (שלא) (כק"שולא) תעמח את אדמתך . שאם היי תקבר יעמחו כונגע או מאהיל :

מכלל יופי

(טז) דגחילו . פועל יוצא לשנים פעולים : לככר .
 להלל . משפט הכבודה : (יז) פי שנים) .
 שיעיר שמי חלקים : (אנו) . ענין כח : (יח) (בן סורר)
 ענינו העוה והשגחה מהכנה : (ויזרה) . סענין שמעו
 בא המיד'ס ענין שגות וחיך הדבר והמצוה : (כ) (זולל)
 בקרא כן הסדבה באבילת כשר זבן כתוב טעל כג בולרי
 ביער יכמו : (זכא) . המרבה כשרות היין : (כג) (תללת)
 בא שר גכהבו בחיבה עתי אהעתה הרומות והקדם לתן

הנועה קטנה יבליעו האחת ולא יכארו קריאת שתיהן אלא
 יקראו שתיהן כאחת בחושיפות מב : (כי קללת אלהים תלוי)
 ענין קללה בלומר על שקלל את השם הלוי ויש לפרשו ענין
 בזיון כלומר בזיון אלהים הוא התלוי שכשיראה אדם אורט
 תלוי אומר על שחי'רף וגרף הוא הלוי הנה הדבר בזיון אלקים
 והוא הדין בכל הגתלים בארץ ישראל ועין כשרשו :
 כב (א) אח (ש"י) . חנפרד שיה ומשקלו שיה ועם חכגו
 גראה בו עין הפועל בצרי השי"ן :

או את-שני נדחים והתעלמת מהם השב
השיבם לאחיק : ב ואם-לא קרוב אחיק
אליק ולא ידעתו ואספתו אל-תוד ביתך
ונה עמך עד דרש אחיק אתו והשבתו לו :
ג וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו
וכן תעשה לכל-אבדת אחיק אשר-תאבד
ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם :

הקל"ט
סוזה תקמ

ס ד לא-תראה את-חמור אחיק
או שורו ופלים בדרך והתעלמת מהם
הקם תקים עמו : ס ה לא-יהיה
כלי-גבר על-אשה ולא-ילבש גבר שמלת
אשה כי תועבת יהוה אלהיך כל-עשה
אלה : פ ו כי יקרא קוצפור
לפניך בדרך בכל-עץ או על-הארץ אפרחים
או ביצים והאם רבצת על-האפרחים או
על-הביצים לא-תקח האם עד-הבנים :

הקמ"א
הקמ"ב
מצוה הקמג

ז שלחת-שלח את-האם ואת-הבנים תקחי
לך למען יישב לך והארבת ימים :
ס ח כי תבנה בית חדש ועשית
מעקה לגגך ולא-תשים דמים בביתך כי-
יפל הנפל ממנו : ט לא-תורע ברמך
כלאים פן-תקדש המלאה הנורע אשר-תורע

הקמ"ד
הקמ"ה
שלישי
מצוה הקמו
מצוה הקמז
הקמ"ח
הקמ"ט

וחבואת

רשי

מנהון אחקא תמיבונן לאחוק : ב ואם
לא קרוב אחוק לנחך ולא ידעתיה ותכנשיניה
לגו ביתך ויהי עמך עד-דיתבע אחוק יתיה
ותמיבניה ליה : ג וכן תעביד לחמריה וכן
תעביד לכסותיה וכן תעביד לכל-אבדתא
דאחוק דתיבד מניה ותשכחנה ליר-לך
דשו לאתכסא : ד לא-תחזי ות-תמרא
דאחוק או חוריה דמן באורקא ורכבוש
מנהון אקמא תקים עמיה : ה לא-יהי
תקון-זין-דגבר על-אתתא ולא יתמן גבר
בתקוני אתתא ארי מרחק קדס-י אלהיך
כל-עביד אליו : ו ארי יערע קניא-
דצפרא קדמך באורקא בכל-איקין או על-
ארעא אפרוחין או ביעין ואמא רביעא
על-אפרוחין או על-ביעין לא-תסב אמא
על-בניא : ז שלחא תשלח ית-אמא וית-
בניא תסב-לך בדיל דייטב לך ותוריק יומין :
ארי תבני ביתא חדתא ותעביד תקא לאגרך
ולא-תשו חובת-קטול בביתך ארי-יפד
דנפיל מניה : ט לא-תורע ברמך עירובין
דילקוא-תסתאב דמיעת ורעא דתורע ונעללת

כרמא

תראה והתעלמת . לא תראה אותו שתעלם ממנו וכו' כששנו (ב"מ ל) וכו' וכו' אחריו קעמיס שאתה שתעלם וכו' : (ב) עד הדרש
אחיק . (ב"ב כו) וכי תעלם כלכל . יתעלם לו קודם שידרשו ואלו הלא דרשו שלא יאירעו : והשבותו לו . שתהא כו' הסכה סכח יוכל
סכיתך כדי דיי' ותתכסם ממנו סכחן אחיק כל דבר שנוטה וחולל יעשה וחלל ושמינו עושה וחולל יסכר : לא תוכל להתעלם . לכבוש
ענין כחילוחין רוח חיות : (ד) הקם תקים . (ב"מ לב) זו טעיה להטעין משאו שגפול מעליו : עבו . עס בעליו חבל עס הלך
ושכלו וחמר לו חולל ועליך מנוח אם רצית לטעון טעון פטור : (ה) לא יהיה כלי-גבר על אשה . (ספרי נזיר פרק ה) שתהא
דומה לאיש כדי שתלך בין האנשים שחין ואלא לטען נוחף : ולא ילבש גבר שמלת אשה . ליתן ליטכס כין הנשים . ד"א שכל-ישר סגור
סערוה ושער של בית הסת : כי תועבות . לא אסרה תורה חלה לנפש הנכח לידיתועבה : (ו) כייקרא . כרמל וכו' : לא
תקח האם . (חולין קמ) כעודה על-סיה : (ז) למען יישב לך וכו' . (שם קסב) אם פגוע קלה שלח כה חסידן כס אונס
תורה

ב - ואין לא קריבא דעמא דאחרד עמך או לא
 דוקבע אחרד ויהי ותמכניה ליה : ג ותיכרין תעביד
 לתקריה ותיכרין תעביד לתקריה ותיכרין תעביד לכל
 אכידתא דאחרד די מתבדא מניה ומשכתא ליה לך רשו
 לבסאה מניה אכרין עלה ותמכרניה : ד לא תקמון
 ית תמרא דאחוכון או תוריה דמאן באורחא ורבבשון
 עגיכוון מימם תקימון עמיה : ה לא יהיה גזילין דציצירי ותפילין דהגון תקוני גבר על איתא ולא פסר גבר
 כי שיחיא וערייתיה ובי אנפוי לאיתתקאה היך נשא ארום מרחץ קום : ו אלקהכוו דהוא כל דעביד אליו :
 ו ארום אי אובמאן שרקפא דציפר דבי קמך באפרקא בקל אילון או על ארעא גזילין או בעיין ואימא רביעא
 על אפרוחין או עליו בעיין לא תסב אומא מעל בגיא : ז מקפטר תפטור ירת אמת ונת בגיא תסב לך מן בגילל
 דיוטב לך בעלמא הדיו ותיריך יומין בעלמא דארי :
 ח ארום תיבנה ביתא דתמא ומעביד תיאץ גיפורין
 לאגריך לא תגרמון לאסתקפא חובת אדם דיקטול גביהך
 דלקא ופול ביו דתמי למיפל מניה : ט לא תגרעון

הבימיות ותקנשיניה לגו כיתך ויהי מתפרגם בגך עד גמון
 ירושלמי
 וכן מעביד לתקריה וכן מעביד לאצטלותיה :
 טישבן תשבוק ית מה דבליבך עליו ומפכך תפרוק עמיה
 ומטעון מטענך עמיה :

ירושלמי
 ומעביד גפרף לאגריך ולא תשוי חובתן שיעיבת איבם
 זצ"א גביהך :

כרמיכון

רש"י

תורה למען ייטב לך והארכת ימים ק"ו למתן סכרן של מלות חמורות : (ח) כי תבנה בית חדש . אם קיימת מזה שלוש הקו סוכך
 לכנות בית חדש ותקיים מלות מעקה שמונה גזרות מזה ותגיע לכרם ושדה ולכרם כליס לכן נסווכו פרשיות הללו : מעקה . גדר סביב
 לגג וחונקלום תרגם תיקח כגון תיק שמעך וזה שכתובו : כי יפול הגופל . ראוי זה ליפול ואי"פ כלל את הגלגל מיתתו על ידך שמגלגלי
 זכות על ידי זכאי ומזכה על ידי חייס : (ט) כלאים . קידושין לש חולין פב) חטה וזעורה וחצן כמפלות יד : פן תקדש . כתרומתו
 תסתאכ כל דבר הנתעב על האדם כיון לשבח כגון הקדש כיון לגנאי כגון איסור טפל כו לשון קדוש כמו (ישעיה סה) אל תגועו כי יקדשתין :
 הכלאה

באר רחובות דקדוקי רש"י

ודך ריך) וכאזות איון כל (בלט ערג גאר ביסט) וכן מתרוסס והוירכ ועל דרך זה מלת והתעלמת היא חמוין השני (דוא ווערשט דך מאכין
 פר העליון) דהיינו כוכשעין על זה מסייס קרא לא תוכל להתעלם : אמנם לפי דרשו"ל לוקן ואינו לפי כבוד מלת והתעלמת הוא
 הוא מניין הראשון פועל ממש (ביסטו איין וקן והתעלמת קענטטו פר העליון ביסטו אחר קיין וקן לא תוכל להתעלם דערפסטו ניט פר העליון) :
 מה

רשב"ם

(ה) לא יהיה כלי גבר על אזה ללכת בין האנשים ולמות : (ו) כי קרא . יודען על ידי מקרה : לא תקח האס על כניס .
 לפי דרך ארץ . פרטי כלל תכעל גדי כחל : חיוון באיתו ואת בניו שדויה לאכריות ורעבתנות לקחת ולפחוט ולכשל ולאכול אסובניס
 יחד : (ח) מעקה איון לוחבר כתורה כמו מגורת מעשה מרונה הוא . אכל עקת רשע . תשיך העגלה . מטיקי תחתיכס מגורת
 טב

מכיל יופי

(ו) (כי קרא) . דברו כשרש הזה ענין שעקרון שלמדו
 הא אכתב במקנמות באלף והוא ענין מקרה כי הא הלמד שלך
 ברוב ונכתב באלף במקומות : (ק) צפור) . כסמוך בפתח :
 (ז) (והארבת ימים) . פועל יוצא ופירושו כאלו
 אמר על הארמה או והארבת ימים כי בסכתך יאריכו ימין
 שתשמור המצועה : (ח) (מעקה) . הוא בנין שעושים
 לגבי סביותו בנין גבוה עשרה טפחים או יותר כדי שלא יפול
 הגופל ממנו :
 (ז) (כי קרא) . דברו כשרש הזה ענין שעקרון שלמדו
 (ח) (מעקה) . הוא בנין שעושים
 לגבי סביותו בנין גבוה עשרה טפחים או יותר כדי שלא יפול
 הגופל ממנו :

30 ל' 7 7 7 7 7 7 7

וְתִבְּרַת הַכָּרֶם : ס י לֹא־תִחְרַשׁ
 בְּשׂוֹר־וּבְחֹמֶר יִתְּרוּ : יא לֹא תִלְבַּשׁ
 שְׁעִטָּנוֹ צִמְרֹת וּפְשִׁתִּים יִחְדּוּ : ס יב
 בָּרִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע בְּנִפּוֹת בְּסוּתָהָ
 אֲשֶׁר תִּכְסֶּה־בָּהּ : ס יג כִּי־יִקַּח
 אִישׁ אִשָּׁה וְבָא אֵלֶיהָ וּשְׁנָאָה : יד וְשָׁם
 לֵה עֲלִילַת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עֲלֶיהָ שֵׁם רָע
 וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וְאֶקְרַב
 אֵלָהּ וְלֹא־מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים : טו וְלָקַח
 אָבִי הַנֶּעֱבֵר וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי הַנֶּעֱבֵר
 אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשְּׂעֵרָה : טז וְאָמַר אָבִי
 הַנֶּעֱבֵר אֶל־הַזִּקְנִים אֶת־בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ הַזֶּה
 לְאִשָּׁה וּשְׁנָאָה : יז וְהִנֵּה־הוּא שֵׁם
 עֲלִילַת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבְתִילָהּ
 בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בְתִי וּפְרָשׁוּ הַשְּׂמֵלָה
 לְפָנֵי זִקְנֵי הָעִיר : יח וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהִוא
 אֶת־הָאִישׁ וְיִסְרוּ אֹתוֹ : יט וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ
 מָצֵחַ בְּסֶף וְנָחְנוּ לְאָבִי הַנֶּעֱבֵרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם
 רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־תִהְיֶה לְאִשָּׁה
 לְאִיּוֹכַל לְשִׁלְחָהּ כְּלִימָיו : ס כ וְאִם־
 אָמַת הִיָּה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצָאוּ בְּתוּלִים
 לְנֶעֱבֵר : כא וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנֶּעֱבֵר אֶל־פֶּתַח
 בֵּית־אָבִיהָ וּסְקִלוּהָ אֲנָשֵׁי עִירָהּ בְּאֲבָנִים וְנָתַתָּהּ
 כִּי־עָשְׂתָה גְבֻלָהּ בְּיִשְׂרָאֵל לְזִנוּת בֵּית אָבִיהָ
 וּבְעֵרַת הַרְעֵי מִקְרָבָהּ : ס כב כִּי־
 יִמְצָא אִישׁ שֹׁכֵב עִם־אִשָּׁה בְּעֵלְתֵּי־בַעַר
 וּמָתוּ

סעודה תקנב

הנערה קרי
הנערה קרי

סעודה הנ"ל
סעודה הנ"ל

לנערה קרי
הנערה קרי

ל

שָׁבִיב עִם־אֶתְמָה אֶתְרֵי־גֹבֶר וְיִתְקַטְלוּן

בְּרָמָא : י לֹא־תִרְדּוּ בְּחֹרָא וּבְחֹמְרָה
 בְּחֹרָא : יא לֹא תִלְבַּשׁ שְׁעִטָּנוֹ עִמָּר וְכִתְּנָן
 מְחֻבְּרֵי־בְּחֹרָא : יב כְּרוּסְפָדִין מְעֻבְּדֵי־לָךְ
 עַל־אַרְבַּע בְּנָפִי כְּסוּתָךְ דְּתַתְּכִי־בָהּ :
 יג אֲרִי־יֹסֵב גְּבֵר אֶתְמָה וְנַעֲוֹר לְנִתְּהָ
 וְיִסְנִינָה : יד וְיִשְׁוִי לָהּ מְסֻקּוֹפֵי מַלְיָן וְיִפְּיֵק
 עֲלֶיהָ שׁוּם בִּישׁ וְיִימַר יְת־אֶתְמָה הִרָא
 נְסִבִית וְיַעֲלִית לְנִתְּהָ וְלֹא־אֲשַׁבְּחִית לָהּ
 בְּתוּלִין : טו וְיִסֵּב אֲבוּהָ דְּעוֹלָמְתָא וְאִמָּהּ
 וְיִפְּקוּן יְת־בְּתוּרֵי עוֹלָמְתָא לְקַדְּסֵי־סִבֵּי
 קְרָתָא וְלִתְרַע־בֵּית־דִּין אֶתְרָא : טז וְיִימַר
 אֲבוּהָ דְּעוֹלָמְתָא לְסִבֵּי יְת־בְּרִתִּי יְהִיבִית
 לְגִבְרָא הַדִּין לְאֲנָתוֹ וּסְנָאָה : יז וְהָא־הוּא
 שׁוּי מְסֻקּוֹפֵי מַלְיָן לְמִימַר לֹא־אֲשַׁבְּחִית
 לְכַרְתָּךְ בְּתוּלִין וְאֵלִין בְּתוּלֵי בְּרִתִּי וְיִפְרָסוּן
 שׁוּשִׁיפָא קַדְּסֵי סִבֵּי קְרָתָא : יח וְיִדְבְּרוּן
 סִבֵּי קְרָתָא־הַהִיא יְת־גְּבִרָא וְיִלְקוּן יְתִיהָ :
 יט וְיִגְבוּן מִנִּיהָ מָצֵחַ סְלַעִין דְּכֶסֶף וְיִתְּנוּן
 לְאֲבוּהָ דְּעוֹלָמְתָא אֲרִי אֲפִיק שׁוּם בִּישׁ
 עַל בְּתוּלַתָּהּ דְּיִשְׂרָאֵל וְלִיהָ־תְּהִי לְאֲנָתוֹ
 לִית־לִיהָ־רִשׁוֹ לְמַפְטָרָה כְּל־זִמּוּהֵי :
 כ וְאִם־קוּשְׁטָא הִנֵּה פִתְּמָא הַדִּין לֹא־
 אֲשַׁתְּכַחוּ בְּתוּלִין לְעוֹלָמְתָא : כא וְיִפְּקוּן
 יְת־עוֹלָמְתָא לְתַרַע בֵּית־אֲבוּהָ וְיִרְגְּמוּנָהּ
 אִינְשֵׁי קְרָתָה בְּאֲבָנֵיָהּ וְתִמּוּרֵי אֲרִי עֲבַרְתָּ
 קִלְנָא בְּיִשְׂרָאֵל לְנִצָּרָה בֵּית־אֲבוּהָ וְתַפְּלֵי
 עֲבִיד־דְּבִישׁ מִבִּינְךָ : כב אֲרִי־יִשְׁתַּכַּח גְּבֵר
 אֶף־תְּרַנִּיחוּן גְּבִרָא דְּשָׁבִיב עִם־אֶתְמָה

ואתתא

במכור עירובין דלמא מתחייב בקרמא דיקעת ורעא דתורעין ועלפת פרמא : לא תהוין כדוין בתורא
 ובמקרא ובכל ברייתא דתורין וזני קטירין פתרא : יא לא תהוין דבשון ומשפתנין בכסוי דשיע ועויל וזני עמר
 וזניו מערבין פתרא : יב כנס לאצטולי ביתו
 חוטי ציצית מן עמר תהוין קרשן למעבר לבין על
 ארבע פנפי גוליתכון דהתעטפון בה ביממא :
 יג ארום ופכ אינש איתא בתולתא ויעול עליה
 יד וישוי לה עבר דמילן ויפוק עליה טיב ביש וימר ית איתתא דבא נסיביר ושמשית
 עמה ולא אשקחית לה סהיבון : טו ויסקון אבוהא דעוליקמא ואיקח רשו מבי דינא ויפקון ית שוישפא בתי
 סהיבון דעוליקמא לנת תבימי קרמא לתרע בי דינא : טז וימר אבוהא דעוליקמא לתבימי ית ברתו בנשית
 לבקרא קרין לאתרי ומון בבת דשמיש עמה פניא לה : יז והא הוא שוי עבר דמילן דבימר לא אשקחית לבקרא
 סהיבון ואילין סהידין בתי ויפקסון שוישפא קנס תבימי קרמא : יח ויסקון תבימי קרמא ברוי ית גבא וילקון יתיה :
 יט ויזמון יתיה מאה פלעין דכסף וימניו לאבוהא דעוליקמא ארום אפיק טיב ביש על בתולתא בשרא דישראל
 ולה פתי לאתרי לית ליה רשו למקטרא כל יומי :

ירושלמי

כ ואין קשוט תהו פתקמא תרין לא אישקחתי
 סהיבון לעוליקמא : כא ויפקון ית עוליקמא
 לתבע בית אבוהא ויצטלונה אינשי קרמא באבניא
 ותמות ארום עקבת קלנא בישראל למקמא שום ביש
 דגרו על ביה אבוהא ותפלון עבדי דביש מבימכון :
 כב ארום אין משפכה נבר משמש עם איתתא אמת נבר חבון ויתקטלון איה פתריהוין נקמא דמשמש עם
 אהתא

רשי

המלאה - זהמלה ותוספת שהיא מוסף : (י) לא תחרוש בשור ובחמור - (ב"קנד) הוא הדן לכל שני מינים שבעולם הוא
 הדן להניגוס יחד קטורים וזנים כהולכת שום מזה : (יא) שיעטנו - לזון ערוכ - ודכותינו פירשו שום טעו וכו' :
 (יב) גדולים העשרה לך - (במורה ד' ספרי) חק מן הכללים לכן פסקו הכתוב : (יג) ובא ארזיה ושנארה - סופו :
 (יד) ושם לה עלילות דברים - עכירה גנורת עבירה עבר על לא תשגל סופו לכוף לידו לאון הרע : את האשה הזאת -
 (ספרי) מלאך שאין ואומר דבר אלא כפני בעל דין : (טו) אבי הנערה ואמה - (שם) מי שגדל גדולים כרעים יתכו
 עליה : (יז) ואטר אבי הנערה - (שם) עלעד שאין רשות לאשה לזכר כפני אהיס : ופרשו השמלה - (שם) כריוה
 משל תתוורן הדברים כזמלה : (יח) ויסדו אותו - מלקית (כתובות מז) : (כ) ואם אמת היה הדבר - (שם) כעדים
 וסתרה שנתה לאחר חירושין : (כא) אל פתח בית אבירה - רחוק גדולים מגדלתם : לזונה בית אבירה - כמו כותית אביה :
 כל אנשי עירה - (ספרי) כמעמד כל אנשי עירה : (כב) וכתהגש שניהם - (שם) להניח עעשה

רשב"ם

שקסס : (ט) תקדש - שאמר קדשים : (יב) גדלים - יצית לרין זיכא גדול וקלוע : (עו) את כתובי - לפי המשע
 דס כתולים שעלה השעלה : (כז) לומת בית

מכלל יופי

לה ונאמר כאן ויתקדש מה להלן אסור בהנאה אף כאן אסור
 בהנאה : (המלאה) - חסר הנכס כלומר מלאת הדיע
 זהיא תכואת הזרע כשנתכשל : (יב) גדלים העשרה לך :
 הציות התלויות בכר הארוגים יקראו גריליס וענין הפסוק
 על הציצית אשר צונו במקום אחר - ומה שאמר הנה בלשון
 גריל ושם בלשון ציצית כי מצות ציצית להיות שליש בגדי

זשני שלישי ענף : (על ארבע כנזורים) - קצרת הכנר
 מלמטה יקרא כנף : (יד) (עלילת דברים) - הוויא
 גלגול הדברים בעקפיו וזרז"ל דהגיר"ו בזה הלשון כאמרם
 לסמא משקין שהם עלולים לקבל שומא : (כתולים) -
 שם לא יהפד : (כא) (בית אביה) - תהסד הכי תכביר
 אביה

ומתו גם שניהם האיש הנכב עסה אשה
 והאשה ובערת הרע מישראל : ס כג
 כי יהיה גער בתולה מארשה לאיש ומצאה
 איש בעיר ושכב עמה : כד והוצאתם
 את שניהם אל שער העיר ההוא וסקלתם
 אתם באבנים ומתו את הגער על דבר
 אשר לא צעקה בעיר ואת האיש על
 דבר אשר ענה את אשת רעהו ובערת הרע
 מקרבך : ס כה ואם בשדה ימצא
 האיש את הגער המארשה והחזיק בה
 האיש ושכב עמה ומת האיש אשר שכב
 עמה לבדו : כו ולגער לא תעשה דבר
 אין לגער חטא מורת ליב אשר יקום איש
 על רעהו ורצחו נפש בן הדבר הזה :
 כז כי בשדה מצאה צעקה הגער
 המארשה ואין מושיעה : ס כח כי
 ימצא איש גער בתולה אשר לא ארשה
 ותפשה ושכב עמה זנמצאו : כט ונתן
 האיש השכב עמה לאבי הגער חמשים
 כסף ולו תהיה לאשה תחת אשר ענה
 לא יוכל שלחה כל ימיו : ס א לא
 יקח איש את אשת אביו ולא יגלה בגף
 אביו : ס ב לא יבא פצוע דכה
 וקריות שפכה בקהל יהוה : ס ג לא
 יבא ממזר בקהל יהוה גם דור עשירי לא
 יבא לו בקהל יהוה : ס ד לא יבא

נערה קרי
 מצוה תקנה
 הנערה קרי
 הנערה קרי
 ולנערה קרי
 מצוה תקנ"ו
 לנערה קרי
 הנערה קרי
 נערה קרי
 מצוה תקנ"ז
 הנערה קרי
 מצוה תקנח
 כג
 הקנט
 מצוה תקס
 תקסא

ואתתא ותפלי עבד דביש מישראל :
 כג ארי תהי עולמתא בתולתא דמארסא
 לגבר וישכחנה גבר בקרמא וישכוב עמה :
 כד ותפקון ותפרוהון לתרע יקרמא
 ההיא ותרגמון ותהון באבניא וימותון ות
 עולמתא על עיסק דלא צחת בקרמא
 ותגברא על עיסק דעני ות אתת חברה
 ותפלי עבד דביש מבינד : כה ואם
 בחקלא ישכה גברא ות עולמתא דמארסא
 ותקף בה גברא וישכוב עמה ויתקמר
 גברא דשכיב עמה בג חודוהי :
 כו ולעולמתא לא תעביד מדעס לית
 לעולמתא חובת דין דקטול ארי כמא דיקום
 גברא על חברה ויקטליניה נפש בן פתגמא
 הדין : כז ארי בחקלא אשכחה צומרת
 עולמתא דמארסא ולית דפריק לה :
 כח ארי ישכח גבר עולמתא בתולתא
 דלא מארסא ויחדינה וישכוב עמה
 וישתקחון : כט ויתן גברא דשכיב עמה
 לאבוקה דעולמתא חמסין סלעין דכסף
 וליה תהי לאנתו חלף דעניה לית ליה
 רשו למפטרנה כל יומותי : א לא יסב
 גבר ית אתת אבוהי ולא יגלי בגפא
 דאבוהי : ב לא ידכי דפסיקודמחבל
 למיעל בקהלא דני : ג לא ידכי ממזירא
 למיעל בקהלא דני אף דרא עשירא לא
 ידכי ליה למיעל בקהלא דני : ד לא
 ידכון עמונאי ומואבאי למיעל בקהלא דני אף דרא עשירא לא ידכי להון למיעל
 בקהלא

בקהלא

אתה ואחיה ואפילו אין תעבד לא תשהיגה עד דתליד אלהו בי הוא שעמא תקטלוגין בשיגקא פסודא ותפלא
 עבד דביש מישראל : כג ארום חתני ערליקמא בתולתא מקדשא לגבר וישתתנה גבר חובו בקרמא וישמע
 עמה : כד (תפקין ית תביהו להרבע בי דנא דקרמא דתימא ותאטלון ותהון באבגיא ויטרתו ית ערליקמא מן
 בגלל דלא פגנת בקרמא וית גברא מן בגלל דשמש עם אמת חכריה ותפלון עבד דביש מביגיכון : כה ואין
 בקרא ישבח גברא ית ערליקמא דמיקדשא ויתקף בה גברא וישמש עמה ויתקטל גברא דשמש עמה בלחורוי :
 כו ורעליקמא לא תעבדון מדעם ביש לית לערליקמא דין קטאל אלהו גברא ופטרניגיה מאיה בגיטא ארום
 היקמא דיקסון גבר על חכריה וקטלניגיה נפש היבדון פתקמא דרין : כז ארום בגנפי ברא אשכבה פגנר
 ערליקמא דמקדשא ולא אנדמן פריק לה : כח ארום ישבח גבר ערליקמא בתולתא דגא מיקדשא ויתוד גיה
 אשמש עמה וקשמחין : כט ויתו גברא דשמש עמה לאבאיה דערליקמא דמי בתהה חמשין סדעין דכסף גליה
 מהי לאינהו חילף דענייה לית ליה רשו למקטרה בגיטא כל יומי : א לא יסב גבר ית אתתא דאגים או דשרגיג
 אבוי וכל דפן איתת אבוי ולא יעלי בגפא דגלי אבוי : ב לא יבוי דמסרס ודפסיק גידא למיפס איתא מקהל עמא
 דין : ג לא ידבי דמתליד מן ונו רביה מוקא בישא דאתוהיב בעמיא חולונאי למיפס איתא פשרא מקהל עמא
 דין אוף דור עשריא לא ידבי ליה למיפל קקהלא דין : ד לא ידכון דכורי עמונאי וסנאבאי למיפס איתא מקהל
 עמא

רשי

מעשה חזקים שאין האשה נהנת מהם : גם - לרכות הבאים מאחריהם - (פ"א מאחוריהם) (שם) ד"א נסמיה לרמת את הולך
 טאס היתה מעוברת אין חמתין לה עד שתלד : (כג) ומצאה איש בעיר - (ערכין ז) לפיכך סכך עמה פרצה קוראה לנגבא
 חילוסכה כסיתה לא חירעה לה : (כו) כי באשר יקום וגו' - לפי שטונוהו משמיעו כי אנוסה היא וכחוקר עמוד עליה כאלה העומד
 על מחרו להרגו - (פסחים כה סנהדרין עג) ורכותינו דרשו בו הריוה כל ללמד וכתל למדוכו : (א) לא יקח - (קידושין סז)
 אין לוכה לקומין ואין קידושין תופסין בה : ולא יגלה כנף אביו - (יבמות עג) שומרת יבם של אביו הרלויה לאביו והרי כבר הוזכר
 עליה משום (ויקרא ח) עדות אחי אביו לא לעבור עליו כשני לאוין ולסמוך לה לא יבא ממזר ללמד שאין ממזר אלא מחייבי כריתות
 וק"ו מחייבי מיתות כ"ד שאין כעירות מיתות כ"ד שאין כעירות : (ב) פצוע דכה - (יבמות ע"ו) סכפגו אינדכאלו כלים שלו :
 וכרות שפכה - שכתרת הגיד ושכחיתו ורה קלות ורע אלל שונן ושות וליו מוליד : (ג) לא יבא ממזר בקהלה' - לא ישח
 ישראלית : (ד) לא יבא עמוני - לא ישח ישראלית : על

רשב

אביה - מי שעדים שזינתה אחר שנתקדשה : (כו) זעקה הנערה - טמא זעקה : (ח) לא יקח איש את אשת אביו
 הוכפל כאן לומר שאגולד חממה הרי הוא כלל יבא ממזר : (כ) פגוע דכל - מיני פרוסים
 ממרשים

מכלל-יופי

לדעת רז"ל : (וכרות שפכה) - פירוש שנברר הגיד
 ושוב אינו יורה כחץ קלות הזרע אלא שופך ושוהר ואינו
 מוליד - וכשרש שפך כתב הוא שט והוא שנברר הגיד שרין
 וגארא הגיד שפכה לפי שהוא שופך חשחן - (ג) (ממזר) -
 ידוע בדברי רז"ל שהוא הבא מחייבי כריתות ומחייבי מיתות
 בית דין והנה הוא זר ולפי זה שרשו זר ושני המינים נוספת
 וכן דומה דעת יונתן בן עוזיאל באשדוד זכריה ס' מענין זר
 שתרגס ויתבון בני ישראל באשדוד דהו ביה כנוכראין :
 לקלל

ל (ה) (ו) (ז) (ח) (ט) (י) (יא) (יב) (יג) (יד) (טו) (טז) (יז) (יח) (יט) (כ)

עמוני ומואבי בקהל יהוה גם דור עשיתי
 לא יבא להם בקהל יהודה עד עולם :
 ח על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם
 ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר
 על ד ארז בלעם בן בעור מפתור ארם
 נהרים לקללך : ו ולא אבה יהוה אלהיך
 לשמע את בלעם ויהפך יהוה אלהיך לה
 את הקללה לברכה כי אהבך יהוה אלהיך :
 ז לא תדרש שלום ושבתם בל ימיד
 לעולם : ס ח לא תתעב אדמי כי
 אחיך הוא לא תתעב מצרי כי יגר היית
 בארצו : ט בני ישראל יולדו להם דור
 שלישי יבא להם בקהל יהוה : ס י כי
 תצא מחנה על איביך ונשמרת מכל דבר
 חקס"ה יא כי יהיה בך איש אשר לא
 יהיה טהור מקרה לילה ויצא אדמחוז
 למחנה לא יבא אל תוך המחנה : יב והיה
 לפנות ערב ירחץ במים וכבא השמש יבא
 אל תוך המחנה : יג ויד תהיה לך מחוץ
 למחנה ויצאת שמח חוץ : יד ויתר תהיה
 לך על צונו והיה בשבתך חוץ וקפרת
 בה ושבת וכסית את צאתך : טו כי
 יהוה אלהיך מתהלך בקרב מחנהך להצילך
 ולתת איביך לפניך והיה מחנהך קדוש ולא
 יראה בה ערות דבר ושכ מאחריך :
 חקס"ח טז לא תסגיר עבד אל אדניו אשר
 חקס"ט יצא אליך מעם אדניו : יז עמך ישב
 בקרבך במקום אשר יבחר באחד שעריך

מצוה
 חקס"ב
 רביעי
 מצוה חקס"ג
 מצוה חקס"ד

חקס"ה
 יא
 מצוה חקס"ו
 מצוה חקס"ז

חקס"ח
 חקס"ט

בטוב

בקהל בני עד עולם : ה עד עולם
 דלא ערעו יתכון בלחמא ובמניא באורחא
 במפקכון ממצרים ודאגר ערך ית בלעם
 בן בעור מפתור ארם דעל פרת ללשטוחד :
 ו ולא אבה יהוה לקבלא מן בלעם
 נהפך יי אלהיך לך ירי לוטין לברכין ארי
 בחמך יי אלהיך : ז לא תתבע שלמהון
 ושבתהון כל יומך לעלם : ח לא תרהיק
 אדומא ארי אחיך הוא לא תרהיק מצרא
 ארי דנור הנית בארעיה : ט בני דתילדון
 להון דנרא תליתארה ידכי להון למיעל
 בקהלא דני : י ארי תפוק משריתא על
 בעלי דבכך ותסתמר מכל מדעם ביש :
 יא ארי יהי בך גבר דלא יהי דכי
 מסואבת ליליא ויפוק למברא למשריתא
 לא ייעור לגו משריתא : יב ויהי למפני
 במשא יסחי במניא ובמיעל שמשא ייעור
 לגו משריתא : יג ואחר מתקן יהי לך
 מברא למשריתא ותפוק תקן לברא :
 יד וסבתא תהי לך על צונו ויהי במתכך
 לברא ותחפר בה ותתוב ותכסי ית
 מפקתך : טו ארי יי אלהיך שכינתיה
 מהלכא בגו משריתך לשנובתך ולממסר
 סגאך קדמך ותהי משריתך קדישא ולא
 יתחוי בך עבירת פחנס וירחוב מימריה
 מלא טבא לך : טז לא תמסר עבד עממין
 ליד רבוניה דישתויב לותך מן קדם רבוניה :
 יז עמך יתיב בינך באתרא דיתרעי בהרא

מן

עמא בן דרם דה עשירא לא דבי למיטב אימא מקתל עמא בן עד עלמא : ה על עיסק הלא זמני לכין
 כלמא רבמי בארמא במפקון ממערוס ודאנר לכין עת בלעם בר בעיר מן פתור תלמיא דמתנניא בארע ארם
 דעל שבת למילט יתכון : ו ולא צבא "אלהכו לקבלא מן בלעם והפך "אלהכו בפרימיה מטולכון עת לנטון
 לכרכו ארם רחמינכון "אלהכו : ז לא תמבעון שלטתון וטבתון כל וזמכון דאפילו מתגירין סנא נטיר
 מלכהו ער עלמא : ח לא תרתקון אדוקתא דאמי לאתעירא ארם אתיכון רהוא לא תבתקון כצראד דארמי
 לאתעירא ארם ביעון הנתון בארעהון : ט בגין דמתגלדון להון בר הליתאה ירכין למסבא מעס קהלא דמי :

אדום תפקון משירונן על בעלי דבכיון ותסתמרון מכל פתנס דביש מפולתנא ניכריא וגילוי עריותא
 נשפיות אתם זבאי : יא ארם יהי בך גבר דלא יהי דבי מקריות תהדר ליליא ופוק קטפרא למשיריקא לא
 יעור למצויע משיריקא : יב יהי לעודני בקשא
 יסחי במיו וקמטכוע שמשא יעור לגו משיריקא :

יג ואתר סומן יהו לד סברא למשיריקא ותשוד
 פמן מוי דרילך : יד נסיבא פתוי קביעא לכין על מני זמכון אחר דתסדון סמיפיון ויהא במתבך קברא ומהו
 תפיר בה ותפני פמן ותתיב ותכס לר בעיך : טו ארם "אלהכו שכינתיה מהלכא במצע משיריותיון
 נשזכותכון ולמספר פנאיכו בדיכוו בגין בן מהי אחר משריותכון קדישא ולא יתמי בכון קלגא דמדעם דלא יסליק
 שכינתיה מביטיון : טז לא תימסור נכרצאה בידא פלחי טענותיה דאשמויב גביכון לפהו תחות טלל שכינתיה
 דיקטול היקנא עבק מן פרלסן טענתיה : יז עמכון יתיב ונטור סצותא בעיכו אדופר ומה אוכיתא קבעו
 ליה סתרישא פאתרא דצבי במדא מן קריכון אהשקרו עמיה

ירושלמי

ויהו לעדנתי בקשא ישוג במיא :

בריוטיב

רשיי

(ה) על רבר . (ספרי) על הגזה שיעזו אתכם להחטיאכם : בדרך . כשהייתם בטורף : (ו)
 ריא תדרוש שלומכם . (שם) וכלל שאחר עמך ישב כקרבך יכול חף זה כן תלמוד לומר לא תדרוש שלומם :
 (ח) לא תהעב אדומי . לנעמי ואחיעלפי שראוי לך לתעבו שינא כחרכ לקראתך : לא תהעב מצרי . מכל
 וכל חף על פי שורקו זכוריס ליחור תה טעם שהיו לכם אחשיא כשעת הדחק לפיכך : (ט) בניס אשר יולדו להם דור שלישי וגו' .
 נשאר חיונות מותרין מיד הח לידת שהחטיא לאדם קשה לומר שהורגו שהורגו פגולס הזה והחטיאו מוציאו מן העולם הזה ומן
 העולם הבא לפיכך אדום שקדמה כחרכ לא כתעבו וכן מצרים שטבעום ואלו שהחטיאם כתעבו : (י) כי תצאו וגו' ונשמרת . שהטן
 מוקטור כשעת הסכנה : (יא) מקרה לילה . דבר הכתוב כהווי : ויצא אל מחוץ למחנה . וזמנות עשה : ולא יבוא
 אל הוך המחנה . וזמנות לא תעשה ואסור ליכנס למחנה לזוה"ש לזמנה שכינה (פסחים ס"ז) : (יב) והיה לפנות ערב .
 סווד להצרכי חקסו ויטול שאינו עשור כלא הערב השמש . (יג) ויד תהיה לך . כתרנומו כמו (במדבר ב') איש על ידו : מחוץ
 למחנה . מן לעגן : (יד) על אוניך . לבד משאר כלי תשמישך : אוניך . כמו כלי זיון : (טו) ולא יראה בך . הקכה
 ערות דבר : (יז) לא תסגיר עבר . כתרנומו . דבר אחר אפילו עבד כנעני של ישראל שנת עמוה לארץ לארץ ישראל :
 לא

רשב"ם

ומסורס כיכמות : (יג) ויד תהיה לך . כתרנומו . על אוניך . עם שאר כליך . (טו) ותהלך שנס ארון שנתורה סיה
 יולא עמכם למחנה כדכתיב וכלי הקדש ומלוארות התרועה סידו :

קדשה

מכלל יופי

(ה) (לקללך) . הכף ברגש : (יא) (מקרה) . כמו שהיד מוכנה לאדם לכל צרכיו כונקרא המקום המוכן
 דגש הקוף לתפארת מפני השוא ויתכונש המים
 יד : (יד) (אוניך) . מן כלי זין כר' שון דבורטיוו :
 לשכוש והגש הקוף להסרון מן בן : (יג) (ויד תהיה לך) . (טו) (ערות דבר) . שום ערות בעולם : (טז) (לא
 תסגיר

קדשה מבנות ישראל ולא יהיה קדש מבני
 ישראל: יט לא תביא אתנן זונה ומתיר
 מלב בית יהוה אלהיך לכל נדר כי תועבת
 יהוה אלהיך: סס שניהם: ס כ לא
 תשיר לאחיהך גשך כסף גשך אבד גשך
 כל דבר אשר ישך: כא לנכרי תשיר
 ולאחיהך לא תשיר למען יברכה יהוה אלהיך
 בכל משלח ידך על הארץ אשר אתה
 בא שמה לרשתה: ס כב כיתדר נדר
 ליהוה אלהיך לא תאחר לשלמו כי נדרשו
 ידרשנו יהוה אלהיך מעמד ונהיה בה חטא:
 כג וכי תחבל לנדר לא יהיה בה חטא:
 כד מוצא שפתיך תשמר ועשית באשר
 נדרת ליהוה אלהיך נדבה אשר דברת
 בפיה: ס ס כה כי תבא בכרם
 רעך ואכלת ענבים כנפשה שבעה ואר
 ביה לא תתן: ס ס כו כי תבא בקמת
 רעך וקטפת מלילת בידך וחרמש לא תניף
 על קמת רעך: ס ס א כי יקח איש
 אשה ובעלה והיה אסורא תמצאתן בעיני
 חקעט כי מצא בה ערות דבר ולכתב לה ספר
 כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו: ב
 ויצאה מביתו והלכה וקיתה לאיש אחר:
 ושנאה

מז קרנך בדויטב ליה לאותוניניה: יח לא
 תהי אתתא מבנות ישראל לגבר עבר ולא
 יסב גבר מבני ישראל אתתא אמה:
 יט לא תעיל אגר וניתא וחולפן בלביא
 לבית מקדשא דני אלהך לכל נדרא ארי
 מרחק קדסיי אלהך אף מרויהו:
 כ לא תרבי לאחוד רבית כסף רבית
 עבור רבית כל מדעס דמחרבי: כא לבר
 עמין תרבי ולאחוד לא תרבי בדיל
 דיברכינד יי אלהך בכל אושטות ידך על
 ארעא דאת עליה לחרון למרחה:
 כב ארי תדר נדר קדסיי אלהך לא
 תאחר לשלמותיה ארי מתבע יתבעיניה
 יי אלהך מנד ויהי בך חובא: כג נארי
 תתמנע מלמדר לא יהי בך חובא:
 כד אפקות ספונד תטר ותעביד כמא
 דנדרתא קדסיי אלהך נדבתא כמא
 דמליקתא בפומך: כה ארי תתגר בערמא
 דחברך ותיכול ענבין כנפשה שבעך ולמנד
 לא תתן: כו ארי תתגר בקמתא דחברך
 ותקטוף מלילן בידך ומנלא לא תרים על
 קמתא דחברך: א ארי יסב גבר אתתא
 ויבעלינהויהי אסורא תשכח רחמין בעיניהו
 ארי אשכח בה עבית פתנס ויכתוב לה
 גט פטורין ויתן בידה ויפטרניה מביתיה:
 ב וחפוק מביתיה ויתך ויהי לגבר

תקע"ב

תקע"ד

תקע"ה

סצוה תקעו
חמישי
סצוה תקעו

תקע"ה

אוחרן

דשיי

(יח) לא תהיה קדשה יי סדרת חקודת מחמת לונות: ולא יהיה קדש (סנהדרין כד) מוון למסכסומרי ואלוקלוס מרנ^ס
 לא תהיה חת מל מבנות ישראל לגבר עבר: סס חק וימוקרת לבעלות זנות הוה

בדיוטוב ליה לא תוניניה במלון : יח לא תפסון
בגתיון למהו נפקת קרא : ולא יתפס גברא בר
ישראר גר גרמיה וכו' : יט לא תעלוני אגר
מוקבות מטעיתא פירוגי דקלב לקרא כבי מוקדשא דין

לא תהוי נפקת קרא מבנתהון דבית ישראל ולא יהוי נפס
בר מן בני ישראל :
לא תעלוני אגר דוגי פירוגי קלב :

אלהכון לכל גררא כל דבן לשאר קירגניא ארום כחוק קדם : אלהכון אוף תרווחון : כ לא תרבי מדילך
למךד על מופי דאזוף לא על מופו דמסיף ומפו דמיקלא ולא על מופי דכל טבעס דמתרבי : כא דבר
עמיון תיוף מניה גריכותא ולאמוד לא תיוף גריכותא מן גבול דגריכותך : אלהך גבול אושטות ירך על ארעא
דאנת עלייל לממן למימיה : כב ארום תידרון גררא קדם : אלהכון לא תיתרון לשלמימיה מלת מנין ארום
מתבע יתבעיניה : אלהכון דקירגניא לא יהי חוב ופסילא דבתפתיק מרי עלמא קאי ולא יהי בך חובת עיבור
גררא : כג וארום תתפנעון מלמבר לא יהי בטון חוקא : כד מוקתא דתיפוק מן שפונתכון תדימון
מפונתא דבשרון לאתעובדא תעבדון ודלא בשרון לאתעופדא לא תעבדון ותיקמא דנדרתון משלמון חטאתא ואשמא
עליון ונקסת קידשיון תתברון קדם : אלהכון וניסקתא מיהון ונבזיית בית מוקדשא דמלילתון תתגון ולעני צבנתא
מה דאמרתון בפומכון : כה ארום תיעיל למיסב אנרא בפועל דמקרא דמכרד ומיכיל קרעויה גפשיך עד
דחפצע ולוור צנד לא תתן : כו ארום תיעילו למיסב אנרא בפועל דמקרא דמכרד ותקטוף פירובין בידך
ומקלא לא תריש על מקתא דמכרד : א ארום יסב גבר אירא ועיל עלה ויהי אין לא תשקפת בתמין
בעיני ארום אשבע בה עבירת שתעם ויכתוב לה ספר מירובין קדם כי דינא ויתן גרשותה ויעיל יתה מבימיה :

ב ונפקת

רש"י

מאחר שאין קדושין תופסין לו כה שהרי הוקפו לחמור שאתה (בראשית כב) שכל פה עם החמור עם הדומה לחמור ולא יסגברא וסא
ישראל חתתא אמה שאף הוא נעשה קדש עלידה שכל בעיותיו כעילת זכות שאין קדושין תופסין לוכה : (יט) אהני זונה - נתן לה
עלה כאתננה פסול להקדשה - ומחיר כלב - המליך מה כלכל : גם שניהם - (כ"ט) לרכות שכווייהם כגון חטים ועשאן סלת :
(כ) לא השיך - אזורה ללוה שלא יתן רבית למלוה ואת"כ אזורה למלוה (ויקרא כה) את כספק לא תתן לו כספק (ב"מ ע)
(כא) לגבית השיך - ולא לאחזק (ד"ה ד) לאזכא מכלל עשה עשה לעכו"ם עליו כשני לאוין ועשה : (פנ) לא האחר
לשלמו - (ספרי) שלשה רגלים ולמדוה רכותיו מן המקרא : (כג) מוצא שפתוך השמור - (ר"ה ו) ליתן עשה על לא
תעשה : (כה) כי הבא בכרם רעך - (כ"ט פז) כפועל הכתוב מודר : ואל כליוך לא תתן - מכאן שלא דברה תורה אלא כטעם
הכזיר כזון שאתה מתן לכליו של בעל הכית אבל שכרו אם כל לעדור ולקשקש אינו אוכל : כנפשך - כמה שתרצה : שכעך - ולא אכילה גסה :
(כו) כיהבא בקמת רעך - (שם) חף וסמיעל הכתוב מודר : (א) כי מצא בה ערות דבר - מזה עליו לגרסה שלא
תמלא חן בעיניו - (ס"א) מזה שלא תמלא חן בעיניו : (ב) לא יישא אחר - (גיטין ז) אין וזה כן וזו של ראשון היא הויא רשעה
מתוך

רש"י

(יח) קדשה - אנה - פנויה ונאפת - קדש כל על פניות כלל כתובה וקדושין ולא מיוחדת לו ככלגשים : (כ) לא תשך -
לפי הפשט כמלוה מודר :

מכלל יופי

האדם נקרא נשך ולא השיך עובר לשלישיכי המלוה הוא
מישיך והכסף או האוכל נושך כמו שאמר כל דבר אשר ישך
והלורה נשך ורז"ל אטרו שהוא אזורה ללורה :
(כה) (שקעך) - שם : (כליוך) - משתמשים במלה
הזאת - בכל מיני השמיש : (כו) (מלילה) -
ענין המלילה ידוע בכדוריו"ל מוללין מלילות ומפרכין
קטנית ביוס טוב : (והרמש) - פירושו מוגל :
כד (א) (וכעלה) - הכעילה הוא האישות : (קריאת)
שם

ג ושנאה האיש האחרון ולכתב לה ספר
 בריחת ונתן בידה ושלחה מביטו או כי
 ימות האיש האחרון אשר לקחה לו לאשה :
 ד לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה
 לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר
 השמאה כיתועבה הוא לפני יהוה ולא
 תחטיא את הארץ אשר יהוה אלהיה נתן
 לך נתקה : ס ה כידקח איש אשה
 חדשה לא יצא בצבא ולא יעבר עליו לכל
 דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמה את
 אישמו אשר לקח : ו לא יחבל רחים
 ורכב כיונפש הוא חבל : ס ז כיומצא
 איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל
 והתעמרו בו ומקרו ומת הנגב ההוא ובערת
 הקע מקרבך : ס ח השמר בנגע
 הצרעת לשמר מאד ולעשות ככל אשר יורו
 אתכם הכהנים הלויים באשר צויתם
 תשמרו לעשות : ט זכור את אשר עשה
 יהוה אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים :
 ס י כיתשה ברעה משאת מאומה

תפ"ח
 ששי
 תפ"א
 תפ"ב
 מצות תקט
 מצות תקט
 הקפה

אחרון : ג וישננה נברא בתראה וכתוב
 לה נטפישורין ונתן בידה ויפשידינה מביתיה
 או ארי ימות נברא בתראה דנסבה ליה
 לאנתו : ד ליתליה דישו לבעלה קדמאה
 דפטררה למתב למסבה למתוי ליה לאנתו
 בטר דאסתאבת ארי-מרחקא היא קדם יי
 ולא תחגיב ית-ארעא בני אלהך ויחייב לך
 אחסנא : ה ארי-יסב נבר אתמא חדמא
 לא יפוק בחילא ולא יעבר עלוהי לכל
 פתנס פני יהי לביתיה שמה חדא ויחדוי
 ית-אתתיה דנסיב : ו לא יסב משכונא
 ריחיא ורכבא ארי-בהון מתעביד-מזון
 לכל-נפש : ז ארי-ישתכח נבר גניב
 נפשא מאחורוי מבני ישראל ויתנר-בה
 וינבניה ויתקטיל ננבא ההוא ותפלי עביר-
 דביש מבינד : ח אסתמר במכתש-סגירו
 למטר לחדא ולמעבר בכל דילפון ירכון
 בהניא לינאי כמא דפקדתינן תטרון למעבר :
 ט הוי דכיר ית דעבר יי אלהך למרים
 באורחא במפקכון ממצרים : י ארי תרשי

בחרך

רשי

לא

נתון ביתו וזה הכניסה : (ג) ושנאה האיש האחרון . הכתוב מכוון סופו לשנאתה ולא קוברתו שנאת אריות :
 (ד) אחרי אשר הוטמאה . (יבמות יא) לרבות סוטה שנקתרה : (ה) אשה חדשה . שהיא חדשה לו ואפילו חלמה פרט
 לחתויר גרושתו : ולא יעבור עליו . דבר הנכח . לכל דבר . (ספרי פסוקה מן) שאם נזר הנכח לא לנסק מים ומזון ולא לתקן
 דרכים חבל החורים מעורכי החלחלה על פי כהן כגון כנה בית ולא חנכו או ארש אשה ולא לקחה מספיקין מים ומזון ונתקין את הדרכים :
 יהיה לביתו . (שם) חף כשכיל ביתו אם כנה בית ומכיוולאם נטע כרם וחללו חינו וז מכיתו כשכיל לורטי המלחמה : לביתו . זה ביתו :
 יהיה . לרבות את כרמו : ושמה . ישמה את אשתו ותרנומו ויחדית את עיה והמתרגם ויחדוי עם את עיה וטועה הוא שן זה תרגום של
 ושמה חל של ומשמה (ו) : (ו) רחים . היא התחמונה : רכב . היא העליונה : לא יחבל . אם כח למשכנו על חוכוכית דין לא יושכנו
 בדברים שעושים כהן אוכל נפש (ב"ם קיג) : (ז) כיומצא . (ספרי) בעדים והתראה וכן כל ימצא שכתורה : והתעמר בו . אינו חייב עד
 שיסתחש בו : (ח) השמר בנגע הצרעת . שלא תלוש סימני טומאה ולא תקון את הכהרת : ככל אשר יורו אתכם . אם
 להפגיר אם להחליט אם לטהר : (ט) זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים . (ספרי) אם כחת להזכר שלא תלקח כל יעת אלי :
 תספר לזך הרע זכור העשוי למרים שדברה כחמים ולקחה כנגעים : (י) כיתשה ברעך . תמוכ בחטריך : מושאה מאומה
 שם

ב ונתקת מפי' רעה ותתן ותתן לנבר איתרו : ג ואכריוו עליה מן שמיא דקניניה גברא בתראה ויכתוב
 דה ספר תירובין ומה פ' שרקה ויטיל לה מפי' מית או אכריוו עליו וימית גברא בתראה דנסבה ליה לאנתו :
 ד לית ליה רשו לבעלה קמא דפטררה מן שירי' למתוב דמסכה למתני ליה לאנתו מן בת דאיסקאבת
 ארום מרתקא היא קדם : ו' ולא מרתקין בנהיא דרזיליר מניה ולא תתייב חובת מותגא ית ארעא ד' אדרהכון ותיב
 לבון אקסגא : ה ארום ישב גבר איהא דתמא בתולתא לא יפוק בתילא דלא יארע עליו כל מעדעם ביש
 פני יתי בבימיה שמה תמא ותחי עם אנתמיה דגסיב :

ירושלמי

ו לא תמ' שפגין רחיא ותיכבא ארום צורכי נפשא רוא
 קמ' שפגין : ולא תתנו איסורי תתניו ובלין ארום כל בעבד
 אילין קפר בתי עלקא דאמי :

ו לא ימשפן גבר ריחיא ותיכבא ארום צורכי
 דתתנו מתעבד מוזן לכר נפשא רוא קמ' שפגין ולא
 יתנו גבר אפר תתניו ובלין בתרשין ארום נפשא דעתיד
 למיפס מנתנו הוא קמפל : ז ארום ישפחה בר

גש גניב נפש מאתו מנגי ישראל ויעבד ביה פרקמטיא וזבניניה ונתקטיל גברא ההוא בשניוקא דסודרא והפלי עבד
 דביש מפניו : ח אשפמרו דלא למקטוע בישרא דביה בתקי אלהו למנטור לתרא למעבד ביני מכפש
 צורקתא למכפש ניתקא ביני מסאבא לביני ביקא הי קבל מה דלשון נתכון פהניא דמיל' שיבט לוי תיקבא דפקדתינו
 מנטרון למעבד : ט תו ותירון דלא למיתשד מד בתכריה דלא ידקו תו דכריו מה דעבד : י אלהכון למקרים
 דחשברה למשה במלתא דלא נתן ביה וקלת בצורעא ואתעקבת בארעא במפקכון ממצבים : י' ארום תו' פון

בתכריכין

באר רחובות דקדוקי רשי

(ו) מה דקאמר ישמח את אשתו וידוע כי כוונתו היא כי יחייב לה ששפחה לשון עבר וישפח לשון
 עתיד וכלו כתיב ישפח עתיד כהדיא : ומה דקאמר עוד ותרגומו וישרי ית אשתיה לזה
 הוצרכת לדעת כי מלת שפח הש"ן כקמן הוא לשון מועל עומד בעצמו (ע' פרייחסוף ז' ע'לכין) אבל שפח כתיב הש"ן הוא
 טעם יונא (ע' מחכט פרייחסוף ח"ו ח'דרן) לזה קאמר דיפה תירגם המתרגם ית אשתיה כי מלת ית מתוקן בתרגום לפועל
 יונא

רשב"ם

(ו) כי נפש הוא חוכל - כתרגומו : (ח) השמר כנגד הנרעת לשמור מאד ולעשות אפילו הוא מלך כעוזה לא יכבדוהו אלא תסגר
 (שבעת הימים) ויטלוהו וכד יפס : ככל אשר יורו אתכם - שהרי תזכור את אשר ה' אלהיך עשה למרים שאף על פי שהיתה נביאה ואחות
 משה לא חלקו לה כבוד אלא תסגר שבעת ימים : (ט) כדרך כנאתכם מתנזרים שאע"פ שהיו טרודים ללכת העם לא נסע עד האסיף מרים
 וכ"ס

מכלל יופי

לכדה תקרא רחיס לפי שהיא
 עקר מלאכת השתיים והיא
 הגדולה והערי'נה תקרא
 דככ לפיכך אמר לא יחבל
 רחיס ורכב ופירוש אחר
 כשרש ריח : (כונפש) חיי
 נפש וענינו רכין חסרונו :
 (ו) (והתעמר בו) ענין
 שמוש עם הסחורה כמו
 שאז"ל הגונב נפש מישראל
 אינו חייב עד שיכניסו לביתו
 וישתמש בו וימכרו שנאמר
 והתעמר בו ומכרו שישתמש'
 בו : (י) (כי השדה כרעך)
 ענין חוב : (בשאת)
 שם

התחתונה לכד כי התחתונה
 לכד תקרא שכן כמו סנקראת
 העליונה רכב כיון שאמרו
 כעשה ערשתיקיס את הרחיס
 שלשה עין השכס שהם ארבעה
 מן הרכב ופירוש הפסוק לא
 ימכול רחיס והם השנים ואפילו
 הרכב לכדו לא ימכול אותו כי
 לא תהיה המלאכה זולתה
 שתיהן ביחד וזכר העליונה
 לכדה ולא זכר התחתונה
 כי העליונה קלה לקחתה
 מהתחתונה כי התחתונה
 קבועה :

שם : (ד) (אחרי אשר התקאזה)
 הראוי התקאזה ורגו מורכב מן
 ופירוש הריק"ם לשון מניעה כדומר
 אחרי שנמנעה ממנו שלא יוכל לקחת בעודה אשת האחרון
 וכן יבאזה הפירוש לדעת רז"ל שקבלו שאפילו נתאסרה
 לאחראף על פי שלא נבעלה לו אסורה לבעלה הראשון
 דכתיב ויהיה לאיש אחר כיון שהיתה בה הויה ואם זנדרה
 כוונה לחזור לראשון כיון שלא היתה בה הויה אסרן
 התקאזה ריפה לומר נמנעה לא מלשון טומאה שאין הדבר
 תלוי בבעילה : (ה) (אשה חדשה) - שההיה
 חדשה אצלו פרט למחזור את גרושתו אבל אלמנה וגרושת
 אחר כמשמע : (ו) (לא יחבל) - בשוא ופתח החי'ת
 ורשת חבית : (ג'תים) - לפי
 שריו שריו אכנים וכשרש ריח ויתכן עוד לפרש כי
 יקראו בלשון שהים התחתון' רחיס היא על השמים לא על

לא תבא א-ביתו לעבט עבטו: יא בחוץ
 תעמוד והאיש אשר אתה נשדו בו יוציא
 אליך את העבט החוצה: יב ואם-איש
 עני הוא לא תשבב בעבטו: יג השב
 תשיב לו את העבט כבוא השמש ושכב
 בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה לפגועיהנה
 שביעי אלהיך: ס יד לא תעשק שכיר
 עני ואביון מאהיך או מנהגך אשר בארצך
 בשעריך: טו ביומו תתן שכרו ולא תבוא
 עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נשא
 את-נפשו ולא יקרא עליך אל-יהוה והיה
 בך חטא: ס טז לא יומתו אבות
 על-בנים ובנים לא יומתו על אבות איש
 בחטאו יומתו: ס יז לא תטור
 משפט גר יתום ולא תחבל בגד אלמנה:
 יח וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדה
 יהוה אלהיך משם על-כן אנכי מצוה לעשות
 את-הדבר הזה: ס יט כי תקצר
 קצירך בשדה ושכחת עמר בשדה לא תשוב
 לקחתו לגר ליתום ולא למנהי יהיה למען
 יברכך יהוה אלהיך בכל מעשה ידיך:
 ס כ כי תחבט זיתך לא תפאר
 אחריו

מצוה תקפו

תקפ"ח

תקפ"ט

מצוה תקצ"ב

תקצ"א

תקצ"ב תקצ"ג

בחקך רשות מדעם לא-תיעזר לביתך
 למסב משכוניה: יא בקרא תקום ונברא
 דאת רשי ביה ופק לך ית-משכונא לברא:
 יב ואם-נבר מסכן הוא לא תשכוב
 במשכוניה: יג אתבא תטיב ליה ית-
 משכונא במיעל שמשא וישכוב בכסותיה
 ויברכיך ולך תהי זכו קדם יי אלהך:
 יד לא תעשוק אנרא עניא ומסכינא
 מאחד או מניורך ובארצך בקרנך:
 טו ביומיה תתן אנריה ולא תיעול עלוהי
 שמשא ארי עניא הוא וליה הוא מסר ית-
 נפשיה ולא יקרני ערך קדם יי ויהיך חובא:
 טז לא ימותון אבהן על-פוס בגין ובגין
 לא ימותון על-פוס-אבהן גבר בחוביה
 ימותון: יז לא תצלי דין גיור יתם ולא
 תסב משכונא לבוש ארמלא: יח ותדבר
 ארי-עבדא הניתא במצרים ופרקך יי אלהך
 מתמן על-כן אנא מפקדך למיעבד ית-
 פתנמא הדין: יט ארי-תחצוד חצרך
 בחקלך ותתנשי עומרא בחקלא לא תתוב
 למסביה לגיורא ליהמא ולא רמלמא יהי
 בריל דיברכיך יי אלהך בכל עובדי ירך:
 כ ארי תחבוט ויתך לא תפלי בתרך
 לגיורא

(שם) חוב על כלום: (יב) לא תשכב בעבוטו. לא תשכב בעבוטו אצלך: (יג) כבא השמש. (ב"מ קט"ו וב"ק י"ד) חסכמות לילה
 הוא. ואם כסית יום החורף וזכר בתוכו חלה המדפעים (שמות כ"ב) עד בוא השמש תשיכנו לו כל האס תשיכנו לו וכסא השמש
 תקחטו: וברכך. ואם אינו מוכרן וכל חקום ולן תהיה נדקה: (יד) לא תעשוק שכיר. והלא כבר פתום חלה לעבור על
 האכילן בזה לחון לא תעשוק שכר שכיר שהוא עני ואביון ועל העשיה שכר הוזהר (ויקרא יט) לא תעשוק את רעך: אביון. ויקרא ד'
 סתא לכל דבר: מנהג. זהו נדק: בשעריך. זהו מוסר הוזהר על כליות: אשר בארצך. לזכות שכר שהיה וכלים:
 (טו) ואליו הוא נושא את נפשו. אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות עלה ככסו ומלה קחילן: והיה בך חטא. (ספרי)
 מ"ט

במחבריו מן מופר דמועס לא ריעול לביתיה למשכנו משכונת : יא בשקא מיקום ונברא דאנת סודף בית
מפיק לד בית משכונא לשוקא : יב ואין גבר מספין הווא לא תפיר ומשכונת גבד :

ירושלמי

מתורא מתחור ליה ער משכונא במיער שימשא
ואידמיר באיטליית ויכרין יחד ולך תהוי וכי תדם ילהד :
לא תעצון אגרא באגרא מספיקא וצריקא מן אחרון :
ביומיה תמן אגריה ולא תקמוע עלוריה שמשא ארום
מספין הווא וכו' גנו אגרא הווא סבל ליה יתנפשיה ולא יצנת
עליכון קדם יי אונדתר דלא יתוי בכון חוקא :

לא יתקטלו אבתו לא בספרות ולא בחובי גנו וקנין לא יתקטלו לא בספרות ולא בחובי אבתו איש
בחוביה על ספריו קשריו יתקטלו : יז לא תצלי דין גיורא נחמא וארמלא ולא ישכנו חד סכנו כטר
דארמלא דלא יקמו שכיבון בישן ופקון עלה טיב ביש בד תפרון משכונת לה : יח ותקוון דגרון ארום
משעקון תנתון בארעא המצרים ופסן יתכון מיקרא ביי אלקהה מתקן גנו פן אגא מספיק לכו דמעבר ית פתקא
הוון : יט ארום תפזרון מצריכון בתקליכון ותתנשו עומרא בתקלא לא תתובר למיסייה לגיורא לתקא
ולארמלא יתוי מטול די יכרככו מיקרא ביי אלקהו
בכל עיבדי דיוכו : כ ארום תשכנו גיוריון לא
תפזרונו מן במריכון לגיורא לתקא לארמלא יתוון :

ירושלמי

ארום תפרון גיוריון לא תתקרוון יתרוון מן ברת מן
לגיורא לתקא ולארמלא יתוון :

ג גיג אתקא תתיב ליה ית משכונא פר מטבע
שיקשא ונגי בגלופקריה ויכרינד ולך תהי זכר ויכרינד
עלך שיקשא קדם יי אלהד : יד לא תטלומו
תכריכוו ולא משנין סוקריה דאגרא עניא ומספיקא מן
אחרון או מן גיוריון דמתגריין בארעכוון דקריכוון :
טו כימיה תפרע ליה סוקריה ולא תקמוע עלוי
שיקשא מטול דעניא הווא ומטולתיה הווא ספר לקייא
ית נפשיה ולא יקבול עלך קדם יי ויהי בך חוקא :
טז לא יתקטלו אבתו לא בספרות ולא בחובי גנו וקנין לא יתקטלו לא בספרות ולא בחובי אבתו איש
בחוביה על ספריו קשריו יתקטלו : יז לא תצלי דין גיורא נחמא וארמלא ולא ישכנו חד סכנו כטר
דארמלא דלא יקמו שכיבון בישן ופקון עלה טיב ביש בד תפרון משכונת לה : יח ותקוון דגרון ארום
משעקון תנתון בארעא המצרים ופסן יתכון מיקרא ביי אלקהה מתקן גנו פן אגא מספיק לכו דמעבר ית פתקא
הוון : יט ארום תפזרון מצריכון בתקליכון ותתנשו עומרא בתקלא לא תתובר למיסייה לגיורא לתקא
ולארמלא יתוי מטול די יכרככו מיקרא ביי אלקהו
בכל עיבדי דיוכו : כ ארום תשכנו גיוריון לא
תפזרונו מן במריכון לגיורא לתקא לארמלא יתוון :

רשיי

מ"ח אלף שמונה עשר על ידי הקורא : (יז) לא יומתו אבות על בנים - בעדות כניס ואם תאמר כעון כניס ככר נאמר ואם כחטאו יומתו
איש כחטאו וימת ואל כל מי שאינו איש מת בעון אביו והקטנים מתים בעון אבותם כידי שמים : (יז) לא תטוה כושפש גר יתום - ועל היגיד
ככר הוחר (דברים י"ז) לא תטוה משפט וסנה בעני לעבור עליו כעני לאוין לפי שקל להטות משפט עני יותר משל עשיר לכך הזהיר וסנה
עליו : לא תחבול - שלא תפגע בנפש אדם : (יח) וזכרת : על מנת כן פדיתך לשמור חקותי אפילו אם חסרוך כניס :
(ט) ושכחת עומר - על גדים מכלן אחר עומר שיש בו סאתים וזכחו אינו שכחה - בשדה - לרכות שכחת קמה ששכח
שקצתה וילקח : לא תשוב לקחתו - (פיאה ח) מכלן אחרו שלא חריו שכח - שלפניו אינו שכחה שאינו סכל תשוב : למען יברכך :
(ספרי) וא"ע שכחת לידו שלא כמתכוין ק"ו לעוסה במתכוין אחר ועתה נפלה סלע וידו ומלאה עני ונתפרסם כה הרי הוא הוא מתכרך
עליו : (כ) לא תפאר - (חולין קלא) לא תטול תפארתי אמונו מכלן שמעון פילה כה"לן : אחרך - זו (שם קלא) שכחה

באר רחובות דקדוקי רשיי

אלא חבל המתרגם עם אתתיה והיינו פועל עומד שמת כנד עגמו וראתה אשתו השמחה ממנו ושמה נסה היא זה התרגום הוא טועה דאלו
כן היו למכתב ופ"מ ה"ו בקמ"ו כ"ז :

רשבי

זכ"ש שאר בני אדם : (יב) לא תשכב בעכוו לא תשכב בעכוו וכו' : (טו) ולווי הוא נושא את נפשו - מתלווה נפשו כדי לאמל שמר - וכמהו
חטאת עמו יאכלו ואל עונם ישאון נפשם - מתלווים הכהנים לאכול חטאות שיכחו על עונם : (טז) וכניס לא יומתו על אבות כס"ד :

מכלל יופי

שם - (מאומה) שרשו מאמהה נוספת לפי שהמלה מלעיל
וענינה כלום : (לעכט עכטו) - הוא המשכון דבר שהוא
תפוש ומעוכב ביד האדם וזהו לעכט עכטו להפוש משכונת :
(יז) ויא תחבל - בשוא לבדו החיתודגש הכרת :
(יט) (עטר בשדרת) - היא אגודת העבריים :

(*) (*) (*) 27 33

אחריו לגר לתום ולא למנה יהיה : כא כו
 חבצול ברמק לא תעולל אחריו לגר לתום
 ולא למנה יהיה : כב וזכרת כי עבד
 היתה בארץ מצרים על-כן אנכי מצוה
 כה לעשות את-הדבר הזה : ס א כי-
 יהיה ריב בין אנשים ונשו אל-המשפט
 ושפטום והצדיקו את-הצדיק והרשיעו
 את-הרשע : ב והיה אם-בן הכוח הרשע
 והפילו השפט והקהו לפניו כדי רשעתו
 במקפד : ג ארבעים יבנו לא יסיף פן
 יסיף להכתו על-אלה מכה רבה ונקלה
 אחיה לעיניך : ד לא-תחסם שור
 בדישו : ס ה כי-ישבו אחים יחדו
 ומת אחד מהם ובן אין לו לא-תהיה אשת-
 המת החוצה לאיש זר ובמה יבא עליה
 ולקחה לו-לאשה ובמה : ו והיה הבכור
 אשר תלד יקום על-שם אחיו המת ולא-
 ימחה שמו מישראל : ז ואם-לא יהפץ
 האיש לקחרו את-יבמתו ועלתה יבמתו
 השערה את-הזקנים ואמרה מאין יבמי
 להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי :
 ח וקראו-לו זקני-עירו ודברו אליו ועמד
 ואמר

לגיוקא ליתמא ולא רמלתא יהי : כא אכני
 חקטוף פרמך לא תעליל בתרך לגיוקא
 ליתמא ולא רמלתא יהי : כב ותדבר ארמי
 עבדא הויתא בארעא דמצרים על-בן אנא
 מפקיד-לך למעבד ית-פתנמא דרין :
 א ארמי יהי דין בין גברתי ויתקרבו
 לדנינא וידונו ויזבון ית-זבא ויחיבון ית-
 חובא : ב ויהי אם-בר חיב-לאלקאה
 חייבא ורמיניה דנינא וילקיניה קדמוהי
 כמיסת חובתיה במנין : ג ארבעין ילקיניה
 לא יסיף דילמא-יוסיף לאלקייתיה על-
 אלין מתא רבא וינקל אחך לעינד :
 ד לא-תחוד פום תורא בד'שיה :
 ה ארמי יחבון אחין כחדא וימות חד
 מנהון ובר לית ליה לא-תמי אתת-מיתנא
 לברא לגבר אוחדן יבמה ועול עליה ויסקה
 ליה לאנתו ויבמינה : ו ויהי בוכרא די
 תליד יקום על-שמה דאחיה מיתנא ולא-
 יתמחי שמה מישראל : ז ואם-לא יצבי
 נכרא למיסב ורמיבימתיה ותסקיבימתיה
 לתבע-בית דינא לקדם סביא ותימר סריב
 יבמי לאקמא לאחיה שמה מישראל לא
 אבי ליבמותי : ח ויקרון-ליה סבי-קריתיה

דשי

וימללון

שכחה : (כא) לא העולל . אם מלאת בו עוללות לא תקחה (פיאה לש) ואינו היא עוללות כל שאין לה לא כתף ולא כעף יש לה
 אחד וסס כרי היא לבעל הכית ורמיית כנשרא יהושלמית אי ויהי כתף כפינין זה על גבו זה כעף חלו תלויות בסדרה ויורדות :
 א) כיהיה ריב - (סדרה) סתם להיות נגשים אל המוסט אמור מעתה חין שלום יולא יתוך תריבה מו גרס מלש לפרושן הכרין
 כו אומר מריבה : והרשיעו את הרשע . יכול כל היתחייבון כרין לוקן תלמוד לומר ויהי אם כן הטיב דרשע . פעמים לוקה
 עפעמים חייב לוקה ויהי הלוקה לחודתן היבון : לא החסום שור כדושו . ללו שלא כתק לעשה (מכות יג) : והפילו השופט .
 תלמד שאין תלקין אותו לא עומד לא יסב חלא חוטא : לפניו כדורש עתו . ולא חריו כדי שמים חסאן חרורו וילקין אותו סמי ידות תלמוד
 עשילי שולפניו (מכות כב) : במקספר . (שם) ולינו קוד כמספר למד סהול דבוק לומר כמספר חרבעים ולא חרבעים שלמים חלא
 ענין

א ארום תקפו ברמיכו לא תעליל סו
 ברהיכו לניחא ליבסא לארמא יתנו :
 כב יתתו דבריו ארום משעבדו היתו פארעא
 דמיעבו בניו בן אגא מפקיד לכו למעבר את פתקא דרין
 דינא נידגו ונתהו ונקרעו לזכורא את וקאה ולהובא את
 חיקא : ב ויהי אין קתתיב למלקי חיקא
 ונקרעיה בניא ונקרעיה דמיו קמיסת חויביה ברמיח :
 ג ארבעין צליו וחסיר הר ונקרעיה לא ישלים
 דילמא יוסיף למיקרעיה על קלמו ומשע אילן מלקור
 נהיר וקפפו ולא יתבו אחיד נאנת חמי ליה : ד
 חמי לוי שימא ורלי חמי לא תוקמינה ליה : ה
 בארמא לא חיתו אמת שביבא הפקרא בשקא לגבר חילונאי יבמה ועול עלה וקמינה ליה לאיתו ויבס יתה : ו
 ויהי בקרא דתוליד יקום בארמא על שום אחוי שביבא ולא יתמחי שמיא מישראל : ז
 יצבי בקרא למיבס את ויקמיה ותיפס ויקמיה קרבע פי דינא קרם תמשא תפמינו ויהוון תלקא לבינין יתרין לסתרו
 ותימר בלישן בירא קנדשא קרביהו קסרב וקמי למקמא לאחוי שקא מישראל קיא צבי לבימתי : ח ונקרו ליה

א ארום תקפו ברמיכו לא תעליל סו
 בן לניחא וקארמלא יתנו :
 א ארום יהי תיקרא בין תרין גיבויא ונתקרו לנח
 ירושלמי
 ויהי אין ארוד חיקא למלקי ונדבצי ורביה בניא ויקמי
 יתה תרמי קמיסת חיקמיה במנין :
 צמי ישראל לא תוקמון תיקרא בשעת דוקיה :
 ד לא תוקמון פרס תיקרא בשעת נרביה ברם יקמיה דאיתרעח
 פד בירין לעלמא דרין שגא תרא אחיו מן איבא דמיתרו
 בארמא לא חיתו אמת שביבא הפקרא בשקא לגבר חילונאי יבמה ועול עלה וקמינה ליה לאיתו ויבס יתה :
 ויהי בקרא דתוליד יקום בארמא על שום אחוי שביבא ולא יתמחי שמיא מישראל : ז
 יצבי בקרא למיבס את ויקמיה ותיפס ויקמיה קרבע פי דינא קרם תמשא תפמינו ויהוון תלקא לבינין יתרין לסתרו
 ותימר בלישן בירא קנדשא קרביהו קסרב וקמי למקמא לאחוי שקא מישראל קיא צבי לבימתי : ח ונקרו ליה

רשיי

מנין טווא פוכס ועשלים לארבעים וכן ארבעים חמראת (ו) : (ג) לא יוסיף . מלאן אזהרה למוכה את חסירו . ונקרר
 אחיד . כל היום קורה רשע ומוסלקה קריו אחיד : (ד) לא תחוסם שור . (ב"מ צד) זכר הכתוב טווא וזהו דין לכל כהנה
 חיה וצוף העושים בחלכה היא כדבר מאלל אם כן למה נאמר שור להניח את האדם (שם פ"ט) : בדישו . יכול יחסמו מכתו ת"ל לא
 תחוסם שור מכל עוקם ולמה נאמר דיש לומר לך מה דיש מיוחד דבר שלא נמורה מלאכתו (למעשה ולחלה) ונדלונו עין הארץ אף כל כיוצא בו
 ולא החולק והמנבן והמחנן שאין גדולו מן הארץ ולא הולק והמקטף שנגמרה מלאכתו לחלה ולא הכולל בתחריס ובגוררות שנגמרה מלאכתו
 למעשה : (ח) כיושב אחים יחדיו . (יבמות יז) מיתה להסיסכה אחת כעולם פרט לאשת אחיו שלא היה כעולמו .
 יחדיו . היותו דים כחלה פרט לאחיו מן האם : וכן אין לו . (שם כב) עין עליו כן אובת אובת הכן (אובת הכת) אובת
 הכת : (ו) והיה חבור . גדול אחים הוא מיבס אותה : אשר תלך . פרט לאילנות שאינה יולדת : יקום על שם אחיו .
 זה שייבס את אחיו יכול נחלת המת כנגד אביו : ולא ימחה שמו . (שם כ"ד) פרט לאשת פרים ששמומו : השערה . כדגונו
 לתרע ביה דינא : (ח) ועבר . כעמידה . ואמר

באר רחובות דקדוקי רשיי

(י) ראיתי כש מפרשים דפרשי כונת רש"י מדכתיב
 כ"רש"י ונקט כדלית מלת בטוק וכפרס שכן הכ"ת
 שאלו כפתח אינו
 פלגי הכתיבת רק המוסת סדיעב
 לכו

דשבים

כדכתיב ואת בני המקום לא הוית כתיב לא ויתונו ואל הכל הק"ה פוקר עון אבות על בנים כשלו חוים מיעשה אבותיהם כדכתיב
 אבות יאכלו כומר וטיי בנים תקטינה לאחד כולת אבות אבל לא על ידי בית דין : (י) יקום הפן על שם אביו לפי המשט :
 וחלה

מבלל יופי

שכניו איש דגדען : (ד) (לא תחוסם) . המנהיגים הוא
 הדבר שישימו בפי הבהמה שלא תאכל ולא תעש : כדכתיב .
 מקור מהנוסה ענין דישא מיעפטו כדכתיב :
 (ה) (זכמה) . מי שלוקח וימחה שהיא אשרו . אחיו
 הוא נקרא מיבס והוא נקרא יבס . והיא יבמה לו לא אבה יבמי
 כגון יבמי ונגשה יבמה אריו : (ו) (יבמה) . הנפתח
 יבמה

כה (אם בן המות) . באבן במקום איש אבם איש
 הכות ובאבהו דק המורה המורה
 כמו יהושע לו נון : (ג) (ארבעים יבנו) . ארבעים
 חסר אחת כאשר קבלו דו"ל ואף על פי שאמר ארבעים
 מנהג הלשון הוא כמקומו שלא יפחות חשבון הכולל כעבור
 אחת כמו כל הנפש הנאה מצרימה שבעים וכן סופטים

ויאמר לא הפצתי לקחתה : ט ונגשרה
 ובמתו אליה לעיני הזקנים ותלצה געלו מעל
 רגלו וירקה בפניו ויגמלה ואמרה בכתוב עשה
 לאיש אשר לא יבנה את בית אהיו :
 ונקרא שמו בישראל בית תלוצ הנער :
 ס יא כי ינצו אנשים יחדו איש
 ואהיו וקרבה אשת האחד להציל את אישה
 מיד מבהו ושלחה ידה והחזיקה במבשיו :
 יב וקצתה את בפה לא תחוס עינך :
 ס יג לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן
 גדולה וקטנה : יד לא יהיה לך בביתך
 איפה ואיפה גדולה וקטנה : טו אבן שלמה
 וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק
 יהיה לך למען יאריכו ימיה על
 האדמה אשר יהנה אלהיך נחן לך :
 טז כי תועבת יהנה אלהיך כל עשה אלה
 כל עשה עול : פ יז זכור את אשר
 עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים :
 יח אשר קרף בדרך ויזנב בך כל הנחשלים
 אחריך ואמה ענף ויגע ולא ירא אלהים :
 כה

חקצ"ט
 מצוה
 ח"ר הר"א
 מצוה חר"ב
 מופטיר
 מצוה חר"ג

והיה

רשי

ואמר - (סוטה ל"ב) כלשון הקודש ואף הוא דברה כלשון הקודש : (ט) וירקה בפניו - (יבמות ק"ו) על גבי קרקע :
 אשר לא יבנה - מנחן כמו שחלץ שלח יחזור ויבנם דלא כתיב אשר לא יבנה חלץ אשר לא יבנה כיון שלא יבנה מובלתיבנה :
 (י) ונקרא שמו וגו' - (שם) ונוה על כל העומדים עם לומר חלוצ הנער : כי ינצו אנשים - (ספרי) סוף
 לכה לדימכות כמו שחומר מיד וכוה לזן שלום ונלח מתוך ידי מלות : (יב) וקצוה את בפה - מנחן דמי כשתו הכל לפיה שביים
 והמ' כייש' ח' אינו חלץ ידה ממש נחמר כאן לא תחוס וכוה להלן בערוס ונמחן (דברים יט) - לא תחוס עה להלן מנחן חף כאן מנחן :
 (יג) גדולה וקטנה - (ספרי) גדולה כשוכחת את הקטנה שלא יח' נוטל כגדולה ומחזיר בקטנה : (יד) לא יהיה לך
 אם עשית כן לא יהיה לך כלום : אבן ואבן - משקלות : (טו) אבן שלמה וצדק יהיה לך : אם עשית כן יהיה לך הרכה :
 (יז) זכור את אשר עשה לך - אם שקרת כמדות וכמשקלות היו דוחג' מנחן חזויב שחומר (משלי יא) מנחן עה תועבת
 כ' וכתיב כתיב כל ודון ויכל תלון : (יח) אשר קרף בדרך - לזון מקרה - ד"א לזון קרי ושומא' שהיה מנחן כמשכ' זכור -
 ד"א לזון קורוס ונך והפסירן ערתישך שהיו האומות ירחים להלחם ככס וכל זהו תחיל והרזה מקום לחמים (ח)
 משל לחמטי רותחת שלין כל כריה יכולה לירד פתוכה כל כן כליעל אחד קצן ויד' לתוכה חף על פי שכוה הקרה חותם כפני אחריים :
 ויזנב בך - מכת זכ' חותן חילות וזיק כלפי מעלה : כל הנחשלים אחריך - חסרי כח אמתת חמא' שהיה הענן פולטן : ואהר' עיף ויגע - עיף כלמח' דכתיב (שמות טז) ונמאסם העם לפניו וכתיב אחרי' ויבא עמלק : ויגע - כדרך : ולא ירא : עמלק

חכימי קרמיה וימללו עמיה מילקא קשיטא ויקום כפי דינא וימר בלישן פברת קדושה לא רענא למיקבא
ט ותתקרב יבימיה לוחיה לקדם חכימא ויהי געיל בריגלא דבימיה פנדלא דליה עקבא דתייט בשגאי
בקום פנדלא שגאי קטירו ויחכם ריגליה בארעא ותקום אינתא ותשרי שגאי ומשלוף פנדליה מעלבי ריגליה וכן

ירושלמי

ויתקרו עמיה בישאל ביימא שרופי פנדלא ומבטלי

מזוניה דיקבא :

ויפשוט ידיה ותתקף בבית קיטמי :

מהו לשונא נה בעלה מר קחה ותושיט ידה ותקוף בבית בתמיה : יב ותקטעו נה סיפת ידה לא
תושו עיגובן : יג לא יהו לכוו בגרמיטון

ירושלמי

לא יהו בביטון פתקליו ועירו ולמתי מובו בהו

ותתקליו ברכיו למתי זבן :

לא יהו לכוו בביתו מבילו ומכילו מבלא רבא למתי זבן

בהו ומקלא זעירא למתי מובו בהו :

דקשוט יהו לכוו מו בגלל דיפגו וימיכוו על ארעא ביי אלהכוו ימיכ לכוו : טו ארום מבתק קדם יי אלהכוו
כל דעבד אליו ויבילא כל דעבד שיקרא גפרקמטיה :

ירושלמי

דארעו יתכוו בארעא ותויו מקטלין בכוו כל בהו לכהא

קתרטו במר מיכרשתהו ענגא פריט יתיה ודבית עמלק

מקבלין

באר רהובות דקדוקי רשיי

לכוו כרעה לי דלפני רש"י היתה הגרסא כזה ב"מספר כח תחת הפ"א הויה קשה לרש"י והלא מלת כמספר הוא כסוף פסוק היו לה לנקיה
כקון ב"מספר ויודקוד כפתח דייבין כאלו מלת כמספר דסוף פסוק הוא זכוק למלת ארכעים כחמילת פסוק וכאלו ח"ה פסוקא הן
וש"ך שפיר ענין הדבקות כמספר של ארכעים והיינו מנין שהוא סוכס את הארכעים והן ארכעים מסר אחת : ועין כמות פ"ג
כמשניות משנה י"ד בדברי הכרמיה :

(ט) לשתי דעות הראשונות כמלת קרן הוא הזרע קרן רק שמתולקים כענין ביאור המלה לזה הוא ענין מקרה לזה ולא ידך הוא
לסון קרוטוואה ולדעת שלישי שרש קרן אחר קרן (ער האט כנגעניו דין דרפר אוסרייטיקט דין אדרגקילט דין) :

כחן

רשב"ם

(ט) וחלצה בעלו לקנות מוננו רוסת אחיו המת כמון שמינו ככינו : דרך ארץ לפי פשוטו : (יג) גדולה וקטנה שגושה שני חלחי
וקוקים אחד גדול ואחד קטן לרעות בני אדם שכשזוקל שני חלחי וקוקים אחד הרי הוא וקוקי מוננו (כחתיכה אחת) וישר ולכן אומה
אכן שלימה וקוק שלם מוננו (כחתיכה אחת) עשה שלא יוכל לרמות : (טו) שלימה וזקן חתיכה אחת מוננו וישר : (יח) אשר
קרן כדרך לסון מקרה כמון עשה יעסן ויכונן וכן יין אקרה כח קרן : תסלת כי הצא מיסוד רבינו שמואל

מבלל יופי

יבטת לא יבמה ובמבלל אינו נגור כן יבמה מי אדם מן
יבמה ואם לא נמצא יאמר על משקל דב"ל כי ההא תרפך
לתו רפה לא לרגושה : השערה . ההא נוספת לפי
שהמלה מלעיל ובסימן צד כתב בתוספת ההא והפא בשפת
הדעין בשוא ומלעיל : (ט) וחלצה בעלו השלוח געל
והזירה : (א) אפר לא יבנה : פועל מכניס :

ירושלמי 34 77 (*) (*) (*)

דברים כה כו תצא כי תבא

אונקלוס

כל-דבריון-מתאחרין בתוך זאת משלחי
ולאי ולא דחיל מן-קדם יי : יט ויהי כד-
יניח יי אלהך לך מכל-בעלי דבבך מסחור
סחור בארעא דני אלהך ויהי לך אחסנא
למדתה תמתי ויוד-דבדנא דעמלק מתחות
שמיא ולא תתנשי :

פ פ פ

א ויהי ארי-תיעור לארעא דני אלהך
יהיב לך אחסנא ותרתה ותמב
בה : ב ותסב מריש כל-אבא דארעא
דחעיל מארעד דני אלהך ויהיב לך ותשוי
בסלא ותהך לאתרא דיתרעי יי אלהך
לאשנאה שכינתיה תמן : ג ותיתי לנת-
כהנא דיהי ביומיא האנון ותימר ליה חיותי
ימא-דין קדם יי אלהך ארי-עלית לארעא
דקיס יי לאבהתנא למתן לגא : ד ויסב
כהנא סלא מן-ידך ויחחניה קדם מדבקה
דני אלהך : ה ותתיב ותימר קדם יי
אלהך לבן-ארמארה בעא לאוברא ית-
אבא ונתת למצרים ודר תמן בעם זעיר
והנה-תמן לעם רב תקיף וסני : ו ואבאישו
לגא מצראי וענינא ויהבו עלנא פולחנא
קשיא : ז וצלינא קדם יי אלהא דאבהתנא
וקביל יי צלותנא וגלי קדמוהי-עמלנא
וליאותנא ורזותנא : ח ואפקנא יי ממצרים

בידא

נשויה רשי

עמלק אלסיס עלכדעלך : (יט) תמחה את זכר עמלק . מאיס ועד אשח ועולל ועד זינק תסור ועד סה שלא יבא סם עמלק סכר
קמילו על סכסכה לומר כהנה וזמשל עמלק ביתה : חסלת כי תצא
(א) ותיה כי תבא . וירשת וישברכה . (קדושין לו) מניד שלא נתתי סכסכורים עד סכסכאית הליך וחלקה .
מראשית

יט ויהי בהנח יהנה אלהיך לך מכל-
ה איביך מסביב בארץ אשר יהוד-אלהיך
נתן לך נתלה לרשתה תמחה ארת-זכר
עמלק מתחת השמים לא תשכח :
וכפשוירין רבי עקרה . בישעיהו כס"ט ג' : ק"י . עלי-סימן :

פ פ פ

כו א ותיה כי-תבוא אל-הארץ אשר יהנה
אלהיך נתן לך נתלה וירשתה
וישבת בה : ב ולקחת מראשית כל-פרי
הארמה אשר תביא מארצך אשר יהוד
אלהיך נתן לך ושמת בסנא והלכת אל-
המקום אשר יבחר יהנה אלהיך לשכון שמו
שם : ג ובאה אל-דעההן אשר יהיה
בימים ההסואמרת אליו הנדתי היום ליהנה
אלהיך כי-באתי אל-הארץ אשר נשבע
יהנה לאבותינו לתת לנו : ד ולקח הכתן
הסנא מידך והניחו לפני מוזבת יהנה אלהיך :
ה וענית ואמרת לפני יהנה אלהיך
ארמי אבך אבי וימר מצרימה ויגר שם
במתי מעט ויהי-שם לגוי גדול עצום ורב :
ו וירעו אתנו המצרים ויענונו ויתנו
עלינו עבדה קשה : ז ונציק אל-יהנה
אלהי אבותינו וישמע יהנה את-קלנו וירא
ארתיעניו וארתיעמלנו וארתי-לחצנו :
ח ויוצאנו יהנה ממצרים בניד חוקה ובוניע

מצוה הר"ד
מצוה הר"ה

מצוה הר"ו

והנה עניא פליט ומהו ודבית עמלק מקביל מהו וקטע
 בית וקביתו ושרי לעילא נאמרו בית ישראל תהתו
 לעינו וקשלתו מסיגי שעברא דמזרא ומו דלוחיגלילי
 נבא דעברתו סמיעהו וליא דתלדו בית עמלק מו קדם : יט ויהי פד גיח : אלהכו לכו מו כל
 בעלי דבכיו מו תור תור בארעא בע אלהכו וחיב לכו אחסנא למירתה תמחו ער דוקנא בעמלק
 מתחות שמוא וצפילו לימי מלכא משיחא לא מתנשי :

פ פ פ

א והיה זיהו ארום היעלו לארעא בן יתל רבון וחיב לכו א חסנא ותירחנה ותיתכון בה :
 ב ותסבון מו שירו סבירא דמתבשילין מו שירוא בקל איבא דארעא דתעיר בארעא בן

ירושלמי

אלהכו וחיב לכו ותשורו כפלא ותהכו לאתרא דתקיע
 : אלהכו לאשראת שבקתיה מן : ג ותעטרו
 כפלא וציעא ופירייה ותיעלו לנור בתנא די גהו
 מסא לכה רב ביומא האינן ומירון ליה אודעו יקא
 ביו קדם : אלהך ארום עליו לארעא דקום : א לאתהו
 למתירא : ד נישב בתנא זיה סלא דביכירא מו ירד ויכיל גיחי ויריס גיחית ומבמר גדון ותהניח קדם
 כדבא בן אלהכו : ה ותתכו ומירון קדם : אלהכו לאכס נתבא נתתר אבוגו עקב מו שירוא רבעא
 לאוכרומיה ושזביה מימרא בן מו ידוי ומבמר כדן נחל למצבום ואיתותב מן לעס קליל ותורה מן לאומא רבא
 ותקיסא ומסיא : ז נאכאישו לנא מצרא וצערו נתא ויהב עלנא פולחנא קשיא : ז וצלנא קדם
 : אלהא דאתהו וקביל : אלותנא וקלי קדמו צעבו וליערו דתתו : ח ותנפחנא : א ממצבום בידא תקיפתא

וברע

רשי

(ב) מראשית - (מנחורפ"ד) ולא כל ראשית שאוכל הסוטה חייבין בסכומים אלא שבעת הימין כלכל כאשר כלן
 ארץ ונחור לנן (דברים ח) ארץ חטה ושעורה וגומ' עה להלן משבעת המינים משבעת כהן ארץ ישראל אף כלן שנה ארץ ישראל שנה
 שבעת מינין : זיה שמן . זיה אגורי שזנו אגור בתוכו : רבש . הוא דכס תמרים (ח) : מראשית . (ברכות ל"ט בכורים פה)
 אדם יורד לתוך גרבו וזוהי תלכה שכרה כורך עליה גמולסין וחומר הריז בכורים : (ג) אשר יהיה בימים ההם . אין לך אלא
 כהן שמינין כמו שהיו : ואמרת אליו . (ספרי) שאיך כפוי טובה : הגדתי היום . (שם) פעם אחת בסנהולא שתי פעמים :
 (ה) ולקח תכהן הטנא מידך . להניף אותו כהן מיני ידו תחת יד הכהלים ומניף (ספרי סוכה פ"ו) : (ה) וענית . לכו
 הרמת

באר רהובות דקדוקי רשי

(א) בכאן טעוהו דפיסיס וחולקס לתלתא דיכורים וכאמת שלשס אינס רק דכור אחד כי תלת זית שטן ודכס לא מכורו כפרסו
 רק

רשב"ם

כי תבא (ה) ארמי אוכד אזי . אכרהס ארסי היה אוכד וגולה תארך ארס . כדכתיב כלך ווארך . וכדכתיב ויהי כאשר התגולותי
 חלבים וזכות חבי . לשון אוכד ותועה אחד הם כלדם כגולה כדכתיב תעיתי כזה אוכד בקש עמך . לכן אוכדות היו עמי .
 רועיס

מכלל יופי

והישיע ודומה לו בלשון ארמי דמאלכ מה דקוחשל : קא .
 פועל עבר :
 בו כי תבוא (ב) (בשנא) . ענינו סל כהומון :
 (ג) (הגדתי היום) . כלומר
 א אשר ואקרא הדבר מ לפני ואתן לפני הודאה כי ביה אר
 המקום אשר הכתיב את אבותי לתלתו : (ה) (וענית) .
 תחלת הדבור : (ארמי אבך) . הענין הזה כווד כשהוא
 מן הקל ופירוש פסוק זה כן יעקב אבי היה אבד וקראו
 ארמי לפי שגר בארם ושם היה אוכד כי כצעד גדול היה שם
 עשרים שנה כמו שהתרעס על לבו ואמר הייתי ביום אבדתי
 חרב וקרה כלילה : (ו) (וירעואתנו) . כאאת כמקום
 למר

ביתא תקיפא ובררעא מרמקוא ובחונין
 כרבין ובאתין ובמופתין : ט ואתנא
 לאתרא דרין ויהב-לנא ות-ארעא קרא
 ארע עבדא קלב ודבש : י וכען הא איתתי
 ית-ריש אבא דארעא דיהבת לי וימתתיגיה
 קדם : יי אלהך ותסגוד קדם : יי אלהך :
 יא ותחדי בכל-טבתא דיהב לך : יי אלהך
 ולאיש ביהך את וליונא וגיורא דבינך :
 יב אחי תשיצי לעשרא ית-כל-מעשר
 עלתך בשמא תליתאה שמא דמעשרא
 ותחן לליונא לגיורא ליתמא ולארמלתא
 ויכלון בקרנך וישבעון : יג ותימר קדם
 : יי אלהך פליתי ומעשר-קודשא מן-ביתא
 ואף וקביתיה לליונא ולגיורא ליתמא
 ולארמלתא בכל-פקודך דפקודתי לא-
 עברית מפקודך ולא אתגשיתי : יד לא-
 אקלית באבלי מגיה ולא-תליפית מגיה

מזוה ובמרא גדל ובאות ובמפתים :
 ט ויבאנו אל-המקום הזה ויחד לנו את-
 הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש :
 י ועתה הנה הבאתי את-ראשית פרי
 האדמה אשר-נתתה לי יהנה והנחתו לפני
 יהנה אלהיך והשתחוית לפני יהנה אלהיך :
 יא ושמתה בכל-השוב אשר-נתן-לך
 יהנה אלהיך ולביתך אמה והלוי והגר אשר
 עִשְׂתָּ בְקִרְבְּךָ : י ב כי תכלה לעשר
 את-כל-מעשר חבואתך בשנה השלישת
 שנת המעשר ונתתה ללוי לגד ליתום
 וקל-מגה ואכלו בשעריך ושבעו :
 יג ואמר לפני יהנה אלהיך בערתי הקדש
 מן-הבית וגם נתתו ללוי ולגר ליתום
 ולאמנה בכל-מצותך אשר צויתני לא-
 עברתי ממצותיך ולא שכחתי : יד לא-
 אכלתי באני ממנו ולא-בערתי ממנו

זוה-הר"ו
 מצוה הר"ו
 מצוה הר"ט

בטמא

רשי

במסאב

הרעות קול (כ) : ארמי אבדאבי . מוכר חסדי הוקוס אחמי אוכד אזי לכן בקס לנקור את הכל כשרדף אחר יעקב וכשביל שחשב
 לשמור חסדו חלוט עשה שהעב"ס חושב להס הק"ה קחשבה כעשה : וירד מצרומה . ויגד אחרים כחלוט עשיתו
 לבלותינו שחסי ואת ירד יעקב למצרים : במחוי מעט . כשבעים נפש : (ט) אל המקום הזה . זה בית המקדש : ויהן לנו את
 הארץ . כעשועה : (י) והנחתה . ע"ד שנטלו אחר הכפת (ס"א הנחת) הכהן ולוחיו כידו כשהוא קורא ומוזר ומניף (ספרי
 בכורס"ה) : (יא) ושמתה בכל הטוב . (בכוריס"ג) טאלן חורוין קורין מקדא כיכוריס אלח כוון עושה מעשרת ועד
 החג . חסד חלקט תבואתו ומירותיו ויטו ושמנו חבל חסדו ואלין טכיל ולינו קורא : אהה והלוי . חף הלוי חייב בכבודים חס נשעו כתיך
 פרוס . והגר אשר בקרבך . (שם טכות יט) וכיל ולינו קורא שלימי יכול לוטר לאזותינו : (יב) כי תכלה לעשר את כל מעשר
 חבואתך כשינה השלישית . כשתמור להכריש ועשר של שנה השלישית קבע ומן הכיעור והודיו בערב כסח של שנה הרביעית סאלטר
 (דברים ד) וקלה של שנים תוליובו' נאמר כלן חקן ונאמר להלן (שם לא) חקן שבע שנים לענין הקהל מה להלן רגל חף כלן רגל אי
 מה להלן חב הכ כות חף כלן חג הסוכות ת"ל כי תכלה לעשר מעשרות של שנה השלישית רגל שהמעשרות כלן בו וזוהו פסח שהרבה חילנות יש
 שנלקטין אחר הסוכות כונתו מעשרות של שלשית כלן כשח של רביעית וכל עי ששה מעשרות וזוהו הכתוב לספרון חבית : ישנת
 המעשר . שנה שאין בוהג כהאלא עושר אהר עשני מעשרתא נגו כשני שנים שלפני שנה ראשונה של ששנה כוכב כה מעשר ראשון כמו
 שנאמר (במדבר"ט) בית קחו נולח' כתי ישראל' את המעשר ועושר שני שנאמר (דברים יד) ואללת לפני' חלוק מעשר דגןך ויתיוסף
 וינהיך רוי שני מעשרות וכל ולוודך כלן כזנה השלישית שאין בוהג נולח' שתי מעשרות אלח החמד וזוהו זה מעשר ראשון ועת מעשר
 שני יתן ועשר שני שנאמר כלן ועת ללוי את אשר לו הרי מעשר ראשון : לגר ליתום ולאמנה . זה מעשר עני . ואכלו בשעריך
 ושבעו . תן להם כד שנתן (פאה' ספרי) עבדן חורו חן ע"ה דלעני כגון פחות חסד קב"ט וכו' : (יג) ואמר לפני
 ה' אלהיך . (מוטק ל"ב) הנה נתת מעשרותיך : [בערה לקדש כן הבית . (ספרי) זה מעשר שני ונטע וכיעי ולוודך שלם

והבדע כבמקא וקחוןנא רבא וקאמין ובהקדוין : ט
 אבע דפירקא שמינין כהלב וסלין כבכש : י
 ונתהוניה קדם : אלקה וקסגור קדם : יא
 ונתהוין ותיכלון אהון וליואי וניורי דיביטון :
 יב ארום תשיצון לעשרא ית כל מעשר עללקה
 בשמא תליתוקא דשמיטירמא ונתהוין מעשרא קמאר
 לליואי מעשרא תנינא הוא מעשר מסקנא לגיורא
 לתקא ולא רמלקא ויכלון בקרווד וישבעו :
 יג ומעשר תליתאי תיסק ותיכול קדם : אלקה
 ותמרי קא אפרשעו קרשיא מן ביקרא וליהוד ויבגו
 מעשרא קמא לליואי מעשרא תנינא לגיורי ליקמא
 ולקרמלא הי ככל תפקידני לא עברת תרא מן פקרווד
 ולא אנשיית : יד לא אקלית ביימי אקלי מנה ולא

ואנטל ותנא קארקרא תרוי ויהב לנא ית ארעא הדיא
 וקדון הא איתיה ית שירו ביכרי איבא דארעא ויהבת לי
 וקדוין בקל טקתא ויהב לך : אלקה ולא עש דריוכו

ירושלמי

ארום השלמין למעשרא ית כל מעשר עללקה בשמא
 תליתאי דהיא שנת מעשרתא מסביעא ותיקוין
 מעשרא קמא לליואי מעשר מסביעא לגיוריה לתקא
 ויקרמלא ויכלון בקרויכו וישבעו :

לא אקלינו כאכלו מיניה ולא אפרשעו מיניה בסאבא ולא
 יבגו מיניה תקויכו לטבי נפש דמשתמעו בקר
 מימרא ד : אלקה עבדו בקל מה די אהפקד עלנא :
 אריק

אפרשית

רשי

טהה מעשרותיו של שתי שנים ולא העלם לירושלים שריון להעלותם עכשו : וגם נתהוו ללוי . (שם) מעשר ראשון וגם לרבות תרומה
 וזכורים : לגר ליתום ולא למנה . זה מעשר עמי . ככל מצותך . נתתם כסדרן לא הקדמת תרומה לזכורים ולא מעשר לתרומה
 ולא שני לראשון מה תרומה קרויה ראשית שהיא ראשונה משנעשה דגון וכתוב (שמות כ"ב) עלאתך ודמעך לא תאחר לא תשנה את הסדר :
 לא עברתי ממצותך . לא הפרשתי עמיון על שאינו מינו ומן החדש על הטרן (ולא מן התלוש על המחוכר ולא מן המחוכר על התלוש) :
 ולא שכחתי . מלכרכך על הפרשת מעשרות : (יד) לא אכלתי באוני ממינו . מכאן שאסור לאוין : ולא בערתי ממינו בטמא .
 בין שאני טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא והיון הוזהר על כך (דברים י"ב) לא תוכל לאכול במעריך (יבמות ע"ד מכות י"ט)
 או אכילת טמא כנו שאל יד כפסולי המוקדשים (דברים ט"ז) במעריך תאכלנו הטמא והטהור וגומר אבל זה לא תוכל לאכול דרך אכילת
 מעריך שזמור במקום אחר . ולא נהתי ממינו למת . ספרי

באר רחובות דקדוקי רשי

רק לעיל הפרשת עקבותיה שארץ רשי ככאן להזכיר וית שמן ודכש משום דכאשר יליף בגורה טוב ארץ ארץ משכעת הויינים וזס
 בפרשת עקב וכוכו וית שמן ודכש תוך שכעת הויינים הולך לפרש מה הן וית שמן ודכש : והשתא מסולקת קושיית העולם על
 רשי דלעיל פורש וית שמן ויתים העושים שמן וכאן קאמר שמנו הוגור בתוכו משום דלעיל כתיב בקרא כהדיא וית שמן וקשיא ליה ענין
 הדתיקות כדכתבו לעיל הולך לומר ויתים העושים שמן אבל כאן שלא מוכר בקרא כלום מן וית שמן ודכש רק הוא הולך להודיע מה
 הם קאמר שהן אגורי ודוק :

(כ) משום דזרש אגה משום גס כולענין תשובת שאלת הדבר כמו ולא ענו אותו דבר וזה לא יתכן כאן הולך לפרש דזה הוא
 עלמן הרמת קול ועניית (דא זאלט שרייאן) :

רשב

רועיהם התעו . כלומר נוארן נכריה לאו אבותינו לארץ הזאת וכינה הקב"ה לנו : (י) ועתה הנה הכאתי את ראשית פרי האדמה אשר
 נתת לנו . כי לא ע"י . עשתה זאת כי אם כהסדך וכיני בה וכסדר הזה הוכיח יהושע לישראל בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרם
 עד שהכאתים משם וכתתי להם : (יא) נתן לך ארץ כנען : וזמת בטכא לפי שהיא סוף דפור הלח"ד קוץ . אבל לך מחוכר לשלמניו (בספר
 ק"ט) כאן גירסות אחרות : (יב) שנת הוועשר . מעשר עמי : (יג) ואמרת לפני ה' אלהיך . כך צוה הקב"ה כדי שלא יאמר אדם
 לעכס מעשרותיו לשקר לפני הקב"ה : (יד) לא אכלתי בלתי . כמו דיוות שוכנה אינו ממון שגול . מנאתי און לי לפי פשוטו :

מכלל יופי

למד השמוש כמו לנו : (יב) (ביחבלה) . ענין השלמה : ענין הכרתה והסדרה וכן ולא בערתי ממינו בטמא
 (לעשר) . פועל הנוסף מן עשרה רוצה לומר לתת המעשר
 ומשפט הטלה להעשר : (יג) (בערתי)

בשמה הר"י ב"ש ואלא נתתי ממנו למת שמעתי בקול יהוה אלהי עשיתי ככל אשר צויתני :

פ טו השקיפה ממעון קדשך מן השמים ובדך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתתה לנו כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש : ס טז היום הזה יהוה אלהיך מצוה לעשות את החקים האלה ואת המשפטים ושמרם ועשיתם אותם בכל לבבך ובכל נפשך : יז אתה יהוה האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו ולשמר חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו : יח ויהוה האמירך היום להיות לו לעם סגולה כאשר דבר לך ולשמור כל מצותיו : יט ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיכה עם קדש ליהוה דביעי אלהיך כאשר דבר : פ א ויצו כו משה וקני ישראל את העם לאמר

שמר את כל המצוה אשר אנכי מצוה אתכם היום : ב והיה ביום אשר תעברו את הירדן אל הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך ותקמת לך אבנים גדולות ושדת אתם בשיד : ג וכתבת עליהן את כל דברי התורה הזאת בעברך למען אשר תבא אל הארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך ארץ זבת חלב ודבש כאשר דבר יהוה אלהיך אבתך לך : ד ויהי בעברכם ארץ צדקו תקימו את האבנים האלה אשר

אנכי

במסאב ולא ייהבית מציה למית קבלית למימרא דני אלהי עבדית ככל דפקדתני :

טו אסתכי ממדור קודשך מן שמרא ובריך את עמך ואת ישראל ואת ארעא דיתבת לנא כמא דקומתא לאבהתנא ארע עבדא חלב ודבש : טז יומא דהיון יי אלהך מפקדך למעבד ית קומיא האליו וית דינא ותשר ותעביר ויהוון בכל לבך ובכל נפשך : יז ית יי חטבת יומא דיון למהווי לך לאלהא ולמהך באורחן דתקנו קדמוהי ולמשר קדמוהי ופקודוהי ודינוהי ולקבלא למימריה : יח וני חטבך יומא דיון למהווי ליה לעם חביב כמא דמליך לך ולמשר כל פקודוהי : יט ולמתנד עלאה על כל עממא דעבד לתושבתי ולשוכ ולרבו ולמהווי עם קדיש קדם יי אלהך כמא דמליך : א ופקיד משה וסבי ישראל ית עמא למימר טרו ית כל תפקידתא דאנא מפקיד ותכון יומא דיון : ב ויהי ביומא דתעברון ית ירדנא לארעא דני אלהך יהיב לך ותקים לך אבנין כבדיון ותסוד ויתדיון בסידא : ג ותכתוב עליהון ית כל פתגמי אורייתא דתא במעברך כדיל דתיעול לארעא דני אלהך ויהיב לך ארע עבדא חלב ודבש כמא דמליך יי אלהא דאבהתך לך :

ד יהי במעברכון ויתירדנא תקימון ית אבניא האליו דאנא מפקיד ותכון יומא דיון אטורא דעיבל ותסוד ויהוון בסידא :

ותיבני

אפרשיה מניה במסאב ולא יתבית מניה הלדיכוין לנפש
 רמית שמענו בתל מימרא בון עבדית דכל מה דפקדתי :
 טו אודיק מסרור בית שכינת קודשך מן שמיא
 וברוך ית עמך ית ישראל וית ארעא דתבת לנא היקמא
 דתקמית לאברהמא ארעא דפירקא שמינין בתלב ותלמי
 דבבש : טו יומא דין : אלהכוין כפמיד לבון למעבד
 ליקבון ויכלל נפשוון : יו ית : יי תטבתון חטיבא
 תדא בעלקא ויקמא דהכוין כתיב שפע ישראל : אלהנא
 : חד מטול למרתי לאלהא ולמפך בארמון דמתנו קרמוי
 דלמנטור קרמוי ופקררו נדינו ולמקבלא למקריה :
 יח וימקרא בון חטיב ותכוין חטיבא תדא בעלקא
 ימנא דהכוין חטיב מאן פנות עמך ישראל עם ותדאי
 בארעא מטול למרתי גליה לעם חביב ותיקא דמליל
 וינתנו על כל עממא דעבד דרבו ולשיס דנקר ולשיבהירא מטול למרתי עם קריש תם : אלהכוין חטיבא דמליל :

אדיק בקעו ממדור בית שמינת קודש וקודשך מן שמיא
 וקודש ית עמך ית ישראל וית ארעא דתבת לו היך מר
 דמנימת לאברהמא ארעא דעקרא פירו טבין נתנו בתלקא
 ותלמי וטעמו כדבש :

ית קיימא האלון ית דיניא ותטרוו ומעברו ומהוון פקל

ירושלמי

ית מימרא בון אמליקתיו עליכוין יומא דין למרתי לבון
 לאלהא :

וימקרא בון אפלך עליכוין לשמיא לעם חביבא היך סגולה
 היך מה די טליל לבון ולמטר כל פקירוי :

לבון ולמנטר כל פקירוי : יט ולמנאח יתכוין רבין
 וינתנו על כל עממא דעבד דרבו ולשיס דנקר ולשיבהירא מטול למרתי עם קריש תם : אלהכוין חטיבא דמליל :

א ופקיר משרה נפשי ישראל ית עמא למיטר טורו ית גר דפקדתי באנא קפקיד לבון ימנא :
 ב ויהי כיומא דמעברו ית ירדנא לארעא בון אלהכוין ותיב לבון ותקירטון לבון אבניו דברכוו ותשועו ותהו
 ג ותכתוב עליהו ית כל פקמיי אביהו תבא דמעברכוו מן פולל דתיעלוו לארעא בון אלהכוין ותיב
 לבון ארעא דפירקא שמינין בתלב ועברו דבש חטיבא דמליל : אלהא דתבתכוין לבון : ד ויהי בןמון דמעברו

רשי

(ספרי) לעשות לו ארון וכתובין : שמעתי בקולה' אלהי - (מעשרשמי ע"ד) הסלותין לבית הכזירה : עשיתי ככל אשר
 צויתני - שחתי ושחתיכו - (ג) : (טו) השקיפה ממעון קדשך - (ספרי) עשויים שגורת עליהם עשה אלהים
 שגורת לבנות שחורת (ויקרא כ"ו) אם כחקותי תלכו ותתייגשמיכם בעתם : אשר נהת לנו כאשרו נשבעת ראבותינו - לת
 לנו וקיימת ארצות חבובתם : (טו) היום הורה' אלהינו מצוך - ככל יום יסו כענין מדמים כאלו כו פנים נגמרת עליהם :
 ושמררת ועשירית אותם - בת קול מוכרתו סהת בכורים היום תענה לפני ה' הכהן : (יו) האמרת והאמירך - חין להם עד מוכיח
 כמקרא ולי כרחא סחא תענה והכלה גדלתי לך תלמי הנכר להיות לך לאלהים זהו הפרשך אליו ועמי חרין להיות לו לעם סגולה
 ונחתי להם עד ויהא לשון תפארת (ההלים פ"ד) יתאשרו כל פועלי און : (יח) כאשר דבר לך - (שמות י"ט) והייתם לי סגולה :
 (יט) ולהוהך עם קדוש - כאשר דבר (ויקרא כ') והייתם ליקדושים : (א) שמור את כל המצות - למן יהוה הנרד"ט
 כלע" : (ב) והקמות לך - כירדן ואשר כן תוכיח משם אסרות ותכנו מן מוכח בהר עיבל כמלאת אתה סגורג' מיני אכנים סע

באר דחובות דקדוקי רשי

(ג) דברו רש"י בן יתגיתן כחשבת מעשר שני פרק ט' סוף תענה ב' ויתרש הנאון בעל תוספת יום טוב כו"ל ושמהתי מנכן הדגש
 כו"ל

רשבים

(י) את ה' האמרת עיוס - אלה הוקתה שאמר הק"ל הזנתה להיות לך לאלהים - כי הדבר תלוי בו ליצרות הוא חלשך ויחיעך -
 עתון שקבלת עונותיו : (יח) וגם הוא האשירך - הפעילך שאמרת ונתנו' שתהיה לו לעם לשיעשה נסים ועבודת יד שגמרתם לבית

מכלל

ענין השגחה והצצה ונשמעו בו כלשון נפעל כמו תכלי' מה
 נדק משמים נשקף ושלנו בעד אשכני נשקפת' שמיים
 נשקפה והיכב ותכרוו לפי שהעומר במקום גבוה ומכיס הוא
 נשקף למביטים אליו לפיכך אמר השקפה כי הקב"ה משקף

אבנים

אנכי מצוה אתכם היום בתר עיבל ושרת
 אותם בשיר: ה ובנית שם מזבח ליהוה
 אלהיך מזבח אבנים לא-תניף עליהם
 ברזל: ו אבנים שלמות חבנה את-מזבח
 יהוה אלהיך והעלית עליו עולת ליהוה
 אלהיך: ז ובחת שלמים ואכלת שם
 ושמחת לפני יהוה אלהיך: ח ובחבת
 על-האבנים את-כל-דברי התורה הזאת
 באר היטב: ט וידבר משה
 והקהנים הלויים אל-כל-ישראל לאמר
 הסכת ושמע ישראל היום הנה נהיית לעם
 ליהוה אלהיך: י ושמעת בקול יהוה
 אלהיך ועשית את-מצותו ואת-חקיו אשר
 מצוה היום: ס יא ויצו
 משה את-העם ביום ההוא לאמר: יב
 אלה יעמדו לברך את-העם על-הר גרזים
 בעברכם את-היהודן שמעון ולוי ויהודה
 ויששכר ויוסף ובנימן: יג ואלה יעמדו
 על-הקללה בתר עיבל ראובן נד ואשר
 וזבולון הן ונפתלי: יד וענו הלויים ואמרו
 אל-כל-איש ישראל קול רם: ט
 טו ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה
 חוצבת יהוה מעשה ידי חרש ושם בסתר
 וענו כל-העם ואמרו אמן: ס טז ארור
 מקלה

מצותיו קרי
 חמישי

ה ותבני תמן מדבחה קדם יי אלהך
 מדבחה אבנין לא-תרים עליהו ברזלא:
 ו אבנין שלמין תבני ות-מדבחה בני
 אלהך ותסיק עלוהי עלון קדם-יי אלהך:
 ז ותכוס נכסת-קודשין ותיכל תמן ותחדי
 קדם יי אלהך: ח ותכתוב על-אבניך
 ות-כל-פחתמי אורייתא קדא פריש יאות:
 ט ומליל משה וכהניא לינאי עם-כל-
 ישראל למימר אצית ושמע ישראל וקמא
 הדין הניתא לעם קדם-יי אלהך:
 י ותקביל למימרא בני אלהך ותעביד
 ות-פקודוהי ות-קנמוהי באנא מפחדך
 וקמא-דין: יא ופקיד משה ות-עמא
 ביומא ההוא למימר: יב אלין יקומון
 לברכא ות-עמא על-טורא גרזיזים
 במעברכון ות-ירקנא שמעון ולוי ויהודה
 ויששכר ויוסף ובנימן: יג ואלין יקומון
 על-לוטיא בטורא דעיבל ראובן נד ואשר
 וזבולון הן ונפתלי: יד ונתיבון לינאי וימרון
 לכל-איש ישראל קל רם: טו ליט
 נברא דיעביד צלם ומתקא מרתקא קדם-יי
 עובר יד-אומנא וישוי בסתרא ויתיבון
 כל-עמא וימרון אמן: טז ליט דיקלי
 אבוהי ואמיה וימר בר-עמא אמן:
 ליט

רשי

טוים עשר טירדן וכנגדן כנגל וכנגדן כהר עיבל כדליתא כווסכת (טוטה ל"ה): (ח) באר היטב (שם) כשכעיס לשון
 (ט) הסכת - כתרנמו: היום הזה נהיית לעם - ככל יום יהוה כעמך כאלו היום כאת עמו ככרית: (יב) לברך את העם -
 כדליתא כווסכת (טוטה ל"ו) טסה שכטיס עלו לראש הר גרזים וטסה לראש הר עיבל והכניס והלויס וסחרון לטסה כחלנע כסכולוים
 פניהם כלפי הר גרזים ופתחו ככרכה כרוך כחיש אשר לא יעשה כסל ווסכה ונמר ואלו ואלו עונין אמן חזרו והכחו כפניהם להר עיבל
 ופתחו כקללה וזמרים ארור כחיש אשר יעשה כסל ונמר וכן כולם עד ארור אשר לא יקיס: (יז) סקלה אביו - מולול לשון (דברים)
 כ"ח

יה יודנא תקימו ות אבנא האליו דאנא מפקיד ותכו בטורא דעיבל ותשועין ותרוו בגרא : ה ות בניו פקו
מדקחא קדם : אלהכו מדפח אבניו לא תרים עליהו פרזא : ו אבניו שלמין תקנוו ות מדבחי
די אלהכו ותסקרו עליו עלונו קדם : אלהכו : ז ותקמוו נכסת קודשין ותקלרוו פקו ותמדו קדם : ח

ירושלמי

ותקכוו על אבנא ית כל מילי שבת אובירא הדא קתב
תזיק ומקדש טבאות מתקרי ומתרגם בשבעין לשון :

ותקלוו למימרא בניו אלהכו ותעבדו ית פקדו
ות קיימו דאנא מפקיד לכוו יומא דין : יא ופקיד משה נת עמא פיקא תהיא למימר : יב אליו שבטיא
יקימוו לקרא ית עמא על טורא דגרויים דמעברכוו ית יודנא שמיעו ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין :

ירושלמי

אשימא שבטין וקימוו לרוו על טורא דגרויים ואשימא
שבטין וקימוו על טורא דעיבל וארונא וכתנא ולוי יתיבין
במציעא וכל ישראל מן בא רמוו בא תפינו אפיהו לקביל
טורא דגרויים ופתחוהו קמחום : יג פומחום בקרבה ברוך יהוה
גברא דלא עבד צלם וצורה וכל דמוו קרה דסני ומרתת
קדם : יד עובד ידו בר נשא ודלא ישוי בטומנתא ומלטא
תנוו תפינו אפיהו לקבל טורא דעיבל ואמר ליט ירוו
גברא די עבדי צלם וצורה וכל דמוו קרה דסני ומרתת
קדם : יו עובד ידו בר גש ודי ישוי בטומנתא ותנוו קל עמא
ענין

באר רחובות דקדוקי רשיי

הש"ן כחירוק וכו' דגושה יעלל מירוש לפרוש חלת שמתתי בחזן הש"ן והוא פועל עומד בעלמו (אידכסתיך
ועלסין גמרייחט) חכל שמתתי הש"ן וכחירוק וכו' כדגמרייחט חלסון פעל הדגשו הוא פועל ואלא שמתתי (אידכסתיך
חיין אנדרין דערפרייחט) ועין כפרשת כיתנת כד"ה נשמת :

רשב"ם

ולעיס : האמת פאשדי"א כלע"ו : (ח) וכתבת על האבנים את כל דברי וגו' . שכשנשבעו עתה כהר גרויים וכהר עיבל היתה כחורה
לפניהם כחורה וכשנשבעו שיקיימוה : (יב) חלה יעמודו לכרך וגו' לפי הפסוק דומה שאלו עונין חזון חכל הלויס הופכין פניהם כשעת ברכת
לכה גרויים וכשחלליס פניהם להר עיבל : (טו) וספ בטר - כל האדורים שנים עשר כנגד חסיס עשר שבעים וכולס עבירות שרגילים
להיות קסת' הס כנוו שנופרש ככולס (הח) (ס"א חזן) מושס שרגילים להיות פעמים קנלוי . ופעמים כפתר . וכן ע"ז . ומכה רעבו .
ולקך

מכלל יופי

כו (ו) (אבניו שלמות) . חמימות שלא נפסלו . עבודת מלכס . ורבי עובדיה ספורו פירש אותס ענין לזר
(ה) (באר) . מקור ופירוש פרש : והעיס נייר כחמסתך וכתכוו :
(ט) הסכת ושח . כנוו חזון נשח וכן תרגם חתקלס והשנים . סתר לא ישחנה כהפסק וישחנה שלישת
ארוו מישיעבור על אחת מאלה והוא נאמר על דרך תפלה אמן . אמת יהיה זה שיהיה
(*) (*) (*)

אג 36 77 (*) (*) (*)

דברים כז כח כי תבא

מקלה אביו ואמו ואמר כל-העם אמן :
 ס יז ארור מסיג גבול רעהו ואמר
 כל-העם אמן : ס יח ארור משגה
 עור בדרך ואמר כל-העם אמן :
 ס יט ארור מטפה משפט גר-יתום
 ואלמנה ואמר כל-העם אמן : כ ארור
 שכב עם-אשת אביו כי גלה גנה אביו
 ואמר כל-העם אמן : ס כא ארור
 שכב עם-כל-בהמה ואמר כל-העם אמן :
 ס כב ארור שכב עם-אחיו בת-
 אביו או בת-אמו ואמר כל-העם אמן :
 ס כג ארור שכב עם-חנותו ואמר
 כל-העם אמן : ס כד ארור מכה
 רעהו בסתר ואמר כל-העם אמן :
 ס כה ארור לקח שחד להכות נפש
 דם גמי ואמר כל-העם אמן : ס כו
 ארור אשר לא-זקים את-דברי התורה-
 הזאת לעשות אותם ואמר כל-העם אמן :
כה פ א והיה אם-שמוע תשמע בקול
 יהוה אלהיך לשמר לעשות את-כל-מצותיו
 אשר אנכי מצוה היום ונתתך יהוה אלהיך
 עליון על כל-גווי הארץ : ב ובאו עליך
 כל-הברכות האלה והשיגה כי תשמע בקול
 יהוה אלהיך : ג ברוך אתה בעיר וברוך
 אתה בשדה : ד ברוך פני-בטנתך ופני

אונקלוס

יז ליט דישני תחומא דחבריה ווימר
 כל-עמא אמן : יח ליט דישעי עיורא
 באורחא ווימר כל-עמא אמן : יט ליט
 דיצלי דין-גיורא יתם וארמלא ווימר כל-
 עמא אמן : כ ליט דישכוב עם-אתת
 אבוהי ארי גלי בנפא דאבוהי ווימר כל-
 עמא אמן : כא ליט דישכוב עם-כל-
 בעירא ווימר כל-עמא אמן : כב ליט
 דישכוב עם-אחתייה בת-אבוהי או בת-אמיה
 ווימר כל-עמא אמן : כג ליט דישכוב
 עם-חמותיה ווימר כל-עמא אמן :
 כד ליט דימחי חבריה בסתרא ווימר
 כל עמא אמן : כה ליט דיקבל שוחד
 למקטר נפש דם זקאי ווימר כל-עמא
 אמן : כו ליט דלא יקים ית-פחנמי
 אוניתא-הדא למעבד ותהון ווימר כל-
 עמא אמן : א ויהי אם-קבלא תקבל
 למימרא דני אלהך למטר למעבד ית-בל-
 פקודיהי באנא מפקיד-לך יומא דין ויתניך
 יי אלהך עלאה על כל-עממי ארעא :
 ב וייתון עלה כל-ברכיא האלון וידבקונך
 ארי תקביל למימרא דני אלהך : ג ברוך
 את בקרמא וברוך את בחקלא : ד ברוך
 ולרא
 אדמתך ופני-בהמתך שגר אלפיך ועשתרות

צאנך

רשי

כ"ח ונתתך אחיך (ד) : (יז) מסיג גבול - סמורוללמוריא וינכ את הקרקע לשון (ישעיה ב"ט) והוסג אחור :
 (יח) משגה עור - סמוריא כלכר ומסוריא עזה רעס : (כד) מכה רעהו בסתר - על לשון הרע הוא חומר ראיתי כיסודו של
 רבי עסס כדרשן י"א ארורים יש כאן כמד י"א סכטים וכנגד שיעון לא כתב ארור לטי שלט היה כלכלכלככו לפני מותו כזכרן סאר
 כסכטים

אמן : יו ליט דישגי תחומא דתבריה הוון עגנון בלהון
בתרא ואקריו אמן : יח ליט דישגי אכפניא באורקא
דהוא קדמי לסמניא הוון עגנון בלהון בתרא ואקריו אמן :
יט ליט דישגי דין ביראיתם וארקלא הוון עגנון בלהון
בתרא ואקריו אמן : כ ליט דמשמש עם אפת אבוי ארום גלי בנפא דגלי אבוי הוון עגנון בלהון
ואקריו אמן : כא ליט דמשמש עם בר

עגנון אליו ואליו ואקריו אמן :
ליט יהוי גברא דמשגי תחומא ליט יהוי גברא דיטעי אכפניא
באורקא דהוא דמי לסמניא ונעגנון כל עמא וואקריו אמן :

ירושלמי

ליט יהוי גברא דמשמש עם חביביה ונעגנון כל עמא
וואקריו אמן :

ליט דמקבל שותרא למקטול בר גש למשרי אדם ונאי
הוון עגנון בלהון בתרא ואקריו אמן : כו פרמי קרי שבטניא כל חר וחד תורה אקר בירקתא בכללא וליןטניא
בכללא סברמא הוון הפסין אפיהון לכל מילא ומילא כלו קבל טורא דגריזים ואקריו בריך יהוי גברא די יקים נת
פתגמי אובייתא תרא למעבדהוון מלטטיא דהפסין אפיהוון כלו קבל טורא דעגבל ואקריו ליט יהוי גברא דלא יקים
נת פתגמי אובייתא תרא למעבדהוון הוון עגנון בלהון בתרא ואקריו אמן פתגמיא אליו אתאמר בסיני ואתגרי
במשפן ומנא ואיתליהוון במשרי מואב פרמי סרי מליו מן מלתא לכל שבטניא ועל כל פיקודא ופיקודא אתער עלה
תלרין נשית תימיו : א ויהי אין מקלא תקבלו למימרא דין אלהכון למנטור ולמעבד ית כל פקודיו ונאנא
מפקיד לכו ימנא ותניכוון דין אלהכון רמיו וניקניו על כל עממי ארעא : ב וייתרו עליוכוון כל בירקתא האליו
ונדבימכוון ארום תקבלו למימרא דין אלהכון : ג בריכוון אתון בקרמא ובריכוון אתון בתקלא : ד בריכוון
וולרי מישיכוון ופירי ארעכוון בקרי תריכוון ונעגרי עגיוכוון :

רשיי

השכטים לכך לא רצה לקללו : (כו) אשר לא יקים . כאן כלל את כל התורה כולה וקבלו עליהם כאלה וכשבעה : (ד) שגר
אלפך . ולדות בקרך שהכמה משגרת ממשיה : עשתי עמך צאנך . כתרנו ורכותינו אמרו למה נקרא שם עשתי עמך
שמעונו

באר רחובות דקדוקי רשיי

(ד) דאלו לא הוון ככלל ארור דקבחקלל ממש הוון לכתב ארור מקלל אביו ואחו ותדכתיב ארור מקלה לשון ונקלה אחיך לעיניך שמע
ענייה דקאי בארור כולוול למודא וסיינו שליכו מודר עמם כדכרי גת ותרכות :

רשב"ם

ולכך פירש בשניהם בטר שכל עבירות שכלנו לא כחו לקלל כי בית דין יענשוהו על הגלויות כמו שכתוב בסוף כל הקללות : הנסתרות
לפי' אלהינו . הוויקח נקמה מן הנסתרות שהיו נתקללו כשם הק"ה אכל הנבלות לנו ולכנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה
הואת מלקות סגולה שריפה הרגוחק הלא תראה אין כתוב כאן . ארור מוכב עם אשת רעהו כי מה לך ליכנס בבית אחרים ולא ליסוע עליו .
מקלה אביו כחוקים בית גימלו . אץ אחרים רנילך עם . וכן משני גבול גניבה הוא עושה שאם יראה ימחה בידו . וכן משנה עוד ומטה
משפט . כל אילו דכריסתר . שכל עם אשת אביו . וזה כחוקים שהיו גדל סחוף רואה : עם כל בהמה . אין זה כיואם כסתר . וכן
סמות וסנתנו . האם רנילבה בבית בתה : (כו) ארור אשר לא יקים . על כל עבירות שכתב : טחף

מכלל יופי

או הוא על דרך קבלה שקבלו על עצמן הקללה אם יעברו : ככל מות התורה ויקבל על עצמו שהם דברי אלהים חיים
(טו) (מקלה) : ענין בויז : (יז) (מסין) : ענינו הדבקה
אל הקודם ודחתו ממקומו :
(כו) ארור אשר לא יקים . כעמם אשר לא יאמן

ברוך

צאנך : ה ברוך שנתה ומשארחה :
 ו ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך :
 ז יתן יהוה את-איביך תקשים עליך
 ננפים לפניך בדברך אחר יצאו אליך ובשבעה
 דרכים ינוסו לפניך : ח יצו יהוה אתך את-
 הברכה באסמיה ובכל משלח ידך וברכה
 בארץ אשר-יהוה אלהיך נתן לך :

ששי

מצוה הריא

ף

ט יקיים יהוה לו לעם קדוש באשר
 נשבע-לך כי תשמר את-מצוות יהוה
 אלהיך והלכת בדרכיו : י וראו כל-עמי
 הארץ כי שם יהוה נקרא עליך וראו מזה :
 יא והותרך יהוה לטובה בפני בטנה ובפני
 בהמה ובפני אדם תהיה על האדמה אשר נשבע
 יהוה לאבותיך לתת לך : יב יפתח יהוה לך
 את-אוצרו הטוב את-השמים לתת מטרי-
 ארצה בעתו ולברך את כל-מעשה ידך
 והלוי' וגוים רבים ואתה לא תלנה :
 יג ונתנה יהוה לראש ולא לזנב והיית
 במק למעלה ולא תהיה למטה כי-תשמע
 אל-מצות יהוה אלהיך אשר אנכי מצוה
 היום לשמר ולעשות : יד ולא תסור מכל-
 הדברים אשר אנכי מצוה אתכם היום ימין
 ושמאל ללכת אחרי אלהים אחרים לעבדם :
 טו והיה אם-לא תשמע בקול
 יהוה אלהיך לשמר לעשות את-כל-מצותיו
 והקטיו אשר אנכי מצוה היום ובאו עליך
 כל

ולדא-דמעך ואבא דארעה וילדא דבעירך
 בקרי חורך ועדרי ענך : ה ברוך סלך
 ואצנתך : ו ברוך את במיעלך וברוך את
 במפקך : ז יתן יי ית-בעלי-דבך דקמין
 עלך תבירין קדמך באורחא חדא יפקון
 לנתך ובשבע אורחין יערקון מן-קדמך :

ח יפקיד יי עמד ית-ברכתא באוצרך
 ובכל אושטות ידך ויברכינך בארעה דני
 אלהך יהיב לך : ט יקמינך יי קדמותי
 לעם קדיש כמא דקיסלך ארי תטר ית-
 פקידנא דני אלהך ותהך באורחין דתקון-
 קדמותי : י ויתחון כל-עממי ארעה ארי
 שמא דני אתקרי עלך וידחלון מנך :

יא ויחרניך יי לטבא בולדא דמעך
 ובולדא דבעירך ובאבא דארעה על ארעה
 דקיים יי לאבדהך למתן-לך : יב יפתח
 יי לך ית-אוצריה טבא ית-שמיא למתן
 מטרי-ארעה בעדניה ולברכא ית כל-עובדי
 ידך ותוויף לעממין סגיאין ואת לא תזוף :
 יג ויתנינך יי לתקיף ולא לחלש ותחי
 ברם לעלא ולא תחי לתחתא ארי-תקבל
 לפקודי' דני אלהך דאנא מפקיד-לך
 יומא-דין למטר ולמעבד : יד ולא תסטון
 מכל-פתגמיא דאנא מפקיד יתכון יומא-
 דין ומינא ושמאלא למרדך בתר טענת
 עממיא למפלחהון : טו ויהי אם-לא
 תקביל למימרא דני אלהך למטר למעבד

ית-כל-פקודיה וקמותי דאנא מפקיד-לך יומא-דין ויתחון עלך כד-לונטיא האלון

וירבקינך

דברים כח כי תבא
 כלהקלות האלה והשיגוף : טז ארור
 וידבקיןך : טז ליט את בקרתא וליט את
 בחקלא

יונתן בן עוזיאל ירושלמי

ה ברוך עלי כיכריכו ונחלת שירוי אצונתכו :
 ו בריכו אתיו כמיעלכו לכהי מדרשיכו ובריכו
 אתיו כמפיקכו לפרקמטיכו : ז ישוי מימרא

הו יר בעלי דבריכו דמימי לקובליכו למבצשא הבירי קדמיכו באורחא חד יהו נפקין לונתכו לסדרי קרבא
 ובשבעא ארסין טעשו יהו ערקין מו הדמיכו : ח עמכו יר בירקתא באוצריכו ובכל אושטור
 וריכו ובריכו בארעא ביי אלהכו והיכ לכו : ט יקום יתכו מימרא ויי קדמי לעם קריש הויקבא
 דמליל לכו ארס תקטרו יר פקריא ביי אלהכו ומהכו בארסו דמקט קדמי : י ונתמן כל עממי ארעא
 ארום שקא ביי תקי כומו דתפילין עלך ויהליו מקד : יא וישיריכו מימרא ביי לטכא דנולדא דמעיכו
 ובנולדא דבעיריכו וקאיבא דארעכו על ארעא דמיים : יב ארבעה מפתחין בדי דמארי עלמא דלא
 מקריגו בידא דשפרא מפתחא דחייא ודקריא ודמוני ודמטרא וכו אמר משה נביא הבא יפתח יי לכו ית אוצריה
 טב דעמיה בשמא למתו מטר ארעכו דקמיה בגיר דמרחשו ולקיש בגישו ולברכא יר כל עברי ידיכו וריופין
 לעממי סגיא ואתו לא תפטרכו לטיוף : יג וימנ מימרא ביי יתכו לסלכו ולא קהדישין ותהוון לתוד
 מנולין ולא רהוון למאסין ארום תקבלון לפקריא ביי אל הכו דאנא מפקיד לכו ימנא למטור ודמבעד :
 יד ולא תטרו מן כל פתגמיא דאנא מפקיד לכו ימנא לעממי ולשמאלא למהך בתר טעור וגי :

טו בר פתח משה נביא למימר פתגמי אוכהותא האלון אתרעישת ארעא ושמיא ועי שמשא וסחרא
 קדמי ובקביא כנשו ויהוון אבה עלמא צוחין מבית קבורתיו וכל ברייתא שתמי ואלגיא לא טלטי וואירון
 עניו אבה עלמא ואקרו תבול על גניו בר יחידי וקטרו עריהו לנושא אליו הדי וכליו לסוכותיהו ודלמי
 יעבד קהו שציו ולא מהי זכיתו מננא עריהו ולא יהו בקרא דיקום ויעלי אמטולתהו ברת קלא גפלת מו שמי
 מרומא וכו אמרת לא תדליו אבהת עקמא דאפירי פסקא וכויהו דכל דביא וכוהכו לא פסקו וקייא דמימית
 עמכו לא מבטלא ותהי מננא עליהו עני משה נביא ואמה אף על גב דאנא מוכח יתכו על תנארה סתוקתין
 למימר דאין לא תקבלון למימרא ביי אלהכו דלא למטור למעבד ית כל פקדי וקמי דאנא מפקיד לכו יקא ביי
 ונתמן עבריכו פלהו לנושא האלון וידבקיןכו : טז ליטין אתיו בקרתא וליטין אתיו בחקלא :

לוטין

רשי"א

טז עשרות את בעלין ומחוקות אותם כעשרות הללו שהן בלגים חקים : (ה) ברוך טנאך . פירותיך . ד"א טנאך דכרלח
 שאתה מסתכסמים : ומשארתיך . דכריכו טנאך ככלי ולינו . (ו) ברוך אתה בכואך וברוך אתה בצאתך . (ב"מ קז)
 שאתה יצאתן מן העולם כלא הטח ככיתך לעולם : (ז) וכשבעה דרכים יטסו לפניך . כן דרך הנכבליש לכרוח סתמורין לכל
 ד

רשב"ם

(ה) טנאך טיבא מלא פירות : ומשארתיך . הואכלי שנתנין כוית הכנף : (א) כחסייך כחזרותיך . טיבא מלאים דגו
 תירוס ויכר כדנתיב ויטלואו אסין שס בקרא יליך זינולת משלתי : כהרלותו כיתם עמו :

מכלל יופי

כח (ה) ברוך טנאך . ענינו סל כחרגמו : (ומשארתיך) . היא העריבה שלשין בח העיפה : (ח) (כאסמין) .

הם (*) (*) (*)

37 לו

אתה בעיר ואנור אתה בשדה :

בחקקא : יז ליט סלך ואצנתך :

יז ארור טנאך ומשארתך : יח ארור

יח ליט ולכא דמקך ואבא דארעך בקרי

פרי בטנך ופרי אדמתך שגך אלפיך ועשתרת

חורך ועדרי ענך : יט ליט את במיעךך

צאנך : יט ארור אתה בבאך וארור אתה

וליט את במפקך : כ יגרי יי בד נת

בצאתך : כ ושלח יהוה יבך את המארה

מארתא ונת שנושיא ונת מוופיתא בכל

את המהומה ואת הפגעת בכל משלח

אשמות ירך דתעביר עד דתשתיצי ועד

רך אשר תעשה עד השמדך ועד אבךך

דתיבד בפריע מן קדם בישית עובךך

מהר מפני רע מעלליך אשר עובתני :

דשבתא דחלמי : כא ידבק יי בך נת

כא ידבק יהוה בך את הדבר עד כלתו

מותנא עד דשויצי יתך מעל ארעא דאת

אתך מעל האנקה אשר אתה באשמה

עלילי לתמן למרתה : כב ימחיך יי

לרשתה : כב יככה יהוה בשחפת ובקדחת

בשחפתא ובקדחתא ובדלקתא ובחרחורא

ובדלקת ובחרחל ובחרב ובשדפון ובירקון

ובחרבא ובשדפונא ובירקונא וירדפונך עד

ורדפוך עד אבךך : כג והיו שמך אשר

דתיבד : כג ויהו שמיא דעלוי רישך

עד ראשך נחשת והארץ אשר תחתיך

תסינין כנחשא מלאכתא מטרא וארעא

ברוך : כד יתן יהוה את מטר ארצה אבן

דתחומך תקיפא כברזלא מלמעבד פירין :

ועפר מן השמים ירד עליך עד השמדך :

כד יתן יי ות מטר ארעך אבקא ועפרא

כה ויתנך יהוה ונף לפני איביך בדרך

מן שמיא יחור עלך עד דתשתיצי :

אתה חצא אליו ובשבעה דרכים תנוס לפניו

כה יתניך יי חביר קדם סנאך באורחא

והיית לזעורה לכל ממלכות הארץ :

כז ותהי גבלתך למאכל לכל עוף

השמים ולבהמת הארץ ואין מקריד :

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

יככה

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

כז ותהי גבלתך משגרא למיכל לכל

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

יככה

ה

ז

ב

ז : (ב) המארה - חסרון כמו (ויקרא יג) זרעת מחלית : מהומה - שנוש קול סהלות : (כב) שחפת - ששדפונא ונמוס : קדחת - לשון (דברים לב) כי לא קדחת כחשי והוא אש של תוליס חלוי כלעו זהו קמס חמד : וברלקת - תפסית את מקדחת ופני חלואיס הם : ובחרחור - חולי הממונוותך הגוף ונמא עמיד למיס וכלעו איסטיד ימנט לשון (איוב לב) ונעתי חרה מני חרב (ירמיהו) נחר מפוח חמס : ובחרב - יכא עלך גייפות : שדפון וירקון - מכת תכולה שנסדות : שדפון - רופ קדיס חל"ה כלעו : ירקון - יוכס ומני המבולה מכסיפין והמכין לירקון קמ"ח כלעו : עד אבךך - תרגוס עד דעייכר כלומר עד חכוד חותך שתכלה מחליך (ה) : (ג) והיו שסך אשר על ראשך נחשת - קללות הללו חסה מפי פלמו חמין ושכר מיני מפי קס"ה חמין כממען וכן נחמר (ויקרא כו) ואם לא תשמעו לי ואם תלכו עמי בקרי וכלן הוא חומר לקול ה' חלוי - יככה' כן יככה' הקלמסה בקללותיו לחמין כלשון ימיד וגם כן בקללה ונהקל שבראשונות חומר (שם) מויכס ככרול ולרנכס כמנוסה עלא ייכשמים חוייען כרך שאין הכרול חוייען ומתוך כך יכא חורב כעולם והארץ תהא חוייעה כדרך שהנחשת חוייע והיא ערקבת פירותיה וכלן הוא חומר שמתקמשת ולרנך כרול שיהו השעים חוייען אפי' עלת יריקו חמר מ"מ לא יכיה חורב של אכדון כעולם והארץ לא תהיה חוייעה

עופא

רשי

ח ליטין סלי ביכוריו ונתת שירי צצוקתו ו יח ליטין וולדי ביציק ושירי ארעכו בקרי תורכין
 וצברו צעיקו : יט ליטין אהין במעלכו לבתי קיאטרוציוכו וקרקוסתכו למבטלא פתגמי אנדיתא וליטין
 אהין במפסקין לפתמטיוכו : כ יגרי מיכרא בין ככו גר לווטקא ללטטא סמוכין גית ערובא לערובא
 שלקכו גיר מוסימא קכל אושטית ירכין דמעברו עד דמשמיעו ועד דתורוון בסרהויקא מן קס בישות עובדיוכו
 דשבתין דתלתי : כא ועק מיכרא בין ככו גר מוהא דשויצי יתכוו טעילוי ארעא דאחי עללין סקין
 למירקה : כב ימחי יתכוו סמרא בין בשחשיתא דקתחומא וקאישא וברמיקא דרלקא מוסימא ובהרהורי דלית
 ציקא דליקא ובשלישי תרבא ובשפויגא ובדקויגא ובקרויגא וקדמיכו על שויכו עד דמיכרוו : כג ויהו
 שמיא דעילויכו דרי קנשא דמויע ולא ספסקין לכוו טליו ומטרין וארעא דתחומכוו הי ספרולא ולא מויע דליא
 ברטיבא אילני ואספרקמי וקנדי וקני : כד יגרי גמר סטרין דנתמין על ארעכוו רומא דמסקא אבקא
 וערפא עילמי עשבי חקליכו מן שמיא תורת שורעגו עלכוו עד דמשמיעו : כה ישרי יתכוו מיכרא בין
 סכרין מדם בעלי דבכיוו קארקא מר תפקין לקדמיקהוון לסגרי תרבא ובשכעמי ארמו טעין תהוון מפסין יג ערקין
 מן דמיריוו ותהוון לריחוק לכל סלכות ארעא :
 כו ותתי גביקתכוו משנרא למיכל לכל עמא דשמיא
 ולכערא

ירושלמי

לית דקניד יתכוו :

רשי

מויעה כדרך טליו הכרול מויע ואין הפירות ארקיון ומכל מקום קללה היא פון שהיא כנחשת בין שהיא ככרול לא תנזיא פירות וכן השמים
 לא יריקו מטר : ובר) כמטר ארצך אבך ועפר . (תענית ג) זקא דבטר משרא מטר יורד ולא כל צרכו ואין כו כדי להרכיז את
 העפר והדוח כלה ומעלה את האבק ומסכה את עשב הארעים שהם למים מן המים ונדבק בהם ונעשה טיט ומתיכש ומרקיכו : (כח)
 לוועה . לא יתה ולויי שוועו כל שוועי מכותין ממך ויאמרו או לנו שלא יכל עלינו כדרך שא על אלו (ו) : (כו) בשחין מצרים
 רעה היה עזר למתכניס ויכש עמחן כדליתא בכבורות (בכורות טא) : גרב . שחין למ : חרס . שחין יכש כמרס :
 בתסוון

באר רחובות דקרוקי רשי

(ה) משום דלפי פשוט תהיה חלת אכדך פועל ונא (דא ווערסט אין אנדרין פר לירין) דלא יתכן כאן דלנעורי קא עכוון קרא לכך
 מכיא רש"י דכרי התרגום עד דתיכוד וכדי להכין היטב דברי התרגום כתב רש"י עליו כלומר עד אכוד אותך ורצה לומר חלת
 אכדך פועל עושה פנמו (דא ווערסט פון דיר ועלכך פר לארין ויין) וזה שפייס רש"י שתכלה מחילין :
 (ו) רש"י מודיעך כזה דכמלת לוועה הוא האורש ונע (כל אפרמאנגלון) רק שקדמה העין לוי"ו כמו מנוי סלע הן שורש קנז
 ועיקר הא מלתא עיין כפרשת ורא כד"ה כמטמוי קשת וגם כפיר השירים כד"ה היונתי סחגוי סלע :

רצה

רשב"ם

(כ) המהומה ע"י קולות וכד . כמו וורעם ה' בקול גדול . של פלשתיים ויהמס . המנערת הנני גוער לכם את הורע וארועי
 את כרכוביכם : (כג) כשפת גור . עיני תלמיכם הם : קדמת דלקת ומרחר . עיני חמימות הם : (כג) והיו שמין אזהר על
 ראשך נחשת שלא ירד מטר מן השמים . אלא יתן מטר ארצך אבך ועפר . היום במקום שרגיל להמטיר מטר ימטיר לך מן השמים אבך
 ועפר . כלומר תגובה הכרים שהן יכשים מלין מטר ירד אבך ועפר ימטירו עיניכם . ומתוך כך יתכן ה'נגף שלא תוכל לראות ותכרות
 מפני ארטיך . (כד) מטר ארצך לטון ירדה כמו המטיר על פדום ועמורה נפרית ואש . ימטר על רשעים פמים אש וגפרית :
 (כו) ואין עמירי . אין מנרות העופות מעל הכנולות (כי) (כק"טו) אם קוכרין : ולמניה

מכלל יופי

רם אוצרות החכמה : (יח) (שגר אלפין) . ענין
 שלוח בענין איוב כח ישלח כצאן עויליהם : (כב) בשחפת .
 פירשו רביונא בלשון ערבי סתאף והוא החולי שהגוף
 סתונה בו (וכדלקת) . שם חולי השורף מרוב חמימותו :
 (ובחרת) . הוא חולי השורף מרוב חמימות : (ובחרת)
 סקלו פועל כי שרעו חרר סן (רמיה) ושכן
 חררים כמדבר : (וכחרב) . שם ועניו יכשו חמימות :
 (כג) נחשרת) . רוא שקורין לו בלעז אצ"רו וכן פירוש
 כל נחשת ונחשה שכמקרא שטרבר עליו לענין חוזק :
 (כה) (קנז) . קמוץ והוא כינוי : לנעוה . הוה הנראית
 רמז הפועל חמורת הוא נחש לנחבה
 ועניו בענין ונעה ענין חרדה : (כו) (ולב חבת הארץ) .
 כמו

בבבבבב
קרי

כח יבנה יהנה בשחין מצרים ובעפלים
 ובנגב ובחרס אשר לא תוכל להרפא :
 כח יבנה יהנה בשנעון ובענרון ובתמהון
 לבב : כט והיית ממשש בצחרים כאשר
 ימשש העור באפלה ולא תצליח את-
 דרכיך והיית אך עשוק וגנול כל-הימים
 ואין מושיע : ל אשה תארש ואיש את-
 ישללה בית תבנה ולא תשוב בו ברם תטע
 ולא תחללנו : לא שורה טבוה לעיניך
 ולא תאכל ממנו חמרך גנול מלפניך ולא
 ישוב לך צאנך נתנור לאיביך ואין לך
 מושיע : לב בניך ובנתיך נתנים לעם
 אחר ועיניך ראות ובלות אליהם כל-היום
 ואין לאליהם : לג פני אדמתיך ובל-יניעה
 יאכל עם אשר לא-ידעת והיית רק עשוק
 ורצוץ כל-הימים : לד והיית משגע
 מפראה עיניך אשר תראה : לה יבנה
 יהנה בשחין רע על-הברכים ועל-השקים
 אשר לא-תוכל להרפא מבף רגלך ועד
 קדמך : לו יולך יהנה אתך ואת-מלכך
 אשר תקים עליך אל-גוי אשר לא-ידעת
 אתה ואבתך ועבדת שם אלהים אחרים
 עז ואבן : לו והיית לשמה למשל ולשנינה
 בכל-העמים אשר-ינהג יהנה שמה :
 זרע

עופא דשמיא ולבעירא דארעא ולית
 דמניד : כו ימחינך יי בשחנא מצרא
 ובטחורין ובגרבא ובחרס יבש דלא-תיכול
 לאתסאה : כח ימחינך יי בטפשותא
 ובסמיותא ובשעממות לבא : כט ותחי
 ממשש בטיהרא כמא דממשש עורא
 בקבלא ולא תצליח ית-אורחך ותחי ברם
 עשיק ואנים כל-יומא ולית דפריק :
 ל אתתא תירוס וגבר אוחרן ישכבינה
 ביתא חבני ולא תחתיב ביה ברמא תיזוב
 ולא תחליניה : לא תורך יהי-נכיס לעינך
 ולא תיכול מגיה חמרך יהי-אנים מן-קדמך
 ולא יתוב לך ענך מסירין לבגלי-דבבך
 ולית לך פריק : לב בנך ובנחך מסירין
 לעמא אוחרן ועינך חזיון ויסופן בגללהון
 כל-יומא ולית הילא בידך : לג אבא
 דארעך וכל-ליאותך ייכול עמא דלא ידעת
 ותחי ברם עשיק ורעיע כל-יומא :
 לד ותחי משתטי מחיוו עינך דתחי חוי-
 לה ימחינך יי בשחנא בישא על-רכובין
 ועל-שוקין דלא תיכול לאתסאה מפרסת
 רגלך ועד-מוחך : לו יגלי יי יחד וית-
 מלךך דתקים עלך לעמא דלא-ידעת את
 ואבתך ותפלח חמן לעמא פלחי-טענהא
 אצא ואבנא : לו ותחי לצדולמתל ולשוגי

ישכבה קרי

מ

בכל

רשי

(כח) בתמהון לבב - אולם הלכ אסטורדי"סון כלעו - (כט) עשוק - ככל מעשיך יהי ערער : (ל) ישללה - לשון
 שגל טלנה והכחוס כנחו לשבח יטכסנה (מנילה כ"ה) ותיקין סופי יכ יחוס : החללנו - כנסה רכביית לחבול חפרו : (לב) וכלוח
 אליהם - מלעות חלויס טיטו וחיס טכיס כל תוחלת טאליה כתי קרויה כליון עינים : (לז) לשבח - חס"ו טיט"ד"סון
 כל

ולבעירא דארעא ולית דמגיד נהון מעלרי נביל רבון :
 כו ימחינכו מימרא דיי בשיחתי דילקו בהון מצרא
 ובטחוביא דמספסין חזוהא ובגרבא ובחוכבא דלא תיכלון
 לאיתסאה : כח ימחינכו מימרא דיי בשוויחא
 כט ותהוון מביעין מילכא טבא לרוחא עקתכו ולא יהוי ככו מחוי קישטא היכמא דמשמש סמיה בקיבלא דלית
 לערי אורחא למחמי למבתייהון בארעא ולא תצלהון עת ארתתכו ותהוון ברם עציו ואניסין כל יומיא וליית
 דפרוק : ל איתא תקרש ובגר חוברו ושמש עמה ביתא תכני ולא תימכ ביה ברמא תנצוב ולא תחליניה
 לא חיריכו יהו נכיסין נאחין תסין ולא תיכלון מנהון תמריכו והווינן אניסין קדמיכו ולא יתרבו לכו ענכו
 מסירין לקעלי דבכיכו ולית לכו פרוק : לב בניכו
 ובנתיכו מסירין לעם מילוגי ועיניכו תסין ותשבו
 עליהון כל יומא ולית בדיכו עברין סבין דמיתוקפן
 ידיכו בצלו קדם : אכרכו דבשמיא דפרוק נהון :
 לג פירי ארעכו וכל ליערתכו יפטר עמא דלא

ימחינכו מימרא דיי בשוויחא ובטחוביא דמספסין חזוהא ובגרבא ובחוכבא דלא תיכלון
 לאיתסאה : כח ימחינכו מימרא דיי בשוויחא
 כט ותהוון מביעין מילכא טבא לרוחא עקתכו ולא יהוי ככו מחוי קישטא היכמא דמשמש סמיה בקיבלא דלית
 לערי אורחא למחמי למבתייהון בארעא ולא תצלהון עת ארתתכו ותהוון ברם עציו ואניסין כל יומיא וליית
 דפרוק : ל איתא תקרש ובגר חוברו ושמש עמה ביתא תכני ולא תימכ ביה ברמא תנצוב ולא תחליניה
 לא חיריכו יהו נכיסין נאחין תסין ולא תיכלון מנהון תמריכו והווינן אניסין קדמיכו ולא יתרבו לכו ענכו
 מסירין לקעלי דבכיכו ולית לכו פרוק : לב בניכו
 ובנתיכו מסירין לעם מילוגי ועיניכו תסין ותשבו
 עליהון כל יומא ולית בדיכו עברין סבין דמיתוקפן
 ידיכו בצלו קדם : אכרכו דבשמיא דפרוק נהון :
 לג פירי ארעכו וכל ליערתכו יפטר עמא דלא

ירושלמי

בניכו ובנתיכו מסירין לעם חורי ועיניכו תסין ותהוון
 כפיהון עליהון כל יומיא ולית לכו עברין סבין די יפסק
 אלהא על ידיכו למפרוק נהון :

לד ותהוון משמטין מפרעגריא ומו מחמי עיניכו
 דמיתמו תזוען : לה ימחינכו מימרא דיי בשוויחא בישא על רכובא מטול דתשיטתין לשתגס עבדתא ועל
 שקייה דרמטו לה ואין לא תתרכו לאוביחא לא תיכלון לאיתסאה אלהון תילקון ביה מפרסת ריגליכו ועד מוקדא
 דרישיכו : לו יגדי יי יתכו וית מלכו דתמנה עליכו לאומיא דלא תבימתו אתו ואבתתכו ותהוון מסקי
 ארנינו לפלתי טענון דקיסין נאכני : לו ואין יתרה לייכו למפלח לטענותהון מנהון לשעמום למתלין
 וליחניין

רש"י

כלהווא איתך יסוס עליך : למשל . כשתא עכה רעה על אדם יארוז דומה למכת פלוני : ולשניגרי . לשון ושנתס ידכר
 כן וכן תרגומו ולשניגרי לשון ספור ולשתעי (ח) :

באר רחובות דקדוקי רש"י

- (ו) רצה לומר כמלת וכלת הוא השורש קלה ומוה השורש טנינו כלתה לישועתך נפשי והיינו ענין חזק וזה שכתב משפוח אליהם
 וכולי : ומה שכתב עוד כל תוחלת וכולי הוא כמודבר אחר ורצה לומר אף דאמריכו שהוא מלשון כליון
 (פאלענדין) גסכוניחא :
- (ח) כדי שלא יאמר שהוא מלשון חס שנותי ברק חרכי והיינו ענין מדוד (כל"א שארפין) דלא יתכן כאן הוצרך לומר דזה הוא לשון
 ושנתס ועיניכו ענין דיבור ושכן התרגום מתרגם לשוניהיינו גסכוניפריה ודיבור : (דיא אומות ווערין רידן פון דיר)
 רש"י

רשב"ם

(לו) ולשנינה . דכור כמו ושנתס : ישל

מכלל יופי

אחר . פתח שהוא בסמוך : (וכלות אליהם) . תאר
 ענין כליון : (ולאל ידך) . כת והלמד נוספת ושרשו
 איל : (לה) (להרפא) . שרשורפא ובא כבעלי ההא :
 (מכף רגלך) . כמו שנקרא תוך היד כף כן נקרא
 תחתית הרגל כף : (לו) (ולשנינה) . ענין דדבור
 התמיד

לח זרע רב תוציא השדה ומעט תאסף
 כי יחסלנו הארבה: לט ברמים תטע
 ועבדת ונין לא תשתה ולא תאגר כי תאכלנו
 התקעת: מ ויתים יהיו לך בכל גבולך
 ושמן לא תסוך כי ישלחתך: מא בגים
 ובנות תוליד ולא יתנו לך כי ילכו בשבי:
 מב כל יצא ופני ארמתיך יירש הצלצל:
 מג הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה
 מעלה ואתה תרד מטה מטה: מד הוא
 ילוד ואתה לא תלוננו הוא יהנה לראש
 ואתה תהיה לזנב: מה ובאו עליך כל
 הקללות האלה וירדפוהו ושיגודו עד השמרך
 כי לא שמעת בקול יהנה אלהיך לשמר
 מצותיו וחסותיו אשר צוה: מו והנו בך
 לאות ולמופת ובקרבך עד עולם: מז תחת
 אשר לא עבדת את יהנה אלהיך בשמחה
 ובשוב לבב מרב כל: מח ועבדת את
 אלהיך אשר ישלחנו יהנה בך ברעב ובצמא
 ובצרות ובחסר כל ונתן על ברזל ער
 צוארך עד השמידו אתך: מט ישא יהנה
 עליך גוי מרחק מקצה הארץ כאשר יראה
 הנשר גוי אשר לא תשמע לשנו:
 נ גוי עו פנים אשר לא ישא פנים לזמן
 ונער

בכל עממיה דידבריך ו לתמן: לח בר
 זרע סני תפיק לחקדא ונעיר תכנוש ארי
 יחסליניה גובא: לט ברמין הצובות פלה
 והמרא לא תשתי ולא תכנוש ארי תיכליניה
 תולעתא: מ זיתין יהון לך בכל תחומך
 ומשקא לא תסוך ארי יחרון זרעך:
 מא בגין ובגין תליר ולא יחון לך ארי
 יחכון בשביא: מב כל אילנד ואבא דארעך
 יחסגיניה סקאה: מג תומב ערל דביגך
 יהי סליק עיל מנד לעלא לעלא ואת תחי
 נחית לתתא לתתא: מד הוא יזפינד
 ואת לא תזפיניה הוא יהי תקיף ואת תהי
 חלש: מה וינתון עלך כל לנטיא האלין
 וירדפונך וירדפונך עד דתשמיצי ארי
 לא קבילתא למימרא דיי אלקך למטר
 פקודיה וקמוהי דפקדך: מו ויהון בך
 לאת ולמופתין ובבך עד עקמא:
 מז חלף דלא פלחתא קדם יי אלקך
 בחדנא ובשפירות לבא מסגי בוקא:
 מח ותפלח ית בעלי דבבך דיגרינון וי
 בך בכפנא ובצחותא ובערשילתא ובחסירות
 בוקא ויתן ניר דפרזלא ער צוארך עד
 דישיצי יחד: מט ייתי יי עלך עם מרחיק
 מסגי ארעא כמא דמשתרי גשרא עמא
 דלא תשמיע לישניה: נ עם תקיף אפין דלא נסיב אפי לקבא ועלינגא לא מרחם:
 ויכול

רשי

(לח) יחסלנו - יכלנו ועל עס כן נקרא חסיל שזכרה את הכל: (מ) כי ישל - יסיר פירותיו לשון (דברים י"ט) ונסל
 הסרול (ט) (מב) יירש הצלצל - יעסנוהו ארבה רש מן הפרי - יירש יעני כלל - מין ארבה - וליחסר לפרש יירש לשון
 ירשע שחס כן היה לבתנו יירש ולא לשון הורסה וגרושין שחס כן היה לו לבתנו יירש (י):
 מרוב

ירושלמי

הפקדון לברא וקליל מכנישון ארום וקרוס ותיב גרמא :

וקישח לא תקישחון ארום ופר גצה דגניחוכון :

קל אילניכא ופירי ארעכון ויררתון ויהרדון מכנישא :
אוקא תציפה אפון די לא גסכ אפא לפכ ועל טליא לא
תיקא :

מד הוא ופונכין ואתון לא תופון ליהון הוא יהוי
שליש ואתון תהיון הדיוטין : מה ויתון עילויכון כל לושיא האלון וירדפונכין ויערקונכין עד דהשמיצון ארום
לא קבילתון למיקרא דין אלהכין למישר פיקדון וקישמו די פקיד ויתון : מו ויהיון כבון לאמין וד תקורין
ובכניכון עד עלמא : מז חולף דלא פל תתין קדם : אלהכין בתרוא ובשפירורת ליבא מפוגעי כל טובא :

מח ותפלחון נח בעלי דבכיון דנרנינו מיקרא דין כבון בכפנא ובצחוקא ובערשליותא ובחוסרן כל טובא
וושון נרי פרקלא על צוורכין עד זמן דושיצי ויתון : מט יטיס מיקרא דין עדיכין אוקא מן דתיק מן סייפי
ארעא קלילין כמא דטיס נשרא אוקא דלא תישמע לישניה : נ אוקא תציפי אפון דלא נסיב אפון לסקא ועל

עולים

דשי

(מו) מרוב כל כעודה לך כל טוב (מט) כאשר יראה הנשר פתאום ודרך מלחת ויקלו סוסיו : דא תשמע
לשונו

באר רחובות דקדוקי רשי

(ט) רשי מודיעך כזה הדגש שתון השי' וכלת ישל מורה חסרון מ' וחות ראשונה מן השורש ושרשו גשל וכלאו כתיב כי גשל
והיינו מלשון וכאל הכרול כי ישל (ער ווערט מר ווארפין) וזעך :

(י) רצה לומר חלו היה מלת ר' ענין ירושה (דער זללל ווערט עריכין דיא פרי) אסכן היה לכתוב י'רש על משקל יפעל והיינו
לשון קל מוסם דענין ירושה תכוא פקלות כלא יגיעה : וכזה עוד ולא ענין הורשה ונרוסין רצה לומר חלו
היה מלת י'רש ענין גרושין (פרטרייכן דיא פרי) דאס כהיה לכתוב י'רש על משקל י'רשיב והיינו לשון הפעיל מוסם דענין גרושין
חיו חלא כלשון הפעיל (ער מאכט פר טרייכין) ומדכתיב י'רש על משקל יפעל והיינו לשון כמד עניינו (דער
זללל ווערט שטארק פר ארען דיא פרי) : רצה

רשב"ם

(ת) ישל כחונשל גוים וכן ושל קלירון ומולתם וכן אחריתו ככתש יסך מן נשך הכתש לשון יפעל : (מו) ללות
שהתקלל מתקלל לזנאו להיות כמות : (נ) יש לומר שלא עכדתם להק"כ :

מבלל יופי

התמיד : (לח) (כיוזחלסנו) יכרתנו ויבלנו וזכה אמרו
דכרות הרבור והשלמהו חסלה סדר פלוני או מסכת
פלוגי : (לט) (ולא האגור) ענין אפיפה :
(מ) (ישמו לא הסוך) פירוש ובשמו לא הסוך כשרך
וישערך : כי ישל פועל עומרהו ענין ההסרה והסתירה :
(מב) (יירש) ענין גירוש ושלוח : הצלצל :
פחה בסוף זסוק והרגם אנקלוס סקאה והוא מין
ארבה ואומרים כירא עולה באילנות ובעלים ומוציא אותם
(מג) מעלה מעלה : הוא נוספת והא השרש נגרעה
דפיכך הטלה מלעיל וכן בקה ואף ער פי

שכועת

וְגַד לֹא יִהְיֶה : נֹא וְאָכַל פְּרִי בְהַמְחָה
 וּפְרִי אֲדָמָה עַד הַשְּׂמֹרֶה אֲשֶׁר לֹא יִשְׂאִיר
 לָךְ דָּגָן תִּירוֹשׁ וַיִּצְהָר שָׁגַר אֶלְפִיָּה וְעֵשְׂתָרֶת
 צִאֲנָה עַד הָאֵבִירוֹ אַתָּה : נֹב וְהָצֵר לָךְ
 בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ עֲרֹבֶת חֲמֵתֶיךָ הַנִּבְהָת וְהַבְּצֹרוֹת
 אֲשֶׁר אַתָּה בֹטֵחַ בָּהֶן בְּכָל־אֶרֶץ וְהָצֵר
 לָךְ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ בְּכָל־אֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַן
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ : נֹג וְאָכַלְתָּ פְרִי־בִשְׂנֵף
 בָּשָׂר בָּנִיף וּבִנְחִיף אֲשֶׁר נָתַן לָךְ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ בַּמְצֹר וּבַמְצֹק אֲשֶׁר־יָצִיק לָךְ אֵיבֶיךָ :
 נד הַאִישׁ הַבָּר בָּךְ וְהָעֹנֵג מֵאִדְתֶּלַע עֵינָיו
 בְּאֶחָיו וּבְאִשְׁתׁ חַיָּו וּבְיָתֵרוֹ בְּנֵיוֹ אֲשֶׁר יוֹחֵד :
 נה מִתָּת לְאַתָּר מֵהֶם מִבָּשָׂר בְּנֵיוֹ אֲשֶׁר
 יֹאכְל מִבְּלֵי הַשְּׂאִיר־לוֹ כָּל בַּמְצֹר וּבַמְצֹק
 אֲשֶׁר יָצִיק לָךְ אֵיבֶיךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ :
 נו הַרְכָּה בָךְ וְהָעֹנֵה אֲשֶׁר לֹא־נִסְתָּה בָךְ
 דָּגְלָה חֲצֹנֵג עַל־הָאָרֶץ מֵהַתְּעַנֵּג וּמִרֶךְ חֲרָע
 עֵינֶה בְּאִישׁ חֵיקָה וּבִבְנֵהּ וּבִבְתָהּ : נו
 זכר א' וּבְשִׁלְתָהּ הַיּוֹצֵת מִבֵּין רִגְלֶיהָ וּבְבִלִּיהָ אֲשֶׁר
 תֵּלַד כִּי־תֹאכְלֶם בַּחֲסָר־כָּל בַּסְתָּר בַּמְצֹר
 וּבַמְצֹק אֲשֶׁר יָצִיק לָךְ אֵיבֶיךָ בְּשְׁעָרֶיךָ :
 נח אִם־לֹא תִשְׁמָר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי
 הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתוּבִים בַּסֵּפֶר הַזֶּה לִירְאָה
 אֶת־הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אִתָּךְ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ : נט וְהִפְלֵא יְהוָה אֶת־מַלְחַתְךָ וְאֶת
 מִכּוֹת זִרְעֶךָ מִכּוֹת גְּדֹלָה וְנֶאֱמַנּוֹת וְחַלְדִּים
 רִיעִים וְנֶאֱמַנִים : ס וְהִשִּׁיב בָּךְ אֶת־כָּל־
 מְדוֹנֵה מַצְרוֹס אֲשֶׁר יָגֵדְתָּ מִפְּנֵיהֶם וּדְבָקוּ בָךְ :

נֹא וַיִּכּוֹל וְלֹדֵא דְבַעֲרָה וְאֶבְאִי־דְאַרְעָה
 עַד דִּתְשִׁי צִי דְלֹא־יִשְׂאֵר לָךְ עֵיבוֹרָא חֲמֵרָא
 וּמִשְׁחָא בְּקֵרִי תוֹרֵךְ וְעֲדָרֵי עֵנָה עַד דִּיּוֹבֵד
 יִתָּךְ : נב וַיִּעֹק לָךְ בְּכָל־קֶרֶן עַד דִּיכְבוֹשׁ
 שׁוֹרֵךְ רִמְיָא וְכַרְיִכָּא דְאַתְרַחֲזִין לֹא־שְׁתִּיבָא־
 בְּהוֹן בְּכָל־אַרְעָה וַיִּעֹק לָךְ בְּכָל־קֶרֶן
 בְּכָל־אַרְעָה דִּיהִב יִי אֱלֹהֶךָ לָךְ : נג וְתִיכּוֹל
 וְלֹדֵא־דְמַעֲךָ בָּשָׂר בָּנִיף וּבִנְחֵיךָ דִּיהִב לָךְ יִי
 אֱלֹהֶךָ בַּצִּינָא וּבַעֲקֵתָא דִּיעֵיק לָךְ סָנְאָד :
 נד וּבְנֵא דְרִכִּיךָ בָּךְ וְדַמְפִנָּק לַחֲדָא
 תַּבְּאֵשׁ עֵינֵיהָ בְּאַחֹהִי וּבְאַתְתָּ קַנְיָמִיה וּבִשְׂאֵר
 בְּנוֹהֵי דִישְׂאֵר : נה מִלְמִתָּן לַחֲד מִנְהוֹן
 מִבָּשָׂר בְּנוֹהֵי דִיכּוֹל מְדֵלֵא אֲשֶׁתְּאַר־לִיה
 כּוֹלֵא בַּצִּינָא וּבַעֲקֵתָא דִּיעֵיק לָךְ סָנְאָךְ בְּכָל־
 קֶרֶן : נו דְרִכִּיכָא בָּךְ וְדַמְפִנָּקָא דְלֹא
 נְסִיאת פֶּרְסֵת־דָּגְלָה לְאַחֲתָת עַל־אַרְעָא
 מֵאַתְפִּנָּק וּמִרְכִּיכוֹ תַבְּאֵשׁ עֵינֵה בְּגֹבֵר קִימָה
 וּבְבֵרָה וּבְבֵרְתָה : נז וּבְזִיעִיר־בְּנֵהָ דִּיפִקוֹן
 מִנָּה וּבְבִנְהָ דִּתְלִיד־אַרִי־תִיכְלִינוֹן בַּחֲסִירוֹת־
 כּוֹלֵא בַּסְתָּרָא בַּצִּינָא וּבַעֲקֵתָא דִּיעֵיק לָךְ
 סָנְאָךְ בְּקֶרֶן : נח אִם־לֹא תִשְׁמָר לַמַּעֲבָד
 יִתְכָּל־פְּתוּמֵי אוּרִיתָא הָרָא דִּכְתִּיבִין בַּסֵּפֶרָא
 הַדִּין לְמַדְחַל יִתְשַׁמָּא יִקְרָא וּדְחִילָא הַדִּין
 יִת יִי אֱלֹהֶךָ : נט וַיִּפְרִישׁ יִי יִת־מְהֵתֵךְ
 וְיִת מִתְחַבֵּךְ מִתּוֹן בְּרִבְרָן וּמֵהִימְנֵן וּמִכְתִּישֵׁן
 בִישִׁין וּמֵהִימְנִין : ס וַיִּחִיב בָּךְ יִת־כָּל־
 מִכְתָּשֵׁי מַצְרוֹס וְדְחִילָתָא מִדְּקַדְמֵידְיוֹן
 וידבקן

זכר א'

א

עולים לא תיזם : נא , וימרו וולדי דקערכון ופירי ארבעון עד דתשמיעון דלא ישיירו לכו עיבור קיעה
נתמר בקרי תוריון ועדרי עניון עד זמן די ירוכדון יתכון : נב ויעיקון לכו בכל קירויכו עד זמן די ונתון
אכיליכו רמא ותליליא דאחין קריון ברוז דאשמיתא בהון בכל ארבעון ויעיקון לכו בכל קירויכו בכל ארבעון
דיבכ ואלהכו לכו : נג וינסרון וולדי מעיכו דתיליגו בפגא בשר גניכו וקנתיכו דיבב ואלהכו לכו

ירושלמי

גברא דמחטי ככו ודימפנק לחדא תבעש עינוו קאחוי
ובאיפת שליומיה ובמותריה בניו דיתמר :

דמחטיא ככו ודמפנק די לא גסיית בף ריגלה למיטליא
על ארשא מן פרקיא ומן חטיא תבעש עיניה בכל
שליומיה ובקרה ובקרה :

נ ורשפיר שיליתא דתעפוק מביית תירפה בשון מולכה ובקנה תוליד ארום תיכלוגין בחוקרן כל מבעש
בטרקא בצערו ורעקא די יעיקון לכו סנאיכו בקירויכו : נח אין לא תנטרון למגבר ית כל פקירא דאוכייתא
קדא דתמיכו בספרא תרו למתחל ית שפא יקירא ודחילא תרו ית ואלהכו : נט ונכסי מירא בוי מגמן רות
קירשא בדי תתן סחמין עליכו ופחתינו על גניכו מוח בקרבו ומרדמינו דלא למשבקכו ומרעין פישין וקחוימין
דמשתקין על גושמיכו : ס ותיב ככו ית כל ארשא דתעריי במאריא דתחילת מן קדמיהו ויתאדקון ככו :

לחד

רשי

לשונו . לא תכיר לשונכו (בראשית מ"א) תשמע תלוס לפתור אותו וכן (שם מ"ב) כי שווע יוסף איכניד"י : (נב) עד
דרת חומותיך . לשון רדיו וככו : (נג) ואכלת בשר בניך במצור . מחמת שהיו זכרים על העיר וישיה שם מנוק צקת רעכו :
(נד) הרך בך והענג . הוא הרך הוא הענג לשון פיטוק ומהתענג ומרך וזכית עליהם שניהם אחד אע"פ שהיו מנוק ודעת
קנה כדכר מילום ימתק לו לרעבונו ככו וכנתיו עד כי תרע עינו ככני הנותרים ונתת לאחד מהם מנשר ככו וחסיהם אשר יוכל .
ד"ה הרך בך . הרחמינוך הלכך מרה רעבות יתאכרו וולא יתנו מנשר כניהם השחוטים לכניהם הנותרים : (נז) הרע עינך
באיש חיקר ובכנה ובבתה . הגדולים : (נח) ובשליחה . כנים הקטנים ככלן תהא עיניה זרה שסתכלת את האחד מליתן לאשר
אלה מן הכסר : (נט) והפלאה' ארמכותך . מופלאת ומוכדלות משאר מכות : ונאמורת . ליסרך לקיים שלחותן :
(ס) אשר יגרת מפניהם . מפני המכות כשהיו ישראל רואים מכות משונות באלות על מזרים היו יראים ויהם שלא יכאוגם עליהם

מדע

רשב"ם

(נז) תרע עינה באיש חיקה ובכנה ובבתה הגדולים ונתת להם מכל מה שתאכל וגם בשלית ובכניה אשר תלד כסתר . שלא יודע
לפי שתאכל כסתר כל . גם מאלה תרע עינה באיש חיקה ובכנה ובבתה נתת להם . (נח) ובשליחה . שליח ממש כמו שחזינו סתמתי .
לפי הכפש : (נט) ולא תניס ארוכים וקוויימים . כמו לדור ודור איזונתך ותקעתיו יתד כמקום חלמן :

מכלל יופי

שמועת הבנה : (נב) והצר לך . ענין מצור מענין
ובנית מצור וכו' במצור וכי צוק : (נב) בכל שערך .
נקראת כל הארץ כן על שם כניסתה שהיא שער הארץ ולפי
שהארץ החזקה והבצורה הזקה היא בכניסתה שיש סביבותיה
הרים או ימים וכיון שנכנסו האויבים ועברו אותם השערים
הרי כל הארץ נכבשה לפנייהם לפיכך אמר והצר לך בכל
שערך : (ער רדת) . שרשו ירד ענין ירדה או בתרגומו
והכל נכנס תחת ענין אחר : (נד) הרך בך . בעל התלמודים
יקראך וכן הרפה בך כי לפי התענג יהיה הרוך והחורשה

סא נם כל-חלי וכל-מכה אשר לא
 כתוב בספר התורה הואת יעלם יהנה עליך
 עד השמך : סב ונשארם במתי מעט
 תחת אשר הייתם ככוכבי השמים לרב כי
 לא שמעת בקול יהנה אלהיך : סג והנה
 באשר-שש יהנה עליכם להיטיב אתכם
 ולהרבות אתכם כן ישיש יהנה עליכם
 להאבד אתכם ולהשמיד אתכם ונסחתם
 מעל הארמה אשר-אתה בא-שמה
 לרשמה : סד והפיצה יהנה בכל-העמים
 מקצה הארץ ועד-קצה הארץ ועבדת שם
 אלהים אחרים אשר לא ידעת אתה ואבותיך
 אץ ואבן : סה ובגוים ההם לא תרגיע
 ולא יהיה מנוח לכף-רגלך וגמן יהנה לך
 שם לב רנו וכליון עעים ודאבון גפש :
 סו והיו חייך תלאים לך מנגד ופחדם
 לילה ויומים ודא האמין בחיך :
 סז בבקר תאמר מי-יתן ערב ובערב
 תאמר מי-יתן בקר מפחד לבבך אשר תפחד
 ומפראת עיניך אשר תראת : סח והשיבה
 יהנה מצרים באניות בדרך אשר אמרתי
 לך לא-תסיף עוד לראתה והתמכרתם שם
 לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה :

אלה

דשי

וידבקין כך : סא אף כל-מרע וכל-מחא
 דלא כתיבין בספר אוריתא הקדא ויתנון יי
 ערך עד דתישתיצי : סב ותשתארו ביעם
 זעיר חלף דהויתון ככוכבי שמיא לסגי ארי
 לא קבלתא למימרא דני אלהך : סג ויהי
 כמא-דחדי יי עליכון לאוטבא לכון ולא-סנא
 יתכון כן וחדי יי עליכון לאובדא יתכון
 ולשיצאדא יתכון ותטלטלון מער ארעא
 דאת עליל-לתמן למירתה : סד ויבדריך
 יי בכל-עממיא מסיפי ארעא עד-סיפי ארעא
 ותפלחון תמן לעממיא פלחי טענתא דלא
 ידעת את ואבהתך אעא ואבנא : סה
 ובעממיא האנון לא תנוח ולא-יהי מנוח
 לפרסתי רגלך ויתן יי לך תמן לב-דחול
 וחשכות עינין ומפחת גפש : סו ויהון
 חייך תלין לך מקבל ותהי-פחיד בליליא
 וביממא ולא תהימין בחיך : סז בצפרא
 תימר סן-יתן רמשא וברמשא תימר מן-
 יתן צפרא מסוהות לכך דתהי תנה ומחיו
 עיך דתהי-תני : סח ויתכיך יי למצרים
 בספינ באורחא דאמריית לך לא-תסיף
 עוד למחוא ותורבנון תמן לבעלי-דבבך
 לעבדין

ידע סק כתיב (שמוה כ) ויהי אם שמוע תשמע וגו' כל המלה אשר שחדי כוונתם לא אשים עליך - אין וירחיק את האדם מכלל ברכה
 סהו יגור מנוח : (סא) יעלם - לשון עליה (יא) : (סב) ונשארם במתי מעט תחת ונוכח : מועטין חלקי מרוכין :
 (סג) כן ישיש - (מגילה) את חויכיס עליכם להאכיל וגו' : ונסחתם - לשון עקירה וכו' (משלי סו) בית גאים יסח' -
 (סד) ועבדתם שם אלהים אחרים - שתרנומו לא עבדת חלכות מוטס חלא מעליס חס ונולגלות לכומדי עב'וס :
 (סה) לא תרגיע - לא תנוח כמו (ישעיה כז) ואת המורעה : לכדמו - לכ חרד דתתנומוזחיל כמו (שבת ד) סחוליתחע
 רגולך (שמות טו) שמעו עמי ירעוון (שמואל כב) מוסדות השמים יתנון : זכליון עעים - ילצה ציונה ולא תכח :
 (סז) חייך תלוואס לך - על כספק כל ספק קמוי תלוי עתא אעוסי היום בתרבי סבחה עלינו (מגות סד) ורסותינו דרסו זה הלוקח
 עכוסה

כא לחוד כל מנע וכל מהא דלא פתיכו בספר אורייתא דרין וסקינון מימרא דין עליכו צד דמשפיעין :
כב ותשמעו וירון באומא קלילא חולף די פוחון הי ככוכבי שמיא לסיני צרום לא קבילתון למימרא דין אלתיבין :
כג ויהי היקמא דמתי מימרא דין עליכו לאוסבתיכו וילאמגאה נהכוון היכרין יחדי מימרא דין עליכו צממן
נכראין להוקרא ותיכוון וילמשעין נהכוון ותיתעקרון מעילוי ארעא דאתון עלליו למקון למידתה : סד ויכרבו
" בני קל עצמא קסיפי ארעא ועד קיסי ארעא ותקוון מסק ארעא לפלתי טעוהא דלא ידעוין חתם ואקדוק

ירושלמי

ויהו לכוון מקו לב דחיל יסוף עיניכוון ודאב נפש :

וירדון פתיכו פליו לכוון מקבל ורמון דחליו יומם וליל
לא תתימנו כתיכוון : סו בצפרא תקוון אפרין לואי דיהי במשא דעקו מארבן שעי יומא באפיכוון ורבמישא

ירושלמי

ועתוד ירכוון מימרא דין למצרום בלברגיא בארשא
די אקרית לכוון לא תיפסו עוד למתמי יתה :

בעברתו וצקרית לכוון לא תיפסו טוב למתמי יתה ותבגנון מקו בשיריגא לבצעלי דכביכוון דנמיין ימיו דהיך קרי
אומנון

דש"י

תכואה מן הזקן : ולא תאמין בחיך - והוסיף על הפלטר : (פז) בבקר תאמר מיתן ערב - (סוטה מט) ויהי הערב
של חמש : ובערב תאמר מיתן בקר - של שחרית שהצרות מתחזקות תמיד וכל שעה מרובה קללתה משלפניה : (סח) באניות
כפטיעות כשניה : וההמכרתם שם לאויבך - חתם חקקים להיות כמכרים להם לעבדים ולשפלות : ואין קונה - כי יגור
עליך הרג וכליון : וההמכרתם - כלעז חפורונדרי"ן ו"ש ולאיתקן לפרש זהתעמרתם כלסון וכמכרתם על ידי מוכרים אמרים מפני
שנאמר

באר רחובות דקדוקי רש"י

(ח) דנה לומר כמלת יעלם הוא המורש עלה וכה"ל דכסוף המורש כפלה כדכיה ככאס וקומות וכו" סקתומה דכסוף מלת יעלם
לאו שרשית היא דק היא בגורת מן מלת אופס יעלם (ער ווערט זיל אויף כרענגין) : ככר

רשבים

(סז) לפרגו - דחיל - (סו) מיתן ערב - לפי הפשט ערב העתיד לכה סק דרך החולים : (סט) כחורכ תוכמות שפרא'
אס כחקותי שכתוב כסוף כיך מטה כהרטיני - (תהר) (כ"ט הוא הר) סורב - עד כיום שרשיתם מעשיו גדולים :
חסלת כי תבוא מיסוד רבינו שמואל

מוכלל יופי

ההרנס ובזעיר כנזא : (הויצח) - בא חסדאלף : (תכין
רגליה) פירוש מהרעה כן כתב בשדרש חקק : (גט) ונתפלגא -
שרישו פקח ונכתב באלף ובמכלול שדשו פלא
מעין פלא כתוב באלף ונקרא בכעריהא ואפשר שיהיו
ארה - ענין אחד ושרשם פלה כהא כלומר פריש
מכותן ויבדילם ממכות אחרות שיהיו גדולות ונאמנות
מוולתם : (את מכתך) - בא כסימן הנקבורת לבר על
גכון אבל לא על המנהג כי רוב כעויו שמות הנקבות נכתבו
בשני סימני דבר בו ומעו שהוא רכוי הנקבות ומעו שהוא רכוי
והכרים : (ונאמנות) - והקורת דקיימות זבן ונאמנים :

למען

דברים כח כט כי תבא נצבים

א ס ט אלה דברי הברית אשר צוה
 יהוה את משה לבנות ואת בני ישראל
 בארץ מואב מלבן הברית אשר צוה
 אתם בחרב : פ א ויקרא
 משה אל כל ישראל ויאמר אלהם אתם
 ראיתם את כל אשר עשה יהוה לעיניכם
 בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל
 ארצו : ב המסות הגדלה אשר ראו
 עיניך האמת והמפתים הגדלים ההם :
 ג ולא נתן יהוה לפס לב לדעת ועינים
 לראות ואזנים לשמע עד היום הנה :
 ד ואולר אתכם ארבעים שנה במדבר
 לא בלו שלמתיכם מעליכם ונגלה לא
 בלתי מעל נגלה : ה לחם לא אכלתם
 ויין ושכר לא שתייתם למען תדעו כי אני
 מפטיר יהוה אלהיכם : ו ותבאו אל הממוס הנה
 ב ויצא סיון מן הר חשבון ועוג מן הר הבשן
 לקראתנו למלחמה נכסם : ז ונקה את
 ארצם ונתנה לנחלה לראובני ולגדי ולחצי
 שבט המנשי : ח ושמרתם את דברי
 הברית הזאת ועשיתם אתם למען תשכילו
 את כל אשר תעשון :

שביעי
כט

ומפטירין קומי אורי - בישיבה בסיומן - קכ"ב
לעבריו - סימן :

פ פ פ

ט אתם נצבים היום בלכם לפני יהוה

אונקלוס

לעבדיו ולאמתו ולירי דקני : סט אליו
 פתנמי קומא דפקיד יי ית משה למגור עם
 בני ישראל בארעא דמואב בר מקומא
 דגור עמהון בחורב : א וקרא משה לכל
 ישראל ואמר להון אתון חיותון ירת כד
 דעבדו לעיניכון בארעא דמצרים לפרעה
 ולכל עבדוהו ולכל ארעיה : ב ניסין רברבין
 דחזון עינך אתיא ומופתיא רברביא האטון :
 ג ולא יתב יי לכון לבא למדע ועיני
 למחוי ואודנין למשמע עד יומא דהין :
 ד ודברית יתכון ארבעין שנין במדברא
 לא בליאו כסותכון מנכון ומסנד לא עדו
 מעל נגלה : ה לחמא לא אכלתון וחמר
 חדת ועתיק לא שתייתון בדיל דתדעון ארי
 אגא יי אלהכון : ו ואחיתון לאתרא דהין
 ונפק סיון מן הר חשבון ועוג מן הר
 דמחנן לקדמויתנא לאנחא קרבא ומחיננון :
 ז ונסיבנא ית ארעהון ויהבנא לאתסנא
 לשבטא דראובן ולשבטא דגד ולפלגות
 שבטא דמנשה : ח ותטרונו ית פתנמי
 קומא דהין ומעברון יתהון בדיל דתצלחון
 ית כל דתעבדון :

פ פ פ

ט אתון קומין יומא דהין כולכון סדס יי

אלהכון הישיכון שבטיכון סביכון

וסרביכון

אתם נצבים היום בלכם לפני יהוה

טפכם

אומנון וכן בחר בדין ברמין זילין בעברין וצמקו עד דתתקולון למשתעבדא מגן וליר דמכניש : סט אגל
 פתגמי קיימא דפקיד יי ית משרה למגור עם בני ישראל בארעא דמואב בר מן קיימא דגור עמחון בחורב :
 א וקרא משרה לכל ישראל ואמר להון אתון תמיתון ית כל מתותמא דעבד מיכרא דיי לעגיכון בארעא
 דמאכיס לפקעה ולכל עבדיו ולכל יתבי ארעיה : ב ניסין כרובן דתמיתון בעיניכון אתיא ותמיתיר רבוביא
 האינו : ג ולא יתב מיכרא ויי לבון ליבא למנשי אלהיו למנבע ועיניו למרמון אלהיו לתממי נאודמו
 דטמטמא אלהיו לציימא ואתון גשיתון אורימא דליכון רממתון בעיניכון וטמטמחון אודגיכון בזמן יומא דדין :
 ד ובליתיר יתכון ארבעין שגין במדברא לא בלמור בסוהכון מעלוי גישמיכון וסנדליכון לא איטלעו מעלוי
 ריגליכון : ה לתמא דעיכורא לא אכלתון וחמר ומיבת לא שתייתון ונתת אורימא דדירא מסמרא במדרשיכון
 מטיל דתתקסון בה ותנדעון ארום אגיא הוא יי אלהכון : ו ואתיתון לצתרא דדין ונפק סיחון מלכא
 דחרשקנא ועוג מלכא דמתנו לקדמוחנא לסדרי קרביא וקחונון : ז ורבשגן ית ארעהון ויתקנא אחקנא
 לשיבט ראובן ולשיבט גד ולפלגית שיבט מנשה :

ירושלמי

ח ותגטרון ית פתגמי קיימא דרא ומעברון יתהון מן בגלל דתמאלחון ית כל דמעברון :
 ומטרון ית מילי שבח אורימא דרא ומעברון יתהון מן בגלל דתתכוננין ית כל מה דמעברון :

פ פ פ

ט אתם אמר משרה נביא לא בטומרא אגא מסדיר בכון אלהו פד אתון מעמדיו יומא כרלכון
 קדם יי אלהכון רישי סנהדרין דלכון ואמרכלי שבטיכון סביכון וסרביכון כל איגש ישראל :
 טפלכון

דש"י

שנאמר אחריו ואין קונה (יב) : (פט) לכרות את בני ישראל . טיקלו עליהם תורה כאלה וכסועה : מלכר דברית - קלות
 שנת"כ סנאמרו כסיני : (ג) ולא נרזן ה' לכם לב לדעת . להכיר את חסדי הקס"ה הולידככו : עד היום הזה . שמעתי שאתו
 היום שנתן משה ספר תורה לבני לוי כמו שכתוב בפרשת וילך (דברים לא) ויתנה אל הכהנים בני לוי באוכלי שרשאל לפני משה ואמר לו
 משה רבינו אף אתו עמדו כסיני וקלטו את התורה וכתבה לנו וזוה אתה משליט את כנו שכתך עליה ויאמרו לנו וזו מחר לא לכם נתנה
 לנו נתנה וזוה משה עלה הכר ועלאת אמר להם היום הזה נהיית לעם וגו' היום הזה הכתי שאתם דכקיס ותפנים כמקום :
 (ו) ותבאו אל המקום הזה . עתה אתם רואים ענמכם כנדולה וכבוד אלת כעטו כמקום ואל ירוס לככסם ושמתם את דברי
 הכרית הזאת . ד"א ולא נתן ה' לכם לב לדעת (ע"ז ה) שאין אדם גומד על סוף דעתו של רבו ומתמת מזנתו עד ארבעים גיה ולפיכך
 לא הקמיד עליכם עד היום הזה אבל נכתב ויליך יקפיד ולפיכך ושמתם את דברי הכרית הזאת וגומר : חסלת הכי תבא
 (ט) אתם נצבים . מלמד שכינס משה לפני הקס"ה היום עותו להניסם ככרית : ראשיכם שבטיכם . ראשיכם לשכטיכם :
 זקניכם

באר רחובות קדוקי רש"י

(יב) כבר הודעתין עליון התפעל משתמש לשני אופנים אינן ראשון פועל מתח והתמכרתם (איר ווערט גוויז זיין פד קויפט) עלזה
 קאמערט" דלא יתכן מוסד דכתיב אחריו ואין קונה ואלו היה פועל ממש (גוויז פד קויפט) כולו יהיו שם קונים אלא כולו מלת
 והתמכרתם הוא מן לשון התפעל אינן השני והיינו מתדמה עושה עצמו כאלו עושה שם פועל והאמת אינו עושה כלום כמו שמתעשר
 (עד תאכט ויך ריין וכאמת אין כל האט ער גאר ניקס) וכן והתמכרתם (איר ווערט אייך שטעליך צו פד קויפן וכאמת אין קונה) :
 רע

רשב"ם

(ט) אתם נצבים היום כלכם . כדכתיב לעיל ויקרא משה אל כל ישראל וגו' : למען

מכלל יופי

כט (ח) למען השכילו . ענין הצלחה : וכל אשר הם חחרת השרש הזה הם ענין אחד שהוא השכל והבינה ולשון שכל קרוב לענין השגחה ועיון שנשתמשו בזה רבותיו ו"ל כאמרום הסרכל בשד"ש דברים כלומר הבטועין ולפי שהאיש המצליח יבאובל
 דבריו כתבונה כא-ויעשו כשכלו וכדעתו אף על פי שמודמנים אצלו וזלת דעתו ושכלו יקרא משכיל :
 נצבים (ט) (דאשיקס) . ככינוי הרבים ישוב החולם לקמץ ולפי שהראש סבה
 (°) (°) (°) מ 40 הגוף

טפסנשיכס וגרף אשר בקרב מחנהך
 מהטב עציך עד שאב מימך: יא לעברך
 בכרית יהנה אלהיך ובאלתו אשר יהנה
 שני אלהיך כרת עמך והיום: יב למען
 דקים אתך היום לו לעם והוא יהיה לך
 לאלהים כאשר דבר-לך ובאשר נשבע
 שאבתך לאברהם ליצחק וליעקב:
 יג ולא אתכם לבדכם אנכי כרת את-
 הברית הזאת ואת האלה הנאת: יד כי
 את אשר לשנו פה עמנו עמד היום לפני
 יהוה אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו
 שלישי היום: טו כי אתם ידעתם את אשר-
 ישבנו בארץ מצרים ואת אשר-עברנו
 בקרב הנוים אשר עברתם: טז נתראו
 את שקוציהם ואת גלדיהם עץ ואבן בסף
 וזהב אשר עמקם: יז פן-יש בכם איש
 און-אשה או משפחה או שבט אשר לבבו
 פנה היום מעם יהוה אלהינו ללכת לעבד
 את אלוהי הננוים ההם פן-יש בכם שרש
 פרה

וסרביכון כל אינש ישראל: י טפלמן
 נשיכון וגיורך דבגו משריתך מלקט אערך
 עד קלא מימך: יא לאעלויתך בקומא דני אלהיך
 ובמוקמי דני אלהיך גור עמך וקמא דין: יב
 בדיל לאקמא אתך יקמא דין קמא דני לעמא
 והוא יהוה לך לאלהא קמא דמליל-לך וכמא
 דקים לאברהם לאברהם ליצחק וליעקב:
 יג ולא עמכון בלחודיכון אנא גנר ית-
 קמא דין ונתמוקמא דרא: יד כי
 נתמן דאיתוהי קמא עמנא קאים יקמא-
 דין קדם יי אלהנא ונתמן דליתוהי קמא
 עמנא יקמא דין: טו אריצתון ידעתון
 ית דיתבנא בארעא דמצרים וית דעברנא
 בגו עממא דעברתון: טז נתראו ית-
 שקוציהון וית שענתהון אעא ואבנא בספא
 ודבא דעמקון: יז דלמא אית בכון נבר
 און-אשתא או ורעית און-שבטא דלביה פני
 יקמא דין מדחלתא דיי אלהיה למתך
 למפכה ית-שענות עממא האנון דלמא-
 אית

דשיי

דקניכם ושוטריכם • המצוה השני קודם וחס"כ כל איש ישראל: (י) מחוטב עציך • (הנחומא) מלמד שכלו
 כענינים להתגייר בימי משה כדרך שכלו נכעונים בימי יאושע וזהו האמור שנכעונים (יהושע ט) ויעשו גם כזה בערמה וכתם משת
 מוטבי עלים וטובי מים: (יא) לעברך • להיותך עובר בברית ולא יתכן לפרשו כמו להעבירך אלא כמו (דברים ד) לעשותכם
 אתם (ק) לעברך בברית • דרך העברה כן היו כורתי בריתות עושין מחייה מלאן ומחיה מלאן ועוברים בנתיים כמו שכתב
 (ירמיה לד) העגל אשר כרתו לפניו ועברו בין כתריו: (יב) למען דקים אתך היום לו לעם • כל כך הוא נכנס למורח למען
 קיים אותך לפני לעם • והוא יהיה לך לאלהים • לפי שדבר לך ונשבע לאבותיך שלא להחליף את ורעם כלומה אחרת לכך הוא
 אומר אתכם בשבועות הללו שלא תקיימה אחר שהוא אינו יכול להכדל מכם: עד כאן פירשתי לפי פשוטו של פירוש • ונדרש חגדה למה
 בשמחה פדשתי אתם נכסים לקללות לפי שמועדי ישראל וזהו קללות חסר שנים חן ממ"ט שנתות • כהנים הוריקו נביאים וחסדו מי יוכל
 לעמוד באלו התקיל משה לפייסם אתם נכסים היום הרכה הכעספת לתקום ולא עשה אתכם כליום וברי אתם קיימים לפניו: היום •
 כיום זה שהוא קיים והוא מאפיל ומאור כך האור לכס וכן עתיד לאור לכס והקללות היסודין מקיימין אתכם ומציינן אתכם לפניו ואף
 כפרטה שלמעלה מן עינין הם אתם האיתם אשר עשיתי • דבר אחר אתם נכסים לפי שזיו ישראל ואלוין מפרנס למינס מתשה ליהושע
 לפיכך עשה איתם תוכה כדי לזרום וכן עשה יהושע וכן שקולל (שמואל א יב) התיכנו ואשכמה אתכם כשילאו מידו וכנסו לישו של שאל:
 ואת אשר אענו פה • ואף עם דורות העתידים להיות: (טו) כי אתם ידעתם וגומר והראו את שקוציהם • לפי
 שדקיימם השומע ענינם (שעל השי"ל לב חמד מכם אותן ללכת אחרים): (טז) והראו את שקוציהם • על שם שהם תלושים כשקיימם
 גדול דם

מפלקון וקשיכון ונזריכון דיקון משיריכוון
 מקטנע קיסיכון עד מילרואי מיסיכון : יא לא עלוקתון
 בקיסיא ב"י אל הקון ולא אהורקון במוסריה ב"י
 אלקהון וער עמכון יקנא : יב מן נגלל לקיסיא
 עתון יקנא ליה לאוקא בקירא והוא יהי לכון לאלקא
 היקמא דמליל לכון והי קמא בקיסיא לאלקהון לאלקהם
 ליעקב וליעקב : יג ולא עמכון בלחודיכון אקא
 וער ית קיסיא תבא ומסחיר ית מוקמא תבא : יד ארום
 ית כל תביא דקמיון מן יומי עלקמא קלהון הינון דקמייון
 למיקום עד סוף כל עלקמא קלהון הינון קמייון תבא
 ותיקנא בארעא דמקצבים ויגבוון דעבר לנא בני עממיא
 בעברתון : טו ונתתון ית מרתקתון וינרשטעון
 דלהון דמן קיסא ואקנא דרבניו באושקמי ונעוון דקסיף
 ורבב דתיביו עמהון בקמיא אחיון דמיין (ס"ח דמיין)
 בתריהון דלא יתעבוון : יז אעברתון דלקמא אירת
 בכוון השקמא ולא יהיו בבר דנא בר בש או איתא או קיסיא
 או שקמא דלביה מחפני למטעי יקנא מרתקמא ב"י
 אלקמא למפלח ית טעוה עממיא האינין דלקמא אירת
 בכוון טעו דשריש דלביה מבררבר עליו בבר היטמיה
 דשריש היטמיה חוריי וסופיה קריר באקנא דמוקמא :
 יהי

מפלקון וקשיכון ונזריכון ראית בנו משיריכוון מקטנע
 קיסיכון עד מלוי מימיכון :
 מלעקרכון בקיסיא ב"י אלקהון רבשכועתא ב"י אלקהון
 מקום עמכון יקנא דין :
 ארום כל דכנא די קמר מן ומוות עלקמא וער דוון עמך קמיין
 תבא יקנא קדם : אלקהון וית כל דריא בעמדיין למיקום מן
 בתרון (כאילו) (יג כדהון) קמיין תבא עיקון יקנא דין :
 תבא עממא יקנא קדם : אלקמא וית כל דריא בעמדיין
 עקון יקנא : טו ארום אחון ויעתון סכום שקמא

ירושלמי

נתתון ית אקשיצתהון וער מרתקתהון טעוון דקסיף
 ונעוון דאקנא טעוון דקספ ונעוון דררוב טעוורתא
 דקיסא ודאקנא תנון משלקון יתהון בשקמא ונעוונתא
 דקספא ונתתא הוון יהיבון עמרוון בגו בירעא בחלין מנהון
 דלא יתעבוון :
 ולא יהי לכון נבר או איתתא או ארעא או שקמא דלביה
 קשי יקנא דין מן קדם : אלקהון למפלח ית טעוונתא
 בעממיא האינין דלקמא יהיו בכוון נבר דלביה קיבירת
 קממא דהוא קבמי לשורש קמועא בארעא ארום רישיה
 חלי דקשיא וסופיה קריר בלענתא דמוקמא :

דשיי

גוליהם . שאפרמיס ומאוסין ככלל : עין ואבן . אותן של ימים ושל אכמים ראיתם כגלוי לפי שאין הכותי ירא שחא יגבולת כל
 סף וסכ עממס כמדרי ועמיתס הס לפי סהס יראיס שחא יגבנו : (יז) פן יש כלס וגו' : למיכר חייך לזשטיעס : פן יש
 ככס . שחאיש ככס : אשר לבכו פונה היום . מלקלעליו הכרית : שרש פרה ראש ולענה . שרס מגדיל עשס מר
 כגידין

באר רחובות דקדוקי דשיי

(א) רצה לומר מלת לעכרך לשון מועל עומד בעממו הוא (כלייכט בייא דען מעסטין זעלטין) וזה שכתב להיותך עובר בכרית לעכרך
 (דוא פארשט זעלכין אין כרית) והיינו קיום הכרית (האלסטן דעס כרית) : וכתב עוד ולא יתכן לפרשו להעבירך והיינו לשון
 מועל ולא (דוא ווערסט שטאכין איין חנדרן איכר פאחרין אין כרית) חס קרייה משמעו כיהוה בעממולא קייס הכרית וזה כדלוי לא
 יתכן וזה דמפייס כול לעשותכס והיינו גס כן לשון מועל עומד בעממו :

מכלל יופי

הגוף כנה בו מבחר האנשים וקצנים : (י) (מחוטב עציף) .
 ענין כרית : (יא) (לעכרך ככרית) . לפי שדרך הכרית
 הוא לעבור בין בהרי הבהמה או העוף השחוט פילכן יכירו
 ויעברו בעלי הכרית בין הכהדים וכן אמר בכרית אכרהם
 אבינו עם הקדוש ברוך הוא אשר עבר בין הנזרים האלה וכן
 (ירמיה נל) ויעברו בין כהדיו לפיכך אמר לעכרך בכרית :

(יד) (ישנו פה) . ענין המלה הזאת בכל מקום והיא
 ענין דבר הנמצא : (יז) (פודה ראש) . ענינו ארס
 טו"ש קו בד"עו ואומרים כי בראש הפתח הוא הארס לפיכך
 נקראת ראש : (ולענה) . ידוע כי הוא כמו ראש במדרות
 אבל הם שני מיעין . ויש מפרשים שהוא העט הנקרא
 בלעו

פָּרַח ראש ולענה : יח והיה בשמעו את
 דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר
 שלום יהיה לי כי בשרות לבי אלך למען
 ספוח הרנה את הצמאה : יט לא יאבה
 יהוה סלח לו כי אז יעשן אף יהוה וקנאתו
 באיש ההוא ורבצה בו כל האלה הכתובה
 בספר הנה ומתה יהוה את שמו מתחת
 השמים : כ והבדילו יהוה לנערה מכל
 שבטי ישראל ככל אלות הגויות הכתובה
 בספר התורה הנה : כא ואמר הדור
 האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם
 והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה וראו את
 מכות הארץ ההוא ואת מחלאתה אשר
 חלה יהוה בה : כב נפרית ומלח שרפה
 כל ארצה לא תזרע ולא תצמח ולא יעלה
 בה כל עשב במהפלת סדס ועמרה אדמה
 וצביונים אשר הפך יהוה באפו ובחמתו :
 כג ואמרו כל הגוים עלמה עשה יהוה
 ככה לארץ הזאת מה חרי האף הנור
 הנה : כד ואמרו על אשר עזבו את ברית
 יהוה אלהי אבתם אשר ברית עמם בהוציא

א
ב
ג

וצביונים קרי

אתם

רשי

את בכון ובר מהרהר חטאין אז ורון :
 יח ויהי במשמעיה ית פתגמיה מומתא
 הקא ויחשיב בלביה למימר שלמא יהי לי
 ארי בהרהור לבי אנא אזיל בדיל לאוספא
 ליה חטאין שלותא על ונדנותא : יט לא
 ייבי יי למשבק ליה ארי בכן יתקף רוגזא
 די וחמתיה בגברא חהוא וידבקון ביה כל
 לושיא דכתיבין בספרא הדין וימחי יי ית
 שמייה מתחת שמיא : כ ויפרשיגיה יי
 לבישא מכל שבטיא דישראל ככל לנשי
 קמא דכתיבין בספר אוריגא הדין :
 כא וימר דנא בתראה בגיכון דיקומון
 מבחריכון ובר עממין דייתי מארע רחיקא
 ויחזונית מחמא דארעא ההיא ונתמרעא
 דאמרע יי בה : כב גופרימא ומלתא יקרא
 כל ארעא לא תזרע ולא תצמח ולא יסק
 בה כל עשב כהפכתא דסדוס ועמורה
 אדמה וצביונים דהפך יי ברוגזיה ובחמתיה :
 כג וימרון כל עממין עלמה עבד יי
 דין לארעא הקא מה תקוף רוגזא רבא
 הדין : כד וימרון על דשבקו ית קמא

דיי

גידון שהם מרים כלומר מפרה ומרבה רשי בקרבכם : (יח) והתברך בלבבו . לשון כרכה יחשוב בלבו כרכת שלום לעצמו לאמר לא
 יבואני קללת הללוך שלום יהיה לי (כ) : והתברך . כניד רח סו"א כלעו כמו והתגלח והתפלל : בשררות לבי אלך .
 במחית לבי כמו (במברר כה) אזורנו ולא קרוב כאומר מה שלכי רואה לעשות : למען ספוח הרוח . למען סלוסוף כי מורענות
 על מה שעשה עד הנה שונג והייתי מעביר עליהם וגורם עתה שלום יעם המויד ואפרע מוחו הכל וכן ת"א כדיל לאוספא ליה חטאין
 שלותא על ונדנותא סלוסוף לו חלי הסוגות על הזדונות : רוח . שונג שהוא עושה כלום סכור שלא מדעת : צמאה . שהוא עושה
 מדעת וכתאה : (יט) יעשן אף ה' . ע"כעם הגוף מתחמם והעשן יוצא מן האף וכן (שמואל ב כב) עלה עשן כאלו ואל"פ
 שאין זולכני המקום הכתוב חשני"ת את הארון כדרך שהיא רגילה ויכולה לשנוע כפי דרך הארץ : וקנאה . לשון חמה אנפיתכמי"ט חיות
 לכי"ת נקמה וחיו מעביר על המדה : (כ) הכתובה בספר הרמורה הורה . ולמעלה הוא חומר (דברים כח) בספר התורה
 הוצתגם כל מלי וכל מכה וגומר : הזאת לשון נקמה מוסב אל התורה הזה לשון זכר מוסב אל הספר וע"י פיסוק השעתי"ן הן כחלקין
 לשתי

יח וירי במשקעיה יח פתגמי מוכחא והיא ויהיאש קלביה למימר שלמא יהי לי ארום בתקופ
 יצרא בישא דלבי אור מן בגלל למינסא חובי שלותא על זחורא ו יט לא יהי בעוא מן קדם יי לסיפא
 ליה ארום בכו תקופ רוגא ביי ותימיה כבר נשא ההוא ותל ביה גד פתגמי לוטתא דבתיבין בספרא דרין ויבתי
 יי ית שרם הוכרניה מתחות שמאי : כ תפרשינה יי לבישא מגד שקטא דישראל הי ככל לונטי קייא דכתיבין
 בספרא דרין : כא וימרו דביא בתראי בניכו ד' יקטו מן בתריכו ובר עממי דיימי מארע החיקא ונתמין יח
 מתוהא דארעא ההיא ונת פרעהא דגרי יי בה : כב כוכריא ומלחא עם אשא מצלתא תהי יקרא כל ארעא
 לא תפשר לבר זבע ולא מרבי צמחין ולא יסק בה כל עשא השמקע היך תתקנתא דקדום ועמורה אדמה
 רצבוים דהפך מימרא יי ברונות ובכליותיה : כג וימרו וכל עממיא מטול טה עבר יי היכנא לארעא דריא
 מה תגם תקופ רוגא ברא דרין : כד וימרו מטול דשבר ית קייא ביי אלקא דאבתהון דגור עקוהו

באפקותיה

רשי

לשי לשונות כפרות הקלות הטפה נוטה תחת כספר והתורה הזאת דוקוס זה לזה לכך אמר הזאת וכלן הטפה נמוכה תחת התורה
 נמצא ספר התורה דוקוס זה לזה לפיכך לשון וכי נופל אחריהו שלשון נופל על הספר (ג) : ולא

באר ורחבות דקדוקי רשי

(ב) גם ככה ויודיערש"י דמלתא דהתברר הוא מילות לשון התפגל המתדמה ואינו לשון פועל ממש והתברר (ער ווערט וך מאכטן נכענט
 ובאמת היזער ניט נכענט) ועיין בסוף פ' כי תבוא כד"ה והתמדתם כתפגש דבר זה באר היטב :
 (ג) דברי רש"י מתבארין מעמק דמלת הזאת לשון נקיבה היא. ונס מלת התורה לשון נקיבה היא לפיכך שייכס להדדי (יש דלויג תורה)
 אבל זה הוא לשון זכר שייך למלת כספר דהוא גם כן לשון זכר (דער טוך) : וקאמר עוד ועל ידי פיסוק טעמים וכו' רצה לומר
 העפחא נקרא מלך וכו' התיבה שלפני העפחא היא בטעם משרת ושייכס להדדי לפיכך כפרות קללות העפחא כנונה תחת כספר ומלות
 תורה הזאת שייכים להדדי אבל כאן כנונה העפחא תחת מלת התורה ואם כן מלות כספר ומלת התורה שייכים להדדי לכן כתבם
 הנה וקח' אשפטיה על מלת כספר :

רשב

(יח) לנען ספות הרום הוויד שמתוך שוכה הוא חושא : האמיה לתאכין שאינו רשע בעושה להכעיס מתוך שוכה : כי כשריות לבי חלא
 כשריות : (יט) כי חויעשן לא יחכה סלות לו חלא חיישן על אשר עובו ולא יאחרו מכלי יכולת ה' כמו שפרשתי חלא ואל חלא
 חלא' וומר וכו' כס' עקב טעמיון : (כא) הכשרות לה' אלינו כפר מירשתי חלא הארורים על הנקשרות הסגרים היו הכרכות
 והקללות שאין הדבר ליענש טיב' דחלא כיד הקב"ה : לנו ולכנינו לעשות דני עושין על פי עד :

מכלל יופי

בליעו איינעו : (יח) (ותקרבן בלבבו) רוצה לומר שרוא יסבב הכרחה לעצמו ויאמר שלום יהיה לי כיוון הכנין הוא עצמו מסבב להיותו מקבל המקרה ומראה שרוא מקבל המקרה ואינו כי הויה אינו ברוך : וכי בשרירות לבי ענינו הבעת לבי ומחשבותי ויש מפרשים בחזק מענין שריר וקיים בדברי רכותינו ול : (למען ספוא) ענין תוספת ויהיון ופירושו הרשע הושב בלבו להלך בשרירות לכו למען תת יחרון ותוספת לנפש הרוה והיא המתאדר על העצמא ויהיא רגופש השכלית ידמרו בעינו כי הדרך הישר להרוה הנפש המתאוה לאכול ולהתענג ואפילו בדברים האסורים

וכן רשע ספוא ויש מפרשים הרוה הנפש השכלית והיא רמו לנדיק' והמראה כפי המתאור והיא רמו לרשעים כי היא חמה לתאות העולם תמיד ולא תשבע ונפש השכלית היא רוח שתפיק כמה שיגיעה מן העולם כענין חלתי לדיק חוכל לאוסב נפשו וכו' רשעים תמסר ופירוט הפסוק

וכשרש ספה שני פירושים רבים כנודי וכונתם חלא ויאמר יגיעני העונש הזה ולכן כשרירות לבי : והכנס רבי יונה מירש למען ספות הרוה לשון כריתת כלומר למען שיראה הרשע כלית הנדיק עם הרשע ואין יתרון הנדיק על הרשע כמות אומר כי אין גמול ואין עונש ואומר שלום יהיה לי וזו היא דעת בעלי הקדמות אשר אינם מאמינים בגמול וכעונש וקלל הנביא כעל הדעת הזאת כמו שאמר לא יחכה ה' מלוח לו : ואנקלוס תרגם כעל לאוספא ליה חטאי סלות על זדנותא :

(יט) (יעשן אף יי) לפי שהאף והחרון הוא החמימות וכן נקרא באש כי אש קדחה באפי כד רוגב כן בעשן : (כ) (ככל אלות הכרית) הראוי בשוא כמו מן שנה שנות ורא נשתנה בסמיכות מפני האלף : (כא) (ואח פתלאיה) שם ושרשו תלה והארף חמורת הא למר הפועל ובא על דרך בעלי האלף : (כב) (ש'ש' כל ארצה) הארץ בגפרות ומלח

אתם מארץ מצרים : כה וילכו ויעבדו
 אלהים אחרים וישתחוו להם אלהים אשר
 לא ידעום ולא חלק להם : כו ויחר-ארץ
 יהוה בארץ הקדש להביא עליה את-כר-
 הסלילה הכתובה בספר הזה : כז ויתשם
 יהוה מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף
 גדול וישלכם אל-ארץ אחרת ביום-הזה :
 כח הנסתרת ליהוה אלהינו והנגלת
 לנו ולבנינו עד-עולם לעשות את-כל-דברי
 התורה הזאת : א ויהי כן-יבאו
 עליך כל-הדברים האלה הברכה והקללה
 אשר נתתי לפניך והשבת את-לבבך בכל-
 היום אשר הדיחתך יהוה אלהיך שמה :
 ב ושבת עד-יהוה אלהיך ושמעת בקלו
 בכל אשר-אנכי מצוה היום אתה ובניך
 בכל-לבבך ובכל-נפשך : ג ושב יהוה
 אליה את-שבותה ורחמך ושב וקבצך
 מכל-העמים אשר הפיצך יהוה אלהיך
 שמה : ד אס-יהיה נהחך בקצה השמים
 משם יקבצך יהוה אלהיך ומשם יקחך :
 ה והביאך יהוה אלהיך אל-הארץ אשר-
 ירשו אבותיך וירשתה והיטבת והרבה
 מאבתך : ו ומל יהוה אלהיך את-לבבך
 ואת-לבב זרעך לאהבה את-יהוה אלהיך
 בכל-לבבך ובכל-נפשך למען חייך :
 ז ונסן יהוה אלהיך את כל-האזות
 האלה

ל רבתי
 יא אונקלוס
 רביעי
 שני
 חמישי
 שלישי

רשי
 (כה) ולא חלק להם . לא נתנם לחלקם : לא ידעום . לא ידעו נכורת אלהות . ואלקלוס תרגם ולא אטעה להון לא הטעו
 להם שום עובד . ולסון לא חלק אותן אלוה שכתרו להם לא חלק להם שום נקלה ושום חלק : (כו) ויהשם ה' . כתרגומו וטעלניון
 וכן (ירמיה') כגני מתשם מעל

דיי אלהא נאכהתהון דגור עמהון באפקוטיה
 ותהון מארעא דמצרים : כה ואלו ופלחו
 לטעות עממא וסגידו לדון דחלן דלא
 ידעונין ולא אטיבא להון : כו ותקיף רוגזא
 דיי בארעא ההיא לאימאה עלה זר-כל-
 לוטיא דכתיבין בספרא הרין : כז וטלטלינון
 יי מעל ארעהון ברנו ובחמתא ובתקוף רב
 ואגלינון לארע אחרת כיומא הרין :
 כח דמטמון קדם יי אלהא ודגנין לנא
 ולבננא עד-עלמא למעבד ית-כל-פתגמי
 אורייתא קדא : א ויהי ארי-יחון עלך
 בר-פתגמיא האלין ברבן ולנשין דיהבית
 קדמד ותתיב ללבך בכל-עממא דאגלך יי
 אלהך למסן : ב ותחוב לדחלתא-דיי
 אלהך ותקביל למימריה ככל דאנא מפסיד-
 לד יומא דין את ובנדך בכל-לבך ובכר-
 גפשך : ג ותיב יי אלהך ית-שבי גלותך
 ויחם עלך ויתוב ויכנשינך מכל-עממיא
 דברך יי אלהך למסן : ד אס-יהי גלותך
 בסיפי שמיא מתסן וכנשינך יי אלהך ומתסן
 יקרבינך : ה ויעלינך יי אלהך לארעא
 דיריתו אבהתך ומרתה ויטב-לך ויסגינך
 מאבתך : ו ויעדי יי אלהך ית-טפשות
 לבך וית-טפשות לבא-דבנדך למרחם ית-
 יי אלקד בכל-לבך ובכר-גפשך בדיל-
 חייך : ז ויחן יי אלהך ית-כל-לוטיא

האלין

אונקלוס

באפקודיה יתחון מארעא דמאריס : כה ואזרי בהר יצרא בישא ופקלה לטענות עממיא וסמיריהון דחלו
 דלא ידעינן ולא אפלקון לחון : כו ותקוף רוגא בן צארגא תהיא לאותיה עלה ירה כל לווטיא דכרביבין
 בפפרא הרין : כז וטלטינינו : מעלמי ארעהון ברגו ובכלו . ובתקוף רב וטלקינו כולררא לארע חובו גזמו
 יומא הרין : כח טמירא גליו קדם : אלהיא והיא פרע מנהון וקליהא יתמסרו לנא ולבננא עד עלמא למעבר
 לחון דיקא מטול לקטיא ית כל שתנמי אוריאה הדא : א ויהי כד ירתון עלויבין ית כל פתגמא האליו בירבון
 ותילופהון קסדרות קדמיבון ותיתבון על ליבכון למיטב לפולחני בקר גלגורת עמיא דאגלי יתהון : דהמו :
 ב טויבין דצדקיא טרי רחוקא דבר תהובון ותתיבון מטיא תייבתכון עד כורסי קרא בן אלהכון אין תמברון
 למימריה בכל מה דאנא מפקיד לבון יומנא אמתו רבניכון בכל לבכון ובכל נפשכון : ג וקבל מימריה דבענא
 ית תייבתכון ויתחם עליכון ויהיב ויקנוש יתכון מקל עמיא דברר : אלהכון תבון לתמן : ד אין יתון מבדויבין
 בספי שמיא מפתו יקנוש יתכון מימרא בן אלהכון על ידו דאלוהי בהנא דבא ומפתו יתרון יתכון על ידו וטלקא
 מישיא : ה ויעליבון מימרא בן אלהכון לארעא דגריהו אבהתכון ותרתרה וייטב לבון ויסיגכון יתיר מן
 אקתכון : ו ונעבו : אלהכון ית טפשות לבכון וית טפשות לבא דבניכון ארום יטול יצרא בישא מן עלמא
 ויקרי יצרא טבא די ומליגיבון לטירתם ית : אלהכון בכל לבכון ובכל נפשכון מן בגלל דיוגדיו תייבון עד עלמון :
 ז ויגרי מימרא בן אלהכון ית לווטיא האליו על בעלי דבניכון דאעיקר יתכון בגלגותכון ועל פנאיכון דרפא

מן

רשיי

אדמת : (ד) : (כח) הנסתרות לה' אלהינו . ואם תאמרו מה כידנו לעשות אתה ונעניש את הרבים על הרבור והיחיד
 שחזור קניש כסס איש ואח' כוראו את מכות הארץ היא והלא אין אדם יודע טעמותיו של חסידו אין חגי מעניש אתכם על הנסתרות שהן לה'
 אלהינו והוא יפרע מאותו יחיד אבל הנגלות לנו ולכנינו לבער הרע מקרבלו ואם לא כעשה דין בהם יענשו את הרבים . (סנהדרין מג)
 נקוד על לנו ולא מלדרוש אף על הנגלות לא ענש את הרבים עד שזכרו את הירדן משקבלו עליהם את השבועה בהר גריזים ובהר עיבל ונעשו
 ערכים זה לזה : (ג) ושב'ה' אלהיך את שבוהך . היה לו לכתוב והסכים את שבוהך רבותינו למדו מכאן כי יכול ששכינה שרויה עם
 ישראל

באר רחובות דקדוקי רשיי

(ד) רצה לוטר הדגש שתוך התי' וכחלת ויתשם מורה חסרון מ"ן אות ראשונה מן השורש והיינו מלשון הנני נותשם מעל אדמתם
 והיינו ענין טלטול ויתשם (ער האט פר דוקט ויא) : משום

מכלל יופי

ומלא תהיה שרפה כל ארצה . (דמקפפת סדס) . פוער
 שם ססוך אל הפעול : (ולא חצמיה) . עובר :
 (כה) ולא חלק להם . הטעם שלא חלק להם אותם להם
 שלא נתן אותם שרים על ישראל כאשר שים על
 האומות כטעם אשר חלק'ה' אלהיך אותם לכל העמים ואתכם לקח
 ה' כי ישראל הם חלק ה' ונחלתו אין עד וחול עליהם . ואנקהלום
 תרגם ולא חוטיב להון כלומר שאלוהי סכח להם לא חלק להם
 שם נחלה וחלק :
 (כו) (ויחשפה) . ענינו העקירה :
 ל (א) והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה . הנה
 הפרשה הזאת עתידה כלי טקסיעד היום
 לא תקיים ענינה נגיד כה שחקר שיבאו כל אלה הדברים הכרעה
 תחלה זח"כ הקלה תשוב אל לבסך בכל המקומות אשר אתה גולה
 בהם לשיכ עד ה' אלהיך ולשמע בקולו ככל המצוה אשר אנכי מצוהך
 היום ותו ישיב'ה' את שכותך ורמחך ושכונתך מכל העמים אשר

הפילה ה' אלהיך שמה וגו' וזה יורה על קבוץ גלויות עשרת השבטים
 וגלותיבו כי כבית שני לא כתקבלו כל ישראל מכל העמים אבל נשאר
 רובם תחת שאר מלכויות ואז ימול'ה' את לבבנו לאהבה אותנו וכן כתוב
 ונתתי לבם לב חדש ורוח חדשה אתם בקרבכם וגו' וככלל הנה אתה
 כשתשוב אל ה' אלהיך ושמעת בקולו לעשות כל מצויו אשר אנכי
 מצוהך היום אז תבא לך הכרעה כבניס ובקניסם כאשר באת לאבותיך
 ואם יהיה נדחק בקלה השמי' משם יקבלך ה' אלהיך ומשם יקחד והביאך
 אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה והטיבך והרבך מאבותיך והנה
 ביאר בכל זה תכלית הביאור כי כשיקיימו המצוות שהיא כותן היום והם
 הכתובות בספר התורה הזאת יהיה להם כן חזית ראה שזאת התורה
 לא תומר ולא תשתנה לעולם והוא עקר גדול מעקרי התורה :
 (ג) (ושב' י' אלהיך) . ענין השקטה והנחה כאשר ברוב
 פעלים עומדים ואין אחד מהם יוצא ועין בשרש שוב : (את
 שבוהך) . ענין שבויה : (ד) (גדתך) . תיאר ובמכלל
 החיה היה ראויה להדגש כמו משלי ית נכבדני
 מים

האלה על איביך ועל שנאיך אשר רדפוך :
 ח ואתה תשוב ושמעת בקול יהוה ועשית
 את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום :
 ט והוחרף יהוה אלהיך בכל מעשה ידך
 בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך
 לטבה כי ישוב יהוה לשוב על יד לשוב
 באשר שש על אבותיך : י כי תשמע
 בקול יהוה אלהיך לשמר מצותיו וחקותיו
 הכתובה בספר התורה הזה כי תשוב
 אל יהוה אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך :
 ששי ס יא כי המצוה הזאת אשר אנכי
 מצוך היום לא נפלאה הוא ממך ולא
 רחקה הוא : יב לא בשמים הוא לאמר
 מי יעלה לנו השמימה ונקחה לנו וישמענו
 אתה ונעשנה : יג ולא מעבר לים הוא
 לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ונקחה
 לנו וישמענו אתה ונעשנה : יד כי קרוב
 שביעי אליך הדבר מאד בפיה ובלבבך לעשותו :
 רביעי ס טו ראה נחתי לפניך היום
 את הדינים ואת הטוב ואת המנות ואת
 הרע : טז אשר אנכי מצוך היום לאהבה
 את יהוה אלהיך ללכת בדרכיו ולשמר
 מצותיו וחקותיו ומשפטיו וחיית ורביית
 וברכה יהנה אלהיך בארץ אשר אתה בא
 שמה לרשתה : יז ואסופנה לבבך ולא
 תשמע ונדחת והשתחית לאלהים אחרים
 מפטיר ועבדתם : יח הגרתי לכם היום כי אבד
 תאבדון לא תאריכו ימים על האדמה
 אשר

האלין עלי בעלי דבך ועל סנאך דרדפוך :
 ח ואת תתוב ותקביל למימרא דני ותעביד
 ית כל פקודותי דאנא מפקיד לך יומא דין :
 ט ויחרונך יי אלהך בכל עובדי ידך
 בולדא דמעך ובולדא דבעירך ובאבא
 דארעך לטבא ארי יתוב יי למיחדי עלך
 לטב כמא דחדי על אבנתך : י ארי
 תקביל למימרא דני אלהך למטר פקודותי
 וקנימותי דכתיבין בספר אורייתא דדין ארי
 תתוב לדחלתא דני אלהך בכל לבך ובכל
 נפשך : יא ארי תפקידתא דנא דאנא
 מפקיד לך יומא דין לא מפרשא היא
 מנך ולא רחיקא היא : יב לא בשמיא
 היא למימר מן ופקיד לנא לשמיא ויסקה
 לנא וישמענינא יתה ונעבדתה : יג ולא
 מעברא לימא היא למימר מן יעבר לנא
 לעברא דימא ויסקה לנא וישמענינא יתה
 ונעבדתה : יד ארי קריב לותך שתנמא
 לחדא בפומך ובלבך למעברית : טו חזי
 דהבית קדמך יומא דין ית חזי וית שבחא
 וית מותא וית בשתא : טז דאנא מפקיד
 לך יומא דין למרחס ית יי אלהך למחך
 בארעך דתקנן קדמוהי ולמטר פקודותי
 וקנימותי ודינודי ותחי ותסגי ויברכיך יי
 אלהך בארעא דאת עליל תמן למרחה :
 יז ואסיתפני לבך ולא תקביל וחטעי
 ותסגוד למעור עממיא ותפלחנן :
 יח חזיתי לכן יומא דין ארי מיבד תיבדון

מן בתריכון עד די אנטר יתכון : ח ואחרון תחובין ותקבלון למיקרא ביי ותעבדון ית גל פקודיו דאנא מפקיד
לכון יומנא : ט וישיררכון יי אלהכון לשבא דתצלחון ככל עובדי ירכון כנולדא דמעיוון וכוולדא דקעירכון
ובפיהי ארעכין לשבא ארום יתיב מיקרא ביי למיחדי אנטרלכון דאושבא לכון תיקמא דחדי על אכריהכון :
ארום תקבדון למיקרא ביי אלהכון למנטר פקודיו וקיימיו דתחובין בספר אורייתא דדין ארום תחובין
לדמלתא ביי אלהכון כקר לכון וכלל בפשכו : יא ארום תפקידתא תדא דאנא מפקיד לכון יומנא דא

לא בשמיא הי אורייתא למימר אלנוי מן איין תורה לו
חד כטעה נביא די יסוק לשמיא ויחיי יתה לו וישמע ית
פיקודיא ונעבד יתהון :

ולא משכר ימא רבא היא אורייתא למימר אלנוי הנה לו
חד כיונה נביא דייחות לעומקי ימא רבא ויירי יתה
לו וישמע ית פקודיא ונעבד יתהון :

ארום קריב הוא לנתכון פתגם לתדא בפמיסון למיתון
הגיון בה ובלבדיכון למעבד יתה :

תזון הא שגוית קרמיכון ימא דדין ית אורחא דתיא דהיא
אורחא טבתא ית אורחא דמרוקתא דהיא אורחא
בישתא :

ואין יתרת לכון ולא תקבלון ותטעון ותמנדון לטענת
עממיא ותפלחונון : יח תימי לכון יומנא ארום תידון ולא תגדון יומין על ארעא דאחרון עבדון ית יורקא
למיעל

דנשי

ישראל כגרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גלוה לעצמו שהוא יסוב עמהם . ועוד י"ל שגדול יוס קסוף גלוה וכפוש כאלו הוא עצמו נרד להיות
אחרו כידיו ממש איש איש ממקומו כענין שחזור (ישעיה כ"ז) ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל . ואף בגלויות שאר האומות מצינו כן
(שם סה) ושבת יאת שבות בני עמון (ה) : (יא) לא נפלאה היא מנף . לא מוכסה הוא עתך כמו שחזר (דברים י"ז) כי
יפלא אריותכם (איכה א) ותרד פלאים ותרד כעטמוניות מוכסה כחוסה עמון : (יב) לא בשמים היא . (ערוכין כה) שאלו
היה השמים הייתי נרד לעלות אחריה וללמודה : (יז) כי קרוב אליך . התורה נתנה לכם ככתב ובעל פה : (טו) את החיים ואת
הטוב . זה תלוי בזה אם תעשה טוב כדילך חיים ואם תעשה רע הרי לך המות והכתוב מפרש והולך היאך : (יז) אשר אנכי מצוך
אתכם היום לאהבת . הרי הטוב וכו' תלוי . והיית רובית . הרי חיים : (יז) ואם יפנה לבבך . הרי רע : (יח) כי אבד
האבדון

באר רחובות דקדוקי רשי

(ה) משום דהו' למכתב והשיב לשון הפעיל והיינו פועל יולא (גאט ווערט מאכין ווידר קעריין) את שבותו ולו היה קולו על ישראל
לחודא חכל עכשו וישב והיינו לשון קל פועל עומד בעצמו . (ער ווערט ועלכין ווידר קעריין) לכן דרשו רבותינו ז"ל לכשנגאלין הכתיב
גלוה לעצמו על דרך עמו . אכתי כגרה חכל מה שכתוב ועוד יש לומר שגדול יוס קסוף גלוה וכו' לפי זה אין חילוק בזה בין ישראל לשאר
אומות : עוד תדעמה שכתוב רש"י ושבת יאת שבות בני עמון ורש"י הולך למלת ושבת . דהיינו לשון קל פועל עומד בעצמו אכן
כאשר תפסתי לא מנחתיו רק ואחר כן אשים את שבות בני עמון לשון הפעיל לכן נראה לי דעשות כפל במוסד ושכן נרד להיות ושבת .
את שבות מואב או ושפתי את שבות מזרים כי כן מצינו סיחוקאל כ"ט :

רשבים

(יד) כי קרוב . חלא :

מבלל יופי

מים ישעים כ"ג לחקל כל גפני ארץ ואשר שורה מהם לפיכך הוא פתח : (בקצה השמים) נשאל 42 מב (*) (*) (*)

דברים ל לא נצבים וילך

אשר אתה עבר את הירדן לבוא שמר
לרשקה : יט העדתי בכם היום את
השמים ואת הארץ החיים והמורה נתתי
לפניך הברכה והקללה וקחרת בחיים למען
תהיה אתה ורעך : כ לאהבה את יתנה
אלהיך לשמע בקלו ולדבקה בו כי הוא
יחיד וארך ימיו לשבת על האדמה אשר
ישבע יהוה לאבותיך לאברהם ליצחק
וליעקב לתת להם :

ומפטרון שוש איש . כישעיה כסיון ס"ב . מ' .
לכ"ב סיון :

אונקלוס

לא תורכזן יומין על ארעא די את עבר
ית ירדנא למיעל לתמן למידתה :
יט אסחדיית בכון יומא דין ית שמניא
ונת ארעא חיי ומותא יתביית קדמך ברבן
ולושין ופתרעי בחיי בריל דחיי אתובנדך :
כ למרתם יתני אלהך לקבלא למימריה
ולאתקבא לדתלתיה ארי הוא הניך
ואורכות יומך למיתב על ארעא דקיים יי
לאברהם ליצחק וליעקב
למטן להון :

פ פ פ

א ואזל משה ומליל ית פתחמניא האלין
עם כל ישראל : ב ואמר
להון ברמאח ועשרין שגין אנא יומא
דין לית אנא וכיליעוד למפק ולמיעל וני
אמר לי לא תעבר ית ירדנא הדין :

ג יי אלהך מימריה עבר קדמך הוא
ישיצי ית עממניא האלין מז קדמך ומימרינון
יהושע הוא עבר קדמך כמא דמליל יי :
ד ויעביר יי להון כמא דעבר לסיחון ולעוג
מלכי אימוראה ולארעהון דשיצי יתהון :

ה וימסרינון יי קדמיכון ומעברון להון
ככל ספקדתא דפקידית ויחכון : ו תקיפו
ואלימו לא סתחלון ולא תתברון מן
קדמיהון ארי יי אלהך מימריה מדבר
קדמך לא ישבקיך ולא ירהימך : ז וקרא
משה ליהושע ואמר ליה לעיני כל ישראל
תקף נאליס ארי את תיעול עם עמא תתון
לארעא

פ פ פ

לא וילך משה וידבר את הדברים האלה
אל כל ישראל : ב ויאמר
אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום
לא אוכל עוד לצאת ולבוא ויהנה אמר
אלי לא תעבר את הירדן הנה : ג יהוה
אלהיך הוא עבר לפניך הוא ישמיד את
הגוים האלה מלפניך וירשתם יהושע הוא
עבר לפניך באשר דבר יהוה : ד ועשרה
יהוה להם באשר עשה לסיחון ולעוג מלכי
האמורי ולארצם אשר השמיד אהם :
ה ונתנם יהוה לפניכם ועשיתם להם
ככל המצוה אשר צויתי אתכם : ו
הקו ואמצו אל היראן ואל ערצו מפניהם
כי יהוה אלהיך הוא ההלך עמך לא ירפה
ישלישי ולא יעזבך : ס ז ויקרא משה ליהושע
ונמישי ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ

שגו
ישלישי
ונמישי

למישל למקו למתרה : יט לא סתרו וקברו מן עלמא אגא מסריו בכו וימנא אלהיו ישמא ותרעה
 רבותא פרתית קומכו ברבמא ותתקעו בארמא דמי היא אורימא מן בגלל המהו בתי עלמא דמי פתח
 ויבניכו : כ למירחם ית אלהכו לקבלא במימריה ולמקרב לבתלמיה ארום אורימא דאתו ציקוין בה הוא
 מיכוו בעלמא דרין ואורחה יומכו בעלמא דארמי ותתקעו בסוף גלוחא ותתמח על ארעא בתמיס :
 לאבתמכו לאכרהים לקחק ולעקב לסמו לריו :

פ פ פ

א וילך נחול משה למשכן בית ארלסנא ומיל ית פתמא האליו עם כל ישראל : ב ואבדו לחז
 בר באר ונעשרו שני אגא ימנא לית אגא וכו' תוב למיפק ולמישל ומימרא דמי אמר לי לא
 קעבר ית יודנא דרין : ג אלהכו רשקמיה עבד קדמיכו הוא ישיצי ית עממא האליו ותיתחונן יהושע
 וימנא וימנא דמליל : ד ונעבד פקדנות דמיא מנהיו הימנא דעבד למיחיו וליעוג בלמי
 אמנאי וליעקמי ארעהו דשיצי נהריו : ה וימקרינו מימרא ביי קדמיכו ומעברו דהווי בבל תפקדיה
 דפקודית יתכו : ו איתקפו ואתחילו לא בתלגו ולא תתקעו מן קדמיהו ארום : ז אלהכו שכונת
 מימרא קדמיכו לא ישקמיכו ולא יתקמיכו : ז וקרא משה ליהושע מן עמא ואמר ליה למיתקוהו דכל
 ישראל איתקפו ואתחילו ארום אגא מתמי למיעל עם עמא דרין לארעא דמיס מימרא ביי לאבתמכו למיחיו לריו

ואת

דשי

תאכרו - הרי המות : יט) העירתי ככם היום את השמים ואת הארץ . פהס קיימס לעולם וכאטר פקרא
 לתכס והרעה יהיו עדים שאני פתירתי ככם ככל זאת . ל"א פמידותי ככם היא את השמים וכו' אמר להם הקס"ס
 לישראל הסתכלו בשמים שבראתי לשמש אתכם שחשנו את ערפם שחל לא עלה גלגל חמה מן המזרח והלך לכל העולם בענין פלאמר
 (קחלהא) ורחש השמש ובה השקס הסתכלו כרחק שבראתי לשמש אתכם שחש שנתה מדתה שחש ורעתס אותה ולא נמתה או שחש
 ורעתס חטים והעלתה שעורים ומה אלו שנתשו לא לשכר ולא להפסד אס זוכין אין מקבלין שכר ואס חוטאין אין מקבלין פורענות לא שנו
 את מדתס אתס שלס זכיתס פקבלו שכר ואס חטאתס פקבלו כורענות על אחת כמה וכמה : זבחרת בחיים . אטי מורה לכס שתבחרו
 בתלק פייס בחדס הלוור לכמו כמר כך פלק יפה במחלתי וינעמידו על פלק היפה וזאמר לו את זה כרוך לך ועל זה כאמר (דמחלוס י"ו)
 ה' תנת פלקיו ומתי אתה תמויך גורלי הנחת ידי על גורל הטוב לומר את זה קח לך :

חסלה פרשת בצבים

(א) וילך משה - לא אוכל עוד ללכת ולכת - יכול שתשכחו מלמוד לומר (דברים לד) לא כהתם שינו ולא כס למה אלא
 מהו לא אוכל הינירשתי שנעלה מעני הראות ובתנה ליהושע : (ב) וה' אמר אלי - זהו פירוש לא
 אוכל עוד ללכת ולכת לפי שה' אמר אלי : אנכי היום - (ר"ה י"א) היום מלאו ימיו ושנותי כיום זה מולדתי וכיום זה אמות - דבר
 חסר ללכת ולכת בדברי תורה מלמד שנסתמו ממנו פסוקים ומעיינות החכמה : (ו) לא ירפך - לא יתן לך רפיון להיות נעזב ממנו :
 (ז) כי אמתה הברואאת העם הזה - ארי את תיעול עם עמא דרין משה אמר ליה ליהושע וקניס שכונר יהושעמך הכל לפי דעתן
 זבנתן חכל הקס"ה אמר ליהושע כי אתה תכיה את פני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם תביא על כרפם הכל תלויבך וול מקל וסך
 על קרקעין דבר אחד לדור ולא שני דברי' לדור (סנהדרין ה) (א) :

באר רהובות דקדוקי רשי

(ז) רצה לומר משה אמר ליהושע יקבוא כי תכולס והיגולשון מועל עוונד בעלמו (דוא ווערשט פער דיר ועלפון קומן) חכל על זה
 קס"ה ה' יתכן מלחמת דבוא מתוקן לפועל יולא חלא סלרכו לומר דמלת את היא תמורת מלת עם וכאלו כתיב כי אתה הברוא
 עם הינס הוה (דוא ווערשט מיט וול צוגלייך קומן) וכיינו שחך כך רשות לעשות דבר זה חוץ מעלתך חכל"ה הקס"ה אמר ליה כי אתה
 יקבוא כתיב כסדריק והיינו לשון פעיל וסועל וולא (דוא ווערשט מתוכין כרעננין) וכיינו שתיהו להס לראש וזה טול מקל וסך על קרקעין
 יקר אחד לדור (אין מיהריר) היינו מנהיג ולא סני דבריים (אכר גוט טווייט מיהריר) :

משום

מכלל יופי

בשאלת השם לרוחוק השמות : (ב) (ולדבקתבו) : מקור :

וילך

דברים לא וילך

אונקלוס

כי אתה תבוא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע יהוה לאבותם לתת להם ואתה תנחילנה אהם: ח ויהוה הוא יהלך לפניך הוא יהיה עמך לא ירפך ולא יעזבך לא תירא ולא תחר: ט ויכתב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנשאים את ארון ברית יהוה ואל דביעי כל זקני ישראל: י ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים במעדה שנת השמטה בחג הסכות: יא בבוא כל ישראל לראות את פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם: יב הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת: יג ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את יהוה אלהיכם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה: חמישי פ
 יד ויאמר יהוה אל משה תן קרבן מיד למות קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ויצונו וילך משה ויהושע ויחצבו באהל מועד: טו וירא יהוה באהל בעמוד ענן ויעמד עמוד הענן על פתח האהל: טז ויאמר יהוה אל משה הנך שכב עם אבתיך וקם העם הזה ונתתי את חרי אלהי נכרי הארץ אשר הוא בך: ששי מ

שמה

לארץ דקים יי לאברהם להון למתן להון ואת תחסינה יתהון: ח ווי הוא מדבר קדמך מימריה יהי בסעך לא ישבקיך ולא ירחקיך לא תדחל ולא תחבר: ט וכתב משה ית אורייתא הדא ויהבה לכהניא בני לוי דנטלין ית ארון קומא דני ולכל סבי ישראל: י ופקיד משה יתהון דמימר מסוף שבע שנין בזמן שתא דשמיטתא בחנא דמטליא: יא במיתי כל ישראל לאתחזאה קדם יי אלהך באחרא דיתרעי חקרי ית אורייתא הדא קדם כל ישראל ותשמעיון: יב כנוש ית עמא נבניא ונשיא וטפלא וגיורך דבקרוד בדיל דישמעון ובדיל דילפון וידחלון קדם יי אלהכון ויטרון למעבד ית בר פתגמי אורייתא הדא: יג ובניהון דלא ידעין ישמעון וילפון למדחל קדם יי אלהכון כל יומיא דאתון קמין על ארעא דאתון עברין ית ירדנא תמן למירתה: יד ואמר יי למשה הא קריבו יומך לממת קרי ית יהושע ואת עתדו במשבן זמנא ואפקדינה ואזל משה ויהושע ואת עתדו במשבן זמנא: טו ואחגלי יי במשבנא בעמונא דעגנא וקם עמונא דעגנא על תרע משבנא: טז ואמר יי למשה הא את שכיב עם אבתיך ויקום עמא דרין וישעי בטר טעות עממי ארעא דהוא עליל לתמן ביניהון וישבקיך יתחלמי וישנון ית קימי דגורית

מצוה הריב

חמישי פ

ששי מ

שמה בקרבנו וצבתי והפד את בריתי אשר
ברתי אתו : יז וחקה אפי בו ביום ההוא
ועזבתים

הנזירות עמהן : יז ויתקוף רוגזי בהן
ביום ההוא וארחיקניון ואסלק שכינתי
מנהן

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

ואנת מפליג יתיה להון : ה ומיקרא ב"י שכינמיה מיבכרא קדמך ומיקריה יהי בפענך לא ישכינך ולא
ירמזך לא תדחל ולא תתירא : ט וכמב משה ית אורימא תדא ומסרה לבתניא בני לוי דנטלו ית ארון
קיימא ב"י ולכל חגימי ישראל : י ופקיד משה ומהון למינור בסוף שבע שניו באשני שמת דשמיטמא בתנא
דמטליא : יא במתי כל ישראל לאתחמא קדם : יי אלהכון באתרא דיתרעי תיקרון ית אורימא תדא קבל כל
ישראל במשמעיהון : יב פניו ית עמא גיבויא למינר ונשיא למשמע אילפנא וטפליא לקבולי עלידהון
אנרא דמיתין ומהון וגיבויא דמקריבון דחמיו אוקר אורימא ויבטלו קלהון מן קדם מימרא ד"י אלהכון ויטרון
למעבר ית כל פתגמי אורימא תדא : יג וקנהון דלא ידעו ישמעון וילפון למדחל מן קדם : יד אלהכון כל עמא
דאמון קיימין על ארעא דאמון עברין ית ירדנא מן למיתרה : יד תלת צדקייא אתחמבת קריביתא במיתתהון
מטול דלא מטר ליומי אבהתהון וכל חד חד מני פרגסא ביימי יעקב אבוןן ונור מלכא ומשה נביא דהבין דהיב
ואמר : למשה הא קריבו יבך למבית קרו ית יהושע ומהעמדון במשכן ומנא ואפקדיניה וצול משרה ויהושע
וארעקדי במשכן ומנא : טו ואחגלי אמר שכינתי ב"י במשכנא בעמקא דעגנא וקם עמוקא דעגנא על
הרע משכנא ומשה ויהושע קמון מן לבר : טז ואמר
למשרה היא אנת שכיב בעפרא עם אבהתך וישמרתך
תהו גניא פניו טו עלקמא עם אבהתך ויקימון בשיעי
עמא דרין וקיעון פטר טענות עממיא דהינו עלליו מן בניהון וישבון דמלמי וישניו ית קיימי די גזרית עמהון :

יז ויתקוף רוגזי בהון ביום ההוא ואסלק שכינתי
מנהן ויארעו ויהיו כישו פניאון
ועקו

רשי

(ט) ויכתוב משה וירגרו . כסגמורה כלה גתנה לבני שבטו : (י) מקץ שבע שנים . בשנה ראשונה של שמיטה השמינית
ולמה קרי' אותה שנת השמיטה שעדין שביעית נהגת בה בקציר של שביעית (הוונת) למונחי שביעית : (יא) תקרא את ההורר
הזאת . בתלמוד קורא עתלת חלה הדברים כדליתא בתוספת (סוטה כ"א) על כיתה שלעז שאו עושין סעודה : (יב) האנשים
ללמוד : והנשים . לשנות : והטף . למה כל (חגיגה ג) לתת שטר למכיריהם : (יד) ואצונו . ואורזנו (כ) : (יז) נכר
הארץ . גויי הארץ (ג) : (יז) והסדרתי פני

באר רחובות דקדוקי רשי

(כ) משום דאין למרמי מענין לוי ענש דלא חזינו מנוה המקום כ"ה כאותו פנס שום דכר ליהושע אלא ודאי הוא ענין ורין
ואצונו (אין וייל איהם פרישן אדר שטערקון) : (ג) רצה לומר מדכתיב נכר הכ"ף כפת ולא כחזן על כרחך מלת נכר
הוא דכזק למלת הארץ וכלא כתיב נכר של הארץ חמס

מכלל יופי

אשר : (א) (במועד שנת השמיטה) . בזמן :
(טז) (גבר הארץ) . שם ענין
ההכחשה וירורות והוא הפוך . ההקרה . ובמכלל
הנפיר נכר כשהינקדות ובקמץ כמו לרב שער וישתנה
בסמיכ' נכר ואעפ"י שמצאו ורר שררה
נשתנה כסמיכות אולי הנספך חסר או בא מליעיל להורות על
הסמיכות או כפתח להורות על הסמיכות :

(יז) (ביום ההוא) . פי' בעת כו' ואמר יום על העת :
(*) (*) (*)
מג 43 ורשן

וְעִבְדִּים וְהַסְתַּרְתִּי פָנַי מִהֶם וְהֵנַח לְאֹכֶל
 וּמִצָּאָהוּ רַעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בְּיוֹם הַהוּא
 הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהֵי בְקִרְבִּי מִצְאוֹנֵי הַרְעוּת
 הָאֵלֶּה : יח וְאֲנִי הִסְתַּר אֶסְתִּיר פְּנֵי בְּיוֹם
 הַהוּא עַל כָּל־הַרְעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה
 אֶל־אֱלֹהִים אַחֵרִים : יט וְעַתָּה כְּתָבוּ לְכֶם
 אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְנָחָה אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
 שִׁירָה בַּיּוֹם לְדַמְעַן תְּהִי־לִי הַשִּׁירָה
 הַזֹּאת לְעַד בְּבֹנֵי יִשְׂרָאֵל : כ כִּי־אֲבִיאֲנוּ
 אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבוֹתָיו זִבְת
 הַלֵּב וּדְבַשׁ וְאֶבֶל וְשֶׁבַע וְדָשֵׁן וּפְנֵה אֶל־
 אֱלֹהִים אַחֵרִים וְעַבְדוּם וּנְאֻצוּנִי וְהִפֵּר אֶת־
 בְּרִיתִי : כא וְהָיָה כִּי־תִמְצָאֵן אֶתֹּר רַעוּת
 רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו
 לְעַד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי וְרָעוּ כִּי יִדְעֵתִי אֶת־
 יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עָשָׂה הַיּוֹם בְּטַרְס אֲבִיאֲנוּ
 אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי : כב וַיִּכְתֹּב
 מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ
 אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : כג וַיֹּצֵא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־
 נֹון וַיֹּאמֶר חֹזֵק וְאִמָּץ כִּי אַתָּה תָבִיא אֶת־
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם
 וְאֲנִי אֶהְיֶה עִמָּךְ : כד וַיְהִי כִכְלֹת מֹשֶׁה
 לְכַתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר
 שְׁבִיעִי עַד תִּמָּס : כה וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם
 וַיֵּשֶׂא אֶרְוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר : כו לָקַח
 אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֹּאת וּשְׂמַתֶּם אֹתוֹ מִצַּד
 אֶרְוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שֵׁם בְּךָ
 לְעַד

מצוה ג' ב'ג

ש ש' שביעי

י ה

י

שביעי

מְנַהֵן וַיְהוֹן לְמִיבֵל וַיִּעְרַץ וַיַּחֲזֹן בִּישָׁן
 סְנִיאָן וְעָקֵן וַיִּמַּר בְּיוֹמָא הַהוּא הֲלֹא מִדְּלִית
 שְׂכִינַת־אֱלֹהֵי בִינִי אֶרְעוּנִי בִישָׁא הָאֲדִין :
 יח וַאֲנִי סִלְקָא אֶסְלַק שְׂכִינַתִּי מִנְהוֹן
 בְּיוֹמָא הַהוּא עַל־כָּל־בִּישָׁא דְעָבְדוּ אֲרִי
 אֶתְפְּנִיאָו בְּהַר־טַעוּת עִמְמִיא : יט וּלְעַן
 כְּתוּבוּ וּלְכוּן יַת־תּוֹשְׁבַחְתָּא וְהָדָא וְאַלְפָּה
 יַת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שׁוּיָה בְּפּוֹמָהוֹן בְּדִיל דְתִהִי־
 קְדָמִי תּוֹשְׁבַחְתָּא הָדָא לְסְהִיד בְּכִנֵּי יִשְׂרָאֵל :
 כ אֲרִי אֶעְלִינוּן לְאַרְעָא דְקִנְיִית לְאַבְהַתְהוֹן
 עֲבָדָא הַלֵּב וּדְבַשׁ וַיִּכְלוּן וַיִּשְׁבַּעוּן וַיַּתְפַּקּוּן
 וַתְּפַנּוּן בְּהַר־טַעוּת עִמְמִיא וַיִּפְלְחוּן לְהוֹן
 וַיִּרְוּוּן קְדָמִי וַיִּשְׁנֹון יַת־קִנְיִמִי : כא וַיְהִי
 אֲרִי־יִעְרַץ וַיַּחֲזֹן בִּישָׁן סְנִיאָן וַיַּעֲקֹן וַתְּחִיב
 תּוֹשְׁבַחְתָּא הָדָא קְדָמוּהִי לְסְהִיד אֲרִי לֵא
 תְחַנְשִׁי מַפּוּס בְּנִיהוֹן אֲרִי גְלִי־קְדָמִי יִצְרִיהוֹן
 דְאִינוּן עֲבָדִין יוֹמָא־דִּין עַד־לֵא אֶעְלִינוּן
 לְאַרְעָא דְקִנְיִמִית : כב וְכַתֵּב מֹשֶׁה יַת־
 תּוֹשְׁבַחְתָּא הָדָא בְּיוֹמָא הַהוּא וְאַלְפָּה לְבִנֵי
 יִשְׂרָאֵל : כג וּפְקִיד יַת־יְהוֹשֻׁעַ בְּרִדְוֹן
 וַאֲמַר תְּקִיף וְאֵלִים אֲרִי אֶת תְּעִיל יַת־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא דְקִנְיִמִית לְהוֹן וּמִימְרֵי יְהִי
 בְּסַעֲדָךְ : כד וַיְהִי כִּד שִׁיצִי מִשְׁרָה
 לְמַכְתֵּב יַת־פְּתָנְמִי אֹרְוֹתָא־הָדָא עַל־סֵפֶרָא
 עַד דְשָׁלִימוּ : כה וּפְקִיד מֹשֶׁה יַת־לִינוּאֵי
 גְשָׁלִי אֶרְוֹן קִנְיָא־דְנִי לְמִימַר : כו סוּבוּ
 יַת־סֵפֶרָא דְאֹרְוִיתָא הַדִּין וַתְּשׁוּן יִרְחִיָה
 מִסְטַר אֶרְוֹן קִנְיָא־דְנִי אֶלְתַּמֵּן וַיְהִי־תַמֵּן

לעד: כו כי אנכי ידעתי את-מרוך ואת-
 גרפה הקשה הן בעודני מי עמכם היום
 ממרים היתם עם-יהוה ואף כיראתי מותי:
 כח הקדניו אלי את-כל-זקני שבטיכם
 ושטריכם

כך לסדוד: כו ארי אנא ידענא ותר-
 סרבענוך וית-קדלך קשיא הא עד-דאנא
 קים עככו יומא דין מסרבין הנותין קדם-
 ונאף גרי-בתר דאמות: כח אכנישו מפשר
 לותי

יונהן בן עזיאל

ירושלמי

ונקחו וימרוו בעדנא שהיא בשביעה מטול דלית שביעה אלהי שריא במצעי ארעיני בישתא האלין: יח ואנא מסלקא
 אפלק שביעתי מנהון בעדנא שהיא עד דתמסקמון ומקליון פורענית חוביהון על כל בישתא דעברו ארום אתפניו
 כתר טענות עקמא: יט וברון כתיבו לכין נר תישבחתא הדא ואלפא נר בני ישראל שוניה בפומיהון בדיל
 רמיחי תישבחתא הדא קדמו לטהוד בני ישראל: כ ארום אישלינו לארעא דמימית לאכתתהון עבדא
 תלב ודבש וינקרו וישבעו ויתגו ויתפנו לטענות עקמא ויפלהינו ויקינו קדמו וישניו נר קימי: כא ויהי
 ארום יערצו יתהון בישו פאשו ונקו ומסחיד תישבחתא הדא קדמהון לסתרו ארום גלי קדמי דלא תתנשי ספורם
 בנייהון ארום גלי קדמי נר יקרוהו בישא דהינו עבדו יקנא עד לא אשליכו לארעא דמימית: כב וכתב
 משה נר תישבחתא הדא ואלפא נר בני ישראל: כג ופקיד נר הושע בר נון ואמר איתנקה ואתחיל
 ארום אנת תעיל נר בני ישראל לארעא דמימית להון
 ומימירי יהי בפערך: כד ומהו במפקס משה
 למכתוב נר פתומי אובימא הדא על גולא עד די
 אשלימונו: כה ופקיד משה נר ליואי גטלי
 ארוו קימא דין למיטר: כו סבו נר סקרא דאיביקא הדא ותשונן יתיה בקרפא סו עטר ופניא דארוו קימא
 בון אלהכו ויהי פקון בכון לסחיד: כז ארום גלי קדמי
 נר סורקנתהכו ונת קבלכו קשיא הא עד ומודאנא בחיים
 מימכו יקמא דין מסרבין הנותין קדם: ונאף כל דבו בתר
 דאמות: כח קנישא לותי נר כל סמיטי שבטיכו ופרכיכו ונאמליל במשפחהון נר כל פתומיא האלין ונאסחיד

ירושלמי
 ונתן בני דאשלים משה למכתוב נר סללי שבת אובימא
 הדא עד ומו דתסלר:
 ירושלמי
 על אמת פקח ופקח בתר דאמות:
 ירושלמי
 באר רחובות דקדוקי רשיי

רשיי

פני: כמו סלוי האיה כנרתם: (יש) את השירה הזאת. (דברים לב) סלוי השמים עד וכפר אדמתו עמו: (ב) ונאצוני.
 והכניסוני וכולל נילוח לשון כעס: (כא) וענתה השירה דוואר רשניו לעד. סהתריתי כוכבוכה על כל המושלות אותי:
 מי לא רשכת מפי זרעו. הריזו הכטזה לישראל שחין תורה מסתכחז מורעם למרו: (כג) ויצו את יהושע בן נון. יוסם
 למועלה כלמי שכינה כמו שמוסרם אל אהרן כשבעת להם: (כו) לקוח. כמו זכר טעור הלון: מצד ארון ברית ה'.
 כחלקו בו חכמי ישראל ככנא בתרא יש מהם חומרים דף הדיכולט מן הארון מסתון ושם היה מוכח וי"א טעור הלוחות היה מוכח בתוך הארון
 (כח) הקהילו אלי. ולא תקעו אותי היום בחינרות להקולאת הקהל לפי שאמר (במדבר ז) עשה לך ולא השלע יהושע
 פליהס

באר רחובות דקדוקי רשיי

על זה קשה וכי הארץ בעלתה עובדה עכ"ם לכן קאמר רש"י גויי הארץ ורצה לומר עלת נכר תתחלק כעלת גויי וכאלו כתיב אלפי
 גויי הארץ (נאשטן שיש פעלקר סין דיש צרד).

מכלל יופי

(כ) (דלשו) פועל עבר לגורת פגל: (כו) ארת
 סורק) בסגול המס: (ואת ערפך) תקשה. כה
 על דרך ישיה"כ כאלה גובלת עליה וערפך הוא

דברים לא לב וילך האזינו

וְשִׁירֵיכֶם וְאֲדָבָרָה בְּאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים
הַזֶּה וְאָעִידוּךָ לָם אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-
הָאָרֶץ : כִּי יִדְעֵתִי אַחֲרַי מוֹתִי כִי-
הִשְׁתַּחֲתוּן וְסִרְתָּם מִן-הַדָּרָךְ אֲשֶׁר
צִוִּיתִי אֹתְכֶם וְקִרְאתִי אֹתְכֶם הִרְעָה בְּאַחֲרֵית
הַיָּמִים כִּי-תַעֲשׂוּ אֶת-הִרְעָה בְּעֵינֵי יְהוָה
לְהַכְעִיסוּ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם : ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
בְּאָזְנֵי כָל-קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת-דְּבָרֵי הַשִּׁירָה
הַזֹּאת עַד תָּמָס :

ומפטרין דרשן ה' בישעיהו בסומן ג"ח : ע' אדני"ה
סומן :

אונקלוס

לְחַי יִתְּבֵל-סְבִי שְׁבִטִיכוֹן וְסִרְבִּיכוֹן וְאִמְלִיל
קְדָמִיהוֹן יִתְּפִתְנִמְיָא הָאֲלִין וְאִסְהֵד בְּהוֹן
יִתְּשִׁמְיָא וְיִתְּאֲרָעָא : כִּט אָרִי יִדְעָנָא
בְּמֵר דְּאִמּוֹת אָרִי-הִבְלָא תְּחַבְּלוֹן וְתִסְטוֹן
מִן-אֲוֹרְחָא דְּפִקִּידִית יִתְּכוֹן וְתַעֲרַע יִתְּכוֹן
בִּישְׁתָּא בְּסוֹף יוֹמָא אָרִי-תַעֲבְדוֹן יִתְּדְבִישׁ
קָמָס : ל לֹאֲרָנָא קְדָמוּהִי בַעֲבֹדֵי יִדִּיכוֹן :
ל וּמְלִיל מֹשֶׁה קָדָם כָּל-קְהַל דְּיִשְׂרָאֵל
יִתְּפִתְנִמְיָא תוֹשְׁבֵתָא הָדָא עַד דְּשְׁלִימוֹ :

פ פ פ

א אֲצִיתוּ שְׁמִיָא וְאִמְלִיל וְתִשְׁמַע
אֲרָעָא מִיִּמְרֵי פּוּמִי :

ב יִבְסַס כְּמִטְרָא אִוְלַפְנֵי יִתְּקַבֵּל כְּטִלָא
מִיִּמְרֵי בְרוּחֵי-מִטְרָא דְּגִשְׁבִין-עַל-דִּיתְאָהָר
וְכִרְסִיסִי

פ פ פ

ל ב א הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדָבָרָה וְתִשְׁמַע

הָאָרֶץ אֲמַרְי-פִּי :

ב יַעֲרַף כְּמִטְרָ לְקַחֵי חוֹךְ כְּטִל אֲמַרְתִּי
כְּשִׁעִירָם

רש"י

עליהם ואף בחייו כגמו קודם יום מותו (ס"א כיום מותו) לקיים מה שאמר (קהל'ה) אין שלטון כיום המות : ואעידה בם את השמים
ואת הארץ : ואת כבוד העיד למעלה (דברים ל') העידותי ככם היום וגו' אתם לישראל אומר אבל לשמים ולארץ לא אומר ועכ"ל
לומר האזינו השמים וגו' : (כט) אחרי מותי כי השחת השחיתו . והרי כל ימות יבואע לא השחיתו שאלמר (הושע ב')
ויעבדו העם אתה כל ימי יבואע מלאן ש'למידו של חדם תביב עליו כ'י' כל זמן שיהושע חיה נראה למטה כאילו הוא חי :

חסלה פרשת וירך

(א) האזינו השמים . שאני מתרה ככם כישראל ותהיו עדים כדבר שכן אמרתי לכם שאתם תהיו עדים וכוונת שמע הארץ .
ולמה העיד ככם שמים וארץ אחר משה חזי כ"ו למחר חזי עת אם יאמרו ישראל לא קבלנו עלינו הכרית מי בל ומכח"ס
לפיך העיד ככם שמים וארץ עדים שהן קיימים לעולם ועוד שאם יזכרו וכו' העדים ויתנו שטרם נגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה והשמים
יתנו טלם ולא יתחייבו תהיה כהסיד העדים תחלה (דברים י"א) ועל דעת המזים ולא יהיה נוסר והאדמה לא תתן את יבולה ולא"כ
ואכדתם מהרה על ידי האומות : (ב) יערף כמטר לקחי . וזהו ה' העדות שיעידו שאני אומר כפיכס תורה שנתתי לישראל שהיא
חיים לעולם (ספרי) כמטר הזה שהוא חיים לעולם כאשר יערפו השמים טל ומטר : יערף . לשון יטיף וכן (ההלויס"פ) יערפו דמין
יערפו טל (ח) : תולכטל . (ספרי) שהכל שמחים בו לכי שהמטר ישבו עמכם לבריות (ס"א יש עמכם בו) כניק הולכי דרבים
ומי שהיה בורח ונלתיין : כשעירום . לשון רוח סעירה כתרומתו כי וחי מטיף עה פרופות כללו מחוקקן את בעמכם ונגדלין אותם
אף דברית ונגדלין את לומדיהן : וכרביבים . טיפי מטר וכראה ליעל שם שורה כמך נקרא ריבס כמדהלת אומר (בראשית כ"א)
רובה קשת (כ) : דשא . ארכמי"ן עטיפת הארץ מוסס בירק (ג) : עשב . קלח אחד קרוי עשב וכל מין ומין לעמנו קרוי
עשב

באר רחובות דקרוקי רש"י

(א) משום דזרע ערף על הרום ומשע על גר שחורו הנאר כמו כי עס קשה עורף הוא דלא יתכן כאן הולך לפרש שהוא לשון נטיפה
(כ"ל"ח טריפין) :
(ב) משום דזרע זרע ערף לשון ערף על ענין שער עינים דלא יתכן כאן הולך לפרש דזה הוא ענין רוח סעירה ותתחלף הש"ן
שנאלית . כסמ"ך :

ק"ן

בהון ית שמיא ויה ארעה : כט ארום תפימת דמן פתר דאימות ארום חקלא תחבלון עובדיכון ותשעז מן ארתא
דפקודית ותבון ותאבד יתכון בישתא כסוף וימנא ארום תעבדון דכיש קדם ין לארעא קדמוי : ל ומליל משר
במשמע כל קהלא דישראל ית פתגמי שבתא תדא עד די שלימו :

פ פ פ

ירושלמי

פין דקטא קיציה דמשה למספקתא מן ג עלמא אמר
הא אגא מסתיד בעלמא האילין מילא דלא טעמא
טיתור מסתיד אגא בהון שמיא וארעא דלא טעמין
מיתור בעלמא דהון כרם סופיהון בלנין לעלמא דארתי
דכן הוא מפרש ואמר טולו לשמיא עיניכון ואספקדו
לארעא מלרע ארום שמיא כהננא ומסון וארעא
כלבישא מכלי כרם אגא עתיד בראי שמוס דהון
וארעא דרתא ישעיה נביא בד הון מתנבא בכנישתהון
דישראל עד דהון רחיק מן שמיא וקריב לארעא יתב
שמיעתא לשמיא וציתא לארעא דכן הוא מפרש ואמר
שמיעו שמיא וציתו ארעא ארום מימרא דין אמר משה
נביא בד הון מתנבא בכנישתא דישראל עד דהון
קריב לשמיא ורחיק מן ארעא יתב ציתא לשמיא
ישמיעתא לארעא בן הוא מפרש ואמר ציתו שמיא
ואמליל ותשמע ארעא ממלל דפמי :

האזינו א והוה די קטא קיציה דמשה נביא
למתנבשא מנו עלמא אמר כלביה ליתנא
מסתיד בעמא דהון סתרון נטעמין מיתורא בעלמא דהון
אגא מסתיד בהון סתרון דלא טעמין מיתורא בעלמא
דהון כרם סופיהון לאתרתא לעלמא דאמי ישעיה נביא
בד הנה מתנבי בכנישתהון דישראל יתב שמיא לשמיא
וציתא לארעא מן בגבל דהון קריב לארעא ורחיק מן
שמיא כרם משה נביא בד הון מתנבי בכנישתהון
דישראר יתב שמיא לארעא וציתא לשמיא מן בגבל
דהון קריב לשמיא ורחיק מן ארעא דהון קריב ציתו
שמיא ואמליל ותשמע ארעא ממלל פמי :
ב יקוף על טרודיא היך מטרעא ספחא אולפני
ותתקבל בקעא על מקבלי אולפנא היך טלא ממללי
דילי ברביעות רוחי מיטרא דמינמין על רותאן בירת
טרעשוו נכרסיון לקישיו דמנווין צמחוני ארעא
בירתא דניסן :

יכפס על בני ישראל במטרא אילפן אויביהי תקבל עליהון ברענא בטלא מימר פומי כרותיא דמנשכוני עד
עשבא ונרסיס דמלקושא דנתהון ומרבויון ציתא דארעא ברתא דניסן :

באר רחובות דקדוקי רשי

(ג) יאין ביוכת רש"י לומר שהייתה שתיכה משורש אחד דהו לינו כי כפלת רכיבים הוא השורש רבב וכפלת רובה קשת הוא השורש
רבח אלא כוונת רש"י לומר שהם שני טרשיני ועניינם ענין אחד והיינו טיפוסטר : דכר

רשבים

(ג) הערה - סגור דכרס קרוי שירה : האת כרסת האזינו שחציה עליהם פורענות לכשיעברו על כמות ויכינו כי כמקאתם לקו :
חסלה וילך מיסוד רכיננ שמואל
(ד) השמים - להפרע מישראל אסיטטו - כדכתיב ועבר את השמים וגו' : (כ) יערוף כמטר : אס תקבלו דכר
תוכתי

מכלל יופי

דומה הוה וכמכלל בא נויוד הסדר בועש שלא כהנהגות
פ"ט ויבא כנה המדבר פעמים כנו ויוד ונשי שבנו בעורני
להפארת המלה : (כט) (פשתיתח) פירוש השחיהון
דרכם ומעשיכם : וקראת הומרה הא הקבירה
כתיבה הנה האלף ובא כמשקל ועשר אר
(*) (*) (*)
התבואה : (ל) (חמס) מקוף בשורק :
לב האזינו (א) (האזינו השמים) פירוש רש"י
און : (השמים) - ההא הא דקראת
(ב) (יערף) - פירוש יול : (לקתו) - עניט כדע :
(כשעירים) - יקראו הגשם הוק : (וכרכיבים) - הוא
מך 44 המטר

בשעירם עלי דשא וכרביבים עלי עשב : וברסיסי מלקושא דעל עשבא : ג ארי
 ג כי שם יהנה אקרא הבו גדל לאלהינו : בשמא דני אנא מצלי הבו רבותא קדם
 ד הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט : אלהנא : ד תקיפא דשלמין עובדותי ארי
 אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא : כל אורחתיה דינא אלהא מהימנא דמן
 ה שתרת לו לא בניו מוקם דור עקש : קדמוהי עולה לא גפיק מן קדם דובאי
 ופתלתל : ו ה ליהנה הנמלוד זאת עם : וקשיט הוא : ה חבילו להון לא ליה בניא
 נבל ולא חכם הלוא הוא אביך קנך הוא : דפקהו למענתא דרא דאשניאא עובדותי
 שני עשה ויבונך : ז זכר ימות עולם בינו : ואשתיאא : ו הא קדם יי אהון צמליך
 הוא אבוד ואת דיליה הוא עבךך ואתקנך : דא עמא דקבילו אוריתא ולא חבימו הלא
 שנות

ה' רבתי
 והוא היבנה
 בפני עמית

דר

רשיי

עשב : (ג) כי שם ה' אקרא - הרי כי משום כלשון כאשר כיוו (ויקרא כג) כי תכחול אל הארץ כשאתה ואזכיר שם ה' אתם הבו
 גדל לחלבינו וכרכו שמו מלאן אמרו שעונין ברוך שם כבוד מלכותו אחר ברכה שבתקדש (הענינה טז) : (ד) הצור תמים פעלו -
 אב"ע שהוא חוק כשיביא פורענות עלי עוכרי רצונו לא בשטף הוא נכיה כי אם כדון כי תמים פעלו : אל אמונה - לשלם לנדיקים נדקתם
 לעולם הטל וא"ע"פ שמאחר את תגמולם סופו לאמן את דבריו : ואין עול - חף לרשעים משלם שכר נדקתם בעולם הזה : צדיק וישר
 הוא - הכל מצדיקים עליהם את דינו וכן ראו וישר להם צדיק ומי הכרות וישר הוא וראוי להצדיקו : (ה) שחרת דרו וגו' -
 כתרונות חבילו להון ולא ליה (ד) : בניו מוקם - בניו היו והשפתה שהשתינו היא תומם : בניו מוקם -
 תומם של בניו היה ולא תומם : דור עקש - עקום ומועקל כמו (בויכ"ג) זאת הישרה יעקשו - וכלשון משנה חולדה
 שטינה עקומות ועקוצות (ה) : ופתלתל - אנטורט"ליים כפתילהזה שגודלן חותו ומוקיפין אותן סביבות הגדיל :
 פתלתל מן התיבות הפפולות כמו ירקרק אדמדם סחרחר פגלגל : (ו) הלא הגמלוד זאת - לשון תימה וכי לפניו אתם מעצבין שם
 בידו ליפרע מכם ושהיטיב לכם ככל השוכות : עם נבל - שטחאו חף בעשוי להם : ולא חכם - להכין את הנולדות שיש בידו להיטיב
 ולהרע : חלא הוא אביך קנך - שקנאך שקנך כקן הסלעים וכארץ חוקה שתקנך ככל מיני תקנה (ז) : הוא עשך - אומה
 באומות : ויבונך - אחרי כן ככל עיני בסים וכן חכם כהנים מכם נביאים ומכם מלכים כרך שהכלתלוינו (ז) : זכור ימורת
 עולם

באר רחובות דקדוקי רשיי

(ד) דברי האונקלוס והוצרך להוסיף בפסוק משום דאם לא נוסף בקרא כלום יכיה משמעוכי השתתם היתה חם ושלוש
 להקם"ה וזה אינו כי כבר נתייחס מטת מה תפעל בו ורבו פשעך מה תעשה לו לכן הוסיף האונקלוס מלת להון וגם מלת
 לא ואלא כתיב שחת להון ולא ליה (דער ישראל האט זיך זעלבין פאר דארטין אכרטיט אן אים) :
 (ה) משום דמלת עקש הוא על משקל אקד ואם כן אפשר לפרשו מלשון פעל עכר (ער האט ער קריאט) אכן לפי זה הו' לכותב
 רש"ל א"ו בני בלשון עבר ועוד כ"י ופתלתל לשון שם דבר על כורחך מלת עקש גם כן שם דבר הוא וזה
 שכתב עקום ומועקס וכיאר הכסוף אקש (אין פר קריינער ופתלתל אונ' אין גשטרויכלטר) :
 (ו) במלת קנך הוא השורש קנה והיינו ענין קנך זה
 שכללה ה"א דבסוף השורש ובשאר ה"א שתי אותיות שרשיות ק"ן א"ס כן אפשר לפרשו מלשון קן לטור זה ריוור רש"י במה
 שכתב שקנך כקן הסלעים (ער האט גנעקט דין און שטארקין פעלדין) וגם דעת רש"י במלת תקנה התי' ובתחילה לאושרשית היא
 רק נוספת לתואר השם וא"כ אפשר לפרש מלת קנך מענין תקנה על זה כתב רש"י שתקנך ככל מיני תקנה (ער האט פר ריכט דין זיט
 אליר האנט פר ריכטונג) משום דהי מונייהו ומפיקת :
 (ז) רצה לומר במלת ויבונך הוא השורש בון וענינו ענין רגל ויבונך (ער האט גביט דין) ומכאן רש"י ראהו מפסוק אחרי כן
 שמואל ה' כ"ד וענינו גם כן ענין רגל אחרי [ז] (וייל דיא זיך און גפוסט איווט) : וכדי להכין דבריו היטב
 קאחר רש"י עור בסיס [כ] כי דעת רש"י במלת בסיס [ז] לכיאר מלות אחרי [ז] כי מלת בסיס שגור בתלמודא כמו בסיס
 לדבר תיסוף ומשום דקשה לרש"י דלפי זה דאמרו כן במלת ויבונך היא השורש בון א"ס כן מ"ן אחרונה יעורא
 היא

ג ווי להון לבישיעא דקדברין שפאמרושא בגדיפין ארום
 משה דתנה דנהון דישאל לא ונהו אפשר ליה למדבר
 ית שקא קדישא עד דתנה מתניך פומיה בריש שירקתא
 בתמניו נתמשא אתין דתיגין עשרין ותה מלין וכן דבר
 דגין אמר ארום בשקא דין אגא מצלי ואתון עמא
 בית ישראל קבו אנור ירביקא קדם אלקתא :
 ד אמר משה נביא בר פלקית לטורא דסיני
 הקימ רבון כל עלמין וי מרבע יומא לארבעא חולקין
 תלת שעין עסיק באורייתא ותלת עסיק דניא ותלת
 ספרגה בן גבר לאיקא ונהו לקרוקם וקאוף ותלת
 ספרגם כל ברייתא דהבין כתיב תקיף דשלבין עיבדו
 ארום כל ארקהו דניא אלקא מהיקנא דמן קדמוי עולא
 לא נסיק דנפאי וקשיט הוא : ה תמלו עובדיהון
 טביא בגיני תבינא אשקפת מוקא קהון דרא עיקמנא
 דאשיגני עובדיהון ואוף פדר דניא דעלקטא אישפני
 עליהון : ו האפשר דלשום מישרא דין אתון גמלין
 דא עמא דתיון טפשיין וקבילו אורייתא ולא תבימו הלא
 הוא אכיוון דקנא נתכון הוא ברא נתכון ושקליל נתכון :
 ז אידקרו מן יומרא עלקא אהבונגו בשנתהון
 דכל בר נבר קרוו כספרי אכיתא ונתגו לכון ובספרי נביא
 וימרוו

אמר משה נביא ווי להון לבישיעא דמדרין שקא קדישא
 בגדיפין ארום לקד מן מקאבו ברוביא לית אפשר למינדקרא
 שקא מפרשא עד וכן דאגו אגרו קדוש קדוש קדוש
 תלת וקניו וקנהון זליף משרה וקא הנהו מדבר שקיא
 מסבל עד וכן דתנה מהניך פומיה בעשרון וקרא בילין
 דאגו סמניו ותמשא אמין וכן הוא מפרש נאמר האגו
 השמים וארצה כי שם ו אמר משה נביא בשקא דין
 אגא מצלי ואתון עמא ישראל חבר יקר ותושבתהא ורבו
 רוסמי מאלקתא :

אמר משה נביא בר פלקית לקרוקא חמית מן ריבון כל
 עלמין וי מרבע יומא לארבע חולקין תלת שעין עסיק
 באורייתא ותלת שעין עסיק דניא ותלת שעין עסיק
 ספרגם עלקא ותלת שעין מנוי גבר לאיקא תקיפא
 דשלבין עובדיה ארום כל אורקתיה דניו דקשוט אלקא
 מהיקנא וקשיטא ולית קדמוי עמר צדיק וקשיט
 דניא דהוא :

תמלו בגיני עובדיהון ולא קדמוי מתבלין אלא להון עד
 די תמלו מוקא איתתב קהון דרא עיקמא וסתלגא דשני
 עובדיו נאף סידרי עלקא אישפני עלוי :
 הא מן קדם וי תמלוי הך אוקא טפשא ולא תבימא
 תלא הוא אכיוון דבשמיא דקנא נתכון דהוא ברא נתכון
 ושקליל נתכון :

אידקרו יומין ימות עלקא אהבונגו לשני בקר בר נבר שאילר לאכתתכוון דכקכניו מניכוו באורייתא ונתגו לכון
 תבימין וימרוו לכון :

רשב"ם

תנחתא ויגלו לכם כמער : (ג) כי טס א' אקרא כאשר אספר לכם גבורות שעה לכס הקב"ה והטובות שגמול לכם וגם הוא זדיק כמה
 טיעזא לכם - גס אתם סבוגול לאלהינו היו מודים על האמת : (ד) הנור תמים פעלו שירא וליעד היא - לפיכך מדכרת השירה
 אחר מיכא לישראל מורעניות טחאתם : הנור תמים פעלו ככל פורענות שהביא עליכם זדיק וישר הוא כמו שמפרש והולך שהטיב לכם ממה
 עמינים - והם - וישמן וסורון ויטש אלוה עשהו : (ה) שחת לו - שחת ישראל לעצמו כדכתיב מיחתך ישראל - כי כי כעורך - הוא גרם
 לעצמו השחתה (לו) - (כ"ג גרם ל"ה) כלומר ולא לאחר כניו מומם - מומם הוא כפל לשון של שחת ישראל כניו של הקב"ה הם עשו
 מום בעצמם פדכתיב כי נשחתם בהם מום סם : (ו) תגולו וזאת - בתמיה - לעבוד אלהים אחרים : קנן קנה אותך - שפדאך
 עבית עבדים : (ז) זכור ימות עולם : כטרם נולדתם הכון לכם

מבלל יופי

המטר החזק : (ד) (הצור) - לחוזק הצורים כנה האל
 בצור כי אין לדמותו אלא למעשיו והוא דרך העברה :
 (ה) שחת לו - כוונתם והטעם לנכסם ואף על פי שהו
 לשון יסדלמי כן מנהג הלשון כיון זכור ימות עולם
 כינו שחת דור ידור זפיהו הכתוב כי ישראל כפסעיהם והם לא כניו
 כי אינם סוורים וזאת איהם מומם שחת להם כי הם דור עקש
 ופתלתול - והנכון בעיני שמלת לו שאל הטעם ופירושו כי מומם

לא שחת לו כי אם לכניו שהם דור עקש ופתלתול וכן מרגס חנקלום
 חכילו להון לא ליה :
 ופתלתל - חאר בהכפל העין והלמד : (ו) ה' ליהוה ז
 זאת המלה נשהנו הנועותיה בפתח ההא
 והלמד בשוא נח והאלף נקראת בשוא נע והיה כמשפט
 המלה ההא בשוא ופתח כמשפט של הא התפוח והלמד
 בפתח והאלף נחה כפיכל המסרת כל לשון ארנות עש
 בוכל

ירושלמי

באחמדיה עיליך אומיא בפרשותיה לשני בגי' אילנא
קבע תחומין לאומיא למען שבטיא דבני ישראל :

ארום לחלקא דין אנון עמיה דבני ישראל דבית יעקב
עבד אתמגתיה :

ארבע עתוין טעין בארעא מדברא וקבדוהא דליל
ישמוין אחיף עלירון עגני יקר שקבניהא אליף יתרוון
עשרתי דקבניא נטר יתרוון ועיני יתרוון היך דשביקא
נטר עיניא :

קנישרא דמעיר על מיניה ועל גזלוי הוא מתסתף פקם
בנפוי וטען יתרוון וסבל על תקוף אכרוי :

ויקרו לכוני : ח צאחמגתיה עלאה עלסא
לעממיא די נקור מבניו דגת באפרשותיה מתקבין
ולישניו לבני גשא בקרא דפלגותא בי היא זמנא דכא
פיצתא עם שובעין מלאכיא דברבי עממין דאדוקלי
עמטוון למחמייא קרתא רבי רבי זמנא אקיס תחומי אומיא
בסכום קנינו שריקעין נפשקא דישראל דנחתו למצובים :
ט וכוין דנפר עמא קדשא בפיצתא דמארי
עלמא פתח סיקאל פרמיה ואמר ארום חולק טב דשום
פיקרא דין עמיה פתח בקריאל פרמיה בתרשיקתא ואמר
דכית יעקב עבד אתמגתיה : ארבע יתרוון שריין
במדברא בעדייוח אחר דמקילין שידין וידרוון ובית צחוקא
אנון עלירון שבועתי עגני אקריה אליפינון ות אויב' רעה
בטריגוון היקמא דשביקא נטרא קבי דעיוניה : יא היך
נישרא דמעורר ומתיש לשרבמיה ועל תמיוו כחופף

כוין

ורשבים

נחלתם : (ח) בהנחל עליון גוים שתון להם נחלות - בהפרדו בני הדם - אחר מיתת נח וכו' אחרים שפתיבסס - חסס נפיד
איי הגוים איש ללשונו - חסס תמלא שהיב נכולת עמים - בני כנען שנים עשר כנגד חספד בני יעקב שהיו שנים עשר - שתמלא כנען
וי' א' כניו שנים עשר וכתובים סס ויהי גבול הכנעני תיזון וגו' לפי שכל חילוי היו לישראל חכל ככל שאר בני נח לא פירש פהס טוס גבול - ושא
מלאתי כזה פנים כמדורס למספר בני ישראל כי כנען וכניו כוון כן שנים עשר הם : (י) יתאלהו כמון ומלא להם - הקס"ה כמלא להם :
הקס"ה היה סיפוק שלהם : יסוכפנוו כמלאכיו ששטרום - כדכתיב (לנו ולאכין סבי יחנה) (כק"ש גרס חונה מלאכה' סכיכונג') -
דמחפש כהיקף עננים חינו - כי לפי הפסח חין הענין חלא לעמוד עין לפניהם כדכתיב הולך לפניו כעמוד עין לנחותם הדרך - ועוד כי
ירכבו כפילו של יסוככנהו : כלישון עינו - ירכבו הקס"ה לישראל כמו (כלישון) (כק"ש גרס חלישון) ששומר את העין הוא הכשר סכפף
על העין שקורין פלפלי"דח - ולפי שמכסה את העין ומוחסך אותה בקרא חישון וכמהו שומרני כלישון וכת עין - כמנע כככת עינו הוא
שקורין פרו' כילא טרוחין כה : (יא) יעור קנו - מעוררו ומעננו חמקונו - לשאתו על אברתו - כמו העורתי מנפון וילת - סמ
קעיר

מכלל יופי

ובכל לא מפיק אלף ובאת המלה כולענין מורה על סודרה
ולענין זה יש כתיבה הזאת שנוי אחר שלא נמצא כזולתה
שתהא נכתבה יחידה סוף סי' כ"ב : (אכיד קנד) - יש קנין
שאין שם מכירה ולא דמים כמו זה והדומים לו : (ח) ב'תחל'
פועל יוצא לשנים פעולים :
בהנחל עליון גוים - הטעם כלאר הנחיל' את הארץ לגוים
כדור הפלגה שהפריד בני הדם כי כן כתוב ומלאה
נפרדו הגוים הככ אז הטיב נכולת העמים ולא חבדם לגמרי כמו
שהיו חייבים למספר בני ישראל כשכילכני ישראל שהיו עתי מספר
והיו עתידים לנחת מהם כי חלק ה' עמו - ודכותינו' לא חמרו שכדור
הפלגה הניב ה' נכולת העמים למספר בני ישראל שבעים נפש שירדו
למזרים וכן שבעים חומות ובלהם שבעים שרים המנהיגים אותם
ונשפיעים עליהם ולקח לחלקו את ישראל כי הוא לכדו ימנו ואין
עמו אל נכר לא עשה כן לכל גוי :
(ח) (צב) - כמו יציב ורוא עחינן במקום עבר ולדעה
דבי יחזרה הוא מקור מן הדגוש ענין העמדה :

(יו"ד) (ילל) - קרא שם
יללה למדבר לפי שהמקום
החרב ותישם ישמעו כו
קול הרחוקות חנושבות כו
בקול יללה : (ישמון) - שם
מענין שמכרה : (כאיש)
עינו - פירוש כת עינו וקרא
כו מפני שנראית בה צורת
איש וכתב הריק"ס כי אמר
אישון להקטין לפי שצורה
מראה בעיקר מנה פמו שבהן
וכן האמישון או נקראו כו
מפני שהיא שחורה כמו
מל' א' באישון לילה ואילה
שפירש כשחורה הלילה :
(יא) (קט) - ר"ל אפרקתי
קנו

45 מה (י) (י) (י)

דברים לב האזינו

יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו וְיִקְחֵהוּ יְשָׁאֵהוּ עַל-אֲבָרְתוֹ :
יֵב יִהְיֶה בְּרֵד יִנְחֵנוּ וְאִין עִמּוֹ אֵל נֶגֶד :
יֵג וְיִרְבְּהוּ עַל-בְּמֹותַי אֶרֶץ נִיאָב-
תְּנוּבַת שְׂרֵי וַיִּנְקְרוּ דָבִשׁ מִסְלַע וְשֵׁן
מִחֲלָמִישׁ צוֹר : יֵד חֲמַאת בְּקָר וְחֶלֶב צֹאן
עַם-חֶלֶב בָּרִים וְאֵילִים בְּגַן-בִּשְׁן וְעֵהוּדִים
עַם-חֶלֶב בְּלִיֹּת חֲטָה וְדַם-עֵגֶב תִּשְׁמַר-
חֶמֶר : טו וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן וַיִּבְעַט שְׁמֹנֶת
עֲבִית כְּשֵׁית וַיִּטַּשׁ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוֹר
יִשְׁעָתוּ

שלישי
ר' יצירה

אונקלוס

עַל-תְּקוּף אֲבָרוֹתַי : יֵב יִי בִלְחֹדֵיהוֹן
עֲתִיד-לְאֲשָׁרְיוֹתְהוֹן-בְּעִלְמָא-דְּהוּא-עֲתִיד-
לְחַדְתָּא וְלֹא-יִתְקִים קְדָמוֹתַי פּוֹלְחַן טַעֲנָאן :
יֵג אֲשֶׁרֶנוּן עַל-תּוֹקְפֵי אֶרְעָא וְאוֹכְלִינוּן
בִּיזַת סְנְאֵיהוֹן וַיִּהְבֵּי-לְרוּן בִּיזַת-שְׁלִיטֵי-
קָרוּן וְנִכְסֵי יִתְבִּין-בְּרִבִּין תְּקִיפִין : יֵד יִהְבֵּי
לְרוּן בִּיזַת-מַלְכֵיהוֹן וְשְׁלִיטֵיהוֹן עַם-עוֹתֵר
בְּבִרְבֵּיהוֹן וְתִקְפִיהוֹן עִמָּא-דְּאֶרְעָרוּן
וְאַחַסְנִתְהוֹן עַם-בִּיזַת חִלְיָהוֹן וּמִשְׁרִיתְהוֹן
וְדַם-בְּבִרְיָהוֹן אֲתִשְׁדֵּ-כִמְיָא : טו וְעִמֵּר
יִשְׂרָאֵל וּבְעֵט אֲצִלְחַת תְּקוּף קִנְיָא נִכְסִין וְשִׁבְק פּוֹלְחַן-אֱלֹהֵי דְעַבְדֵיהּ וְאֶרְגֵּי קְדַם-

תקיפא

רשי

צלטראות מיד (שמות י"ד) ויסע תלאך האלכיס וגו' ויבא בן חמנה חלרס וגו' : (יב) ה' ברד - ה' אכדו זכטח נכנס כמדבר :
ואין עמו אל נבר - לא היה כח אחד מכל אלהי הגוים להראות כחן ולהלחם עמם - ודמותו דרשוהו על העתיד וכן תרגם אונקלוס
וזני אומר דברי תוכחה הם להעיד המים והארץ ותהא השירה להם לעד שסופו לסגור ולא יזכרו הדאשנות שעשה להם ולא הטולדות שהיו
עתיד לעשות להם לפיכך לרוך ליטב הדבר לכלן ולכלן וכל הענין מוסק על זכור ימות עולם כינו שנות דור ודור ק' עשה להם וכן עתיד
לעשות כל זה היה להם לזכור : (יג) ירבעהו על במותי ארץ - כל העוקר את רגליו : ירכיבוהו וגו' - על שם שארץ ישראל
גובה מכל הארצות : ויאכל תנובות שרדי - אלו פירות ארץ ישראל שקלים לטוב ולהתבזל מכל פירות הארצות : ויניקוהו רבש מסלע -
מצפה האחד שאמר לבנו כמי כמי הכא לי קליעות מן החכית הן ונמא דבשנף על פיה חמר לו וזו של דבש הוא חמר לו הפקע ידך לתוכה וזאתה
מעלה קליעות מתוכה (ספרי) : ושמן מחלמיש צור - (מנחות פה) אלו עמים של גוש חלב : כמותי ארץ - לשון גובה :
שרדי - לשון עצה : חלמיש צור - תקפו וחוקו של סלע כשאינו דבוק לתיבה שלא תזיז נקוד חלמיש וכשהוא דבוק נקוד חלמיש (י) :
(יד) חמאת בקר וחלב צאן - זה היה בימי שלמה ש' (מלכים א' ד') עשרה בקר כרישים ועשרים בקר דעיומאס לאן : עם
חלב כרים - זה היה בימי עשרת השבטים שנאמר (עמוס ו') אוכלים כרים מצאן : חלב כליות חטה - זה היה בימי שלמה שנאמר
(מלכים א' ד') ויהי לחם שלמה וגומר : ודם עגב השתה חמר - בימי עשרת השבטים (עמוס ו') הושתה כמורקין : חמאת
בקר - הוא שוין הנקלט ע"ג החלב : וחלב צאן - חלב של צאן וכשהוא דבוק נקוד חלב כמין כחל חלו (יא) : כרים - כבשים :
ואילים - כחממעו : בני בשן - שמיים היו : כליות חטרה - חטים שמוס כחלב כליות וגסין ככוליא : ודם עגב - היה שותה
טוב וטעם יין חמום : חמר - יין כלשון ארמי (יב) : חמר - אין זה שם דבר אלא לשון משכב טעם וי' נוש כלעו - ועוד יש
לפרש שבי מקראות הללו אחר תרגום של אונקלוס אשר יטון על תוקפי ארעא וגומר : (טו) עבית - לשון עובי : כשית - כמו כשית
לשון (איוב טו) כי בטה פניו בחלבו כהדם ששמן חמטנים וכסליו נכסלים מחחק וכן הוא חומר (שם) ויעש פיהו עלי כסל : כשית - יש
לשק קל כלשון כסוי כמו (משלי יב) זכוסה קלון גרום וחס כתב כסית דגש היה נשמע כסית את אחרים כמו כי כשהפניו (יג) : וינבכל
צור

באר רחובות דקרוי רשי

אמר על זוס השכת מערב עד בקר ושבתון על התוספת שמוסיפין מחול על קודש וכן האמינו וכו' ע"ש :
(י) כבר הודעתך דמדרך המקדש להשמיט מלת של ומסרונה משתלמת בליוה שינוי כנקודה וזה נקרא דכוק כי תמיד אותה התיבה
סבה אותה השינוי דכוקה ורהוטה לתיבה שאחריה וזה שכתב רש"י כשאינה דכוקה נקוד חלמיש קינן תחת בלמ"ד וכשהוא
דכוקה נקוד חלמיש תשתנה הקינן לשון וכלו כתיב חלמיש של צור (שטארקייט פון פעלון) וזה
וחוקו של צור :
(יא) גם כאלן הודיעך רש"י ענין הדבקות ורצה לומר אלן לא היה דבוק חיס נקוד חלב כשני קמנין אבל עפשו שנעמה ונקוד חלב הוא
דכוקה שאלו כתיב חלב של צאן :

ירושלמי

לכלחודיהו אשירי עתהו ולית ביניהו עליה מילתו נקרי :

אדקבינו על במסא דארעא ואיכיל יתהו עללת פגנתי מלקו ואיניק יתהו דבש מו כיפא ומשח יתהו מו כוף שמיר טיגרא :

בפיכי תירין ושמיני עאן עם טוב דפטימיו ודיקרין בני דתניא ונדיו עם שקניהו דחטיא אמר משה נביא אין גשריו הינו בני ישראל מאורא ואורייתא מו ענבא הקא יתנו שתין פוס בתמר :

ואכלו דכירי ושורין ובעשו ועתרו וקררו ואצליתו וקנו גכסין ושקרו מימר אלהא דיקרא יתהו וקפרו דבתלא תקיפא דיפק יתהו :

כדון שכינמיה מעורר דמשינתהו דישראל וקפא עליהו טול שכינמיה ויהיבמא דנישרא פריס גרפוי ער כנוי וטעין יתהו וסביל יתהו ער איברו דיו טענינו וסבלינו ואשרינו על תקוף ברבי ארעא דישראל : יב מימרא בני כלחודיהו אשרינו בארעהו ולא משרי כניהו פלחי פולקנא נקראה : יג אשרינו על פרכי ארעא דישראל ואיכיל יתהו פגנתי עללת תקלהא ואניק יתהו דבקשא משיקא דמתבכין על ביפיו ומשחא מויתקא ומבלבבין מטערין תקיפין : יד יתב להו לונאי שמיני תירין מו בית מלכיהו ותלבא מבכירי עניו מו ערי שלטניהו עם טוב פטימין ודקרין בני דעניו שקניו מטתנו ונדאין אמר משרה נבוא אין גשרין הינו עמא בית ישראל מאנומא דאורייתא אמתא עלי כנכיא דיתוון נגריי חטיהו היך כולנו דתורי בתמר סומא מו ענבא חד מסקין בור חד : טו ועתרו בית שראל ופתו אצלחו תקוף קנו גכסין ושקרו פוקרו אלהא

באר רחובות דקדוקי רש"י

(יב) משום דאין לומר דאלת קמר הוא סע דבר (כל' אוניון) והיא סע כן כליון כמשמע ואפילו הגרוע תקשה מה הוא סע ארץ ישראל דמשכח להס שהיה להס יין והלא כשאר חרצות גס קיס להס יין אלא ודאי הוא לשון משוכח ורצה לומר שש התואר קמר (אין ווייניג) והיינו דמשכח חרץ ישראל כי היין שכרך משוכח יותר מכשאר מדינות : (יג) רש"י מודיעך כאשר הכ"ף במקוץ והש"ן בלתי דגש כמנחה או הוא לשון קל והיינו פועל עומד כעצמו קשית (דוא כאשר דין ועלכין כדעקט) אבל כשהכ"ף כמדיקודגש תוך הש"ן או הוא מלשון כדר וסיימו פועל עולת קשית (דוא כאשר אין אהרן כדעקט) :

רצה

רעב'ם

מעיר עליכס כמחויא חנוקס לתקום קודא חונו לשון הערה : (יב) ה' כדר - הוא לנדו הוילא מחננים והולך אותם לא"י : (יג) על כמותי ארץ - כמותי ארץ - ארץ ישראל גבה מכל הארצות : דכש תמרים - זשמן זיתים שנדלים על ההרים : (יד) תחלת בקר - לפי הפשט ארץ זבת חלב וכסר הרבה להס לאכול : חלב פריס אילים מדבריות המשיטמים כמראה כדכתיב ירעה מקבך כר נרחב וכן לשון כרים הנאן דוגמת סוף הפסוק - ועמקו יעמקו כר הכרים של תבואה לכשו את הנאן מלחיים נאן לרעות בהם - זק ואויביה' כיקר כרים כמניעת מדי תבואות שחשדן דגש אחד ממון לקצר בעוד לילה : כלו כנשא - כלו כשריפת אש וסוסן משמירין ואתיך רחיתך בקלירן כרשעים תמילה מנלמים כתבואת כרים ויהפך לילה וידכאו : (כ) שגורם כיקר כרים כמניעת זכובי כלו

מזל יופי

קנו : (ירחף) - עין נדגור ותנועה : (יב) (קדר) - אינו האר אבל הוא שם היחידות ויבא כענין בטח כי השוכן בטח הוא עשבי יחידאין צריך להרבות אישים לעזר שיהיו עמו לפיכך אמר כדר יתנו : (יג) (ירמברז) - על דרך משל : (מחלמיש) - צור - סוסן רוצה לומר (יג) תנובות עין יציאת מחוק הצורים : (יד) (עס) הפירות והעשבים

וניזולס וסדי כמו שדה ונהפכה חלב) - כמו שהחלב מכחר סק"א לעד פראית על משקל הבשר קראו למבחר כל דבר ולכי דוי : חלב על דרך ההשאלה (כר' זרתהטה) - על דרך השאלה כי נגדרי ההטה דומות לכליות : (חמר) - הרגום יין חמרא ורמה אותו לרוב חשיבות וארמי מות היין מכמו דארום בלשון ערבי אחמאר : (טו) (גיבעט) - ררך הכעיסה

ישעחו : טז יקנאו בורים בתועבת
 קדש יבעיסהו : יז יזבהו לשדים לא אלהים
 לא ידעום חדשם מקרב באו לא שערום
 אבותיכם : יח צור ילדך תשי ותשכח אל
 רביעי מחלקך : יט וירא יהוה וינאץ מבעס
 בניו ובנתיו : כ ויאמר אסתירה פני מהם
 אראה מה אחריתם כי דור תהפכת המה
 בנים לא אמן בם : כא הם קנאוני בלא
 אל קעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא
 עם בני נבל אכעיסם : כב כי אש קדחה
 באפי ותיקד עד שאול מחתית ותאכל
 ארץ ויבלח ותלהט מוסדי הקים : כג אספה
 עלימו

תקיפא דפרקיה : טז אקניאו קדמוהי
 בפולחן טענאן בתועבתא ארגו קדמוהי :
 יז דבחו לשדין דלית בהון צרוד דחלן
 דלא ידעונין חרמן דמקריב אתעבידא לא
 אתעסקו בהון אבתכון : יח דחלת
 תקיפא דברך אתגשימא שבקתא פולחן
 אלהא דעבדך : יט וגלי קדשי ותקיף
 רוגזיה מדארגו קדמוהי בנין ובני :

כ ואמר אסלק שכינתי מכהון גלי קדמי
 מהייתי בסופיהון ארי דרא דאשניו אנון
 בניה דלית בהון הימנו : כא אנון אקניאו
 קדמי בלא דחלא ארגו קדמי בטענותהון
 ואנא אקנינון בלא עם בעמא טפשא
 ארגיונון : כב ארי קידום תקיף באשא נפק מן קדמי ברנו שיצי עד שאול
 ארעיתא אסיף ארעא נעללתה ושיצי עד סיפי טוריא : כג אסיף עליהון בישן

רשי

מכתשי

צור ישועתו . גבהו וזכו וכוונתו שאלמר (יחזקאל א') אחריהם אל הבלה' וגומר אין נכול גדול מזה : (יז) יקנאוהו . הכעירו
 חמתו וקנאוהו : בתועבות . כמעשים תעובים כגון משכס וכוור וכשפים שנאמר בהם תועבה : (יז) לא אלוה . כתרנונו לית
 בהון צרוד חילוכיה בהם צרוד לא היתה קנאה כפולה כמו עכשו : חרשים מקרוב באו . (ספרוי) אפילו האומות לא היו רגילים בהם
 נכרי שהיה הוא חותם היה אומר זה נלס יהודי : לא ישערום אבותיכם . לא יראו מהם לא עמדה שצרתם ומגיהם דרך שערות האדם
 לעמוד מחמת יראה כך נדרש בספרי ויס לפרש עוד שערות לשון (ישעיה יג) ושעירים ירקדו עם שעירים הם פדים לא עשו אבותיכם
 שעירים הללו : (יח) השי . תשכח וירכותינו דרשו כשכח להטיב לכס אתם מכעיסין לפניו ומתשוח כמו מלהטיב לכס (יד) :
 אל מחוללך . מונוחך מרחם לשון (תהלים כ"ט) יחולל חילולות (שם מ"ח) חיל טיולדה (טו) : (כ) מוח אחריהם . מהתעלה
 בהם כסופס : כי דור תהפוכוה המה . מהפכין רגלי לכעם : לא אבונו בם . אין גדולי נכרים בהם כי הוריתם דרך טובה וסרו חמתה :
 אבונו . לשון (אסתר ב') ויהי אמונו נוד רטורה טלעו . ד"ח אמונו לשון אמונה כתרנונו ואתו כסיי נעשה ונשמע ולשעה קלה בטלו הכסותם
 ועשו את העגל : (כא) קנאוני . הכעירו חמתי : בלא אל . בדבר שאינו אלוה : בלא עם . באומה שאין לה עם שנאמר
 (ישעיה כג) הן ארץ כשדים זה העם לא היה כעשו הוא אומר (עובדיה א') כווי אתה מאד : בניו נבל אכעוסם . אלו הכופרים וכן הוא
 אומר (תהלים יד) אחר נבל כלכו אין אלהים : (כב) קדחה . בערה : והיקד . ככס עד היסוד . והאכל ארץ ויבולה .
 חרשם ויכולה : ותלרטה . ירושלים המיוסדת על ההרים שנאמר (שם קנה) ירושלים הרים סביב לה : (כג) אספה עלימו

באר רחובות דקדוקי רשי
 רעה
 לומר כחלת השי הוא השורש נשפה וחסרה הנון כדנה על הרוב וכלו כתיב הנשפה והתי"ו סימן לעתיד והיונו עתא
 מוקום עבר וענינו ענין שכהה חשי (האשטו פר נעשין) אכן לרבתינו הוקשה הדבר לומר שיהיה עתיד
 כמקום עבר דאם כן לכתוב לשון עבר כהדוא לכן דרשו עתשין כוחו וכו' ושנונו' ל' התי"ו שרשית חלשון פ"ש כוחו :
 דלא תטעה לומר דמלת מחוללך היא מענין התחלה ויהיה משמעו אל מחוללך (גאט האט אן דיר אן גהויבן) והיי"ל שהיית
 אתה רחשית נחמלת הברואים ונחמית כריתת לאדם היא נחמלת לבל הברואים לכן הולך לפרש דמלת מחוללך היא מענין
 הונחת

אלהא דברא יתהון וארציו קדם תקיפא דפרקטין :
 טו קטני ימיה בפולחנא נוכביא במרתקתהון ארציו
 קדמוי : יו יבנהון למענה דקמילין קשידיו דלית
 בתו מדעם דערין טעונו דלא אתעסקי בהון אבהתכו :
 יח בחלת תקיפא דברא יתכו אתנשמתו ואנשיתו
 מימר אלהא דעבר יתכו קהילין קהילין : יט וילי
 קדם : יג ונתנה רגו מן קדמוי מן דארציו קדמוי בגיא
 תביבא דאתקרו על שפיה בגו וקנו : כ ואמר
 קפליא אפליג אפי רעתי מנהון נחמי מה יתו קטויהון
 ארום בר דתפקניו היטו בגו דלית בהון היקנתא :
 כא הנו אקנו קדמי דלא אלהא ארציו קדמוי
 בהקליהון ואנא אקנינו בארמא דלא ארמא דבבלאי אקא
 טפשא נרגו יתהון : כב ארום קירוס תקיף באישא
 דפק מן קדמי ובערר בתקוף רוגי ואקברת עד שיוול
 ארצא וקופת ארצא ועללתה ושלחבת יסודי טוריא :
 כג וכד הנו יתיבין דבבל הנו פלתין לטענותהון
 בגו בן אקריה דמימרי לקבנשא עליהון בישתא גירי קתת

פורענותו

רשבים

כלו בעשן כלו כשריפת אש וכו' כד רחמי בקצור וכו' : וילויס בני כמן - פתס בני עשן שמינים אכלהא דתקוות הכריס המכושטים
 כורעה הס שמיים מכל סביבות - עם חלכ כליות חטה שמתחודת חטים המוכחרים כאן וכמו ותכל דוד המלך - כלתס
 כפי לטן סינוד ותלוח - כלה שארי - כוונסה סביב - יו"ד תחת ה"י - בכלחטופי למ"ד פעלה"י - מן בנה הגורוהכניה :
 סור - ויין אורחולא טקד : (טו) עכית : מנורת כוועכס האדמה - כמותן מראה (מעשר) (ב"ק ש"ג גרס מעשה) : דלית
 עשית - אלוה עשה - הוא עשך וינונג : ויכל - גוי נכלולא חכס : (זו) לאשערוס לטון לשערוס אשרס זוגיס אחרים :
 (ח) ילך כוילד את חלמוד - שוהוליד : תשי - תשכח - מן נסה - כמו אלתת אלדרכיה מנגטה - וכו' דכתשי
 כווי"ד חלפניך - (אלכמו) (ב"ק ט"ו) אל תמחה : (ט) כוונכונותיו - כניס לא חתום כחומר למעלה - כוונותו :
 (כ) אספה עליומורעות אלה - כידרך המקראות לכתולטוס - כלומר כלמיט רעות מישידי לטויק - כולס איסיס להס :

עוי

מכרל יופי

הכניטה כבהמה שמבעטה ברגליה לאחור ואמר על דרך
 המשלכן והוא דרך בויין : (כשית) - ענינו כמו כספך כלומר
 כסיה לכך מרוב השומן עד אשר לא הבין : (וינכל) - ענין
 ירידה כלומר הורידו מגרולתו לפי מה שכתרו ולפי מעשיו :
 (טו) (תקארה) - פועל
 יוצא לשרישי
 וכן ואני אקניאם : (יו)
 (ליא שערוב) - טענין
 (נחוס) בסופה וכשעדרה
 דרכו ופירושו לא שערן
 כחם כלומר שלא יראו מהם
 ולא עבדום : (יח) (תשי)
 הוד כמקום הא למד
 הפועל ומשפטו תשי
 ועקרו תשיה אמלס

ידימית) תמתי - ולדעת רוב המדקדקים הוא מן הקל
 והפגול מקום צרי כמו תמתי ונכון הוא לפי שאינו
 פועל יוצא לשלישי כמו (אינכלט) כי השה אלוה
 חכמה ענין שכחה : (אר מחלד) - ענין יצירה :
 (כ) (לא אמן כס) - שם על משקל (משליו) אשתו
 כערים : והוא מענין אמה כלומר בניס שאינם
 מאמינים או פירושו בניס שאין בהם אמת והריק"ס פירושו
 מענין כאשר ישא האומן את היונק כלומר אין בהם הרבות מי
 דוחה הפוכה המרה כי כאשר איטיב להם ישור רעות כמו
 שאמר וישמו ישראל ויבעטו : (כא) (קנאני) - פועל יוצא
 לשלישי והוא קל הנון : (כב) (תרה) -
 פועל עומד : (תהתיה) - הארבידו היחס :
 (ותלהט) - ענין שרפה : (כג) (אספה) - ענין כליה
 ופירוש אספה עלימו רעות רוצה לומר כל הרעות שבעולם
 (*) (*) (*) מו 46 אלה

דברים לב האזינו

אונקלוס

מכתשי אנרי-בהון: כד נפיתי בפוןאבילי
 עוף וכתישי-רוחין בישין-ושן-חיות-בבא
 אנרי-בהון עם-חמת-חלוי-עפר: כה מחויץ
 בעפרא: כה מברא תחביל-הרבא
 ומחוננא חרנת-מותא אפי-עולימהון אפי-
 עולימהון וננקהון עם-סביהון: כו אמרתי
 יחול-רוגזי-עליהון ואשיציון אבטל מן-
 בני-אנשא דוכרניהון: כז אידולפון רוגזא
 דסנאא בניש דלמא-יתרבב בעיל-דיבבא
 דלמא-יימרון ידנא תקיפת-לנא ולא מן-
 קדסני הנת כל-נא: כח ארי-עם מאבדי
 עצה אמון ולית בהון סוכלתנו: כט אלו חכימו אסתקלו בדא סברו מרה-יהי-

עלימו רעות חצי אכלה-בם: כד מני
 רעב ולחמי רשף וקטב מריגי ושוך-בהמת
 אש-לח-בם עם-חמת-חלוי-עפר: כה מחויץ
 תשפל-חרב ומתדרים אימה נס-בחור-בם-
 בתולה יונק עם-איש שיבה: כו אמרתי
 אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם: כז לולי
 בעם אויב אגור פני-ינכרו צרימו פני-יאמרו
 ידנו נמה ולא יהנה פגור כל-זאת:
 כח כי-נני אבד עצות-המה ואין בהם
 חמישי-תבונה: כט לו חכמו ושכילו זאת יבינו
 לאחריתם

בסופיהון

רשי

רעות - חכיר רעה על רעה לשון (ישעיהו כט) שפונה על שנה (דברים כט) סמות הרוב (ירמיהו) עולותיכם ספו על
 זכריכם - ד"א חספה אכלה כמו פן תספה (עו): חצי אכלה בם - כל חצי אשלים כהם וקללה זה (ס"אזו) לפי הפורענות לכרכה היא
 פן כלים והם אינם כלים: (כד) מני רעב - ח"ת נכפית כפן ואין ליעדמוכית עליו ותשמו של רכי משך הדרשן מטולוט שמתעני
 פעירי רעב חרם כחזו ונרדל שיהיה על כהנו: מוי - לשון ארמי שער חזית דהוא מהפך כחזית: ולחובי-רשף - השדים נלחמו
 כהם שחמור (אויב ח) וכתי רשף גביהו עוף והם שדים: וקטב מריגי - וכריתות שד שחמו מריגי - זכר כריתות כמו (הושע יג)
 חזיקטך שחול: ושוך בהמת - (ספרי) נעשה היה והיו הרחלים כוסין ונמיתין: חמת וחלוי עפר - חרם כתיבם חמהלכים
 כחזונם על העפר כחום הוותלים על החין - וחילה לשון מודות הים על העפר, וכן כל ערונות דכר הטעם עף על העפר והולך:
 (כה) מחויץ תשכל חרב - מחון לעירת שכלם חרב גייסות: ומחררים אימור - כשנורה וכמלט מן החרב חדרי לבו
 נקופים עליו מחמת חייבה והוא מת והולך כה - ד"א ומתדרים חיה כבית תהיה חיות דכר כהם שחלוי (ירמיהו ט) כי עלה מות
 שחלוינו וכן ת"א - (ספרי) ד"א מחון תשכל חרב על מה ששמו בחולות שחמור (שם יא) ומספר חולות ירושלים שמתם מוכחות
 לבשת: ומחררים אימה - על מה שגשג חדרי חדרים שחמור (יחזקאל ח) אחרת ישרא' עושים איש כחדרי משכיתו:
 (כו) אמרתי אפאיהם - אמרתי כלבי אפא חותם ויש לפרש אפאיהם חיותם כהם להשליכם מעלי הפקר ודוגמתו מנינו בעזרה
 (נחמיה ט) ותתן להם חרץ אכמה גויים ותחלקם לפתח להפקר וכן חכמו ונחם - ויש פותרים אותו כחרימו ויחול רוגזו עליהון ולא
 יתכן אלא כן היה לולי כותב אפאיהם חתם לשמוש ולחת ליסוך כמו חלויך (אויב יו) אחתונכם כמו פי וה"ל העובדה אינה רחומה כו
 כלל - ואנקלוס תרגם אחר לשון הכריתת השנויה בספרי החולקת תיבה ו"לג' תיבות אמרתי חף היא הם אמרתי כאפי אתכם כאילו אינם
 שיחמרו רחמים עליהם חיה הם (יו): (כו) לולי בעם אויב אגור - חס לא שבעם אויב כגום עליהם להשחית ואם יוכל להם
 וישמיתם

באר רחובות דקרוקי רשי

הנזלת הרחם אל מחוללך (גאט האט גישוועט דין) והיינו חבלי לדת חתך:
 (עו) דברי רש"י מתכרין מעמון דלשון ראשון ענינו חיבור (כל"א בעפסין) ולא כד אחר ענינו לשון כליון (כל"א חמר דארכין אחר
 פאלענדין):
 (עו) מה שכתב בתחילת דבריו אפאיהם חותם רצה לומר כמלת אפאיהם הוא השורש אפא ובהם כינוי הנספרים אפאיהם (אין
 וי"ל עקן זיח): ומה שכתב עוד ויש לפתח רצה לומר גם לדעת י"ל לפרש כמלת אפאיהם הוא השורש
 פאה רק שחולקים בענין ביאור המלה לדעת ראשונה ענינו לשון פאה וספיה (כל"א חתין) ולדעת י"ל לפרש ענינו לשון דין פאה והיינו
 שפך ומכירת י"על זה ר"ל חסר עורא ורצה לומר שפר נמסרה כיהוא קרא עורא ב"ת וכן דרך רש"י כמה פעמים בגמרא ומה
 שכתב

ירושלמי

מנפה כפן ואבילי עוף מסאב מרנתי רוחו בישין וישן
צרבצמי טלכותא דקתילי קחיות ברא אגרי בהון עם
תמתיהון דתנציא זמלל עפרא :

מן שוקא תמבל זמתי תרפא ומן קיטוני כדמכיתון אימקא
דמיתא לחוד עילימין לחוד בתרלין ינקין עם גברין סבין :

אמריה דמיקורי לטמייא עליהון רגוז אבטל מן בני אגשא
דברניהון :

אלולי בצמא דסנאח ומקוף דלא יתגברין עליהון בעלי
דקביהון ודלא יקירון ודנן אהפרצו לא מן בעלי דקבינן
ולא מן קדם יי אהעקבת דרא :

ארום אוקא דרא אבירי עיצו בישין אנון ומית בהון
סוקלתני :

אלו תמיכו ישארא וליסר אורימא אמבוננו קה תמי
באחריוקא :

פורענותי אשיצי בהון : כד אגלי ומהון במדי ובעילם
מן גו שקית ככל אעיקר להון דמית אגדי בתרלין
לשידון מנפחי כפן ולכוזיקי אבילי עוף ולבני טהרתי
קחיש רוחין בישין ולילין וברוחי רוחין בישין (ניונאי)
(ס א וענאי) דנקתין קשיניהון היך מיורת ברא איגרי
ברון ואטלטיגין כד ארמאי דמלשן אריסין בחיון
חורמניא זמלל דעפרא : כה עמא דגלו מברא
לארעא דישראל תמבל יהון מחת תרפא דמכישמיון
בארעא דישראל בני קיטוני סמכיהון איגרי ברון
תרג מיתא איכך ואיכך ושמיעון לחוד עילמיהון
ולחוד בתרליהון יצתהון עם גבריהון וסביהון :

כו אמריה דמיקורי למיכלי מנהון רוח קודשי אשייר
בהון קליר בגבר דחציר תקליה ומשייר ארעא דרא
אבטול מספר יתום אגוש דוקניהון : כו אלולסין
רוגוז דפנאח חיל דלקא יתברכו לסיבלי משעיהון
דלקא יקרון ודנן מתפרעון לי מבעלי דקבינן ולא מן
קדם יי אהעקבת כל דא : כה ארום אוקא מנאבון
עיצו סבין (ס א בישין) הנון וליתר בהון סוקלתני :

כט אלו תמיכו יהון מספגלין באורימא דהנון
מתכוננין

רשב"ם

(כד) מור רעב . פתרונו לפי ענינו כתרנונו . ואם לשון תלמוד הוא הרי הוא כמו כתחומי חומי דדין : ולחומי רשף ברד ואש עין
הזמים . (כז) רשמי ועיקר פירושו לשון פריחה כעוף כדכתיב כז רשף יגביהו עוף . שמה שבר רשמי קשת . כלשון מחץ יעוף יומם) .
(כח) גרם כזו רשמי שמה שזכרו וכו ועיקר פירושו וכו יגביהו עוף כלשון מחץ וכו) . וקטב ארירי . מחותכים ומדוקרים על ידי ליסטים
הזמרים והזרמים בני אדם כמו עוף פלילי : עוף של דין . שעושין בו דין . ומתן בפלילים הדינים קרויין כן . שדנין את האחרים .
אף מירי . ממחר את אחרים . והוא נוקט בשוד להרים מהם ליסטים . כדכתיב בחור שודד הלהרים שכן דרך לנסטים להלחם בלהרים .
וכה"ל השדוד בלהרים . יגרשה : (כו) חמרת אכתיים ואסקסין העולם אס לא שכנס אויכס חגור וירחתי : (כז) קני יאטרו
ידעורמה . מן יכרו מור למפרע מהם עשו ולא חגי : (כח) כיגוי האומות אוכד ענות כמו מספד תמורדים : מקל ככה . לפי
שהם

מבלל יופי

על הארץ על גחונם ודומה לו בוכרי רבותינו לשאמרו
על המשקין הגנרים וזתלים :
יש מפרשים אשיתם כפאה אחת כדו שאשיתיה מחמוש זכרס לולי
שלו יכיה כעם אויב חגור ומקובן וכל לילותם כחמתו כמו שהשם
אחזרוש לאכד חת כל היהודים אשר כוללתו ביום אחד הכל
כחיותם מסורים אס יכעם עליהם מלך אחד יחמול עליהם
מלך אחד וכורחיו כנסיון . ואלקלום תרגם חטיות ימול
רוגזי עליהן ואשיתן ועעמו בצרי

אכלהבם שלא אנה רעה בעולם שלא אביאנה עליהם :
(כד) (מור רעב) . ענינו שרופי אש וכן בארמית (דכאלה)
אמר למזא לאתונא :
(ולחמי רשף) . פירוש
אכולי רשף ובשרש רשף
כתב ענינו נחלים ופירוש
אכול הול רחמימות שהוא
כרשף : (וקטב) . ענין
כריתה והוא החלי הכא
פחאוס לארס וממיהו והרגום
ירושלמי לחבר עציים
לאקטב דיסין : (קדרי) .
רא : זחלי עפר) הם
השרצים הגנרים ומתנועעים

אבילי
ברא
תלין
תרפא
תפא
מריה
מן
דוגא
תרפא
מן
אבילי
על
ככה היא
שעתי
לחיותו
שעתי
הלכים
דרי לכו
לה מות
זוכחות
גו
כגורח
ולא
חלוי כו
לוינים
כל להם
בין אדר
אין
הארץ
היינו
ומה

למו : לו כִּי יִדְרֹךְ יְהוָה עִמּוֹ וְעַל-עַבְדֵי
 יִחַנְתֶּם כִּי יִרְאֶה כִּי-אָזַלְתֶּם יָד וְאָפֶס עֲצוּר
 וְעָזוּב : לו וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חֲסִיו
 בו : רח אֲשֶׁר חִלַּב זְבַחֵימוֹ יִאֱכְלוּ יִשְׁתּוּ
 וְיִנְסִיכֶם יִקְוּמוּ וְיַעֲזֹרְכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה :
 לט רְאוּ עֲתָה כִּי אָנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים
 עִמָּדַי אָנִי אֲמִית וְאֲחִיָּה מִהַצִּיתִי וְאָנִי אֲרַפָּא
 וְאֵין מִדֵּי מִצִּיל : מ כִּי-אֵשָׂא אֶל-
 שְׁמַיִם יְדֵי וְאָמַרְתִּי חִי אָנֹכִי לְעֵלָם :
 מא אִם-שְׁנוֹתַי בְּרַק חֲרָבִי וְתֹאחֲזוּ
 מִמִּשְׁפַּט יְדֵי אֲשִׁיב נֶקֶם לְצַרִּי וְלִמְשַׁנְאֵי
 אִשְׁלִם

ששי

קָרִיב יוֹם חֲבַרְהוֹן וּמִבַּע דְּעַרְזִיד לְהוֹן :
 לו אֲרִי יִדְרֹךְ יְהוָה עִמּוֹ וְעַל-עַבְדֵי
 עַבְדוּהֵי צְדִיקֵיָא יִתְפַּרַע אֲרִי גְלוּ-קְדָמוּהֵי
 דְּבַעֲיָדֵן דְּתִתְקַף-עֲלֵיהוֹן מִחַת-סִנְאָה יְהוֹן
 מִטְּלָטְלִין וְשִׁבְיָקִין : לו וַיִּמַּר אֵין דְּחַלְתְּהוֹן
 תְּקִיפָא דְהוֹרְדֵי צִין בֵּיה : לח דְּתַרְב
 נִכְסֵתְהוֹן הוּוּ אֲכַלִּין שְׂרָזֵן חֲמַר נִסְכֵי הוֹן
 יְקוּמוּן-בְּעַן וְיִסְעֲדוּנְכוּן יְהוֹן עֲלֵיכוּן לְמַגִּין :
 לט חוּוּ כַעַן אֲרִי אָנָּה אָנָּה הוּוּא וְלִית
 אֱלֹהָא בְּרִדְמֵי אָנָּה מִמִּית וּמַחִיה מִחִינְאָא
 וְאֲף-מִסִּנְאָא וְלִית מִן-יְדֵי מְשׁוּיב : מ אֲרִי-
 אֲתִקְיִית בְּשִׁמְיָא בֵּית שְׂכִינְתִּי וְאֲמַרְתִּי קָיִים
 אֲנִי לְעֵלְמִין : מא אִם-עַל-חַד-תִּרְוִן כְּחִיווּ-בְּרַקָּא מִסּוּף-שְׁמַיָא וְעַד-סּוּף-
 שְׁמַיָא תִּתְגַּלִּי-חֲרָבִי וְתִתְקַף בְּדִינָא יְדֵי אֲחִיב פּוֹרְעָנוּתָא לְשִׁנְאֵי וְלְבַעֲלֵי-דְבָבֵי אִשְׁלִם :

רשי

אירו

עד כאן העיד עליהם משה דבריו תוכחה להיות הסיבה הזאת לעד כשתבא עליהם הפורענות וידעו שאני הודעתים מראש . ונאמן ואלך העיד עליהם דברי הנחיון שיכחו עליהם כללות הפורענות ככל אשר חזר למעלה (דברים ל') ויהי כי יכחו עלך הכרחה והקללה וגומר . וספ ה' אליהן את סכותך וגומר : (לו) כי ידוקה עמו . כשיטפוט אותו כיסורין הללו האמורות עליהם כמו (אויב ל') כי כס ידון עמים . (י"ס ענין) כי זה אינו משמש כלשון דת לתת טעם לדברים של מעלה אלא לשון תחלת דבור כמו כי תבואו אל הארץ כשיבואו עליהם משפטים הללו ויתנחם הקב"ה על עשיו לשכחם עליהם : יתנחם . לשון הפך מחסכה להטיח או להרע : כי יראה כי אולת יד : כשיראה כי אולת יד האויב תזלכת וחוקת עליהם ואפס כס עזר ועוזב : עצור . מושע על ידי עזר ומשל שיצטרף כהם : עזוב . על ידי עזוב . עזר הוא המושל העוזר כהם שלא ילכו ומפורים כאלתם לנכח על האויב כלשון לעזר אִינטי"ט . עזר . הוא הנושע כמעורר המשל : עזוב . מחזק כונו (נחמיה ג') ויעזבו את ירושלם עד החומה (ירמיה ט"ט) אך לא עזבה עיר תהלה : (לו) ואמר . הקב"ה עליהם אי אלהימו"ת אשעבדו : צור חסו בו . הסלע שהיו מתכסין בו מפני החמה והלנה כלומר שהיו בטוחין בו להגן עליהם מן הרעה : (לח) אשר חלב זבחימו . היו חותן חלוקות אוכלים שהיו מקריבים לפניו ושותין יין נסיכם : יהי עליכם סתרה . אותה הצוריה לכם מחס ומסתור : ראועתה . הכינומן הפורענות שהבאתי עליכם ואין לכם מושיע ומן התשובה שחושיעכם ואין מושיע ידי : אני אני הוא . אני להשפיל ואני להרים : ואין אלהים עמדי . עומד כנגדי למחות : עמדי . דוגמתי וכמוני : ואין מודי מציל . הפושעים כי : (מ) כי אשא אל שמיים ידי . כי כחרון אפי אש ידי אל מעני כשכובה : ואמרתי חי אנכי . לשון שכובה הוא (כאומי אני כאום פ' אם לא באשר דברתם באוני אף כאן) אני נשבע חי אנכי : (בא) אם שגרת ברק חרבי . אם אשנחת להם חרבי כמו (יחזקאל ב"א) למען היות לה ברק פלג"דור (ט) : ותאחז במשפט ידי . להניח יודת רפטים באיני שהרעו לכם אשר אני קנפתי מעט והמה עזרו לרעה . דבר אחר ותאחז ידי את מושפט להחזיקה ולנקוס נקם : אשיב נקם וגו' . למדורכותימו באגדה מתוך לשון המקרא שאמר ותאחז במשפט ידי לא כבודת כשר

באר רחובות דקדוקי רשי

רשי"ע זכין מנינו כירמיה שהצירוף הוא תמורת מלאכות כמו (תהי"ך) שהוא כמו (תהי"ך) והיינו ספ דבר : (ט) ירצה לומר הדגש שתוך הנו"ן כמלת שגותי מורה חסרון נו"ן חמשותף הסורס ושרש שמו מלשון ונשנתס וזה שכתב אם אשנן (אין ויער שרפי"ן) : משום דעל הרוח תשמש עולת אם על התלוי והיינו שתיקח כמו אם במקומו תלכו וזה לא יתכן כאן דל"כ לאו נמוטי מעליותה הוא לכן קאמר דנמנאים הו"כ פפעים מלת אם שאין משמעות על הספיקא ר"ק

אברהם ומקעא בישתא דמעתרא להון לו ארום
 דאין מימרא בן בקמיו דינא דעמיה ישראל ועל בישתא
 דקור על עקרוי יתי ריקו קרמוי ארום גלי קרמוי דבעינו
 דחובו ונתקף עליריו קחיה פנא ומהגשל סעיד
 מיניהו ויריו פסקין מדימנא מני עקרוי קרוי ויריו
 מיטלטלין ושיקין לו וימר פנא הא דהיא
 במלחהו דישאל פנא דתינוי ביה : לח דתריב
 נקסמהו הון אקלין שמו חסר מימיהו וקמיו דרון
 ויפגדינקו ירוי עליכון מיני בממריה : לט
 בד וקלי מימרא בן למפרוק ית עמיה וימר לכל
 עממיה תמין דרון ארום אגא הוא דמוני גמור
 אגא דהיא דעמיד למקוה ולית אלקא חובו בר מי אגא
 בממרי וממית וקחי קחיה ית עמא ברת ישראל ואגא
 אפי וקוהו בסוף יומא ולית דמשיב מן ידו וגו' וישאריתיה
 לטסדרא דרבי קרא עמהו : ט ארום דתריב
 בשביעה ית ידו בשמא ואמריה הימא דאגא מים
 תקרו לא אבטיל שכוועתי לעלמין : מא אין
 שנינא היא בקב סייס ומתקיף דנינא ידו אחרון פורענהא
 למיעתי עמי ולסנאהוון אשלים אגר עובדהוון בישא :

ארום דאין הוא ידעיהו דעמא בני ישראל ועל עקרוי
 צדעיא הוא מתנחם ארום גלי קרמוי ארום קשת דיהוון
 דצדעיא ואינו שניקין דרשישין גלודת להון דפער
 וקמיו :
 ואמר ערמיון אומיא למימר הו דהיא אלקא דישאל
 מקיפא דאחרתעז ביה :
 דתנוו פקריבין קרמוי מרבי נכסי קורבניהוון וחסר
 ניסוביהוון תנוו פקריבין קרמוי וקום בעו ויפרוק ויהוון
 דיתנוו עליהוון פמנא :
 חמו ארום דרון אגא בממרי הוא ולית אלקא אחרון בר
 מיני אגא הוא דממית מיני בעלמא דרון וקמיו מדינא
 לעלקא דאמי אגא הוא דקחי ואגא הוא דמסי ולית
 דמשיב מן ידו :
 ארום וממית ידו בשבויעא לשמא ואמריה חי נקסם
 אגא בממרי לעלם :
 אב אשני בקרא דרבי ונתקף דנינא ידו ומינא אחרון
 נקמיה לשנאוי ולבעלי דבניהוון דעמי אשלים וקמיהוון
 להון בישא :

ארוי

באר רחובות דקרוי דשי

רק כלשון אשר ומכיל רש"י ראיותיו וכיאר הפסוק אם שנותי (אין ויערנויים שארפין) וכן אם כסף תלוה את עמי (דוא ווערשט גוויס משום

רשב"ם

(ל) כידון' עמו . אזייהי הקס והתשלומין שהרי יקום הקב"ה הנקמתו עמו וכן ידון כגוים ולא גויות : כי יראה כל אשר יראה :
 פ' אלת יד ישראל . ועוז כחו ועוז פ' עוז . ויעזבו ירושלים עד החומה : (ל) ואמר חי אלהינו וגם החונות ואמר חי אלהים
 של ישראל . וימכי כחו שני אילים ולקום באויביהם שנס מתחלה אמרתי אפליהם לישראל ואשביתה זכרם אם לא מפני כעם אויב הוותפחר
 לאמר ידוברתה . אכל עתה כזיגדל בעניות והרי כשנחלי ישראל כל כך שאולת ידם ויאמרו החונות ידו רמה ואמר חי אלהינו לכן אנקם
 מהם להתקדש שמי מהם ועללים : (לח) אשר חלב וכחיו ואכלו אלהים של ישראל . סתרה . יסתיר חתם כנילו ומסיון
 כעת חלה שחסינו : (לט) ראו עתה כי חלי חלי הוא . הקב"ה אומר לעכו"ם אתם אומרים חי אלהינו . הלא עתה יכולים לראות
 כהקמיתם כעם לעיניכם : (מ) בראש כשכועה . כמו הריעות ידו אלה' : (מא) אם שנותי . מן שגנו כחרב לשוכים יאמר קן :
 כמו

מכלל יופי

ענין מהירות : (עתידות למו) . מה שמוכס לתם
 לבאמן הסודיענות : (לו) (יתנחם) . ענין חרטה :
 (אולת יד) . התו תורה על
 הנקבה כמו ההא וענינו הלכ'
 כתרנו : (עצור ועוזב) .
 כתב הריק"ם עצור העושר
 שהוא עצור בכחיים ועוזב
 המקנה שהוא יעזוב בשרה :
 (לז) (קפ"י) . בא
 והלכ' כתב כאשר יהיו
 הנפשים רבים יקחו מהם
 ויזכו מהם ועתה כזעט יאמר
 הכל . וכל' ג' פירש שיקח
 עצור מה שאין דרכו להיות
 יעזב והם גמרים הסודות

ועוז ערי הפרו . ויש
 מפרשים עצור מנורת זריעצור
 כעמי ועוזב לשון עור כמו
 שכתעוזב עמו :
 קריאת היוד וכסיומן ע' בא שלם
 בכלם רוצה לומר בכלל גמי הלמד הא : (לח) (נסים) .
 ענין יציקה : (מא) (אם שנותי) . קריאתו כלרע ענין
 חדר

אשלם : מב אשכור חצי מדם וחריבי
 האכל בשר מדם חלל ושביה מראש
 פדעות אויב : מג הרנינו גוים עמו כי
 דם עבדיו יקום ונקם ושיב לצריו וכפר
 אדמתו עמו : פ מד ויבא משה
 וידבר את כל דברי השירה הזאת באזני
 העם הוא והושע בן נון : מה ויבל משה
 לדבר את כל הדברים האלה אל כל
 ישראל : מו ויאמר אלהים שימו לבבכם
 לכל הדברים אשר אנכי מעיד בקם היום
 אשר תצום את בניכם לשמר לעשות
 את כל דברי התורה הזאת : מז כי
 לא דבר רק הוא מכם כי הוא חייבם
 ודבר הנה מאריכו ימים על האדמה אשר
 אתם עבדים את ה' אלהיכם : מפטיר

מב אירנו גירי מדמא וחרבי חקטיל
 בעממיא מדם קטילין ושבין לאנדאה
 כתרין מריש סנאה ובעיל דקבא :
 מג שבתו עממיא עמיה ארי פורענות
 עכדוהי צדיקיא ותפרע ופורענותא יתיב
 לסנאוהי ויכפר על ארעיה ועל עמיה :
 מד ואתא משה ומליל ית כל פתגמי
 תושבתתא הדא קדם עמא הוא והושע
 ברנון : מה ושיצי משה למללא ית
 כל פתגמיא האלין עם כל ישראל :
 מז ואמר להון שון לבכון לכל פתגמיא
 דאנא מסהיד בכון וימא דין דתפקדינון
 ית בניכון למטר למעבד ית כל פתגמי
 אורייתא הדא : מז ארי לא פתגם ריקן
 הוא מנכון ארי הוא חייכון ובפתגמיא הדין
 תורכון

וידבר

רשי

ודם מדת הק"ה מדת כשר ודם וזרק חך ואינו יכול להשיבו והק"ה זרק חמו ויש כידו להשיבם כאלו אחון כידו שהרי זרק הוא חמו שאלוה
 כלך זרק חמו ותלחו בעממיא והחשפט הזה לשון פורענות הוא כלעזי עשיל"ח : (כב) אשכור חצי סורס - הלוי : וחרבי
 האכל - כשרם : מדם חלל ושביה - זאת תהיה להם מעונם חללי (ס"א חללי דם) ישראל וזכיה שבסוניהם : מראש פדעות
 ארב - מפעם תחלת פרצות הלוי כי כשהק"ה כפרע מן האומות טקד עליהם עונם ועונות אבותיהם ארשתית פרצה שפיר לו בישראל :
 (מג) הרנינו גוים עמו - לאותו הזמן יטבחו האומות את ישראל ראויה שכתה של חומה וזו שדכחו כהק"ה ככל תלמות שבערו עליהם
 ולא עזבוהו יודעים היו כטובו וכסבתו : כידם עבדו יקום - שפכות דמיהם כזאתו : ונקם ישיב לצריו - על הגזל ועל החוסם כענין
 שנאמר (ירמל ד) ונזרים לשמה תהיה ואדם לנוצר שחונה מחוסם בני יסודל ואומר (עובדוא א) מחוסם אחין יעקב וגו' : וכפר אדמהו
 עמו - ויפייס אדמות ונעמו על הצרות שבערו עליהם ושמע להם הלוי : וכפר - לשון רצון ופיוס כמו (בראשית לב) חכמה פניו
 אחיטה לריוני : וכפר אדמתו - וזהו היא חדתו עמו - כשעזרו מתנשמים חרבו ונתנחמת וכן הוא אומר (תהלים פה) רצית ה' חרן כוונת
 רצית חרן סבת סבות יעקב - כפנים אחרים היא נדרשת ככפרי ונתלקו כהר' יהודה ור' נתניה רבי יהודה דורס כולה כנגד ישראל ורבי נתניה
 דורס את כולה כנגד הע"כ ורבי יהודה דורס כלפי ישראל חמרת אפליהם כמו שפירשתי עד ולא ה' פעל כל זאת כי גוי חושד עלות הנה חבדו
 תורמי שהיא להם עלה ככונה ולין בהם תנובה להתכונן איכה ירדוף אחד מן האומות אלף מהם אם לא כי זורם חכרם - כי לא כזרמו זורם הכל
 כמו שפירשתי יעד תכלית - ורבי נתניה דורס כלפי האומות ע"ה כי גוי חושד עלות הנה כוונ שפירשתי תחלה עד וחויכינו פוליס :
 (לב) כי סגפז כדום גפנז - של אומות ע"ה : רבי שמואל עבודרה וגו' - ולא שימו לבם לתלות הגדולה כי : ענבמו ענבי
 רש - הוא שחמה ליל כ"ס חויב חזיר עליהם להרעילם ולהמרידם לפיכך אשכלות מרורות לחמו להלעיס אותם על מה שפעלו לטני :
 (לג) חמה הנזנס יננס - מוכן להסקות סגל מה שמוסר להם : (לד) כמו עמדי - איתו הנזנס סגל : איתו הנזנס סגל (תהלים עח)
 כי טס נד' וגו' : (לה) לעה המוט רגלם - כענין אלאוד (ישעיהו כו) תראסנה רגל : (לו) כי דין עמו -
 כללן וזאתו כי דין כללן דהאין ידן לשון יסירין אלא כמו כי ריה את ריכס חיד עשקיהם : כי ראה כי אולה ידו גומר :
 (לז) וצמר או אלהימו - ואלו כיתתי חילאיתו של ישראל כמו שפירשתי הרשע כשגדר את הפרוכת כענין שנאמר (מיכה ז)
 ותרל חיתית ותכסה בקנה הזוהרה חל חוה' אליהן : (לט) ראו עתה כי אני וגו' - חוהנה הק"ה כישועתו ויאמר ראו עתה כי
 אני פני ה' ונתתי כאת עליהם הרעה ונחל צמת עליהם הטובה : ואין סודי מציל - שילא תכנס מן הרעה אשר חילא עליכם

מב אינו ירבי מן אדם קטוליהו וקיימי תגמור
 בשריהו מרס קטילין ושכיניו פירענית פגאיהו
 דעמי : מן שבתו אומי' עמיה ביר ישראל
 ארום אדם עבדו דאשמי' הוא פרו נטר ונקמא
 דפירענותא יחזור על בעלי דבכו והיא במיקרוה ופד
 על אפי ארעה ועמיה : מן ואתא משה מן משפן
 ביר אולפנא ומליל ית קל פתגמי תישבתהא דנא
 במשמעהו דעמא הוא והושע בר גון : מה ופסק
 משה מן למלא ית קל דברי' האליו עם כל ישראל :
 מן ואמר להו שויו לבכו לכל פתגמי דנא
 בסקיד ככו ונקמא דתפקדונו עם בניכו מטול למינסור
 ולקעבר ית כל פתגמי אורי'תא דנא : מן ארום לית
 פתגם ריקס באורי'תא אלהו דלעברו עלה ארום דנא
 מיכו דכפתגמא דהו תרצו ימיו על ארעה דאמו
 עברו

ארוני ימי מן אידמהו ומרבי תפל בפשריהו מן אדם
 קטוליהו דעמי ושכיניהו מן רישי גיבוריהו פולמריהו :
 קלסי קדמוי עמא שבחו יתיה עמיה דבית ישראל ארום
 עלכו עבדו צדקיא הוא מבע ונקמא יחזור לבעלי
 דבכו ובחובי עמא לקי'ה ארעה ובפד על ארעה ועל
 עמיה :
 ואתא משה ומליל ית קל שבת פתגמי שירמא דנא
 פתשמעהו דעמא הוא והושע בר גון :
 ואשלים משה למלא ית כל פתגמא האליו עם כל
 ישראל :
 ואמר להו שויו לבכיכו לכל פתגמי די אנא מסמיר בכיו
 עמא דין די תפקדו יתהו ית בניכו למיטר למעבר ית
 קל מילי שבה אורי'תא דנא :
 ארום לא פתגם ריקו והויה מנכו ארום דנא תימיו
 ובפתגמא דהו תסגו ימיו על ארעה די אתו עברו ית
 ירנא

רשי'

(מ) כיו אשא אל שמי' דיו . כמו כינשתי תמיד חיי משה מקום שכיתי . השנים כתרגומו אפילו חלם למעלה ונסכר למטה אמת
 עליון על התחתון וכל סכן שנסכר למעלה וחלם למטה : ידיו . מקום שכיתי כמו (במדבר כ) איש על ידו . והיה כידי להפריע מכס
 אכל אחרתי שמי אכיל לעולם איני עמיה לפרוע לפי שיש שהות בדבר חיי תי לעולם וכדורות אחרונים איני פריע מקום והיכולת בידי ליפריע
 מן המותים ומן החיים מלך כ"ו שהוא הולך למות מזהר נקמתו ליפריע כמיון כי שמי ימות הוא לו אינו ונמלא שלא רחא נקמתו ממנו חל
 אכיל לעולם ואם ימותו אם ואיני פריע בחייהם אפיק כמותם : (מא) אם שנותי ברק תרבי . הרבה אסו שאינס תלויין
 כששקן ברק תרבי ותאחו כמשפט ידיו בכו שפירשתי למעלה : (מד) הוא והושע בר גון . פוטח) שנת אל דיוני היתה
 כטל רשות מזה וכתב ליה העיוד לגימשה תתורגמן ליהושע שהיו עורס בתיו כדו של איתרו ישראל בחיי רבך לא היה לך להריס רחש
 ולמה קוראכו כאן הושע לומר שלא חזה דעתו עליו שא"פ שנתה לנגולה השפיל עמיו כאשר מתחלתו (ספרו) : (מו) שימו
 לבככם . דייך אדם שהיו עיניו ולכו ואזינו מכוונים לדברי תורה וכן הוא אומר (יהזקאל כ) כן אדם ראה כעייך ונאלוך שמע
 ואם לך והרי דברים ק"ו ומה תבנית הבית שהוא כראה לעיניו וכמדד בקנה דייך אדם שהיו עיניו ואזינו ולכו מכוונין להבין דברי תורה
 שהן כהרין תלויין בפערה על אחת כמה וכמה : (מז) כירא דברק הוא מככם . לא לחכם אדם יגעם בהכי הרבה שבר תלו
 טה כי היא חייבם . ד"א אין לדבר ריקן בתורה שאם תדרשנו שאין בו מתן שבר תדע לך שכן אמרו (בראשית לז) ואחות לוטן תמנע
 ותמנע היתה פלגש ונקר לפי שאמרה חיי כדאי להיות לך לאשה הלוחי ואיהו פלגש וכל כך למה להודיע שהו של אברהם שהיו שלטונים
 ומלכים

רשבים

מזו יון סכס ספתי . ככל נפש בית אהרן . מן בלל בלתי בשמן רענן : (מח) פרגת . כמו וראשו יהיה פרוע . לשון סתירה ופירוש :
 (מט) הרנינו גוים על עמו . כמו בלל אחת ה' כל גוים שבתוכו כל האומים והאומים בו שהרי נכר עלינו חסדו יותר משאר האומות .
 ולפיכך שכתוב והאומים בו ויגדו עליכם כמותו אף כאן הרנינו ושבחו ויעשה לכם אס תרואו ותעבדו אותו : וכפר אדמתנו עמו .
 יקנח דם עמו מן האדמה ע"ש עיבת דם אייבים . בדכתיב ולתת לא יבואר כדם אשר שפך כי אס כדם שפכו : (מך) הוא והושע בר גון
 שהרי לטביס נוח הק"ה כדכתיב קרא את יהוה יעקב וסתיבתו בהל מועד ואנונוג' . חסלת האויגן מיסור רבינו שפואל

מבלל יופי

חזור : (מכ) (האכל בשר) . אכילה מכש הרך משל . וכפר אדמתו עמו . יש (מג) (הרנינו גוים עמו) .
 כמו שאמר אשכיר חיי מרס והחיו לנקבה : (פרעה אומ') . פירוש אתם הגוים שהם עמו
 נקמות האויב הרגום נקום נקמת בני ישראל אחריע פורענות : הרנינו כדס עבדו יקום .
 (*) (*) (*)

עברו ית ירדגא פסון למירחה : מוח ונעליל יעס
 משה בשבעא ברחא דארה בכרו יומא דרדון למיסר :
 מט ונהו כיון דאמר ליה מימרא בן סוק לטור
 עקראי הדיו טורא דנבו חיש כלבית ואמר דלמא דמיוא
 מסוקתא הא למסוקתא דטורא דסני אמר איזיל ואוקדוש
 עת עשא אמר ליה מימרא דע לא כל היצד אקדון סוק
 תמי ית ארעא דכנען דאנא יהי לבני ישראל דאחסנא :
 ג דשכיב בטורא דאנת סליק דתמו ואתקניש
 לעמד אוף אנת היכמא דשכב אחרו אחרד בטורוס
 אויגוס ואתקניש לעמיה מן יד פתח משרה פומיה
 בעלוקא וכו אמר רבנניה העלמא בקעי סוק לא אזי מתיל קבר
 בקטון סמי אלמי חקמא ואימנרתא קדוש ליה איתא נציב
 פורניא נטר ליה ננא פניה זמין ליה שושביני אפא פיתרה
 עם אנתמיה רבעו שושביני למכרד ריפתא אהכע ההוא בר בש
 מניה עד דתמי בחדות כריה היכדיו אגא טרחת בעמא דרין
 בנייה דהון מושגא רשמת נבר מטיא זמנא למיעבר ית
 או יתא לקמך בלי טני דאעבור ית ירדגא ואחמי בטורקתא
 ד' ישראל וסבתו דרין אימות : נא אהיב ליה מרי
 עלמא וכו אמר מן בגלל דשקרתו במיקרי בקצע בני
 ישראל קמו מצות רקס ממדברא דציון מטול דלא קבשתו
 יתי בקצע בני ישראל : נב ארום מקבל תחמי ית ארעא
 ותמו לא תיעול לארעא דאנא יהי לבני ישראל :

ירכנא הסן לבידת נחא :
 ומליל מימרא בן עם משה הך זמן יומא דציון למיכר :
 סק לטורא דעברא דרין טורא דנבו דאית בארעא דמואב
 דאית בלקבל יתו תחמי ית ארעא דכנען דאנא יהי לבני
 ישראל לאחסנא :
 ותקניש בטורא דאת סליק לתמו ותקניש בשלם לנת
 עמך הך מה דאתקניש אחרו אחרד בהור טורא ואתקניש
 בשלם לנת עמיה :

ירושלמי
 על דמריבתו בשם מימריו בנו בני ישראל במי מצותא
 רקס במדברא דציון על דלא קדישתו יתי בנו בני ישראל :
 ארום בלקבל תחמי ית ארעא ותמו לא תיעול לארעא
 די אנא יהי לבני ישראל :

פ פ פ

וואת ווא פוד ברחא דבריד משה נביא דין
 ער בני ישראל קדם דימות :
 ואמר

דשנים

(ח) וואת הכרכה עוסק למענה ודכר עשה כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תומס האדמו השמים תו' וואת הכרכה אחר
 בתוכה של האינו סור וזכרנו לישראל כטרס יעלה אל הכד למות עם כלומר . זאת השירה וואת הכרכה :

מכלל יופי

דיש ספרשים הרגינו הכריזו דין זה טעם וכפר אדמתו ויגמו .
 כמו וילכיס ככ ויעבור הרנה והדחל"ע פירש שהעם יכפר על
 דשירונו בכל מקו' שיהיו עם האדמה כי ק' נאלנו אכנים סחקו
 יי הכרוז עליהם כידם עבדיו יום ועמינו ישראל יעשו נקמה

דברים לג הברכה

אונקלוס

לפני מותו : ב ויאמר יהוה מסיני בא
 וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה
 מרבבת קדש מימינו אשדת למו : ג אף
 חבב עמים כד קדשו בידך והם חבו
 לרגלך ישא מדברתיך : ד תורה צוה לנו
 משה מורשה קהלת יעקב : ה ונתן
 בישרון
 מימריך : ד אורייתא יהב לנא משה מסרה ירותא לכנישת יעקב : ה והנה

כתב הדר
וקריטרין

בישראל

רשי"י

(ב) ויאמר ה' מסיני בא . (ספרי) פתח תחלה בשכחו של חוקים ואח' כפתח כדרכיהם של ישראל וכשכח שפתח בו יום בו הזכרת וכות לישראל
 וכל זה דרך ריבוי הוא כלומר כדחי הם חלו שחול עליהם ברכה : מסיני בא . ילא לקראתם כשכחו להתייבש בתחית הכר כחתון היואל להקביל
 פני כלה שג' (שמות יח) לקראת האלהים למדנו שילא כנגדם : וזרח משעיר למו . (ספרי) שפתח לכני עשו שיקבלו את שתורה ולא רבו .
 הופיע מהר פארן . שהלך עם ופתח לכני שפתח שיקבלו ולא רבו : ואהה . לישראל (שם) : מרבבות קדש . ועזו חקנת רבבות
 מלאכי קדש ולא כולם ולא רובם ולא כדרך כשר ודם שמראה כל כבוד עשרות פארתו ביום חופתו : אש דה . שהיתה כתובה עזו לפניו כאלו
 שמורה ע"ג אש לבנה לתן להם כלוחות כתב יד ויומו . ד"א אש דת כתרוננו שנתנה להם מתוך האש : (ג) אף חובב עמים . גם
 חבב יתירה חבב את השכטים כל אחד ואחד קרוי עם שהרי כנימיו לכדו היה עתיד להולד כשאמר הקב"ה ליעקב (בראשית לה) גוי וקהל
 גוים יהיה מתוך : כל קדושו בידך . כפשות הנדיקים גנומות אלו כענין שאמר (שכזאל א כה) והיתה כפש אדוני ירוש כדורל החיים
 את ה' אליהו : והם חבו לרגלך . והם חוים לכך שהרי תוכו ענין לתוך תחתית ההר לרגלך כפיני . תוכו לשון פועלו הותוכו לתוך
 מרגלותיך (ח) : ישא מדברותיך . שאלו עליהם עול תורתך : מדברותיך . הא"ס כו קרוב לישוד כמו (במדבר ז) וישמע
 את הקול מדבר אליו (יהזקאל א) ואשמע קול מדבר אלי כמו עתדכר אלי אף זה מדברותיך וזה שהיית מדבר להשמיעני לאחר להם
 טימפורלי דורש כלעז . ואונקלוס תרגם שהיו טמפים על פי דכריך והו"ס בו טימוט משמשת לשון מן (ב) דבר אחר אף חובב
 עמים . אף כשעת חיתתן של אויות העולם שהראיתה לאומות פנים שחקות ומקרת את ישראל בידם : כל קדושו בידך . כל לדיקיהם
 וטוביהם דקווכך ולא משו אחריך ואתה שומרים : והם חבו לרגלך . והם מתאמצים ומתכנסים לפתח לך : ישא מדברותיך .
 מוקבלים גורותיך ודמותיך בשמחה ואלה דכריהם : (ד) תורה . אשר לכו לנו משה מורשה היא לקהלת יעקב אחזמה ולא כעונבה :
 (ה) ויהי . הקב"ה סימחון מלך . תמיד על מלכותו עליהם : בהרהאסף . ככל האסף ראשי חטונן חסיפתם . ראשי . כמו
 (שמואל ב) בית שא את ראש ראיון אלו שחכרם . ד"א כהתאסף . כהתאספם יחד כהגדה אחת ושלוס כריהם הוא מלכס ולא כשיס
 מתוקת כריהם : (ו) יהי ראובן . כעו"ס : ואל ימות . לע"ה שלא יזכרו מעשה כלה : ויהי מתו מהפך . נמנין
 כוונן

באר רחובות דקרוי רשי"י

(א) משום דמינו כישעיה א' על מה חבו עוד דענה כמיטא וכמקרא עמוס למלת חבו דהכא אכל אינו דומין פשריתן כי כמלת חבו
 דישעיה הוא הוהם נכה ואת"ו שימושית וכמלת חבו דהכא לדעת רש"י הוא השורש העץ וזה שד"ק
 חבו ואת"ו היא חות ראשונה מן השורש לזה כיון רש"י כוה שכתב לשון פעלר רנה לומר הת"ו הוא חות ראשונה מן
 השורש כמוהפ"א כמלת פעלר : וגם תדע שהמקדים מוד לרש"י יכחא מלתא כמלת חבו דהכא הת"ו היא שרשית
 אכן כוה הם מתולקים כי לדעת רש"י שרשו העץ ולדעת המדקדקים שרשו הקה ועין בשרשים ונקוקה דנח"א :
 (ב) לדעת רש"י מורה הדגש שזך הד"ל כמלת קב"ה חסרון תי"ו סימן לשון התפעל ונאלו כתיב קב"ה חסרון תי"ו ורצה
 לומר כועל . עומד וכענין . (דוא האשט מיט דיה זעלבין גירעט) להשמיענו ואחזינו שחמיס בעל
 כדחו כי חוש השמיעה לחונסך וזו לרש"י לשטח ופכת לילי . כפרשת כי תשא כ"ה ובה גם כפרשת נח"ד"ה מדבר שהוא כמו מתדבר
 שאין כבוד השכינה לדבר עם הכרויט עיין ספ' חבל לדעת החונקלים ד' תרגם על מדברותיך ולמנו מדברותיך חיות ענגך כמלין על זימור
 וכינוי שמועס יס על פי דיבוריך מורה הדגש שזך הדלת כמלת קב"ה חסרון תי"ו ונאלו כתיב קב"ה חסרון תי"ו
 ואין כוונת רש"י להשיג על החונקלים רק לפרש דעתו ונס דעת החונקלים והכרח יבחר כחיוה שירנה :
 ככר

ב ואמר יי מן סיני אתגלי למיתן אורייתא לעמיה
 בית ישראל דנתן וזו איתר שכנימיה מבבלא למתנה לבני
 דעשו ולא קבילו יתה הופע בהדרת איתר מסורתא
 דפארן למיתנה לבני דישמעאל ולא קבילו יתה הדר
 ואתגלי בקורשא על עמיה בית ישראל ועמיה ריבונקוון
 סלאכין קדישין כתב ומניה ואורייתיה מנו שלחובית
 אישתא פקודיא יתב להון : ג אוף כל מה דאודעה
 לעממא מטול למחבא עמיה בית ישראל בלהון קרא
 להון קדישין למקום באמר בית שכנימיה וכד הנין גטרין
 מצוהתא דאורייתא מדברין לרגל עגני יתקן גיחין ושרין
 כסין פסא דבר : ד אטרין בני ישראל אורייתא
 פקיר לנא משה יתב יתרו לקהל שכטיא דיעקב :
 ה והוא הנה מלכא בישראל באתבגשורת רישי
 עמא

נאמר יי מן סיני אתגלי למיתן אורייתא לעמיה בית ישראל
 דנתן בקריה על טורא דשעיר למיתן אורייתא לבני
 דעשו ובני דאשכחו כתיב בגמיה לא תהוון קטולין לא
 קבילו יתה הופע בקריה על טורא דגבלא למיתן אורייתא
 לבני דישמעאל ובני די אשכחו כתיב בגמיה לא תהוון
 ובני לא קבילו יתה ותור ואתגלי על טורא דסיני ועמיה
 ריבונקוון סלאכין קדישין ואמר בני ישראל כל די מליל
 מיסרא דין געביד ונקביל ופשיט מיניה מנו להבי אישתא
 ויתב אורייתא לעמיה :

הלא כל גלי וידע קדמוי דלאו בני דעשו ובני דישמעאל
 במקלין אורייתא אלא כל קדין למחבא עמיה בית
 ישראל כוות ריבונקוון דמלאכין קדישין דאף על גב דמייתי
 עליהון יסירין פגין לא גיחין ולא שדכין מן ארלפן
 אורייתא והא אנו מדברין ואתין לרגל עגני ונטלין
 ושרין על פים דברוי :

אמרין בני ישראל אורייתא פקיר יתן משה יתב יתרו ואתבגשורת רישי עמא דיעקב :
 ויקום מלך סדכיה יעקב בקנישורת רישי עמא בתרא ישקמעון ליה שכטיא דבני ישראל :

והי

רשב"ם

(ב) ה' וסיני בה תראה לישראל ונתן להם תורתו : וזרע משעיר ופארן : כיצד שאתא מתוך זרעבות קודש מכל ארבעה צדדין של הר סיני
 בלש האורח והחללים דרך שעיר ופארן עד שבא אל סיני : ועינין נתן להם מתוך אש שהיה מדבר מתוך האש לישראל : כדכתיב השמע
 עם קול אלהים מדבר מתוך האש כחזיו ימי : וכן מצינו בתהלים רכב אלהים רבותיים אלפי ענאן : ה' כס סיני בקודש וכחכוק אלוהי חתומן
 יבא וקדש מחר פארן סלה כסא שמים הונו : וכדבורה כתיב כ' בלאתך משעיר פלעדך : משדה אדום : זופיע מסר פארן : ה' חיר מהר פארן :
 (ג) אף חוכב עמים : גם אמות העולם כגון ערב דר' ומין האומות שהג' ירו ובלו לקבל התורה עם ישראל גם אותם מיכס הקב"ה וקבלם
 סכר עליהם כדכתיב בתזמור ויקום אלהים ויפנו אוביו : דכתיב כי רכב אלהים : חסלתהוואת הברכה מיסוד רבינו שמואל :

מכלל יופי

לג וזאת הברכה (ב) (מסיני בא) - כמו פסיגי
 ואפשר לפרשו כמשמעו כי פירוש
 מסיני רוצה לומר מסיני נגלה כבודו ובא לישראל : הופיע :
 ענין זוהר ופירושו נגלה בזההר ובכבודו :
 אש דת - כמו המן דת אש כחן סכתוכ ואת קולו שמענו מתוך
 האש : או חסר וי' וכחן רחובן שמענו שמי ית וכן אש דת
 אש ודת למו שהראה להם האש הגדולה והשמיים הדת כענין שאל' ועל
 הארץ - אף את אש הגדולה והכריו שמענו מתוך האש :
 (ג) אף חוכב עמים :
 ענין אהבה וחבה : והם
 חכרי - שרשו תכה בפל"ם
 חוכב לג' ופ"ש עצמותיו
 מקומו
 וענינו לפי
 נהחברו ורילכו לרגלך :
 (ישא מדברתיך) - פירוש
 קדושים והם יסתירם כיו
 קדושים והם יסתירם כיו
 (י) (י) (י) מ"ט

כעסם וכלל ידי כפיתך וטיעם
 תוכו כמו הוכחאש' כח' תרגלתי
 לאפרים במקום הרגלתי כלומר
 שהם סוכים ככל מכה במדבר
 ללכת אחרך ככל אשר תלך ולא
 יתושו לרעב ולצמא דק ילאו
 לרגלך ואסריך ירונו : ורלב"ג
 פירש תוכו שמענו תוך והכוונה כי
 יעין ה' החביא את ישראל מפני
 פחד האש הגדולה כי או נתחללו
 כלם ואחרו אל משה דבר אתה
 עמנו ונשמע אל ידבר עמנו
 אלהים סן נמות ועם זה נשאר
 כל קדושי בידך לשמוע ולקבל
 דברך והם אחר שנקנסו מתן
 אלהים

מדברותיך שצוית לו ישא
 המיד בפיו ואומר רורה
 צוה לנו משה - בעקבותיך -
 האחד דברך
 בפר"ם
 בלקה והקנוץ דברות בפל"ם
 יחזקאל
 בלקה ובמסוך דברות על
 משקל
 כד בלקה צל מורת אלא
 שדוקל ועם
 הכניו דברותיך דברותיך :
 (ד) (מורשה) - שם
 וחסר למד בקהלת :

בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל : ו יחי ראובן ואלעזר ויהי מתיו מספר : ז ננאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואלעזר תביאמו ידיו רב לו ועזר מצדו תהיה : פ שני ח וללנו אמר תמיד ואורוך לאיש הסידה אשר נסיתו במסה תריבהו עלמי מריבה : ט האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך יצרו : י יורו משפטך ליעקב ותרחק לישראל ישימו קטורה באפה וכליל על מזבחה : יא בך יהוה חילו ופעל ידיו הרצה מהן מחנים קמיו ומשנאו מן יקמיו : ס לבנימין

בישראל מלך באתכנשות רישי עמא כחד שבטיא דישראל : ז יחי ראובן בתי-עלקא ומותא-תנינא-לג-ימות ויקבלון בגוהי אחסנתהון במניניהון : ז ונא ליהודה ואמר קביר יי צלותיה-דיהודה במפקיה לאנחא-קרנא-ולעמיה תתיבינה בשלם ידוהי ועבדן-ליה פורענותא-בסנאוהי וסעיד מבגיל-דבביה הוי-ליה : ח וללנו אמר תומיא ואוביא אלבשתא לגבר דאשתכח-הסיד-מן-קדמך דנסייתוהי בנסתא והוה שלים בתנתוהי עלמי-מצותא ואשתכח מהימן : ט דעל-אבותי ועל-אמיה לא-רחם ברהבו-מן-דינא ואפיי אחוהי-ובגוהי לא נסיב ארי נטרו מטרת מימרך וקמך לא-אשניאו : י בשריך אליו דיקפון דינך ליעקב ואוריך לישראל ישוון קטורת בוסמין קדמך וגמיר-לרענא על-מזבחה : יא בריך יי נכסוהי וקרבן ידוהי תקביל-ברענא תבר הרצא דסנאוהי

ורבעלי

רשי

כתיב שר אחיו דוגמא ביאור כענין גמאמר (בראשית לה) וישכח את כליו ויהי בני יעקב שנים עשר שלא יא מן הענין : (ז) וזאת ליהודה . (מכות י"א) סוף יהודה לראובן חמני שניהם הודו על תקול שידם גמאמר (אוב טו) אשר חמני יגידו ונותר להם לכדס וגומר ולא עבר זר כתוכס (ב"ק צב) ועוד פירשו רבו זינו גלע שנה שהיו ישראל כמדבר היו עצמות יהודה מתגלגלן בחרון חמני כדו שקבל עליו גמאמר (בראשית מד) ומטתי לאחי כל הימים אחר חמה מקנרם לראובן שידה יהודה וכו' . שמע ה' קול יהודה . תפלת דוד ושלמה ואסא חמני הכוזבים והושע חמני העובדים וחזקיה חמני שחזרים : ואל עמו תביאנו . לעלום חמני החלמה (ס"ח מן פולחנה) : ידיו רב לו . יריבו ריבון ונקמו נקמתו : ועזר מצדו תהיה . עליהם חמני החלמה . (מדיכוס א"ב) ויעקב יושפט וכו' עורף ד"ה שניה קול יהודה . (ספרי) כלן רמו כרעה לשע עין חזקן כרכותיו של יהודה ואף כשחלקו חרץ ישראל בטל עמעון מתוך גורלו של יהודה שלא יאמר (יהושע יט) מחלכ בני יהודה נחלת בני שמעון (ומפני מה לא ייחד לו ברכה כפני עצמו שהיו כלבו עליו על מה שגעה בשיטים כ"ב בגדת תכלים) : (ח) וללנו אמר . (על לוי א"ז) : תומיך ואוריך . כלמי שכינה הוא מדבר : אשר נסיתו במסה . שלא בגלגלנו עיסט אר התלעים . תריבו וטמיר . כתר גומו . ד"ה תריבו על מי תריבה כסתקפת לו לא סגליתא חמני אמר (במדרש ב) ששונא המורים אחרן ומרים מה גשו : (ט) האומר לאביו ולאמו לא ראיתו . כשחט אז כעל ואחריו (שמות לב) מילה א"ל לא שמואל כל בני לוי ולמיתם להרוג את אחי אחוהא ישראל אז את אחיו עמא חנו כנדבוןן עז וכו' חלמיס חנו מיוס חלמיס וכו' כניו חמני גברי לויס חנו ומעט לוי לא חטא אחר חמני שחטור כל בני לוי : כי שמרו אמרתך . לתיביה לך חלמיס חמניס : ובריתך יצרו . כרית חולה שחטם שחטו כמדבר על ישראל לא מלו את בנייהם חנו חנו עולין ומלו את בנייהם (ס"א אותם שילכו כמדבר שישחל לא מלו את בנייהם חנו חנו) : (ז) יורו משפטך . רחיון חלונך : וכל ל . מילה : (יא) בחן מהניס קמיו . עתן קמיו חמת קמניס כענין גמאמר (תהלים ט"ט) נפתים פמיד חמני ועל חמנו חרין על ככהנס

עמא בתרא מ'שקיעין ליה שבטא ישראל : ו יחי
 ראובן בעלקא הדון ולא ימורה במיהותא דמיתין בה
 בשיעיא לע' קא דאמי יחי עולימו מתבנין עם עולימיהון
 דאחוי בית ישראל : ו ודא בירכהא לשבטא דיהודה
 וזונג בחולמיה ובמירכמיה לשמעון אחוי וכו' אמר קבל יי
 עלותיה דיהודה במפקיה דסדרי קרא ולגור עמיה
 מעליניה מסדרי קרא בשלם ידוי תפרעון ליה מן בעלי
 דכבו וסעד וסטיד מסנאוי תתוי ליה : ה ולישיבט
 לוי קריד משה נביא ואמר תמיא וארביא אלבישתא
 לאתרו נבר דהישתפח חסיד מןקד דנסית ימיה בניסתא
 ונתה שלים בנתמיה כמיו מצורח רקס ואשתפח כחישון :
 ט גפקון שיבט לוי לפולחן משכן וקנא וקהפרשין
 מן משכניהון אמרו לאברהון ולא מתהון לא מסימיעון
 נת אמיהון ולא בני תלתין שטו לא אשתמונעון נהון
 נת כניהון לא ידעין מטול דקיסין עשרון שנון במטבתהון
 במימיהון וקניס פולחן קודשך גטרון : י בשירון
 אינון לפלסא סידרי דיעך לבית יעקב ואובייהך לדבית
 ישראל ישוון אהוהון בבניא קטורה בוסמין על בוסמא
 ויבולון מותקא ביום רחוק וקרבו גמיר לבענא על גבי
 מקדשך : יא בריד יי גבטי דבית לוי דהסין
 מעשרא מן מעשרא וקרבו ידוי דאליהי פתנא דמקרב
 בסוורא מרקלא תקבל כבענא חסיד חרצא דאתאב פנאיה
 ופירקת גבי שקרא בקנימין לקרבניה ולא ימי לסנאוי
 דיוחנן

יחי ראובן בעלקא הדון ולא ימורה במיהותא דמיתין בה
 ב'יהון רשעיא לעלקא דאמי ויהנו עולימו עם וקרין
 - במיין :
 ודא בירכהא דקריד משה נביא וכו' לשבטא דיהודה
 ואמר ש'ע מיקרא וכו' בקל עלותיה דיהודה ולנת עמיה
 קעיל ותיה מן סדרי קרא וכו' ותפרעון מן בעלי דכבו
 וסעד וסטיד מן שנאוי תתוי ליה :
 ולשבטא דלוי קריד משה נביא וכו' ואמר תמיא וארביא
 אלבישתא לאתרו נברא וכו' מסידא דגסיתא וקם בגסינא
 וברקתא ותיה כמי מצותא דרקס ואשתפח כחישנא :
 באמיר על שבטא דלוי לאבוי וקאימיה קא נסיב אשון
 קרינא דתקר ונת אחוי לא חכים בעובדא דעגלא ועל כגוי
 לא קנא בחמין בעובדא דקרי ארום נטרו מימר פיקד
 ובקנתא אובייהך אינון נהיון :
 קשרון אינון דולפון סדרי דיעך לדבית יעקב ויבית
 אובייהך תבל שבטא דישראל ישוון קטורה בוסמין כמיו
 וקרבו רחוק וקרבו גמיר לבענא על גבי בירכהך
 וקרבו :
 בריד יי חיליות שבטא דלוי וקרבו ידוי תמיל
 כבענא חסיד חרצא דאמי ובעלי דכבו וקרבו וקרא
 וקיסון :

רשי

הכהונה חזר כן : ד"א ראה שערין משונעו וכמו לפלס עם איניס ותפלל עליהם לטי שהיו חוששים י"ב בני השמונאי ואלעזר
 כנגד כמה רכסות לכך נאמר כך ה' טילופסל ודעיתרס : וכשנאוי מן יקוסמן : מתך קמיו ומשנאיו מכות להם תקומה :
 לבנימן

מכלל יופי

<p>חיס לונת בית אלה ורסיסן ורטיס טיכום כחסר הזכרס כסעס ורשע ישראל ויהו כמי יעקב טיכס צור - או טירטו טיפיה חלוקן כעברס מלויס לאלתמיה לפני בני ישראל ואל עות סלתיפלו חס כחלמנה ויהיו חזיו חסר סיחורו לביחם באסרס לא יעקד חסס איה : וחקלום חרס וחסוק כמי חסכתהן כענייהק :</p>	<p>אלהיהם הסכימו כי הוא אשר לרגלך והוא משה שעלה על ראש ההר ואל אלהים מדברתיך ונדום להם - והר'א' כע' בירס כל קדושו בני לוי בידך סביב'ה אחרון וחס תוכול רגל'א' וחס על דרכך ישא מדברתיך שהם ילמדו את התורה נס כיהם מנא'י אחרון - ויס עשרמיס איה' ס' שאתה חובב'את האומות'לא עפניוה ישראל סרו וחדריך אבל כל קדושו כידך סקדושתם וחס מוכים לקדושת סוין וסו'לי' וכות וברות וכו'א' ישא על שפתו מדברתיך תורה ליה לנו חסה כי תמיד לא תמוס תורה עפיהם על דרך כל זאת באתנו'אל' אכחטך ולא סקרנו ככרתיך : (ו) (ויהי כותיו מספר) - מלה ואל' עוברת במרום שנים ואל' יהי : (ט) ו'צורה ויס חרסיס ויספר כיו חסיסר ויספר בית כסעוס כעו יוסט</p>
--	--

אירטו שלם : (י) (ובליל) - העולה
 ישיא בלה נשרפה : (על
 חכית בשוא כיהחית
 בסגול אבל מלכיס ח' - ובא
 אלהי לפני בן צדק) הבית
 בפרוח מפני שווא
 דחירת שרא יפנשו שט
 שואיב מעוב באדרת :
 (יא) (בן יקוסמן) ג'
 אשד

דברים לג הברכה

אונקלוס

יב לבנימן אמר ידיר יהוה ישכן לבטח
 עָלָיו חַפְּף עָלָיו כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כַּחֲפוֹ שָׁכַן :
 שלישי ס יג וליוסף אמר מברכת יהוה
 ארצו ממגד שמים מסר ומתהום רבצת
 חסר וי' קחת : יד וממגד תבואת שמש וממגד
 גרש ירחים : טו ומראש הררי קדם
 וממגד נבעות עולם : טז וממגד ארץ
 ומלאה ורצון שכני סגרה תבואתה לראש
 יוסף ולקדקד גזיר אחיו : יז בכור שורו
 הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינבח
 יחדו אפסי ארץ והם רבבות אפרים והם
 אלפי

ודבעלי דבבויה דלא יקומו : יב לבנימן
 אמר רחיקא דיי ושרי לרוחצן עלוהי יהי
 מגן ערוהי כד יומא ובארעיה תשר
 שכיחא : יג וליוסף אמר מברכא מן
 קדם יי ארעיה עבדא מגדנין מטלא
 דשמא מלעלא ומטבועי עינן ויהוה מין
 דנגדן ממעמקי ארעא מלרע : יד ועבדא
 מגדנין ועללן מיבול שמשא עבדא מגדנין
 מריש ירה בידח : טו ומריש טורא
 בכריא ומטוב רמתא דלא פסקן :

טז ומטוב ארעא ומלאה ורעי ליה
 דשכינתיה בשמא וערי משה אהגליה

באסנא ייתון כל אליו רחישא דיוסף בקרא פרישא דאחותי : יז רבא דבנוהי זיוא

ליה

רשיי

(יב) לבנימן אמר - לפי שכתב לו כי יצא מן הארץ וישכן לבטח עליו חפף עליו כל היום ובין כחפו שכן :
 הוא משכן שילה היה בניו כחלקו שנאמר (שם ע"ה) וישאם כחלק יוסף וגו' - ולפי שבית עולמים חביב משילה לכך הקדים בנימן ליוסף :
 חופף עליו - חכמה אותו ומגן עליו : כל היום - לעולם וימנעו ירושלים לא שרתה שכינה בחקוים אחר : ובין כחפו שכן -
 כשכה ארצו היה בית המקדש בניו אלא שחוק עשדים ושלא אמה מעין עינים ושם היה דעתו של דוד לבנותו כדאיתא בשחיטת קדשים
 חזרי נחתי ביה פורתא משום דכתיב וכן כתיב שכן אין לך נחה כשור ויתר חקתני : (יג) מבורכת ה' ארצו - שלא הייתה כחלפת
 השמים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף : ממגד - לשון עדינים ויוחק : וממגד ארץ - מבורכת ה' ארצו : וממגד נבעות עולם -
 כל השמים בדתו של משה מעין ברכתו של יעקב : (יד) ד'א וממגד תבואת שמש - שהיתה ארצו פתוחה לתבואה וממגד
 הפירות : גרש ירחים - יש פירות שהלכנה מעלתן ולא היו קשואין ודלועין - ד'א גרש ירחים - שהארץ מוגרשת וחוליה מחדש
 לחדש : (טו) ומראש הררי קדם - ומבורכת נושאית כישול הפירות לסכר כישול הפירות והם : ד'א מגד
 מקדמה כריאתן לשאר הרים : נבעות עולם - נבעות העונות פירות לגולם ואינו פוסקת מעונר הנשעים : (יז) ורצון שוכני סגה
 ותהא ארצו מבורכת רצונו ונחת רוחו של הקב"ה הנגלה עליו תחלה כפינה : רצון - נחת רוח ופיוס וכן כל רצון שמקרא : הבואתה
 ברכה זו לראש יוסף (ג) : גזיר אחיו - שקופרש מחיו כחירתו : (יז) בכור שורו - זה בכור שהיה לשון גדולה ומלכות
 טלאמר (ההלים פט) אף חני בכור חתנהו וכן (שמות ד) בני בכורי ישראל : בכור - ומלך הוא אצל עמו והוא יהושע : שורו - שכותו
 קצה כשור לכבודו מלכים : הדר לו - נתון לו שנאמר (במדרב"א) ונתת זיוהודן עליו : וקרני ראם קרניו - שור כחוקשה ואין
 קרניו נאות אבל ראם קרניו נאות ואין כחוקשה נתן ליבוסע כמו של שור וימי קרני ראם : אפסי ארץ - שלשים וחמשה מלכים אפס
 שכלם מח"ה היו אלא אין לך כל מלך ושלטון שלא קנה לו שלטון ואתהוה כח"ה שחשבה לכלם היא שנתור (ירמיה ג) נחלת בני נבואות גוים :
 והם רבבות אפרים - אותם המנוגחים הם הרבבות שהיו יהושע שחא מאפרים (ד) : והם אלפי מנשה - הם האלפים שהרג גדיעון
 במדין

באר ורחבות דקדוקי רשיי

(ג) כבר הודעתין שהי'ו בראשית התיבה ומשמשת נוכח לומר תבוא (דוא ואלסט קומין) ונש נסתר לנקיבה תבוא (זיא ווערט קומין)
 והדרך להכיר ענין חיבור המקרא ובעבור דכתיב ברישא דקרא וליוסף אמר בודאי ליתכן לפרשו מוכח לומר
 (דוא יוסף ואלסט קומין) לראש יוסף לכן קאמר רש"י ברכה זו לראש יוסף ורצה לומר התי"ו בחלת הבואתה נסתר לנקיבה היא
 (דוא ברכה ואלסט קומין לראש יוסף) והם תחשה לכתוב תבוא לחוד זה קשני רחבן עזרא ושאר העדוקים :
 (ד) משום דאין לקרש דעלת רבנות קחו על אפרים ענין דחסן הו' לחכתם לקבנות הוים כשול והתי"ת בקמן אבל עכשו
 שנסתנה

דיונתן פהנת רבא רגל למקום : יב לשבטא
 דבנימין בריד משה נביא ואמר תביעה בני ישרי לריתצו
 עליו יתי מגיו עליו כל יומיא ובגו תחומיה שכינתא
 שריא : יג ולשיבט יוסף בריד משה נביא בני
 ואמר בריקא מהו מן קדם : ארעיה דיוסף מטיב
 שמיא התי עבדא מהו מאלא ומטרא דנתתו מן לעיל
 ומן טוב מביעי תהומא דסלקין ונגדו ומבווין צמתיא
 מלרע : יד ומטוב מהו ועליו דמבשלא
 ארעיה מן יבול שמשא ומן טוב כוכרי פירי אגניא
 דמבכרא ארעיה בכל ריש יבא ויבא : טו ומטוב
 רישיה טורא בכיתא דאורייתו ליה ברכתא אבהתא
 דמן שריא דמתילין לטוביא ומן טוב רמא דלא
 מפספו עלליא דאחסינו ליה ברכתא אמהתא דמן עלמא
 דמתילין לגליקתא : טז ומטוב שבת פירי ארעא
 ומליה רעי ליה אלקא דאיתגלי באקר שכינתיה על
 משה בסניא ותפנשו כלהו ברכתא אלו ותעבבו בליר
 דרבי רישיה דיוסף ודמקניה דגברא דתוא רב ושליש
 בארעא דמצרים ותורה זמיר באיקרא דאחוי :
 יז בכורותא תורה חמיא לראיבו ואתגטילת מניה
 ואתהיבת ליוסף מן שיריאו מן דין דברכת אקרא ושבת
 תירא דניה דהיקא דלית אפשר לפר נש למפלות
 בכיבא דתורה היבדו לירא אפשר לבני דיוסף
 למשמעבדא בני מלקותא והיקא דרימא קנענא בקרני
 יח

ולשבטא דבנימין בריד משה נביא בני ואמר רחמא בני
 ישרי לריתצו עליו מן עליו כל יומיא ובגו תחומיה תשרי
 יקר שכינתיה בני :
 ולשבטא דיוסף בריד משה נביא בני ואמר בריקא היא מן
 קדם : ארעיה דיוסף מן ברכת טלא ומטרא דנתתו משמיא
 מן לעיל מן ברכת מביעי תהומא דנוקעין ופלגין מן
 ארעא מלרע :
 עבדא פירין טבין טוב עללת שמשא ומבכרא ראשי
 מהו בכל ריש יבא ויבא :
 עבדא פירין טבין בכורה אבהתא צדוקיא דמתילין
 לטוביא אבהתא יצחק ועקב ובכורה ארבעמי אמהתא
 דמתילין לגליקתא שרה רבקה רחל לאה :
 עבדא פירין טבין בכורה ארעיה ומליתא ועבר
 רעיה דמן דאשרי יקר שכינתיה בסניא ירעין כל
 ברכתא יהאלין ותעבבו בגליקא על רישא דיוסף
 ולקידקורא דגברא דתוא שליט בארעא דמצרים ותורה
 זמיר בקריהו דאחוי :
 בכורותא ומלכותא וקרא ותורה דיוסף אנו ארום קמא
 דלית למפלות בכורותא ותורה ולא למשמעבדא בקרני ראמא
 אלא היד תירא נרימא קנענא בקרניו בן דתון
 עמא האלו בני שבטא דיוסף נפקין לקרבא לקבל
 שניא ומקטליו מלמין עם שלטוניו אנו ברכתא דמטל
 והושע בןנו מן אמנביא תוא מן שבטא דבני דאפריס
 ואנו

מכלר יופי

אשר יקומו עליהם : כתב הראש"ע כי טעם יודיה'
 (יב) (ידידי) אהוב : כעכור בנימין שהיא ידידי'
 (חפף עליו) מסתיר ומכסה : ישכון בנימין לכתח על השם
 עליו : (יג) (ממגד) : וטעם חוסף עליו על הכבוד
 המלה הזאת כוללת הרבה : שהיה דר כירושלים כחלק
 המשובח והמעולה בכל : בנימין וכן וטין כתיבין שכן
 דבר : ופירושו ממגד שמים : כאלו נע נחלתו :
 מן המטר שיועיל ולא זיוק : ופי' ממגד תבואת שמש
 וממגד גרש ירחים וממגד גבעות עולם הוא הכתר המשובח
 והמעולה כפירות הן המתכשלות מהשמש או מהירח או
 היוצא מן הגבעות : (יד) (רחים) : הלכנה נקראת כן ולפי
 שהירח מתחדש פעמים רבות קרא כלשון רכיס ואע"פ
 שאינו אלא אחד : ואמר גרש ירחים פירוש כי הירח יבשל
 הפירות מענין הגניעו שפניו והוא זמן שהפירות מניצים
 ופורחים, בכת הירח כאלו ריחה מרש אותם לחוץ :
 (*) (*)

(טז) (שכיני) : היו דנוספת : (ורצון שכני סנה) : יש
 מפרשי' : אותו על השם יתברך כלומר רצון האל ששכן
 בסנה הכאתה לראש יוסף : או פירושו רצון האדם השוכן
 בסנה רוצה לומר כמדבר ובמקום היובש כי הסנה גדול בארץ
 ציה ומהורצונו המטר ששואל הכאתה לראש יוסף :
 (הכאתה) : הכן המלה תבא והתין סימן הנקבה הגסות
 רוצה לומר כל ברכה וברכה תבא לראש יוסף וההאנוספת
 בסוף המלה כהא ישיעיה' ותקרב ותבאה והתנינוספת
 כתיב שמואלכא נפלאתה אהבתך לי ולפי דעתי כי כל
 כפל תוספת למפל ענין וכן תכאתה רוצה לומר תכאותבא
 לרוב : (יז) (בכור שורו) : כנוי למושל כמו שכנה
 הכתוב השרים הגדולים כאלים ועתודי' ולרוב גדולתו קראו כן
 (וקר יראס) : רוצה לומר
 וטעם רעות אפרים ואלמי : ראמים כי אין לראש אלא קרן
 מנפה כענין ואלס אחיו הקטן : אחד והיא בהמה מכדמורת
 יגל ממנו והם הקרנים שבהם : המדבר תוקה מאד : (עאת
 ימדין) :
 סו ג (*)

רביעי אלפי מנשה : ס יח ולזבולן
 אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך :
 יט עמים הריקתו שם וזבחו וזבחי-
 צדק כי שפע ימים יינקו ושפני טמוני חול :
 ס כ ולגד אמר ברוך מרתיב גג בלביא
 שכן וטרף זרוע אף קרקד : כא וירא
 ראשית ל'ו כי שם חלקת מחקק ספון ויחא
 ראשי עם צדקת יהוה עשה ומשפטיו עם
 חמישי ישראל : ס כב ולגן אמר דן גור
 אריה

ליה וזבולן דאת עבדי ליה מן קדש
 דתוקפא ורומא דליה בגבורתיה עממיא
 יקטיל כחדא עד סיפי ארעא ואנון רבותא
 דבית אפרים ואנון ארפיא דבית מנשה :
 יח ולזבולן אמר הדי זבולן במפקד
 לאנחא קרבא על בעלי דבבד ויששכר
 במהכך למעבד זמני מועדיא בירו שלם :
 יט שבטיא דישראל לסור בית מקדשא
 ותבנשו תמן וקסון נקסת קודשין לרענא
 ארי נכסי עממיא ייכלון וסימן דמשמרא

בחלא מתגלן קהון : כ ולגד אמר בריך דאפתי לגד בליחא שרי ויקטור
 עם מלכין : כא ויתקביל בקדמיתא דליה ארי תמן באחסנתיה משה ספרא רבא
 דישראל קביר הוא נפק ועאל בריש עמא וקון קדשין עבד ודינוהי עם ישראל :
 כב ולגן אמר דן תקיף בגור ארנון ארעיה שתניא מן גחליא דגנדין מן מתנן :

ולנפתלי

רשי

במדון שנאמר (שופטים ה') ונחמ ולמונע בקרקד וגו' : (יח) ולזבולן אמר . אלו חמשה שבטים שברך כאתרונה זבולן גן דן ונפתלי
 ואשר כפל שמותיהם לחוקם ולהנבירים לפי שהיו חלשים שבכל השבטים . הם הם שהולך יוסף לפני פרעה שנאמר (בראשית מ"ז)
 ויוקמה אחיו לקח חמשה חלשים לפי שנראים חלשים ולא ימים חזים לו שרי מלחמתו : שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך .
 זבולן ויששכר עשו שותפות זבולן ויששכר לחוק ימים ויזלזל לפרקמטיא דספיקות ומשתכר ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים
 בתורה לפיכך הקדים זבולן ליששכר שתורתו של יששכר ע"י זבולן היתה : שמח זבולן בצאתך . הללח בלאתך לסמורה : ויששכר .
 הללח ביוסית אהליך לתורה ליששכר ולעבר שנים ולקבוע חדשים כמו שאל (ד"ה א' י"ב) וזמני יששכר יודעי כינה ליעתים ראשיהם מאתים ראשי
 סנהדרין היו עוסקים בכך ועל פיקביעות עתיהם ועבוריהם : (יט) עמים . של שבטי ישראל : הריקראו . ליהר המורה יאסמן
 כל חסיפה ע"י קריאה היא ואם זכחו ברגלים וזכחי צדק : בישפע ימים יינקו : יששכר וזבולן ויהא להם פנאי לעסוק בתורה :
 ושפני טמוני חול . (מגילה ז') כסוי טמוני חול טרית וחלוקן וזכוכית לכנה היוזאים מן הים וזמן החול ונחלקו של יששכר וזבולן היה
 כמו שחזר (שם ט"ו) במסכת מגילה . (שופטים ה') זבולן עם חרף . נסשו למות משום דנפתלי על ערומי שדה היה מתרעם זבולן
 על חלקו לאחי נתת שדות וכרמים וכו' : ושפוני . לשון כסוי כמו שנאמר (מלכים א' ו') ויסמון את הכית (שם ז') וספון בלרו ותרגומו
 ומטלל בכורי (ס"א ככסוי) ארוא . ד"ה עמים הריקראו ע"י פרקמטיא של זבולן תגרי אומות העולם באים אל ארצו והוא עומד על
 הספר והם אומרים הואיל ונצטערנו עד כאן כלך עד ירושלים ובראיה מה יראתה של אומה ומה מעשיה והם רואים כל ישראל עובדים לאלה
 אחד ואוכלים מאכל אחד לפי שהע"ם אלוהות של זה לא אלוהות של זה ומאכלו של זה לא מאכלו של זה והם אומרים אין אומה כשרה כון
 ומתגיירון עם שנאמר עם יזכחו וזכחי צדק : כי שפע ימים יינקו . זבולן ויששכר היה נותן להם חמון בשפע : (כ) ברוך מרחיב בדר . מלמד
 שיהיה תחומן של ג' מרחים והולך כלפי חורח : בלביא שכן . לפי שהיה סמוך לספר לפיכך נמשל כאריות שכל הסמוכים לספר זריכים
 לבית גבורים : וטרף זרוע אף קרקד . הרוגיהן היו ככרין חותכין הראש עם הזרוע במכה אחת : (כא) וירא ראשית ל'ו .
 ראה לישול ל'ו' שלק בלרו סתון ועונ שהיא ראשית כבוש הארץ : כי שם חלקת . כי ידע אשר שם נכחלתו חלקת שדה קבורת וסוקק
 וכו' משה : ספון . איתת חלקה סמונה וטמונה וכל כריה שנאמר (דברים ל"ד) ולא ידע איש את קבורתו : ויהא : ג' . ראשי
 עם . הם היו הולכים לפני החלוקן ככבוש הארץ לפי שהיו גבורים וכן הוא אומר (במדבר ל"ב) ואתם תעברו חלונים לפני אחיכם וגו' :
 צדקת ה' עשרה . שהאחיכו דכריהם ושטרו הכשתם לעבור את הירדן עד סכסכו ומלקו : ד"ה ויתאמרה ראשי עם : צדקת ה'
 עשה . על משה אעור : (כב) דן גור אריה . חף הוא היה סמוך לספר לפיכך מושלו כאריות : יונק מן הכשן . בדרגונו שהיה

נת חנית כרא היכרו ויהו בני יוסף שלטין בעממא
 בתרא ככל קפי ארעא והנו רבנותא דקטול יהושע בר
 נון בגלגלא דהוא מדביר אפרים והנו אלפיא דקטול
 גרעון בר יואש במדינא דהוא מדביר מנשה :
 יה ולשיבט זבולן כריד משה נביא דין ואמר חדון
 דבית זבולן דמפקכו לפרקמטיו ורבית יששכר במושקני
 בתי מדרשיכון : יט אומין פניעין לטבור בית במקרא
 יצלון סמן ומרביו קירקניו דקשוט ארום על ספר זמא
 ככא שבו ויתפרנקון סו טריתא ותלונא יאחדון ויצקעון
 מאדמיה תיקלא לחוטי גולגולתון ומן חקא בפקון
 אפקקרון וקגי וגוייתא ארום ונעיא דתחומיא גליו
 להון : כ ולשכטא דגד כריד משה נביא דין ואמר
 כריד דאפתי מחומיה דגד נעח בארעא למישרי וכד נפיק
 לסדר קרבא קבל בעלי דכבו מקטל מלכין עם שלטינן
 ומטולוי חגימין מן כל קטולא דמגבר אדרעא עם קורקדא :
 כא ותמא ארעא טבתא וקביל חילקיה בשירייתא
 ארום סמן אחר מקבע אבניו טבין ומרגליו רביה משרה
 ספרהון דישראל גניו והיקמא דתנה עליל נפיק בריש
 עמא בעלקמא חדון היכרו יהי עליל נפיק בעלקמא דאמי
 מטול ודגונו קדם יי עבר וסדרי דינו אליף לעמיה בית
 ישראל : כב ולשכטא דין כריד משה נביא דין
 ואמר שכטא דין מדמי לגור בר אריון ארעיה שמיא
 מנחליא

ואינו אלפיא דקטל גרעון בר יואש מן מדנאי דהוא מן
 שכטא דבגני דמנשה :
 ולשכטא דזבולן כריד משה נביא דין ואמר חדון רבית
 זבולן דמפקכו לפרקמטיו וחדון דביר יששכר
 במיתיו בתי מדרשיכון :
 הא עמא האלין דבית זבולן לטור בית מקרא דין
 ונבגו ומסו ומרביו קירקניו משיטין ארום תגרת נפיא
 יאכלון וסימניא דמפירא בתלא יתגליו להון :
 ולשכטא דגד כריד משה נביא דין ואמר כריד הוא מן
 דאפתי מחומא דגד נעח ושרי בארעא ובאריותא ולית
 אוקמא ומלכו דרקוס לקבל יכו- וכד תורה נפיק
 לקרבא לקביל שגאוי קטולוי חגימין ביני קטולא מפרק
 ראשא עד אדרעא :

ותמא מן שריויא ארום אחר מן מן לבית קבירה
 מקבעין אבניו טבין ומרגליו נפמן משה נביא סופריהון
 דישראל קביר ונתו היקמא בתנה עאיל ונפיק ברישי
 עמא בעלקמא חדון כו יהו עאיל ונפיק לעלקמא בארתי
 וקווא עבר וסדרי דינו אליף לבני ישראל :

ולשכטא דין כריד משה נביא דין ואמר דן מדמי
 לגור בר אריון ארעיה תתו שתמין (סיא שתיא מן)
 כותניס

באר רחובות דקדוקי רשי

מנשתנה זכתי דקבות הריס בחוריק והכי"ת כשנ"א על כורסן מורה השינוי ענין הדכיות וכללו כתיב רככות של אפרים ויהיו אותם
 שהר יחושע שכתב גאפריס :

מכלל יופי

<p>וכחר בתחלה לעצמו לקחת חלקו מעבר לירדן כי ראה כי שם חלק מלכים ומושלים ובתים ספונים וטובים רומז כולערים שכבשום מעבר לירדן - ופירוש ספון מקורה וכו פירוש בשורש ספן - ונחא - משפטו ונאמה והאלף במקום הוא רמז הפועל : (כב) (ענק) - יורג ודומה לו רבותו ו"ל דיה אים זקקה : ומלא</p>	<p>כנסו הארץ כי ידע אשר שם כנחלתו חלקת קבר מחוקק ספון וכוא עשה וכן תרגם חנקום ואתכלל בקדמיתא דיליה ארי תמן באחסנתיה משה ספרא רכא דישראל קביר : ונ"ס ויתא ראשי עם שהלכו מלגים לפני בני ישראל ככנס הארץ ושפרו הכטמתס ויהו לדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל - ויש חוננים שחור אל המחוקק הוא משה :</p>	<p>יחדיו) - ענין ההדופר והמכה בקרן : דקבות כאשר נכתבו בתובה שתי אותיות הדומות ונתקדם להם הנועה קטנה יבליעו האחת ולא יבארו קריאת שתיהן אלא יקראו שתיהן כאחת כחטיפות מ"ב : (יט) (כישפע) - ענינו רבוי : וישפני קרוב לענין קפון הנזכר למטה והוא כתוב בשין שפוני כמו טמוני : (כ) (כלביא) - הוא הארי : (וטרף) - ענין ההכאה בכדיתיה : (כא) (מחוקק) - סופר כהרנומו או כושל ונקרא כן לפי שמושים החקים בארצו ופי' הפסוקראה גר</p>
---	---	--

אריה יזק מן-הבשן : כג וּלְנִפְתָּלִי אָמַר
 נִפְתָּלִי שִׁבְעַת רִצּוֹן וּמְלֵאא בְרַבְתַּי יְהוָה יָם
 וְדָרוֹם יִרְשָׁה : ס כִּד וּלְאֲשֶׁר אָמַר בְּרוּךְ
 מִבְּנֵי אֲשֶׁר יְהִי רִצּוֹן אֲהִיו וְטַבֵּל בְּשִׁמּוֹן
 רָגְלוֹ : כה בְּרוּל וּנְחֻשֶׁת מִנְעֵלָהּ וּכְיִמְךָ
 דְּבִאֲךָ : כו אִין כְּאֵל יִשְׁרָן רַבֵּב שְׁמִיָם
 בְּעֻזְךָ וּבְגִאֲתוֹ שְׁתָּקִים : כז מִעֲנֵהָ
 אֱלֹהֵי קִדְשׁ וּמִתַּחַת זְרֻעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיךָ
 אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמַד : כח וַיִּשְׁכַּן
 יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּרַדְרַעַן עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֲרָץ דְּגוּ
 וְחִירֵשׁ

רש"י

כג וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שִׁבְעַת רִצּוֹן וּמְלֵאא
 בְּרַבְתַּי מִן-קִדְשׁ יְיָ מִעַרְבֵי-גִנוֹסֵר וְדָרוֹמָא
 יִירַת כִּד וּלְאֲשֶׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנֵי אֲשֶׁר
 יְהִי רִצּוֹן לְאֲהִיו וַיִּתְרַבֵּי בְּתַפְנוּקֵי מְלִכִין :
 כה חֲקִיף בְּפִרְזֻלָּא וּנְחֻשָׁא וּבְיוֹמֵי-
 עוֹלִמְתָךְ תּוֹקֶפְךָ : כו לִית אֱלֹהֵא אֱלֵא
 אֱלֹהֵא דִישְׂרָאֵל דְּשִׁבְיִנְתִּיהָ בְּשִׁמְיָא בְּסַעֲדָךְ
 וְתוֹקֶפִיהָ בְּשִׁמְיָא-שְׁמִיָא : כז מְדוֹר אֱלֹהֵא
 דְּמִלְקַדְמִין וּבְיִמְיָהּ אֲתַעֲבִיד צִלְמָא וְתַרְיָךְ
 מִן-קִדְמָךְ סִנְאָה וַאֲמַר שִׁיְצִי : כח וַיִּשְׁכַּן
 יִשְׂרָאֵל

ה'ירדן ולא מחלקו ממערת כמ"י א"ס והיא לשם שהיא בחלקו של דן שלאמר (יהושע ט) ויקראו ללשם דן ויזנוקו וקילוחו נזון הכסף . ד"א
 מה וזנוק זה יולא מוקוס אחד ונחלק לשני מוקוסות כך שכטו של דן נטלו חלק כשני מוקוסות תחלה נטלו כלמכות מערבית עקרון וסביבותיה
 ולא ספקו להם וזכו ונלחמו עם לשם שהיא כמ"י א"ס והיא כלמכות מזרחית שהרי הירדן יולא ממערת כמ"י א"ס והוא במזרח של ח"י וזכא
 מהכסף לדרום וכלה בקצהים המלח שהוא כמזרח יהודה שנטל כדרומה של ח"י כמו שמפורש בספר יהושע והוא שזאמר (שם ט) ויזא
 גבול בני דן מהם ויעלו בני דן וילחמו עם לשם וגומר . יזא גבולם וכל אותה הרוח שהתחילו לנחול בו : (כג) שבע רצון . שהיתה
 ארצו שבעה כל רצון יושביה : י"ב ודרום ירשה . י"ג כגרת כפלה בחלקו ונטל מלא חבל ארס כדרומה לפרוש חרשים ומכמורות :
 ירשה . לשון ציווי כמו (דברים א) עלה רש והטעם שלמעלה כרי"ט מוכיח כמו ירש ידע לקח שמע כשמוסיף כוה"א יהיה הטעם
 למעלה שמעו ידעה סלחה לקחה חף כאלו ירשה לשון ציווי וכמסורת הגדולה מצינו בחלפא ביתא לשון ציווי דטעמיהו מלעיל (ה) :
 ברוך ומבנים אשר . ראיתי כספרי ח"ן לך בכל השבטים שנתברך בכנים כאשר ואינו יודע כיצד . יהי רצוני אחיו . שהיה מתרצה
 לאחיו בשמן אנפיקיון ובקפלאות והם מורין לו בתבואה . ד"א יהירצו אחיו שהיו כנותיו נאות והוא שזאמר (ד"ה א"ב) הוא אהי
 בריות שהיו כנותיו כשאות לכהנים גדולים הגוששים בשמן זית : וטובל בשמן רגלו . (ספרי) שהיה אהלו מושכת שזן כמעין
 ומעשה שזנו כו"אנשי לודקיא לשמן מנו להם עלחוסטוש אחד כולי כדאיתא במנחות (דף פ"ה) : (כח) ברזל ונחשת מנעליך .
 עכשו הוא מוצר כנגד כל ישראל שהיו גיבורים יושבים בערי הספר ונועלים אותה שלא יוכלו האויבים ליכנס בה כאלו היא סגורה כמנעולים
 וכריחים של ברזל ונחשת . דבר אחר ברזל ונחשת מנעליך ארציכם בעולה כהרים שחולצין בהם ברזל ונחשת וארצו של אשר היתה מכעולה
 של ארץ ישראל : וכימין דבאך . וכימים שהם טובים לך כמין ימין כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום יהיו דבאך שכל הארצות דוכאות כסף וזה לארך
 ד"א וכימין דבאך וכימים שהם טובים לך כמין ימין כל הימים אשר אתם עושים רצונו של מקום יהיו דבאך שכל הארצות דוכאות כסף וזה לארך
 ישרא שתהא זכורכת כפירות וכל הארצות מתפרנסות הימנה וממשיכות לה כספם וזהם אשקו"רנט הכסף והזהבה כלה מהם שהן מוציאות אותם
 לארצם : אין כאל ישורון . דע לך ישורון שאין שאל בכל אלהי העמים ולא כנורף לזרם : רוכב שמים : הוא אותו אלוה שבעורך ובנאותו הוא
 רוכב שחקים : (כז) מעונה אלהי קדם . למעון השחקים לאלהי קדם שקדם לכל אלהים וכבר לו שחקים לשבתו ומעונות ומתחת
 מעונותו כל בעלי זרוע שוככים : זרועות עולם . סיחון ועוג ומלכי כנען שהיו תוקמו וגבורתו של עולם לפיכך על כרחם יחדדו ויועזו וכחם
 חלש מפניו לע לם אימת הגבוה על הגמון והוא שהכח והגבורה שלו בעורך . ויגרש מפניך אויב . ואמר לך השמד אותם : מעונה .
 כל תיבה שזריכה לה"ד בתחלתה הטל לה"א כסופה : (כח) בטח ברד . כל יחיד ויחיד איש תחת גפנו ותחת תלחנתו ופפורין ואין
 גריכין להתאסף ולישבי יחד מפני האויב : עין יעקב . כמו (כמברר"א) ועינו כעין הכדולח כעין הכרכה שרכס יעקב לא ככד שזמר
 ירמיה

באר רחובות דקדוק רש"י

(ה) רצו לומר אלו היתה מלת ירשה שם דבר וה"א לנקההו למכתב גם הטעם מלרע כדון ה"א הנקבה בשם דבר כמו
 צדקה ברבה מדכתיב ירשה בטעם מלעיל כדאיה"א היא נוספת וכאלו פתיב ירש וכוזו שנוספת במלת
 שמינה קלחם :

מנחם ליה דנגידין מן מתנין ותתמי יהי קמי עד בותנין :
 בג ולשכטא דנפתלי בריך משה נביא דין ואמר
 גפמלי שבע בעזא ונחדי גנומי יקא די גפלו בהולקיה
 וקלי ברכאן מן פירי דקקעת גנוסר דאמתימו ליה מן קדם
 יי יקא דסופני נקא דמבריא ירת : כד ולשכטא
 דאשר בריך משה נביא דין ואמר בריך הוא מבריא
 דיעקב אשר יהי מרעי לאחוי ומספס לרזון מנוני דשני
 שמיטתא ותחומיה יהי מרביה זיתו פגיען עבדין משח
 מספסין למטבול ביה דגלוי : כה ברירון הגון
 שכטא דאשר ודך פרזלא ותסיסין ודך גתשא ריגליהון
 לטיילא על שני כפייה והי כומי סלוייתהון היקדו יצוון
 מקיפין כפיכותהון : כו לית אלהא כאלהא ישראל
 דאשרי שכינתיה ורביה פשמיא הוא יהי בפעקתו ותוב
 עם כורסיה יקרא בגינוהנתיה בשמי שתי מרוקא :
 כז סדוכיה דאלהא סנה מן לקדמין ומו מחור
 ארבע גבורתיה עלקא סביל דבורר בעלי דכביכון מא
 קדמיכון וימר גבימריה למשמיא יתהון : כח ושרון
 ישראל לרזתו מן לקדמין בעזו בירכתא דברכתני יעקב
 אבהון דבנותיה אחסין יתהון ארעא טבתא דעבדא עביר
 תמר לחוד שמיא דעלזתו ופניו לגזו טליו דכרבתיה
 ומטרין

בותנין :
 ולשכטא דנפתלי בריך משה נביא דין ואמר גפמלי שכיב
 בעזא וקלי ברכו מן קדם יי מערב יקא דיעוסר ונרוקא
 ירירי :
 ולשכטא דאשר בריך משה נביא דין ואמר בריך הוא
 סקניא אשר יהי פרעי לאחוי כשמיטא וארעיה תר
 עבדא משח פמיא :

הא עמא האילין דמית אשר ברירין דך פרזלא ותסיסין
 הוי גתשא קימי עולימתהון מן יקא סבוקהון :
 לית בנת אלהא דישאל די אשרי יקר שכינתיה בשמיא
 וגינותיה בשמיא מרוקא :

כמענה אשרי שכינתיה מן לקדמיהון ומתחית גבורתיה
 הוא סביר עלקא וטרד בעלי דכביכון מן קדמיכון ואמר
 במיקריה למשיציה יתהון :

ושרון ישראל לרזתו לבלחודיהון מעזו ברכתא דכריף
 יתהון יעקב לארעא עבדא תמר ומשח אף שמיא דאיר
 מעלזתו אתפקדי למיתחיה לחזו טליו ומטרין :

מכלל יופי

כמו נדענו זמלתי ואירא כמו
 דמלתי והטעם כי כל ימך תהיה
 או לזכות הטוב ואתה תהיה
 שכל רגליך :
 אנקלוס גבימי עליסוחיך
 תוקפך כלומר שהיה חזק
 בימי הוסקה ככימי הנערות :
 והריק'ם פירש דכאך וקנתך
 הפוך מן דאבון נפש כי ימי
 הזקנה ימירעה ודאבון וענינו כמו שפירש המדרגה :
 (כו) מענה אלהי קדס וגו' פירוש ממעלה יהיה לך
 אלהי קדס מעון וסתרה ומתחת יהיה לך זכויות עולם לסבול
 אותך : (כח) אינו שם תצל אבל הוא שם
 בענין בטח כי השוכן בטח הוא יושב
 היחידות ויבא בענין בטח כי השוכן בטח הוא יושב
 יחיד אין צורך להרכות אנשים לערשיהו עמו לפיכך אמר
 בטח כוד : (עין יעקב) על דרך תהליספת ממקור
 ישראל ואנקלוס תרגם
 כעין כרבתא דכריעין כלומר
 כענין שמרסם כן נפל הבלתי
 וגורלם בארץ ושכן כל אחי
 בטח בחלקו שנפל לגורו
 הרגילו הרבה בזה הרשון
 סאמרס מעין שמונה עשרה
 מעין כל ברפה וברכה כלום
 מעין

(ג) (יקלא) כלומר והיה מלא או יהיה פועל עבר
 לעתיד מפני הו כלומר וימלא ברכת : (ס)
 לפי שהים הגדול לפאת מערב ארץ ישראל קראו לפאת מערב
 ים : (רש"י) צווי שלם ענין ירושה ובמכלל צווי בתוספת הא
 וכאן בהפסק הפא בשוא ויהי עין הלקד קמריגים :
 (כד) ברוך מוכניס כנס מוכרכת' ארצו ממקד פמיס
 וטעם שיהי מוכרך ככניס רביס סיוולד
 מוטל או הטעם שיהי מוכרך מפי כל בני יעקב אחיסי ורמי לכל
 אחיו כי ארצו שמה ומס יכלו כל מעדכי מלך לכל השכטים ואנקלוס
 תרגם בריך מוכרכת כניא אש רצה לומר שיכא נפל השכטים לאמר
 לקנות השמן ויהי וכליו כחש מניית ופנז וכל זמרת הדרך שיכא
 וימכרו לו ויהי וימכרו מכל הטוב המזלל לכל השכטים :
 (זטבר) ענין רוציה : (כח) (מענדל) כלומר
 מדרך רגליך כהדים יהיה ברזל ונתשת רוציה לומר שירחי
 בחלקו הרי ברזל ונחשת ויש מפרשים אותו מענין גן
 נעול שהוא ענין הגירה כמנעול כלומר שתהיה ארצו חוקרה
 כאלו סגורה כהימות נחשת
 וברזל : דבא פירושולפי
 ענינו תקפך וכן תרגם
 ויש מפרשים דשך כעז זכאך
 כחלופיך ככל'ת וכן ימי נעטו

וְחִירוֹשׁ אֶף־שְׁמִי וְעַרְפוֹ־טַל : כֵּט אֲשֶׁר־יָךְ
 יִשְׁרָאֵל־מִי כְמוֹדָ עִם נוֹשֵׁעַ בִּיהוּדָה מִן
 עוֹרָךְ וְאֲשֶׁר־חָרַב גְּאוֹתְךָ וַיִּכְחָשׁוּ אֵיבֵיךָ לָךְ
 וְאַתָּה עַל־בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרָךְ : ס
 א וַיַּעַל מֹשֶׁה מִעַרְבַת מוֹאָב אֶל־הַר נֹבֹ
 רְאֵשׁ הַפְּסָנָה אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ
 יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֶת־הַגִּלְעָד עַד־דָּן :
 ב וְאֵת קָל־נַפְתָּלִי וְאֶת־אֶרֶץ אֲפֵרַיִם
 וּמְנַשֶּׁשֶׁה וְאֵת כָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם
 הַיְחָזְקִי : ג וְאֶת־הַנֶּגֶב וְאֶת־הַבְּקָר בְּקַעַת
 יְרֵחוֹ עֵיר הַתְּמָרִים עַד־צֹעֵר : ד וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשַׁבְעֵתִי
 לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב לֵאמֹר לְוָרְעֶךָ
 אֲתַנְנָה הָרְאִיתִיךָ בְּעֵינַי וְשָׁמָּה לֹא־תַעֲבֹר :
 ה וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב
 עַל

שביעי
לד

אב

יִשְׁרָאֵל לְרוֹחֲצֵן בְּלַחוּדֵיהוֹן בְּעֵינֵי־בְרַכְתָּהּ־
 דְּבַר־כִּינּוּן יַעֲקֹב אָבוֹהוֹן לְאֶרֶץ עַבְדָּהּ־
 עֵיבוֹר וַחֲמַר אֶף־שְׁמִיאֵ־דְעֻלּוּהוֹן יִשְׁמִשׁוּן־
 בְּטִלָּא : כֵּט שׁוֹבֵךְ יִשְׁרָאֵל לִית דְּכֹתֵךְ
 עָמָא דְפּוֹרְקָנִיה מִן־קְדָם־יְיָ חֲקוּף בְּסַעֲדֵךְ
 וּמִן־קְדָמוּהִי נִצָּחַן גְּבוּרְתֵךְ וַיִּתְּכַדְבוּן סִנְאָךְ
 לָךְ וְאַתָּה עַל־פְּרִיקֵי־צוּאֵרֵי־מַלְבִּיהוֹן תִּדְרוּךְ :
 א וְסָלִיק מֹשֶׁה מִפְּנֵי־מוֹאָב לְטוֹרָא
 דְּנִבּוֹ רִישׁ רְמַתָּא דְעַל־אֲפִי יְרֵחוֹ וְאַבְנֵיהּ
 יְיָ יֵת־כָּל־אֶרֶץ אֶת־גִּלְעָד עַד־דָּן : ב וַיָּתֵן
 קָל־נַפְתָּלִי וְיֵת־אֶרֶץ אֶת־אֲפֵרַיִם וּמְנַשֶּׁשֶׁה וַיָּתֵן
 קָל־אֶרֶץ אֶת־יְהוּדָה עַד יַמָּא בְּתַרְאָה :
 ג וַיָּתֵן־דְּרוֹמָא וַיָּתֵן־מִישְׁרָא בְּקַעַתָּא
 דִּירְחוֹ קְרַתָּא דְדַקְלִיא עַד־צֹעֵר : ד וַאֲמַר
 יְיָ לִיה דָּא אֶרֶץ דְּקִמִּית לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
 וְלְיַעֲקֹב לְמִימְרָ לְבִנְךָ אֲתַנְיִגָה אֲחֻזִּיתְךָ בְּעֵינֶךָ
 וְלִתְמָן לֹא תַעֲבֹר : ה וּמִית תְּמֹן מֹשֶׁה עַבְדָּהּ־יְיָ בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־מִימְרָא דְיְיָ :

וקבר

רשי

ירמיה (ירמיהו) כד יטכתיאלא כעין הכתוב שהכתיב יעקב (בראשית מז) והיה אלהים עמוס והשיח אתכם אל ארץ אבותיכם :
 יערפו . יטו . אף שמיו יערפו טל . אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב (שם ב) ויתן לך האלהים מטל השמים וגו' :
 (כט) אשר ישרא אל . לאחר שפרט להם הכרכות חמר להם מה לי לפרוט ולכס כלל דבר הכל שלכם : אשר ישרא אל ומי כמוך .
 תשועתך כד' אשר הוא מן עורך חרכ גלותך : ויכחשו אויביך לך . כגון הנכבדים שחמרו (יהושע ט) מחרן רחוקה באו עבדיך
 וגמר : ואתה על בכות'סו חדרון . כעין שחמר (שם ו) שימו את רגליכם על צוהרי המלכס האלה : (א) סערבוה כוואב
 אל הרצבו . כמה פעלות היו ופסען משה כמטיעה אחת : את כל הארץ . הראה את כל ארץ ישראל בשלותה והמניין העתידים
 להיות מניקון לה : עד דן . הראה בני דן עוכדי ע"ו שחמר (שופטים ח) ויקימו להם בני דן את הפסל והראהו שחמן שעתיד
 לנאת סימו למושיע : (ב) ואת כל נפתלי : הראה ארצו בשלותה וסודכנה והראהו דכורה וברק עוקדש נפתלי בלחמים עם סימור
 מחילותיו : ואת ארץ אפרים וכנשה : הראה ארצו בשלותה וכחורכנה והראהו יוסע נלחם עם מלכי כנען וזלזל אפרים וגדעק
 שבת ממשה נלחם עם חדרון ועמלק : ואת כל ארץ יהודה . בשלותה וכחורכנה והראהו מלכות בית דוד וזלזל חוסי : עד היים
 האחרון . ארץ המערב בשלותה וכחורכנה : ד"אלל תקרי היים האחרון אלל היים האחרון הראהו הקב"ה כל המאורעות שעתידין
 ליארע לישדאל עד סימו חמטים : (ג) ואת הנגב : ארץ אדרום . ד"א מערת המכפלה שחמר (במדבר יג) ויעלו במצב ויבא
 עד חכרון : ואת הבכר . הראהו שלמה יונק כל בית המקדש שחמר (מלכים ז) ככר הירדן ילקס הסלך כמעכה האדומה :
 (ד) לאמר לורעך אתננה הראיתך . כדי שתלך ויתאמר לאברהם ליצחק וליעקב . שבועה שטכע לכם הקב"ה קיימתי ואת לאמר
 לך הראית' לך אכל גורם דיל מלמי ששעה לת עמור . שלולי כ' כייטקייטק עב שראש אותם נשועים וקשועים בה ויתלך וית' דלכם :

קבר

ומטרו דרענא : כט טובכו ישראל מן פורקכו
 ככר עקמוי עמא דמקפדכו בשמא מימרא בן והוא תריס
 סעודכו ודי חקביה חקוף גינתומוכו ויהפדכו פנאיכו
 לקובליכו מן רמיא וצתו על פירמת צונוי מקדיחו
 תרוף : א ופליק משה מן מישרי מואב לטורא
 דנבו ריש קמתא דעל אפי רחו וצתווי ליה מימרא בן
 ית כל מקיפי ארעא ית גורכו דעמיד למעבד ופפת דמן
 גלעד ונצתו דשמשון בר גוט דמן שיבט דן :

ב וית אליף סרבו מוכיב גפתי דמחפדו עם
 בלק וית מלכא דעתיד למקטל יהושע בר גו דמן שיבט
 אפרים ונבו דנעו בר יואש דמן שיבט מנשה וית
 כל מלכא דישראל ומלכותא דבית יודיה דשילטו
 בארעא עד ראצמי בית מוקדשא בתרעה : ג וית
 סליד דרוקא ומתפבר עם מליך ציפנא לחבלא יתבי ארעא
 וצמונאי ומואבאי יתבי משרא דמעקו להו לישראל
 וית גלות מלכדי אליהו דגלו מן בקעה דירחו ויר גלוח
 מלכדי אלישע דגלו מן קרת וקליא על ידי אחיהו
 בית ישראל מאתו אלפין גורו וית עקרי בר בר
 צערא רבא רחמי מואל יקום דרעא לפרקא :

ד ואמר וי ליה רא היא ספא דמלתא בארעא ודא
 ארעא דמימית לצברתם ליצחק וליעקב למיסר לכניכו
 אהניגא אחמית יתה בעינד וממו לא העבר :

ה בשבעא יומין ליקחא דאדר אהליד משה בדרון
 דישראל ובשבעא יומין ליקחא דאדר אהניש מנו עלקא
 ברת קלא גפלת מן שמיא וכו אמרת אתון כל עללי
 עלקא וחתו בצערי דמשה בדרון דישראל דטרח ולא
 אהתני ואתרבי בארבעת כלילן טבין כלילת דאורימא דידה

דשקא יתה משמי מרוקא ואהלי עליו אקר שכינתא דן
 בתרין אלפין ריבון דמלאכין ובארבעין זמקין אלפין
 ארבעין גור כלילא דכהונתא דידה תורת שבעתי יומי
 אשלקותא כלילא דמלכותא אחסינו ירחה מן שמיא
 לא תרמא שלף וקא סקא אסר וקא בשרען ארמיש כלילא
 דשקא טבא קנא בעודין טבין ובצנוקתיה
 דכו אחנש מקו משרה עקרא בן בארעא דמואב על
 גשקת מימרא בן :

טובכו ישראל מן פורקכו עמא דפורקתו מן קדם
 מנו פערבו ותריס מילכו ושריר סוף גינתומו וקפדו
 בעלי רבכו מן קרמכו וצתו בית ישראל בר תרוין
 לענו באורימא ונטרו ספדיא על פירמת צונוי מלכותו
 מהו דרסין :

א פליק משרה מן מישרא דמואב לטורא דנבו ריש
 דרמתא דאית לקבר רחו וצתו ליה ית כל ארעא וית
 גלעד עד דו דמסרנו :

ב וית כל ארעא דממלי וית ארעא דאפרים ומנשה וית
 כל ארעא דיהודה עד קא אחבטא :

ג וית דרוקא וית משרא בקעת דירחו קרמא דעקרא מפרץ
 היא ועיר :

ד ארעא וצמונאי ומואבאי יתבי משרא דמעקו להו לישראל
 וית גלות מלכדי אלישע דגלו מן קרת וקליא על ידי אחיהו
 בית ישראל מאתו אלפין גורו וית עקרי בר בר
 צערא רבא רחמי מואל יקום דרעא לפרקא :

ירושלמי

ו אמר מימרא דן ליה משרה גביא דא ארעא די קיימית
 לצברתם ליצחק וליעקב למיסר לזרעית בניך דתו יתה חמי
 יתה בעינד ולממו לית אפי עבר :

ז ומית מקו משה עקרא דן בארעהו דמואבאי על פום
 גיבת מימרא בן :

ח בשבעא יומין ליקחא דאדר אהליד משה בדרון
 דישראל ובשבעא יומין ליקחא דאדר אהניש מנו עלקא
 ברת קלא גפלת מן שמיא וכו אמרת אתון כל עללי
 עלקא וחתו בצערי דמשה בדרון דישראל דטרח ולא
 אהתני ואתרבי בארבעת כלילן טבין כלילת דאורימא דידה

ברך

רשיי

(ה) יוסה שם - (ב"ב טו) אפטר מזה מת וכתב וחת עם משה אלח עד כלן כתב משה תכלו וליך כתב יהושע ד"א אומר אסור ספר
 סתורה חס - כלום והוא אומר (דברים לא) לקוח את ספר סתורה אה אלח סקכ"ס אומר ומשה כותב בדמע : על פי ה' - כנטיקה :
 ויקבור

מכלל יופי

סעניו כל ברכה וברכה : (עשר טל) פירוש ילווהוא
 כמו הפך ירעפו בפירוש ישעיה מ"ה :
 (ט) (אשריך) - שם בלשון רבים כפלס מלכיס כה
 אשלי ארמי (עסושעבי) - פהח כהוא פועל עברי :
 יקתשוי - מבטן צפעל מברכי רבותו ול בהסוד

משה

על פי יהוה : ו יקבר אתו בני בארץ
 מואב מול בית פעור ולא ידע איש את
 קברתו עד היום הזה : ז ומשה בן-מאה
 ועשרים שנה במתו לא-קתה עינו ולא-
 גם לקה : ח ויבכו בני ישראל את-משה
 בערב מואב שלשים יום ויחמו ימי בני
 אבל משה : ט ויהושע בן-נון מלא רוח
 חכמה כייסמך משה את-ידיו עליו וישמענו
 אליו בני-ישראל ויעשו כאשר צוה יהוה
 את-משה : י ולא-קם גביא עוד בישראל
 כמשה אשר ידעו יהוה פנים אל-פנים :
 יא לכל-האמת והמופתים אשר שלחו
 יהוה בעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל-
 עבדיו ולכל-ארצו : יב ולכל-היגד התוקח
 ולכל-המזג הנדול אשר עשה משה
 לעיני כל-ישראל :

מפסיד

ומפסידין ויח אחרי מות משה ביהושע א' מ"א פסוק נאוא :

ו וקבר ימיה בחילתא בארעא דמואב
 לקביל בית פעור ולא ידע איגש ית-
 קבורתיה עד יומא הדין : ז ומשה בר-
 מאה ועשרין שנין כד-מית לא-כהת עיניה
 ולא-שנא-זיו-יקרא דאפוחי : ח ובכו
 בני ישראל ית-משה במשך-ימיה דמואב
 תלתין יומין וש-ימיו יומי בפיתא אבל
 דמשה : ט ויהושע בר-נון אתמלי רוח
 חוכמתא ארי-סמך משה ית-ידוהי עלוהי
 וקבילו מגיה בני-ישראל ועבדו כמא דפקיד
 יי ית-משה : י ולא-קם נביא עוד בישראל
 כמשה דאתגלי ליה יי אפינ באפינ :
 יא לקל-אמיא ומופתיה די שלחיה יי
 למעבד בארעא דמצרים לפרעה ולכל-
 עבדוהי ולכל-ארעיה : יב ולכל-ידא
 דתוקח וכל-המזג הנדול רבא דעבד משה
 לעיני כל-ישראל :

חוק

חוק

סכום פסוקי דספר דברים חשע מאות וחמשים וחמשה . חנן סימן : ומעיו ועשית על פי הדבר אשר יגיד לך :
 ופרשיותיו י"א : אפרו הג כעמותים סימן : וכדריכ"ו . יפיה אמונה יגיד אדק סימן : ופרקיו ל"ד . אודה
 יי וכל לבב סימן : קנין הפתוחות שלשים וארבעה והפתוחות בארבע עשרים וארבעה הפל מאה וחמשים ושמונה
 פרשיות . וכא כנוד ונהילם סימן :

רשי

(ו) ויקבור אוהו : הקכ"ה כסבדורכי ישעאל אומר הוא קבר את עלמו והוא חתן מלכה רבי ישעאל דורש בן
 בינחנ (במדבר ז) כינס מלאת ימי נורו יכיה איתו ויהו איתו אית עלמו . כינחנ (ויקרא כב) והטילו אותם עין אשמה וכי אחרים
 טסין אותם חלף הם עשילים את עינם : מול בית פעור . קבורה ויכן מס מנת ימי כרל זית (אבות פרק ה') לכפר על מעשה
 פעור וזה אחד מן-הדברים שגברו בין השמשות בערב שבת (סוטה יד) : (ז) לא כהתה עינו . חן נשקת : ולא גם לחת . לחלות
 שבו לא שלט בורקסן ולא כהסך תאר פניו : (ט) בני ישראל . הזכרים חכל כההרן ונתון שיהי רודף שלום ונתון שלום בין אים
 לרעה ויכין אשה לבעלה כאשר (במדבר ב) כל-שית-ישראל זכרים ונקבות : (י) אשחיד עו ח' פניס אל פניס . סביה לכונסו
 ומדבר חליו ככל עת שרונה כען שחזור (שמות לב) ועתה חעלה חל' (במדבר ט) עמדו ויאמרו מה יעשה לכם : (יב) ולכל
 היג התוקח . שקבל את התורה כלותו כידיו : ולכל המזג הנדול . נסיס ונשורות סכידכר הנדול והמרה : לעיני כר
 ישראל . שטלג לבולסבור הלחות לעיניהם שחזור (שמות לד) והשכים לעיניכם והסכייה דעת הקדוש כחוק הוא לדעתו שחזור
 (דברים י) אשר שבת ישר כחן ששבת (שבת פ"ז) : חסלת וזאת הברכה

נשלם פירוש רש"י על חמשה חומשי תורה : בשם הי העומה צאורה :

יונתן בן עוזיאל

ירושלמי

קב

ברוך שמיא דמארי עלמא דאליף קו ארתמיה
הקני עליף יתו למלכש ערטרליו מן דאלביש אדם
ותנו עליף יתו לקונוט סקנו וכלו מן דעוגי סנה לוח

אדם עליף יתו לקבוקרא סרעיו מן דאחגלי בתעו מימריה על אבריהם בר הנה סרע סעבת מהולתא . אליף
יתו לקנתסא אגליו מן דאחגלי קעקב תוב במתו ספון באמר דמימרת אמיה . אליף יתו לקפנתסא אפסנו
מן דאסת לכו ישראל לחמא מן שמא . אליף יתו לקבר מימיה מן משה דאחגלי עליו במימריה ועמיה
תבובו דמלאבי שיריה . מיכאל ונבריא אצעו דרנשא דתבא מקבא צורבין ופנדליו וברליו סתקניא
בבסרמ סלת וסוגיו דארנון ואציגליו ונרין מארין ויפאל ואוראל גופייה רבני חקמא ארבעו יתנו
עלה ובמימריה בקריה ארבעו מליו וקבר יתו בחילתא כלו קביל בית פעור דכל אימא דזקוף פעור לסוכה
לישראל חובתהו מדיק בבית קבורתיה דמשה ובתקבוש ולא תכיס בר גש ית קבורתיה עד ומן יקמא ברין :

ירושלמי

ומשה בר מאה ועשרין שנין קומא דאתקניש לא בתנין
עיניו ולא אשמונו זינהו דאפי :

ויבכו בני ישראל את משה במישרא דמואק תלמי זמין
ואשלימו יומי בכורא אכלא דמשה :

ויהושע בן נון תני קלי רוח דחוקמא ארוכ סמך משוח
ית ידיו עליו ושקעו ליה בני ישראל בעבדו ה"ד מה
דפקיד מימרא ב"ן ית משה :

ולא קם נביא עוד בישראל כמשה די חכים יתיה מימרא
ב"ן סמל כל קביל סמלל :

לקל אפיא וסופמא וגסיא פרישתא די שכת יתיה
מימרא ב"ן למעבד בארעא דמצרים לפרעה ולכל עכו"ם
ולכל ארעיה :

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

ולכל יתא תתקמא ולכל חנוקא ברבויא די עבד משה
תמין כל ישראל : סליק

אדם עליף יתו לקבוקרא סרעיו מן דאחגלי בתעו מימריה על אבריהם בר הנה סרע סעבת מהולתא . אליף
יתו לקנתסא אגליו מן דאחגלי קעקב תוב במתו ספון באמר דמימרת אמיה . אליף יתו לקפנתסא אפסנו
מן דאסת לכו ישראל לחמא מן שמא . אליף יתו לקבר מימיה מן משה דאחגלי עליו במימריה ועמיה
תבובו דמלאבי שיריה . מיכאל ונבריא אצעו דרנשא דתבא מקבא צורבין ופנדליו וברליו סתקניא
בבסרמ סלת וסוגיו דארנון ואציגליו ונרין מארין ויפאל ואוראל גופייה רבני חקמא ארבעו יתנו
עלה ובמימריה בקריה ארבעו מליו וקבר יתו בחילתא כלו קביל בית פעור דכל אימא דזקוף פעור לסוכה
לישראל חובתהו מדיק בבית קבורתיה דמשה ובתקבוש ולא תכיס בר גש ית קבורתיה עד ומן יקמא ברין :

מכלל יופי

משה רבינו עליו השלום היא קברא תעמדיש כרבוהיו
שפיר שיהו כן . ויש מהם איורים שהשם קר אוחו כלומה
שאמר ונפתחה הארץ לפניו ונכנס בה ויגע ואחר כך נסתה
הארץ ולא נודע קברו : (1) לא כהנה עינו . ענין הקטוב
והעצור כי ידוע הוא כי הזקנים יתקטבו עיניהם ויכנסו
בחוריהו למן שהקטבו יתו העיני יגבר עליו הויכש
והחליש הראות . לחה . שם והשם לח ושרשו לוח
כפלא את קול העם ברעו ידוע כי הוא הפך הויכש .

(*) (*) (*) חסלת ספר הדברים ב"ה נב 52

ברכות שאומרים קודם ההפטרה ולאחריה

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר בחר בנביאים טובים ונצלה בדבריהם הנאמרים באמת : ברוך אתה יי הבוחר בתורה ובמשה עבדו וב ישראל עמו ובנביאי האמת וצדק :

וכשיסיים ההפטרה יאמר

ועד : ברוך אתה יי מקדש השבת :

לשלוש רגלים

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה : ועל יום חג הסוכות הזה כשמיעצרת ועל יום שמיני חג העצרת הזה : שנתת לנו יי אלהינו לקדושה ולמנוחה לששון ולשמחה לכבוד ולתפארת : על הכל יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך ותברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד : ברוך אתה יי מקדש השבת ו ישראל ו הנביאים :

בראש השנה

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה : ועל יום הזכרון הזה שנתת לנו יי אלהינו לקדושה ולמנוחה לכבוד ולתפארת : על הכל יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך ותברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד וברך אמת וקנים לעד : ברוך אתה יי מלך על כל הארץ מקדש השבת ו ישראל ויום הזכרון :

על

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם צור כל העולמים צדיק בכל הדורות

האל הנאמן האומר והעושה המדבר והמקיים שקל דבריו אמת וצדק : נאמן אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברך ודבר אחד מדברך אחר לא ושוב היקם כי אל מלך נאמן ונתמן אתה ברוך אתה יי האל הנאמן בכל דבריו :

רחם על ציון כי היא בית חיינו ולעלובת נפש חושיע במהרה בנמינו ברוך אתה יי משמח ציון בכניה :

שמחינו יי אלהינו באליהו הנביא עבדך ובמלכות בית דוד משיחך :

במהרה יבאו ויגל לבנו על כסאו לא ישבור ולא יתלו עוד אחרים את כבודו כי בשם רדשך נשבעת לו שלא יכבה גרו לעולם ועד : ברוך אתה יי מגן דוד :

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה שנתת לנו יי אלהינו לקדושה ולמנוחה לכבוד ולתפארת : על הכל יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך ותברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד :

היום מ' צדקה וצדק

בצום כפור

על התורה ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה ועל יום הכפרים הזה
שנחת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה לסליחה ולמחילה ולכפרה לכבוד
ולתפארת על הכל יי אלהינו אנו מודים לך ומברכים אותך יתברך שמך בפי כל חי
תמיד לעולם ועד ודברך אמת וקיים לעד ברוך אתה יי מלך מוחל וסולח לעונותינו
ולעונות עמו ישראל ומגביר אשמותינו בכל שנה ושנה מלך על כל הארץ מקדש
השבת ו ישראל ויום הכפורים :

הפטר דברים

הפטר אלה הדברים כישעיה סימן א :

כמהפכת זרים : ונותרה בת ציון כסכה
בכרם במלונה במקשה בעיר נצורה : לולי
יהנה צבאות הותיר לנו שריד במעט כסדס
היינו לעמלה דמיונו : שמעו דברי יהנה
קצינו סדס האונינו תורת אלהינו עם
עמרה : למה לי רב זבחיכם יאמר יהנה
שבעת עלות אילים וחלב מריאים ודס פרים
וכבשים ועתורים לא הפצתי : כי תבאו
לראות פני מיבקש זאת מידכם רמס חצרי :
לא תוסיפו הביא מנחת שוא קטרת תועבה
היא לי חדש ושבת קרא מקרא לא אוכל
און ועצרה : חדשיכם ומועדיכם שנאה
נפשי היו עלי לטרח גלאיתי נשוא :
ובפרשכם בפיכם אעלים עיני מכם נס כיי
חרבו תפלה אינני שמע ידיכם דמים מלאו :
רחצו הוכו הסירו רע מעלליכם מגד עיני
חדלו הרע : למדו היטב דרשו משפט
אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אקמנת :

לכו

ישעיהו בן אמוץ
אשר חזה על יהודה
וירושלם בימי עזיהו
יורם אחז יחזקיהו
מלכי יהודה : שמעו
שמים והאזינו ארץ כי יהנה דבר בניס נבילתי
ורוממתי והס פשעו בי : ידע שור מנהו
וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי
לא התבונן : הוי נוי חטא עם כבד עון
ידע מרעים בניס משחיתים עזבו אר
יהנה נאצו את קדוש ישראל נזרו אהור :
עלמה חכו עוד תוסיפו סרה כר ראש
לחלי וכל לבב דון : מפך רגד ועד
ראש אין בומתם פצע וחבורה ומכה טריה
לא זרו ולא חפשו ולא רכבה בשמן :
ארצכם שממה עריכם שרפות אש
אדמתכם לנגדכם תרים אכלים אתה ושממת

כמהפכת

חזון

הפטרות דברים ואתחנן

לס־גֹּאֲלֵנוּ וְנִכְחַתָּהּ יֹאמֶר יְהוָה אִם־יְהִי־וּ
 חֲסָדֵיכֶם בְּשָׁגִים בְּשִׁלְגֵי־לִבֵּנוּ אִם־יֵאָדִימוּ
 כְּתוֹלַע בְּצִמְרֵי יְהוָה : אִם־תֵּאָבֹוּ וּשְׂמֵעַתֶּם
 טוֹב הָאָרֶץ תֹּאכְלוּ : וְאִם־תִּמְאָנֻוּ וּמְרִיתֶם
 חֲרֹב תֹּאכְלוּ כִּי־פִי יְהוָה דִּבֶּר : אֵיכָה הִיִּתְהַ
 לִזְוָנָה קִרְיָה נֹאמְנָה מִלְּאֲתֵי מִשְׁפַּט צְדָק
 יֵלִין בְּהַזְעֵמָה מִרְצָחִים : בְּכִפְרֵי הַיָּה לְסִיגִים
 סְבָאֵר מִהוֹל בְּמָיִם : שְׁרִיף סוֹרְרִים וְחִבְרֵי
 זַנְבָּיִם בְּלוּ אֶתְכֶם שְׂחָד וְרִבְףּ שְׁלֹמֹנִים וְתוֹם
 לֹא יִשְׁפְּטוּ וְרִיב אֶלְמָנָה לֹא־יָבֹוא אֲלֵיהֶם :
 לִזְן נֹאם הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל
 הוּא אֲנֹתָם מִצְרֵי וְאֲנִקְמָה מֵאוֹיְבָי : וְאֲשִׁיבָה
 יְדֵי עֲלִיד וְאֲצַרְףּ בְּבֵר סִיגִיד וְאִסִּידָה כָּל־
 בְּדִילִיד : וְאֲשִׁיבָה שְׁפִטִיד כְּבִרְאֵשִׁינָה וְיַעֲצִיד
 כְּבַחְתְּלָה אַחֲרֵי־כֵן יִסְרָאֵל לֵךְ עִיר הַצְּדָק
 קִרְיָה נֹאמְנָה : צִיּוֹן בְּמִשְׁפַּט תִּפְדֶּה וְשִׁבְתָּ
 בְּצַדְקָה :

הפטרות ואתחנן כישעיהו סימנים

נְדַחְמוּ נַחְמוּ עִמִּי יֹאמֶר אֱלֹהֵיכֶם : דִּבְרוּ
 עַל־לֵב יְרוּשָׁלַיִם וְקִרְאוּ אֲלֵיהָ כִּי
 מִלְּאָה צְבָאוֹה כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקַחְהָ מִיַּד
 יְהוָה כְּפָלִים וּבְכָל־חַטְאֹתֶיהָ : קוֹל קוֹרָא
 בְּמִדְבַר פְּטוּ תִרַךְ יְהוָה יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר־כַּחַס מִסְלָחָה
 לְאֱלֹהֵינוּ : כִּדְנִיָּא וְנִשְׂאָ וּבְלִי־חַר וְנִכְעַם
 יִשְׁפְּדוּ וְהִיָּה הַעֲקֵב לְמִישׁוֹר וְהַרְבִּסִים
 לְבִקְעָה : וְנִגְלָה כְבוֹד יְהוָה וְרָאוּ כָּל־בְּשָׂר
 יַחֲדוּ כִּי־פִי יְהוָה דִּבֶּר : קוֹל אֹמֵר קִרְא
 וְאֹמֵר מַה אֶקְרָא כָּל־הַבְּשָׂר הַצִּיר וְכָל־

חֲסָדוֹ כְּצִיץ חֲשָׁדָה : יָבֵשׁ חֲצִיר נָבֵל צִיץ כִּי
 רוּחַ יְהוָה נִשְׁבַּח בּוֹ אָכֵן חֲצִיר הָעֵס :
 יָבֵשׁ חֲצִיר נָבֵל צִיץ וְדָבָר אֱלֹהֵינוּ יָקִים
 לְעוֹלָם : עַל הַר־נְבוּזָה עֲלִי־לֶךְ מִבְּשַׂרְתָּ צִיּוֹן
 הַרִימִי בְּכַח קוֹלְךָ מִבְּשַׂרְתָּ יְרוּשָׁלַם הַרִימִי
 אֶל־תִּינָא יֹאמְרוּ לְעַרְי יְהוָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם :
 הִנֵּה אֲדֹנָי יְהוָה בְּהִזָּק יָבֹוא וְרָעוּ מִשְׁלַחֲלוֹ
 חֲנָה שְׁכָרוֹ אֲתוֹ וּפְקִדְתֵּהוּ וּלְפָנָיו : כִּרְעִיד
 עֲדָרוּ יִרְעָה בּוֹרְעוֹ וְקִבֵּץ טְלָאִים וּבַח קוֹיִשָׁא
 עֲלוֹת יְנַחֵל : מִי־מִדָּר בְּשַׁעֲלוּ מָיִם וְשִׁמּוּם
 בְּנִרְתַּח חֲפֹן וְכָל בְּשָׂרֵי־שַׁפְרֵי הָאָרֶץ וְשִׁקְרָה
 בְּפִלְסֵי הַלֵּים וּבְנִבְזוֹת בְּמֵאוֹנִים : מִי־חֲבָן
 אֶת־רוּחַ יְהוָה וְאִישׁ עֲצָחוּ יוֹדִיעָנוּ : אֶת־
 מִי נֹוֹעֵץ וּבִיגְדוֹ וְנִמְדָהוּ בְּאַרְחַ מִשְׁפַּט
 וְיִלְמְדָהוּ דַעַת וְרַךְ חֲבוּנָתָהּ יוֹדִיעָנוּ : הֵן
 נֹוִים כְּמַר מְדָלִי וְכִשְׁחַק מֵאוֹנִים נִחְשְׁבוּ הֵן
 אִיִּם כְּדָק יִפְּוֹל : וְלִכְנֹוֹן אִין הִי בִיעַר וְתִיתָו
 אִין הִי עוֹלָה : כָּל־הַנּוֹיִם כְּאִין נִגְדוּ מֵאַפְסֵי
 וְתָהוּ נִחְשְׁבוּלוֹ : וְאֶל־מִי תִדְמִינוּ אֶלְרֹמְחָה
 דְּמִנַּת תַּעֲרֹכוֹלוֹ : הַפִּסְלֵי נִסְכְּ חֲרָשׁ וְצַרְףּ
 בְּהַבַּי יִרְקַעְטוּ וְרַחֲקוֹת כִּכְף צוֹרְףּ : הַמִּסְבָּן
 תְּרוּמָה עֵץ לֹא־יִרְקַב יִבְחַר חֲרָשׁ תִּקַּם
 יִבְקַשְׁלוֹ לְהַכִּין פִּסָּל לֹא יִמוּט : הַלּוּא
 תִּדְעוּ הַלּוּא תִּשְׁמְעוּ הַלּוּא הַגֵּד מִרְאֵשׁ
 לְכֶם הַלּוּא הַבִּינּוֹתֶם מוֹסְדוֹת הָאָרֶץ :
 הַיּוֹשֵׁב עַל־הַגַּ הָאָרֶץ וְיִשְׁבִּיבָה כְּחַנְבָּיִם
 הַנוֹטָה כְּדָק שְׂמֹיִם וּמִתְהַם כְּאֶהַל לְשָׁבַת :
 הַנּוֹתֵן רוּזִים לְאִין שְׁפִטֵי אֶרֶץ כְּתָחוּ עֲשָׂה :

הפטרות

עקב

קה

אף בל-נמטעו אף בל-נדעו אף בל-שרש
 בארץ נזעם נזם נשף בהם נבשו וסערה
 בקש תשאם : ואל-מי תדמוני ואשנה
 יאמר קדוש : שאו-מרום עיניכם וראו
 מי-ברא אלה המוציא במספר צבאם לכלם
 בשם יקרא מרב אונים ואמין כח איש לא
 נעדר :

הפטרות עקב כישעיה סימן מ"ט :

ותאמר ציון עזבני יהוה ואדני שכחני :
 התשבה אשה עולה מרחם
 בן-בטנה נס-אלה תשכחנה ואנכי לא
 אשכחך : הן על-בפנים חקתיך חומותיך
 גגתי חמיר : מהרו בגיד מהרסיד ומחריבך
 ממך יצאו : שאו-סביב עיניך וראי כלם
 נקבצו באו-לך חי-אני נאס-יהוה כי כלם
 בעדי תלבשי ותקשרים ככלה : כי הרבתיל
 ושקמתיל וארץ הקסתך כי עתה תצרי
 מיושב ורחקו מבלעיד : עוד ואמרו באונך
 בני שבליך צר-לי המקום נשה-לי ואשבה :
 ואמרה בלבבך מי ילד-לי את-אלה ואני
 שכולה ונלמודה ננה וסורה ואלה מי
 גדל הן אני נשארתי לבדי אלה איפה הם :
 כה-אמר אדני יהוה הנה אשא אל-גוים ילי
 ואל-עמים ארים נסי והביאו בניה בחצן
 ובנתיה על-כתף תנשאנה : והיו מלכים
 אקניד ושרותיהם מינקוטיך אפים ארץ
 ושתחוו-לך ועפר רגליך ולחבו וידעת כי-
 אני יהוה אשר לא-יבשו קני : היקח

מנבור מלקוח ואס-שבי צדיק ומלט : כי-
 כה אמר יהוה נס-שבי נבור יקח ומלקוח
 עריץ ומלט ואת-יריבך אנכי אריב ואת-
 בגיד אנכי אושיע : והאכלתי את-מוניך
 את-בשרם ובעסים דמם ושקרון וידעו כלי
 בשר כי אני יהוה מושיעך וגאלך אביר
 ועקב : כה אמר יהוה אי זה ספר בריתות
 אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר-
 מכרתי אתכם לו הן בעונתיכם נמכרתם
 ובפשעיכם שלחה אמכם : מדוע באתי
 ואין איש מראתי ואין עונה הקצור קצרה
 ידו מפדוית ואס-איד-גי גח להציל הן
 בגעתי אחרים ים אשים נהרות מדבר
 תבאש דנתם מאין מים ותמת בצמא :
 אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם :
 אדני יהוה נתן לי לשון למוודים לדעת לדעות
 את-נעף דבר ועיר בבקר בבקר ועיר לי
 און לשמע בלמודים : אדני יהוה פתח-לי
 און ואנכי לא מריתי אהור לא נסוגתי :
 נון נתתי למלים ולחני למרמים פני לא
 הסתרתי מכלמות נרק : ואדני יהוה יעור-
 לי על-כן לא נבלמתי על-כן שמתי פני
 כחלמיש ואדע כי-לא אבוש : קרוב
 מצדיקי מי-יריב אתי נעמדה יחד מי-בעל
 משפטי יגש אלי : הן אדני יהוה יעור-לי
 מי-הוא ירשיעני הן כלם כבגד יבלי עש
 יאכלם : מי בכם ירא יהוה שמע בקול
 עבדו אשר יתלך חשכים ואין ננה לו ובטח

בשם יהוה וישגן באלהיו : הן כלכם
 קדתי אש מאורתי ויקורתי לכו באור אשכם
 וכו' קורת בערתם מידתי היתה ואת לכם
 למעצבה תשקבון : שמעו אלי רדפי צדק
 מבקשי יהוה הביטו אל צור הצבתם ואל
 מסבת בור גפרתם : הביטו אל אברתם
 אביכם ואל שרה תחוללכם כי אחד קראתיו
 ואברכהו ואברכהו : כי נחם יהוה ציון נחם
 כל הרבתי וישם מדבריה בערן וערבתי
 בגן יהוה ששון ושמחה ומצא בה תורה
 וקול זמרה :

הפטרות ראה בישעיה סימן נ"ד

ענינה סערה לא נתמה הנה אנכי מרביץ
 בפוך אבניך ויסדתיד בספקים :
 ושמתי כדכד שמשתדל ושעבוד לאבני
 אקדח וכל גבולך לאבני חפץ : וכל גבולך
 למודי יהוה ורב שלום בניך : בצדקה
 תכונני רחמי מעשק כי לא תיראי וממחתי
 כי לא תקרב אליך : הן גור גור אפס
 מאותי מי גר אתך עגיד ופול : הנה קרי
 הן אנכי בראתי חרש נפת באש פתם ומוציא
 כלי למעשהו ואנכי בראתי משחית לחבל :
 בר כלי יוצר עליך לא יצלה ובר לשון
 תקום אתך למשפט מרשיעי זאת נתלת
 עבדי יהוה וצדקתם מאתי גאם יהודה :
 הוי בר צמא לכו לפנים ואשר אין לו גסף
 לכו שברו ואכלו וכו' שברו בלוא גסף
 ובלוא מחיר גן ותלב : גמה תשקלו גסף

בלוא לחם ויגיעכם בלוא לשבעה שמעו
 שמוע אלי ואכלו טוב וחרת ענג בדשן
 נפשכם : השו אונכם ולכו אלי שמעו ותתי
 נפשכם ואכרתה לכם ברית עולם וחסדי
 דוד הנאמנים : הועד לאומים נתתיו נגיד
 ומצוה לאמים : והן גוי לא תרע תקרא וגוי
 לא ידעוך אלהך ירוצו למען יהוה אלהיך
 ולקדוש ישראל כי פאךך :

הפטרות שופטים כמנהג קצת קהלות בישעיה כס"ג נ"א

אנכי אנכי הוא מנחמכם מי את ותיראי
 מאנוש ימורת ומבן אדם חציר
 ינקן : ותשכח יהוה עשך נוטרה שמיע
 ויסד ארץ ותפחד תמיד בל--היום מפני
 חמת המציק באשר כונן להשחית ואיך
 חמת המציק : מהר צעה להפתח ולא
 ימורת לשחת ולא יחסר לחמו : ואנמי
 יהוה אלהיך רגע היום ויהמו גלוי יהוה
 צבאות שמו : נאשים דברי בפיה ובצל
 נדי כסיתיה לנמצע שמיע וליסד ארץ ולאמו
 ל ציון עמי אתה : התעורכי התעוררי
 קומי ירושלים אשר שתית מנד יהוה את
 כוס חמתו את קביעת כוס המרעלה שתית
 מצית : אין מנתל לה מבל בניס ילדה ואין
 מחזיק בידה מבל בניס גבחה : שמים
 הנה קראתיו מי יגיד לך השד ושבר
 והרעב ותחרב מי אנחמד : בניה עלפו
 שכבו בראש בר--חוצות כתוא מכמר
 המלאים חמת יהוה געבת אלהיך : לבן
 שמעי

ובמנוסה לא תלכו כי הלך לפניכם יהוה
ומאספכם אלהי ישראל :

הפטרת כי תצא כמנהג האשכנזים בישיבה סימן נ"ד
עד אמר מרחמך ה' :

רני עמרה לא ילדה פצתי רגה וצחלי
לא חלה כי רבים בני-שוממה מפני
בעולה אמר יהוה : הרחיבי מקום אהלך
ודיגות משכנותיך ושו אל-תחשכי האליכי
מי תלך ויתרמיד חנקי : כי-ימין ושמאול
תפוצי ותרעל נגים יירש וערים גשמות
יושיבו : אל-תיראי כי-לא תבשי ואל-
תכלמי כי-לא תחפירי כי בשת עלומיך
תשכחי וחרפת אלמנותיך לא-תזכרי-עוד :
כי בעלך ועשך יהנה צבאות שמו ונאלך
קדוש ישראל אלהי כל-הארץ יקרא :

כי-כאשה עזובה ועצובת רוח קראך יהוה
ואשת געורים כי תמאס אמר אלהיך :
ברגע קטן עזבתך וברחמים גדולים
אקבצך : בשצף קצף הסתרתני פני רגע
מסך ובתסד עולם רחמתך אמר נאלך
יהוה : כי-מי נח זאת לי אשר גשבעתי
מעבר מי-נח עוד על-הארץ כן גשבעתי
מקצף עלנך ומזערתך : כי ההרים ימושו
והגבעות תמוטינה וחסרי מאתך לא-ימושו
זכרית שלומי לא תמוט אמר מרחמך יהוה :

הפטרת תבא כמנהג האשכנזים והספרדים בישיבה סי' ס'

הומי אורי כי-גא אורך וכבוד יהוה
עלך זבח : כי-הנה החשך וכסהי

ארץ

שמע-נא זאת עניה ושכרת ולא מיון :
כה-אמר אדניך יהוה ואלהיך יריב עמו
הנה לקחתי מנך את-כוס התרעלה את-
קבעת כוס חמתי לא-תוסיפי לשותתה
עוד : ושמתיך בין מוניך אשר-אמרו
לנפשך שתי ונגערה ותשימי בארץ גור
ובחוז לעברים : עורי עורי לבשי עוד ציון
לבשי בגדי תפארתך ירושלם עיר הקדש
כי לא יוסיף ובא-בך עוד ערל ושמא :
התנערי מעפר קומי שבי ירושלם התפתחו
מוסרי צנא-הך שביה בת-ציון : כי כה
אמר יהוה חנקם נמכרתם ולא בכסף תנאלו :
כי כה אמר אדני יהוה מצרים וברד-עמי
בראשנה לגור שם ואשור באפס עשקו :
ועתה מה-לי-פה נאם-יהוה כי-לקח עמי
חנם משלן והילילו נאם-יהוה ותמיד כר-
היום שמי מנאץ : לכן ידע עמי שמי לכן
ביום ההוא כי-אני-הוא המדבר הנני :
מה-נאוו על-ההרים רגלי מבשר משמיע
שק"ום מבשר טוב משמיע ישועה אמר
לציון מנך אלהיך : קול צפיר נשאו קול
יחדו ידגו כי-ציון בעין יראו בשוב יהוה
ציון : פצחו רגלי יחדו הרבות ירושלם כי-
נחם יהוה עמו נאל ירושלם : חשף יהוה
את-זרוע קדשו לעיני כל-הנוגים וראו כר-
אפסי-ארץ את ישועת אלהינו : סורו סורו
צאו משם טמא אל-תנגעו צאו מתוכה הקרו
נשאי כלו יהוה : כי לא בחפזו תצאו

ארצו ופרסל לאמים ועליו זרח יהוה וכבודו
עליו יראה : והלכו גוים לאורך ומלכים
לנה זרח : שאי סביב עליו וראי כלם
נקבצו באו-לך בנוד מרחוק יבאו ובנתיך
על-צד תאמנה : אז תבאי ונהרת ופחד
ורחב לבך כי יתפך על-יך המון עם חיל
גוים יבאו לך : שפעת ומלים תכסך בכרי
מדתו ועיפה כלם משבא יבאו וזה ולבונה
ישאו ותהלות יהוה יבשרו : כל צאן קרל
נקבצו לך אילי נביות ישראל ויעלו על-
רצון מזבחי ובית תפארתו אפאר : מי-אלה
בעב תעופנה וכיונים אל-ארבתיהם : כי-
לי אנים יקוו ואגיות תרשיש בראש-נה
להביא בנוד מרחוק כספם וזהבם אתם לשם
יהוה אלהיך ולקדוש ישראל כי פארך :
ובנו בני-נכר תמתוך ומלכיהם ישראל ונוד
כי בקצפי הכיתוך וברצוני תמתוך : ופתחו
שעריך תמיד יומם ולילה לא יסגרו להביא
אל-יך חיל גוים ומלכיהם נהונים : כי-
הנני והממלכה אשר לא-יעבדוך יאבדו
והגוים חרב יחרבו : כבוד הלכנון אליך
יבוא ברוש תדהר ותאשור יחדו לפאר
מקום מקדשי ומקום רגלי אבך : והלכו
אל-יך שחוח בנו מעניך והשתחוו על-כפות
רגליך כל-מנאצריך וקראו לך עיר יהוה ציון
קדוש ישראל : תחת היותך עובדה ושנואה
ואין עובר ושמתוך לגאון עולם משוש-דור
נדור : ונקת חלב גוים ושד מלכים תינקי

וידעת כי-אני יהוה מושיעך ונאלך אביר
יעקב : תחת הנחשת אביא זהב ותחת
הכרזל אביא כסף ותחת העצים נחשת
ותחת האבנים ברזל ושמי פקדתך שלום
ונשיך צדקה : לא-ישמע עוד חמס בארצך
שד ושבר בגבולך וקראת ושועה תמתוך
ושעריך תהלה : לא-יהיה-לך עוד השמש
לאור יומם ולנה תרח לא-יאיר לך והיה-
לך יהוה לאור עולם ואלהיך לתפארתך :
לא-יבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי
יהוה יהיה-לך לאור עולם ושלמו ימי
אבלך : ועמד כלם צדיקים לעולם ירשו
ארץ נצר מטעי קרי מטעו מעשרה ירו
להתפאר : תקטן יהיה לאלה ונצטר
לנו עצום אני יהוה בעתה אחישנה :

הפטרות נצבים בישועה בסיומן ס"א :

שוש אשיש ביהוה תגל נפשי באלהי כי
הל-בישני בגדי-ישע מעיל צדקה
יעטני כחתן וכתן פאר ובכלה תעדה כליה :
כי כארץ תוציא צמחה וכננה זרועיה
תצמיחני בנ-אדני יהוה יצמיח צדקה ותהלה
נגד כל-הגוים : למען ציון לא אחשה
ולמען ירושלם לא אשקוט עד-יצא כנה
צדקה וישועתה כל-פיד יבער : וראו גוים
צדקך וקד-מלכים כבודך וקרא לך עם
חדש אשר פי יהוה יקבנו : והיית עטרת
תפארת ביד-יהוה וצנוף מלוכה בכף-
אלהיך : לא-יאמר לך עוד עובדה ולא-אצד
לא

לא יאמר עוד שממה כי לך יקרא הפציה
 בה ולא רצך בעולה כי חפץ יהוה בך
 וארצך תבעל : כי יבעל בחור בתולה
 ובעלוד בנגיד ומשוש חתן על כלה ישיש
 עליו אלהיך : עד תומתך ירושלים
 הפקדתי שמרים ברה"ים וכל הלילה
 תמיד לא יחשו המזבירים את יהוה אל
 דמי לכם : ואל תתנו דמי לו עד יכונן
 ועדי ישים את ירושלים תהלה בארץ :
 נשבע יהוה בימינו ובנרוע עו אסאתן
 את דגנך עוד מאבני לאיבך ואס ישתו
 בני נכר תירושך אשר יגעת בו : כי
 מקפיו יאכלהו והללו את יהוה ומקבציו
 ישתהו בחצרות קדשי : עברו עברו בשערים
 פנו דרך העם סלו סלו המסלה סקלו מאבן
 הרימו גם על העמים : הנה יהוה השמיע
 אל קצרה הארץ אמרו לברת ציון הנה
 ישעך בא הנה שקרו אתו ופעלתו לפניו :
 וקראו להם עם הקדש נאולי יהוה ולך
 יקרא דרושה עיר לא נגזכה : מידת
 בא מאדום חמוץ בנדים מבצרה זה הדור
 בלבשו צנה ברוב כחו אני מדבר בצדקה
 רב להושיע : מדוע אדם ללבושך ובגדך
 כדרך בגת : פורת פרנתי לפני ומעמים
 אין איש אתי ואדרכם באפי וארמסם
 בחמתי ויני נצחם על בגדי וכדי מלבושי
 אנאלתי : כי יוס נקם בלבי ושנת נאולי
 באה : ואביט ואין עור ואשתומם ואין

סומך ותושע לי זרועי וחמתי היא סמכתי :
 ואבוס עמים באפי ואשברם בחמתי ואוריד
 לארץ נצחם : חסדי יהוה אזכיר תהלות
 יהוה כעל כל אשר נמלנו יהוה ורב טוב
 לבית ישראל אשר נמלם כרחמי וברב
 חסדיו : ויאמר אך עמי המה בניס לא
 ישקרו ויהי להם למושיע : בכל צרתם
 לוקרי לא צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו
 ובחמלתו הוא נאלם וינטלם וינשאם כל
 ימי עולם :

הפטרת וילך בישיבה בסיומה כמנהג האשכנזים

דרשו יהוה בהמצאו קראהו בהיותו
 קרוב : יעזב רשע דרכו ואיש און
 מחשבתיו וישב אל יהוה וירחמהו ואל
 אלהינו כי ירבה לסלות : כי לא מחשבותי
 מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם יהוה :
 כי נבחהו שמים מארץ בן נבחהו דרכי
 מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם : כי
 כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים
 וישמר לא ישוב כי אס הונה את הארץ
 והולידה והצמיחה ונתן זרע זרע ולחם
 לאכל : בן יהיה דברי אשר יצא מפילא
 ישוב אלי ריקם כי אס עשה את אשר
 הפצתי והצליח אשר שלחתי : כי בשמחה
 תצאו ובשכום תובלון ההרים והגבעות
 יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה
 ימחאו כף : תחת הנעצוץ יעלה ברזש
 תחת הסרפד יעלה הדס והיה ליהוה לשם
 לאות

הפטרות וילך האוינו

לאת עולם לא יקרת : כה אמר יהוה
שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה
ישועתי לבוא וצדקתי להנלות : אשרי
אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שמר
שבת מחללו ושמר ידו מעשות כל רע :
ואל יאמר בן הנקר הנלנה אל יהוה לאמר
זהבדל ובדילגי יהנה מעל עמו ואל יאמר
הסרים הן אני עץ בקש : כי כה אמר
יהוה לסריסים אשר ישמרו את שבתותי
ובקרו באשר הפצתי ומחזיקים בכריתי :
ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב
מבנים ומבנות שם עולם אמן לו אשר לא
יקרת : ובני הנקר הנלנים על יהוה לשרתו
ולא תבה את שם יהוה להיות לו לעבדים
כי שמר שבת מחללו ומחזיקים בכריתי :
והביאותים אליהם קדשי ושפחתים בבית
תפלת עולמיהם וזבחתם לרצון על מזבחתו
כי ביתי בית תפלה יקרא לבני העמים :
נאם אדני יהוה מקבץ נדתי ישראל עוד
אקבץ עליו לנקבציו :

הפטרות וילך כמנהג הספרדים בחושע סימן י"ד :

שובה ישראל עד יהנה אלהיך כי
בשלת בעונך : קחו עמכם
דברים ושובו אל יהוה אמרו אליו כל
תשא עון וקח טוב ושלמה פרים שפתינו :
אשור לא ושיענו ערסו לא נרכב
ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידנו אשר
בה ירתם יתום : ארפא משובתם אהבם

נדבה כי שב אפי ממנו : אהיה כפל לישראל
יפרח כשושנה ויד שרשיו בלבנון : ילכו
ונקמתיו ויהי כנת הודו ורית לו בלבנון :
ושבו ישובי בצלל יתו הגן ויפרחו בגפן זכרו
בנון לבנון : אפרים מה לי עוד לעצבים
אני עניתי ואשורנו אני ככרש רענו ממני
פרוץ נמצא : מי חכם ויבן אלה נבון וידעם
כי ישראלים דרבי יהוה וצדיקים ילכו בם
ופשעים יקשלו בם : מי אל כמוך נשא
עון ועבר ער פשע לשארית נחלתו לא
החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא : ישוב
ירחמו יכבוש עונתינו ותשליך במצולות
ים כל חטאתם : תתן אמת ליעקב חסד
לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי
קדם :

הפטרות האוחזי שובה ישראל בחושע עד ופשיעו יכשלו
בם והוה כמנהג האשכנזים כשחל בין ר"ה וי"ב ואח"כ
אומרים אלו הפסוקים מיואל בסימן כ' :

תקעו שופר בציון קדשו צוכם קראו
עצרה : אספוד עם קדשו קהל
קבצו וקנים אספו עוללים ויונקי שדים יצא
תתן מהדרו וכלה מחפתה : בין האולם
ולמזבח יבכו הכהנים משרתי יהוה ויאמרו
חוסה יהוה ער עמך ואל תתן נחלתך
לחרפה למשליבם גוים למה יאמרו בעמים
איה אלהיהם : ונקנא יהוה לארצו ונחמל
על עמו : נישן יהוה ויאמר לעמו הנני
שלח לכם את הדגן והתירוש והיצהר
ושבעתם אמו ולא תאמן אתכם עוד חרפה
בגוים

בנוים : ואת הצפוני ארתויק מער יכם
 וההתיו אל ארץ ציה ושמה את פניו
 אל הים והקדמוני וסופו אל הים האחרון
 ועלה באשו ותעל צהרתו כי הנהיל
 לעשות : אל תראי אדמה נילי ושמהי כי
 הנהיל יהנה לעשות : אל תיראו בהמות
 שרי כי דשאו נאות מדבר כי יעץ נשא
 פרו תאנה וגפן נתנו חילם : ובני ציון
 צילו ושמהו ביהנה אלהיכם כי נתן לכם
 את המורה לצדקה וירד לכם גשם מורה
 ומלקוש בראשון : ומלאו הנהרות בר
 והשיקו היקבים תירוש ויצהר : ושלמתי
 לכם את השנים אשר אכל הארבה הלק
 והחסיר והגם חילי הנדוד אשר שלחתי
 בקם : ואכלתם אכול ושבו ע והללתם את
 שם יהוה אלהיכם אשר עשה עמכם
 להפליא ולא יבשו עמי לעולם :

הפטרות האזינו כשתל בין י"ב לסוכות כמנהג האשכנזים
 והספרדים בשמואל ב' סימן כ"ב :

וידבר דוד ליהוה אלהי דברו השירה
 הנאת ביום הציל יהנה אתו מבף
 כל איביו ומבף שאול : ניאמר יהנה סלעי
 ומצדתי ומפלט ילי : אלהי צורי אחסה
 בו מגלי וקרן זשעי משנביו ממלי משיעי
 מהמם תושעי : מהלל אקרא יהנה ומאיביו
 אושג : כי אפסי משגביו מנת נתלי בליעל
 ובעתני : חבלי שאול סבני קדמי מקשי
 מנת : בצר לי אקרא יהנה ואד אלת

אקרא ושמע מהיכלו קולי ושויעתי באזניו :
 ותגעש קרי ותגעש ותדעש הארץ מוסדות
 השמים ירגו ותגעשו כי תרה לו : עלה
 עשן באפו ואש מפיו האכל גחלים בערו
 ממנו : ונט שמים ובר ועדפל תחת רגליו :
 וירכב על כרוב ויעף וירא על מפירי רוח :
 ונשת השד סביבתיו סכות חשודת מים עב
 שחקים : מפנה וגדו בערו נחלי אש :
 ירגם מן שמים יהנה ועליו יתן קולו :
 וישלח חצים ויפיצם ברק זיהם קרי ויהמם :
 ויראו אפיקי ים וגלו מסודות חבל בעבת
 יהנה מנשמת רוח אפו : ושלח מסרום
 וקחני ומשני ממים רבים : וצילני מאיבי
 עז משנאי כי אמצו ממני : וקדמי ביום
 אירי ויהי יהנה משען לי : ויצא למדחב
 אתי ויחצני כי חפץ בי : וגמלני יהנה
 בצדקתי כבר ידו ישיב לי : כי שמרתי
 דרכי יהנה ולא רשעתי מאלהי : כי כל
 משפטו לנגדי וחקתיו לא אסור ממנה :
 ואהיה תמים לו ואשתמרה מעוני : וישב
 יהנה לי בצדקתי כברי לנגד עיניו : עם
 חסיד תתחפד עם נבור תמים תחמם : עם
 נבר תתבר ועם עקש תתפל : ואת עם עני
 תושע ועיגד על רמים תשפיל : כי אמתה
 צרי יהנה ויהנה יניה חשבי : כי בכה ארוץ
 נדוד באלהי אדלג שוד : האל תמים
 דרכו אמרת יהנה צרופה מן הוא לכל
 החסים בו : כי מי אל מבלעדי יהנה ומי

צור מבלי עדי אלהינו : האל מעוז היר
 ויתר תמים דרכו : משנה רגלי קרי רגליו
 כאיכות ועל במתי ועמיתי : מלמד ידו
 לטלחמה ונתח קשרי נהושה נרעתי :
 ותחז לי מנן ישעך וענתך תרביני : מרחיב
 צעדי תחתי ולא מעדו קרסלי : ארדפה
 איבי ואשמידם ולא אשוב עד כדוחם :
 ואכלם ואמחצם ולא יקמונו ויפלו תחרת
 רגלי : ותורגי חיל למלחמה מכהיע קמי
 תחתי : ואיבי תתה לי ערף משנאי
 ואצמיתם : ישעו ואין מושיע אלי יהנה
 ולא עגם : ואשתקם בעפר ארץ כשיט
 חוצות אדקס ארקקם : ותפלמני מריבי
 עמי תשמרני לראש גוים עם לא ידעתי
 יעבדני : בני נכד וחכתשורי לשמוע און
 ישמעולי : בני נבר יבלו ויהנרו ממסגרותם :
 חיה יהנה וברוך צורי וירם אלהי צור ישעי :
 האל הכתן נקמות לי ומריד עמים תחתי :
 ומוציאי מאיבי ומקמי תרוממני מאיש
 חמסים תצילני : על כן אודך יהנה בגויים
 ולשמך אומר : מדול קרי מגדיל ישועות
 מלכו ועשה חסד למשיחו לדוד ולנרעו
 עד עולם :

כשחל ראש חודש כאתר בשכר אומר הפטרה זה
 בשמואל א' כסיון ב'

ויאמר לו יהונתן מתר חדש ונפקדת
 כי יפקד מושבך : ושלשת תרד
 מאד ובאת אל המקום אשר נסתרת שם

ביום המעשה וישבת אצל האבן האזל :
 ואני שלשת החצים צנה אורה לשלח לי
 למטרה : והנה אשלח את הנער לך מצא
 את החצים אם אמר אמר לנער הנכר
 החצים מן ונהנה קחנו ובאה כי שלום
 לך ואין דבר חיי יהנה : ואם כה אמר
 לעלם הנה החצים מן והלאה לך כי
 שלחך יהנה : והדבר אשר דברנו אני
 ואהה הנה יהנה ביני ובינך עד עולם :
 ויסתר דוד בשדה ויהי החדש וישב המלך
 אל קרי ער הלחם לאכול : וישב המלך
 עליו מושבו כפעם בפעם אל מושב הקיר
 ונקם יהונתן וישב אבגר מצד שאול ופקד
 מקום דוד : ולא דבר שאול מאומה ביום
 ההוא כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא
 כילא טהור : ויהי ממחרת החדש השני
 ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אלי יהונתן
 בנו מדוע לא בא בן ישי נס תמול נס
 היום אל הלחם : ויגן יהונתן את שאול
 נשאל נשאל דוד מעמדי עד בית לחם :
 ויאמר שלחני נא כי נבח משפחה לנו בעיר
 והוא צוה לי אחי ועתה אם מצאתי הן
 בעיניך אמלטה נא ואראה את אחי על
 כן לא בא אל שלחן המלך : ויחר אף
 שאול ביהונתן ויאמר לו בן געות המרדות
 הלא ילעתי כי יבחר אתה לבן ישי לבשתך
 ולבשת ערנת אמה : כי כל הימים אשר
 בן ישי תי על ההרמה לא תבון אתה
 ומלכותך

הפטרות שבת וראש חרש בישיבה סימן ס"ו :

אמלכותך ועתה שלח נקח אתו אלי כי בך
 מנת הוא : ויען יהונתן את שאול אביו
 ויאמר אליו למה יומת מה עשה : וישל
 שאול את החנית עליו להכתו וידע יהונתן
 כי בלה היא מעם אביו להמית את דוד :
 ויאמרו יהונתן מעם השלחן בחרי אף ולא
 יאכל ביום החרש השני לחם כי נעצב אל-
 לוד כי הכלמו אביו : ויהי בבקר ויצא
 יהונתן השקת למועד דוד ויער קטן עמו :
 ויאמר לנגרו רץ מצא לא את החצים
 אשר הנכי מורה הנער רץ והוא ירה
 החצי להעברו : ויבא הנער עד מקום
 החצי אשר ירה יהונתן ויקרא יהונתן אחרי
 הנער ויאמר הלא החצי ממך והלאה :
 ויקרא יהונתן אחרי הנער מהרה חוששה
 אל תצמד וילקט גער יהונתן את החצים
 הנחצי ויבא אל אדניו : והנער לא ידע
 מאומה אך יהונתן יודע ידעו את הדבר :
 ויהן יהונתן את כליו אל הנער אשר לו
 ויאמר לו לך תביא העיר : הנער בא וידע
 קם מאצל הנגב ויפל לראפיו ארצה
 וישתחו שלש פעמים וישקו איש את-
 בעהו ויבכו איש את דעהו עד דוד הגדיל :
 ויאמר יהונתן לדוד לך לשלום אשר
 נשבענו שנינו אנחנו בשם יהוה לאמר
 יהוה יהיה ביני וביןך ובין רעי ובין ורעי
 עד עולם :

כה אמר יהוה השמים כסאי והארץ הנס
 רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואי
 זה מקום מנוחתי : ואת גד אלה ירי
 עשתה ויהיו כל אלה נאם יהוה ואלות
 אביש אל עני ונכה לוח וחרד על דברי :
 שוחט השור מכה איש זבח השנה ערף
 כלב מעלה מנחה דם חזיר מזביר לבנה
 מברך און נס המה בחרו בדרפיהם
 ובשקוציהם נפשם חפצה : נס אני אבחר
 בתעוליהם ומנורתם אביא להם יען קראתי
 ואין עונה דברתי ולא שמעו ויעשו הרע
 בעיני ובאשר לא חפצתי בחרו : שמעו
 דברי יהוה החרדים אל דברו אמרו אחיכם
 שנאיכם מנדיכם למען שמו וכבוד יהוה
 ונראה בשמתכם והם יבשו : קול שאון
 מעיר קול מהיכל קול יהוה משלם נמור
 לאביו : בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא
 תבל לה והפליטה זכר : מי שמע בזאת
 מי ראה באלה היוחל ארץ ביום אחד אם-
 יולד ווי פעם אחת כי תלה נס ילדה ציון
 ארת בניה : האני אשביד ולא אוליד
 יאמר יהוה אם אני המוליד ועצרתי אמר
 אלוהיך : שמחו את ירושלם ונילו בת
 כרת אהבית שישו אתה משוש כרת
 המתאבלים עליה : למען תינקו ושבעתם
 משד תנחמיה למען תמצו והתענגתם מוני

הפטרות שבת וראש הדרש

כבורה : קי-כה | אמר יהוה הנני נוטה אליה בנהר שלום וכוונת שוטף כבוד נויים וינקתם על-צד תנשאו ועל-ברכים השגשגו : כאיש אשר אמו תנחמו בן אנכי אנהמכם ובירושלם תנחמו : וראיתם ויש לבכם ועצמותיכם כדשא הפרחנה ונודעה יד-יהוה את-עבדיו וזעם את-איביו : קי-הנה יהוה באש יבוא וכסופה מרכבתיו להשיב בחמה אפו וגערתו בלהבי-אש : כי באש יהנה נשפט ובחרבו את-כל-בשר ורבו חללי יהוה : המתקדשים והמטהרים אל-הננות אחר אחד אחת קרו בתוך אכלי-בשר החזיר והשקץ והעכבר יחדו נספו נאם-יהוה : ואנכי מעשיהם ומחשבתיהם באה לקבץ את-כל-הגוים והקלשנות ובאו וראו את-כבודי : ושמתי בהם אורת ושלחתי מהם פליטים אל-הגוים תרשיש פור ולוד משכי קשרת

תובל ויגן האיים הרחוקים אשר לא-שמעו את-שמעי ולא-ראו את-כבודי והגירו את-כבודי בגוים : והביאו את-כל-אחיכם מכל-הגוים | מנחה | ליהוה בסוסים וברכב ובצבים ובפגרים ובכרבות על הר קדשי ירושלם אמר יהוה כאשר ביאו בני ישראל את-המנחה בכלי טהור בית יהוה : וגם מהם אקח לכהנים ללוים אמר יהוה : פי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים לפני נאם-יהוה בן ועמד זרעכם ושמכם : והיה מדי-הדרש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל-בשר להשתחות לפני אמר יהוה : ויצאו וראו בפגרי האנשים הפשעים כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל-בשר : והיה מדי הדרש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה :

קריאת הפרשיות מהמועדים

לראש הדרש כשחל ראש חודש בחול קורין זרענו כמי אדם כפרשת פנחס מן את קדכילתנו לחשי עדי יעשה ונסכו : ואם שבת המפטיר קורא בס' ט"ז מן וכוים הסבת עדי יעשה ונסכו : להשעה באב כמחריית קורין שלשה בני אדם כפרשת ואתחנן מן כי תוליד בניס עד אשר ה' אלהיך נותן לקבל הימים : כזונחה קורין כפרשת כי תשא ויחל חסה וימדלגן מעשה העגל : לראש השנה כיום ראשון קורין ה' בני אדם כפרשת זירא אליו ה' מן וס' סקד את שרה עדי ויגה אברהם והמפטיר קורא כפרשת פנחס וכחדש השביעי עד אשה לה' : כיום שני קורין ה' בני אדם בס' זירא אליו ה' מן ויביא אתר הדברים עד סוף הפרשה והמפטיר קורא כפרשת פנחס כדלתמול : לצום גדליה (זכום העשירי וזכום חסתר ושחר ת"ג) כמחריית וכמנחה קורין שלשה בני אדם כפרשת כי תשא מן ויחל חסה עד וימדלגן עד פסל לך וקורין עד אשר אתי עושה עמך : לצום כפור כמחריית קורין ששה בני אדם כפרשת אחרי מות חתמלת הסדר עד וידבר ה' אל משה לחמר דבר אל אהרן וגו' : והמפטיר קורא כפרשת פנחס זכום שור לחדש : כזונחה קורין ג' בני אדם מחרימות כפרשת ערצת יען כמעשה ארץ מצרים עד סוף הסדר :

לסכות כיום ראשון קורין ה' בני אדם כפרשת חמור מן שור או כשם עדי וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל : וכמפטיר קורא כפרשת פנחס וכמנחה עשר יום לחדש השביעי : כיום שני קורין כפרשת חמור כדלתמול : והמפטיר קורא כפרשת פנחס כדלתמול : לחול המועד דסכות שבת שמל להיות כחול המועד של סוכות קורין כמחריית ז' בני אדם בס' כי תשא מן ויחמר ה' אל חסה חזה אתה חומר וכו' עד לא תבטל גדי וכו' והמפטיר כפרשת כענייני סליוס : וכמנחה קורין כסדרה דשכוב : כיום ראשון קורין כפרשת פנחס ד' בני אדם : ראשון קורא ביום השני : שני קורא ביום השלישי : ושלישי קורא ביום הרביעי : והרביעי קורא ספיקא דיומא כיום השני זכיום השלישי : וכל הימים על זה הסדר : לשמיני עצרת קורין ה' בני אדם כפרשת ראה מן כל הסכור עד אשר כתן לך : ואם הוא שבת הלוי' מתחילין כיוונת והאשכנזים מתחילין עשר תעשר (ואלו מתחילין עשר חטי' חל כחול) והמפטיר קורא כפרשת פנחס ביום השמיני עצרת : לשמחת תורה קורין ה' בני אדם חזת הכרבה : וכס' ט"ז שני קורין כפרשת עדי עד לעשות : וכמפטיר קורא כדלתמול :

א איכה

ישבה בדר העיר
דבתי עם היתה
כאלמנה רבתי בגוים
שרתי במדינות
היתה למס: ב בכו
תבכה בלילה ודמעתה על להיה אין לה
מנחם מבלי אהביה כל רעה בגדו בה היו
לה לאיבים: ג גלתה יהודה מעני ומרב
עבדה היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח
כל רדפיה השיגה בין המצרים: ד דרבי
ציון אבלות מבלי באי מועד כל שעריה
שוממין בהניה גאנחים בתולותיה נוגות
והיא מרקה: ה היו צריה לראש איביה
שלו כיהנה הונה על רב פשיעה עולותה

הלכו שבי לפני צר: ו ויצא מכתק מן בית
ציון כל הדרה היו שריה כאגדים לא
מצאו מרעה נילכו בלא כח לפני רוקח:
ז זכרה ירושלם ימי עניה ומרוניה כל
מחמדיה אשר היו מימי קדם בנפל עמה
ביד צר ואין עוזר לה ראוה צרים שחקו
על משבתה: ח חטא חטאה ירושלם
על כן לעדה היתה כל מבגדיה הזילותה
קי ראו ערותה נס היא גאנחה ותשב
אחור: ט טמאתה בשוליה לא זכרה
אחריתה ותרד פלאים אין מנחם לה ראה
יהנה את עני כי הגדיל אויב: י ידו פרש
צר על כל מחמדיה כי ראתה גוים באו
מקדשה אשר צויתה לא יבאו בקהל לך:

הלכו רשי

כל

(א) איכה ישבה בדר - ירמיה כתב ספר קצות היא הנבילה אשר שרף יהויקים על האש אשר על האש והיו בה שלש אלף ביתות
איכה ישבה איכה יעזב איכה יועם טוב הוסיף עליו אני הנבחר שהוא שלש אלף ביתות שגא' (ירמיה לו) ועוד נוסף עליהם
דברים רבים כהנה שלש כנגד שלש: בדר - גלמוד מיושביה - רבתי עם - יד יתירה כמו רכות עם שהיתה עמה רכיש מדרשי הגדה
הרכה ואני באתי לפרש לשון המקרא כמשמעו: היתה כאלמנה - ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור
אלה: (ב) כבו הבכה - שתי ככיות על שתי מורכבין: בלילה - שהוקדש כשרף כלילה דאמר מר לעת ערב היותו כואת
החור - ד"א כלילה לילה של ככיות מרגלים בתשעה באב גרמה להם - ד"א כלילה שכל הכוכב כלילה השומע קולו כוכב עמו: ודמעתה על
לחיה - מתוך שהיא כוכב תמיד: כל רעיה - אהביה: (ג) גלתה יהודה - מארצה: מעוני - מחמת עוני: ומרוב
עבודה - שהכמירו עליה נקדים: היא ישבה בגוים - במקום שגלתה וישבה שם לא מצאה מנוח: בין המצרים - שישבנה ונכחו
ונכחו ואין מקום לנוח: המצרים - גבוליהם של שדה זכרם ומדרש הגדה בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב: (ד) באי מועד -
עזי רגלים: גנות - לשון יגון ואין שורש כתיבה אלא כג' ויל לכדה: (ה) שריו - יושפים בשלום: הגוה - הדאיפה והוא לשון
עון: (ו) כאילים לא מצאו מרעה - כאילים אשר לא מצאו מרעה שאין להם כל לכרוח שהולש כחם כרעב: לפני רוקח - כל
רוקח שבמקרא חסר זה ולא שרדפו רדיפה שלמה על קניסד הפייט ולא רודפתי וחסרה שנת גאולי שנת גאלי כההסר כתיב:
(ז) זכרה ירושלם - בגלותה: ימי עניה - ימי חורבנה שהביאה לידי עוני: וברודיה - הוא לשון צער כמו (שופטים
יא) וירדתי על ההרים (ההלים נח) ארד כשתי ומהימה: כל מחמדיה - וזכרה כל טוב מחמדיה שמימי קדם: שחקו ער
משבתיה - שמחו על שבתת מנוסה תנה מדתה ושבתה - ומ"א דורמו בלשון אחר שהיו שוכתין בגולה כשכחות וימים טובים ושומטים
בשביעות זהו האומות מושחקים עליהם ואומרים שוטים בארצם לא שמתם ועכשיו בגולה תשמו בארצכם לא שמתם ועכשיו בגולה
תשמרו - (ח) לגידה - בגולה לשון נענך אישמו"כר בלע"ז: ערותה - קלוסה: גאנחה - לשון נפעלה ששפי"ר בלע"ז -
שמוע כי נאחזה אני הוא שם דבר שיספורי"ר: (ט) טומאתה בשוליה - לשון נכחי הוא דם נדותה כיכר בשולי בגדיה כלומר
מטא הגלויין הרכה עשאתן בגלוי: לא זכרה אחריתה - כשהיו חושקים לא נתנו לה מה תהיה אחריתם לפיכך ותרד פלאים ירדת
כפלת פלאים הרכה שהכל פלאים שערעלה עליה שלא חרע לכל עקר: (י) ידו פרש צר - עמון ומונח: על כר מחמדיה
ספרי תודות שאמר בהם (ההלים טז)

המקשים

יא כרעמה נאנחיה מבקשים לחם נתנו
 מחמדיהם יהיו באכל להשיב גפשי ראה
 יהודי והביטה כי הייתי זולתה : יב לוא
 אליכם כרעברי דרך הביטוי וראו אסדיש
 מכאוב כמכאבי אשר עולל לי אשר הונה
 יהוה ביום חרון אפו : יג מקדום שלח
 אש בעצמתי וירדגה פרבש רשת רגלי
 השיבני אחור נתני שוממה בל היום הנה:
 יד נשקד על פשעי בידו ישקרנו עלו
 על צנארי הקשיל כתי נתני אדני בידו
 לא אוכל קום : טו סלה בלאמיני
 אדני בקרבי קרא עלי מועד לשבר בחורי
 נת דרך אדני לבתולת בת יהודה :
 טז על אלה אני בוכה עיני עיני

ירדה פנים בירחק ממני מנחם משיב גפשי
 היו בני שוממים כי גבר אויב : יז פרשה
 ציון בידה אין מנחם לה צוה יהוה ליעקב
 סביבו צריו היתה ירושלם לנדה בנייהם :
 יח צדיק הוא יהוה כי פיהו מריתי
 שמעו נא קלי - עמים וראו מכאבי
 בתולתי ובחורי הלכו בשבי : יט קראתו
 למאהבי הפה רמוני קהני וקני בעיר גגעו
 כי בקשו אכל למו וישבו את נפשם :
 כ ראה יהוה כי צר לי מצי חמרמו
 נהפך לבי בקרבי כי מרו מריתי מחוץ
 שבלה חרב בבית בנות : כא שמעו בני
 נאנחה אני אין מנחם לי בלאמיני שמעו
 רצתי לששו בני אתה עשית הבאת יוסף

קראת

רשי

הנחמדים וזה הכל כפי לבו כמפ וזהו הכוונה על ספרי תורות כדי לזרזם לשי שכתוב פה (רברים מג) לא יכל עמונו ונחמד :
 אשר צוית לא יבאו בקהל לך - אלו עמונו ונחמד : (יב) לוא אליכם - לא תבא נזרה הולת עוד לכל עוכרי עלדת אמרו הכתוב
 נכחן נקובלגת חן התורה דלו מה עשה לי הביטוי וראונו : אשר עולל - אשר נעשה לי : אשר הונה ה - אותי ביום קדון אפוגם
 לשון יג : (יג) וירדגה - וירד אותה ויטבר אותה ע"י ריבוי ויסורין לכך הגוף רגוסה למותרו בלשון ימדיית כמו יעשה יכרסמה
 ירעה שהעם לשון נקבה כמו דלת אומר (והוקאל לו) העצמות היבשות סבר כל אחת ואחת - ד"א וירדנה כמו (שופטים יד) וירצון
 אל כפיו הריק את העומ גורר ורודה המות עתו : (יד) נשקד עול פשעי ביר - חיל לתיבה וודמיון במקרא וכלשון ארמי של
 משיקת ח קורין לדרכן ומקדח למלמד הבקר ולומר אזי נשקד סווינט רינע בלע"ז נקודים מנומרים ומסומנים היו פשעי בידו של הקב"ה לזכרון
 לא נשכת מנינים ותשלומיהם : ישקרנו - נעשו קליעות קליעות ועלו על נחרי לשון חסנה אין חסרין את העמות : (טו) סלה - רמק
 ורפת לשון (ישעיה סב) סולו סולו המסולה - קרא עלי מועד - יעדת גייסות לכא עלי ורבותינו דרשו מה שדרשות אהו דהוא שאל
 חלווי מלאה של טה סנייה ללאתם מונמרים לכך חירע חורתן של חרגלים ליל תשעה באב שעליה הוקבעה בכייתן לדורות - נת דרך : לשון
 הריגה כמו (ישעיה סב) מרה דרכתי לכדי בדרך ענבים להוציא יינם כן רמס הנשים להוציא דמם : (טז) עיני עיני - כלומר
 עמיד עיני ירדה מים ככל הלשון מלמד שאין הסוגות : (יז) פרשה ציון בידיה - כמו (ישעיה כה) ומירשדיו בקרבו כלדם
 המולך ידיו מוליכם ומכיהם ומשעבר בהם - ד"א פרשה ציון לשון שביבה כמו (איכה ד) ומרש חין להם לאכל לנחמו עלות כן חכרו
 חנחם וכלשון משנה פירושן קיימת ומשמעו כלדם המצער שמוכ את ידיו ומסכרם תוספת מלתי : צוה ח ליעקב סביבו צריו - זה
 על יעקב שהיו צרו סביבו חף כשגלו לכל וללאמר גלה סמחריב את אויביהם עמונו ונחמד וסמיכס חלליהם והם מקתרים חותם כמ"ש
 כוססת קמשין הונחיא חכא ככל כולה דעמונא : לעבת - לריוח לבד : (יט) קראתו לביאהבי - ללותם שוראים עלתם
 בלוהבים : המה רמוגי - כגון בני ישמעאל שהיו ונחלים לקראת הגולים כשהיו בסבאים מולכים חותם דרך עליהם ומרשים את ענחם
 כלילו מרחמים עליהם והיו אומרים להם וימי מלחמה ונודות נפוחים כסבורים שבולין ואלולים ונחלים ורולים לשתות וכסחיתר כבוד
 כסיני היתה הרוח נכנסת כוועיו והוא שאלו שאלמר הכתוב (ישעיה כא) כינה ברכת לינו וגו' (שם) לקראת נחא התיו מים יוסב
 חרץ תיוח בלחמו קדמו נולד - וישבו את נפשם - כדי שישבו את נפשם : (כ) חמרמו - כוונתו שאלשון משנה ככלה לאור
 ונחמרו בני מעיה : בביה כמות - בתוך הבית היתה חיתת שדים ועיקרם ומלתי נות ונחמן פירם האויב ונשכלת : (כא) כי ארדה
 עשית - אתה גרמת לי שהם שוליים אותי שהבדלתי מוחללס ומנושתיים ונתחתתן כס חס בתחתיתיהם היו מרחמים עלי ועל בני
 בנותיהם

מראת ויהיו כמני : כב חבא כל-רעתם
 לפי-ך ועולל למו כאשר עוללת לי על כל-
 פשעי בירבות אונתי וגבי דני :
ב א איכה יעיב באפו אדני את-
 בת-ציון השליך משמים
 ארץ תפארת ישראל ולא-זמר הדוים-
 רגליו ביום אפו : ב בלע אדני לא ולא קח
 חמל את כד-נאות-יעקב הרס בעברתו
 מבצרי בת-יהודה העיג לארץ חלל ממלכת
 ושריה : ג גבע בקרי-אף כל קרן ישראל
 השיב אהור ימינו מפני אויב ויבער ביעקב
 כאשר להבה אכלה סביב : ד דרך קשתו
 כאויב נצב ימינו כצד ויהרג כל מחמדי-
 גין באהל בת-ציון שפך כאשר חמתו :

ה ה' היה אדני כאויב בלע ישראל בלע
 כל-ארמנותיה שחת מבצרו וירב בבת-
 יהודה תאניה ואניה : ו ויחמוס כגן שמו
 שחת מעדו שבת יהנה : ז בציון מועד ושבת
 וינאץ בנגס-אפו מלך וכהן : ח זנה אדני
 מזבחו נאר מקדשו הסגור ביד-אויב חומת
 ארמנותיה קול נתנו בבית-יהודה כיום
 מועד : ח השב יהוה להשתית חומת
 בת-ציון נטה קו לא-השיב ידו מבלע
 ויאבל-חל וחומה יחדו אמללו : ט טבעו
 בארץ שעריה אבד ושבר בריחיה מלכה
 ושריה בגוים אין תורה נס-גביאיה לא-
 קצאו חזון מיהנה : י יישבו לארץ ידמו
 זקני בת-ציון העלו עפר על-ראשם הגרו
 שקים

רשי

צנתיים : הבאת יום קראת : הולא וזכרת עליהם יום המועד שקראת עלי : ויהיו כמנוני : כרעה : (כב) חבא כל רעתם לפניך :
 יוכרו ויפקדו צנתיים לפניך : ועולל למו : ופגול למוכחו (ירמיה כא) גם כמעללי ויחטאו (משלי כ) וכפרי מעללו :
(א) איכה יעיב : יאמיל כד"א (מלכים א' ח) והשמים התקדרו בעננים : מי שמים ארץ : לאחר שהנביאים על לשונם
 השליכם לארץ בכת אחת ולא מעט מעט מחיגרה המוחל לברא עמיקתח : האדם רגליו : שרפרף חרגלותיו וזכ"ה :
 (ב) נאות יעקב : בתי יעקב לשון זכ : הגיע לארץ : השפילם לארץ : הלל ממלכה ושריה : אלוישראל שהיו קרויים
 (שבות יט) ממלכת פנים : ושריה : עדר שאנדים אלו שרים של עמלק שהחליטם הממונה על האור מינה על המים והחליק כל
 הגומונים למי שהיו כרשני ישראל בגל-ם המזרע וכוחים הם מצינו את שרי עמלק להחליט מחם וממים ומחרב ועכשיו כשהיו מסבוכת
 שר האל בזונו והוא משיב אין עומד ובידיו כולם : (ג) השיב אהור ימינו : השיב עכמו כחשיב אהור ימינו מלהלחם טעם כמי :
 (ד) הדרך קשתו : לפי שכן דרך קשת שהם חזקים לאדם רגלו עליהם כשהוא כופתם לכך נכתב בלשון דריכה : שפך כאשר חבתו : כן
 חבור המלה שכן חמתו שהיא כאש כי לא חליטו שכיבה של אם אלא אלא חמה כדכתיב (תהלים עט) שמוך חמתך על הגוים : וירב בבה
 יהודה : הרבה בכנסת יהודה : האניה ואניה : צנר ואלה : וירב : נקוד ו"ד קמץ קטן שהוא לשון הרעה את אחרים וירב קעם ויעצמו
 וילך נקוד חירק שהוא לשון רבה הוא את עצמו וכן כלתיבה שפעל שלה כה"א כגון ככה וכה ככה כן : דרכה לשמש כשהיא נחמסר נומה ה"א כשהוא
 מדבר על עצמו נקוד חירק כגון (שמוה ז) ויפן פריעה וכשהוא מדבר על אחרים נקוד קמץ (ס"א הטון) כגון (שופטים טו) ויפן וכחל וזב
 (מלכים ב כה) ויגליהודה ועל ארמתו (שם יח) ויגל חלק ככל את ישראל אגורה : (ו) ויחמוס : לשון כריתה וכן (אויב טו)
 יחמוס כגפן כיסרו (ירמיה יג) נחאטו יעקבין : כגן : כחו שגזיון ירקות הנגה : שוכו : מעונותם כתיב שסיך חמתו על בניו בחורבן
 ביתו כן נדרש במדרש קינות : שחת בויער : בית קשי הקדשים שם היה כועד לכבוש מלאמר (שמות כה) ומועדתי לך שם : כלך
 וכדן : נקייהו החלק ושריהו כגן גדול : (ז) נאר : כיטל וכן (תהלים פט) נארית ברית עכנך : כיום מועד : שהיו
 שחמים ומשוררים כותבו בקול רם כן נתנו האויבים כח-כמו קול שחמה : (ח) חשבה להשחית : זה ימים רבים שעלתה על דעתו
 כך מלאמר (ירמיה לב) כי על אפי ועל חתי היתה לי העיר הזאת להסירה מעל פני : נטה קו : שלוש פעם ליפרע על עוונתי : כבלע :
 מהשחית : חיל והומה : שורחוכר שורח חומה נמוכה שכנגד חומה גבוהה : (ט) טבעו בארץ שעריה : אדרש אנדה לכי-חיתו
 כבוד לארון זכאמר (תהלים כד) שאו שיערי ראשכם לפיך לא שלטת בהם כרויה וטבעו בארץ וירבותינו אמרו מעשי ידי דוד היו לפיכך לא
 שלטו בהם אויבים : אין תורה : אין כהם עורה הורחם : (י) ישבו לארץ וגו' : כחשנינו ומדרש אנדה נכוד נר הוי"ו לפיך לחן
 כשמיד 56 11

שמים ארירי ל'אָרץ ראשן בתולה ירושלים : יא
 יא כלו בדמעות עיני המרמרו משי נשפך
 לארץ בבלי על שבר בת עמי בעטף עולל
 ויוגן ברחבות קרתי : יב לאמתם יאמרו
 איה לנו גיגן בהתעטפם כחלל ברחבות עיר
 בהשתפך נפשם אלתיק אמתם : יג מה
 אעזרך מה אדמה לך חבת ירושלים מה
 אשנה לך ואנחמך בתולדת בת ציון כי
 גדול כיום שברך מי ורפא לך : יד נביא
 תנו לך שוא ותפל ואלא גלו ער עונך
 להשיב שבות קרי שביתך ונחוו לך משאות
 שוא ומדוחים : טו קפיו עליך נפוס כל
 עבתי לך שרקו וניגעו ראשם ער דבת
 ירושלים הנאת העיר שיאמרו כלילת יפי
 משוש לכל הארץ : טז פצו עליך פיהם
 כל איביך שרקו ויחרקו שן אמרו בלענו
 אך זר היום שקוינהו מצאנו ראינו :

אשר טפחתי ורביתי איבי כלם :

רשי

בשחרד כו לדקיהו ועבר על שבועתו בא ויסע לו כדפנה של חטוביה וסלח כהסיל סנהדרין וכלו לקראתו וראה אותם חסדים של צורה והשיב
 חותם בכתב דראות של זכר וזכר להם מדה לי תורתם פרעה ופירסה ותרננים לי כיון שהגיעו למרסם נדרים אשר להם הם הוא רונה לחזור יכול
 הוא לחזור אחרו לוליך אל חסד ויתיר לו חסד להם אם כן חתם התרסם לנדקיהו את שבועתו וזהו שפוטם והוסיפם לארץ וקשרו מערות ראשם
 זו: כות הסוסים ונררום : (יא) חמרברו : רגרו לירט כלעו דרך בני מעים כשנשליכם חסד לאור הם כוונים ומתפטררים :
 בעטף פשעיו : (יג) מה אעזרך ומה אדמה לך : לומר לך מה תעשה על סכרך הכל חף לחמה פלוגית חירע כמותך :
 מה אשדה לך ואנחמך : כסחללתי על חסד חסרלו חף כפלוני עליה כן תנחמום הם לו : (יד) שוא והפל : דברים
 שאין בהם טעם וכלסון לע"ז חפשיטת חסד : ולא גלו על עונך : להוכיח דרכך על פניך : להשיב שכורך : ליסר משוכותיך לשון
 שוכים שוכים (ישעיה נג) וילך שוכים : ומדוחים : הדיחן מעלי : (טז) שרקו : נוכח כפיו טיכל"ר בלעו ודרך חסד לגשות
 כן הדואה דכה חסד טח"כובלה : כלילת ופי : כל הוישי היה טלה : (טז) פצו עליך פיהם : מפני מה הקדים פ"ה לע"ז ומני
 מהיו לחושים כפיהם מה טלה חלו בעיניהם : (יז) בצע אמררו : כלה נזרתו כמו (איוב) יתר ידו ויגלעני : אשר צודה
 מימי קדם : מה טבתוכי תורה (ויקרא כו) ויפתי ליםה חתכם טבע : (יח) פוגת : העברה טריסלמי"ט כמו (בראשית כה)
 ויסג למו : בת עינך : פתח שלשין שקורין פרוני"ל : (יט) אשכורות : שתי חלקי הלילה טהלה נחלקה לשלשה חלקים כמו
 שאחרו רבותינו כחשבת כרמות : העשופים : אשפנין טלעו : (כ) עוללו טפחים : ילדים רבים עזרון גלים כשפוחי חמותם
 ורבותינו דרשו על דולג כן וסוף סכיתה חנו מודרת כשפחים : בכל זום לתוהב לבית הקודש לפי מה שהיה גל ולכסוף חכלתו :
 אם יהרג במקדש ה' כהן ונבוא : דוח הקדש טיבתם וכי גלה לכם שהרגתם את זכריה בן יהוידע כמו שכתוב בדבריה ע"ס שהוב טס
 כזכרו להשתחית לאלה ועשאוהו ע"ה (ד"ה כד) ודוח לטפס את זכריה בן יהוידע והיה כהן ונכיל והרגוהו בעורה : (כב) הקרא כיום
 מוצר : כמו קראת ולשון הוה טול : בנורי : סכיני הרעם להאסף עלי להסחית : אשר טפחתי ורביתי איבי כלם : היגד חסר
 טפחתי וגדלתי אותם כח האויב וכלה אותם :

אני

ג א אני הנבר ראה עני בשבט עברתו :
 ב- אותי נתן נזקך חשך ולא-
 אור : ג אך בירושלם יהפך ידו כל היום :
 ד בקה בשדיו ועולי שבר עצמותי :
 ה קנה עלי ויפקר ראשו ותלאה : ו במחשכים
 הושיבני כמתי עולם : ז נדר בעדי ולא
 אצא הכביד נחשתי : ח גם כי אצעק
 ואשוע שתם תפלתי : ט נדר דרכי
 בגות נתיבותי ענה : י לב ארב הוא לדי
 ארניה ימיר ה במסתרים : יא דרכי סורר
 ויפשתני שמי שומם : יב דרך קשתו
 ויצביני כמטרא לחץ : יג הביא בכליותי
 בני אשפתו : יד הייתי שחך לכני עמי

נגינתם כלי היום : טו השכיניני במדורים
 הרני לענה : טז נגורם ברחמי ישי השכיניני
 באפר : יז והנחה מעלום נפשי ושימי
 מאבה : יח ואמר אבד נצחתי והוסלתי
 כהנה : יט זכר ענינו ומרותי כענה נראש :
 כ זכור תזכור ותשיח עלי נפשי :
 כא זאת אשיב אל-לפי על-כן אונקל :
 כב חסדי יהנה כי לא-תמנו כי לא-כלו
 רחמי : כג הדשים לפקרים רבה אמונתך :
 כד חלקי יהנה אמתה נפשי על-כן אותיל
 לו : כה טוב יהנה לקנו לנפש תדרשנו :
 כו טוב ויחיל ודומם לתשועת יהנה :
 כז טוב לנבר כי-ישא על בני ערוו :
 ישב

דשי

(א) אני הנבר ראה עני . היה מתאונן ירמיה לומר אי הנבר ראה עני אשר ראה עוני מכל הכסאים שנתנבאו על חורבן הבית
 סביביהם לא נחיר הבית כי חס בניו : בשבט עברתו . של רודת ומכה הוא הקב"ה : (ג) אך בירושלם . חגי לכלי
 וחרין כנגד תבלה כלומר סכנו לארץ חלונות נער וזקן ולא היה להם כרוכות וכלה כשרם כשהם גולים : (ה) ויקף . הקיפני
 ראש והלאה . כחוראש ולענה . ומדרש אגדה ראש זה נכונדלנר לגלות יהויכין . ותלמה נכונדלנר שגמר המכה בימי נהקיהו והלאה .
 (ז) נדר בעדי . עשה חוטה לנגדי להיות כלוא : ולא אצא . הושיב כסיותי מתנות וניסות של אורבים : הכביד נחשתי :
 עשה לרגלי כחוסתים ככדים שלא אוכל לילך פיר"ש כלעו : (ח) שתם תפלתי . שתם חלונות הרקיע כפתי : (ט) נתיבותי
 ענה . חס בחתי לנאת אחי וזלזה כדרכים הפלולים כדרך ישרה מפני החיובים ולא דרך עקלתון : (י) דוב אורב הוא לי . הקב"ה
 כהפך לילדוב אורב : (יא) דרכי סורר . לשון סורים קונים סורר קוין אותם מפני קונים כדרכי : ויפשתני . לשון פיסוק
 הרגלים שהעובר על הדרכים שאין עושים דרך להרחיב בעדיו ויש דוגמא כלשון גמרא הוי טאן דפשת דיקלא : (יב) ויצביני כמטרא .
 העמידני לנגד חלונות כתיב כי כמטרא אשכ"ל לא כלעו : (יג) בני אשפרו . חנים שנותנין בתוך אשפה שקורין קויכ"רל :
 (טז) ויגרם . וישכר ודוגמתו (ההלים קי"ט) גרסה נפשי וכן (ויקרא ב) גרסה כרמל : כחציץ . חכים דקים שבתוך העפר
 שהיו לשיץ עיסתן הגולים בתוך הגומות שחפרים בקרקע וכחציץ נכנס לתוכה כשחפר הקב"ה ליחזקאל (יחזקאל יב) עשה לך כלי גולה
 למתות כוללם בתוכו חררה קטנה כדי שילמדו הם ויעשו כן כענין שחמר (שם כה) והיה יחזקאל לבס לחופת וזה היו משחקים עליו ולא
 עזובן לסוף נשתכרו טייהם : הכפישני . כפה אותי באמר ככלי הכפוי על פיו חר"ט"ט"ר כלעו ויש דוגמא כמשה (יבמות קו) כשון
 הגמל במדה הכפופה מלד : (יח) ואומר אבד נצחי . אמרתי כלבי כרוכ לריתי אבד עלמתי וסכרי : (יט) זכרודי .
 קונסליו"נט כלעו : (כ) זכור תזכור . נפשי את עני ומרודי ותשוח עלי כך הוא פשוטו לפיענין שעת המקרא . ומ"חזכור
 תזכור ידעתי שקופ לזכור את העשוי לי אבל תשוח עלי נפשי להחתיך עד זמן הזכירה ומכאן ייסד הפייט כזאת ידעתי כי שלך לזכור אבל
 תשוח עלי נפשי עד שתזכור : (כא) וארא אשיב אל לבי . אחר שאמר לי לבי אכזה תחלתי מה' אשיב את אל לבי וחזחיל עוד ומה
 היא זאת אשיב אל לבי : (כב) חסדיה כי לא תמנו . וכל הענין על מה יתאונן וגו' . כי לא תמנו . כמו כי לא תמו . ויש
 מפרשים כי לא תמנו כמו (במדבר טז) האם תמנו לנוע חסדיה' הם אשר לא תמנו ולא כלינו כעונו : (כג) חרשים לכבדים .
 ניתחמים הם חסדיך עוים חלום : רבה אמונתך . גדולה היא הכתחתך ודבר גדול הוא להאמין בך שתקיים ותשעור מה שהבטת ללבוש
 (כד) חלקיה אמרה נפשי . ה' מנת חלקי ודן הוא שחזיל לו : (כו) טוב ויחיל ודומם . וי' של ויחיל יתירה כמו וי' של
 וליה

כח ישב בדרך ימים כי נמר עליו : אתה לא סלחת : מג טבותה באף והרדפת
 בט יחן בעפר פיהו אולי יש תקנה : הרגת לא חמלת : מד סלחת בעיני לך
 ל יחן למכהו לחי ישבע בהרפה : לא כי מקבור תפלה : מה סחי ומאוס השימנו
 לא יזנח לעולם ארץ : לב כי אט-הונת וריחם קרב חסרו : לג כי לא ענדה מלבו
 וינה בני-איש : לד לדבא תחת רגליו כל אסירי ארץ : לה לחטות משפט-גבר
 גנדפני עליון : לו לעת אדם בריבו ארצי לא ראיה : לו מי זה אמר ותחי ארצי לא
 צוה : לז מפי עליון לא תצא הקרעות והשוב : לש מה-יתאונן אדם חי גבר עלי-
 חטאו : מ נחפשה דלבינו ונחקרה ונשוכת עדי-הנה : מא נשא לבבנו אל-פנים אל-
 אל בשמים : מב נחנו פישענו ומרינו

לשונית

רשי

(בראשית לו) ויהי ונגה טוב שיחיל אדם וידום וינפח לתאוה : (כז) ישכבודי : יחשירני לו חלוצה ישב עלמד וינמט
 לטובה : ורדום - לאון חתכה כעו (שמואל א'ד) חס כח יחירו חליטו דומו דיכונה : כינטר עליו : כיבעל הגזרות נשת עלון
 הגזרה זו : (לא) כי לא יזנח לעולם : לכן טוב לדום : (לב) כי אם הונדה : חס האדם משח עליו יגן כשכיל עוט
 וחקר קדוים כרוח חסדיו : הונה ונגה - לאון תונה סם : (לג) כי לא ענה - ונה כתיב חלבו ומלכו כי העין גורם :
 (לד) לרכא תחה רגליו - עוסק על כיל ענה חלכו להיות נוכח תחת רגליו : ולא להשת חשפט גברו : ולא לעת אדם
 כדוב כל חלה ה' לא רחה לתראה לו ולא עלתה לפניו כחשפתו לעשות כן : (לו) לא ראה - לא חוכר כעניו שיעותו בית דין
 של ועלה חס בריכו כעו חסרות כי עזת ימי : (לז) כי זה אמר ותהי יוני : (לח) מפי עליון ונומר - חס כחתי לומר לא
 חידוכה חלי הרעה כוחת חקרה הוא שהיה ליחן ואת פיה כן רעות כון טובות מי אחר ותהי חס' לח נוח ומפיל לא תלת הקרעה קן
 טובה חבל מי ישת לונן חס חגכר על חטאיו כל איש חס יחאקיעל חטאיו כיהס כחכיס ישי הרעה - ופוי עליון לא תלת חזיר רב
 יחנק עיניו שלח חק' (הכרס ל') רחבתת לפניך את החיים ואת העוונות לית רעה וטובה מפני חלל הרעה כאח חלליה לעושה
 דיו והטוב לעושה טוב לפניך חס יתחונן למה ירעס החס חס לא על חטאיו : (כא) נשא לבבנו אל כפים - כאח טחח חס
 כפיו אל השמים כשאף לכבוט עמסם לשוב להשיב לכבוט לפני החקום כ'ה' : ד"ח - אל כפים - אל הכעבים אל שמים כזה דלת חסר
 (מלכיס אוש) והנה עכ קטנה ככף חז עלה וכן (איוב לו) על כפיס כסא חור ומד-שיכר חטא לכוטו כחנות להק' כחס ה' וכן
 כנקיון כפיו שתליך חידוכל טינוף כי חודה ונחם ירוסם ויחודה חליט עוה כטובל ושרי מינו : (כב) נחנו פישענו ומרינו - זה דרכנו
 עדי-נה רע : אחה לא סלחת - ולך הית כחלה הסליחה כי כן דרך : (כג) סמחה באף - חננת חס חסף להיות עתידה כין
 וכיטו ותרדפתו : (כה) סחור מאוס - חולני כלשון חננה כי חוטינו עניקת חחון ה' ילה ויאל דרך חרון : השיבנו :
 לאן הויה הוא : (סז) פחד ופחד - כזכר חננה חלפת שום : השאר - לאן סחיה כנגוסלת :
 (ט) מאין השמות - חחן חליטין והעברה : (נא) עיני עוללה לגשמי סבר בנור עירי - ירוסם חוספית ככניס הים וחננה
 עיני כדונה עוללה ונולה פני עלי כפשי חכל כטת עירי : עול לה ל יון נוכחו ועוללה כפשי קרבי : סכל כנור עירי - חשפתו ילה
 לכנות חכל חשפתו עירי זכיה ככרת לקדו חסיל עבודת הקד' וכל יי-חל : (נג) צמחה כבור חיי - ככית ככלל : צמתו - חסרו
 כחוס חס הגרון (שירד) חסדה לנחך חס' שור : וירד אבן כי - עלפי כחרכן עני לדת חלוטויה רחל כרוח הקדש : צמתו
 כבור חיי - וחק עלפי שמתו כבור חיי חס' יכל לעלות חוסו לל שני לים גם לוח כר שיו חחן כי : (נד) צמרו חס ונומר
 עבון סכל חס כניס עדין יש תקוה חסל חס' כמי חסם על רחא חו חסר חסרה תקוה חסל חס' חס' עושה כן חלל קרחת יוני

לשועתי : נו קרבת ביום אקראך אמרת
 אל-תיקא : נח רבת אדני רבי נפשי
 באלת חיי : נש ראייה יהוה ענתתי
 שפטה משפטי : ס ראייה כל-נקמתם
 כל-מחשבתם לי : סא שמעת חרפתם
 יהוה כל-מחשבתם עלי : סב שפתי קמו
 והגיונם עלי כל-היום : סג שבתם וקמתם
 הביטה אני מנגינתם : סד תשב להם
 גמול יהוה במעשה ידיהם : סה תתן להם
 מגנת-לב תאלתה להם : סו תרדף באף
 ותשמירם מתחת שמי יהוה :
 ד א איכה יועם זהב ישגרה הכתם
 הטוב תשתפכנה אבני-
 קרש בראש כל-חוצות : ב בני ציון

היקרים המסלאים בפני איכה נחשבו לגבלי-
 הרש מעשה ידו יוצר : ג נס-תפין תעסק
 תלצו שר הניקו גוריהן ברח-עמי לאכזר
 בעינים במדבר : ד דבק לשון יונק אל-
 חכו בצמא עוללים שאלו לחם פרח און
 להם : ה האכלים למעדנים נשמו
 בחוצות האמנים עלי תולע חבקי אשפתות :
 ונגדל עון בת-עמי מחטאת סלם ההפוכה
 כמו-רנע ולא-חלו בה ידים : ז זכו גוריה
 משלג צחו מחלב אדמו עצם מפנינים
 ספיר גורתם : ח חשר משחור האדם לא
 נכרו בחוצות צפר עורם על-עצמם יבש
 היה בעץ : ט טובים היו חללי-חרב
 מחללי רעב שהם יזבו מדקרים מתנוקות
 שדי

רשי

צפו מים - אומות העולם : (נו) קרבת ביום אקראך - כד הייתי רגיל כיומים הראשונים לקרב אלי כיום קוראי : (נח) רבחה
 ריבי נפשי - כיומים שעברו : (נט) ראייה ה' עותהי - כשהם הולך מעות וכי אויבי : שפטה משפטי - פאר עשית כבר
 (ס) מגנת לב - סכר לכ כמה דלת חומר (הושע יא) חמגני ישראל (בראשית יד) אשר מנגן ריך כידך - ד"א חגנת לב
 אוטם סלכרה וחכמה אשר היא כוונן כנגד לבם - והעפרו בלאון חגנה ויגון טועה שאין כוונן כופלת כוונתו כיוון אויבה שורס חלא כגון
 כוונן של המון מגורית המו גויים וכונן נון של קלון מגורת כקלה וכונן של ציון מגורת ציה וכונן של שחרון ומגורת סכר (ובגן נגן) של שמשע
 סגועין כל"ש ל"וק"ל) : תאלתך - לאון (ישעיה יט) נואלו שרי צוען :
 (א) איכה יועם זהב - קינה ויחצורה עלי אשכוחו כוונן שאלעד בדכרו כיומים (ד"ה ביט) הלא היא פתוכה על ספר הקיאת ועמו
 חיבר כתוך הקינה את שאר בני ציון : יועם : יכנה כוונן דלת מתרגם כהה עמיה : זהב - מראית פנים המלאים קנה :
 ישנא - ישתנה ונוחיתו : הכתם - קבוצת כליו כוונן כהה מהם לעדי קרוי כתם : אבני קרש - כנים המאירים לככנים טובות ומ"א
 כל רכושית דם שיאח מיאשיהו בכל חן וחן שנעלו כוונן ירמיהו קוברו כחוקמה ועליה הוא קוראת ששת פככה אבני קרש : (ב) המסולאים
 183 - הוזהללים והנערכים כפיה הרוח אותם אומר ראו תוארם של חלו כוונן מוכן (איוב כה) לא תסולה בכתם אוטיר (שם) בכתם
 טזור לא תסולה (תחלים סה) סילו לרובם סיגות לאון הילול ועדן : לגבלי הרש - כדו חרש טנותנים כהם יין כגון ככליון
 (ירמיה כח) ונכלאם יכפו : (ג) גם הגיון - אצפי שאכריהו חללו שר כשרוה את כוונן גוריהן : בה עמו לאכזר - רואים את כניהם
 שיטלו כוונן על דיו ומזל חוונתו כדו שלח יאהו כוונן כיהם ויסור לא חזרו והניקו גוריהן : רואים את כניהם
 נועקים ללחם ואין פורש להם שחיהם קודמים להם לחיי כניהם נוחות הרעב : (ה) האמונים עלי תולע - על כנדי ככעונן :
 האמונים - לאון (אסתר ב) ויהי אוחן את הדם : אשפתות - אשפות של זכל שוככים על האשפות כחון : (ו) ונגדל עון וגו'
 פורענות מוכת עליהם סגדול עונם נש' סדום : ההפוכה כמו רגע - שהרי סדום לא כעסכה צרתם כרגע אחר כהפכה : ולא חלו בה
 ידים - ידו האויב כוונן המלאכים כהפכה - ויש עורשי הגדה ויחונתו שש על סדר המקראות : (ז) זכו גוריה - שריה כוונן גר
 וכתר וחני אומר גוריה מתם שהיו יונדלי שער ונאים ביותר ומוטם עלכת עני : אדמו עצם מפנינים - אותם שהיו מראיתם אדום מככנים
 וגורתם כוונן ספיר חקת ארם נופחמים : (ח) מי שחור - הוא פחם : עצם - לאון נראה כוונן (שמות כד) שמונת
 הטעום לטובה קו' לר כלע"ו : צפר - נקטת ונתחבר ואין לו דמיון : (ט) שהם יזכו מדקרים וגו' - חללי הרעב כוונן גפתיים
 יצריח תנוקות הגדה שהיו האויבים נולדים כסר על העינים חין לחמותה והרוח נכנס לתוך כוונן הרעב וכריתן נבקעת ופרשם וכ והרי זה מיתת
 יוול

ברהבתינו קרב קצנו מלאו זמנו כי
 קצנו : יש קלים היו רדפינו מנשגי שמים
 על-ההרים דלקנו במדבר ארבו לנו :
 כ רוח אפינו משיח יד-יה נד-ק
 בשחיותם אשר אמרנו בצלו נחיה בנוס
 כא שישי ושמחי בת-אדום יושבתי ישבת
 בארץ עוץ נס-עליך תעבר-כוס תשכר
 ותמערני : כב תס-עונך בת-ציון לא
 ויסיף להגלותך פקר עונך בת-אדום גלה
 על-חשאתיך : דה א זכר יהוה מה-היה
 לנו הביט הכיסה קרי וראה את-חרפתנו
 ב גתלחנו נהפכה לזרים בתנו לנכרים
 ג יתומים היינו ואין קרי אין אב אמתנו
 כאלמנות : ד מימינו בכסף שריתנו עצנו
 במתיר יבאו : ה על ציארנו כרדפנו
 יגענו ולא קרי לא-הונח-לנו : ו מצרים

שרי : ידי נשים רחמניוח בשלונלדיהן
 יהו לנדה למו בשבר בת-עמי : יא בלה
 יחנה את-חמתו שפר הרון אפו ויצת-
 אש בציון ותאכל יסדתי-ה : יב לא-האמינו
 מלכי-ארץ כל קרי וכל ישבתי חבל כי יבא
 צר ואויב בשער ירושלים : יג מחטאת
 נביאיה עונות כהנייה השפכים בקרבה דם
 צדיקים : יד געו עורים בחוצות נגאלו
 בדם בלא ויכלו תעובלבישיהם : טו סורו
 שמה קראו למו סורו אר-חנעו כי
 נצו נס-געו אמרו בנוים לא יוספו לגור :
 טז פני יהוה חלקם לא יוסף להביטם
 פני כהנים לא נשאו זקנים וזקנים קרי לא
 חננו : יז עדינה עוריו קרי תכלינה עינינו
 אל-עזרתנו הכל בצפירתנו צפינו אל-נוי
 לא יושיע : יח צדו צעדינו מלכת

נתנו

רשי

כחול יותר מהרונני מרס : מדוקרים : מנוקעים כיון כפיית רעב כיון כיוקע מרס קרוי דקירה : מחנוכות שרי : אשרשים ועששים
 שמלקטים ואוכלים רכש פרחים ומחוסס : (ו) לברות : למחבל כיון (שמואל ב' כ) ולא כרה אחר לחם (שמואל ב') להכות
 את דוד : (יא) בלה ה' את חמתו : אשר כערה בזכות פנים עתה בלה חותה בהקצו מהם : (יג) מחטאת נביאיה : של שקר
 ביתה לה רעה הולת : (ד) נעור עורים בחוצות : כעזר כעורים הולכים כעוק היו נעים והגליהם נמטיים כדם הכרוזים שהיו הרשעים
 כורעים בתוכה : נגראו ברם : נתלכלכו כדם עד אשר לא יוכלו הקרויבים איהם לונת כלטושים מדס ויהיו קוראים אליהם : (טו) סורו : ועלש
 ארס הטחלים התלונככים פדם : כי נצו : לשון שחוק ולכלך כמו (ויקרא א) כתי עוראזו כנולת דמתחנמין כאלכליה כד-חמת
 מחס : גם נעו : נחטטו כדם : (טז) פני ה' חלקם : פנים סלועים עתת הק' כה' חלקם והפרידס כנוים למינן אשר פני הכהנים לא נשאו
 כהיותם בשלוותם : (יז) עורינו חלונגה עונינו אל עזרתנו הכל : כשחזה עלינו הרעה עדין היו עלינו צופות אל חיל פריעה שאלתמהם
 (ישעיה ל) יפניו הכל וריק יעורנשהיו עכטימים חותנו עזרה ולא באו כמו של בהם (ירמיה לז) הנה חיל פריעה תינולת לכם לעזרה ג
 לארזו מלרימה : ימינו כעדר שקיות שהיו כאים כספונות דמו הקל' לים והניף לפניים נוקות כפחים בקין מי-אדם נכערים כמים חמת
 זה לזה המדות הללו הם חבותימי אש' מנהיה שטבינו כים מחמת היהודים הללו והנפנו יונלויים לעזרתם עמדו וחזרו לחמוליהם : צפינו
 חכנו : (יח) צדו צעדינו : חויכנו חבולת צעדינו וולכת כרחפותינו כעוף (שמות כא) ואשר לא נדה (שמואל א' כד) ואת-גד-ה' לז
 נפסי : (כ) ששיח ה' : הוא יאשיהו כמו שאלתמרבו' ה' (ד"ה ב' לא) ויקוני ירמיהו על יאשיהו : בשח הונחם : פנויות שחפיהם : (כא) שישי
 ושיחית כה אדום : כתנכח ירמיהו על מורכב בית שני שחרכבו דומיים : שישי ושחחי : לפי טעה חבל סתק שגם עלך תעבור כס
 הפורעות ותשכרי יתמו : ותמערני : יתקו ימינו (בראשית כד) ותער כדה : (כב) ותס עונך בת ציון : לקית על כל חשאתיך :
 לא יוסף להגלותך : מנולת אדום ולהלן עוד : איכה ה'
 (ד) מימינו בכסף שרתנו : שהיו ירחים לשחוק מים מן הכרה מפני הארבים והיונו קונים מהם בכסף : (ה) על צוארנו נרדפנו
 כעול עבדה קסה : תענו : לאסוף עתון וככסם : ולא הונח לנו : יגיענו כיד יבוי האויבים : גובים וחוטפים : כל בחסים נגללות
 וארמונית : (ו) מצרים נהגנו יד : דרך חרם כנעל ורנלה לעמור מושגו והלמי : שאלנו לעמורנו : וקף כחן למרים כוססנו יד שיזונו
 ולעמור

נתנו יד אשור לשבע לחם : ו אבתינו
 חטאו ואינם קרי : אינם ואנחנו קרי : אנחנו
 עונתיהם סבלנו : ח עבדים משלו
 כמו פרק אין מידם : ט בנפשנו נביא
 לחמנו מפני הרב המדבר : י עורנו
 כרחוק נכמרו מפני זלעפות רעב :
 יא נשים בציון ענו בתלת בערי יהודה :
 יב שרים בידם נתלו פני זקנים לא
 נהדו : יג בחורים טחון גשאו ונערים
 בעץ קשלו : יד זקנים משער שברו
 בחורים מננינתם : טו שבת ומשוש לבנו
 נהפך לאבל מחולנו : טז נפלה עמרת

ראשנו אויבנו לנו כי חטאנו : יז על-
 זה היה דוה לבנו על-אלה השכו עינינו :
 יח על הרציון ששמים שועלים הלכו-
 בו : יט אתה יהנה לעולם תשב כסאך
 לדור ודור : כ למה לנצח תשכחנו תעזבנו
 לארך ימים : כא השיבנו יהוה אליך
 ונשובה קרי ונשוב חדש ימינו בקדם :
 כב כי אם מאס מאסחנו קצפת עלנו
 ער-מאד :
 השיבנו יהוה אליך ונשובה חדש
 ימינו בקדם :

סימן ית"קק : סכום פסוקי איכה מאה ותמשים
 וארבעה ופסוקי יסע קדים כשמים וחציו לרבא
 תחת רגליו :

דשי

ולאשור - שיסכנונו בלחום : נתנו - כחוכתנו דגשות הנון וממדת סמוקס נו"ן שניה וכן (ד"ה א בט) כי מחך הכל ומידך כתנו לך
 וכן (בראשית לד) ונתנו את כנותיכו לכם : (ט) בנפשנו נביא לחמנו : השכנת נפשנו היינו מסוכנים כשהיינו מביאים מזולתינו
 מן העד המפני הרב המדבר : (י) נכמרו - נתחממו וכן (שם מג) כי נכמרו רחמי וכלשון גמרא יש הרבה על הכמר של עכבים
 חכמר כפחל - ולעפות רעב - כמו (תהלים יא) ורוח זלעפות לטון סריפה : (יג) טחון גשאו - כשהיו האויבים מוליכין אותם
 בקולרין היו נותנים על כתפיהם רחיים ומשאות כדי לייגעם - וכן כעין כשלו - כשל כהם - ולשון כשלו נופל בשמות במ
 כמו שכתב בעזרא (גחמיה ב') ויאמרי יהודה כשל כח הסליון (איכה א') הכשיל כחי : (יז) על זה היה דוה לבנו
 וג' - על המפורש במקרא של אחרינו : (יח) על הרציון ששמים ושוועלים הלכו בו : (יט) אתה ה'
 ידענו כי לעולם תשב והואיל וכן הוא : (כ) למה לנצח תשכחנו - הלא כשכעת לנו כך כשם שאתה
 קיים כן שנועתך קיימת : (כב) כי אם מאס מאסחנו - כשכיל שחטאנו לא היה לך
 להרבות קנף עד מאד כאשר קצפת : (כא) השיבנו ה' - מפני שעמייס
 בדברי תוכחה הוצרך לכפול מקרא שלפניו פעם אחרת
 וכן ישעיה ותרי עשר
 וקבלת :

ונשלם פירוש קינות

ונשלם ספר איכה * ותחלה לאר המערה דעמו ארובה :

קהלת א

קהלת בן-דוד
 מלך בירושלם :
 ב הכל הבלים
 אמר קהלת הבל
 הבלים הכל הבר:
 ג מה יתרון לאדם בכל-עמלו שיעמל
 ד תחת השמש : דור הלך ודור בא והארץ
 לעולם עומדת : ה וזרח השמש ובא
 השמש ואל-מקומו שואף וזרח הוא שם :

ו הולך אר-דרום וסובב אל-צפון
 סובב סבב הולך הרוח ועל-סביבתיו שב
 הרוח : ז כר-הנחלים הולכים אל-הים
 והים איננו מלא אל-מקום שהנחלים הלכים
 שם הם שבים ללכת : ח כל-הדברים
 יגיעים לא-יוצר איש לדבר לא-תשבע עין
 לראות ולא-תמלא און משמע : ט מה-
 שהיה הוא שיהיה ומה-שנעשה הוא
 שיעשה ואין כל-חדש תחת השמש :

רשי

(א) דברי קהלת . כל מקום שאמר דברי אינו אלא דברי תוכחה (דברים א) אלה הדברים אשר דבר משה . (שם לב)
 וישאן יסורון . (עמוס א) דברי עמוס . (שם ד) שנועו את הדבר הזה פרות הכסף . (ירמיה א) דברי ירמיהו
 (שם לו) שאלו נא וראו אים יולד וזכרונו . (שמואל ב כב) אלה דברי דוד . (שמואל ב כג) וכלי ענל כקון מונד כולהם . דברי קהלת .
 וזרח השמש . כל הנחלים הולכים אל הים : כינה את הרשעים כחמה וכלכלנה יום שאין להם מתנת סכר כך שנוה בספרי ולמדתי נחם שהענין
 מדבר ברשעים והמשולם לתגבורת החמה שפוסה שוקעת . תוספת ד"ה כל הנחלים הולכים אל הים מה ת"ל בעכו"ם נאמר שוטים
 האשתחיים לחים סכורים שיש בהם זמם לפי שראוין את הים הגדול שכל הנחלים הולכים בו והוא אינו מלא ואיך יודעין להסין כי אל המקום
 שהנחלים הולכים שם הם שבים ללכת שמינוי הנחרות ההולכים לתוך הים הם המים עצמם שהלכו כבר הם נוכחות ונתחת התהום והולכים
 לזחלה מן הקרקע עד הים וחזורים ונובעים לפיכך אין הנחרות מוסקים ואין הים מלא ולא זמני שיש בהן זמם ע"כ : קהלת . על שם
 שקיבל תפנות הרבה וכן במקום אחר קוראו (משליל) חגור בני יקא שאמר כל החכמה והקפידה ו"ה שהיה אושר כל דבריו בהקבל : מלך
 בירושלם . עיר החכמה : (ב) הכל הבלים אמר קהלת . קהלת קורא תגור ואומר על כל יצירת שבעת ימי בראשית שהכל הבל
 של הכלים הוא : הכל . הכל נקיד חטף פתח לפי שהוא דפוק כלומר הכל שבהבלים שהעת הכלים כנגד מעשה שבעת ימי בראשית :
 (ג) מה יתרון . סכר ונוסח : תחת השמש . תמורת התורה שהיא קריה אור-שנאמה (משליו) ותורה אור כל עוול
 שהוא מחליף בו את עסק התורה מה שברכו : (ד) דור הולך ודור בא . כל מה שהרשע יבצע ופעל לעשות ולגזול אינו נזכר אף
 עשיו כי הדור הולך ודור אחר בא ונטול הכל מיד בניו כענין שנאמר (איוב כא) בניו ירשו דלים : והארץ לעולם עומדת . וזוהי
 כנותקיימים העמים הנמוכים המגיעין עמם עד לארץ כענין שנאמר (תהלים לו) ונמוס ירשו ארץ . ומדרש תנחומא אומר כל נדוק
 ישראל בקראו ארץ . שנאמר (מלאכי ג) ואתם תהיו לי ארץ חסן : (ה) וזרח השמש וגו' . דור הולך ודור בא . כאשר
 השמש תזרח שחרית ותשקע ערבית ותלך כל הלילה שואפת לשוכ אל מקום אשר זרחה את מול נחם שתזרח שם נס היום : הרוח . רוחו של
 שוש טל"ם בלינו כמו (יחזקאל א) אל אשר זרחה שם הרוח ללכת : ועל סביבותיו שב . גם מחר כל היקף ותכנס שסבב את מול הוא
 עקיף וסובב היום : (ו) הולך אל דרום . לעולם פיים : וסובב אל צפון . לעולם הילסה : סובב סובב הולך . אל פני
 תורה ומערכה שפעמים מהלכתן ביום . פנמים מוסבתן כלילה בתומו והולכתן וכתסת סוכנתן חף הרשעים כל זיה שמען זורחת סוכן
 לשקוע כלגיה שהם הולכים ונתגברים סופם לשוכ אל מקום נחמתם . ומקום הטובות שאו ולמקום התפוסת ילכו . וכן כל הנחלים
 הולכים אל הים וזיה איננו מלא לפי שאין כשירים בתוכו כי ים חוקיינום הוא גבוה וכלל העולם טילו שנאמר (עמוס ה) הקורא למי הים
 ירשכמו וגו' . וזוהי אדם שופך ונלמעלה למוטה והנחלים הולכים כנחמלות תחת ההרים מחוקיינום וחזורים ונובעים והוא אל מקום
 שהנחלים הולכים שם הם שבים חף הרשע כל עונות סכא כן ילך : (ח) כל הדברים יגיעים וגו' ולא תשבע עין ולא תמלא און .
 מוסק על מה יתרון אם תחליף הוא עסק התורה לדבר בהרים בטלים הרים יגיעים ולא יוכל להשיג את כולם והם כנחמלות העין בחל לעסוק
 עינו לא תשבע ואם כמחויבת און אזני לא תמלא : (ט) מה שהיה הוא שיהיה וגו' . בכל מה שהיה לעד כדבר שהוא חלפי השמש אין
 בו חידוש לא יראה אלא מה שהיה כבר סכברא כששת ימי בראשית . אבל האנה בתורה מולא כה תמיד תודו טעמים כענין סכ" (משליו
 ה) דדיה ירווך שכל עת מה הדד הזה כל זמן שהתנוק מחשנה בו מולא בו טעם . וכן זמנו כמסכת תמונה שאלה רכי חליעור כן הורקנים
 דברים שלא שמעתין און כמנשה מרסכה :

יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא
 כבר הנה לעלמים אשר הנה מלפנינו :
 יא אין זכרון לראשנים וגם לאחרנים
 שהיו לא יהיה להם זכרון עם שהיו
 לאחרנה : יב אני קהלת הייתי מלך על
 ישראל בירושלם : יג ונתתי את לבי
 לדרוש ולתור בקהמה על כל אשר נעשה
 תחת השמים הוא י ענין רע נהן אלהים
 לבני האדם לענות בו : יד ראיתי את
 כל המעשים שנעשו תחת השמש והנה
 הכל הבל ורעות רוח : טו מעות לא
 יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להמנות :
 טז דברתי אני עם לבי לאמר אני הנה
 הגדלתי והוספתי חכמה על כל אשר הנה

לפני עלי ירושלם ולבי ראה הרבה חכמה
 ודעת : יז ואתנה לבי לדעת חכמה ודעת
 הללויות ושכלות ודעתי שנמנה הוא
 רעיון רוח : יח כי ברב חכמה רב
 כעס ויוסף דעת יוסף מכאוב :
 טא אמרתי אני בלבי לכה נא אנסקה
 בשמחה וראה בשוב והנה נס הוא הבל :
 טב לשחוק אמרתי מהולל ולשמחה מה
 זה עשה : טג תרתי בלבי למשוך בין את
 בשרי ולבי נהג בחכמה ולאחז בסכלות
 עד אשר אראה אי זה טוב לבני האדם
 אשר נעשו תחת השמים מספר ימי היותם :
 טד הגדלתי מעשי בניתי לי בתים נטעתי
 לי כרמים : טה עשיתי לי גנות ופרדסים
 ונטעתי

רשי

(י) יש דבר . בא לידך תחת השמש שיאמר לך האומר עליו ראה זה דבר חדש הוא ואינו חדש שכבר היה בעולמים שבערו לפניו ואלו
 שאין זכרון לראשנים לכן דמות להיות חדש . וגם לאחרנים שהיו לאח ולא היה להם זכרון כדורות שהיו לאחרונה להם . ומ"ח דרושו
 כנגד חכוד זכר עמלק וסופו של זכר אדום לנחות שנה (עובדיה א) ולא יהיה שריד לבית עמו : (יב) אני קהלת הייתי מלך . על כל
 העולם ולבסוף כל ישראל ולבסוף על ירושלים לבד ולבסוף על מקלי שהיו לאחר היותי מלך בירושלם אבל עכשיו חינו ענין : (יג) ונתתי את
 לבי לדרוש . בתורה היא החכמה ולהתבונן בה על כל המעשה הרע האומר למעלה שנעשה תחת השמש וכימתי כה שהוא הענין הרע אשר נתן
 הקב"ה לפני בני האדם (דברים ל) את החיים ואת המות את הטוב ואת הרע : ענין רע . מוכה רע להם : לענות בו . להתנהג בו . ענין
 יש לפותרו לשון חינו ודירה ויש לפותרו לשון ענין ומחשבה וכן לענות בו : נהן אלהים . הניח לפנים : (יד) ורעות רוח . סכר רוח כחו
 רועות רוח של כל סוף המעשה בא לידו כאם לב : (טו) מעות . כעוונות . כחיו לא יוכל לתקן ומשמת מן שטח בערב שבת יאכל בשבת
 ודעתי ינו פירשו על הכל על הערוה והוליד מפורסו על ת"ח הפורס הן התורה שהיא ישר ונתחילתו וכתענות : וחסרון לא יוכל להמנות .
 זה שחיסר עצמו מנוחן הכשרים לא יוכל להמנות עוונתם בקבול סכרם : (טז) דברתי אני עם לבי . עכשיו שירדתי מנדולתי חינו נתן
 לבי לאמר מן יאמר עלי שחבא לדי מדהו : אני הנה הגדלתי וגו' : (יז) ואתנה . עכשיו את לבי לדעת את טוב החכמה מה סופה
 ואת טוב ההוללות והסכלות . והוללות שיעמים וטירוף הדעת לשון פרסוכ כמו (ישעיה א) מהול כמים וסכלות שטות : ידעתי .
 עתה שגם החכמה יש בו סכר רוח כי כרוכ החכמה אדם סוחר על רוב חכמתו ואינו מתרחק מן האיסור ובא רוב כעס
 להקדוש כרוך הוא אני אמרתי ארבה סוכים ולא אשיכ את העם עזרימה ובסוף השיבותי אני אמרתי ארבה נשים ולא ישרו
 לבני וזרי נכתב עלי (מלכים א יא) נשיו הטו את לבבו וכן הוא אומר שעל רוב חכמתו הוא סוחר ועשה כמה דברים שנאמר
 (משלי ל) נחם הנכר לא יחיל לא יחיל ואוכל : (א) אמרתי אני בלבי . הואיל וכן הוא אחרל לימן החכמה והעסוק במשנה
 תמיד : אנסכה . לשון מסך יין לשתות כמו (משלי ט) ומסכה יינה עירוב יין כמים לתקוהו עירוב כמים בין לקונדיעון . וראה
 בטוב . כוונות אית בטוב : והנה גם הוא הבל . שהרי ראיתי ככנראה שהרבה הקוללים באים מתוך שחוק . כלשון נות מתוך משתה .
 חכמי דור המבול נשפטו מתוך רוב טובה שהפעל להם : (ב) לשחוק אמרתי מהולל . מעורבת בכבי ואנחה . ור' שמוחה מרה
 זו טובה עושה הרי טובה תונה : (ג) חרתי בלבי . חזרתי לתור בלבי להתוהך בעולן כמשתה בחכמה ובסכלות ולמשוך ולעקן
 במשנה היין את בשרי כל סעודת עונג קרויה על שם היין : ולבי נהג בחכמה . אף אם בשרי נמשך כיון לבי נותנלגל בחכמה לחזיק
 בתורה . ולאחוז בסכלות . כדברים הדוניים לי לסכלות שאמרתי עליהם (משלי לז) ואיתחיל ואוכל וכנן לבשת שעטני וכלל הכרם
 שהטען חשיב עליהם וחזונות העולם נשיכין עליהם וכן הוא אומר (קהלת ז) טוב אשר תאחזו בו . וגם על שאול שנדמה בעינו סכלות
 להרוג מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק והיא חזות העוקר וקורא אותה סכלות : (ד) הגדלתי מעשי . בישי גדולתי : (ה) עץ כל

קהלת ב

וַיַּטְעֵמֵנִי בְהֵם עֵץ כַּדְּפָרִי : ו עֲשִׂיתִי לִי
 בְּרִבּוֹת מִיִּם לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים :
 ז קָנִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּבְנֵי-בֵרִתִּי הָיָה
 לִי נֶסֶם מִקֵּנֶה בְּקָר וְצֹאן הַרְבֵּה הָיָה לִי מִכֹּל
 שֶׁהָיוּ לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם : ח כִּנְסַתִּי לִי נֶסֶם
 בְּסֶף וְזָהָב וּסְגִלַת מַלְכִים וְהַמְדִינֹת עֲשִׂיתִי
 לִי שָׂרִים וְשָׂרוֹת וְתַעֲנִינֹת בְּגַן הָאָדָם
 שְׂדֵה וְשָׂדוֹת : ט וַיְגַדֵּלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי מִכֹּל
 שֶׁהָיָה לִפְנֵי בִירוּשָׁלַם אַף הִכְמַתִּי עַמְדָּה
 לִי : י וְכֹל אֲשֶׁר שָׁאֲלוּ עֵינַי לֹא אֶצְלַתִּי
 מֵהֶם לֹא-מִנְעִתִי אֶת-לְבִי מִכֹּל-שֶׁמִּזָּה כִּי-
 לִבִּי שָׁמַח מִכָּל-עֲמָלִי וְזֶה-הָיָה חֲלָקִי מִכָּל-
 עֲמָלִי : יא וּפָנִיתִי אֲנִי בְּכָל-מַעֲשֵׂי שִׁעְשֻׁעֵי
 יָדַי וּבְעֵמֶל שִׁעֲמַלְתִּי לַעֲשׂוֹת וְהִפְדָּה הִכַּל
 וְהִבְלִירְעוֹת רוּחַ וְאַיִן יִתְרוֹן תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ :
 יב וּפָנִיתִי אֲנִי לַרְצוֹת תְּקֻמוֹהַ וְהוֹלִלּוֹת
 וּסְגִלוֹת כִּי מִה הָאָדָם שִׁיבוֹא אַחֲרַי הַמְּלַךְ

את אשר-בקר עשוהו : יג וראיתי אֲנִי
 שָׂגַשׁ יִתְרוֹן לְהַכְמִיחַ מִן-הַסְּבִלוֹת כִּי-תִרְוֹן
 הָאוֹר מִן-הַחֹשֶׁךְ : יד הַחֶכֶם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ
 וְהַבְּסִיל בְּתֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ וּבִגְתִּי נֶסֶם אֲנִי שִׁמְקֵה
 אַחַר יִקְרָה אֶת-בָּלָם : טו וְאַמְרָתִי אֲנִי
 בְּלָבִי כַּמְקָרָה הַבְּסִיל נֶסֶם-אֲנִי יִקְרָנִי וְלִמָּח
 הִכְמַתִּי אֲנִי אִזְ יִתָּךְ וּדְבַרְתִּי בְּלָבִי שְׂנֵם-זֶה
 הַכֹּל : טז כִּי אֲיִן זָכְרוֹן לְחֶכֶם עִם-הַכְּסִיף
 לְעוֹלָם בְּשִׁבְכָר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכַּח
 וְאִךְ יָמוֹת הַחֶכֶם עִם-הַבְּסִיל : יז וְשִׂנְאוֹתַי
 אֶת-תַּחֲלִים כִּי בַע עָלַי הַמַּעֲשֵׂה שֶׁנִּעְשֶׂה
 תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי-הַכֹּל הַכֹּל וְרַעוֹת רוּחַ :
 יח וְשִׂנְאוֹתַי אֲנִי אֶת-כָּל-עֲמָלִי שֶׁאֲנִי
 עֲמָל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁאֲנִיחֵנו לְאָדָם שִׂיחָה
 אַחֲרָי : יט וְכִי יוֹדַע הַחֶכֶם יִדְוֶה אִזְ סִכְלָה
 וְיִשְׁלַט בְּכָל-עֲמָלִי שֶׁעֲמַלְתִּי וְשֶׁהִכְמַתִּי תַּחַת
 הַשֶּׁמֶשׁ

רשי

פדי . שיה שלמה חכיר כחכמתו אלת גידי האדן אזנה הולך אלכמוז ונטע בוסלסין לזנה הולך ללרן חרוכין ונטע כו חרוכין שכל גידי
 החלוצת כלום לנין טעם נטעיתו של עולם שנחמר (ההלים ב) מנין מכלל יוכלו נחזור ען כל פרי כמדדס תכחיות : (ו) כריבורת
 מים . חקין כיברים של דגים סחופין בקרקע : (ח) וסגולת מלכים . גנוי חלבים וזכו סמף ואסן יקרה סחלכים יוסגלים
 בגניזים . והמדונות . סגולת כל סחופים : שרים ושרות . מ' כלי זמר : שרתו זרות . מרכבות מו עגלות נכסלסין גידי
 יש סדה יסוונגדל : (ט) אף חכמתו . נס חכמתו לא חכמתו כזכיל כל המעשים הלה ועמדה לי ולת סכחתי . ד"ח עמדה לי
 לעזרה וכל הלה : (י) לא צלתי . לא רחמתי להגדל חסס וכן (בסדכר יא) ויחלל מן הרוח ויתן על חוקים כמורה סנדלסין
 מוכה גרות סרכס ואין חרה ססר כלום : וזה היה חלקי . ופחיי עשות כל הלה חין לי מיכלס חלל זה סרכס וסחלסל סד חסר סקלונס חסר
 קדו ווקדה של חסס סזתיך ספויס כותרים עמ"ל כל סנין כתי סדרסית וסלח ד ס וכתבי כססיות : יער צוכס יעצים . עיני חרון
 לחלסל סדות וכרמים : (יא) ופניתי . עתה ככל מעשיו ידע אמי סזין יתרון כסס כי מיכלס חתי ססר : (יב) ופניתי ימי
 לראות חכמה . סוכה לא טכל עסתי לסתסון בתורה וסוללות וסכלות עונס עכירות : כי מה האדם שיכס אחרי סכלך . לסתסון
 על גזירס סנרו עליו וכסר יעסחוכו לסעסס הגזירס לסנורה סוכ לו לסתסון סחלה כמעסין ולת יסרן לסקס : (יג) סן ססכלות . סול
 חססי (יד) חכסס עיניו בראשו . כתחלת סדכר סססל סה יסיה סססס : וידעתי גס אמי . גס חתי ידעתי חסר חססל סת
 סססס סן סססיל ידע חתי סססס יסססו : (טו) וסמרתו אני כלבי וגו' . כלומר למי ססססס יסססס סססל סססל חסרסר
 סלבי סעסס כסססר סססעס חסס יססס וסלח חססל לדיק לזיתר : וסברתי בלבי . סלס חסרסר סן סכל סול . (טז) כי אין זכרון .
 חססס זכססיל סון חסרי חסון לא יסרו סססס יסד סזס זכססו לסססססס זכססו ליעה : בסככר חסססס סבאס סכל
 חססס . סססיל חסר חתי סוסיס חסר סו סכר וסכלסו חסר וסססס סכסס חססס חסססס ססססס ססססס ססססס ססססס : ואין יסורת
 חססס עס חסססיל . חתי סולס סנדיקוס חססססס סססססס סססססס סססססס סססססס סססססס סססססס : (יז) חססססס סססססס
 (ב) יסכרתי לסך סססר סססר : (יח) וסנאותי אלת חסססס . סססס סססססס על ססססס ססססס סססססס : (יט) גס זה סכל .

השמש נסוזה הכל : כ וסבותי אני לאיש
 את לבי על כל העמל שעמלתי תהרת
 השמש : כא כי גש אדם שעמלו בחכמה
 וברצת ובכשרון ולאדם שלא עמל בו
 יתנו חלקו נסוזה הכל ורעה רבה : כב כי
 מה הוה לאדם בכל עמלו וברצון לבו
 שהוא עמל תחת השמש : כג כי כל ימיו
 מבאבים וכעס ענינו גם בלי לה לאשכב
 לבו נסוזה הכל הוא : כד אין טוב באדם
 שיאכל ושתה והראה את נפשו טוב בעמלו
 נסוזה ראיתי אני כי מיד האלהים היא :
 כה כי מי יאבד ומי יחוש חוץ ממני :

כו כי לאדם ששוב לפניו נתן חכמה
 ורעה ושמהרה ולחוטא נתן ענין לאסוף
 ולכנוס לתת לטוב לפני האלהים נסוזה הכל
 ורעות רוח : ג א לכל זמן ועת לכל
 חפץ תחת השמים : ב עת ללדת ועת
 למות עת לטעם ועת לעקור גטוע : ג עת
 להרוג ועת לרפוא עת לפרוץ ועת לבנות :
 ד עת לבנות ועת לשחוק עת ספור ועת
 רקוד : ה עת להשליך אבנים ועת פנים
 אבנים עת לחבוק ועת לרחוק מחבק :
 ו עת לבקש ועת לאבד עת לשמור ועת
 להשליך : ז עת לקרוע ועת לתפור עת

לחשות

רשי

נסוזה אחד מן הסלים שנכחו בעולם שהחכם יגיע והכסיל יורשו : אמרתי : (כ) וכבוהי אני ליאיש - שלא ליגע ולעמוד : (כא) כי יש
 אדם - כחשיונו כפשוטו וי' א' בתחומה חכמה כלפי הקב"ה שנאמר בו ('הוקאל א') ועל דמות הכסף דמות כחולה אדם : שעמלו
 בחכמה - שנאמר (יוש' ל'ג) ה' בחכמה יסד חרץ כד' עתות נכסעו ולכ' רית שלא עמלו כותן חלקו : גם זה הכל ורעו ורבה -
 וחס כעמו דור של הכל ורבה העת האדם בחרץ כדור החסול : (כב) כימה הוהו' - כי מה עושה הוה אדם בכל עמלו וספרו
 לבו בעמל ודחה הוא עמל ומניח לאחרים : (כג) ענינו - מוכנו נסוזה אחד מן הסלים הנזכרים בעולם : (כד) אין טוב
 באדם - בתמיה שאכל ושתה והראה את כפשוטו כלומר יתן לבו לעשות עשק ולדקק עם המאכל וכחשתה וכן נאמר ליהניקים (רמיה
 כב) חניך הלא אכל ושתה ועשה עשק ולדקק או טוב לו : (כה) כי מי יאכל וגו' - למה לא אשתה כחלקי כחול וכחשתה מי ראוי לאכול
 את יגיעו וזו יתפר לבולע חכמני : הויך כחמו - עכל כדיון עזת הרשעים היא שחופים לזורך האחרים - (כו) כי לאדם שטוב
 לפניו - לפני האלהים כמורה למעלה כי מיד האלהים היא : נתן חכמה ורעה ושמהרה - לכל נסוק סיורה וכחשתה ולשחוק
 כחול וכחשתה וכסות נקיינה ולחוטא נתן ענין - מנהג דחה ללסוף ולכנוס ולתת לטוב לפני האלהים כענין שנאמר (אסתר ח) ותם
 אשת את מרדכי על בית המון : ג' וזה - אחד מן הסלים שנתנו ללריות שהם עושים וחד כחול : (א) לכל זמן - חלי עושה
 האוסף כהן מהכל כי חס עכשו הוא כדור עזר ורשעה נדקים אלא שעדיין לא הגיע הזמן כי לכל דבר יש זמן קבוע מתי יהיה : לכל חפץ :
 לכל דבר כל הדברים קרובים חננים כל זמן חננה : (ב) עת ללדת - לתעשה מדשים : ועת לבנות - קנס עושה של כל דור ודור -
 עת לטעם - גוי וממלכה : ועת לעקור - עת יבא להעקר : (ג) עת להרוג - אותה שלימה כשנפיע יום פקדנה כמו שנאמר
 (ישעיה סו) ושאריתך כחריסורג : ועת לרפא - שרם כענין שנאמר הנזרים (שם יט) וסנעד ה' ובעת להם ורפאם : עת
 לפרוץ - מות העיר כענינה עליה שנאמר (נחמיה א) והמוות ירושלים ומפורטות : ועת לבנות - שנאמר (עמוס ט) ויבתי כיתי
 עולם - (ד) עת לבנות - כענינה כלם : ועת לשחוק - (החלים קבו) או ימלא אהוק מינו : עת
 ספור - כימי אכל : ועת רקוד - כשתנים וכלות : (ה) עת להשליך אבנים - בחורייסדאל מוסלכיס (איכה ד) תשתככה
 אכני קודש - ועת כנוס - אותם מן הגולה (זכריה ט) והושיעם ה' אלהים כיום הוא כלן עמו כי אכני כור מ' זכרונות על חזונתו - עת
 לחבוק - (ירמיה ג) כי כאשר ידבק האויר וגו' : ועת לרחוק מחבק - (ישעיהו) וריחק' את האדם : (ו) עת לבקש -
 כענין הנאמר (יהוקאל לד) ואת האוכמות חבקם לנאני נדתי ישראל : ועת לאבד - ועת שאבדס נגילה שנאמר (ויקרא כו) ומכדתם
 בנים : עת לשמור - (במדברו) יכרדק' ה' וישמרך שאלתם עושים רצוני : ועת להשליך - (דברים כט) וישליכם אל סין אחרת :
 (ז) עת לקרוע - עלכות בית דוד (מלכים יד) וקאיעלת ממלכתנו : ועת לחפור - (יהוקאל לו) וזיל לאחדים
 בידך ולא יחזיעה לשתי מומלות : עת לחשות - פעמים אדם שנתן ומוקבל מבר שנאמר (ויקרא') וידם אהרן וזכה שתייחד כדיבור
 עמו שנאמר (שם') ודכר' ה' אל אהרן ויין ושכר אל תשת : ועת לדבר - (שמות טו) או יסיר עשה - (שופטים ד) וקם דבורה
 הושע

קהלת ג

לתשובה ועת לדבר : ה עת לאהב ועת
לשנא עת מלקמה ועת שלום : ט מה
יתרון העושה באשר הוא עמל : י ראיתי
את הענין אשר נתן אלהים לבני האדם
לענות בו : יא את הכל עשה ופה בעתו
גם את העולם נתן בלבם מבלי אשר לא
ימצא האדם את המעשה אשר עשה
האלהים מראש ועד סוף : יב ידעתי כי
אין טוב גם כי אם לשמוח ולעשות טוב
בחיו : יג וגם כל האדם שיאכל ושתה
וראה טוב בכל ימיו מתת אלהים היא :
יד ידעתי כי כל אשר יעשה האלהים

הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף ומימי
אין לנגוע והאלהים עשה שיראו מלפניו
טו מה שתיה בכך הוא ואשר להיות
בכך היה והאלהים יבקש את נדודך :
טז ועוד ראיתי תחת השמש מקום
המשפט שמה הרשע ומקום הצדק שמה
הרשע : יז אמרתי אני בלבי את הצדק
ואת הרשע ישפץ האלהים כיעת לכלי
הפז ועל כל המעשה שם : יח אמרתי
אני בלבי ער דבנה בני האדם לבנם
האלהים ולראות שהם בהמה הנה להם
יש כי מקלה בני האדם ומקרה בהמה

ומקרה

רשי

(הושע ד) קח עמכם דברים : (ח) עת לאהוב . ואהבך . ועת לשנא . שנאתי (שם ט) כל רעתם בגלגל ע"כ שנאתים :
(ט) מה יתרון העושה . מה יתרון של עשה רע ככל שהוא עולגם הוא עתויבם והכל חכד : (י) הענין . המנהג :
לענות : להתנהג : (יא) ופה בעתו . בעת הטובה יפה הוא לכל חסלוש סכר מעשה הטוב ובעת הרעה רלויה הוא לתלום מעשה
הרע : גם את העולם נתן בלבם וגו' . גם את חכמת העולם אשר נתן בלב הכריות לח נתן הכל בלב כל אחד ואחד חלל זה קלת וזה קלת
כדי שלא יוכל האדם את כל מעשה הקב"ה לדעת אותו ולא ידע את עת פקודתו וכמה יכאל כדי שיתן לב לטוב מידהו ויחזור היום לחי חסד חסות
ולכך בתוכו כאן העולם חסר לשון העלמה שחס ידע האדם יום מיתתו קרובה לא יכנה בות ולא יטע כרם לכך הוא חומר שהכל יפה עשה בעתו
זה שיא עת למותה דבר יפה הוא שמוך האדם לומר שחא עדין עת מיתתו רחוק וכוונת בות ומוטע כרם וזויה סעכלס מן הכריות :
(יב) ידעתי . עתה הואיל ונעלם עת הפקודה כי אין טוב בכריות כי אם לשמוח בחלקו ולעשות הטוב בעיני כוראו כעוד שהיה חו' :
(יג) וראה טוב . תורה ומצות : (יד) ידעתי כי כל אשר יעשה : הקב"ה המעשה כראשית הוא רחוי להיות לעולם ואין
לשנותו לא בתוספת ולא בגרוע וכשנסתנה האלהים להעשה שיסתנה כדו שיראו מלפניו חוקיטום מרן גבולו כדור אנוש והל"ף פליטו של עולם
והאלהים יעשה שיראו מלפניו שבעת ימים נשתנו הלך חמה כדור המזול לזרוע כמעטם ולסוקע כנזרם כדי שיראו מלפניו חמה תורה לחתור
עשר מעלות בימי חזקתו וכימי אחו חבו נתקצר היום ונתרבה הלילה היום חותו כדי שלא יהא נסכד כלזה כדי שיראו מלפניו לפיכך אין
טוב לאדם לעסוק חלל כמזותיו ולירא מלפניו : (טו) מה שהיה כבר הוא . מה שהיה מלפניו כבר הוא עשוי וראינונו חו
מענינו ומאחרים שראונו ויס לנו להעיד עליו שראינו שהקב"ה מתקטת הנרדמים ועקב נרדף עמו ורודף (מלאכי א) ולחס את יעקב
ואת עשונתיו מזרים רודפים את ישראל מזרים טבעו בים וישראל הלכו ביד רמה : ואשר . עתיד להיות עוד בחחרונה הוא דוגמת
מה שכבר היה כאשר כראשונה כן באחרונה אין הקב"ה משנה מדותיו בעולם : והאלהים יבקש את נדודך . ראיתי כרוח הקודש מקום לשבת
מה יתרונו של עשה הרעה כאשר הוא עולג הרי סופו להזתלם : (טז) מקום המושפט וגומר . ראיתי כרוח הקודש מקום לשבת
בגות כירושלם שהיתה (ישעיה א) מלאתי משפט שמה ישפטו רשע כונו שנאתי (מייכה ג) ראשית כשואב ישפטו ורחמי פורענותם :
מקום הצדק . שער התוך שהיה מקום חתוך הלכות שניה הרשע שראשו שר סטים רב סרים נרגל שראשו רב מנו ובמבוכה נח"ליתיו ודעך
את ישראל כי סורים קשים ומשפטי מות : שמה הרשע . ענינו למעלה לומר שהוא סם דבר כונו הרשע (וידי ראוי לינקד כסגנו"ל הרי"ס)
ללא לפי שהוא סוף פסוק נהפך לינקד קת"ן גדול וא"פ שבכל מקום לא מוצגו לו עוד שמתהפך כאתנחתא וסוף פסוק : (יז) אמרתי אני
בלבי וגו' . לפיכך אני חומר את הכל סוקט הקב"ה ללחור ויין וא"פ שעת עכס הדבר סימו לכל חלשעתו כי שעה יש לכל חפץ חף לפורענות
ולפקודת הדין יש עת מתי יבא : ועל כל המעשה . שעה האדם שסישפטהו כבא עת הפקודה . סם בחותו העת ניתן וזון לכל העושה
להשפט עליו חכמה חושרי מלי וחי דרוסאכנא : (יח) אמרתי אני בלבי : בדמותי זאת . על דברת בני האדם . שחחו
להס מדת גלות לנאוג שררה ורכנות בקטנים חכס : לברס . (ס' חלנררס) הקב"ה לזויעם שאין שררות כלום . ולהרותם שסם וזף
כסרים והעלכים : בהמה המה להם . כאשר היו נחיה כהנה לענינם : (יט) כי מקרה בני האדם וגומר . הוא טעם ודבר

חשר

אמורה אחד להם במות זה בן מות זה
 ורות אחד לכל ומותר האדם מן הבהמה
 אין כי הכל הבל : כ הכל הולך אל מקום
 אחד הכל היה מן העפר והכל שב אל
 העפר : כא מי יודע רוח בני האדם העלה
 היא למענה ורוח הבהמה הירדת היא
 למטה לארץ : כב וראיתי כי אין טוב
 מאשר ישמח האדם במעשיו כיהוא חלקו
 כי מי יביאנו לראות במה שיהיה אחריו :
 ד א ושבתי אני ואראה את כל
 העשקים אשר נעשים תחת השמש
 והנה דמעת העשקים ואין להם מענה
 ומיד עשקיהם בה ואין להם מנתם :
 ב ושבתי אני את המותים שבבר מתו מן

המיתים אשר המה חיים עדנה : ג וטוב
 משניהם את אשר-עדן לא היה אשר לא-
 ראה את המעשה הקע אשר נעשה
 תחת השמש : ד וראיתי אני את כל
 עמל ואת כל-כשרון המעשה כי היא קנאת
 איש מקנהו נס-זה הבל ורעות רוח :
 ה הכסיל חבק את-ידיו ואכל את-בשרו
 ו טוב מלא בהנחת ממלא חפנים עמל
 ורעות רוח : ז ושבתי אני ואראה הבל
 תחת השמש : ח יש אחד ואין שני נם
 בן ואת אין-לו ואין קץ לכל-עמלו נס-ח
 עינוקיו עיניו לא-תשבץ עשר ולמי אני
 עמל ומחסר את-נפשי ממוכה נס-זה הבל
 ויגנו רע הוא : ט טובים השנים מן-
 האחד

רש"י

אשר נתן הק"ה צדקה ופגע לכמה ויש מקרה ופגע לכמה ויש מקרה ופגע לכמה
 הבהמה אין : וזרנו והללנו של אדם יותר מן הבהמה אינו כראוי נשמת כי הכל נספך להיות הכל לשום אל העפר : (כא) מי
 יודע - כמו (יואל ב) מי יודע טוב מי הוא אשר מבין ונתן לכל שרוח פני אדם היא העולה למעלה ועומדת כדן ורוח הבהמה היא
 הורדת למטה לארץ ואין לה ליתן דין וחשבון וזרין שלא להסתכן כבהמה שאינה מקפדת על מעשיה : (כב) וראיתי - ככל אלה :
 כי אין טוב - לאדם : מאשר ישמח במעשיו - בניע כפיו ושום ויאלץ ולא להרחיק כשאלו נכסו לחמוד להתעשר להתרבות
 לא לו : כיהוא חלקו - בניע כפיו הוא החלק הניתן לו מעשיו וכוונתו : כי מי יביאנו - לראות לאחר מות כמה שיהיה לכבודו אם ילחמו
 נס הם כעושר שחסף הוא והניח להם אולא ילחמו : (א) ושבתי אני ואראה - כרוח הקדש : את כל העשוקים - הנעשים
 עשוקים בנייהם בנייהם אשר נעשים : התחת השמש - תחת חליפי של התורה : והנה דמעת העשוקים - כוכים על נכסותם
 העשוקים כיד מלאכי נשמת ואכזרים וכן הוא אומר (ההלים פד) עובדים פעמק הבכא ועינין נסיתוכו אלו יורדי ניהכסו ואלך עקרו אזו כן
 נדרש בספרי : ומיד עושקיהם בה : עושקיהם כזרימים ותוקפים אותם ככח : (ב) שכבר ברתו - עד שלא שלט בהם יצר הרע
 הזה לדחות מן הק"ה כגון אבות הראשונים שלא נענה משה אלא בל דוים וכגון דוד אבי שלא נענתי אבי ככ"ד רגנות עד שאמרתי (ד"ה
 ב) וזכה לחסדי דוד צדק : (ג) עדו : עינין : אשר לאראה את המעשרת - ראיתי כי יודרש קבלת אלו תתק"ע דורות
 שקומטו להכחיות ולא נכדאו : (ד) וראיה אני את כל ע"ש - הן העבירות שכן עמל בניי הק"ה : וזה כל כשרון המעשה
 שאינו לשם שמים אלא לקנאת אדם שרעו שגנייה הבל : כי הוא קנאת איש - אשר הוא קנאת אלו ורעהו : (ה) הכסיל - הרע
 חוכך את ידו וחינו גע וחינו חוכל אלא מן הנול : ואוכל את כשרו - ליום הדן שרוח לדיקים ככבוד והוא נדון כן נדרש בספרי :
 (ו) טוב מלא בהנחת - להיות קונה נכסים מעשיו ויגיונו שאל בהן נחת רוח לו ברו : ממלא חפנים - נכסים הרבה בעבירה
 שהוא יגנול ונכבות רוח לפני היותו : (ז) החת השביש - שזותחת השמים - יש אחד ואין שני : יש לך אדם שנוטה
 דבריו כחזיו : גם בן ואת אין לו - אסת"ה הוא חינו קונה לו תלמוד שהוא כבן אלא חכר שהוא כחם - ואם רוחו הוא אינו נושא אדם להי
 ללכאז לעזר ולחליד כן - ואם סוחר הוא חינו קונה לו סוחרים וינה לרדף יודי : ואין קץ לכל עמלו - יגע בנייה ואם סוחר הוא עמל
 בתקנותיו : גם עינו לא תשבץ עישר - לא יא שפד עיניו תורה שרבה תורה למה אדם עת למידיו - ולענין העומק רודף תמיד
 אחר העומק : ולמי אני עמל - מחדש שחי עתיד תלמודו ואינו נושא אדם לכוליד כנים : (ט) טובים השנים : לכל דבר מן
 האחד לפיכך יקבלו אדם חכר ויש אף אדם אשר יש להם יותר רוח בעולם הרבה תלככה נעשית בשנים שאין היחד עתה ל בה אברו :

קהלת ד ה

האחד אשר ישלהם שבו טוב בעמלק
כי אם יפלו האחד יקום. אתה תבאר
ואילו האחד שיפל ואין שני קהקימו
יא גם הם יושכו שנים ותם להם ולאחר
איה יום : יב ואם יתקפו האחד השנים
יעמדו נגדו והחוט המושלש לא במהרה
יתקן : יג טוב ילד מסכן ותכס ממנו וכן
ובטיל אשר לא ידע להתהר עוד : יד כי
מבית הסורים יצא למלך פי גם במלכותו
נולד קש : טו ראיתי את כל החיים
המהלכים תחת השמש עם היגוד השני
אשר יעמד תחתיו : טז אין קץ לכל

היגם לכל אשר היה לפניהם גם האחרונים
לא ישמחו בו כי נסו זה הבל ורעיון רוח
יו שמור וגליף כאשר תלך אל בני
האלהים וקרוב לשמיך מתת הכסילים וכן
כי יאנסי יודעים לעשות רע : ז א אל
תבל על פך ולבק אל ימהר להוציא
דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים
ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים :
ח כי בא החלום ברוב ענין וקול כסיר ברב
דברים : ט כאשר תדר גדר לאלהים אל
תאחר לשלמו כי אין הפץ בכסילים את
אשר תדר שלם : ד טוב אשר לא תדר

רשי

משתדור

(י) כי אם יפלו - כמשמרו - ולענין המטה הם תקפה עליו משמרו כחילו מחירה לו או אם יבטלול וקדק את אשר מציע
רובל חסר ומצידו על חמס : ואילו ו אורו : (יא) וחס להם - כמשמרו ולענין זכר וזכרה מתחמיו זה טוב ומולדים
(יב) ואם יתקפו האחד - אם כול למטיס עליו ולקצו חס אליו הע יעמדו לנגדו וכ"א חס נ' הסוהים המזלש לא כמרה ינתק
ד"א יסדור ע"ח וכוונתו כנו שוכחין תורה פוסקת מורשו וכן קול חומר (ישעיה בט) לא ייוטו מוכן וחס ידעו חס ורעך - ד"א
חוט המושלש מתקף וכתשנה וכדרך חרץ לא כתהרה הוא חושך - כפינו אחריים נדרש כזרים אחד וזין שניו חסל חין סדר כל המרחות
הללו עתה עליהם : (יג) טוב ילד מסכן וחס - זה יר טוב ולמה נקרא ילד שאינו כלל כלם עד"ג שנה : מסכן - שחן
הסורים שומעם לו כמו לי"הר : חס - שמעיל את האדם לדרך טובה : מוטל וכן וכסיל - י"ה"ה הוא שלט על כל החסירים וכן
שמשנה שנוגד הולך הוא יגיון נו זנאמר (בראשית) לפתח חטאת רוכן : ובסיל - שנתעור כדרך רעך נדרש כמדרש : אשר לא
ידע להתהר עוד - שהרי חוקן וחינו מחלב טובה : (יד) כי מבית הסורים יצא למלך - מתקום הטופת ושחמון כדמנהג חסן
וכחש ופרי : כי גם במלכותו - משמך כלום נולד כרם חסן הטוב ומחונכא אהרן טרה ולת מחון טפית הרחם כך דרשנו כזדלם
ד"א כי טוב ילד מסכן ובומר כמשמרו - אשר לא ידע להזהיר עד שכר חוקן כהשעו וכמילותו - כי מבית הסורים יצא למלך כי ילד המסכן
פוטו שחמור עניו יצא למלך מתוך עניו ומבית הסורים שהרי שמך של הסורים נקוד רפי ורחיק כח האסורים (ס"א) כמו ישעיהו
(לא יהל עם ערבי כחן יאהל) שכן מנינו כיסף שחך מתוך יבית בית האסורים - וכן דוד (שמואל ב') חני לקחתין חן טובה ונאמר
הלן : כי גם במלכותו נולד קש - כי כשר והגיו הוא שחלון כי גם במלכותו הוא להקן ממנהג הפרדה ומקשין עצמו אלל החכמים כדעת
הרשים - וכן (איוב יא) עיר פרח אדם יולד שיהפך וישמנה לו עתה שהיא כעיר פרח וישמה חרם : נולד - כשחולסן הוי הוא :
(טו) ראיתי את כל החיים וגו' - מנאצי כמדרש הספר הזה זה דור המובל שחמור כהם (בראשיתו) מכלהת : עם הילד השני
אשר יקיים תחת חוטו הדור זה שס כניו : (טז) אין קץ לכל היגם - פ"א וכיום היו ידך מדחי כמו שחמ' (איוב כא) והגם
כך לפנייהם זה מתעברת ויולדת לשלש ימים ישלמו כחן עויליהם : לכל אשר היה לפנייהם - חין קן לכל טוב שהיה לפנייהם והכלל
וברגש חוליותנו : גם האחרונים - דוד הפלגה : לא ישמחו - גם הם כטובותנות כיום : כינסנה - סיפנו של הכל והענין הוא
כשאר חס מחך אחרי יניו : (יז) שמנך רגלך כאשר תלך בית האלהים - היחך תלך חס מביא יחולה נדכת שלים הוי
הטוב : ושמר - עמך שלא תנטך לילך כהכאת מחזות ואמיות : וקרוב - הוי לשמוע דברי הקב"ה הויח טוב וקורבניהם : בלהת
הכסילים וכן - שחמל ויכיל קרבן : כי יאנסי יודעים לעשות רע - חין הכסיל מסכן הוא עושה רע לעמו : (א) להוציא דבר
לפני האלהים - לדבר קשה כלפי מעלה : כי הוא בשמים ואתה על הארץ - וחמילו חלש מלמעלה וזכר וזממתי חיות חלש על הגבור
וכל שכן נסור למעלה ותל למטה : (ב) כי בא החלום ברוב ענין - כי דרך החלום לכא כחוב היהוים חלם מעיין ויחיה היגים
ודרך קול כשיל לכא כחוב דברים כי בהיותו דברים מוילי קול עכ כמילות ממוכי לא יחלל פעלכך חני חומר יכיו דבר מעטים :
(ג) אין חפץ בכסילים - חין חפץ לפני הקב"ה כמדרש חין עטלים : אל

משתדור וקא תשלם : ה אלדחתן את-
 פיה לחטיא את-בשרך ואל תאמר לפני
 המלאך כי שונה היא לפי קצף האלהים
 על-קולך וחבל את-מעשה ידך : ו כי
 ברב תלמות וחקלים ודברים הרבה כי
 את-האלהים ירא : ז אסדעשק רש וגול
 משפט וצדק תראה במדתה אל-תחמה על-
 ההפץ כי גבת מעל גבה שמר וגבהים
 עליהם : ח ויתרון ארץ בכל הוא היא

מלך לשדה נעבד : ט אהב כסף לאישבע
 כסף ומי-אהב בהמון לא תבואה נס-זה
 הכל : י ברבות הטובה רבו אוכליה ומה-
 פשרון לבגליה כי אסדראות קרי ראית עיניו :
 יא מתוקה שנת העבד אס-מעט ואס-
 הרבה יאכל והשבע לעשיר איננו מניח לו
 לישון : יב יש רעה הוליה ראיתי תחת
 השמש עשר שמור לבגליו לרקעתו :
 יג ואבד העשר ההוא בגננו רע והוליד

רש"י

בן

(ה) אל-הואת-פיה . כנדר . לחטיא את-בשרך . שיקוד העין על-כנין : ואל תאמר לפני המלאך .
 שנית הוא לתוכי . דקה שפסת כרכוס : כי שונה היא . כענה שפסתיה כסורה . הייתי שהיה
 יכולת כידו ליתן : וחבל את-מעשה ידך . מלות שני בדין טעמית פכר חכמים כן נדרש במדרש : ער
 קולך . כשכחוקך : (ו) כי כרוב חלומותיו . אשר פלמתי שיתרוך חלומות וכתיב הכל ודברים הרבה למרום מאת הקוס :
 כי את-האלהים ירא . הייפית מעט כספן אל-אל תשחצו חלומות חלום חלום ירא : (ז) אם עשק רש וגול משפט וצדק
 וגומר . את-תראה שמדינה שס עושקים את-הרשעים וגולים את-המשפטים ואת-הצדק : אל תחמה . על חפצו של מקום כשכח על-הש
 רעה : כי גבות מעל גבות שומר . ורואה את-המשפטים ואת-הצדק של חיותו של מקום יודע תקיפה ליפרע מהם : וגול
 משפט . גול של משפט לפי שהיה צדק הוא קוד גול פתח קטן שאלו היה צדק היה קוד גול קטן . ענין אחר את-תראה שס עושקים
 רשעים וגולים משפט ורואה את-הצדק כאל-צדק הקוס : (ח) ויתרון ארץ בכל הוא . ויתרון ארץ בכל הוא . ויתרון
 חט : כי גבות מעל גבות שומר . מתתן עד-אל-תחלת שחצו : וכמהים . יש לו על-השם ליתיע מהם כאל-עית פקודתם כמו (איוב
 יד) : ולא תשמור על חטאתי (ישעיה כו) אומר חמוס (בראשית לו) שמרת הדבר : (ח) ויתרון ארץ בכל הוא . ויתרון
 של יוצרי הארץ שס מתגאים ומפטים למקום : בכל היא . ככל דבר הוא עושה שלימותו ליפרע ואפילו ע' יתושיך כדרך טענה לטיטוס :
 מלך לשדה נעבד . הק"ה טענה פועל לניון לתכע על-בונה מתחריה ולשם שכיח לכונה : (ט) אוהב כסף לא ישבע כסף .
 אוהב מנות לא ישבע מהם : ומי אוהב בהמון . מנות רבות : לא תבואה . ואין באחד מהם מנוה מסיימת וכדת כגון בנין בית
 המקדש ובית הכנסת וספר תורה נלה : גם וזה הכל . כן נדרשים שני מקראות הללו במדרש ועוד פנים אחרים . הגונים ארזו הקדמתי
 לפי הוא מענין ומבנים על-השם שמתן הכתובות . ד"א ויתרון ארץ בכל היא . ספר עבודת האדמה משוכ הוא על הכל שאפילו הוא
 מלך צריך הוא להיות נעבד לעדה שס עשית הפרק סיניו יש לו מה יאכל ולו חמות כרעם : אוהב כסף לא ישבע כסף . לא יאכל כסף .
 ומי אוהב בהמון . כממון . לא תבואה . שאינו אוסף לו פירות גס זה הכל . ד"א ויתרון ארץ בכל היא . שכן של ישראל ככל דברי
 תורה הוא בין שוקרא בין במשנה בין בגמרא . אוהב כסף . אוהב תורה אינו שבע בה . והאוהב בהמון . תורה . לא תבואה .
 לפניו הוראות חיסור וביתר טמאה וטהרה ודינין . אוהב כסף . אוהב תורה אינו שבע בה . והאוהב בהמון . תורה . לא תבואה .
 שס לי מקרא וטענה ואין לי גמרא מה הנאה י לו . כל-אלו כניקרא רכה : (י) ברבות הטובה . כי ישראל מטיבן מעשיהם : רבו
 אוכליה . מתן עבר המנות : ומה כשרת לבגליה . לקח-הכל הטבת מעשיהם : כי אם ראות עיניו . שרואה שס כמפיה לו
 ונתן רוח לפניו אחר ונגשה רצונו וכן לענין הקרבות . ברבות הטובה רבו אוכליה . שמתאים נדבות הרבה רכבה כפי אוכליה .
 ומה כשרת לבגליה . לפני הקס"ה . כי אם ראות עיניו . שאמר ונעשה רטנו : (יא) מתוקה שנת העובד . עובד האדמה
 יתן וצדקה שנתו עליו בין הוא חובל מעט ובין הוא חובל הרבה : כ"כ כ"כ הוא נלכך . והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון . וסוכע
 כספים של עשה כשל פיקטות אור הרבה אינו מניח לו לישון כל הלילה מהרהר כסן . ד"א מתוקה שנת העובד . את האלהים . אס
 קטע . יניע שניו מה הרבה ימי מניו יאכל שכרו המועט במרובה . מה פירנסת את ישראל' שס ושקול הכתיב פירנס . עשר שנים ושקל
 הכרובים ומה שנת' (החלים צט) מה ויתרון ככמהו ומואל בקורא שמו וגו' כך נדרש כתנחומא : והשבע לעשיר . בעל שמושיט .
 אינו מניח לו לישון . הקס"ה שחמר (שיר ו) דוכב שפתי ישינים כל תלמוד חס סלומים דכר שמועה מפיו שפתותיו דוכבות נקבר :
 (יב) עושר שמור לבעל ולרעהו . כעשרו של קרח שעל ידיו כנתנא חזיר לשלול : (יג) ואין בירו מאומה . חף וכית חכתי .
 ומאמה

ו א יש רעה אשר ראיתי תחת השמש
 ורבה היא על האדם : ב איש אשר יתן
 לו האלהים עשר ונכסים וכבוד ואינו יסור
 לנפשו מכל אשר יתאוה ולא יישליטנו
 האלהים לאכל ממנו כי איש ינכרו יאכלנו
 זה הכל וחלי רע הוא : ג אם יוליד איש
 מאה ושנים רבות יתה ורבי שיהיו ימי
 שניו ונפשו לא תשבע מן הטובה ונכס
 קבורה לא יתה לו אמרתי טוב ממנו
 הנפל : ד כי בהכל בא ובחשך ילך
 ובהשך שמו יכסה : ה גם שמש לא
 ראה ולא ידע נחת לזה מזה : ו ואלו היה
 אלף שנים פגמים וטובה לא ראה הלא
 אל מקום אחד הכל הולך : ז כל העמל
 האדם לפיהו וגם הנפש לא תמלא :

רשי

(יד) ומאומה לא ישא בעמלו - כפינות לא ישא כידו וזו נדקה ששם כמותו כחיו כל עומת שכל אותו המון כן כל
 (טו) וחליו - כחוחולי ומי יתירה כמו י"ו של (הרלים קר) חיתו יער : (יו) לאכול ולשנות ולראות טובה
 לעמוק סתור שיהא לקח טוב וחליקסן הן דם חלא בחלק הכיח לו ישתה כי הוא חלקי : (יא) והשליטנו לאכל ממנו - בחיו
 ולישאת את חלקו - כמותו שכלו לעמוק סתור ובחנות כחיו כדי שיקבל סכר : (יב) כי לא הרבה - שחן חורג ימים בע"ה
 וזכר את ימי חייו - כי שבעת הס ולא הרבה ולמה יטרה לחסוף הן יטרה כדבר העומד לו לעולם הבא בחיו : כי האלהים מענה ונומר
 חקק העדות קבוע לו לעולם : בשמחה לבו - שזנה לעשות טוב בחיו וראיתי במדרש זה חלונה שוודרך חת ישראל לעלות לשנה
 כרגלים וכדרך שזנה חותן לשנה זו לחיה מעלה אותה לשנה האחרת כדי לפרסם הדבר ולהרזים לעיני יחסו הכתוב ובעל חיה הוא מעירו
 וזו ודואר חיה שמתפרש הוא סוף החקר הוא כי השנים מענה ששנה לכו זה חקק סקבע לו חקק עדות ככתוב והעיד עליו (שמואל א' א)
 ובעל חיה הוא מעירו מענה : לקוח מתח קטן ללך חיינו שישו סם דבר כמו (איוב רב) כי חין מענה כפי שלשת האנשים : בשמחה לבו
 שיהא שמה כרגל : (א) ורבה הוא על האדם - כהרבה כני חסד היא טוהגת : (ב) עושר ונכסים - לפי מוטו כמשיעו :
 וליא ישליטנו האלהים לאכול ממנו - שיחא שמה חלקו לחיות קורת רוח בעשרו כי שואף לצדק ולהרבות הון כענין שחומר
 (חבוקק ב) וזה ימות ולא ישבע וגם לא ישליטנו לעשות נדקה לחסול הימנה לעתיד ואיש יכריח טוב איתו חינון וישעה לו דקה ויהנה מעמו
 ומדרש חוגה כדברי תורה - עושר ונכסים וכבוד - מקרא חסנה וחגדה : לא ישליטנו של חסנה לנפול ונתקן כך חין האלה
 מוטו ששם דבר הולח : כי איש ינכרו יאכלנו - זה סכל הנורה : (ג) אם יוליד איש מאה - בניס : ורב שיהיו ימי שניו
 (ירמיהו יכל טוב ימי צני) שני - ורס לצון די לכל טוב : גבשון אר רשבע - חמות הטובה שלנו שמת כולנו להתקררותו
 מזה סניו - וגם קבורה לא יתה לו - פיננים סכרדג וכללם חוכלים אותו וכל הדברים האלו נמשחו לחחלק שכולד בניס הרבה
 וחמוט ריבה וזה חווד של החיים ולא מנח קורת רוח בחייו וכללם חכלו : טוב ממנו הנפל - של חסה כי סכל סכל בחלוקה
 ולא יראה טובה ולא נחמה לו ואלו לנשער : (ד) ואלו חיר - ואס חס חלפס סכל חתיתרון לו חולל וטובה לא ראה סכל
 סיו לזכור חסר כסחי העניים : (ז) כל עמל האדם - כסכל סיו הוא סיהנו ויכלל בעולם הו והכל זה לא סנה בחיו : וגם
 הנפש לא תמלא - כשעה כלומר וס חלונת חותו לא חנה סיהנו מועשת כמו (שמואל טו) תעלמו נשפי לכן הסגת חחוס
 וחמרו

ת כי מהיותר לחכם מן הכסיל מרה ז א טוב שם משמון טוב ויום המורת
 לנגי יודע להלך נגד החיים : ט טוב מיום הנולדו : ב טוב ללכת אל-
 מראה עינים מהלך נפש נסוזה הכל ורעות-
 רוח : י מה שהיה כבר נקרא שמו ונודע
 אשר-תוא אדם ולא יוכל לדון עם
 שהתקף ממנו : יא כי יש דברים הרבה
 מרבים הכל מהיותר לאדם : יב כי מי-
 יודע מרה טוב לאדם בחיים מספר ימי-
 חייו הכלו ויעשם בצל אשר מריגוד לאדם
 מרה-יחיה אחריו תחת השמש :

ולאמר שכן הוא מה יותר לו באמתו ונשאל היה כסיל : (ח) טה לענין חסרון תועה עשיר שאין לו קורת רוח גם הוא יודע להלך כדרך חזק
 בחיים - ד"א גם הנפש לא תחיל לעולם הכא שררה לא עשה מעשים טובים כחיו : (ט) טוב מראה עינים מהלך נפש - טוב היה וכושר
 לזה לראות עושרו למראה עיניו ומחלל ומשנה הכולך כנפש - דבר אחר טוב מראה עינים מהלך נפש טוב היה לזה והוכשר ללכת אחר
 עיניו לבחול ולעשוק ויהלך כפשוטו שלא יתן גם היקף נפשו עלך כשימות : גם זה הברר - הוא היתן לרשעים : (י) מה שרירה
 כבר נקרא שמו - תשובות ונדולה זהו לאו בחיו - כבר נקרא שמו כלומר כבר היה ועבר כבר יצא לו שם כשרה ועתה חלף ונודע
 שהוא חכם ולא חל וסופו שמת ולא יוכל לדון עם מאלף המות הוא תקף עמו : (יא) כי יש דברים הרבה - שנתעסק הן בחיו
 כשחוק המלכים קופים ופילים וחיות הכל הרבולו ומה יותר לו חסד : (יב) כי מי יודע - כי מי אשר יודע מעשים טובים ומה
 לאדם לעשות בחיו מהו טובים לו לעולם הארוך : מספר ימי חייו הברר - מה מצע מספר : ויעשם - לאותם מצעים כענה
 קופעת שהיא חי היא וכן קר כלל יוף העבר וכן עלה שאמר שלמה כלל שם ולא פירש אם כל דקל אם כל כותל מה קפועים כבר
 פירש דוד הכי (תהלים קמד) ימיו כלל עובר זה כלל של יוף הפורח כך נדרש במדרש : כי מי יגיד לאדם - כמה יתקיים הן שקבץ
 מיעוץ לכניו אחריות תחת השמש : (א) טוב שם משמון טוב - יפה לאדם שם טוב משמון טוב - וכיום המות טוב השם מיום הנולדו לכך
 הוקם שם טוב לשון יותר חסר וחקן מהשון חמה ניתן לזכור מים והוא יף ועולה ויכיר הכל שאר משקין אלה טותן לתוכן מים והם כולעי
 טוב שם משמון טוב שמו טוב יורד לטובה שאמר (תהלים קלב) כשמו הטוב הירד על הזקן שם טוב עולה למעלה שנאמר (בראשית יב)
 יאנבלה שון - שון טוב לשמה ושם טוב לעולם שאמר (תהלים עב) יהי שמו לעולם - שמו טוב הולך מקיתון לטרקלין ולא יותר ושם
 טוב לבין העולם אחר רכישתו כרבים סיוון עניו כעלי שון טוב נכנסו למקום החיים ונחלו שרופים והם נדב ואפיהו שנתמחו בשון כמשה
 יולדו בעלי שם טוב שנכנסו למקום החיתה ונחלו חיים תננה מוחל ועודיה שיחיו מכהן אש : ויוב ריבות מיום הנולדו - מולדה
 מרים חיו הכל יודעין מה היה מתם נסתלקה הבה וכן אחר העמוד ענין וכן נשנה כענין : (ב) טוב ללכת אל ביה אכל - עודה
 הוכיח בחיים ובמות : מלכת אל ביה משתה - שהיא עודה אלה נהנת חלל בחיים : באשר הוא סוף כל האדם - נשכיל
 מהכלל יום סוף כל האדם טובו על כל אדם ללא לדין לסיכר החיות חל לבו כל מה שמונוול חסד עם התת חננו חני סינוולו כמותי
 דידל דלוגיה דישען שענוניה דיסדר ספרותה דילוג יליגיה - ד"א חסד הוא סוף כל האדם שהחיתה היא סוף כל ימי האדם ואם לא
 טכניו צילל לו חסד לא ינוול לו עיר חלל ביה חסדה וימונול הן הן סוף שילד לך הן ושם אהיה עמך תכל לך שחת חסדת
 בלך וטח חנן : והתי יהו אל לבו - הדבר הזה שאם לא עבשו נחול לו חסד לא ינוול לו עיר : (ג) טוב בעם משחוק - מי
 שרופת חדת הן חסדיו חל יעטר טוב היה לזה לדור הכולל חס האדם הקב"ה פנים וועיות על עבירות סכיד משחוק משחוק עינים
 שאילו הראה לים קימעה רוע בעים הן חסדים למוט - טוב היה לדוגמה חס על כל יתירה שהיה עושה משחוק שהראה לו
 וחסד הרב עלין : ייטב לב - יפוך לב האדם להטיב דרכיו : (ד) לב חכמים כביה אכל - עתה נשם על יוסף אהיה : ורב
 כסילים כביה ענוה - הן חסדים עינים היתה ולבם טיה כחוס : (ו) כי כאל הסירים - עלי קונים אשפי"ש כלנו : הרה
 הסיר - תחת סיר גחלת כבניו על הגדת תורם והם עק קנים לתוכה אחר רכישתו ענין לוי כל קוסיה - כל חינון דלקין לית קליהן חויל
 ברם הלין סרייתת קליהן חויל לויית חף חנון חסיה חודיעים אף חנון ען העינים ויש אורך כנחף חכילים מרבים דברים לויית גם אש
 ין האמים : גם זה הברר - וימל הוא אשור הקב"ה לביית להית ינעים ומקתרים נהם : (ז) כי העושה יהולל חכב
 נשאל

רש"י

לב

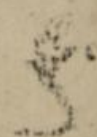
(*) (*) (*)
 ס ט

לב מתנה: ח טוב אחרית דבר מראשיתו
 טוב ארך רוח מנקה רוח: ט אל תבהל
 דריחה לבגים כי פעם בתיק בסילים ויום:
 אל תאמר כח הנה שהימים הראשונים
 היו טובים מאלה כי לא מהכמה שאלת
 עליו: יא טובה חכמה עט נחלה ויחזר
 לראי השמש: יב כי בצל החכמה בצל
 הכסף ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה:
 יג ראה את מעשה האלהים כי מי יוכל
 לתקן את אשר עותו: יד ביום טובה הנה
 בטוב וביום רעה ראה גם את הנה לעמת

גם

רשי

עשה כסיל מקנת את החכם וערכב דעתו וגם הוא כסל דתן ואכירס קנתו את מה לומר (שמות ה) יראה עליכס יושפט וגו' וערכב
 ואלו את לבו וגו' או עסקיד כנגד הק"ה ואלו (שם ה) וכלל לא הלית את עין ויגנס בדבר שהיכו עתה תראה ולא תראה בחלשות
 ל"ח חלכיס: לב מתנה: לב חכמה שהיא עתה לחדס שאחר (משלי ב) כי יתן חכמה: עושק: לפון ריב וקשורין ויש פנים
 אחרים אך עשרדין המקראות וזו וזו וזו בחיבור בראש המקרא מוכיח שמחבר למקרא שלפניו: (ח) טוב אחרית דבר מראשיתו:
 כמשמעו בראשית הדבר אין אנו יודעים מה יבא בסופו אבל כשאתרית טוב נגזר בטובה: דבר אשר טוב אתרית דבר וראשיתו כוונת פסוק
 "ראשיתו טוב שנתכווננו לטובה כשהתחילו כורסי מחיר היו קאים ודריש בוניה מלתא בלטיע כן אכונה כמזרס קאלת: ארך רוח:
 "המאריך רגו וזין מהרה לריב: (ט) אל תבהל: אל תמהר: (י) אל תאמר כח הנה שהימים וגומר: חל תתמה על
 הטובה שהיכה כח על הצדיקים הראשונים כדור הודבר ודורו של יוסע ודורו של דוד: כי לא מהכמה שאלת: מהכל לפי זכות המדות:
 (יא) טובה חכמה וגו': חכמתם עמדת להם עם נחלת זכות אבות כי טובה היא החכמה: ויותר לראוי שמש: יתרון הוא
 "חכמה לכל הכריות: רואי השמש: הן כל הכריות כדתן כדור מרחיף החמה: אסור חף כמותן לא נתכוון זה חל כמי שהתנה רוחם
 אותו: (יב) כי בצל החכמה בצל הכסף: כל מי שיטוב כלל החכמה ישט כלל הכסף שהחכמה גורמת לעושר שיכ: ויתרון דעת
 החכמה תחיה בעליה: ועוד החכמה יתירה על הכסף שהחכמה תחיה בעליה: (יג) האהאת מעשה האלחום: היחך הוא
 מתוקן הכל לפי הפעולה של חס נן עדו לצדיקים ונהינס לרשעים ראה לך בחינה תדבק: כי מי יוכל להקן: לאחר מית הית הדבר אשר
 עותו כתייו: (יד) ביום טובה הוא בטוב: ביום שיש בידך לעשות טובה היה בעושי הטובה: וביום העה ראיה: כשתבוא
 הרעה על הרשעים אתה תהיה מן הרואים שחזור (ישעיה מג) ואלו ואלו כפגרי האנשים וגו' ולא פהידי טן הגרואים וכו' דור חן לכל אשר:
 גם אתה לעמתוה: הטובה וסכר ועולתה לעמת הרעה וסכר ועולתה: אשר לא ימצא האדם אחריו אמוסה:
 להרהר אחריו של הק"ה: (טו) יש צדיק אוכר בצדקו: חף ע"ת עזאל אוכר עזדכו עומד כדקו מעשה ביוסף בן פתחם כסין
 שעליו לו כוח: כרגלו קרלו לרופא לתוקן רגלו וזמר לו סאתה מניע לחוט השערה הודיעני וכן עשה קח לחוניס בטחור לו בני עד כאן
 היית חייב לעל בני מחלן וחיילך חן אתה חיים לטפל כי שחין כן עומד לחבר טן החי חסין: (טז) אל תהי צרוק הרבה: כשחל
 שדיות להיות צדיק וריחם על הרשעים: ואל החכם יותר: לדון ק' ושל טעות ומה על כפס חמת חקרה תורה הכח עגלה ערופה וכו':
 (יז) אל הרשיע הרבה: למיול רשעת ועט אל תוסף להרשיע: למה תמות בלא עתך: כשול עזאר (ד"ח אה) ושת
 שול כמעלות זר מעל כנס פיר הכהנים ובעולתך: (יח) טוב אשר תאהו בזה וגו': חתו כדקו וכרטי חס חסר לך כנסית החתן
 אשר שהו דותה לך לרשע כגון שאמר שחולל לשחול חל יקל לעינין לפקק בו: יצא אה כולם: ודו סמוס יקיים הצדיק ורשע קאלתו:
 (יט) החכמה תעזו לתבם: לפי שאמר אל תרשע הרבה חס רשעת מעט חל תוסף עליו: חלף פשט כמעט ותיח תראה על החטא
 אשר החכמה תעזו לחכם שהיא יעזתו לשום כח טובה: כמעשה שלומים: מעטו כח אסורו שהיז עליו כח טוב (בדלכיס כבג) וקמות
 לא היה לפני חן וגו' הרי עזרם לו חכמתם ששטם כמעט עמוכ לו מעשה סלכס שהרשיעו ולא שכונתכם: אשר היו בעיר: כידועים
 דחכמם אטא חזיה ואלו אחריו עות וסודע חמנה לחזק מנסה חשין ונתקיס צדקיו: (כ) כי ארס אין צדק בברת: למיך לין
 לעמס

כא נם לכל הדברים אשר ידברו אלה
 חתן לבד אשר לא תשמע את עבדך
 מקללך : כב כי נספגמים רבות ידע
 לבד אשר נספגמים את קללת אחרים :
 כג כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אהבתי
 יהיא רחוקה ממני : כד רחוק מה שהיה
 יצמק עמוק מי ימצאנו : כה סבותי אני
 דליל לדעת וקלחור ובקיש חכמה וחשבון
 לדעת דשע כסל והסבלות הוללות :
 כו ומוצא אני מר ממורת את האשה

אשר היא מצודים וחרמים לבה אסורים
 ויהי טוב לפני האלהים ומלטימוליה וזהו
 ילמד בה : כז ראה זרה מצאתי אהבה
 קהלת אחת לאחת למצא חשבון : כח אשר
 עוד בקשה נפשי ולא מצאתי אדם אחד
 מאלה מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי :
 כט לבד ראה זרה מצאתי אשר עשה
 האלהים את האדם ישר וחמה במדת
 חשבנות רבים : ח א מי בתחכם ומי
 יודע פשר דבר חכמת אדם תאיר פניו ועז

רשי

פניו

לפסג כמעט : (כא) גם לכל הדברים וגו' . לפי שדבר כסול שקבל לשון הרע על כוכ עיר הכהנים ועליו נאמר אל תרשע הרבה
 חמרה גם לכל הדברים וגו' אשר ידברון אליך הולכי רכיל אל תתן לבך לקבלן : אשר לא השמע אה עבדך מקללך . אין טוב אשר תטה אהבך
 לשמוע את עבדך מקללך . ד"א מעשה שליטים אלו עשה דברים הנחמדים את האדם . שתי עיניו מראין אותו דכרי עבירה . שתי
 חוכי נספגים אותו דכרי בטלים . שתי ידיו מגול וחונם כהן . שתי רגליו שוולטין אותו לדבר עבירה . ופניו ולבו . ד"א החכמה
 תפוג לחכם זה מה מעשה שליטים מעשה דורות שלפניו . ד"א לחכם זה מה מעשה שליטים מעשה דורות שלפניו . ד"א לחכם
 זה יוסף מעשה שליטים אלו חיו . ד"א לחכם זה מה מעשה שליטים מעשה דורות שלפניו . ד"א לחכם זה מה מעשה שליטים מעשה דורות שלפניו .
 ווסטא לפרהא וכו' כדליתא במדרש קלת וחכמה עונה לו למטה שלא לטרוך למואלל מ' יוס' וכו' לילה . כל הפנים הללו במדרש ואינו יכול
 ליישב עליהן מקורא של אחריו כי אדם אין דמיון בדרך כל זה נסיתי בחכמה (מוסר) על מקורות שלטון (ס"א ולא דוק) ועל שלמען .
 (כג) נסיתי בחכמה . סתורה : אמרתי אהבתי . לדעת את החכמה : והיא רחוקה ממני . ומה היא זו : (כד)
 רחוק מה שהיה . את הדברים הרחוקים מהי כי ירית כראשית : ועמוק עמוק . הוא מי יוצא שאין לי רשות להרהר בהן מה למעלה
 ומה למטה מה לפנים ומה לאחור ועוד : (כה) סבותי . לדעת ולתור ולבקש חכמת מרשת ברה ארונה ומסבון קן הגאולה :
 ולדעת רשע כסל . לעמוד על סוף דעתה של אפקוסת וסבלות הוללות מעורבס ומשועשעס סבה : (כו) ומוצא אני מר מפאת . מהיא
 קוה נעשה דברים קשים סבה אלו כעולם כדליתא בבבא כתר א סודותיך ומואלל אי מורקס מונה את האשה זו האפקוסות : וחרימס
 לבה . לשון חכמות כונו (חבוקא) יגורו כחרימו יאססו במחמרתו : אסורים ידיה . ומסחוריקס כאלס הרי הוא נקשר בקשורי
 עבותות : אסורים . מס דכר של קשורים כונו (שופטים טו) וימסו אסוריו קצרות כן מירשו נעמס : (כז) ראה זה מצאתי אמרה
 קהלת אחת לאחת למצא חשבון . כל המלות שהלדיקים עושים והעבירות שהרשעים עוברים כונוים לפני הקס"ה אחת על אחת עד
 סמטרות למסבון גדול כן מירשו דכותינו כמסכת ס"ה : אמרה קהלת . אמרה קבלת החכמה ואמרה נפשו אשכלת העקבת החכמה :
 קהלת . לשון נקמה הוא וכוהיל אמרו כלשון וכוהיל על הקובס והוא שלוח . וכמדרש ענינו אמר רבי ירמיה בן אלעזר רוח הקדש
 עשויים נסיתה כלשון וכוהיל עשויים נסיתה כלשון נקמה כעוב אהד אומר (זה הילס ע') עורי ונפלטי לי וכוהיל אהד אומר (שם כז) מי
 איה עורתי . כעוב אהד אומר (מחוסב) קול חכבר וכעוב אהד אומר (ישעיה ח) נחמרת ליון : (בח) אשר עוד בקשר
 בפשי . לכד אלן אחרים למעלה ספקתיו ולא מאלתים כקשה עוד נפשי כרס נלא מאלתי כי כולן דעתן קלה עליהן :
 אדם אחד מאלף מצאתי . כעוב סבעולס אלק כענסיס למקחין אין יוצאים מהם להגליח שרחויים למענה אלא מלה ולותס מלה
 סנכסו למענה אין יוצאים מהם לנמרח אלא עשרה ואתן עשרה סנכסין לנמרח אין ענליות מהם אלא אחד להוראה הרי
 אחד מאלף : ואשר בכל אלה . אפילו באלף לכך אתה לריך להזהר בה : (כט) לבד ראה
 אר מצאתי . אהלה למעלס תקלה על ידה : אשר עשה . הקס"ה את האדם הראשון ישר : והמה
 נוסדוהלו לו סוה אשמו ועצו סניס וקדלו כנה : בקישו חשמונות רבים . מויעות ומחכבות של מטח כן נדרש במדרש :
 (א) מיכה חכם . מי כעולם חזוכ כאלס חכם : ומי יודע פשר דבר . פשרו של דבר . כעוב שמינו כעניןל מתוך חכמתו
 שני חכם בירלת שנים כעגלו לו רוי פשרן . מי יבמה עשה פאריסין ישרל לכתובס סכסמיוס : ועזו פניו יישונא : תעלק
 בריות

אלהים: יד ישיהבל אשר נעשה על הארץ
 אשר יש צדיקים אשר מגיע אלהם כמעשה
 הרשעים ויש רשעים שמגיע אלהם כמעשה
 הצדיקים אמרתי שננסוה הבר
 טו ושבתתי אני את השממה אשר אין
 טוב לאדם תחת השמש כ אם לאכל
 ולשתות ולשמוח והוא ילוננו בעמלו ימי
 חינו אשר נתן לו האלהים תחת השמש:
 טז באשר נתתי את לבי לדעת חכמה
 ולראות את הענין אשר נעשה על הארץ
 כי גם ביום ובלילה שנה בעיניו איננו ראה:

יו וראיתי את כל מעשה האלהים כי
 לא יוכל האדם למצוא את המעשה אשר
 נעשה תחת השמש בשל אשר יעמל
 האדם לבקש ולא ימצא וגם אם
 יאמר החכם לדעת לא יוכל למצא:
 טז א כי את כל זה נתתי אל לבי
 ולבור את כל זה אשר הצדיקים והחכמים
 ועבדיהם ביד האלהים נס אהבה נס
 שגאה אין יודע האדם הכל לפניו:
 ב הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק
 ולרשע לטוב ולטהור ולטמא ולדבך
 ולאשר

רשי

ולאשר

ולא תנין כשאר שכרות: כי גם יודע אני. כיון ככל זאת שאינו נחמד להכרע מן הרשעים ולהיות הפרש בין צדיקים לרשעים יודע אני
 שסוף כל אחד ואחד ליטול שכרו ולירוחק ידיו טוב וטוב לא יהיה לרשע לפי אשר איננו ירא לפני האלהים: (יד) יש הבל. דבר
 המכיל את הכריות: אשר יש צדיקים. שמוני אלהים רעה כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם רעה כמעשה הרשעים ויש רשעים
 שמגיע אליהם טובה כמעשה הצדיקים חזרתי שנסו זה אחד מן הכלים האלהים בעולם ורכותינו דרושולד אחר כמסכת הוריות ואינו מיוסר לי
 על שטת דבור סיים החכם לומר שנסו זה הכל: (טו) את השממה. שיהא שמה בחלקו ויעוסק בפקודים ישרים משעת לכולא היא
 שטוף אחר הרבות הן כנשך ומרבית וגל כלמי שאינו טמא בחלקו ושטוף אחר המעון כל ידיו עבירות גזל ואונאה ורבות
 ושאנו שמה בחלקו לענין אהבת אשתו ושטוף אחר הנשים להרהר אחריו אשת איש: לאכול ולשתות.
 מזה שחן לנהק"ה ולשמח בחלקו. ומ"ח כל חכמה ושמה שנקבלת אינה אלא תלמוד תורה כענין טל (ישעיה כח)
 לכו סכרו ואכלו וגו': והוא ילוננו. יתחבר עמו כענין זכ"ה (שם נח) והלך לפניך דרך: ימי חינו אשר נתן לו האלהים. יעשה כן
 וסוף המקרא מוסב על ראשו ומקרא מקורם הוא אין טבלאדם ימי חינו אשר נתן לו האלהים כי אם לאכול ולשתות ולשמוח והוא ילוננו כענין:
 (טז) כאשר נתתי את לבי. אין כאשר זה משום שאין דוגמא כיון כאשר עשה כן יעשה אלא לשון וכן (בראשית לו) כמו כאשר
 כל יוסף כאשר (שם מג) כלו לאכול וגו' אף זה כן כשהייתי בנות לבי לדעת ולתרונו. או וראיתי כל מעשה האלהים: שנה בעיניו איננו
 רואה. הרשע השטוף את החזון והעניות: (יז) וראיתי את כל מעשה האלהים. שנסו להכרית: כי לא יוכל האדם למצוא וגו'.
 אין הכריות יכולין לעמוד על סוף דרכו של הקדוש ברוך הוא מה סבר כל המעשה שנעשה תחת השמש שראין רשעים מלמדים וצדיקים
 יורדים: כישל אשר יעמוד האדם לבקש. כשכיל אשר ראיתי הרכה עמלים לבקש ולמצוא את סוף המדה ואין יכולין:
 וגם אם יאמר החכם. שהאידג לא יוכל סהרי מרע"ה לא עמד על הדבר בחומר (שמות לג) הודיעני כל את דרכך:
 (א) ולבור. ולכרר: את כל זה. ביררתי והכחתי. אשר הצדיקים והחכמים ועבדיהם ביד האלהים. הוא עוים
 והוא שוטט כדי להטיבם כחיותם: ועבריהם. הם תלמידים משמיהם הולכי אחרותם: גם אהבה גם שנאה: אין
 יודגין על הכריות וכן מבררן לתת לבתיהם ויהיו למוקים וכיהם שחיים: הכל לפניו. לפני הצדיקים והחכמים: (ב) הבל
 כאשר רכל. הכל מתייבם ללם כאשר תגו לכל אדם מזה חזו וידגים שסוף דבר לתת לכל אדם כדרכו: מקרה אחר. יודגם
 שסוף הכל אשר דרוק ואשר רשע לזנות ומקרה אחר יש בעולם הזה לכולם כל זה הם יודעים ואף עלפי כן נחמדים להם דרך הטוב לפי
 סידורים שים הפרשנותיהם לעולם הטוב: לזדק. גנין נח: לרשע. פריעה נכה זה נלע זה נלע: לטוב. זה משה:
 לטהור. זה אהרן: ולטמא. אלו מרגלים. אלו אמרו שבה של אף ישראל ואלו אמרו נטתה אלו לא נכנסו לארץ ואלו לא
 נכנסו לארץ הוי מקרה אחר להם: ולזכות. זה יאשיהו שאמר (ד"ה ב לו) יונת יאשיהו: ולאשר איננו זוכה. זה אחאב
 שביטל את ישראל מנלות לרגל חת כתי' זה עת כתי': כטוב. זה דוד: בחוטא. והנכוננאלר. זה כנה בית המדרש
 זה היריבו זה מלך חרבים מה זה חלק חרבים זה: כנישבע. זה הצדיק שנטב לשקר שאמר (ד"ה ב לו) גם כמלך כסוכדבר
 מרד אשר השכיננו וימר: כאשר שבעה ירא. זה שמעון שחזר (שופטים יד) ויאמר אליהם שמתון השכנו ליתן תפגעון כי

וְלֹא־אִשֶׁר אֵינָנוּ זֹכְרִים כְּשׁוֹב בְּחַטָּא דְהַנְּשַׁבַּע
 בְּאִשְׁרֵי שְׂבוּעָה יִרְאֶה : ג זֶה יָלַע בְּכָל
 אִשְׁרֵי גַעְשָׁה תַחַת הַשָּׁמַשׁ כִּי־מָקְרָה אֶחָד
 לְכָל זָגֵם לֵב בְּנֵי־הָאָדָם מְלֹא־רָע וְהוֹלְלוֹת
 בְּלִבָּבָם בְּתוֹתֵיהֶם וְאַחֲרָיו אֶל־הַמַּתִּים :
 ד כִּי־מִי אֲשֶׁר יִבְחֹר אֶל כָּל־הַחַיִּים יֵשׁ
 בְּשִׁחוֹן כִּי־לִכְלֵב הִי הוּא טוֹב מִן־הָאָרִיֶּה
 חֲמַת : ה כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שׁוֹמְתוֹ וְהַמַּתִּים
 אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה וְאִין־עוֹד לָהֶם שָׂכָר
 כִּי נִשְׁכָּח וְכָרָם : ו נָם אֶהְבַּתָּם נָם־שִׁנְאַתָּם
 וְסִי־קִנְיָתָם כִּבְר אֶבְדָּה וְחָלַק אִין־לָהֶם עוֹד
 לְעוֹלָם בְּכָל אִשְׁרֵי־גַעְשָׁה תַחַת הַשָּׁמַשׁ :
 ז לֶךְ אֲכַל בְּשִׂמְחָה לַחֲמֵךְ וְשִׂתָּה בְּלִב־

כִּי רַשָׁי

אדם לזוהי שהיה שבע חמורה לזוהי את בניקור עיניו וזה את בניקור עיניו . על כן : (ג) דב בני האדם מלא רע . שלומית
 אין דין פורענות לרשעים אין הכלל לכל לפי המקרה פעמים לנדיק ופעמים לרשע : ואחריראל הכהנים . וסוכן יורדים לגיבס .
 (ד) כי מי אשר יבחר אל כל החיים יש בשחון . כי בעודו בחיים חבילו רשע ונתחבר לרשעים כמו שאמר הכלל החיים חבילו
 לרשעים יש בשחון שחל וסוכ לפני עויתו : כי לכלב חי הוא טוב מן האריה המת . וענין רשעים טוב היה לו לכחוראין סתם
 עכר רשע ונתגויר שלא הקדימו מיתה ונכבדו כל הרבו עקרית אריה שאמר (ירמיה ד) על האריה נוסככו ומת כרשעו כנהנים ועצמו
 בגן עדן . ורבותיו דרשו לענין זה וחתכו את כנפיהם לפני הכלבים כשבת ומת העוטל כחמה אביר למטלו חלל ח"כ הכינו עליו תינוק חן
 כבר : (ה) כי החיים יודעים שיומותו . וחולי ישוכו אל לבס יוס מיתו וישוכו ויודרס חלל משמתו איס יודעים חלומה ואין עוד
 להם שר פעולה שיעשו מן המיתה ואילך חלל מי שמת בעיר סבת חלל כשבת : (ו) גם אהבתם . טלחכופתי ולטון : (ז)
 שנאתם . שאלו דעת : גם קנאתם . שהקניילו להקס"ה במעשה דיהם : וחלק אין להם וגו' בכל אשר געשה וגו' . לת דועל להם
 זכות כהוסי ללותן השעים שעבדו ע"א ואין להם כפרה לאחר מיתה : (ח) לקאכול כשמתה : חלל חמה הדיק עכבר רלה חן"ס
 מיעד טכס כאלום . ומשל מלשה החכס חת הדבר הזה לחדס טחמיני חמלך ליוס טעודה ולא קכע לוחין חסחכס חוץ חוסקת
 עיד ועכס כסותו ורוחן וקן (ס"ח וכן) ככל עת מתר עדעת יקרא חל טעודה יהיו כל טעה פלדיו לכחם הוא רחון וקן
 כך דטהו רכותינו כממכת שכת : (ט) ראה חיים עם אשה אשר אהבת . רח"הין ללמוד חומות להתפרנס חמט
 עם ת"ת אשר כידון : כי הוא חלקך בחיים . חס עשית בו יחיה חלקך זה חיים כע"ה להתפרנס חן החומות ובע"כ טעופית טכ הם
 משכחת עון : (י) כל אשר המוצא ורץ לעשות . רען קוקד עתה חתה כמקד טעה : כי אין מעשה וני כשאול . לוכיתן
 חשמות חס עשית כן איך כוס חמון כחול טדלח חמון . וכן התקדח חסורם כי חן טעשה דעת וחכמה . טחיללרשעים ולא חמון
 לנדיקוס כשימתו החוטאים דין וחשבון וכן נדרס כעדרס ויהל לטת רובלל טרות כעשעו עופר חסון לטון חמסה טד וכל עוד לט אט
 לכפטי חן דין : (יא) שבה וראה . כמוכר וו"ו וטכ כלטו . לא לקלים המרוץ . לא עודה לצטחל קלחתו חמגיבט
 פקדונו : ולא לנכורים המלחמה . לא עמדה לנכרג כורתו חגיגי עשו : וגם לא לחכמים לחם . כנון חני טחיל לחמי ליוס
 (לביטא ד) שים טר חולת וכו' ועכ"ה חלקי חכל עמלי עקלי וחקדה : וגם לא לנכונים עושר . כנון חני טחיל לחמי ליוס
 ניהי עקלהו וכו' כשכח טעמו חמר (שם יט) חנוכי חתס ריעי : ולא ליודעים חן . כרוטסה חן יודע וכו' חמט כירחל ולא חמון
 כחטלו טכס לטון : כי צה ופגע . כשאטנו ד"ל כי עת נפגע יקרה חלותם וזמניה חת חוכיה יהיו רגלין חמט שלל יחילו לנכרים חללו
 ערובם

יב כִּי נָם לֹא יוֹדֵעַ הָאָדָם אֶת־עֲמֹו בְּרֵגְלָיו
 שֶׁנִּאֲחָזִים בַּמַּצְוֶה רָעָה וְכַפָּרִים הָאֲחֻזֹת
 בַּפֶּה כִּהֵם יוֹקְשִׁים בְּנֵי הָאָדָם לַעֲת רָעָה
 כַּשֶּׁתְּפֹל עֲלֵיהֶם פְּהָאֵם : יג נִסְיָה רָאִיתִי
 חֲכָמָה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ וְגִדּוּלָה הִיא אֵלַי :
 יד עֵיר קָטְנָה וְאֲנָשִׁים בָּהּ מַעֲט וּבֵא־
 אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסַבַּב אֶתְהָ וּבָגָה עֲלֶיהָ
 מַצְוִדִים גָּדֹלִים : טו וּפְעֵא בָּהּ אִישׁ מִסִּבָּן
 הָכֵס וְכֹלֵט־הוּא אֶת־הָעֵיר בַּחֲכָמָתוֹ וְאָדָם
 לֹא זָכַר אֶת־הָאִישׁ הַמְּסַבֵּן הַהוּא :
 טז וְאֵמַרְתִּי אֲנִי טוֹבָה חֲכָמָה מִנְּבוֹרָה
 וְחֲכָמַת הַמְּסַבֵּן בְּזוּיָה וְדַבְּרוּ אֵינָם נִשְׁמָעִים :
 יז דַּבְּרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת וְשְׁמָעִים מַזְעַקְרָה

מוֹשֵׁל בַּכְּסָלִים : יח מַזְבֵּה חֲכָמָה יַמְבִּיל
 קָרָב וְחוּטָא אֶחָד יֵאָקֵד מְוָבָה חֲרָפָה :
 יא זְבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ יָבִיעַ שְׁמוֹן רוּקָה
 יָקָר מִחֲכָמָה מִכְּבוֹד כַּכְלוֹת מַעֲט : יב עַב
 חֲכָם לִימֵנו וְרַב כְּסִיל לְשִׁמְאֵלוֹ : יג וְגַם־
 בַּדָּרֶךְ כִּשְׁהִסְבֵּל הַלֵּךְ לְבוֹ חֲסָר וְאָמַר לְכֹל
 סָבָל הוּא : ד אֶסְדִּיחַ הַמוֹשֵׁל תַּעֲלָה עֲלֶיךָ
 מִקוֹמָה אֶל־תַּנְּהָ כִי מִדְּפָא יִגִּיחַ הַטְּאִים
 גְּדוֹלִים : ה יֵשׁ רָעָה רָאִיתִי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ
 כַּשֶּׁגָּנָה שִׂיצָא מִלְּפָנֵי הַשְּׁלִיט : ו נָתַן הַסָּבָל
 בַּמְרוּמִים רַבִּים וְעַשִׂירִים בְּשֹׁפֵל יִשְׁבוּ :
 ז רָאִיתִי עֲבָדִים עַל־סוּסִים וְשָׂרִים הַלְּבִים
 כַּעֲבָדִים עַל־הָאָרֶץ : ח חֲפָר נֹרְמָן בּוֹ יִפֹּל

ופרץ

רשי

(יב) כדגים שנאחזים במצודה • כדגים גדולים שנאחזים במצודה גרושה ומלוזה ומירשו רבותינו היא חכה שאינה אלא במין חמט
 ודג גדול כלד כה : בהם יוקשים בני האדם • כחכסיל קטן וחלש כמו המורה הרעה והפח כפסלים בני אדם כעת פחות רעתם כשכל
 פתס ליפול הרעה עליהם פתאום כמוה רעה מלאו ו"שה כלעו : כהם • כמותם : (טו) ואדם לא זכר • לאלה מוסב לכלום :
 (טז) ואמתה אני • כראותי כן טובה פתחה טנהורה ורבי חכמתו של זה כוזה לכלום ועכשיו כולם נמלטו על ידו • ומ"ה עיר קטנה :
 זה הגוף : ואנשים בה מעט • אלו חכמינו של אדם : מלך גדול • זה יצר הרע שגויס בו : איש מסבן • זה יצר טוב :
 (יז) בנחת בשמעם • מקובלים הם לנרות : מזעקת מושל ככפלים • עלכיהעכ"ו • משה נפטר זה כמה שנים ועציון
 בעיריותיו מקובלים על ישראל ומה מלכי העב"ס נודדים גורית על ישראל ואין דכריהם מתקיימן : (יח) טובה חכמה מכלי קרב :
 תחמתה של קרח שח' (שמואל ב כ) ותכל האזה אל העם כחכמתה יעודה להם יותר מכלי קרב שהיה כידם להלחם עם יואב : וחוטא
 אחר יאבד טובה הרבה • אלוהי שהנה לשבעה כברי היו כולם אכזרים על ידו • ד"ה וחוטא אחד יאבד טובה הרבה : הרי שהוישראל
 מתנה גדיקים ומחלף ד' צעיס וכל אחד וחטא ונשאן וזרכים נמלא סהכריע את כולם לחובה : (א) זבוּבֵי מוֹת יִבְאִישׁ יָבִיעַ וְגוֹמַר :
 כגון כימיה התורף שלן חוככין בש והס קרובים לנות גס אלס כל לתוך שמן רווק ומתערב ככסטים הוא נוכח ושוהוא מעלה קף שקורין
 יא שק"ה חל בלעו ונראו כבין חכעכויעות נוא עשעשו על יביע הרי דכר קל שהפסיד דכר חסוכ כן יקר מחכמה ומכבוד הסכלות מעט שהרי
 יכריע את כולם הרי שהיה אלס שקול חמלה עבירות וחמלה זכות וכל זכר עבירה אחת וכריעתו לכך מוכה נחמלת סכלות זה שהיה
 דכר חובע יקר וסוקל וככד ותר עכל הסכונה והכבוד שהיה בו שהרי הכריע את כולם : יקר • לשון כוכד הוא ככד ושקול יותר מן
 אהכמה וככד סכו • ית"ה מושלים יצר הרע לזבוּבֵי מוֹת • יבאיש יביע • שס טוב שהיה ערב משמן רווק :
 (ב) לב חכם לימנו • חכמתו מוונמת לצטותו אל דרך המיומנת לטובתו : ולכ כסול לשמאלו לעקמו מן
 עדין המיומנת שהיא תפארת ונחה לו : (ג) ואמר לכל סכר־הוּא • כהלכינו וכדכינו הכל מכירין שהוא שוטם :
 (ד) אם רוח המושל • מושל העולם תעלה עליו לדקדק וחרוק כמדת הדן : מקובן אל תגה • מודתן הטובה אל תכח לומר לו
 ימה יציל נקתי לי : בני מרפא • דקדוקי הדן כסורון הסבין עליו מרפא הוא לעבותתך וגיח לך מטחים הגדולים : (ה) כשוגר שיוצא
 יביל פני השלוט ידומה הוא לשלטו שהו"ה דבר שגבה מפיו שוגר וחי' חסר לחזור כן יומר הקב"ה ואין להשיב : (ו) נתן הסכל במרומים
 ורבבים • יוה"ה הרעה שהיא כמטה שיואל עלפיה השליט שיתן השטות והרשיע החרוני רוכה סגובהם הקב"ה את הסמלים ואת הרשעים
 של : ראה ברות הקדש שסם עתקים לעצמו וד' ביכולו גלאס אותותם אותות : ועשירים בשפל ישבו • ישראל סכל הגדולה והסכוד שהיה
 ילסס פסדו בימיו עתידים ליטכ בשפל שחמור (אזכבה) יסכולאין ידמו : (ז) ראיתי עבדים על סוסים • כסדים הם סחמור כהם
 (ישעיה ב) זה העם לא היו יתעלו לכהיות על סוסים מוליכס את שווי ישראל סוסים כקולרין : הולכים כעבדים על הארץ למען קרונן
 ובלב שרשם : (ח) וחרה גוממן • שות : בו שפול • פעמים שהוא גופל בו בלומר יתן מורע רעה וסופולטוב עליו כסון סכלה
 ערע

קהלת

ופרץ נדר ישכנו נחש: ט מסיב אנבים
 יעצב בהם בוקע עצים יסכנו בם: י אס-
 קתה הברזל והוא לא פנים קלקל והילים
 יגבר ויתרון הכשיר הקמה: יא אס-ישך
 הנחיש בלוא להש ואין יתרון לבגל הלשון:
 יב דברי פי-הקס חן ושפתות כסיל הבלענו:
 יג תחלת דברי-פיהו סכלות ואחרית פיהו
 הוללות רעה: יד והסכל ירבה דברים לא-
 ידע האדם מה-שיהיה ואשר יהיה מאחריו
 מי יגיד לו: טו עמל הכסילים תגיענו

הכנסים

רשי

ורענשל כבודכר ע' כלי כית התקדש מנאחר (דניאל ה) ועלנו טיח התרווחת: ופורץ גדר: סיוג של מחסום לעבור על
 דבריהם: ישכנו נחש: מיתת בידים מודים ולמי שדבר כלשון פריצת גדר הזכיר בתפלותיו לשון טפיכת נחש שהוא דר בחוריותו כתיב
 בתים פרונים: (ט) מסיב אנבים יעצב בהם: מסיב אנבים מיוחלכסם כהרים מתיגע בהם: יעצב: לשון גיעה כמו
 (בראשית ג) כענכין תחלנה כלומר כל חדש לפי מלאכתו ולכוננו חף עושה רעה לפי רעיותו יקור: יסכנו בם: יתחמס בם כמו
 (מלכים אא) ותהי לו סוכנת חף העוסק בתורה ובמנוות סופו ליהנות מהם: (ו) אס קתה הברזל: חריות לורים שקיבו
 פיהם ותדושי: והוא לא פנים קלקל: וליגס לטשים ומרוטים (יהוקאל כא) למען היות להם סרק: חש"כ ותייליס יגבר
 ונמר הוא כחל"ע את נבואי החיילים ללגח: ויהררו הכשיר הכמה: ומלית כשרון ישעוד לתכמה יותר מן הברזל חס תלמיד חכם
 יוסחירם מניו כרעג ואת הרוח והסכן בן העשיריה הרבה חיילים מתגברים על ידו תל תמה על "ווייליס כי הרבה ו"ן טופסין כן כלשון
 עברית כמו (תהלים ג) חס רחית נכח ות"ן עמו (שמות טו) עיו ושרת יחיה לי לישועה והרבה מפורשים כזה: (יא) אס ישך
 הנחש: את חיס: כלא לחש: תחמס מלח לחשו הכשר מלחיסך: ואין יתרון: לתכר הרשע שגיה רגיל ללגח ולכל לחש כן חס
 בני עירך נפשים בליסורין חמט שאין חכס דורש להם ומלודם את סוקו הורה חין יתרון לו כשתיקותו ולא יסתכר: (יב) דברי פי-הקס
 חן: על שוויניהם וכעושים לו וטוב לו סויעג גדולה עליהם: וישפתות כסיל הבלענו: זה המסית את חסירו ומדך טובה כגון כלעם
 ספרן גדרו של חומות שגדרו עמון מן הצריות מדור הטובל וחילן והוא יען להם להיות ממקדין נשותיהם לונת: (יג) תחלת דברי
 פיהו סכלות: כשחמה לו הקב"ה (במדבר כב) מי חכמים החלה עיך היה לו להסיף את היודע והוא חסר כלק כן כבוד מלך מוחס מלח
 עלי כלומר חס כענין חס כחשום חייבי עיניו ונכריהם: ואחרית דבריה הוללורה: סיגויה ועיבוב לכה חש"כ וית חולת:
 (יד) והסכל ירבה דברים: מהיה מת"ח נעמו טיה וקבד"ת עליו: כירא ידע האדם מה שיהיה: לו לחחר ויון סהרי
 אלך ליטול סכרו במידן ולא ידע סיכול כחרכ: ולפי פשוטו הסכל ירבה דב"ס נזיר ויומר מחר חצנה כן כלפניו וחימי ידע מה יהיה מחר:
 ואשר יהיה מאחריו מויגיד לו: כלועי לא סוף דבר שחינו יודע מה יהיה לחחר ויון חלף הכוה עכשו מחחריו שלא כנגד עיניו חלף
 מחחרו ירפנו מרחוק כיון הוא טיה מויגיד לו: (טו) עכל הכסילים היגיענו: כסילות גרים להם עמל הוינגן חסר לח למדן
 דרכי משהות העיר ומתיגע ליכנס דרך פתאים וכניי הייגם כטביעות רגליו כיון כלועי עולות של עוזני התורה גורם להם יגיעת עמל
 בגיהנם: אשר לא ידע ללכת אל גתיב חמת לפי עמו העבורה לפי מלח ליד תורה חס (ההלים קיט) נר לי גמי דכרן: (טז) אילך
 ארץ שמילך: כחון שמילך ודיויך ויתנתיגם כנעיות: (יז) בנבורה ולא בשהו: טוטין כנבורת הכחמה והכניכ וכלה כעית
 יין: (יח) בעצלותים ימך הטקרה: כשחלם מתעלל ומינו חתמן פינה קטנה שחקרת הכי: יכך המקרה: ושלל כנין
 המקרה חני הכית והחמק עליו: ידלוק: יטפטף לך נפחוס כלמר כס"ג חל יתעולס כעורה חס נתקס וביי גחון עמוס חרב ויך:
 (יט) לשחוק עושים לחם: למדות סוויחיתעיה ומלכיס עושים עדה וסחס סעידה גדולה חרונה לחס כמודדת חמר
 (דניאל ה) כלשנר מלכס עכס נחס רכ: ויון: טסקין כס נודה חסר יחס חמים: והכסף ענה את הכל: חס חין כסף חין סעודה
 לפיכך לח יתעל חס מן המלאכה כדו עיה לו טה להוויח: (כ) גם כמדען מלך: חש"כ כחמחזותין בלח דכור: גם חטילו מלך
 חל"קלל לא תרגו לפלוט של אולם: ל"ח פחשמוי מלך ס יודע: עירף השקמים: נשיה הכחמה כד ססיה לטיף על השמים:
 ובער גפים: מלאך המלוכה חוץ כניינו שחמור (ההלים צא) כי מלכס ויגה לך וסבי עמנו העושים והשמים יע לך ללגח וכל
 כריה

הכניפים ויגיד דבר : יא א שלח לחמך
 על פני המים כירוב הימים תמצאנו :
 ב תן חלק לשבעה וגם לשמונה בי לא
 הדע מה יהיה רעה על הארץ : ג אם
 ימלאו העבים נשם על הארץ יריקו ואם
 יפול עץ בדרום ואם בצפון מקום שיפור
 היגן שם יהוה : ד שמר רוח לא ירע
 וראה בעבים לא יקצור : ה כאשר אינך
 יודע מה הדרך הרוח כעצמים בבטן המלאה

ככה לא תדע את מעשה האלהים אשר
 יעשה את הכל : ו בבקר ובע את ארבע
 ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע אי זה
 יכשר הנה או זה ואם שניהם באחד
 טובים : ז נמתוק האור וטוב לעינים לראות
 את השמש : ח כי אם שנים הרבה יהיה
 האדם בכלם ישמה ויזכר את ימי החשך
 כי הרבה יהיו כל שבת הכל : ט שמח
 בחור בילדותך ויטיב לבך בימי בחורותיך

רשי

ותלך

כריה שחא יש שמועין ויגידו לאחרים : (א) שלח לחמך על פני המים . עשה טובה ומסד לאדם שיאמר לך לכן עליו אל תראנו
 עוד כאדם שמשליך מונותיו על פני המים : כי ברוב הימים המצאנו . עוד ימים באים ותקבל תשלומך ראה מה לאמר ביתרו
 (שמות ב) קראן לו ויאכל לחם וכבוד שהוא מזר ולא יראנו עוד מה היה סופו נעשה חותנו ומלך על ישראל והכניסו תחת כנפי השכינה
 וזכו כניזוכי בניו ליטב בלשכת הגזית : (ב) תן חלק לשבעה וגם לשמונה . חלקת נולמתך ומשלך לשבעה זריכי מסד חלק
 עוד לשמונה שיכולו אחרים ואל תאמר די : כי לא הדע מה יהיה רעה . שחא עוד ימים באים ותלך לכולם או תלך על הכלקה נך
 הרעה ואם לא עכשיו חיותי . ורבותינו אנורותן חלק ונומר אלו שבעה ימי בראשית תן אחד מהן חלק ליוצרך לנחם בשבת . וגם לשמונה חלק
 שמת ימי המילה . ד"א תן חלק לשבעה קרבנות למור של שבעת ימי פסח . גם לשמונה : של שמונת ימי החג : כי לא הדע מה יהיה רעה .
 אם יתרחבה בית ולא תקריבו עוד ויועילו הקרבנות הראשונות לכטל הנזרה רעה . ד"א כי לא תדע מה יהיה לא ידעת מה נגזר על הגשמים פתח
 ויועילו הקרבנות ויכטל גזרות רעות : (ג) אם ימלאו העבים נשם . אם ראית עבים מלאים נשם ידעת שסופם יריקו נשמיים על
 הארץ במקום שהטובה מונחת וניכרת שם סופה לנח חף כן דע שחם יפול עץ וגו' אם ישמון אדם חכם ולדיק בעיר או במדינת מקום שיסכן שם
 יכין כראין ומשמו אחריותו ותכונותיו ומדות תרומיותיו ותשלום טובה ליוצרי המקום על מנהג הטוב שהדריכם בדרך ישרה : יפול .
 יסכון כמו (בראשית כה) על פני כל אחיו נפל : עץ . ת"ח שנתן בוכותו כעך המסך על הארץ : (ד) שומר רוח . עומתן
 ומנפם עד כל הרוח : לא ירע . פעמים עומתן ואיכותה : ורואה בעבים . נותן עיניו בעבים וכשרואה אותם קודרים ירא לקצור חפצי
 הנשמים ולעולם לא יקצור לפי שירא תמיד : (ה) כאשר אינך יודע . כעצמים בבטן המלאה . דברים הנסגרים והנעלמים
 כבטן שהיא מלאה ואף על פי שכוללת לחון : כאשר אינך יודע הרי זה מקרא עסור נדרש וסופו לראשו כאשר אינך יודע דרך הרוח כלומר
 ידיעות שתי חלושות לא זוגליות לך ולא זוגליות לך פעמים אתה סבור להכיר בעבים שיבא הרוח ואינו . בא כאן כי עובר והולך לו אל ארץ
 אחרת והרי לשון זה כמו (בראשית יג) כנה' כארץ עברים (ישעיה כד) כשפחה כגבירתה (שם כד) כקובה סוחר ופעמים שהוא
 נוסה מוקדם למאחר ופעמים שהוא נוסה מאחר למוקדם חף כאן למד ידיעת הרוח מודיעת הבטן כלומר איך לך לשמור את הרוח לראות
 בעבים : (הגהה) ענין זה הוא מסורס בדברי רש"י ומתוסף ולריכס להגיה כפי אשר הוא בספרים הנודוויקים ולא יוכף שכל וכך היא
 הנוסחא האמתית . כאשר אינך יודע . הרי זה מקרא עסור נדרש וסופו לראשו כאשר אינך יודע ענינים כבטן המלאה דברים
 הנסגרים והנעלמים כבטן המלאה ואי"פ שכוללת לחון אינך יודע מה כבטנה כך אינך יודע דרך הרוח כלומר ידיעות שתי חלושות וכו' מספר
 ספתי חכמים : כעצמים . אינך לוסורס כלבו כמו עולם עיניו : כבה לא הדע וגו' . חף גזירותיו של מקום לענין עניות ועשירות כך
 עלומות הם נותן ולא תמנע מן החסד לאלה שחא אחר וינכקי ואעני לא אעסוק בעורה ואתכטל מנולאכתו ואעני לא אשא אשה ויהיה לי בנים
 וחלטרך להוציא עליהם : (ו) בבקר ורע את ארבע וגו' . אם למדת תורה בילדותך למוד תורה בזקנותך אם היו לך תלמידים בילדותך
 יהיו לך תלמידים בזקנותך נשאת אשה בת בנים בילדותך תשא אשה בת בנים בזקנותך עשית נדקה בילדותך עשה נדקה
 בזקנותך : כי אינך יודע יא זה יכשר . אם תלמידים ובנים שביילדותך יתקיימו לך או שחא לא יתקיימו אל שבזקנותך .
 מיניו כרבי יקרא שהיו לו עשרים וארבעה אלף תלמידים מנבת ועד אנטפרום וכולן מתו מפסח ועד עצרת זכא אלל רבותינו שסדרו ונשאה
 להם . ולענין הבנים מנינו באבנן שלשים בנות שלח חוזה ושלשים בנות הכיא' להניו וכלם מתו בחייו ובזקנותו הוליד את עובד ונקיים לו :
 (ז) ומתוק האור . מתוק הוא אורה של תורה : וטוב לעינים לראות את השמש . ואשר יש תלמידים שעיניהם רואים הלכה
 מלובנת ויחזרת על כוריה כך נדרש באגדת תילים : (ח) בכלם ישמה . כי הרבה יהיו . באלותו הימים יותר מימי החיים : כל שבת . עליו יהיה הכל וחזק
 שיכל מהם ואם ימי מיתת עולם הם ימי הרשעים : כי הרבה יהיו . כל שבת בחור בילדותך . (ט) שמח בחור בילדותך . כאדם שאומר לעבדו ולכנו חטא חטא כי פעם
 יש הכל שקוף לשון פורענות ונרות כמו כי בהכל בא וכחשך ילך : (ט) שמח בחור בילדותך . כאדם שאומר לעבדו ולכנו חטא חטא כי פעם

קהלת י"א יב

והלך בדרך לבך ובמראי עיניך ודע כי על-
כל אלה יביאך האלהים במישפט : י והסר
כעם מלכך והעבר רעה מבשרך כי תלדות
והשחרות הכל : יב א וזכר ארת-
בוראיד בימי בקרותיך עד אשר לא יבאו
ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר איך-
לי בהם הפץ : ב עד אשר לא תחשך
השמש והאור והירח והכוכבים וישבו העינים
אחר הנשם : ג ביום שיעזו שמרי הבית

והתענתו אנשי החיל וקטלו המהנורא כי
מצמו והשכו הראות בארבות : ד וסגרו
דלתים בשוק בשפל קול המהנה ויקים לקול
הצפור וישחו כל-בנות השיר : ה גס-
מנבה יראו ותחתמים בדרך וינאץ השקר
ויסתכל החלב ותפר האביונה כי הלך האדם
אל-בית עלמו וסבבו בשוק הסופדים :
ו עד אשר לא ירחק חבל הכסף ותרין
גלת הנהב ותשברו כד על-המכוע ונרץ

הגלגל

רש"י

אחת תלוקה על הכל אף כאן החכם אחר שחזר בלדותך וס' דרכי לבך וכטוח תהי' כי על כל א' יבואך האומט בחשפט : (י) והסר כעם
דברים המכעיסים את החקים : והעבר רעה : יזר הרע : מבשרך : סיחיס לך לכסור : והשחרות : בערות שראש חרס שחור בימי
עלומי : (א) וזכור את בוראך : תיין תינין עקביא כן מללאל חיונה הסתכל כמלטה דכרס וכו' ומתקרא זה דרש וזכור את בוראך שתמן
דן ותזכור למינו : וזכור את כורך קברך וקום עפר רעה ותולעה : וזכור בלחך חרס שכבעת מתקורה היא טפה סרוחה של זרע ושל
לזון : ימי הרעה : ימי הוקסה והחלשות : (ב) עד אשר לא תחשך השמש : אשר נרבותיו וזכותה שכיף מאירה ומתנפת פלדס
כחור וכשווקת היא מעלת חקטיין ואין יולצבת : והאור : זה החוטם שהוא תואר קלסתר פנים : והירח : זו נמטה שטאירה לאדם שתיין
שניטלה בימנו חילון מאור העינים : והכוכבים : חלו הלסטות רוחני דלתי שקורין טו' לים של לחים שזכרסוס : ושבו העינים אחר
הנשם : תכוא כשיית המאור אחר דועת הכוכבים חרות שזכרסיליו : (ג) שיוועו : ידתינו : שוברי הבית : חלו הלעות
והכס'ים המוניים על כל חלל הנוף : והתעווו : יחוס עוות שקורין קראל"ף וס' עוותו חקרוס"דונט כלעו : אנשי החיל : חלו
הזיקים שנסען כל הנוף עליהם : ובטרו הטוהנור : חלו המינים : כי מצטו : לעת וקסה דוב סיניו נוסרות : דהרואור
בארבות : חלו העינים : (ד) וסגרו דלתים : חלו נקסיו : בשפל קול השנהג : קול רימים הטוחנים חלכל שסמניו והוא
הקורקן והמסס : ויקום לקול הצפור : חלפילו קיל למר ומערתו עטניו עשהוקין : וישחו כד' בנות הרשור : כל קולות
שלכלי המיד דמות עליו כשיחם ולמי פשוטו משמינו יטחו כחוי סכלו כל פרים ושרות יחו סכלים שעיניו וכן כרולי הנלעדי אשר לרוד
(שמואל ב' יט) חס אשע עזר בקול פרים ושדות : (ה) גבה מנבורה ייראו : מנהשזיות ותלוליות כסרחובות הוא דואג ללפת
לשוקן וכאלהם : ותהתתים בדרך : אימות ותתות הרבה בדרים יפלו : התתתום : לשון כטול הוא כתיבה כמו גלגלים קקקום
זוללים : ונאץ השקר : לשון (שירג) חלו המוניים שהרי חל"ף לח נקראת בהאמר רבותינו וקלסוסת הנק"ח כלעו שגסס
הרף תקוע בהוככותו כשרו כחוס והעלס כולט כמו כן חלופן שהוא כולט : השקר : חילן של שקדים כלומר שתקמן חוקנה עליו כשקדזה
כחיתר לשון לפני כל חילונות : וסתבל החלב : חלו העגובות שסחי עגובותיו דמות עליו כסוכלעשא ככד : ויסתבל : חיס"ר
שורסי"מן כלעו : והסר האביונה : חלדת חלות נשים שחינוקן לנשים לתשמיש : חיונה תלוח כמו (דבריא) ולא חכיתם (תהלים
ק"ט) תלסתי ליזועתך : (ו) עד אשר לא ירחק חבל הכסף : זה חוט השדרה שהוא לכן ככסף וכמוותו חסר מוחו ומתרוקן יוכס
ויחתקס כחון החליות ונעשת כפלאית : ירתק לשון רתוקות כסף : ותרין גולת הזהב : זה החוטם שזיתת חקלפת מים ונוכעת כחצין
כמו גולות עליות : ותרין לשון ריזנה : והשבר כד על המכוע : זה הכרס שהיא עסה ונקעת כמותו : ונרוץ הגלגל אל הבור :
יתרוץ גלגל העין כעוך נומא ולפי שטמו גלגל גדולין כהס'ים מן הבור כן נדרס כל הענין כיומכט שבת : וזוהרס קיומתו מותרו כנגד כל
ישראל וזכור את כוראך בימי בחורותיך כעוד שזכורות סכסס קיומת : כעוד שזכרונס קיומת שזאתר כה (ישעיה' ט) וכחר אותו וכל
סכטו ישראל לילכתו : כעוד שללויס קיומת שזאתר כו (דברים יא) כי שזכרתי' אליהן וכל סכטיך : כעוד שזלכות בית דוד קיומת שז'
(תהלים ע"ח) וכחר כדוד עליו : כעוד שזיושלס קיומת שזאתר כה (מלכים א') העיר אשר כזרתיה כה : כעוד שזית כזרתיה
קיומת שזאתר כה (ד"ה טו) עת כזרתיה וסדסתי כזרתיה : כעוד שזלס קיומת שזאתר (דברים יד) וכן כזרתיה : עד אשר
לא יבוא יזמיהרעה : חלופיה הנולד : עד שלא החשך השמש : וזמלכות בית דוד שזאתר (תהלים פ"ט) וכסאו כזאס כנדי :
והאור : זותורה שזאתר (משלין) כיני פמה וזורה חלוח : והירח : ווסהדרין דתן סנהדרין סיפה כחצי גורן עגולה :

והכוכבים

הנל
הא
אש
הק
עוד
והכוכבים
מולתם
כסוכה
ר' חנני
ומשנת
חלנתן
חילן
סנה כר
השיר
כרלעו
על חס
ר' חל
מטיכד
כיסית
ולמיו
הדס ח
קדוה
העיר ל
למות ל
אשר ל
כד על
סהלס
העפר
כיוולת
חכב
חויס
לכוין
סגוס
כדחבו
מסו
לחצו
חזר כ
סחבת
עלמך

הַחֲלֹמֵי אֱלֹהֵי-חֲבוּרָה : ז וְיִשָּׁב הַיְקַפְר עַל-
הָאָרֶץ בְּשֵׁהֵיגָה וְהַנְּרוֹם תִּשְׁוֶב אֶרֶץ-הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר נָתַנָּה : ח הַבָּל הַבָּלִים אָמַר הַקְּוֹהֶלֶת
הַבָּל הַבָּל : ט וַיִּתֵּר שְׁהֵיגָה קְהֵלֶת חֲכָם
עוֹד לַפּוֹד־דַּעַת אֶת-הַגָּם וְאֵן וְחִמְרֵת חָמֶן

מְשַׁלִּים הִרְבָּה : י בְּקִשׁ קְהֵלֶת לִמְצָא
דְּבַר־הַפֶּן וּבִרְזוּב יִשְׂר דְּבַרֵי אֵמֶת :
י א דְּבַרֵי חֲכָמִים בְּהִרְבָּנוּת וּכְמִשְׁמְרוֹת
נְאוּשִׁים בְּעַלְזֵי אֶסְפּוֹת נָתַנּוּ מוֹרְעָה אֶחָד :
יב וַיִּתֵּר מִתְמָה בְּנֵי הַזָּהָר עֲשׂוֹת סְפָרִים

הרבה

רשי

והכוכבים - אלו הכוכבים שאלה (דנאלים) ויוצקו הכוכבים מוכוכים : וישבו העמים אחר הגשם - לראות אחר צדקה אתה
מוצא בכל הכוכבים הקטנים את כוכב עליהם ידעו לא באו עליהם אלא לאחר חורבן הבית : ביום שיזועו שומרי הבית - אלו משמרות
כוכב ולויה : והחצוה ואנשי החיל - אלו הכוכבים שהם נכבדים כח אהרן : אלא כח כהן כל"כ אלק לויים הניף אהרן ביום אחד אחר
ר' חנניאל המורחב הז' דבר קל הולוהתן וורקה יותר מאלים אמה : ובשלו הטוהנות - אלו המושבות הגדולות משנת ר' עקיבא
ומסת ר' טיילא ומסת בר קפרא : והשכו הראות - שישתכח הנזרחתן אלכ : וסוגרו דלתים בשוק - כגון דלתי כמותא כן
אלנתן מהו פתוחין לרווחה : בשפל קול הטוהנה - ע"ש פלא כמעטן כמורה אמר ר' שמאלל כמשלוייה לטחית הרמים טב ריחים
חינו בטילות לא ביום ולא כלילה חף כלן (יהושע) והנית כו יווס וילנה : ויקום לקול הצפור - והכוכב דנר הרשע אמר ר' לוי"ל
מה היתה כת קול יוליה ומיילנת כפלטין של כוכב דנר עכא כמא ולא אחריכ כיתה דמדך דבני מרח לא שמעין ליה : וישחור כל בעור
השיר - (ישעיה כד) כזר לא ישנו יין : גם מגבורה ייראו - מנכזה של עולם יתיירא וידאג לכוין יעשהו כאשר עשה
כראשונים : והתהתי בדרך - מעין כתיבא לזכות ודומים הם ילתי בדרך שלך כגון שאלמר (ירמיה כב) כי עוד מלך ככל
על אס הדך לקסס קסס קלקל כחניס של כתרפס : ונצאן השקרא - תמנה כמאת ירויה שאלמר (ירמיה א) מקל שקד חגי רואה אחר
ר' אליעזר הקליר כזה משעה שהוא ענין דנר עיריתו כל"הים קדו"ו כמזנו עד"ט' ש"ס כל"הים : והסתכל החנב - והלכו של
מכדנר (דנאל ג) רזיה אחינן עינין פתייה אחינן עית ואס חין עזבייס שאינו וכלל גמורות חזרת חוקניה כבקעת זרח אחר רב
כתי מעידין אותו ויפיל מעידין אותו ונפול עד שזכיוו כל זכס זכ רשלים ופסקו דיווס על רגליו לקיים מה שאלמר (ירמיה א) והכס לנה
ולחסי ייה : ונתפר האמונה - וזכות אבות תוספת צנות אבות שלס וייה חכוכה מלפן אס : כי הולך האדם - ישראל שקראו לן חרס
תוס אס : אל בירת עורלמו - עככל כול לבכל חזר תרח חבי אחריס מעבר הכנר היה : וסכבו בשוק הסודרים - גלות יכניה
קדמה לגלות נדקו"ח שנה כשכלה כוכב דנר חג גלות נדקו"ח כולרין החיולין גלות זכניה לקרחת כוכב דנר על כרחן עס שאר כני
שער לקלמו אהא גמור ונלתי אהו רוחין את השכונים ושלחן אותם חיש על קרוביה כעשהו והזמנין אותן (ירמיה כ) אחר
לנות לנות ואר לשי לשי ואת לא חרס לחרס כדכוין מקלסין ביהם חרת וכיה חרת משקין ומשפחין הספר על אחיהם ועל כניהם : עד
אשר לא רחוק חפל הכסף - וז' שללתי יחסיין : והרוץ גלות הוהב - אלו דברי תורה שאלמר (תהלים יט) הנמדדים מוחס והשבר
כדעל המכוע - כיו של כירק קנדיה על חכוכו כלירקו ששניהו גלו לבכל ופסקו מלימוד כענין הדרך - תמלה גלו למתים
הגלס יחסיין קרתיים חרס כוכב דנר את יזכירס בגלס לבכל : ונרוץ הנדל אל הכור - וסכל שהיא אוטו של עליה : (ז) וישב
העפר וגו' - מסכל כול לבכל חזו : והרוח השוב - זרות הקדש כתיין סמטלקה רוח הקדש גלו : (ח) הכל הכלים - חזרוה
כיולס : אמר קהלת - מי שזקנתה חכמה - הכל הכלים - כלמה סמטלקה ששתימי כחזית : (ט) ויתר שהיה קהלת
חכם - ויתר ממה שכתב בספר זה היה קהלת חסם : ואן - עשה חויה לתורה כקופליו סאן לה חויה לאח כהכד ועשה לה
חויה סתיקן צריכין לסיג סזירית טכ ותיקן טילת דים סייג לטורה עור על סזנות סייג לעיריות : (י) בקש קהלת - כגון
לכוננו על הדבר וחזרו : דברי הפן - הלכה לטוה חסיני : וכהוב וישר - זה תורה שסכת כוכב דנר חויה : (יא) דברי חכמים -
ס גמ סייג לתורה גמורות להרתיק את האדם מן העשרה כגון חכמת קדש ער סזרו וסס חזרו עד תנות זקריית סמע דעריית כיוון :
כדכוננות - מה דרכן סמיון את הריה ללמדיהן דביריס סוכינים את האדם לדיכויים : וכמשמרות נשיעים - מה
חסינות קבוע חף דבריהם קבועים ומה טעיה פרה יריבה חף וכריהם פייס ורביס ליליח כס טעיס : בעלי אסופות - סמטיים זס
לה זנילגילת חסופ ונקס גדו"ש בלתי זכו פירו דונסו לסיס : בהנו מרועה אחד - כל דכוייס דברי חלויס חייס הוא חסיין וזניה
אחר תנות מאשי הנמרה : וכמשמרות - ככוכב"ן והתורה כנשריס חרס נה ספריס וכוכן משפחו כהונלויה : (יב) ויתר
מהמת בני הזהר - ויתר חויה דבויילת דרייס ככוכיכס ספרייס סוכיכיס למעלה : בני הזהר - לשחר דברי חכמים זלס
תאור חס יס כסס לוך ליה לא כתיב : עשיות ספרייס הרבה אין קץ - חס סלנו לכונול סמפסו : ולהג הרבה ציעה בשד - ולס
לעית

קהלת יב

הַרְבֵּה אֵין קִין וְלֹהֵג הַרְבֵּה יוֹעֵת בְּשֵׁר : בְּמִשְׁפַּט עַד קְדֵי-נִיעָה אֲס־טוֹב
יג סוֹף דְּבַר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת-הָאֱלֹהִים יִרְאֶה וְאֶת-מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי-זֶה כָּל-הָאָדָם :
יד בִּי אֶת-כָּל-מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים יִבְנֶה :
מִצְוֹתָיו שְׁמוֹר כִּי זֶה כָּל הָאָדָם :
וְאֲס־רַע :
סִימָן ית"קק

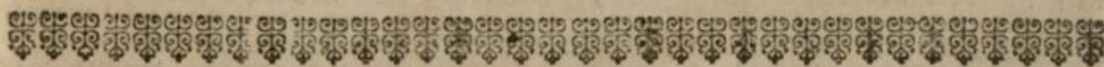
סכום פסוקי דספר קהלת מאתיים ועשרים ושנים - וסימנו מה שהיה כבר נקרא שמו * וגם
הציו מה שהיה כבר ופרקיו הם שנים עשר כי זה כל האדם :

רש"י

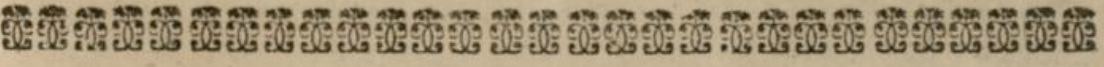
כא לתת לב לגירסא חבילות יותר ממה שאין הלכ חשיב יגיעה היא לכרויות שאין להשיג ואל יאמר הואיל ולא אכיל לבמור אכולאכה למה אתחיל
אך : (יג) סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא עה שתוכל געה ולכך לשמים : ואת מצותיו שמור
כי זה כל האדם : כי לדבר הזה נברא כל האדם : (יד) כי את כל מעשה אלה
אלהם גושה - יבוא האלהים במשפט - ולכך נקוד מעשה פתח והטעם
למעלה לפי שאינו דבוק לטע : על כל געלם - אפילו
על השונג : אם שוב ואם רע - אפילו
כסלל מונוה כגון מתן נדק לעני
במרהס"א : ס"ף
דבר הכל נשמע
את האלהים
יראנו :

גשלת פירוש רש"י מספר קהלת

בשם ה' אשר לו העוון והממשלת

על ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה זעטצר ודרוקר מאיר בן כהר"ר צבי הירש ז"ל מק"ק דיהרן
פארט - ממשפחת בשוויטין :
ועל ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה זעטצר ודרוקר יצחק יכונה איצק בן כהרר אהרן ועליג ז"ל
מק"ק פ"פ דאדר ממשפחת זק"ש :
ועל ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמנה זעטצר ודרוקר קלמן בן כהרר מאיר יצו מק"ק פ"פ דאדר -
ממשפחת בשוויטין :
ועל ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה זעטצר ודרוקר שמואל בן כהרר משה ז"ל מק"ק פ"פ דאדר :
ממשפחת וירטנהיים :
ועל ידי הפועל העוסק במלאכת הקודש באמונה הדרוקר הב' החתן משה בן מוה"ר ר' ברוך יצ"ו מק"ק פ"פ
דאדר - נבר הרב המפורסם מוה"ר מרדכי טאקליס אב"ר דק"ק ברלין :

ספר החינוך מן ספר אלה הרברים

עח

הקדמה

כתב הר"ם בכו"ל ענין הספר הזה הידוע שהוא משנה התורה יחזור בו משה רבינו ע"ה לצדור הנכנס בארץ רוח מצות התורה הצרכות לישאל ויחזיר אותם עליהן אזרחות מרובות ויפחדים הרבה בעונשים ויפגמו ויסיף בהן ביחוד בקליטן אבל בכל מלת הכהנים לא ידבר ולא יסיף אזרחים שהכהנים זרזים הם - ועוד יסיף בקסר הזה קצת ענות שלא נזכרו כלל כגון היכוס ודין מוציא שם רע ודין גירושין באשה ועדים וזמין וזולתן - ואין ספק כי כולם נאמרו למשה בסיו או כאלו מועד בשנה הראשונה כי בערבות מוחס לא כתחדשלו אלא דברי הכרית כאשר כתבם בו - ועל כן לא נאמר בספר הזה ידבר ה' אל משה לחזק לו את בני ישראל - או דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם חזרה פלוגת ע"כ - מה שלא הזכירו אלו המצוות בספרים הראשונים כמו שאר המצוות אל תתנו בדבר אחר אמרם ו"ל כחמה מקומות אין מוקדם ומאוחר בתורה - ושורש ענין זה לפי הדומה כי התורה תכלול כל החכמות מלבד פשט ענייניה המתקנים ויסודות מצותיה המקוים ואפשר כי מפנין צריך להיות פרשיותיה וחותמותיה במקום שכן זהכל מכון ימלת ארון המקום ב"ה זה טעם מקום :

פרשת אלה הרברים

ב' מצות לא תעשה

אמר שמענו ב"ד גדול אוראש גלות שלא יעמוד דין לשפט את העם שלא למד חכמת התורה וזכואו משפטיה הישרי והלדיקי ואמי היו בו כמה מדות נכבדות אחר שאינו יודע וכפי בחכמת התורה אין ראוי למנותו דין ועל זה נאמר לא תכירו פנים במישפ - וכן פירשו ו"ל לא תכירו פנים במשפט זה המצווה להטות הדיינים כלומר שאליו באה אזרחו - ואמרנו ו"ל שאל תאמר איש פלוני כזה או גבור או עשיר או שידע בכל לשון או שיכיר דין לכך נאמר לא תכירו פנים וגו' - לפי שנתמלא נוכח את המייס ומחייב את הזכאי ולא מפני שהוא רע אלא מפני שאינו יודע - שורש מנוס וזכילה הוא לכל - דיניה כגון מה שאמרנו ו"ל ששפט שרין שראוי להיות הדין יודע דמי התורה כמון מדין להיות בעל עדות ואדם כפר כדי שלא יאמר לו הגדון טול קודם מכין עיניך כלומר קשט עיניך ואחר כך קשט האדם - הרי הוא אומר בתורה גבי דיינים אנשים חכמים כלומר יודעי החכמה לרון דין אמת - וידועים לשכטיבם אלו שרות הכריות מזה ומס - אנשי מיל שהם גבורים בעצות ומדקדקים על עצמם וכותבי אמת ירש עד שלא יהיה להם שום גנאי ושום כיבוד ופרקסנות - וככלל אנשי מיל שיהיה להם לב אחיך להטיל עשוק ניד עושה בענין שב' יוקם משה וישיען - וזה משה רבינו ע"ה היה ענין חף כל דין צריך להיות ענין - ויתר פרטיה מכוונים בסנהדרין ובמקומות אחרים כפי צור (ח"מ סי' י"ח) - ונהגת אנהו בכל מקום וככליון ועובר על זה ומיכה דין שאינו חכם מחמת עשרו או טוב מדותיו או יוצא התור איתו או מחמת כבוד קרובו ככל עשהוה ועכש גדול מאד שכל עונש דמי שפר שידן אותו דין מחשדק ידיעותו ולו עליו כי הוא גורם - וככלל מנהגו גם כן לשי הדומה שכל מי שבידו אותו בני הקהל למית עליהם חמונים לשום ענין שישם כל המצוות ול' ענין למית מהם הראויים והטובים על אותו מינו שהקבל כריכים אותו - ולא יגור מפני אים למנות את מי שחיו ראוי - אמרו חכמים על מי שהיא ממונה דין שאינו הגון כלילו הקים חכמה שאמר ולא תקים לך חכמה - ואם הוא מקום שיש בו תלמודי חכמים אמרו שהוא כאלו טע אסדה שאמר ולא טעם לך אסדה כל ען חלל חכמה י' אלהיך - ועוד אמרו שכל המענה דין מחמת עושרו על זה נאמר לא תישק אתי אלהי כסף ואלו זה - ועוד אמרו בענין זה שאמרו שאלם שנתן ממון כדי שיתמנה לדין חסור למחור מפני ומקילין הרבה ככבודו וממרו עליו שהעלית שמתעטף בה תהיה

בעיניך כמרדעת החמור - ודרך החכמים הראשונים שבורחים מלהתענות דיינים אלא במקום אשר אין גדול מהם :

תשו שמענו הדין מלירוח מאיש מלדון דין אמת ואכילו הוא איש מויק עו פנים עב העות אלא ימתק את הדין ולא ישים לבו כלל למה שיקרה עליו מההוק בשביל דינו ועל זה נאמר ור"ל תגורו מפני איש - ולשון ספרי שאל תאמר ירא אני מאיש פלוני שאלו הרגני או יכרונו אחר מבני ביתי - או שאלו ידליק את גדישי או שאלו יקטן את כעו עותי ת"ל לא תגורו מפני איש - שורש מצוה זו השכל מעיד עליו - דיני המנוה מה שאמרנו ו"ל שנים שסאו לפניך בדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע את דבריהם או אפילו משתשמע את דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להם איני נוקק לכם שאלו יתחייב וכמלא רוחך אחר הדין להרגו - אבל משתשמע את דבריהן ותדע להיכן הדין נוטה אין אתה רשאי לומר להם איני מקק לכם שנאמר לא תגורו מפני איש וכן תלמיד היושב לפני רבו וראיה זכות לעני ומוכה לעשיר אינו רשאי להיות שותק שנאמר לא תגורו מפני אים - ונהגת מנהגו בכל מקום וככל וזן בזכרים כי להם המשפט ועובר על זה ואל רעה לרון משידע להיכן הדין נוטה כגון שאמרנו מיראת הגדון עבר על לאו זה ואם הטע הדין גם כן מיראתו עבר על לאו זה מלבד שעבר על לאודלא טעה משפט :

פרשת ואתחנן

יש בה י"ב מצוות - ח' מצות עשה - ז' לא תעשה

תשו שמענו לקבוע מחשבותינו להתאווה מה שביד אחד מאחינו בני ישראל לפי שקביעות המחשבה בתאוה על אותו דבר יהיה טבה לעשות תשובה לקחת אותו ממנו ואף על פי שאין רגונו למחורו או על ידי מקח או חליפין או בחוקה אם לא נוכל בעיניך אחר ועל זה נאמר לא התאוה ביה דעך רגו' - וכתב הר"ם בכו"ל שאין שני הלואין שכן לא תחמוד שנסדר וישמע יתרו ולא תתאוה שבסדר זה לחוץ כפולין בעיניך אחד אבל כן שני ענינים שלא דלת תחיווב ימנענו מלקחת בשום גר בין בדמים בין שלא בדמים מה שקנה וזלמנו אם חילנו חפץ למכור אותו דבר - ולאו זה דלא תתאוה ימנענו אפילו תתאוה בו בתוך לבנו כי אם התאוה יבא להתחנן לו ולכבוד עליו למכורו או להחליטו בכלי אחד עכ"ל - וקף על פי שהאחד מאלו הלואין מוקף את קטנו שנים ימנענו ויהי אזהרה רופף בחילוק

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ואתחנן

החילוק שבניהם - ואל תתמה לומר ואיך יהיה בידו של אדם למנוע
לבו מהתחלות א' אומר כל כלי חמדה שיראה כרשות חסדו והוא מכולס
רוק וריקס ואיך תבוא התורה מניעה כזה שאי אפשר לו לאדם לעמוד
עליו - שזה הדבר אינו כן ולא יאמרו אותו רק הטעמים הרעים
והטחאים בהשמות כי האונס ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו
ותאחזותיו מכל מה שירצה וברשותו וברעתו להרחיק ולקרב חפצו ככל
הדברים כרצונו ולכו מסור בידו אל כל אשר יחפון יטנו - והש"י אשר
לפניו נגלו כל תעלומות חופש כל חדרו בטן רואה כליות ולב אין
אחת קטנה או גדולה טובה או רעה מכל ומחשבות האדם בעליות
ומונולא נספרת מנגד עיניו ישיב נקם לעוברי רצונו בלבבם ונודר
חסד לאלפים לאוהביו במינים לעבודתו ומחשבותם שאין טוב לאדם
כיו המחשבה הטובה והזכה כי היא ראשית כל המישים ופוקן וזהו
לפי דמיון ענין לב טוב ששכחו כמנסת אבות : והראיה
שאלו שני הלוחין שזכרנו חלוקים בענינם ומחשבים לשנים מה שאמרו
במילתא לא תתמוד בית רעך - ולהלן הוא אומר לא תתחזה
לחייב על התאווה בפני עמק ועל החמדה בפני עצמו - ושם באמר
אניך שאם נתאוו סונו לחמוד ת"ל לא תתאוו ולא תחמוד מנין שאם
חמד אדם סונו לגזול ת"ל חמדו שדות וגו' - שורש מנוס זו
ידוע הוא כי הרחקת גזול מנין בני אדם תועלת הכל היא והשכל עד
לאמן בדבר ואין בה אריכות דינים שכל ענינה עובדת בכבוד
(ח"מ סי' ט"ט) - וגוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרי' ובנקבו'
גם כל בני העולם מחוייבין בה לפי שהיא ענין למצות גזל שהיא אחת
מין שבע המצוות שצטוו עליהן כל בני העולם - ואל תטעה בני כזה
החשקן של שבע מצות בני כח הידוע והמוכר במורה כי באמת שאותן
שבע הן כעין כללות אבל יש בהם פרטים הרבה כמו שאלתה מנח
שאיסוד העריות נחשב להם דרך כלל למנוע אחת ויש בה פרטים כגון
איסור אם ואיסור אחות זון האם ואיסור אשת איש ואשת אב וזכור
ובהמה - וכן ענין ג' ז' כולן נחשב להם מצוה אחת ויש בה כמה וכמה
פרטים שהדין הם שנים מה לישראל לענין שהימים בכל מה שד"ל של
ישראל מויתרין עליה - וכמו כן כאשר אחר שהזכירו בענין הגזול
שהזהירו גם כן בכל הרקשותיו - ואין כוונתי לומר שיהיו כמונו
מזוהרים על זה בלאו שהם לא נזהרו בפרטי הלוחין כמו ישראל אבל
כוהו דרך כלל באותן שבעה כחילו תאמר על דרך משל שהזכירם
הכתוב איש איש אל כל שאר דברו לא תקרבו אל פאם זאל האמות וכל
השאר - וכמו כן בע"ז גם כן דרך כלל וכן גזל כחילו כאשר בהם
לא תגזלו אבל תרחקו ממנו בתכלית ובכלל ההרחקה שלא לחמוד
אלא בישראל אין הענין כן שרצה המקום לזכותם והרבה להם מצות
יותר מהם וגם באותן שנצטוו
אזכנו להיות ציווינו עליהן
במצות עשה ולאויך כמדיון וכל זה
וכת וטובה לנפשינו שכל העושה
מצוה אחת קונס לו פרקליט
אחד - ועובר על זה וקובע
מחשבתו להתחזות בזה שיש
לזולתו עובר על לאו זה ואין בו
פולקות לפי שאין בו מעשה אבל
עושה גדול מאד כי הוא סבה
לכמה תקלות כמו שידוע בועשה
אחזק וככות :

הג"ה

מהמחבר

משנה למלך

ואין בו מלקות - כ"ב עין
לעיל סי' ל"ח ולקמן סי'
תר"ד :

ת"ן שנצטוו להאמין כי הש"י הוא הפועל כל המצוות ארון הכל
אחד כלי שום שיתוף שנאמר שבע ישראל ה' אלהינו ה'
אחד - וזה מצות עשה הוא אינה הגדה - אבל פירוש שמוע
כלומר קבל מצוה דבר זה ודעהו והאמן בו כי ה' הוא אלהינו אחד
הוא ובראיה שזו היא מצוה עשה אומר ז"ל תמיד בעדרשים על
מכת ליחד שיוו כדו לקבל עליו מלכות שמים כלומר הסודא
ביחוד והאמונה - שורש מצוה זו ידוע כי זה עיקר אמונת כל
בני העולם והוא העמוד החוק של כל כן דעת סמוך עליו -
בדיוני המצוה מה שאמרו ז"ל שהייב כל אחד מישראל ליהרונ על
מצות ייחוד לפי שכל שאינו מודה ביחודו כ"ה כחילו כופר בעיקר
שאין שלימות הממשלה והודו אלא עם האחדות כגומר נלכ כל חכם
לב יבחן זה - ואם כן הרי מצוה זו מכלל איסור ע"א שאזכנו מצוים
ליהרג עליה בכל מקום ובכל שעה - ויתר פרטים ומפור' במודרשות
ובמקומות במורה ושם נעשים הרבה ממה בני ישראל גדולים
מקטנים שנהרגו על קדושת ייחודו כ"ה וזכר כלם לברכה - וגוהגת
מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה ואינו מאמין
בייחודו כ"ה בטל עשה זה וגם כל שאר מצות התורה כי כולן תלויות
באמונת אלהותו וייחודו ית' וקרא כופר בעיקר ואינו מכלל בני
ישראל אלא מכלל המינים והכדילוי' לרעה - והמאמין בה' וכושח
ביושום - וזאת אחת מן המצוות שאמרו בתחלת הספר שהאדם
חייב בהן בהתמדה כלומר שלא יפסק מיומן מעליו לעולם ואע"פ
דלא קטן :

תיח שנצטוו להאזין במקום ב"ה שנאמר וזהבתי את יי'
אלהיך - וענין המצוה שנחטב וכתבון כפעולותיו
ובפקודיו עד שנשיגו כפי יכלותו ותענג בהשגתו בתכלית העונג
וזאת היא האהבה המתוית - ולשון ספרי לפי שנאמר וזהבתי
אני יודע כי כד אהב אדם המקום ת"ל והיו הדברים האלה אשר
אנכי מצוה היום על לבבך שמתוך כך אתה חביר את עמי שאמר
והיה העולם - כלומר ששם הסתכונות בתורה תמיש האהבה
בכל בהכרח והאזינו ז"ל שאות באהבה תחייב האדם לעורר בני אדם
שאלתו לעבודו כוונתו באהבה - שורש מצוה זו ידוע
שלא יקיים האדם מצוה ששם ב"ה יפסק באהבתו אותו - דיני
במצוה שראוי לו לאדם שישם כל מחשבתו וכל זמנו אחר אהבת
הש"י ויעריך בלבו תמיד כי לו מה שהוא העולם מעושר ונעים ובכבוד
ומנוחה הכל כאין וכאפס ותהו כנגד אהבתו יתברך ויגע תמיד כל
היום בבקשת החכמה למען ישג ידעיה בו סוף דבר יעשה כל יכולתו
להגדיל מחשבות לכוכל ביום באמונתו וייחודו עד שלא יהיה דגע
ביום וכלילה בהקינו שלא יאז אור אהבת אדוניו בכל לבו -
והענין על דרך משל שיהא נוכח באהבת הש"י תמיד טכרון החושק
תכלית החשק כחשוקת שישג להביאה אל ביתו - ויתר פרטים
מבוארים במקומות במורה כפיזור ובמדרשים - וגוהגת בכל
מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות - ועובר על זה וקובע מחשבותיו
בענינים הגשמיים ובהבלי העולם שלא לשם שמים רק להתענג בהם
לכד או להשיג כבוד העולם הוא הכואב להגדיל שמו לח לכוונה להטיב
לטובים ולחוק ידי הישרים בטל עשה זה ועושה גדול וזאת מן המצוות
התמידיות על האדם ומוטלות עליו לעולם :

תיש מצוה עשה ללמוד חכמת התורה וללמדה כלומר כיצד נעשה
המצוה ושמונה מצוה שצטוו האל מומנו ולדעת גם כן
משטי התורה על כיוון האמת ועל כל זה נאמר ושננהם לבניך -
ואמרו

ואמרו ח"ל בניך או תלמידך וכן אתה מולא שהתלמידים קרויים בני
 שכחם ויחזו בני הכתובים . וטעם חמור ושכונם . שיהיו משודרים
 בתוך פיה כשארם שואלך דבר חל תהא מונגס לו . חלף תזמר
 לו מיד . וכפפנה מנה או בתקומות רבים שח' ולמדתם ועשייתם .
 למען ילמדון . ולמדתם אותם את בניכם . שורש
 מנה וידוע כי בלמוד ידע האדם דרכי השי' וזכותו לה ידע ולא
 יבין והשם כהמה . מדיני המנה מה שאמרו ז"ל מחימתי
 מתחיל האכל ללמוד את בני תורה מתיחיל לדבר ולמדו תורה נזה
 לנו מה ומסוק החשון זק"ש שהוא שינוי ישראל . ואחר כך חלמדו ונעט
 מעט ומסוקי התורה עד שיהא בן שש חוכן שבע שמוטיכו חל ולמדו
 תיטקות ורחי לכל בן דעית שיתן לבו שלא להכביד עול הילד בלמוד
 בעודו דרך החיכויים ודך הלכך עד שגדל ויתחוק כח לבו ותוקף
 אכירו וענוותיו יחלחו מוח ויוכל לטובל יגיעת הלימוד ולא יקרבו
 חולי ההתעלפות בסבת היגיעה רבה עליו וחלום אחר התחוק כמו
 וחלודו עיניו להבין לקול מוריו או רחיו וכבר הדבר ומחוייב להביא
 נאחריו כגולה על תורה נח ידעוהו מונטה חפילו בחטו השערה וישקוהו
 תמיד מין רקחה ויחכלוהו מדכסה . וכן מענין המנה מה שאמרו
 ז"ל עד היכן חייבם חל ללמוד את בני תורה . אמר רב יהודה
 אמר שמואל גנון וכולון בן דן . פירושה חל שיהי כדורס משמו
 כן שלמדו חכמי אבינו מקרח ומנהנה גמורה הנכות והגדות והקשו על
 זה בגמרה מה שהקשו . והיה הירון שהחייב ללמוד מקרח דהיינו
 תורה כוון שעשה חכמי אבינו של זכרון ח"פ שכולון בן דן למדו אבי
 אבינו ויתר . ונוי שהסוף על חייב המנה חכמי אבינו של זכרון
 בן דן תכא עליו ברבה . ונוי שלא למדו חותו חכמותיהם חייבים
 כזה כגון אבינו ואבי אבינו חייב ללמוד עמו כשיהיה גדול ויכיר בדבר
 שאחר ומחל גנון ועשיתם חותם . ואם היו חלם והבן כייכים ללמוד
 ואין בידו של חלם שיוכלו שניהם ללמוד תמיד הוא קודם לכנו ואם
 בנו כגון ממנו ותלמודו מתקיים בידו ויתר עמו כנו קודמו . ועד
 אימתי חייב כל חלם ללמוד תורה עד יום עותו על וכן יסורו חלכך
 כל ימי חיך . ועוד הפליגו חכמים בדבר על דרך המור וללמוד
 בני חלם חכך ואמרו שאפילו בשעת מיתה חייב ללמוד תורה שחמור
 זאת התורה חלם כיימות בהל . וכל חלם מישחל חייב בתלמוד
 תורה בין עשיר בין עני בין כריח בין בעלי סורין . וכבר אמרו
 ז"ל שבעסק התורה יתרפאו כל החיכויים וחפילו עני המחור על
 הפתחים וחפילו בעל חלם וכניס הכל חייבין לקבוע עתים כתורה
 כיום וכלילה . שחמור והגית כויוחם וליה ותחילת דינו של
 חלם אחר המות הוא על שנתכטל מן הלימוד וכמו שדרשו ז"ל
 עודתיכ פוטר מיס ראשית ודון כלומר מי שפוטר עמו מן המיס
 ראשית קטטה הוא לנפשו אחר שימות : ואין מיס חלם תורה שח'
 הוי כל חלם לכו למיס . וכמשלו דברי תורה למיס לפי שחין התורה
 נתיקיימת חלם בחי' דכא ועל רוח ולא כנהה לכנו שחמיס גס
 כחין עומדין בהרים חלם בעמקים וכן מה שאמרו ז"ל שחייב חלם
 לחלק זמנו לשלש חלקים שליש בעסק תורה שכתב . ושליש בעסק
 תורה שבעל פה . כלומר להרגיל עמו להיות בקי בהרפת
 הנעניות והברייתות שהיהנה שגורות כפיו . ושליש להבין הענינים
 נעזרים . ולא יסית כל לבו בחת מהן הלכך קוישכת השח' .
 ושלשתן הן עיקר התורה שאי אפשר לדעת אותה זולתם . וכן מה
 שאמרו שחייב הכור שכלל מקום ומקום להוסיב חלמדו תיטקות .
 ועיר שחין בה תיטקות של בית רבן תיחרי . וכ"ה תיטקות מושיבין

חלם חלמד חלם . ומה שאמרו שלא יאמר חלם לכשאפנה חלם
 שחל לא יפנה לעולם כי לא ידע האדם מה ילד יום שעסקו של עולם
 מתחדש יום יום ומדית את האדם מדבר לדבר ומטירה לטירה
 וכמוהו כל ימיו וינחין ככהלה חלם לא יתן פנאי על כל פנים וידחוק
 עמו לעסקה של תורה וכל שעושה כן וחכך בדרכה מן השמים
 משייעין חותו ומקילין מ . לכו טרדות העולם המכהילות ומעבידין
 ממנו עול של כריות ואוכן שחמח' כל ימיו בעולם הזה וטוב לו לעולם
 הבא . ואשרי המדבר לחון שומעת . ויתר פריטיה מחבירים בקידושי
 פרק ראשון ובמקומות מפורסם בגמרה ("ד סימן רח"י) :

והוגת עולה כלל מוקום וכלל זמן בזכרים חלל לל בהקבות
 שחמור כתיבם ודרשו ז"ל לולא כמותיכם . וכן אשה אינה
 חייבת ללמוד כנה דכל שאינו בחייו ללמוד אינו בחייו ללמד .
 חלם מכל מוקום רחיו לכל חלם להשתדל שלא יהיו כניה עמו החך חף
 על פי שאינה מנוחה מדין התורה ושכר טוב יש לה בענוה וגם האשה
 שלמדה תורה שכריש לה . ואעפ"כ ציוו חכמים שלא ילמד חלם
 לבתו תורה לפי שדעת הנשים קלה ומזויזין דברי תורה לדברי הבאי
 בעניות דעתן . ועובר על זה ולא למד את בנו תורה עד שידע
 לקרות בספר תורה ויבין פירושה הכתובים כפשוטן בטל עשה זה וכן כל
 עו שיטעק בידו ללמוד בשום נד הוא ככלל עשה זה ועינושו גדול מאד
 חלם לא יקיימו כי המנהה הזאת היא חלם לכולן :

תב שכלטווינו לקרות בכל יום ערבית ושחרית
הג"ה
מהמחבר
משנה למלך
 ויש עד סופה . כ"כ עיין בכ"מ
 ספ' אמה' ק"ש

שכני חלם שוכנים תקרא כל הלילה עד שיצלה עמוד השחר וכענין
 שכתוב ושכנתם ואין תחריד . וכן לא ישכב עד יאכל ט"ף דמשמע
 כל שעת שכיבה . ועוד שכני חלם חלוקים הם במדותם בענין
 השכיבה . יש מהם שאינם שוכבים עד חצי הלילה . ויש עד
 סופה . ויש ששוכבים מיד בתחלת הלילה . ומפני כן אמרו
 שזמן קרית שמע בערבין משעה שהכניס נכנסין לחול בתרומתן
 דהיינו חלף הכוכבים עד שיצלה עמוד השחר . ושעה שכני חלם
 קמים משמיע להו מהחלת היום כלומר כשהבקר אור כשארם
 זכיר את חכירו כרחוק ארבע חמות עד שלשה שעות שלמות
 ולא משמע להו הקימה כל היום כמו השכיבה שחין דרך חלם זכני חלם
 הוא כריח שיקום מנוטתו כסוף היום או חפילו באמנינו ואמרו
 ז"ל בק"ש דשחרית דמכל מקום מכאן ואילך כלומר מסוף שלש
 שעות עד סוף היום מי שלא קרא חלם הפסיד מולא חלם יוכל לקרותה עם
 כרכותיה . מושרשי המנהה שרצה חלם לזכות עינו שיקבלו
 עליהם מלכותו ויחודו בכל יום וליה כל הימים שהם חיים כי
 כהיות חלם בעל חומר נפשה אחר הכלי העולם וכמו שכתבנו לתאוותיו
 חרין עכ"פ זכרון תמיד במלכות שנוים לשומרו מן החטא על כן
 היה מחמדו לזכותו וזונו לזכרו עני העתים האלה בקבוצ ובכונה
 גמורה חמת כיום להועיל לכל מעשינו שכיום כי כהיות חלם נזכר

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ואתחנן

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ואתחנן
הוא זה
מהמחבר
בשנת המלך
ומענין כן אל"ל שהכניס והלויים
כ"ב חף דהכניס דוקא הם
דפטורים בשעת עבודה עתפלין
של יד תסום דהוה חנינה בין בגד
לכשר וכתיב ילכש על כשרו
כדאיתא בפ"ק דערבין היינו
דוקא לענין חסורא חבל לשיטור
חף בשל רחם בשעת עבודה
והלויים בדוכנס וישראל בעמדם
פטורים מן התפלין כדאיתא
בפ"ב דנכחים עלה י"ט

הוא זה
מהמחבר
בשנת המלך

שלישית . ובסוף סדר והיה עקב פרשת והיה חם שנוע תשמעו
עד כיומי השנים על החרץ פרשת רביעית . ארבע פרשיות אלו כותבין
בסוף סדר ונכללו כמין ספר תורה וסומו לתחלתו ומניחו גבית של
עור ויועבר בקצה העור ריבוע אחת וקושר אוחז העור שפרשיות
כתובו על הזרוע שחלף ואחר סוף קשורות בזרוע הן שוכב כנגד הלב
והן הנקראים תפלין של"ל ככל תקום . בשרשי המורה לפי
שהלשם הכייתו בעל חומר יונק בהכרח אחר התאווה כי כן שבע
החומר לבקש כל החיות אליו והעור כסוף לעד חין הנון חם לא
שהשם שהנבואה חלל תמנעו לפי כמה מן החטא ומאשר תשכון
בגבולו שיהיה החרץ והחוקה מנבואה הווא השמים לח תוכל לו יבשר
כח עובדי תמיד לבן היא נריכה ע"פ להרבה פטורים לשומרה
משכנה הרעה כן יקום עליה ויהרבה אחריו היתה בגבולו ותחת
ידו . ורבה התקום ב"ה לזכותו חתנו עם הקדש ולונו להעמיד
שומרים גבורים סביב לה והם שנסונו לכל נפסוק דברי תורה מימינו
יוחס ולילה ושניתן ד' ציניות בד' כפיות כסותינו ומזוזה כפתחינו
והתפלין בידנו וכראשנו והכל להזכירנו למנוח כחדל מעושק ידנו .
ולא כתר אחרי עינינו ואחריו יזר נתמסרות לכונו . ומענין כן אחר
ז"ל שהכניס והלויים בשעת עבודה פטורים והן ובפיות חסוד
התפלין מה שזכרנו בלשונו עליהם לכל נסית מן דעתינו .
ותהי בני דלה גס רחם כמה כח נוסמו גדול על נפשו כי על כל חלה
יעלה לפעמים וסוף נדרנו . החל ברמתיו יהיה בעורנו וישוורנו
חמן . מריני המנה זה שאמר ז"ל שערס דברים יש
כתפלין בין של ראשובין של יד כולם הלכה למשה חסיני . והמשנה
בחד מכולם הרי התפלין כסולין . שנים מהן בכתיבתן ושניה
בחימוין וקשירת רצועותיהן . ואלו הם השנים בכתיבתן סכותבין
אחת בדיו ושיחיתכות על הקלף . ואלו הן השמנה שכתפלין :
א' שיהיו מרובעות וכן תפירתן כריבוע ואלכסונו כריבוע עד שיהיה
לשם ארבע זוויות שוות . ב' ושיהיה בעור של ראש צורת ש"ן ויחין
ומסתחל . ג' שיכרך הפרשיות כוונתית . ד' שיכרך אותם
כשער של כמה חן חיה טהורה על הנטלית ואחר כך מנכסין
בכתיבן

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ואתחנן
הוא זה
מהמחבר
בשנת המלך
ומענין כן אל"ל שהכניס והלויים
כ"ב חף דהכניס דוקא הם
דפטורים בשעת עבודה עתפלין
של יד תסום דהוה חנינה בין בגד
לכשר וכתיב ילכש על כשרו
כדאיתא בפ"ק דערבין היינו
דוקא לענין חסורא חבל לשיטור
חף בשל רחם בשעת עבודה
והלויים בדוכנס וישראל בעמדם
פטורים מן התפלין כדאיתא
בפ"ב דנכחים עלה י"ט

הוא זה
מהמחבר
בשנת המלך

שלישית . ובסוף סדר והיה עקב פרשת והיה חם שנוע תשמעו
עד כיומי השנים על החרץ פרשת רביעית . ארבע פרשיות אלו כותבין
בסוף סדר ונכללו כמין ספר תורה וסומו לתחלתו ומניחו גבית של
עור ויועבר בקצה העור ריבוע אחת וקושר אוחז העור שפרשיות
כתובו על הזרוע שחלף ואחר סוף קשורות בזרוע הן שוכב כנגד הלב
והן הנקראים תפלין של"ל ככל תקום . בשרשי המורה לפי
שהלשם הכייתו בעל חומר יונק בהכרח אחר התאווה כי כן שבע
החומר לבקש כל החיות אליו והעור כסוף לעד חין הנון חם לא
שהשם שהנבואה חלל תמנעו לפי כמה מן החטא ומאשר תשכון
בגבולו שיהיה החרץ והחוקה מנבואה הווא השמים לח תוכל לו יבשר
כח עובדי תמיד לבן היא נריכה ע"פ להרבה פטורים לשומרה
משכנה הרעה כן יקום עליה ויהרבה אחריו היתה בגבולו ותחת
ידו . ורבה התקום ב"ה לזכותו חתנו עם הקדש ולונו להעמיד
שומרים גבורים סביב לה והם שנסונו לכל נפסוק דברי תורה מימינו
יוחס ולילה ושניתן ד' ציניות בד' כפיות כסותינו ומזוזה כפתחינו
והתפלין בידנו וכראשנו והכל להזכירנו למנוח כחדל מעושק ידנו .
ולא כתר אחרי עינינו ואחריו יזר נתמסרות לכונו . ומענין כן אחר
ז"ל שהכניס והלויים בשעת עבודה פטורים והן ובפיות חסוד
התפלין מה שזכרנו בלשונו עליהם לכל נסית מן דעתינו .
ותהי בני דלה גס רחם כמה כח נוסמו גדול על נפשו כי על כל חלה
יעלה לפעמים וסוף נדרנו . החל ברמתיו יהיה בעורנו וישוורנו
חמן . מריני המנה זה שאמר ז"ל שערס דברים יש
כתפלין בין של ראשובין של יד כולם הלכה למשה חסיני . והמשנה
בחד מכולם הרי התפלין כסולין . שנים מהן בכתיבתן ושניה
בחימוין וקשירת רצועותיהן . ואלו הם השנים בכתיבתן סכותבין
אחת בדיו ושיחיתכות על הקלף . ואלו הן השמנה שכתפלין :
א' שיהיו מרובעות וכן תפירתן כריבוע ואלכסונו כריבוע עד שיהיה
לשם ארבע זוויות שוות . ב' ושיהיה בעור של ראש צורת ש"ן ויחין
ומסתחל . ג' שיכרך הפרשיות כוונתית . ד' שיכרך אותם
כשער של כמה חן חיה טהורה על הנטלית ואחר כך מנכסין
בכתיבן

בתיאור של עור - ה' ושימו תוכרין בנידין - ו' שעושין לה
 ונעבורת מיעור החסו שתכנס בה הרנועות עד שתהא עוברת והולכת
 בתוך תיבה שלה - ו' שהיו הרנועות שחורות - ח' ושיהיו הקשר
 שלכן ידוע כבורת ד' - ומה שאמרו שאין עושין התפילין ורנועותין
 אלא ישראל - ואורך הרנועה על ידי שתקף הרנוע במקום
 הכתבן בוויקשור זמנה הקשר הידוע שגדף להיות כבורת יו"ד
 ותנועתה עד האצבע החנונית ויכרון זמנה על אצבעו' כריות
 ויקשור ואם היתה ארוכה יתר מזה כערה וכו' זה מקום מן הידוע
 קושרין אותה על הקיבורת והוא הכשר המפוח שבתפוח שכן מרק
 הכתף ופרק הרנוע שנחלא כשהוא מדבק ודפקו ללעניו יהיו התפילין
 שוכטין כנגד לבו - וזמנה מקיים והיו הדברים החלה על לבבך -
 ומה שאמרו שתפילה של יד חזקה מעכבת של ראש ושל ראש חזק
 מעכבת של יד מפני שכן שתי ענוות - ועל של ראש מברך על שנות
 תפילין ועל של יד להניח תפילין - וכד"ל כשהניח אחד מהן אכל
 אם הניח שניהן מברך ברכ"ה כלבד והיה להניח תפילין - ומניח
 תפילה של יד ואחר כך של ראש - וכשהיה מולך מולן של ראש
 תפילה - ומה שאמרו שזמן הכתב תפילין כיום משיחיה הכירו עד
 שתקע החמה נאל' ושמרת את החקה ואת לעוועדה נתיים מיוס' -
 וחקקהו היה חמות תפילין - ועבת ויום טוב והוא הדין לחולו של
 נועד אינו זמן הכתב תפילין שנאמר עליהן והיו לאות - ועכבות
 וימים טובים הן עליונות ואלו דברים לאות אחר - ומה שאמרו
 שתפילין דברים גוף נקי ואמרו בגמ' מלא גוף נקי שיהיה של יש
 כן - אכל אין הענין לומר שריכין גוף נקי מעבירות או עוונות
 כי כל אדם ואפי' טוח ובעל עבירות נתיים כמות תפילין וכלבד
 שידע להזהר שלא יפיתקן וחולי מלך התמדתו כמות התפילין שכן
 הזכיר גדול לאדם כמות תפילין שמים טוב נורו כדע ויטהר עכל
 גוליו - וחכמים ז"ל מייבנו כמות התפילין לחך כה אפילו
 הנפיים הקטנים כל זמן שהגיע לכלל שידעו לשמור אותן - ומה
 יש להבין שדעת רבותינו ז"ל להיות כל אדם עמוק במנוחו ורגיל
 בה יהיה עיקר גדול ושמירה רבה ען העבירות וסולס חוק לעלות
 עמה להכנס בעבודת הכורא ב"ה והתמירים בקדושת האלוה
 ומיחין לה המון בדברים והתעסק בה חולי כוונתם לשוכה אכל
 באותו יום כזה וניעם לכי אדם כחה מנות והיא רעה רבה ואם
 ידעתי כייסחמו הדורשים דרשות חלו על מעשה שומר בירושלמי
 אחד כי נש דאפקיד גמי חכמים כחה דכספה ולומן תבעיה ניהליה
 וכפר ביה - ואחר ליה בעל הכנס לחך הימנית אלא לחילין
 שגדף וכוונתם לומר שיש חילול השם להתקדד בקצת מנות
 ולהרע בקצת לא כן ביה חלי עם החל ידעתי שאין לדיק בארץ
 אשר יעשה טוב ולא ישתא ועם כל זה לא נמנעו מהתעסק במנות
 כעת רוח חלקים טובה ילכסו לנסות טוב כי חיי יודו אם חולי ימשיך
 בדרכי העובד עד עת מותו וזמנו פתחו תבוא - וכבר למדנו ז"ל שאלו'
 גוררת חבה ושכר עולה וזוה - בכל חלה הדברים וזוטרם טובים
 קדמונו ואורנו ז"ל והמתחכמים להסוף על דבריהם או לרנוע חיה
 חכמה - ומה שאמרו שסידור הפרשות סקלף התפילין כך הוא
 שכתובים תפילה פרשת קדש ליהוה - כך פרשת ויהי כי יביאך ואחר
 כך פרשת שמי ישראל ואחר כך פרשת ויהי שמי - ואשר אמרו
 שכתובין הויית בארבע כלומר פרשת ויהי כי יביאך ופרשת ויהי אם
 שמי בארבע - ופרשת קדש ליהוה - ופרשת שמי בסוף -
 לא כוונו הענין יפה - ופרשת ויהי ופרשת ויהי ופרשת ויהי דעת

כול' הוא שלא ככתוב הויות באמצע אלא ככד שהם כתובי' בתורה
 ובראיה ומה שנחלא כפרק הקושן כמנחות גבי סידור התפילין
 שאמרו שם והקורא קורא - כלומר שיהיה הקורא קורא ככד
 התורה ונוסח זה ודאי לא חלואו כספרים אותם בני אדם שהיה
 דיעתם לומר דכתבין הויות באמצע - וזמ"מ כן הסכימו זורינו ו"א
 עכשו כמ"ס שכתבם ככד הפרשות שכתובות בתורה - ודין כתיבתן
 ודין התנין שגדף הכתב כן את השם בין השיטין או אות אחת מהן
 מה דינו - ודין שיכוד העור ונתי זה נד מן העור כן ככתבין - ודין אם
 כתבן ויין או גוי - ודין שאין לריכין בדוקה ואפילו למאה שנה כתי
 נתיים - ודין הלקח תפילין ממי שאינו מומחה - ודין תפירתן
 בנידין של כהנה או חיה בתורה ודין תפילין שנמסקו התפירות שלהם
 או רנועותיהם - ודין מי שתפילין עליו וצריך לחול או להכנס בבית
 הכסא קטנה או ערלי - או ששכת ונכנס בהן - ודין הנכנס בהן
 לבית המדרש - ויתר פרטי הויות וכוונתם כמנחות ספרק' ג'
 (ח"ת סי' כ"ה) - ונזוהת יזוהו כל מקום וכל זמן בזכרים
 אכל לא כמקובל לפי שהיא מלות עשה שהזמן גרמא - וזמ"מ אם
 ראו להניח חין מומחין סידן - וכשרים להן אכל לא כשכר האיש
 שאינו זומה שבר המזוה ועושה כשכר שאינו מלוה ועושה - ובמקום
 עירובין כריש פרק המולא תפילין אמרו ז"ל שמיכל שת שאלו היתה
 עכבת תפילין ולא נתימו בידה חכמים - וגם אם אמרו אשתו של יונה
 היתה עולה לרגל ולא נתימו בידה חכמים - ועובר על זה ואינו מניח
 תפילין של יד ושל ראש בטל שמה עשה שהרי בד' פרשות וזה הכתוב
 על התפילין של יד ושל ראש :

חכב להניח תפילין על הראש שנאמר זהו לשוטפות בין
 ענין - הנה כתבתי במונה הקודמת וזה ענין התפילין
 שהיא ארבע פרשות הכתובות בתורה ככד כ"א חל פרעה וככד
 זאחמק וסדר ויהי עקב - ונלטינו לכתוב ד' פרשות אלו
 בקלף ולהניחן על ראשינו בין עינינו ועל זרועינו כנגד הלב -
 והענין כד' פרשות אלו יותר נבשאר פרשותיה של תורה לפי שיש
 בחלוקתם עולמיות שנים ואחרות הש"י וענין יציאת מצרים
 שהיא מכירה חמות חידוש העולם והשגחת האל בתחתונים -
 ואלו הן יסודות דת יהודית - ולכן נלטינו להניח יסודות אלו כל
 יום בין עינינו ועל לוח לבנו כי שני אלה הן היסודות אשר חכמי
 הטבע שהם משקן השכל ובהניחנו עליהם דברים אלה לזכרון
 כתמונה כסא ומסוף זכר בדרכי הש"י וסכה לחיינו - וקלתי דינו
 התפילין כתזכור לחיילת של יד - והנני אודיעך החילוק שביניהן
 בענין ובתפירתן - דע שהעור שנומין כתוכו תפילין של יד עושין
 אותו בית אחת ומניחין ע"ד פרשות שזכרנו כתובות בקלף אחד
 וכעור של ראש עושין אותו חלוק לארבעה בתים וככל אחת מניחין
 פרשה אחת מד' פרשות אלו והוא עשו כגון זה - ועושין מן
 העור בעודו רטוב דמות ש"י עם ג' ראשן ניומן המניח תפילין
 ודמות ש"י עם ד' ראשן ושנחל המניח ומניחין רנועת הראש בתוך
 אותו העור העידף בסוף הבית והוא שקורין אותו חכמים מעבורת
 כלומר מעבירין בה הרנועה ואחר כך מקיפין ען הרנועה כשיעור
 הראש של נתימו עושין באותו מקום קר העשו כבורת ד' - וזאת
 הצורה ח' אפסד לנייה כמכתב אכל כל אחד מלמדה לתלמידיו וידועה
 הוא לומר עט הקדוש והקשר של תפילין שאמרו ז"ל שכל תלמיד
 חכם נריך לידע אותו וזמנו אותו עם שר דברים גם כן אמרו עליהם
 שאין לידע אותן ע"כ כהן כתב ושמע ע' ועולה וכרכת חתמים וצניית -
 ואורך

ואורך

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ואתחנן

ואורך רצועת ארבע כבי שיקף בה הראש ויקשור בה הקשר מאחוריו וישיה בה כדי להמתק וישיה הרצועה עד כנגד טבורו או לכל הפחות ראשה האחד עד כנגד הלב והאחר עד כנגד הטבור. ונקובת החדת התפילין בראש כלומר קנינת העור שהפרישות מונקות בתוכה הוא כנגד המוח ונקובת שתי עיניו של תינוק רומם וזה הפי' הנקובת לכו כוונתו לטוטפות בין עיניו שהוא קרח בין העינים. והזמנת בין העינים מונע הריוח ומכניס דברי הקבלה. ויתר פרטי המצוה וכל ענינה כמו בחברתה הקודמת (ושם):

תכנן לקבוע מוזה במוזה
כיתינו של ובתבהם
על מוזה ביהן ובשעריך.
וענין המוזה הוא שנות בין שתי פרשיות מן התורה בקלף אחד והן שמוע עד ובשעריך והיה אם שמוע עד על הארץ וקובעין אותו במוזה פתח הבית. ומשרשי המוזה להיות זכרון לאדם באמונת הש"י בכל עת כולו לכיתו ולאיתו וכמו שכתבתי בענין התפילין. וכענין שאמרו ז"ל במצוה זו. אמר רבי ירמיה אמר רב מתנא אמר שמואל מוזה להניחה בתחלת שליש העליון. אמר רבה מוזה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים מאי טעמא רבן אמי רבי היכי דתפגע ביה מוזה מיד. כורני המוזה אחד שאמרו ז"ל שתי פרשיות אלו יושבבות זו את זו ואפילו כתב אחד יושבבן כלומר אפילו אות אחת. שאינה עשויה כגון כלומר שאין גויל נוקף אותה מוד רוחותיה מעכבת במוזה. ומה שאמרו שחוב המוזה להניחה במוזה הפתח עיוון שאמרו ביתך. ונפרשי לה רבן בראך. וכי עקר איני רגליה דמיכא עקר ברישא. ומה שאמרו ז"ל ת"ר ובשעריך אחד שצרי בתים חצירות ודניות עיירות רפת לולין ובית התבן חצירות יין וחצירות שמן כולן זייבין במוזה. יכול שאני מרבה בית שער אכסדרה ומרפסת ת"ל בית. מה בית מיוחד לדירה אף כל שמיוחדין לדירה יצאו אלו שאינם מיוחדים לדירה. יכול שאני מרבה אף בית הכפא ובית המרחץ ובית העבילה ת"ל בית. מה בית העצוי לכבוד אף כל העשוי לכבוד ויצאו אלו. יכול שאני מרבה הר הבית והלשכות והעזרות ת"ל בית. מה בית שהוא חול אף כל שהוא חול יצאו אלו שהן קדש. ובית הכנסת בכלל בתי קדש היא כל שאין בה דירה. אבל אם יש בה דירה. כגון בית הכנסת דכפרים דדיירי בה אורחים חייבת. ומה שאמרו שמוזת יחיד בדקת פעמים בשבוע ושל רבים פעמים ביוכל. ומה שאמרו גס כן במוזה בענין התבן אמר רבא שבעה חומות שבמוזה נריבין שלשה זייבין ואלו הן. ש"ט טו ג"ן כלומר כל אות שבמוזה מאלו נריב ג' תבין. ומה שאמרו שהשוכר בית בחולה לארץ והדר כפונדק לארץ ישראל פטור מן המוזה ז' יום. אבל השוכר בית בארץ ישראל. חייב במוזה מיד. והמשכיר בית לחכירו על השוכר להביא מוזה ולקבוע אותה לדוכתו הדר הוא וכשהוא יוצא לא יטלנה בידו אלא אם היה הבית של גוי. ועשרה תנאים נרין לבית קודם שיתמייב במוזה ואלו הן. א' שישיה כדי לרבע כו' ד' אמוע על ד' אמות. ב' ויהיו לו שתי

וכוונת מצוה זו בזכרי ונקיבות. עיון לקמן פ"ס ת"א וסימן תקנ"ו ותקנ"ח

הג"ה
מהמחבר
משנה למלך

מוזות. ג' ומשקף. ד' ותקרה. ה' ודלתות. ו' ושיהיה השער גבוה עשרה טפחים או יותר. ז' ושיהיה הבית חול. ח' ושיהיה עשוי לדירת חכם. ט' ושיהיה עשוי לדירת כבוד. י' ושיהיה עשוי לדירת קבוע. בית שיסל פתחים הרבה חייב לקבוע מוזה בכל חתך מן חוץ ופי' שאין רגלי להכנס בתנועה חלה בחמת מן. ופתח קטן שבין בית ועליה שעשוי בני חכם לפעמים בדגלי סולם שעולים בו בני חכם לעלייה חייב במוזה. ומדר שבית חפילו מדר בחדר חייבין במוזה כולם שכולם עשויין לדירה. ויתר פרטי המצוה ונבארין בנזקק מנחות פ"ג (י"ד סי' רפ"ה). ונוהגת בכ"מ וכ"ז וכ"ח וכ"ט ונקבות וזכר. על זה נכתב בית וכתן עליו תקרה ולא הניח בה מוזה או ששכר בית בחולה לארץ חופונדק בארץ ועברו עליו ויתר משלשים יום ולא הניח בה מוזה מיד בטל עשה זה. ואע"פ שכשברה הפעה שהיה חייב להניחה מוזה הוא לקבוע לעולם בכל עת שידור בבית:

תכד שמוענו שלח לנסות יותר מודני את הנביא המיישר את העם והחולמים דרכי החשכה אשר אנדע חמת נבואתו ועל זה לאמר לא הנסו את ה' אלהיכם כאשר נסיתם במסה. כלומר לא תנסו גמוליה' ועונשיו שהודיע לכם על ידי נביאיו וכל גד שמשקו כסם. משרשי המצוה לפי שבנסיון היתר נכבד החמת יוצא הפסד כי פעמים יתלקו עליו מן הן כפי חכם המקנאים בנבואתם למעלתו ודבר הנבואה חינו ענין מידו לכל נביא כי פעמים לא יתנבא כי אם מנעוהם בכל פעם ופעם כשרידו לתת אות מופת נאמן שהוא נביא יהיה סבה לעם שימירו בו ויקלו בדבריו הרבה פעמים ועל כן הוזהרו להחזיקו ושלח לנסותו ויתר מדאי אחר שהיה מוחזק עמו כשוכן ונאמן לנביא. והדבר הוא אירע לנביאי החיות עם נביאי העולם שהיו מכחישים נבואתם ומחטטים אחריהם ומכחישים דבריהם עד שלא היה נוסמיק להם אות אחר אות ומופת אחר מופת. וכמו כן בכלל האזהרה שלח לעשות מצוה השם כ"ה על דרך הנסיון כלומר שיפעה אדם מצוה לנסות אם יגמלהו השם יתברך כדקדק לח לחבת החל ויראתו אותו. וחל יקשה עליך מה שחמרו ז"ל כ"ה דהסבת תשבות עשר תעשר עשר כשכיל שת תעשר שכר מירבות שם ויחמרו בכל המצות לאמר לא תנסו חזן חזן דמעשר שנתו הכיאות כל המעשר אל בית האוצר ונתמניא כל שהודיענו האל ב"ה כי בפרנסתו משרתי ביתו במועשר נמצא הועלת והברכה במומו על כל פנים ולא יעבד זה שום דבר חטא ועון. וטעם חסור הנסיון במונת מפי ששכר מצוה חינו בעולם הזה וכמו שדשו"ל בריס מסכת ע"ז ביום לעשותם ולחחר כלות לעולם הבא ליטול שכרם. ומה שאמרו ז"ל החומר שלעז לזדקה בשביל שיתיה בני הרי זה נדוק גמור תרבות המפרשים כגמור הגותן בלבו לתת אהיה בין שיתיה או לא יתיה שאין זה מנסה את ה'. כורני המוזה מה שהודיענו ז"ל כמה תחמת לנו נבואת הנביא עד שלא נספק בדבריו אחר כן הוא שיאמר דברים העתידים להיות בעולם פעמי' או שלש ויאמרו דבריו ככיון ולא נחייבהו לעשות אות או מופת כשמו הטבע כמו שפעה חמה או אלהיו ואל ישע. וגם כן נרין האיש שחוקק אותו בנביא ונאמין בנבואתו אישי שר הולך תמים כי ידוע שאין הנבואה מורה כי אם על החסידים ולאשי עשה. ונביא שהבטיח על הרעה שתבוא אע"פ שלא באת אין סתירה כנבואתו בכך. כי

הש"י ארץ אפים ורכסוד ויחם על הרעה כשעשין בני אדם תשובה
 כמו בלשני יגוה וכמו בחוקיהו שהוספו מן השמים על ידיו אחר
 הגזירה שיוות אכל כל נבואה שפסית על הטובה אם לא תתאמת
 כנחתו הוא סתירה באמת לכנחתו שכל דבר טוב שיגזור האל על
 ידי נבואה לשלוח אפילו על תנאי חיבו חוזר לעולם וזה מרוב טובו וחסדו
 הגדול נמנע שדבריו הטובה יבא הנבואה ויתר פרטים במקומות
 בנמרה (ה' יסודי התורה פ"ג) ונוהגת עליו וזכורים ונקבות
 בכ"ו וכ"ז שיקום נבואה לישראל ועובר על זה ומנסה הנבואה יותר
 מדלי עבר על אלו זה ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה :

תכה להרוגו עמונים הממזיקים בחריטותם ככשנאותה
 מהם וסם הכעני והחמור והסרוי וכו' ולא תבדס בכל מקום
 שכוונתם שאמר עליהם החרם החרם אותם ונכפלה המנה
 בסדר שפטים שאמר שם כי החרם החריבם וגומר בשרשי
 המלכה לפי שאלו עמונים הם שהחלו לעשות כל מיני ע"ז וכל
 תועבות הש"י אשר נאם ויעלכן בהיותם עיקר ע"י ויסודה
 הראשון נטונו עליהם למחותם ולא תבדס מתחת השמים לא יזכרו
 ולא יפקדו בחרץ החיים וכמו שכתוב ואת אליהם להחרים וינח לנו
 תועלת שאמר וזכרם מן העולם ולא כליווד מועציהם וגם
 יש לנו ליקח חוקר בזה שלא נשכח אחר ע"ז כי ברדפנו אחר כל ח"ש
 מהמנע הרעה הוא להרוגו על התעסק בע"ז לא יעלה על לב ח"ש
 לישות כמעציהם בשום פנים ואין לשחול כלל למה נכרחו האומות
 הרעות אלו אחר שסוף ליאבד לבגוריו מן העולם כי כבר ידענו
 שרעות כגוה נידו של אדם להיות טוב לו רע ולא יכיריה הש"י את
 האדם על אחד מהם ואחר שכן הוא נאמר כי שבעה עמונים אלו
 קלקלו ועציהם הרשיעו עד שנתחייבו כולן אהדון ומות ובתלת
 הכריאה היו ראויים גם לטובה ואלה העצם הוא נסמך ממות
 כליון עולק שנסדר כי תחל בסוף ונות עשה שסדר
 ואם נחפז נאמר עוד כי אספר שיהי בזמן מן הזמנים שעת
 הכוזב ונפני אותה השעה וכו' להכריאה אוחולי נאמר טיח
 מנן כולם אדם אחד הגון וכשילכו וכו' כלם להכריאה וכענין שמיני
 חכם אחד שאמרנו ל"ש יהיה חכמי בניו של עולק והוא הנטיבוס
 ואין מן המנע אל הכריאה להכריאה כמה בני אדם כשיל אחד כי הוא
 כ"ה לא יראה עול הכל אשר יחפז עשורו בהכח תפלו יעשה כל אשר
 חפז והוא כ"ה המבין אל כל מיני יודע מה נורח לחריים אל האחד
 המיוחד כי יכרחו כול' כשילכו ברוגי המניה מה שאמרנו ל"ש חפז מלך
 ישראל כללם תחלה לא יולחמת מנה שיהי מלחמת ע"ז עמונים הנכרי'
 ויולחמת עמלק ויולחמת ערפת ישראל מנה שבה עליהם ובתלחמות
 לו א"ל לטוב השות ע"ד ויתר פרטים מובחרים ונוהגת מנה זו
 בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן שיש כח בידו להרגם וכתב
 הר"י במו"ל חולי חושב יחשוב שזו מנה שאינה נהגת לדורות אחר
 שבעה עמונים כבר אהדן וזה חכם יחשבוני שלא יבין ענין טוב
 לדורות ואינו כובד לדורות וכל דבריו ל"ש יש לך לדעת כי כל
 מנה של תורה גשיית נעדרת מחמת שבער וזכה כגון מנות שהיו
 במדבר ולא אחר כן באין וכן מנות הסבת נחלה של איתם אלא
 לאותו הדור שאו כח לית הארץ ככניסין לארץ כגון אלו הם שנקראות
 אינן נהגות לדורות אכל כל מנה שהיא נעדרת מן עמונות מנה
 כוננת לטוב שכולל לנשואה אכל לא שסבתו לית איתם כגון מן
 המונים כגון זו של אהדן ו' עמונים ועמלק שכתוב ונני למחות שם
 ולא תבדס לעלם בכל דור שמתארים ואף כי כבר עשנו בהם המתוים

על ידוד ולכני השחיתם כלם עד שלא נשארומה' רק מתי מספר
 שכתבו וטב ו' וקראומו על שלח מוד זכרם ואין לביני עתה לרדיף
 אחרים וזכרם ח"כ לכל לתקלה מנה זו מפני זה מנה שאינה
 נהגת והכן זה העיקר והחוקר ויעובר על זה וכל לידו אחד מהם
 ויכול להרגו וכלי שיתכן בדבר ולא הרגו בטל עשה זה מלבד צעבר
 על אחר שאמר עליהם לא תחיה כל נשמה כמו שכתוב בסוף סדר
 שפטים כע"ה כמנה של לחיות אחד מכל שבעה עמונים :

תכו שלא תחמול על עובדי ע"ז ולא ייטר בעיניו דבר מהם כלומר
 שיתחוק מוחש בניו ושלא יעלה על פינו שיהיה כמי שהוא
 עובד ע"ז דבר תועלת ולא יהיה מנלה מן בעיניו בשום ענין עד
 שאמרנו ל"ש אשור למחריב אלה ע"ז וס' או מה נחמד ונעים הוא
 זה על זה נאמר ולא תחנם וכל הפי' על זה לא תתן להם מן כענין
 שאמרנו ויש מרבותיו שלמדו מלא תחנם לא תתן להם מן
 חנם והכל שורש' וכיורו למי דע"ז לא תחנם לא תתן להם מן
 כל"ת בשרשי המנה לפי שתלת כל מועצה בני אדם היא
 קטנות המנע מהעצם המנע והעלות הדברים על שפת לשון ואחר
 העצמה והדבור מה תעשה כל ואלא היולן כהונענו במחשבה
 וכדבור מנעיה בעובדי ע"ז תועלת מן המנע נהגים כן חלפת חבר
 עמיה ויודיק אחר אהבתם ומלמוד דבר הכלל ועציהם הרעים
 מדוני המנה מה שאמרנו ל"ש כשאין מתכן להם ממות חנם
 דוקא לני שיעבד ע"ז אכל לא לני שאינו עובד ע"ז ואף על פי
 שהוא עובד בניו לא יוכלו לקיים ורמשים ואחר כל העבירות כגון
 גר תושב דמכין שקבל עליו מות מפרנסן אותו ומתן לו
 מתנת חנם ואמרנו ל"ש אין מקבלין גר תושב אלא בזמן שהיה
 נהג ועוד אמרו ל"ש שנתכסין עניי גוים עם עניי ישראל
 מפני דרכי שלום ויתר פ' ט"ס מובחרים כמסכת ע"ז (ד"ק סיון
 ק"ח) ונוהגת מנה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות
 ועובר על זה ושכר עובדי ע"ז ומעציהם זולתי כענין שיונח שבת יתר
 מאלד לאותותינו ויתן שחם עבר על אלו ואין בזה תקלה לפי שאין
 מעשה חבל עונש גדול יותר כי הוא סבה לתקלה גדולה ומרובה שאין
 לה תלמודין כי הדברים ירדו לעמונים מדריי בטן השומעים וכל יודע
 דמות יבין זה :

תכו שלא תחתן עם האומות וכתב הרמ"ב כס"ז ל"א גם שבעה
 עמונים ולא יעם אחר האומות שאמר ולא תחתן בהם
 וענין ההתחנות הוא שיתן בתו לבנו או בתו לבנו שיהיה הכתוב
 בהן לא תתן לבנו ובהו לא תקח לבנך כל שכן המודווג עמיהם
 שהוא כענינו בכלל האשור והמריק כמסכת ע"ז דרך תבות אסרה
 תורה ואלו שפסקתם סוד דלא תתתן כשבעה עמונים הוא
 דכתב ובגרותן דוקא ודני נשנע לכו לרכנן שאמרנו במדבר בגירורן
 אית לכו חתנת בנייתן לית להו חתנות כמה שחור
 הכתוב שתן לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך ורבה עמונים
 וכל שאר האומות באיסור חף בנייתן אכלו עמונים נאסרו חף
 בנייתן לפי שהיו עיקר ע"ז ויסודה הראשון ואחר עמונים ונותרים
 בנייתן וליקורו יהיה דוקא כשהוא מיוחד לו לאשה אכל
 הכח על בניו דרך מקרה כאלו הכח על אנתו חלא בפרהסיא אין כזה
 אלא איסור דכריהם והוא איסור נש"ז המוכר כע"ז בשרשי
 המנה לפי שרוב המון העם דרך טענות ימנעו אחר עלת כמותיהם
 ואם יש אדם בת אל נכר תושבה ליהוד ע"ז ועוד כינה שיהי
 המלדים ממנה תגלה לב"ו ואוילו למסל אהדנו

ספר הזינוך מן ספר דברים פרשת עקב

מדנינו המצב היה שחמורו"ל הכניעו ארמיות כפרהסיה כלומר
לעיני עשרה ישראל או יותר קנאים עונעין כנורחיה לדבר מעשה
פינתם וחדיו ומכל עוקים חין הקנאים רשאין לפגוש בו חלל שמעת
מועזה הזימה וכמעשה שהיה שנאמר ואל האשה אל קבתה - חלל
חס פירש חין הוגין אותו חלל עביאין אותו לבית דין ושלחין אותו
מחיון מעשה המעשה כפרהסיה - לא פגשו בו קנאין ולא הלכותו
בית דין ידעו מדברי הקבלה שהוא כרת מדכתיב ובעל בת אל כנר
יכרת ה' לאיש אשר יעשה - וגוי הכא על בת ישראל חס היא אשת
איש כנר עליה ולא לאו אינו כנר - חלל ישראל הבא על הגויה
בדוק ואפילו דרך זנות היא תהרג - מ"ת מעני שבא לישראל תקלה על
יד כרין ההמה ודבר זה עפוש בתורה שנאמר הן סנה היו לבני
ישראל כדבר בלשם וגומר - וכל אשה ודעת איש לעשכב זכר קרונו -
ויתר פרטו דברים - חלה עבדארים בע"ז וזוהי נדון ויכונן וקידושין
(ה' איסורי ביאה פ"ב) - ונוהגת בכל עקום ובכל זמן בזכרים
וקצבות ועובר על זה וכתחתן עם ז' עממין בגירותן כלומר שיחד לו
אשה מהן ובא עליה לוקה - והעייחד חלה עמהם לטמו או שגפן כחו
לאחד מהם האכעבר על לאו חלל אינו לוקה לפי שאין בו מעשה -
חלל הכן שעשה מעשה הכיאה לוקה - וכשאר עממים וכן בו' עממים -
בביתן המיוחד לו אשה וזמן לבוא עליה פנימך לוקה עד לחרייתא
בביאה ראשונה מאחר שיחדה וביא תהרג - ואם לא ייחדה חלל
שבא עליה פעם אחת דרך זנות מיטין אותו נופת מרדות מדרבנן :-

והיה עקב

יש בה ח' מצות - ו' מצות עשה - וב' לא תעשה :

תכח שמועטנו שלא ליהנות בלימי ע"ז ואף על פי שהע"ז עמיה
הינה אסורה בהנאה כגון הונאת חוה לדבר שאין בו תפיסת
יד אדם כגון הר או בבעה או חילין שאינן נחמדין בהנאה חלל הטמיו
שעליהם ק"מ אסורים בהנאה שהם ככלל עממי ע"ז שאמורין ועל
זה נאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך - ואף על פי
שנאמר בנזקם אחר דרך כלל לא ידבק בידך וגו' כתיב לחו כלימי
לפי שיתנו עיניהם בו הפתאים : מושרשי המזנה כדי להרחיק
כל ענין ע"ז וכל הנטפל לה - דיני המזנה יתבאר כפרק שלישי מע"ז :
וגוהגת בכל עקום ובכל זמן בזכרים וקצבות ועובר על זה וכהנה
כלימיין ואפילו בכל שהוא תייב חלקות :

תכט שלא נדחק שום דבר מע"ז עם ומתמינו וברשותנו ליהנות
בו ועל זה נאמר ולא תביא הונעת אל ביתך וגו' :
מושרשי המזנה כדי להרחיק כל ענין ע"ז הנאמרת : דיני
מזנה זוגם כן בפרק ג' עממקע ע"ז וביארו ז"ל שהמחלל
בע"ז אשה לוקה שמים עשום ולא תביא תועבה אל ביתך - ומשום
לא ידבק בידך מאונס וגו' - שגיי עמינים הם - אחד המכניס
דבר ע"ז ברשותו כדי ליהנות בו ואחד ההנהגה ששמיים ערוא
האדם כמעט החפץ אליה ולוקה על שריהם כמו שכתבנו ואע"פ ששמיים
עיקר חמד להם וביא ההנאה שברי אינו לוקה חלל הטמיל ההנאה עכ"ל
חוקם שכוין שיכנה ילקה שמים - וכענין שחמורו למעלה בסדר אמור
בענין ר"ך כבחן גדול שבעל אלמנה שלוקה שמים - ואע"פ ששני
הלאין עיקר אחד להן כמו שכתבנו הם - ובכלל איסור זה בין ע"ז
שנמה בין שמשיה בין תקרובת שלה ובין ע"ז של ישראל או של

ע"כום - ומה בין וכו' - של ע"כום אסורה מיד שיעשית שאל'
פסי' אלהים משמטלו - ומל ישראל חיה אסורה מיד שיעבר
שנאמר ושם בפתר - עד שיעשה לה דברים שנקטר - ומן הכלל
במלות זו שלא ידבק האדם אל עמונו שחגנו האל כלדק עמון אחר
שהוא שלגול או קעם או מרבות או עקל דבר מותר שכל זה כלל
עממי ע"ז הוא שיר לב האדם רב חונד אחינו ועבדו אל הכית
והילר הרע נקרא בשם ע"ז וכמו שאמרו ז"ל סבו נאמר פן יהיה דבר
עם לכך כליל וקפיה בענין ע"ז יאזו אנשים בני בליעל מקרבך
וידיו וגומר - וכעמנות כאלו שזכרו והמשמשי ע"ז ועל כולן
כאמר והייב מרם כעוהו שכל הנדבק עמו הוא מרם שאין ברכת האל
עליה בו ואחד וכלה - וכענין שאמרו ז"ל שפרוסם של רבית מכלה
כאה אורית של שאון שאלו והוא אורית זה : ונוהג איסור זה
בכל מקום ובכל זמן ומקום וקצבות ועובר על זה ולקח שוחד דבר מע"ז
והביאו ראשונה וכהנה בו לוקה שמים עשום לא תביא תועבה ומשום
ולא ידבק וגומר - כן כתב הר"מ בפ"ו :

תל

תל לברך את ה' אלהיך שישלל האדם וישבע עמלם או משפעת
העמים הנזכרים כעמון כשחזו ז' עמם - ולחם סתם
נקרא פת ששמו נחמה ושעורה - וככלל המעשה הכושפת
ובכלל השעורם שכולת שועל ושפון - ועל כלל שמעת המיין הוגין
כאמר ואכלת וישבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה
וגו' וזאת ששביעה חין לה שיעור שיה כלל האדם חלל כל אחד יודע
שביעתו - ודענו שיעור שביעת הדניק שסוף בחבלו לשוב עפשו
אדנה לומר כדי עמייתו לבד : והראיה שחין חיוב הנדבה מן המורה
רק אחר שביעה מה שאמרו ז"ל בברך מן שמינו בברכות דרש רב
עורא וכו' עד חמר להם לא חלל פנים לישראל שאני כותבי בתורה -
ואכלת ושבעת וברכת והס דקדוקו על עמם עד כותי ויד ככ"ה -
ועוד ארתיב המאמר שפי' הכתוב הזה ובדין היואלן ממנו כדי
מזנה ז' כע"ז ולולדיה המתלוקת שיש לרבותיהו כעממיותו
מושרשי המזנה - הקרובה הלא הנדתי לך בטיבה שקדם
כי לשם ב"ה כל הכבוד וההוד וכל הטוב וכל החפמה וכל היכולת וכל
הנדרה ודברי כן אדם וכל עושהו אדם טוב ואם רע לא יוסף ולא
יגדע ע"כ כריך אתה להבחין כי באמרנו מעיד בברכות בפי' או
יתברך חין המעמיות לפי הדומה להוסף ברכה בני שאיננו צריך
לשום פוספת חליה כי הוא האדון על הכל וכל הברכות הוא מעמד
אותן ומתולין חין ומשעי עמון שבע רב באשר תהיה עם ראשו
הטוב - ע"כ כריך אתה להבחין כוונת הענין מהו ולא מליא ומיניו
כונה שהעסק בו תמיד מצלי הננה בו כלל - ואני המעורר חין
מחשבתו שישג שכלי אפילו כעטיה מן היס באמת הענין כי כבר
הוגד לי ושעתי מימי החכמים כיים כדברים אלה יסודות חוקים
ומסודות ככללות יודיעים חכמי התורה לתלמידיהם כשהם כנונים
וכשרים ובכל מעשיהם באים חלל דום מעני להשיג בזה קצת מעם
ישלח לדבר בו - וחזרי יתה טובה השתיקה חלל האהבה תקלקל
האזהרה - ידוע הדבר ומפורסם כי הקב"ה פועל כל הנפלא וברא
האדם והשליטו על הארץ ועל כל אשר יי בה ומתדמותו ב"ה שהוא רב
חסד והוא חסן כבודת בריותיו ורואה להיותן רצוין ונכחין לקבל
טובה ונאמרוה באמת משלימותו ב"ה כי לא יקרא שלש בטובה רק
מי שהוא מטיב לאחרים וחולתו חין ספק סה לכל כן דעת - ואחד
הסבחה שידענו בחיוב מרוב שלימות טובו שחמורו להרוק עלינו
עברכתו נאמר שעיין הפרכה שאנו אומרים לפניו אינורק הזכרה
לעורר

לעורר כעצמו בדברי פיו כי הוא המדריך ומדריך יכלול כל הטובות
 ומתוך התעוררות הטוב זה כעצמו ויחיד מחשבתו להודות ליו
 שכל הטובו כלולות בו והוא המלך עליהם לשלמם על כל אשר יאמרו אליו
 זוכים במעשה הטוב הזה להמשיך עלינו ונזכרנו ואחר הוסרה והודאה
 זו לפניו אנו נבקשים נמנו מה שאנו זכרים דעת או סליחה לעונותינו
 או רפואה או עושר וכל דבר . וכן אחר הבקשה עומד אנו מודין
 ועודים אליו בזה לומר כי מנמיא אליו וזהו פתיחה ופתיחה של
 הכריות מן נחש כעבד שנטל פרס מדכו והולך לו בלא רשות
 כשתגב . ונמצא לפי הכתובים שהיה ברוך אחר כלומר
 הודאה אליו כי הוא כולל כל השרכות . ובלשון יתברך שאנו מוזכרים
 תמיד שהוא מזה הפעל האחר שהמונה בו שאנחנו עתה נביא אליו
 שיהיה רגון ולפניו נשבע לב כדרינו להיות כגון לפניו שידו הכל
 אליו ובו יתללו וזהו פירוש יתברך כלומר יהי רגון מלפניו שכל בני
 העולם יהיו מיחסים הברכה אליו ומודים כי עמך תתפשט בכל .
 וגם הודאת הכל בזה תמוך ברכתו בעולם ויושלם מפני שהוא חסן
 להטיב כמו שאמרנו ותשלום החפץ תכלית כל המבקש : והנה
 מאלו קצת טעם חף בלשון יתברך המתים : ומן השורש הזה מה
 שאמרנו "ל שהק"ב עתה להעלות את בני ישראל אל שפת נחל
 סעלה שזכו בה לפניו וישכיבו עליהם ויטובו כי חסן לעשות חסד
 הוא . ולתת עליהם מברכתו נעוהו שליונותו כגון שכתבנו . והנה
 השורש הגדול לכל אשר יעשה האדם טוב בעולם הוא שום שברו עמך
 הפ"ש שישלם חסנו כאשר הוא רוצה בטובתן של בריות וכן השורש
 הזה שאמרנו שהזכיר ב"ה הודאה לפניו על הברכות שהן לו ושלך
 להודות אליו בזה בתחלת השאלה ובסופה לכל יהו כעבד שנטל פרס
 מברו והולך בלא רשות . ואלו לפי דעת החילוקין שקבעו לנו חכמינו
 בענין הברכות שיש מהן שותפות בברוך ושותפות ג' ככרוך : ויש
 חותמות ולא שותפות . ויש שותפות ולא חותמות . כיצד כל ברכה
 שבעולם שיש בה בקשת דבר מאת ה' או פזרת נס ואינן שמונה
 לברכה אחרת עומדת בברוך כגון יוצר אור דשמרית . ומערים
 ערכים דבריות וכיוצא בהן כמה מן הטעם הנזכר . וכל ברכה
 הקמוכה לברכה שותפת בברוך אבל אינן שותפת מן הטעם הזה
 שהרי מינין שהודה ונתן המושלה לפ"י בסוף הברכה סמוכה לזו
 ולא הפסיק אחר הודאה זו בברך קטן או גדול אין ראוי לכתול הודאת
 קבלת האדנות פעמים בבת אחת כשכיל חילוק השאלות שאנחנו
 שואלים לפניו : אבל ראוי להיות שותפת בברוך כי אחר שהפסיק
 בשאלת זכרו ראוי לו לחזור ולהזכיר ולתת אל לבו פעם אחרת
 קבלת מלכותו ואדנותו עליו . ועל הדרך הזה תמצא לפי דעת יסעם
 כולן אם תחשוב בהן . ואשר בהן שמוכות וזלזלות עגדר זה כגון
 ברכת חתנים וקידושא ואבדלתא ואחרות כבר תירגמו לנו מרובנו
 י"א והטעם שלמדנו בקצתם לפי שפעמים נאמר חותן הברכות
 שלא כשעניות . ור"ל לא רצו לחלק ולומר כשתבוא כשעניות
 תאמר בענין כן וכאלא כשעניות כן כהם יברחו מן החילוקין לעולם
 בכל ענין שמקור ביד ההמון וכן דעת נותן . וכל ברכה שבעולם
 שאין בה בקשת דבר מהאל ולא הזכיר נס של ישראל כגון הברכות
 שלפני מהאל ומעשה הכולל הנאות הגוף וכן ברכת נס של ימיה שאין בלא
 הברכות לעולם נוסח ארוך ידוע להדבר לכל יודע ספר שכולן שותפות
 בברוך ולא חותמות מן הטעם הנזכר דאין שאזכיר שאלות הש"י
 ואדנותו ויוד גמר דבריו אינו מן הכיבוד לתור פנים שנית הזכרת
 ברוך שידעה כעפל דבר כמה שאין אורך דבר ברור הוא . וכן הברכות

שהן קבועות לשבח הש"י לזכר כגון הרוחה הם הגדול ואילנות שזכות
 וכן שומע קול רעמים ויתר העבדים הזכרים שפרק הרוחה מהן
 שותפות בברוך ולא שותפות . ומן חותמות ולא שותפות והכל
 מן הטעם הנזכר כי המזכיר שבתים די לו לפי הברכה בהזכרת האדנות
 בתחלה או בסוף אחר שאינו מבקש דבר לו ואינו מברך כשכיל הגאה
 שיראה לקבל שאינו מבקש דבר או רוצה ליהנות ראוי באמת להאיר
 פתח דבריו ולהתחיל בהזכרת אדנותו ב"ה . והנה שאמרנו שהברכות
 של הניין שותפות בברוך . וכן ברשת הטוות שותפות בברוך לרוב
 התועלת שהועילנו האל ב"ה בהן . מדיני המנוה מה שאמרנו
 ז"ל שאע"פ שהתורה לא תחייב אותנו לברך כי אם אחר שאכל
 ונשבע ממנו חו"ל חייבנו לברך ג' כ' אחר כל דבר שיהיה אדם ממנו
 בין שהוא משרות המינין שמשבתמה בהן הארץ או נחל שאר דברים .
 ולמדנו הדבר בראותם שהתורה תחייב האדם לברך האל אחר שיטבע
 האדם מן המזון המקיים גופו קיום חזק והלנו הם אחר הטעם הזה .
 ומייבנו לברך ג' על כל אשר יאכל הגוף ממונו כן שיהיה עזון או
 שאינו דבר הון מכין שיהנה האדם בו וכמו כן חייבנו ז"ל לברך קודם
 לאכול ולמדנו לומר כן מן הסברא שראוי לו לאדם שלא יהנה מן העולם
 הזה בלא ברכה עשו הברכה על דרך משל כשילית רשות מכלל הבית
 לאכול מן המנוחא כשיתו . ויש עוד ז"ל שדעתם לומר כי התורה
 תחייבנו ברכה אחר כל שבעת המינים כמו שכתבנו בלשון לברך
 אחר אותן מהם שזיין כגון תמרים ויון ודבלת תאנים . ואמרנו שעל
 כולן נאמר ואלא כלת ושבטת וברכת . ואמרנו גם כן ששביעה דאורייתא
 היא בכביצה לזכר דכהן מיתבא דעיתא דלויט . וזוהי אפי' בזה
 רחיה קצת לדבריהם ממה שאמרנו ברוך שפרק כיצד מברכין באותה
 שקלא וטריא שאין בנערא לפיכך חייב ברכה דאורייתא אחר שום מה
 שבעת המינין דבר שיהנה וטעון ברכה חף כל שנהנה טעון ברכה .
 נראה נכחן שאין חילוק בהבעת המינין בין אותן הזיין מהן לאחרים
 שכולן חייב הברכה מן התורה . אבל מ' מ' רחיתו הרע"ס ז"ל
 ואחרים עמו שגראה לו ומדבריהם לומר שאין עיקר חייב ברכה
 דאורייתא אלא על אכילת שביעת ומזון ולא על שאר מינין אע"פ שהן
 מן מינין כגון רמנים וענבים ותאנים לחים וזיתים ומינין דלא זייר
 כי התורה לא תחייב אלא על מזון ומענין כן סמך לחם אל הברכה כמו
 שכתוב תאכל בה לחם והדר ואכלת ושבעת . ואל הגדולים שבדורינו
 נשפט בעצות התורה . ואחר הכרעה זו מי נשפט חף לו אם בירך
 מעין שבע אחר כל ז' מינין חייב לברך מספק . וכן אם נשפט לו
 בברכת המזון ואפילו כשאל פחות מברכה שביעה חייב לברך ובלבד
 שאכל כביצה . אבל האוכל כזית או יותר עד כביצה נשפט חף בירך
 או לא מן הדומה שאינו חייב לברך לדברי טולס ששיעור זה דרובו הוא .
 ולפי הבראה לי מדברי הראשונים כל זמן שלא שבע ממנו לא יתחייב
 לחזור ולברך מספק . ואומר אפי' באולי כי מה שגראה רבים מהמון
 היעם עקלים בברכת מעין שלם ואין אחד אפילו עם הארץ גמור תיקל
 בברכת המזון כי היא מיסוד הראשונים שדעתם לומר שצריך לזווי
 התורה לא יבוא כי אם על שביעת מזון ומעשאוטו של מקרא כן היה
 נראה . נמצא ענין הברכות כן הוא שחייב מלות התורה אינו רק
 לברך אחר המזון לא לפניו וכדברי האחרונים חף על כל ז' מינין הנזכרים
 בתורה וכל שאר הברכות כולן הן מדרכין מן מלכות שיהיה מן התורה
 וכן היא נספדה במתא בברכות והיא ברכת התורה לפניה . גס
 הרמב"ן ז"ל יחשוב אותה מלות עשה בפני עצמה . והענין הזה
 שחייבנו האל ברכה בקריאת התורה לפניו ובזיון לאחריו מן הדומה
 שהטעם

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת עקב

שהטעם לפי שהוא ב"ה לא יאכל מן החומר לעובדו ולהודות בטובו
רק אחר שיקבל פרס ממנו כי החלק הבהמיי לא תכיר בטובה רק אחר
ההרגה אבל קריאת התורה שהוא חלק השכל והשכל יודע ומכיר
וקודם קבלת התועלת יבין אותה עלכן יחייבנו האל להודות
לפניו קודם קריאת התורה ומודה על האמת יונא טעם בדברי
ואחריו את נגיד דרך כלל חייב הכרזת דרכן והם לדרך קודם
אכילה ושתיה בכל דבר שיש בו טעם כלל לדרך ואחריו כיוון וכן
חייבנו לדרך לש"י על כל ריח טוב שנריח קודם הריח אבל לא אחריו
וכלו על דבר על הכל שהגוף נהנה בו קנינו בו ברכה וכן חייבנו
לדרך הש"י ולהודות לפניו על כל הטובה אשר גמולנו בעשותנו מלתינו
היקרות ואחריו שמכריז עליהן עובר לעשייתן והענין הוא בדעתי
כטעם הטוב שמיון קריאת התורה וכיוון חייבנו לדרך ברכות
בשכח הבורא על עונם גבורותיו כגון הרוחה הם לפרקים וכיוצא באלו
בענינים כיון שמוכר בספק הרוחה ונוסח הכרזות כולן עזרא
ובת דיבתיקנים ואע"פ שאמרו ל"ל חסה תיקן ברכת הן
יושע ברכת הארץ על עיקר הענין אמרו כן אבל כל נוסח
הכרזות עזרא ובית דיבתיקנים ואין ראוי להוסיף או לגרוע בנוסח
שליש וכל המושג בהן אינו אלא טועה ומ"מ בדעבד מיי ששינה או
שפכת קצת מנוסח הכרזה כל זמן שהזכיר עיקר משמעותה ואמר
מתיוטת כתקנה אין מחזירין אותה ואמרו ל"ל שהכרזות כאמרות
בכל לשון ובכל הכרזת השם ומלכות שמים וחייבנו ל"ל להזכיר
ברכת המזון קדושת היום כלומר ענין שבת או ימים טובי כיון שידוע
והשוכח ולא זכר אותן בכרזה מחזירין אותה באותן הימים שחייב האדם
לאכול עכ"פ והן שתי סוגות מחויבות דהיינו ליל ראשון של פסח
וליל ראשון של חג הסוכות ודעת קצת המפרשים בכל שבת ויום
טוב מחזירין אותו גם וכן ואכתוב לך בני עזר מעט בדברי ברכות
הסעודה ויף על פי שהכרזה הרחבה הדיבור בואת העולה מחפני
בכרזה ולא כן דרכי במקום אחר בואת המלאכה כל ישראל לדרך
ליטול ידיו קודם אכילת הפת בנימי הראיין כלומר שלא נפסלו
מלשנות הכלב ולא נעשית בהן מלאכה ושיעורן רביעית לוג שהיא
בינה ומחנה לנטילה אחת ולכל הפחות לריך לנטול לחטילת פת עד
הפרק שסוף האכילה כן ומוכר ב"ה א"ה אשר קב"ו על כטילת
ידים ומכרף על אכילת הפת בתחלה ב"ה א"ה המוניח לחם
מן הארץ ולבסוף חם אבל מעט כות ומוכר ד' ברכות הידועות :
הן וברכת הארץ וכוונה ירושלם והטוב והמטיב שתיקנו ביבנה
וכל דבר שחם בסעודה ושהתחיל לברך על הפת בין דברים הנשים
כגון תבשילין הרבה שישוין בני אדם ומתשת זניג דגן בין כל אשר
מיני פירות כעולם כל שאוכל אותו אדם להשביע בטני לולא ריעבנו
בין שיאכל אותו דברים כאמנע סעודתו בין אחר שגמר לאכול פתו
הכל ברכת הפת מוטרת לפניו ולאחריו וכן הדין ואם אינו באים
דברים אלו להשביע אלא ללפת הפת שברכת הפת מוטרת לפניו
ולאחריהם ואם אין אחר לא להשביע ולא ללפת אלא לתענוג
בעלויא כן הסעודה אי מידי דזיין הוא כגון תבשיל מחוננת המינין
פטר ברכת הפת בין לפניו בין לאחריו ואי נודי דלא יבדלי
אינני למזון וכל לתענוג בתוך המזון כגון פירות שאוכל אדם לתענוג
בתוך המזון מוכר לפניו ולא לאחריהם דברכת המזון מוטרת
ובכלל תענוג זה הוא יושאכול בתוך הסעודה זית מליח וכיוצא בו
לפחות תאות החתכל ולפיכך מוכר לפניו ולא לאחריו תייריח
פ"ל פי שהט פירות דין מזון יש להם ומטורין בברכת הפת לפניו

ולאחריהם הכוונה לפני מיני פירות הרבה אם ברכותיהם שוות
כגון שכולן של עץ ומוכר על האחד החביב לו ואחר כך חוכל כל שאר
בכל ברכה ואם אין אחד מהם חביב לו יותר מן השאר חם יש
ביניהם מזה פירות המזונין בתורה לשבח אין ישראל מוכרף יתחלה
על הקודם כפסוק וכולן כטורין ומכרזה ואם אין ברכותיהן שוות
כגון כרי עץ ופרי אדמה מוכרף על כל אחד ואחד ומקדים החביב לו
כלומר אותו שרצונו לאכול בתחלה ואם אין שם חביב לו יותר
מאחריו מקדים האזכוב בברכה דהיינו פרי שהברכה מיוחדת לו יותר
ומפרי אדמה שכולל כל מה שבאדמה אין אינו בכלל פת כלל ואין
ברכת הפת מוטרתו וענין שתייה הוא ומכריזין עליו אפילו בתוך
המזון ויגוד קצת חכמים וזכרונם לברכה ברכה אחרת על היין
היכא שהביאו יין שני בתוך הסעודה או אחר סעודה מלבד אותו
שהביאו תחלה והוא הטוב והמטיב והוא שיהיו האוכלים שנים או
יותר ויין שלפני המזון פטר ומכרזה ראשונה כל היין הבא אחריו
בין בתוך הסעודה בין אחריהם אבל יין שבתוך המזון אינו פטר את של
אחר המזון ומכרזה ראשונה אבל ומכרזה אחרונה ברכת המזון פוטרת
הכל דין בכלל המזון הוא דהיינו נתייין וישבת מים אחרונים
חובה ותיינים להיות מים קרים ושיפלו לכלי או לכל דבר שחזף בתינו
ולקרקע כגון קיסמין וכיוצא בהן ומי שבה הכל דבר מזהה ולא
טלטל מלא בסעודתו אינו לריך להם בשבת ויום טוב לריך אדם
להזכיר קדושת היום בברכה שלישיית כיון שאמרנו ואם לא הזכיר
ופתח בטוב והמטיב תומר לראש לא פתח בו אלא שחתם בברכה
שלישית אם בשבת או יום נוסח זה ב"ה א"ה אשר נתן חבת
מנוחה לנו ישראל לזאת ולברית ב"ה מקדש השבת ואם ביום
טוב או יום ב"ה א"ה אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון
ולשמחה ב"ה מקדש ישראל ואזמנים וכן ראש חודש וזמנו של
עועד ומנוחה ופורים יש להם הזכרה בברכת המזון בברכה
שלישית אבל שכתחם הכרזה אין מחזירין אותה ואין מוכריין
כלל כן ומוכר חני מוכרתי א"ה שכל הזוהר בברכת המזון מוכרתי
מזונין לו בכבוד כל ימיו ויתר פרטי היוצא מברכה במוסדת
ברכות (א"ה סיון קפ"ח) ונוהגת מעיה זמן התורה בכל
מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות הוא ספק לרבותינו אם חייבות
בהן התורה אם לאו ואם העובר עליו ואכל מזון ולא בירך אחריו
בטל עשה זה ואם שעברה ולא ברכה בטל עשה דרבנן ואולי
דלוריייתא וכן כל שקרא בתורה בשמירת קודם שיכרף הכרזות
המתוקנות בתורה או ברכת אשת עולם בטל עשה דלוריייתא ולפיכך
מי ששכח חם בירך ברכת התורה בשמירת חם לא בירך תומר ומכרף
ומי שעבר ולא בירך כל זמרי הכרזות שבצעולם לשד אלו שזכרנו בטל
עולת חכמים לבד ופוסרף נדר יאכנו חם והזהיר בהן יתברך מזה
כנגד עדה ומכרף אדם לזהר מזה ומזה ברכה לבטלה שיש
בדבר עונש מיוחד כשזכר חם שמים המקודש שלא לגודל וחכמים
סומנו דבר ללאו דלא תחם את שם ה' אלהיך לשוא ובת ורחיק כונה
היו וזריק כזה בדיקות הראשונים מהרי שישון מיר אלהים נשא אשה
ונפלאים אשר אלהים נחל שרק יהיה זכיר כל כך בהזכרת הש"י
שלא להזכירו כלל בין לגודל או כי שלא לגודל גדילה הכירה כי
הגיד להאז כל לבו בהזכירו אלהים בתוך דבריו באחריו חליה כי
מיר אלהים אינו וכוונת שכתוב אחריו ותרם גדילה כי הגיד לה את כל
לבואה ויזל מזה דעה ומזה שמחייב בירך דבריו חונת
ומזה שמחייב על שהזכיר ששאלים בתוך דבריו ואע"פ שלא אמר

תל
הראוי
מהניח
ואף ע
כיוון
מיוחד
מהניח
מיוחד
עובר
מש
והזכיר
ויאמר
ולגמ
לחם
ושאל
ומת
והכ
לבר
תכ
שפי
שבה
בסד
פרט
וגוה
ומצ
בכ
גדול
מן
יוול
יח
על
וכר
ג
הז
גוד

דרך שבויה חלל דרך סיפור :

תלא שנלוויתו לאהוב הנריס . כלומר שמהר שלל לצער אותם בשום דבר חבל נעשה להם טובה ונגמול אותם חסד כפי הראוי ויכולת . והנריס הם כל מי שנתחבר אלינו משאר האומות שהניח דתו וכנס בדתנו ועליהם נאמר וזהבחתם את הגר וגומר . ואף על פי שיכללו כמו כן הציווי בישראל שאמר עליו וזהבחת לרעך כמוך שהרי גר דק בכלל רעך הוא . הוסיף לנו הש"י בו מצוה מיוחדת לו בהשבתו וכמו כן הדבר במניעה מלרמות אותו שאף על פי שהיה בכלל ולא תנו איש את עמיתו הוסיף לנו הכתוב בו מניעה מיוחדת לו בחמרו וגר לא תזנה . ואמרו בגמרא שהמלכה הגר עוברת עמוס לא תזנו וגומר ועמוס וגר לא תזנה . וכמו כן מטעם מצות ואהבת לרעך כמוך . ומצות ואהבתם את הגר :

בשרשי המצוה כי הש"י כהר בישראל להיות לו לעם קדוש ורצה לזכותם ולכן הצריכם לזיוס על דרכי החכמה והחמלה והזכירם להתעטר בכל מדה חמדה ויקרה לזיוסו חן בציני כל רואיהם ויאמרו עם ה' אלה . וכמה היא דרך נעימות וממדה להתחמד ולגמול טובה לאחר הניח אומותיו וכל משפחת בית אבי ואמו ויזנו לחסות תחת כנפי אומה אחרת באהבתו אותן ובחירתו לאעת ושנאת השקר ובהיותו זוכים למדות טובות הללו מחול טובת האל ותדבק בנו ושום דבר לא תמנענה ממנו כי הטובה תתפשט בטובים והפכה ברעים : מדיני המצוה עוה שאמרו ל"ל שלא יאמר אדם לגר זכור מעשיך הראשונים . ומה שאמרו עד עשרה דרי לא תזנו ארמאל באפייה בלזה שלא לנערו בשום ענין . והפלגת האהבה שהפליגו בהם עד שאמרו שהטובה הכתוב אהבתם המוקום . שבהם נאמר ואהבתם . ובהשבת המוקום ואהבתם כעו שכתב בסדר משפטים במצות שלא להנות הגר אפילו בדברים . ויתר פירוט במדרשות ובמקובות בגמרא (הלכות דעות פ"ו) . וגוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר עליה ונאצר חותם או שמתרשל בהללתם או בהללת ממונם או שוקל כבודם מזה שם גרים ואין להם עזר באומה בטל עשה זה וזכורו גדול מאד שהם בכונה מקומות הנהיגה תורה עליהם ויש לנו ללמוד מן המצוה היקרה הזאת לראש על כל אדם שהוא בעיר שאינה ארץ זולדתו ומקום נשפחות אבותיו ולא בעיר עליו בדרך בחולאנו אותו יחידו ורחקו נעליו עזריו כמו שאנו רואים שהתורה תוהירנו לראש על כל מי שצריך עזר ועם המדות הללו מוכה להיות מרחמים מהש"י וברכות שמים יזכו על ראשיו והכתוב רמו טעם הציווי באומרו כי גרים הייתם בארץ מצרים . הוכיח לנו שכבר נכינו בעיר הגדול הזה שיש לכל איש הרוחה את עצמו בתוך אנשים זרים נכרים וכברנו גדול דאגת הלב שיש בדבר וכי כבר עבר עלינו טעם בחשירו וכחשדיו הוציאו משם וכמו רחמינו על כל אדם שהוא חן :

תלב

לבוית יראת הש"י על פניו תמיד לכלית נחשת כלומר סירא ביראת עובשו ולא יבנה לבבנו בלי נגור אליו כל היום ועל זה נאמר אתה' אלהיך יירא . והראיה שהיו מצות עשה אחת מחשבון תר"ג מצות שנלוויתו . מה שאמרו בסנהדרין על דרך הויכוח בפי' ונקב שם ה' וגומר . ואיני פירושי דכתיב אשר נקבו בשמות . ואזהרותיה מן את ה' אלהיך תירא . ירצה לומר על דרך הויכוח כי אולי נפרש ונקב בהזכרתה' לכד מבלי שיכרך והענין שהיה כזה לפי שהפסידו היראה כי מיראת הש"י שלא יזכר שמו לבטלה . והאיכו שם לתיכא למיגור הכי דשתי תשובות בדבר

חדא דבעינא שם בשם ולתיכא . כלומר שיכרך בשם כשם כגון יכה יוסי את יוסי . ועוד אזהרת עשה הוא וכל אזהרת עשה לאו שניה אזהרה . כלומר דקרא דאת ה' אלהיך תירא מצות עשה הוא . שורש המצוה ביראת הש"י נכלה לכל רואי השמש כי השמירה הגדולה מן החטא היא יראת עובשו . ודיני המצוה כלולי' בחפשו הכתוב (ה' יסודי התורה פ"ב) . וגוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן ובכל מין האדם וזאת אחת מן המצות התמידיות על האדם שלא יפסק חייכו מעל האדם לעולם אפילו רגע אחד ומי שבא דבר עבירה לידו חייב להעיר רוחו ולתת אל לבו באותו הפרק שהק"ה משגיח בכל מעשה בני אדם וישיב להם נקם כפי רוע המעשה ועובר על זה ולא שת לבוכך באותן שעות בטל עשה זה שזו היא כעת קיום עשה זה בכיוון . ואולם כל ימי האדם וכל עתותיו בכלל המצוה לעמוד וריו וזכור עליה :

תלג

לעבוד את הש"י שנאמר ואותו תעבוד . וכפלה זאת המצוה כמה פעמים שנאמר ועבדתם את יי' אלהיכם . ובמקום אחר נאמר ואותו תעבדו . ובמקום אחר נאמר וזכורו את השם בכל לבבכם . וכתב הר"ם ב"ש"ל א"ע"ש שמצוה זו היא מן המצות הטובות כלומר שכוללות כל התורה כי עבודת האל יכלול כל המצות יש לו כמו כן פרטו הוא שיזנו האל להתפלל אליו . וכמו שאמרו בספרי ולעבדו בכל לבבכם . אי זו היא עבודה שכל זו תפלה . ובשנתנו של' חלוצו בנו של ר' יוסי הגלילי אומר מניין לציבור תפלה בתוך המצות וזהו את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד . בשרשי המצוה מה שהקדמתי כמה פעמים כי הכרעות והטובות יחולו על בני אדם כפי פעולתם ועוים לבנם וכופר מחשבותם וזדון הכל שבראש חפץ בטובתם והדריכם והלתיחם במצותיו ויקרות שזכו כהן והודיעם גם כן ועתה להם פתח באשר ישגורו כל משאלותיהם לטוב והוא שיבקשו מוננו ב"ה אשר בידו ההסתפקו והיכולת כל חסדו גם כי הוא יצנה את השמים לכל אשר יקראוהו סליות ומלכד ההודעה להם כזאת המדה ציוס שישתמשו בה ויקשו מוננו תמיד כל צרכיהם וכל חפצת לבם ומלכד הסגת תפלי לבנו יש לנו זכות בדבר שהתעורר רוחינו וקבענו כל מוחשוננו כי הוא האדון הטוב והמטיב לנו וכי ענינו פקוחות על כל דרכינו ובכל עת ובכל רגע ישמע צעקתנו אליו לא יגוס ולא יישן שומר ישראל והאומותנו במלכותנו וכלתו מבלי שום צד פקסוק וכי אין לפנינו מוצי ומועבט בכל אשר יתפון . ואולם אין לנו בתורה כזאת המצוה זמן קבוע לעשותה ומפני כן נוספקין רבותי בענין . הר"ם ב"ש"ל כתב בחיבורו הגדול שמונה הוא להתפלל בכל יום . והרמב"ם ז"ל כתב עליו ואמר שהתורה לא צויתנו להתפלל בכל יום וגם לא בכל שבו ולא תמיד זמן בדבר כלל ותמיד יאמרו ז"ל תפלה דרבנן והוא כיוספק יאמר שהמצוה היא להתפלל ולזעוק לבני האל ש"ה בעת הנהי . גם הרמב"ם ז"ל ב"ש"ל כתב שאין מנין התפלות ולא מטעם התפל' מן התורה ואין לתפלה זמן קבוע כיום מן התורה . אבל מכל מקום חייבו התורה הוא להתתן לאל בכל יום ולהודות לפניו כי כל המזלכה אליו והיפולת להשלים כל בקשה ע"כ . ומן הדומה כי מהיות עיקר מצות התורה בכך ולא יותר תיקנו ז"ל למי שהוא במקום סכנה ואינו יכול לעמוד ולכוון תפלה כדי לזאת ידימוכמו במצות התורה לומר צ"כי עמך מרובים וכו' כמו שזכרנו בסמכת ברכות : מדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שחייב אדם להתפלל ג' פעמים ביום שחרית ובין הערבי' וכלילה פעם אחת ושו' הג' תפלות כנגד הקרבות :

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת עקב

תיקונו שכל יום היו מקריבים כמקדש תמיד של שחר ומיד של בין הערבים ותפלת הערב ג' כתיקונו כנגד איברי העולה של בין הערבים שהיו מתחלפין והולכין כל הלילה . ומפני שהיה תפלת של לילה היא כנגד עיניו והקריבות שאינה חובה שאם כתחלה נזכר יום עולת הערבים לא היתה מתחלת בלילה . אמרו ל'ג' כ' שתפלת הערב רשות היא . אם יהיה פנאי לאדם ויואל בעצמו כח להתפלל יתפלל ואם לאו אל יתפלל ואין עליו אשם בכך . ואעפ"כ כנגד ישראל היום בכל מקום להתפלל תפלת הערב בקרב כל הלילה ואחר שקבלה עליהם דרך חובה חייב כל אחד מ' ישראל להתפלל אותה עכ"פ . וכמו כן תקנו ל' שבטות וכמו נדום תפלה רביעית והיא הנקראת תפלת מוסף והיא כנגד הקרבן שהיה מוסף במקדש בזמן שהיה קיים . ועוד תקנו תפלת חמישית כיום הכתובים לכד לרוב קדושת היום . וכעבור היותו יום שליחה וכפרה לכל והיא הנקראת תפלת נעילה וכל נוסח התפלות עורא וכית דיוקתקום . ופיוני החול תקנו להתפלל י"ח ברכות הירועות בכל פנות ישראל מלבד ברכת המינין שתיקן שזאל הקטן בהסביות רבן גמליאל וכית דיו כדליתא בזוגליה . ומתקן שלשה מספרות שבת ה"א . ושלשה הודאה שאחריו . ו"ב שכלל בהם שאלת לורך כל איש מישראל . והס"ו ל' סדרום כסדר שהן סדורות היום שפי כל ישראל . השלש ראשונות בשבת ה"א ובאמצעיות בבקשת ארבים . ואחרונות בהודאה האל על כל הטובה שעושה עמו ב"ה . ואחר כך לזמן רב נשכח כיוון סידורם ושמוען הסקולידע אותם והסדירם על הסדר המזכור כיום שסדרות עורא וכית דיו לשאלו תחלה דעת כיהוא ראש ואכלל הקנינים שאם אין דעת אין כלום . ואחר כך תשובה וכו' . כיום שהם מוסדרות . וכשנשתות וימים טובים כדי שלא לסטרוט על הכבוד כיום שמחתם תקנו להתפלל בהם שבע ברכות לכד . ג' ראשונות ו' אחרונות וברכה אחת באמצע שמוזכרין בה עיני היום כל מועד ומועד ושבת כפי ענינו וזלתי כ' ע' של ראש השנה שיש המוסף שלי טעם ברכות ג' ראשונות ו' אחרונות ו' אחרונות שהן מלכות זכרונות ושופרות הכל כמו שתקובל כפי כל ישראל . גם כפי המיטקות . אין לורך לזכרונות בדברים לו . וחולש יש לך לדעת כי בתפלת מוסף של ראש השנה יש דין מחודש משאר תפלות שלית לבור מויליא בהן הבקו ושאינו בקי . וכשאר הימים אינו מויליא הכרי . כן תמצא העינין אם תובה ללמוד על דרך האמת . וכן מינין המנוחה שהזהירו אותנו כטובות הלש הרבה תפלה יותר בכרכה ראשונה שאמרו ל' מין שלא כיוון בה מחזירין אותו . ועיני הכונה זו שחייבו שביה חורה היא לפי הדומה שיתן האדם אל לבו שלפני ה' הוא מתפלל ואליו הוא קורא ויפנה עתה וכל שאר מחשבות העולם ויחד אותם על זה . ומה שאמרו שיעבדוהם שהם מעבדים את האדם מהתפלל אעפ"י שהגיע זמן התפלה . ונתן טהרת הידים . וכיסוי העורה . וטהרת מקום התפלה . ודברים החופים אותו כגון הגרד לנקיו . ומה שאמרו שיש דברים שאריך המתפלל לזכר הן אבל אין מעבדין התפלה כשכילס . ואלו כן עמידה . ולכיון שיתפלל מכת המקדש . ושייתקן הגוף כלומר שייעמוד ביראה ופחד עיניו למטה ולבולשמים ומיני ידיו על לבו כעבד העומד לפני רבו ושייתקן מלבוסיו . ולא יעמוד לבוס דרך הדעות . וישוה הקול לא גבוה יותר מדאי ולא נמוך . ויכרע ברכות הירועות ואלו הן . באבות תחלה וסוף ובהודאה תחלה וסוף . ומוני תפלות אלו הן . תפלת השחר שהיא החמה עד

סוף שעה רביעית . ומוי שבער והתפלל אחר כן עד אלות ילא ירי חובת תפלה אבל לא חובת תפלה בזונה . ומי שהתפלל בשעת הדחק כגון הרועה להשכים לדרך חומר תפלת שקרית אחר שיעלה עמוד השחר ויבא ידיו מוכתו . ותפלת המנחה מוסף שעות ומנחה כיום עד הערב ותפלת הערב כל הלילה עד שיעלה עמוד השחר . ולריך כל אדם להזהר להתפלל קודם שיתעסק במלאכות אחרות כדי שלא יפגע . ודין טעיה ולא התפלל תפלה אחת שמתפלל שמים מן הסמוכה לה . ודין המתפלל שלא יפסיק בשביל כבוד פנים אדם וחפילו מלך ישראל שואל בשלומו וחפילו כנס ברוך על עקיבו לא יפסיק תפלתו אם יודע ודאי שהוא מן הנאשם שאינם מויתים וכן מועיני המנוחה מזה שאמרו שחייב כל אחד לחזור עכ"פ להיות מתפלל עם הכבוד שתפלת הכבוד נשמעת יותר מתפלת יחיד . ויותר פרטי המנוחה מכווארים במסכת ברכות ה' א"ה ט"ו כ"ח . ונהגת מנוחה וכו' וכו' וכו' בזכרים ונקבות ועובר על זה ועמד יוס ולילה כלת תפלה כלל בטל עשה זה כדעת הרמב"ם ז"ל ומי שגר לו ולא קרא אל ה"ה לטעו בעל עש' זה כדעת הרמב"ם ז"ל ויעשו גדול מאד שהוא כמקור השגת הש"ה מעליו :

תלך שנגעונו להתחבר ולהתדבק עם חכמי התורה כדי שכלמוד מהם מנוחה הנכבדות ויורונו הדיעות האמתיות בה שהם מקובלים ומה ועל זה נאמר ובו הדבק . וככלל הלינו במקום אחר שגאונו ולדברקה בו . ואמרו ל' וכי איפשר לולאדם לידבק בשכינה . והא שתיב כיו"ו אליהן אש אלה הוא . אלף הדבק לתלמידים חכמים ותלמידים כדילו נדבק בו ברוך הוא . וזוה לזמנו רבותינו וזכרונם לברכה ונולמד כלל הנשאל בת תלמיד חכם והתנהגו מנכסיו כדילו נדבק בשכינה . ועוד דרשו בספרו ולדברקה בו למוד דברי אגדה שניתך כך חתה נזכר ויהי שאמר והיה העולם . שורש המנוחה נגלה הוא כדי שכלמוד לדעת דרכי הש"ה . ודיני המנוחה כבר כתבתי קצתן (ה' דעות פ"ו) . ונהגת מנוחה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים וגם הנקבות מנוחה עליהן כן לשמוע דברי חכמים כדי שילמדו לדעת את יי' . ועובר על זה ואינו מתחבר עמה' וקובע בלבו איחבתו ומשתדל בטובתם ומייעלתם כעתים יש ששק בידו לעשות כן כחטל עשה זה ועשו גדול ויחד כי הם קיום התורה ויבוד חוק לתשועת הנפשות שכל הרגיל עמהם לא בזהרה הוא נושא . ושעלך שלמה אמר הולך את חכמים יחכם . וז"ל אמרו הוי משתק בעפר רגליהם . והר"מ ז"ל כתב כי עיקר מנוחה זו היא להשבע בשמו ב"ה לקיים מנוחה והראיה מזה שאמרו בתמורה מוכן שנשבעים לקיים המנוחה שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי דברך . והשיבו גם הוא מוכן תדבק נפשא וכו' כמו שכתב לשם :

תלה להשבע בשמו ב"ה כעת שנלמדו להחזיק ולקיים דבר או להרחיקו לפי שיש צוה גדולה בחקו יתברך והצורה והרעומות ועל זה נאמר ובישמו השבע ובכיואר אמרו ז"ל אמרו תורה השבע בשמו . ואמרה תורה אל תשבע כלומר כי כמו שהשבעה שאינה לדיקה היא נעשית והיא מנות לא פגעה כן השבעה כעת המודך היא חובה והיא מנות עשה ולפיכך אין נשבעין לעולם שהם דבר חבל הנכרחים ואמרו ז"ל כל המשתף עם שמים ודבר אחר בעקר מן העולם . ואמרו זה נאמר כמי שמכין להשבע באותו דבר מן הנכרחים לכד . אבל השבעה בשמים או בשנים וכדור לבנות האדון שעליהם שבראם זה אינו ככלל האיקור כלל ותמיד נראה שנשבעים

היו מורש • וכן השם שנכתב אל"ף דל"תנו"ן ו"ד • ולא חלוצה
 ואלהים ושדי ולבאות • ועוד אמרו ל"שכל אות שכתב לשם מלפניו
 ויותר למחקר כגון למ"ד חלה' • פי"ת מהאלהים • אבל הכתוב
 לשם מאחריו כגון ך' של חלהיך ומ"ם של חלהיכם וכיוצא בהן אין
 כמותן מפני שהם מקדשם • והכותב אל מהאלהים וי"ה מיהו"ה
 אינו מחקק מפני שאלו הם שמות בפני עצמן • אבל הכותב ש"ד משדי
 ול"ב מלבאות הרי זה מחקק • ושאר הכתובים שמשבחים בהם הש"י כגון
 רחום וחנון גדול גבור וכורא וכיוצא בהם הרי הם כאשר כתבי הקודש
 שיותר למחקר לצורך שם דבר • ומה שאמרו ל"שכל כתבי הקדש
 ופרושיהם כגלל איקור זה הוא נודברי סופרים שאסור לאדם
 ולשורפם • וכל זה שאמרנו בשכתבן ישראל אבל כתבן מין ישראל
 שודפין הכל ומאזה לשורפן שלא להניחם שם למינין ולכל מעשהיהם •
 אבל עכ"ס שכתב השם גונוין אותו • ומה שאמרו שכל השמות האמורין
 באברהם כענין המלאכים שבאו אליהם קדש והאמורים בלגט חול חוץ
 מאחד אל כא' ה' הנבא מוא עבדיך מן בעיניך • וכל השמות האמורים
 בנבועת בטימין קדש • וכל האמורים במיכה מהם חול • ומהם
 קדש • אל"ל חול • וי"ה קדש חוץ מא' שהוא אל"ל והוא קדש כל ימי
 בית האל בשילה • וכל האמורים בככות קודש • כל שלמה האמור
 בשיר השירים קודש והוא כאשר הכניין חוץ מאחד האלף לך שלמה •
 כל מלכיה האמורין פניאל חול חוץ מאחד את מלכה מלך מלכיה •
 והרי הוא כאשר הכניין • ויתר פרטיה במסכת שבעות • ונוהג
 איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה ומחקק
 אפילו אות אחת מושבעה השמות שזכרנו חייב מלקות • ואם סתר
 אות יין האותיות הנטפלות לאחריהן מכן אותו נכתב מרדות • וכן
 הסותר אפילו אחת דרך השמחה מן המזבח או מן אהן הניכל ומשאר
 העזרה חייב מלקות :

תלח שכל מי שגדר או התגדש שום קרבן למזבח או שום דבר
 למדק בבית בתוך השנה שיביא אותו ברגל שפגע בו ראשון
 אחר נדרו שנאמר ובאת שבוה • זהבאתם שבוה עולותיכם וגו'
 ונדרים זהו נדר כלומר דאמר הרי עלי קרבן לעולם חייב באחריותו
 עד שיקרב אותו • ונדרותיכם זו נכדה כגון דאמר הרי זו עולה ואם
 לאבדה אינו חייב באחריותה • ואמרו בספרי ובאת שבוה והבאתם
 שמה לקבעם חובה להביאם ברגל ראשון • וכן משמעות הכתוב מיד
 שיהא שמה דהיינו רגל ראשון והבאת הקרבן • בשרשי המזבח
 לפי שאין ראוי לו לאדם שיפגעל ביום שגדר לעשות מזבח כידוע בין
 בני אדם שהזבירים הריבה ביום שיש להם לעשות במזבח מלכי ארץ כל
 שכן מלות מן מלכי המלכים הקב"ה ומ"ל לא תטריחו התורה
 לגלות נידן כן יונבו בני אדם מנדרים וכדכות • אבל ברגל שיש להם
 להעלות שם זבירים לשלם נדרם • ולענין לעבור עליהם בכל תאחר
 אינו לא עד ג' רגלים וכמו שכתוב בע"ה בסדר כי תלא במזבח קיום
 מולא שפתי • בודיני המזבח כגון מה שאמרו ל"ב בספרי ובאת שמה
 זהבאתם שמה לא תאמר אלא לקבעם חובה שיבאו ברגל ראשון שפגע
 בו ושם אמרו אינו עובר עליו בכל תאחר עד שיעברו עליו רגלים •
 אבל מ"ע מניין שעבר רגל ולא הביא עובר בעשה • וכן אמר רבא
 במנרא דראש השנה בפירוש דיתר פרטיה שם בראש השנה • ונוהגת
 מזה זו בזמן הבית שאז לנו רשות לעשות נדרים ונדכות והיה לנו
 מקום להקריב אבל בזמן הזה אמרו ל"ל שאין מקדישין • וכענין
 שכתבתי בסדר אס בחקתי במזבח ש"ל ואפילו מי שגבר והקדיש אין
 קסק בידו היום להסיתו למקדש לפי שפתי מרם בינומתינו :

שלא

כן בכל גבול ישראל • משרשי המזבח כי בהיותנו מקיימים דברינו
 הסמו הגדול תתמוך בלכנו החמונה כו והשמתו עלינו ועל כל דברינו
 וזה דבר ברור • וכדיני עולות שבעות והנדרים הארכתי בהם הרבה
 בסדר וישמיעתו (י"ד סי' רל"ז) • ונוהגת בכל מקום ובכל זמן
 בזכרים ונקבות • ועובר על זה ולא רצה לישבע בשמו לענת הנזר
 בטל עשה זה לדעת הרמב"ם ז"ל • אבל הרמ"ב ז"ל כתב שאין
 השבעה בשמו גם בעת הנזר מצות עשה כלל כי אם רשות גמורה
 שאם נראה שבעה ואם לא נראה להשבע לעולם אין בכך כלום • וגם
 כיו שבעה מהשבעה מצוה וכענין שאמרו במדרש רבי נתחנא
 חוור להם הקב"ה לישראל לא תהיו סבורים שהותר לכם להשבע
 בשמי אפילו באמת אלא אם כן יהיו כך כל המדות האלו את יי' אלהיך
 תירא ואותו תעבוד וכו' תדבק ואחר כך וכשנתשבע • ואם נראה
 מכל לומר שיבאו בשמו תשבע ליתן עשה ולא תעשה להשבע בשם
 ע"א כלומר בשמו תשבע ולא בשם אלהים אחרים • וענין זה שאמרו
 ז"ל ששבעים לקיים המנוה כבר כתב הרב ז"ל כי עובר תדבק
 נפקא לן :

ראה אנכי

יש בה"ז מצות עשה • ול"ח מצות לא תעשה :

תלו שנשבענו לאבד בתי העבודות אליהם כולם בכל מיני איבוד •
 שבדקון בשריפה בהריקה ובכריתה כל מין בזה שאין
 לו כלומר בזה שיהיה יותר משחית ומזוהר
 במרכבו • והכונה שלא נניח רושם לע"א ועל זה לאמר אבד האבדון
 את כל המקומות וגו' • ולאמר גם כן ביאם כה וגו' •
 מובחתיהם תתוצו וגו' • ואמר עוד ונתצתם והרואיה שזה
 מזה מה שאמרו בסנהדרין בע"א מורי מצות עשה איכא כלומר
 לאבדה תרגמא רבאסדא ונתצתם וגו' • ולשון ספרי מנין אתה
 לומר שאל קא' אשירה והתליה אפי' עשר פעמים שחייב אדם לקולפה
 ת"ל אבד האבדון וגו' • ולאמר שם עוד ואבדתם את שכם מן
 המקום ההוא • כארץ ישראל אתה מנווה לרדוף אחרים ואי
 אתה מנווה לרדוף אחרים בת"ל • משרשי המזבח למחות שם
 ע"א וכל זכרה מן העולם • ודיניה כלולים בשפט הכתוב • (עס) •
 ונוהגת בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן שמנוה עלינו לאבד
 שם ע"א אם יש כח בידנו אבל אין לנו חייבים לרדוף אחריה לאבדה
 אלא בארץ ישראל כוונן שדינו תקיפה על עובדים • ועובר על זה
 ולא אבדה כל זמן שיש ספק בינו בטל עשה זה :

תלו שלא תאבד וכמותה הדברים ששם הקב"ה נקרא עליהם כגון
 בית המקדש וספרי הקודש ושמותיו היקרים כ"ה בעל זיה
 לאמר לא תעשון כן לה' אלהיכם • אחר שקדם המצוה לאבד ע"א
 ולמחות שמה ולהרוס כתיב ועזובותיה כולם אנית ואמר לא תעשון
 כן לה' אלהיכם • ובסוף מוסכת מכות אמרו ל"מי ששרף עצי הקדש
 לוקה • ואחרותיה מואבדה את שמה לא תעשון כן • וכמו
 כן אמרו שם שהעומק את העם לוקה והאחרותיה מזה הכתוב בעצמו •
 שורש המצוה נגלה כי בגשת בני ישראל אל הקודש באימה ברפת
 זכוע מתוך כך וכמו שכלבס הפחד והיראה גדולה אלהים ביה •
 בודיעי המצוה מה שאמרו ל"ששבעה שנות הם שהם באיבוד לאו
 זה • ולכונן שם על י"ד ה"א ו"ה"א שיקראו אותו מקמי שם

ספר החינוך מן ספר רברים פרישת ראה

יקל מעליהם ולא ידקדקו עמו לאמר אל תגעו בקדש מאחר שיהי לי
אפילו רגע אחד . ועוד הפליא חסדו עמו ומטיבנו בדבר במצות
עשה שאליו הניח הדבר ברשותנו לבד אולי עדיין כמו שדרך חסידות
ליגע בהן . אבל אחר שישקום מצוה בדבר לא יאחר שום חשש
בענין ומטעם זה כי אחר הכתוב ציור רחש לאמר הטיחו והטהרו
ואכלטו כלביו ואליל כלומר שאין קדושת הגוף חלה עליהן לעולם
כלומר אכליהו מכלי פקוקו כלל . דיני המצוה מה שאמרו ז"ל שם
מתה הבהמה קודם שתפדה תקבר כדון קדשים התימים שמתיס
שם נקברים שלא יהנה אדם בהם שאי אפשר לפדותם אחר מיתה
שהכתוב הצריכה העמדה וסעריה כמו שכתבתי בסדר אס בחקתי .
ואם ילדה קודם כדון חולד שהוא פתיס ומקריבין אותו . אבל אם
כתעברה קודם שתפדה וילדה אחר שנפדית הולד אסור ואינו נפדה .
אלא כיצד יעשה סמוך לפדיון אמונת פתיס ולדה לשם הוצא שהקדוש
אזול לפי שאינו יכול להקריבו מזה אמו מפני שהיא קדושה דחיה
מחמת מנוחה . וכל פסולי המוקדשין כפי פדו מותר לטקו אותן
בשוק הטבחים ולחומר אותן סולשקול בליטרא כאשר החולין חוץ
מן בכור ומן המעשר שאין שוחטין אותן עם ואין מוכרין אותן עם .
ועצם בדבר מפני שאחר קדשים חמורין דמיהם להקדש שחורין וקובין
בהן כהמה אחרת לקרבן ולפיכך שלא למעט בדמיהן מוכרין אותם
בכל מקום . אבל הכור והמעשר שנאלצין במזון ואין מורן לקנות
כדמיהן בהמה אחרת לקרבן אין שוחטין ומוכרין אותן בשוק של
טבחים . וכענין המזון הטמאין בקרבן כבר דברתי בהן בסדר
אמור . ויתר פרטי המצוה מוכארים במסכת בכורות ובתמורה
ובקדושות מחולין וערכין ומעילה (ה' איסורי זבחה פ"א) .
וגוהגת במצוה זו בזכרים ונקבות כזמן הבית אבל עכשיו בזמן הזה
אמרו ז"ל שאין מוקדשין והוא כדון שאין פודין וכל הענין כמו שכתבתי
שם בסדר אס בחקתי במצוה ש"כ קחנו משם . ואע"פ שכתבתי שם
שמי שהקדיש אפילו בזמן הזה שהקדשו נתפס וצריך תקנה לדבר כמו
שכתוב שם וכל מקום לענין הפדויה ודאי יש לנו לכתוב שאיננו כוהנת
בזמן הזה בשום דבר וכענין שכתוב שם בדון ערכי בהמה משם תראה
הענין ושם לבד :

תמו שלא לאכול מעשר שני של דגן חוץ לירושלם ועל זה נאמר
לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגן . והכתוב הבא
אחריו יורה עליו שבמעשר שני הוא מדבר שנאמר כי אם לפני וגומר
אהה ובגן ובחן ועבדך ואבךך ואילו שחר מעשרות ללוים או
לעניים הם . וענין מעשר שני מה הוא כבר כתבתי למעלה בסדר
זה . וטעם היותו נאכל בירושלם כתבתי בסד' אס בחקתי במצות
מעשר בהמה : מדיני המצוה ע"ש ז"ל שאין מייבין חלקות על
אכילתו אלא כ"כאכלו אותו בלא כדון אחר שראה פני הבית . וכן אמרו
במצות מילימתי מייבס עליו משיראה פני הבית . וכבר הרחמתי
דברי כדני קביעות פירות למעשר בסדר ויקח קרח במצות מעשר
שני . ושם תראה אס תחבין . ויתר פרטי המצוה עבדארים
במסכת מ"ש (ה' מעשר שני פ"ג) : ונוהג איסור זה בזכרים
ונקבות בזמן שהמייבס כהן . ובסדר שופטים במצות תרומת מעשר
שני נבחר בע"ה הזמן והמקומות שנוהג ועובר על זה ואכל כזית ממנו
חוץ לירושלם חייב חלקות .

תמו שלא לאכול מעשר שני של תירוש חוץ לירושלם שנאמר
לא תוכל לאכול בשעריך וגומר והירשך . כל ענין
מצות איסור התירוש בענין מצות הדגן אין מורן להאריך בה הדיבור .
תמו שלא

תלט שלא להעלות שום דבר מהקרבנות חוץ לעורה וזוהי קרא
מעלה בחוץ וע"ז נאמר הישבור לך תעלה עולותיך בכל
זקום . ופירש עלייה שריפה . ואמרו בספרי אין לי אלא עולות
שאר קדשים מניין ת"ל ושם תעשה ככל אשר אנכי מנוך . ועדיין
אני אמור עולה בעשה שהכתוב אומר ושם תעלה דמשמע עולה לבד .
וכן הוא ג"כ ב"ת שהכתוב אמור השמר לך פן תעלה דמשמע עולה
לבד שאר קדשים לא יהיו אלא בעשה כלומר שהמקריב קדשים בחוץ לא
יהא עובר חלה בעשה שאמר הכתוב ושם תעשה גו' . דמשמע ושם
תעשה ולא בחוץ . ולאו הבא מכלל עשה עשה . ת"ל ושם תעלה
עולותיך עולה בכלל היתה ולמה יצאת להקיש אליה ולומר לך מה
עולה מיוחדת שהוא בעשה ולא תעשה . כך כל שהוא בעשה הרי הוא
בכל תעשה . כל ענינה כמו לאו דוביחה בחוץ שכתבתי
באחרי מות :

תמו שנצטוו להקריב כל קרבן בבית המוקדש ולא בחוזה ארץ .
ועל זה נאמר כי אם בבוקום אשר יבחר ה' וגומר שם
העלה עולותיך ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך . וכן הוא
בספרי אין לי אלא עולות שאר קדשים מניין . ת"ל ושם תעשה כל
וגומר . ועדיין אני אומר עולה בעשה ולא תעשה פי' עשה זה
שזכרנו ולא מזה שנאמר בפרשה השמר לך פן תעלה עולותיך בכל
מקום אשר תראה . שהזכיר עולותיך בפירוש אבל שאר קדשים
לא יהיו בעשה ת"ל ושם תעשה וכו' . וכמו שבא לשם וכמו שכתבנו
לעיל בסדר זה בסמוך . וכלל הענין שאמרו בשאר קדשים המקריבין
בחוץ עובר בעשה ולא תעשה ומייבין עליהן כרת . פשרשי המצוה
כי הבית מקום מיוחד בעולם לקרבנות וההתמדה בו להקדש משם
את ה' יתקדש המקום ונחה עליו רצון האל וטעם ברכתו שופע עליו
תמיד והיו לבנות בני אדם מתפתחים ומתרככים לזכרו וישוה כל
איש שזרבו הרעה וזון החטא אשר בענין בראותו אותו ואם כל
המוקמות יוכשרו להקריבה לא יהיה כן ככלום ידוע הדבר . וזה
נאמר אלל הילדים עד אשר יגדלו בהכמה ויבינו בכל דברי התורה
סודות נפלאים . דיני המצוה בלאו הסמוך שבסדר כתוב קצת
מזה . ויתר פרטים בסוף מסכת זכמים (הלכות מעשה הקרבנות
פ"י) . ונוהגת מנוה זו בזכרים ונקבות בכ"מ ובכ"ז . ארצה
לומר שהעובר על זה אפילו בזמן הזה והקריב קרבן חוץ לבית הכמירה
שהוא מוטל עשה זה . ועובר על לאו הבא על זה כמו שכתוב לעיל
בסדר זה אבל אין הכוונה לומר שיהיה עליו חייב להקריב קרבן
בבית המוקדש עכשיו שהוא חרב זה דבר ברור הוא :

תמו שנצטוו למדות קדשים שפאל בהם מום ולוקחין בדמיהן
בהמה אחרת לקרבן ואחר הפדיון הם יוצאין לחולין
וזוכתין ואוכלין אותן הכעלים בחולין גמורין . ועל זה נאמר רק
בכר' אורת נפשך תזבה ואבלרת בשר וגומר הטמא והטהור
יאברגו בצביו וכא"ל . אחר שהזכירה הפרשה הקרבנות
התמימים ומייבס שלא להקריבם כי אס במקום אשר יבחר ה' אחר
אחר כן על הקרבנות בתצמם שאם נפל בהם מום שנפדם ונאכלם בכל
אות נכשנו כלומר שבעשה בהם כל הנכשנו כמו כנאי ואיל שאין גופן
קדוש לעולם . וכן בא אלינו הפירוש המקובל שאינו מודבר זה
הסמוך אלא כפסולי המוקדשין שיפדו . כושרשי המצוה שהיה
מוחשי האל עליו להרשות אותנו ליהנות מבהמות הקרבן אחר שפאל
בהם מום ואת"כ שכבר נפרשו להיות קדש וכח שם שמים חל עליהם
צדיק הוא ש"י ולדקה יעשה עם כריותיו ושכט מלכותו ורוממותו

בהנכס מן הקדש :

תמו שלא לאכול מן דבר נכס העולה שאמר לא תוכל לאכול בשערך וגו' וכל נדריך אשר הדר . ופי' הכתוב כחיוניו יאמר לא תוכל לאכול כל נדריך אשר תדר . ואמר רבותינו בעלי הקבלה ונדריך וועולה ולא בא הכתוב אלא ללמדך לאוכל עולה בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת בין לפני מן הקלעים בין חוץ לקלעים שהוא עובר בלא תעשה . גם אמרו ז"ל שזה הלוא הוא אזהרה לכל מועל בקדשים וכבר כתבתי בסדר ויקחו לי תרומה מה שידעתי על כל הפשט בענין הקרבן והתועלת היוצא לנו כשרפנו בעלי חיים בבית הגדול והאזהרה בהם שלא לאכול מהם אלא שירק הכל כמשך אחר אותו הטעם קשר אחד הוא . וכתבתי האזהרה בעולה כי היא מנוחה להיותה כליל ובכלל האזהרה כל מועל בקדשים כמו שכתבתי . דיני המנוה במסכת מעילה ובמקומות מסדר קדשים : (שם) ונהגו איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות שאפילו המקדש בהמתו היוס לעול האסור לו לאכול מנוה כלום והעובר על זה ואלל מבשר בהמת עולה וכן כל האוכל גם כן משאר קדשים ועל ויחייב חלקות ביווד כשיעדים והתרמה כמו שידוע בכל מקום . ואם הוא שוגג יקריב קרבן מעילה ויחזיר ונה שנהב בתוספת תומש כמו שזכור במסכת מעילה . ובפרק תשיעי מסנהדרין אמרו ז"ל הויד במעילה ר' אומר במיתה . ומכאן אמרים באזהרה . ויש לדון גם כן שאיסור זה וכלל כיוצא בו אינו נהג אלא בזמן הבית .

תמו שלא לאכול מן דבר נכס קלים קודם זריקת דמים . וקדשים קלים הם כמו תודה ושלמים וכיוצא בהן מאותן השגיים במסכת זבחים פרה' ועל זה נאמר לא תוכל לאכול בשערך וגו' . ונדבותך . שפירושו כאילו אחר לא תוכל לאכול בנדבותך . ואמר בעלי הקבלה לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים שהוא עובר בלא תעשה . משרשי המנוה לתת חל לבנו שראוי לנו להקדים לעולם תועלת נשואתנו לתועלת גופינו בכל דבר בעולם על כן אין ראוי שיהיה הגוף באכילה טרם זריקת דמים שבאים לכפרה על הנפש . דיני המנוה גם כן מבוארים במעילה ובמקומות נזקדים : (שם) ונהגו איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות שאפילו המקדש בהמתו היוס לקדשים קלים ועבר ואלל ממנו אחר כן כוונת חייב חלקות :

תמו שמיניענו מלאכול בכורים ועל זה נאמר לא תוכל לאכול וגו' ותרומת ירך . ופירושו בעלי הקבלה ותרומת ירך חלו בכורים . וכתבאר בסוף מסכת זכות שאין חייבים עליהם אלא קודם שיוצאו בעזרה . אבל משהוכחו בעזרה חדם פטור על הם . ולשון ספרי לא בא הכתוב אלא לאוכל בכורים שלא קרא עליהם שהוא עובר בלא תעשה . ופירוש הענין נופטי שלא קרא עליהם נופטי שלא הוכחו בעזרה . אבל אם הוכחו שם אע"פ שלא קרא עליהם אין בהן חייוב חלקות . ובמזן כוונת בענין חייוב החלקות התבאר שהוא כמעט שני שאין חייבין על אכילתן עד שיראו פני הבית תחלה ואחר כך שאלל מהם קודם הנחה בעזרה בענין זה יש בהם חייוב חלקות לכהן האוכל מהן . וישראל חייב בהם כירוש שמים כל זמן שאלל מהם ואפילו אחר שקרא עליהם הקריאה הודיעה והיא הנפורה בסדר והיא כוונתה . וכן אמרו ז"ל התרומה והכורים חייבים עליהם תומש בשוגג ומיתה במויד

תמו שלא לאכול מן דבר נכס (פי' סמן) מן לירושלים של לא תוכל לאכול בשערך וגו' ויצהריך . כל ענין היצהריך כענין הדגן והתירוש . ושיעור אכלת השמן לחייב עליו הוא ככית לפי מה שמעתי ממוחי י"א ופע"פי שהוא עסקה לאכילה הוא עומד לכל בני חדם . ואם ידענו כי מקלת מן הישמעאלים ומתוהו בטלה דעתם אלל כל בני חדם . ואלל תחשוב לומר שזה הלואו דלא תוכל שיהיה לאו שבכללות שכל ענין וענין הוא לאו בפני עצמו . וכן הוא נפורה במסכת זכות . אבל מעט דגן תירוש ויצהריך חייב על כל אחד ואחד וקא פריך תסם וכי לוקין על לאו שבכללות ומהדר ליה קרא יתירא הוא מכדי כתיב וחבלת לפני ה' אלהיך מעשה דגןך תירוש ויצהריך ליתעוב רחמנא לא תוכל לאכול אותם בשערך פרשינו כולוהו הכא למה לי שני מונח ליחד להו לאו בכל חד ומד (וזה הכתוב של וחבלת הוא בסוף סדר זה) . ומה שהזכיר במקרא זה ובכורות בקרך ולאין ואף עלפי שהם להניס בספרי נדרש כי בא להקיש מעשר לכבוד וכו' :

תמו שלא יאכל הכהן בכור תמים מן לירושלים ומזבן שלא יאכל זר מן הככור בשום מקום כי המנוה בו שיהיה כהן הכהנים משרתי ה' י"א מן הטעם שכתבתי בסד' בא חל פרעה במלות לקדש בכורו ב"א ועל כל זה נאמר לא תוכל לאכול בשערך וגו' . ובכורות בקרך וצאנך . ולשון ספרי ובכורות זה הככור ולא בא הכתוב אלא לזר שאלל בכור בין לפני זריקת דמים בין לאחר זריקת שזכר בלא תעשה ואין המנוה שלא ילמד הכתוב וולתי ענין זה אלל יאמר שזר בכלל הלואו ומנא שכלולים בו שני העניינים שזכרנו מניעת הזר מלאכול בכור תמים בשום מקום ומניעת הכהן כמו כן מלאכול אותו מן לירושלים ושני העניינים תלויים בככור תמים ושם בסדר בא חל פרעה כתבתי מלות הככור באי זה זמן ובאי זה מקום כוונה ונחלק הדעות לרבותי י"א בענין הככור בזמן הזה ובטעם היותו נאכל בירושלים אין צורך להאריך כי הוא מכלל הקדשים וכמו שכתבנו במסכת זבחים פרה' הככור והענין והפסח קדשים קלים וכו' . וכבר העתרתי דברי בכונה מקומות בטעם אכילת הקדשים במקום הקדש ואכלו אותם משרתי ה' : מדיני המנוה מי הוא הזר אלל אכילת הככור והמזבן הפוסלין בו וזמן אכילתו הכל מבואר במסכת בכורות ובמקומות אחרים נזקדים קלת מדינן חלו (ה' בכורות פ"א) וכהן העובר על זה ואלל כוונת נככור תמים מן לירושלים וכן ישראל בכל מקום חייב חלקות :

תמו שלא לאכול מן דבר נכס חטאת ואשם ואפילו הכהנים מן לקלעים ופירושו בעלי הקבלה שאיסור זה בכלל לא תוכל לאכול בשערך וגו' ונאמר בקרך וצאנך שכן אמרו ז"ל לא בא הכתוב אלא לאוכל חטאת ואשם מן לקלעים שהוא עובר בלא תעשה . וכמו כן חובל קדשים קלים מן חנויה בכלל איסור זה כמו שכתבנו במסכת זכות שאמרו שם כל האוכל דבר מן למקום אכילתו לא תוכל לאכול בשערך קרינא ביה . ואמרו ז"ל לא בא הכתוב אלא לזה המנוה לומר שם זה בכלל . משרשי המנוה לאכול כל קרבן במקום מיוחד כדי שיכוננו לכס אכילתו על הכפרה שכתבתי בשבילה ובענין שאמרו ז"ל כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים . ואילו יאכלו במקומות אחרים יסחמו כונתם מן הענין ידוע דבר זה ובכור . דיני המנוה בזבחים (ה' מעשה הקרבנות פ"א) ומהג איסור זה ככ"מ וככ"ו שאפילו המקדש היוס חטאת ואשם ועברו ואכלו מהם אפילו הכהנים כוונת חייבים חלקות מזה הלואו מלבד האיסור שהוא

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ראה

ורעויה הוא כחלמו כלומר ואל תחשבו להתגלותי כנגדו כשכל
נחשתכם כחלמה כי הוא הגבור . וזהו אמר שזכרת האדמה הוא
לומר כי נריך הוא אלך עכ"פ שאתה בעל הנחלה והכל לריבין אליה
שכל מי שאין לו קרקע חפוליו לו כמה כספים לריך הוא רמזים כי
הכל הוא עין הקרקע ואין כל דבר קיים לו לאדם שיחל לבו שיוגן עליו
כמוהו . ובעלי הקרקעות הם המגדלים עבלי מרסק וברכורים
חכמים להם תרנגולות פנוניות ויוני סוכך וגדלים וטללים וכדרך
מלכי ארץ ושרים ויחיו להם עובדי האדמה מכל אלה כמנהגם החזרו
בני ישראל לעשות כמוןן ללויים . ועל זה נכפלו כמה אזירות
בכתובים בכמה מקומות כאמרו והלוי אשר בשערך לא תעזבו וגוין
אמרו ואשר בשערך אין הכוונה שיחזרו על הפתחים חלילה רק לומר
שאין לו חבל אין בו זולקות לפי שאין בו מענה . וכמוהו אמרו ואשר
בכתוב . ונהגת מלואו וכוון ישראל שרין על אדמתן ועבדו
על זה נזכר חת הלוי מלשמו ומשם נזכרו מעשרותיו כרגלים עבד
על לחו זה חבל אין בו זולקות לפי שאין בו מענה . וכמוהו הזאת
יש ללמוד לכל מןן לטעור ולהטיב אל כל המעשדלים תמיד בחכמת
התורה כי הם המעמידים דת החמות ומחוקים האמונה מרבים שלום
בעולם וחוכים הכריות ומחיים ביישוב המדינה כדרך יחזו כנינו כל
הנריך חנוכה שאין להם פנאי לטוטט כמזות אחר מחייתם הנה
ובהו וכל העורחום ומבקש תועלתם ירוחם מן השמים ושלך כחלק
יחל בעונם לעולם הבא :

תנא שכל מי שירצה לאכול בשר בהמה חיה או עוף שיחשוט אותם
תפלה כרחיו ולא יהיה לו היתר אלא בזכותה ועל זה נאמר
ובחת מבקרך ומצאנך באשר צויתך וגומר . ולשון ספרי מה
מקודשין בשמיטה חף חילין בשמיטה . כאשר צויתך . מלמד
שנשטוה משה רבינו על השט ועל הגררת ועל רוב אחר בעוף ועל
רוב שמים בהמה . פירוש לא שיהיה כן במשמע הכתוב אלא שהיו
הוא באה הקבלה עליו שהיה כן שגטוה בכל ענין השמיטה כמו שידוע
לנו בספן : ושיעור מקום השמיטה בושט ובקנה ושאר הענינים
ואש"פ שאף הזכיר הכתוב בקר ולאן ידענו שהמיה בכלל בהמה
שהכתוב הקיטן דכתיב כפסולי המוקדשים אך כאשר יחל את הגבי
ואת החיל כן תחלמו והעוף גם כן נריך שמיטה דליתקם לבהמה
דכתיב זאת תורת הבהמה והעוף . אלא שחכמים דקדקו והקבלה
שמסייעתם . דמכיון שהטילו הכתוב לעוף כן בהמה שאריכה
שמיטה לגדים שאין בהן שמיטה דכתיב זאת תורת הבהמה והעוף וכל
כפש החיה אשר כמים שבשמיטת סיוון אחד דילך . ומתיכן למדו
לומר שאין שמיטה כרגים דכתיב בהן אס את כל דגיהם יאסף להם
כאשיפה בעלונם סני . בין שהן כאשפן חיים או חפולו מתים .
וכן כל מין חגס אין לו שמיטה שבהן התוכנס כן לשון אשיפה כמו
כרגים דכתיב אסוף החסיל . ועוד דכתיב דגים או רכיניה קרא
בסוף סדרים השמיטה דכתיב זאת תורת הבהמה והעוף וכל כפש
החיה הרומשת אלודגים . לכל המורדת אלו חגבים . ועוד
דקשקשים חית להו כגופן כרגים :

כבר כתבתי בסוף סדר גוביאסור דס ובראש אחריות מצות
דכסוי הדם בענין הרחקה שהרחיקה ממנו התורה דס כל
כשר מה שידעתי . וחומר גם כן על גדר הפשט כי מצות השמיטה
היא מצותו העגם לפי ש דוע כי מהוציא יאל דס הנוף יותר ממשאר
מקומות הנוף ולכן נכתיבו לשמשו ממש טרם שאלכוהו כי ממש יאל
כל דמוןן לחל כחל כנפש עם הכשר . ועוד נאמר כשעם השמיטה
מן

וזכר דין התרומה באם אחר שקראן הכתוב לכמרים בשם תרומה
כתחייבו כדתי התרומה . והכן בני זה החלוק שיש בהן בין ישראל
לכהן וזכור אותה שהכתוב כשיחל כמרים ומצירחו פני הסית קודם
הכמה בעזרה לוקח ואזהרותיה מלא תוכל וגומר . ואל תתמה
לומר אך יתחייב מלקות הכהן עליהן אחר שהם בעצמו יחלם אחר
ההכמה בעזרה . שהרי כמו כן בשם הדין כמעט שני שיתחייב
הישראל עליו מלקות באכלו חתו חוף לירושלם ואש"פ שהוא בעצמו
אוכל אותו במקום הראוי לו . וישראל שיחל כמרים כל ויון
וכמו שכתבתי בסדר אמור אל הכהנים במזות שלא יחלם שום זר
תרומה . משרשי ענין הכהת כמרים לבית המקדש שיחלם
משרתי הש"ס כתבתי בדבר מה שידעתי כפ"כ בקף תלוה בסוף מצות
הכהת כמרים למקדש . וטעם מנהו זו שלא יחלם הכהנים קודם
שייחזו אותם בעזרה ושלא יחלם מהם ישראל כשום ענין נמוך אחר
איתו שהם הכתוב שם ימנאחו מוכרח ונמלה כל שיש בו דיעה לדעת
טוב רוע . ולהג הרבה כמה שאינו נריך יגיעת כשר . דיני
המצוה מוכרחים בעוסכת ומכות . וזהו אומר וזכור ונקבות .
דוקא כזמן הסית כי אז החובה עליו שהכהת הכמרים והחיות מן
התורה דוקא כפירות ידועים וכמקומות ידועים וכמו שכתבתי שם .
ואף על פי שאחרים שם שחייב מצות הכהת הכמרים הוא על הזכרים
לכד ולא על הנקבות באיסור חילתן בכל מקום שזה חש לאיש
וכענין שיאמרו ז"ל בגמרא דרך כלל כפסוק חיש או חשה כי יעשו
מכל חטאת האדם שהוא הכתוב חשה לאיש לכל עונשים שכתורה .
וכן העובר על זה ואכל מוכמרים כזית בענין שאמרו עבר על לחו
וחייב מלקות . וכן ישראל שיחל מן כזית בשום נד כלומר בין קודם
שהוכחו בעזרה או לאחר מכן :

תנ שהזהירו שלא לעזוב הלוי ולא כתרשל מהשלים להם חקם
בזמנן שלא כשהא להם מעשרותיהם וכל כרגלים שחמו
מיוהרים עליהם ביותר כדי לשמחם באוועד ועל זה נאמר השומר
לך פן תעזוב את הלוי כל ימוך על אדמתך . משרשי המנה
לפי שהאל"ה חפץ בטוב עמו ישראל אשר כחר לו לעם ורצה לזכותם
ולעשותם טובה בעולמו עם חכם ונכון לזען יכירם כל רואיהם כי
הם זרע בדרך האשיות חכמי שם . וכחיות רזונם כ"ה כזה הכיח עצות
מרחוק לסבך דרכים להיות עסקם בחכמה ותמיד כל היום יהיו עליה
מקרים והנהיגו וסדר אותם במנהגים נעימים וכנונים וכנימוסים
יקרים וחוקים לזען ולמדו לדעת את ה' מקטנס ועד גדולם ויעמוד
זרעם ושעם קיים לעולם . ומן החקים המחזיקים והמעמידים
החכמה בתוכם היה להיות שבת אחד כולו בהם ומכלי לחלק ונחלה
בקרקעות ושלא יאל השדה למרוש ולזרוע ולחפור כורות ולהשקות
השדות וכל זה להיות סבה אליו להוציא עתותיו עכ"פ ללמוד חכמות
ולחבון דרכי האל הישרות והמה יורו משפטיו לחייהם בכל מדינה
ומדינה ובכל העיירות ועל כן בהיות השבת הזה נכחר הוא זרועו
לעולם אל עסק החכמה והתבונה וכל ישראל היו לריכים לבקש תורה
ענינים ולהפכים דעתם וללכת אחר ענתם ככל אשר יורו אותם
היה מרזונו יתב' שיספיקו להם אחיהם כל מתייתם פן תתבלע
חכמותם בחסרון חוקם . ומן היסוד הזה באה על כל ישראל האזהרה
כפולה כזה הכתוב בהשחר פן לבלתי עושם ולבלתי התרשל כלל בכל
ענינם . והזכיר להם באזהרה האדמה שאמר כל ימוך על אדמתך
לומר הזהרו ואל בהם כי לכם נחלת האדמה והש"פ שהוא מצמיח

השוחט ואוכל וביולות לכל - ולפיכך אמרו גם כן בזה שכל טבת
 שאינו יודע זה אסור לאכול משמשתו והוא האיסור הנקרא עיקור -
 וענינו הוא שבעקרו הק' והוסט עליהם או אחד מהם מחקום סיבורן
 שהן מחוברין בלתי נכשר שעליו נעקרו מעם לגמרי - או אפילו
 לא בעקרו לגמרי אלא שגדלדלו רובן הריו זה אסורה והוא דא' פרוק
 אינרוקי כלומר כשאנו אוסרין אותה כשגדלדלו רובן כלומר כשיהיה
 גדלדלו כאן וכאן דכל שהוא בענין זה אפילו מה שמחבר מהן אינו
 תיבור יפה והרי הן כחשכון בעקרוין לגמרי - אבל אם גדלדלו הסימן
 ככל אחד כלומר שנפסק ונעקר מן הלחי במקום אחד לבדו אפילו
 נעקר ממנו רובו כיון שהעיקור אינו אלא במקום אחד אע"פ שהוא
 הרוב הסימן ולא נאמר ממנו אלא המיעוט מחובר שחור קיים אותו
 מיעוט מניל וכשירה - וכ"ש שגשיר אותו היכא שהסימן הוא אפילו
 מחובר אל הכשר שבלתי הוא ע"פ שגמס הלחי ויטול לגמרי ומקום
 סיבורו כהוא סיבור הכשר עם הסימן מניל - נאמא שהעיקור אוסר
 הוא בעיקרו הסימנים בהרבה מקומות הנה והנה ברובן - אבל
 בכל ענין במקום אחד אין העיקור אוסר - ועיקור זה שאמרנו אינו
 עושה ההכמה שרפה - אבל כך למדנו מפי השמועה שסימנים
 עוקרים אינן בני שחיטה כלומר שמוצא השחיטה לא היתה בסימנים
 שהם עקורים - ולפיכך השוחט בסימנים עקורים הרי הוא כאלו
 לא שחט וכאלו מתה בהמה נאליה שהיא נכלה - ועוף חף על פי
 שהשחירו בסימן אחד כמו שאמרנו כל זמן שנעקר האחד קודם
 ששחט האחר אין השחיטה נעדר אותו ואסור - כך למדנו מפי
 השמועה :

ואלו חמשה הלכות שזכרתי שהן שיהיה דרסה חלדה הגרמה ועיקור -
 צריך כל אחד מישראל לידע אותם ולהיות בקי בהם קודם
 שישחט - וכל שאינו בקי בהם ושחט אסור לאכול משמשתו ואפילו
 נשאל אחרי כן ואמר בריא לי ששחטתי בראוי אין שומעין לו כלל - וגם
 כן צריך לדעת כל הרובה לשחוט ענין בדיקת הסימן שהלרוב חכמים
 לבדוק אותו עם הצפורן ועם הכשר וכשגש רוחותיה של סכין - ואם
 נדגש בו פגיונה אפילו כל שהוא השחיטה אסורה - ומותר לשחוט
 בכל דבר שחוקר יפה ואין בו פגיה כלל - ולא נמצאת הסימן פגומה
 אחר השחיטה נאמר שבעור כפגומה והסימנים נשחטו בסכין פגום וזה
 נאמר היכא שלא נשברו עצמות בלוחות סכין אחר שחיטה כלומר שלא
 נגע הסימן בדבר שאפשר לו שיגמס בו - אבל אם ידענו בוודאי
 שנגע בסכין אחר שחיטה כדבר שאפשר לו להפגם בו תלין פגומתו
 בלוחות דבר - וכל זמן שישתפק לנו אם נגע בדבר הפגום אותו אם
 לאו תלין בעור - והו הנראה יפה כפגומתא דרוב הווא זרם חסדא
 בענין זה בריש ע"ק דחולין - ודין מה שאמרנו ע"ל שכל המצוי אצל
 שחיטה מחויקין אותו שהוא מומחה ואפילו הוא כפגמו אין אנו
 צריכין לבדוקו דסמכין אחזקתיה - וכן המפרשים שאמרנו שם
 ושם בפגמו בודקין אותו - ויתר פרטי המצוה מהבארים במשכת
 חולין בפרקים ראשונים (י"ד מסימן א' עד כ"ח) - ונודגת מצוה
 זו בכ"ט ובכל זמן בזכרים ובנקבות שאף הנקבות מוחרות שלא לאכול
 מבמהת מיה ועוף אלא אחר שחיטה הראויה ודשות יש להן לשחוט
 ושחיטתן כשירה לכל אדם אם ידעו הלכות שחיטה ובקיות בהן -
 ואפי' שחיטת הקטנים אחר חכמים שכשירה כל זמן שאדם גדול נדק
 בהלכות שחיטה רואה אותם שומעין בראוי - אבל הזהיר לנו חכמים
 שלא נמסור להם לשחוט לכתחלה לפי שהם מועדים לקלקל ופני
 מיעוט דעתים וימצא הפסד בדבר - ועוד על זה ולא נזכר מלאכול

מן הצואר ובסכין בדוק כדי שלא נצטר בעלי החיים יותר מדאי כי
 התורה התירן לאדם למעלתו לזון מהם ולכל צרכיו לא לצערם
 חנם - וכבר דברנו חכמים הרבה באיסור צער בעלי חיים ככח
 מצוה וכתבתי אס הוא איסור דאורייתא והעלו לפי הדומה שאיסור
 דאורייתא : מדוני המצוה מה שאמרנו ע"ל ה' דברים הם
 שמתקין השחיטה הם ארבע אחד מהן בשחיטה - ולא הן -
 שהיה - הרסה - חלדה - הגרמה - ועיקור : ענין השחיטה
 הוא כגון אחר שהתחיל לשחוט השט וקודם ששחט רובו פסק מלשחוט
 אם שהא בהפסקה זו כשיעור שחיטה אחרת שחיטתו פסולה -
 (פירוט כדו שחיטת העור והסימנים של בהמה אחרת כמותה - וכדי
 שחיטת בהמה דקה לעוף) - ויש מחמירין אפן השיעור אלא כדי
 שחיטת רוב הסימנים בהמה - רוב אחד בעוף - אבל השוחט בסכין
 רע אפילו הולך והביא כל היום כולו שחיטתו כשירה - וזלתי אס הולך
 והביא אותו אחר ששחט בהמה רוב ס' אחד לבד שאם בלוחות המיעוט
 הכשאר ממנו הולך והביא סכין רע כשיעור שיהיה שחיטתו פסולה -
 וענין הדרסה הוא מי שדרס הסכין בעת השחיטה כמו שחמיתין
 הסימן כלומר שלא הולך והביא הסכין בענין זה שחיטתו
 פסולה :

וענין חלדה הוא כמו שקבלנו ששעשה שזחטין צריך לעמוד בסכין
 מנוחה ומפני כן אמרו ע"ל שאם הטמין הסכין תחת סימן
 האחד ושחט השני או אפי' טמן אותו תחת העור ושחט הסימנים - או
 אפילו תחת המזר המסובב או אפי' תחת מטלית דבוקה הרבה בצואר
 השחיטה פסולה - אבל אם חינה דבוקה הרבה חינה כפסלת בכך :
 וענין הגרמה הוא שקבלנו שאע"פ שהשחיטה היא מן הצואר הגבולין
 ידועין הם בצואר שהשחיטה כשירה בהן - ולא למטה מאותו
 גבול - ולא למעלה - וגבול מקום השחיטה בקנה הוא משיפוי
 כובע ולמוצה עד ראש הכנפים הקטנים של ריאה לא עד עיקרון של
 כנפים מחוברים בריאה אלא עד ראשן - ושיעור זה הוא כל מקום
 מן הצואר שהכמה ששפת אותו כשגת שהיא רועה כדרסה בלא
 אוסר - וכחשט וניח למועלה כדי תפשות יד - ולמטה שיעורו
 עד המקום שהושט נשעיר כלומר שיעורם שם פרוצות פרצות כדמות
 הכרם - ופי' תפישת יד יש אומרים שהוא כדי ג' אצבעות - ויש האחרים
 כדי שתפוש בשתי אצבעות משני צדי הצואר וזהו שיעור רוחב האצבע
 ושיעור זה הוא כבהמה וחיה אבל בעוף הכל לפי גדולו וקטנו -
 ואמרנו כגמרא שמי שהתחיל לשחוט במקום שחיטה בקנה ושחט שליש
 ואחר כן הוליד הסכין ונתקף השחיטה דהיינו למועלה משפוי כובע וחתך
 בו שליש ואח"כ חזר הסכין במקום השחיטה ושחט בו שליש שזו השחיטה
 פסולה דלעולם בעינן שיחא רוב מיתת הבהמה בשחיטה - וכשעת
 יציאת החיות ממנה דהיינו שליש אמצעי שיהיה או רובו בשחיטה -
 כל שהיא כן כשירה - בענין אחר פסולה - וענין זה של הגרמה
 אינו נמצא כי אם בקנה ולמעלה מוונך לשפוי כובע דאילו למוצה מוונך
 לכנפי ריאה נקובתה שם כששלו ולא שייך ביה דין הגרמה שליש כלל -
 כל מי שאינו בקי בארבעה דברים אלו מהן פוסלין השחיטה אינו ראוי
 לשחוט ואם שחט אסור לאכול משמשתו - ואפילו אם אחר ששחט
 שאו אותו אם נזכר בהן ואחר הין הין אין ממש בדבריו דמכיון שלא ידע
 אותן מתחלה שחא ששע בהן ואינו זכור כלל - ובמלכד ארבעה
 דברים אלו שזכרנו שצריך כל שחט לדעת חייבונו חכמים ע"ל עוד
 לדעת דבר חמשי ואע"פ שאינו מהלכות שחיטה עניניו שבענין זה תמיד
 יבוא בשעת שחיטה והבהמה נעשית כבינה כדבר ואם לא ידע אותו

ספר החינוך מן ספר במדבר פרשת ראה

בשר הבמה או חיה או עוף שאירע בהן אחד מן החמשה פסולין שזכרנו
או משחטנו כבסקין שאינו בדוק בטל יגעה זה מלכד שעל על לאו דלא
תאכלו כל נבילה לוקה באכילת כזית זמם . וכמו שכתוב בסדר זה
בע"ה . וכן אהרן וכל בשרו שני דחולין כל שנפסלה בשחיטתה הנבילה .
כלומר כל מין שנפסלה הבהמה במקום שחיטתה דהיינו הסמינין כגון
שאירע בהן אחד מן החמשה פסולין שזכרנו או שחטן בסכין שאינו
בדוק הרי זו נקראת נבלה . וכל שחיטתה כראוי ודבר אחר גורם
לה להפסל הרי זו טריפה כלומר אם לא אירע שום פיסול בענין
השחיטה כבדקת הסכין ובסמינין אלא שדבר אחר גורם לה להפסל
כגון שנטרפה באחד מן ח"ט טריפות הידועים שזכרתי למעלה
בפרשת חם כסף תלוה במלות שלא לאכול הטריפה הרי זו נקראת
טרפה . כלומר ולוקין על זה ממש טרפה ואע"פ שבשניהם חלקות
איכה נקאלן מיניה לענין התראה . וזה שגמנו כל שנפסלה
בשחיטתה נבלה אין הענין שערך הנבלה הנזכרת ככתוב בתורה
המתנבלת בשחיטתה דודאי נבלה כסם תקרא הבמה שמתה מאליה
מחמת חולי או באיזה ענין שתמות . אבל בעל המעשה באל ללמד
שכל שלא נשחטה בראוי כמתה מאליה היא חשובה :

הנב שגמנועו שלא לאכול אחר מן החי כלומר אחר שנתחך ומעל
תיים כגודני חיועל זה כאשר ולא הוצרכו הנפש עם
הבשר . וזהו אחר מן החי . ואמרנו במסכת חולין אכל אחר מן
החי וכשר מן החי לוקה שמים לפי שיש על זה שני לאוין האחד זה
שזכרנו . והשני ובשר בשדרה טרפה שהיא לא תעשה באוכל
בשר מן החי כיון שכתבתי בפ' חם כסף תלוה במלות שלא לאכול
הטרפה וכפלה החזקה באחר מן החי במקום אחר מן התורה
בפרשת נח שחמיר יאך בשר בנפשו דבור יא רואכלו .
בושרו המזוה כדי שלא נלמד נפשו כמדת האכריות שהיא מדה
מוגנה ביותר וכאמת שאין אכריות בעולם גדול ממי שיחטוף אחר
אזכר ומעלי תיים בעודנו חי לכניו ויחלנו . וכשר כתבתי כמה
פעמים התועלת הגדולה בקבוצת המדות הטובות ובתרחוק מן
הרעות כי הטוב ידבק בטוב והאל הטוב חפץ להטיב ולכן יזוה עמו
לכבוד טובו וזהו דרכי כרום הולות על כל דהפסד . מודוני המנוה
מה שאמרנו ו"ל שחיטת אכר מן החי נוהג בהמה חיה ועוף כטהורים
אכל לא בטמאים . ומה שאמרנו שאחד אחר שיש בו כשר וגידין
ועצמות כגון הירגול ואחד אחר שאין בו עגם כגון הלשון והכבס
והטחול והכליות והלב וכיוצא בהן באיסור זה . אלא שהאכר שאין
בו עגם בין שנתחך כולו בין שנתחך חלקו הרי זה אסור
נוסם אחר מן החי . והאכר שיש בו עגם אינו חייב
נוסם אחר מן החי עד שיפרוט ככרייתו כשר וגידין
ועצמות . אכל אם פירש מן החי הכשר ללכד חייב משום טרפה כמו
שביארנו ולא משום אחר מן החי . האוכל מאכר מן החי כזית לוקה
עליו ואפילו אכל אחר שלם אם יש בו כזית חייב פחות וכזית פטור .
חלק מן האכר ככרייתו כשר וגידים ועצמות כזית ואכלו לוקה אע"פ
שאין בו בשר אלא כל שהוא אכל אם הפריד האכר אחר שכלאו מן
החי והפריש הכשר מן הגידין וזו העצמות אינו לוקה עד שיאכל כזית
מן הכשר לכדו ואין העצמות והגידין נזטרפין בו למית מאחר
שנינה ברייתו . חלקו לאכר זה ואכלו מעט מעט אם יש בוה שאכל
כזית כשר חייב ואם לאו פטור . לקח כזית מן האכר ככרייתו בשר
גידין ועצמות ואכלו אע"פ שחלק בפיו בשנים קודם שכלעו חייב לפי
שכן דרך אכילה . תלש אחר מן החי ונטרפה בנפשו ואכלו חייב
שמים משום אחר מן החי ומשום טרפה שהרי שני האיסורין באים
כאחד . וכן התולש חלב מן החי ואכלו לוקה שמים משום אחר מן

החי ומשום חלב . תלש חלב מן הטריפה ואכלו לוקה שלש . בשר
המדולדל כבהמה ואחר המדולדל אם אינו יכול לחזור ולחיות
אע"פ שלא פירש אלא שנשחטה אסור ואין לוקין עליו . ואם מיתה
הבהמה רוחין איתו כאילו נפל מחיים לפיכך לוקין עליו משום אחר
מן החי אכל היכול לחזור ולחיות אם נשחטה הבהמה הרי זה מותר .
אם נשחט אחר מן מן החי או מעכו או דכו כגון הכבס שמעך חותך
או נתקן הרי זה אינו אסור מן התורה שהרי יש בו מקצת חיים ולפיכך
אין מסריח ואע"פ כ' אסור לאכול מנוכה שנהגו ישראל מקדש שהרי
הוא דומה לאכר מן החי . עגם שנשבר אם היה הכשר חופה רוב עביו
של עגם הכשר ורוב הקף הכשר הרי זה מותר ואם ילא העגם לחוף
הרי האכר אסור וכשישחט הבהמה או עיפו יתחך האכר ומקום
השכר מענין שליכנו והשאר מותר . גשבר העגם והיה הכשר חופה את
רובו אם היה חותכו הכשר מרוסם שנתאכל ככשר שהרופא גוררו .
או שהיה הכשר שעליו נקבס נקבס או שנשדק הכשר או שנגרד כיוון
טבעת או שנגרד הכשר מלמעלה עד שלא נשאר על הכשר אלא
קליפה או שנתאכל הכשר מלמעלה וכל העגם שנשבר עד שנוצח
הכשר הזופה אינו מנוגע בעגם כל אלו מותרין לאיסור עד שיירפח
הכשר . ואם אכל מכל אלו מין חיות ומכח מדרות . המוציאו
למיעה הבהמה וחמך מן הטחול ומן הכליות וכיוצא בהם והוא
החתיכות חתך מן העיני ואחר כך שחטה הרי אחר החתיכות
אסורות משום אכר מן החי וחף על פי שהוא חתך מיעה .
אכל אם חתך מן העיני שמועיה ולא הוציאו ואחר כך שחטה הרי
חתיכות העיני מותרות הוציא ולא יא . ונהגו איסור זה בכל
מקום ובכל זמן בוחרים ונקבות ובעבר על זה ואכל אחר מן החי
או כזית ממנו כגון שזכרנו חייב מלקות . וחלת אחת מן ה' מלות
שהן על כל בני העולם בכלל אכל מ' ממלקות בפרטי המנוה בין
ישראל לשאר האומות והכל כמו שכתבתי בסדר וישמעית ורומיין
כו' . ועין הדומה שחייב לשאר האומות באכר מן החי בין
בטהורים בין בטמאים וכן הורה זקן :

תנג להביא אל בית הבחירה ולהקריבם מה שכתבתי בפסוק
בשחטת ואש ועולה ושלמים . ואע"פ שהבהמות הם
בזוה לארץ חובה עלינו להביאם אל המקום הנבחר ועל זה נאמר
רק קדשין יאשר יהיו ריך וגרדיך תשא ובארת . וחף ע"פ
שבאתנו מזהו להקריב כל קרבן בבית הבחירה כמו שכתבתי בסדר
זה אע"פ כהא לנו מזה מיוחדת על קרבנות מזה לארץ . וכן
כא שפירש רק קדשין אינו מדבר אלא בקדשי מזה לארץ . תשא
ובאת שחייב בטוב הבאתן עד שיהיה לבית הבחירה ויש אחריו
זה המיוב הוא בטחול ואש ועולה ושלמים . ואכשר נאמר
שכת יחדה לט מיעה בקדשי מזה לארץ להזכירנו עליהן מפני שהורח
בהן מרובה וקדשי הארץ שהם קרובים אל הבית יותר . אכל
הרמ"בן ו"ל כתב שכל הקדשים בין בקדשי הארץ או של מזה לארץ
הכל יזוה אחת היא ולא יזוה שתי מלות . ואע"פ שהחנות כי
בספרי נדרש לקדשי מזה לארץ אין זה באמת רחיה לעשות שמו
מלות . וכמו שכתבתי בסדר ג' דרשוהו ו"ל בענין אחר שאמר
סם רק קדשין אלו התמורות . אשר יהיו לך אלו הולדות . ונדרך
זה נדר . תשא ובאת יכול יביאם לבית הבחירה ויזוה מהם מים
מוהג בעולה כך חתה כוהג בתמורה ונדרך שאלה טיהבאלמים כך
אתה כוהג מולדי שלמים וכתמורתן . כל ענין מזה או כפיין מלות
ג' שבקדש זה ושם אחד לשתיין אין צורך להאריך בה הדבור .
שנתענו

תנז שנתענו שלא תוסף בתורה שכתב ולא בתורה שכתב על
 ועל זה נאמר לא תוסף עליו . וכי ידעיה התוספת .
 כתב הר"מ כגון חכמי המורה שכתב עוף החלם אומר מן התורה
 זה הוסיף על דברי הקבלה ספר קבלנו שפי לא תמלא גדי שספר
 בהמה ומיה נאסרו להמלא בחלב אבל לא בסר עוף . וכן חס הורה
 שספר חיה עותר בחלב עובר משום לא תגרע לפי שהגורע הוא
 שכן קבלנו שספר בהמה ומיה בכלל האיסור ע"כ . ורובי המפרשים
 פירשו דלא שייך לא תוסף כלל אלא במצות עשה והענין הוא לפי מה
 ששיעור יאמי ופי' מורי"ח כגון מי שמתחיל שפילין כשרין כראשו
 או כריו וכן העושה מצד טענות בתפילין . וכמו ש' המוטל שני
 לולבין כשרים טרו וכל כיוצא בזה . וכן הוסיף בסוכה אחר החג
 כמנהגו לעשות מצות סוכה אפי' שיועד שבער ומנהגו שחין עוברין
 משום כל תוסף אלא כמובין לעשות המצוה : וכן המוטל לולב אחר
 החג ומסוין לנשות בנה מצוה עם היונה יודע שבער החג וכן הוא
 בגמרא בראש השנה פרק רחובו כ"ד דמסקת התם אלא אחר רבא
 ללא ת לא בעי כוכה . כלומר שמוצא חין לריכות כוכה .
 לעבור בזמנו לא בעי כוכה . שלא בזמנו בעי כוכה . אבל
 המוטל לולב החג אפילו מזה שמונים ביום על דעת ללכת בכל פעם
 ופעם חין כחן כל תוסף . וכן התקנה שספר ביום ראש השנה ואפילו
 כזה פעמים וכן כל כיוצא בזה . ואין צריך לומר שהמוטל לולב
 פסול וכן אף אגד עיון חין פסול דהולכת דקרוזו לן חין צריך
 אגד שחין כחן משום כל תוסף . וזה כלל הדברים שבגין איסור
 זה שהענין מורי"ח נדבריו הגמרא אחר יגיעה רבה . ואתה כתיב
 תוכה ותאכל יגיע כפיך גם אתה אשריך וטוב לך :

מושרשי המצוה כי האדון המצוה חייבו על התורה כ"ה בתכלית
 השלימות וכל יגיעו וכל ציוויהם שלמים וטובים והתוספת
 בהן חסרון וכל שכן הגורעין זה דבר ברור הוא . ריני המצוה
 כחובת מה שדרין וכיון שחובתן ראש פשנה פרק רחובו כ"ד וגם
 בגירובין דברו בענין שפרק המוצא תפילין . וגוהג איסוריה
 בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה והוסיף במצות
 כגון עושה מנוט טענות בתפילין או עושה שני תפילין כשרים עשוין
 כ' וק"ס בראש . וכן המוטל שני לולבין טרו וכל כיוצא בזה .
 וכן הוסיף בסוכה אחר החג או המוטל לולב כמנהגו לעשות המצוה
 ואפי' שיועד שבער ומנהגו שחין עוברין על מצות ובעדים
 והתראה כמו שידוע בכל מקום :

תנה שנתענו שלא לגרוע דבר מצד שחייבתו התורה השלימה
 וגלזה נאמר ולא הגרעו מבנו . וכי ידעיה זה האיסור
 כגון מה שאמרנו ל' ספרק ג' גוראש הפכה שאם נתערב מדי הניתן
 שנתנה אחר עם דם הניתן מתן חייב רבי אליעזר אומר
 ונתנו כמתן חרבע . ר' יבועש אומר ונתנו כמתנה
 אחר שאם אחר נתן כמתן חרבע עובר על כל תוסף
 ויגעה יגיעה . וכשאתה כותב כמתנה אחר ח"פ שאתה עובר על
 כל תגרע אף אתה עושה יגיעה ע"כ . ידענו מזה שדרין וכל
 כיוצא בזה הוא לאו דלא תגרע . מושרשי המצוה בענין שאמרנו
 במצות כל תוסף הקודמת לה ויתר כל יגיעה כמותה :

תנו שלא שנוע כבואת עתכא בשם ע"א כלומר שלא כשאלהו
 ונחקריו על אום או מופת שיתן על כבואתו כמו שאנו עושין
 כותכא בשם ע"א אבל כמנענו וזן הכר . כמו שראוי בכל פושג
 וז"ל . ואם יחוק כד' בתקני' כן העונש הידוע שחייבתו התורה
 והוא לא ימנו כחוק ועל זה נאמר לא תשבע אל דברי הנביא

הוא . מושרשי המצוה לפי שהטעות נמצא אבל בני אדם תמיד
 ושכלם אינו ברוא לבוא עד תכלית האמת בדברים ותחום התורה כי
 אולי מתוך הטעות המכוינות ואריכות הדבור והיכוח עם הזר דובר
 שקרים המתכח בשם ע"א יתפתה האדם לדבריו ואף כי לא יתפתה
 הלוי אולי יפקפק בלבבו אפילו שגור אחר להיות טוס סרד בסוכו
 ואפי' שידענו שאין תקומה לדבריו רק לזעה כי האמת יורה דרכו
 ויעיד על דברי הנביא הוא כי שקר בפיו ח"פ סכ חסם התורה עלינו
 לכל גאבד אפילו שעה אחת מכל ימינו כפקוק החמסה הרעה
 היא . וריני המצוה שפרק"א מסי' דרין (ה' ע"א ח"פ א) .
 וגוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות . ונצטרע על זה ושמוע אל
 הנביא המתכח בשם ע"א כגון שהאריך עמו בדברים או שאל
 ממונות או מופת עבר על לאו זה אבל חין לוקין עליו לפי שאין
 בו יגיעה :

תנו שנתענו כמו כן שלא להטות חין לדברי מוסית ולא לחבב
 אותו כשום דבר . ויגין מוסית הוא מי שמוסית אחד ונכני
 וזאל ללכת לעבוד ע"א כגון שישב לו שולת ע"א וישכחה לו כדי
 ש"ן אחרים ויעבדה ואל תמת כפיה בסוכה ועל זה נא' לא תאבה
 לו . מושרשי המצוה כגנין הכתוב במצוה הקודמת לה .
 ודיניה והנהגתה בכל תגיד עליה הכרתה :

תנה שתהיה שאלת המוסית קבועה בלבבו כלומר שלא קבל
 כטוירת הנקמה ממנו על כל הרעה אשר תשם לעשות ועל
 זה נאמר ולא תשבע אליו . כלומר אל תהי כמנוע אליו להעביר
 עלך כטוירת נקמתך עמו . וכן אמרנו ל' ספרק זה הפתח מכלל
 שאלת כושראל עובד מעוה עמו . ותרנוס הונקלום משבך תשבך
 מה די בלבך עליו . יכול אתה עושה לזה המוסית גם כן לא
 תשבע אליו . מושרשי המצוה בענין שתי המצוות הקודמת שהכל
 להרחיק כל ענין ע"א לבלתי הפסלה שום ענין . ודיניה
 כסבידרין ושאר כל ענינה כמותן :

תנש שנתענו מוסת שלא להטיל המוסית כשיראו בפקנת מות
 ואבוד . ועל זה נאמר ולא יהוש עיניך עליו . וכן
 אמרנו ל' מכלל שנאמר לח תעמוד על דם רעך . יכול חיי אתה עומד
 על דמו של זה ת"ל ולא תחוס עיניך עליו . שורש המצוה כתוב
 בקודמת שאלות על מוסית וכל עניניה כמותן :

תס שנתענו מוסת שלא לטעון דבר על זמית בעד המוסית ואפילו
 יודע לו זכות ולא ילמדנו ולא יזכרנו עליו ועל זה נאמר ולא
 תחמל . וכן אמרנו ל' לא תלמוד עליו זכות . וענינה כמו
 האחרות שזכרנו בסמוך :

תסא שלא יתרוס המוסת מלמוד מוכה על המוסית אבל ילמדנה
 עליו ועל זה נאמר ולא הבסה עליו . ואמרנו ל'
 בפיוש לא תכסה אם אתה יודע לו חובה אף אתה רשאי לשתוק .
 כל ענינה כמו שהבירתי הסמוכות לה . ומרוב אזהרות אלה על
 המוסית יס' לי לבין שנותרוגס יוצו עליו לשנוא גם כן אפילו
 הרעים כשאר עבירות אחר ראותנו שהשחיתו והתעונו יגיעיהם
 עד שאין תקוה בהם ולא ישמעו לקול מורים אבל יזכו דבריהם
 ולחלום לא יעו חין אבל להזיקם נוגמת פניהם הנה אלה רשעים
 שהיו דוד אומר עליהם הלא מנאחין ה' אשנא ובתקומוסין
 חתקוטט :

תסב שלא נסית אחד מושראל לעבדות חלילים והעושה כן נקרא
 מוסית וע' נאמר בסוף הפרשה של מוסית ולא יוספו
 לעשות

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ראה

לעשות דבר הרע הזה בקרבך שורש המצוה נגלה לכל דמי המצוה כגון מה שאמרו ז"ל כי כד הוא ענין ההסתה של חסות כגון האומר לחבירו נלך ונעבוד ע"ה פלוגי או נלך ונזבח או נלך ונקטר או נלך וננסך או נלך ונשתחוה או שאמר לחבירו כלשון יחיד חלף העבוד חלף חזבח או חקטר חנסך אשתחוה בין בלשון יחיד בין בלשון רבים הרי זה בקראת חסות ואע"פ שלא נעשה המצוה שלא עבדו ע"ה אלא חוסית ולא חוסית אע"פ כי דינו כדון חוסית ופני הדבור לכד ומה שאמרו שהחוסית לשנים הן הן עדין והן מביחין אותו לכ"ד וסוקלין אותו על פיהם ומה שאמרו שהחוסית חינוך הריך התראה מפני חיות ענינו שהוא ענין רע וכמו כן אמרו ז"ל בעדים וזממין חלין חריכים התראה לרוב רעתם וכמו שנכתב בע"ה בקדר שופטים בחיות לעשות לעדים וזממין כמו שזמנו לעשות ומה שאמרו שהחוסית לאדם אחד שחייב חוסית לאומר אליהם לי חברים שרוצים בכך אמור להם גם כן וזה יעשה כדי שיעזרו עליו שנים ויהיה כדון על פי ב"ד ועוד אמרו ז"ל שחם לא רצה להסית לשנים שיצוהם להכחין לו עדים והענין הוא שמתיר עדים במקום שיראוהם המסית והוא לא יראה אותם ונגנב עמו בחותן דברים שאמר לו בייחוד והחוסית מצינו האריך נתיח אלהינו שבשמים ובעבוד העמים והאכנים ואם חורמו המסית או שתק פעור ואם אמר לו כך ראוי לעשות וכן יפה לנו מביחין אותו העדים לכ"ד לידון וכל חייבי מיתות שבתורה חין וממיתים להם עדים חזק מזה וכל ענין זה להרחיק ע"ה ואמרו ז"ל שמתנה הוא ביד החוסית בענינו להורגו אחר שזמנו כ"ד ועל זה כלומר ידך תהיה בו בראשונה וזאת המצוה להרגו חלק מזה היא ואין לנו לחשוב אותו למצוה בפני עצמה ויתר פרטיה במסכת סנהדרין ונוהג חסור זה בכל מקום וככל וכן דברים ונקבות וכל העובר על זה בין שהוא דריוטו או חס ונכחיה חסית אחד וישראל בין חיש או חשם כענין שאמרו חייב סקילה :

חסד לחקור בעדות חקירה גדולה ולדרוש אותה היטב בכל כתיבו כדי לדעת מהם הדבר ואמתו על המוכיח הגיור וניסוד ענין זה אמרו ז"ל הווינו ענין כדן והכל למען נתישב על הדבר ונדע בו כל האמת ולא יהיה בעהרים כדן כן כמות הוכחיתו כפסיד ומזנו בהעלמת האמת ועל כל זה נאמר ודרשת דחקרת ושאלת היטב והנה אמת נכון הרבר כל אשר עיניו בראשו יבט ויראה כירכוו האזהרות וספד הענין במלות שונות שתכסיל התורה בדבר זה הוא להזהירנו ויהי ענין כי דבר גדול הוא ויעמוד חוק שדס נפש הכריות מונח עליו ואין להאריך בשורש המצוה כי נגלה הוא מדינו המצוה מה שאמרו ז"ל שבעבוד חקירות כדקין כל עד ואלו הן כחיו שחטה ומכבד חוסית שבוכל אירע המצוה שהוא מעיד עליו ובחיו זה סנה משכב שנים ששפטה ובחיו זה חדש מן השנה וככונה ימים בחדש ובחיו וימים משפטי ימי השכוב וככונה שעות ביום ובחיו זה מקום ואפילו אמר היום הרגו או חמס שאלין אותו כל זה וולכדו חקירות חלו שעות בכל עדות יש בכלל ענין החקירה לשאלו אותו חם העיד עליו שבעד ע"ה א"ו ע"ה א"ב עבד וכתבון עבודה ואם העיד שהלל שבת אומרים לו בחיו עלאלהה חללו והיאך עשה המלאכה ואם העיד שאכל ביום הכתרים אומרים לו חיו מאלה אכל וכונה אכל וכן כל כיוצא בזה ומלבד כל זה שזכרנו שהן נקראות חקירות ודרישות שהן עיקר העדות ועמקן יתחייבו יפטר הנדון ובהן וזמנו העדים עוד מרכים חסית

דין לבדוק העדים בעניינים אחרים שאינם עיקר גדול בעדות ועל שאין עיקר יקראו אותן ז"ל בדיוקת ויגליהם אמרו כל המרכה כבדיוקת הרי זה משובח ומזהו שנקראות בדיוקת כגון מה היה לבדוק ההרג או ההורג וכמו כן שאלין אותו עפר הארץ שבהרג עלי חם היה לבן או חום וכיוצא בענייני אלה ואמרו ז"ל שבחקירות חם כיוון העד האחד עדותו והשני אומר חיו יודע עדותן בטלה חכל כבדיוקת חפילו שניהם אומרים חין חמו ודעים עדותם קיימות וכ"ה שחם חמר האחד לכד חיו יודע וכד"ה שבלא הכחישוה חת זה חכל הכחישוה ח"ה ח"ה"ה כבדיוקת עדותן בטלה וחחד דיני נפשות או דיני ממנות בכלל מצוה זו שנאמר משפט אחד יהיה לכם חכל אמרו חכמים ז"ל כדי שלא לנעול דלת בפני כוונן שלא נהרך בעדי זממן דרישה וחקירה כי כדן אמרו העדים בפנינו הלא זה חת זה מנה בשנה פלוגית חע"ה שלא כוונות חת חתם וחת המקום שהלכו בו ולא חת המנה מחיו משכב חכל עדות שניה שיהו כשווי המנה עדותן קיימות כדן וכד"ה בהודלות והנחיות וחתנות ומכירות וכיוצא בהן חכל בדיוני קנסות לריבין דרישה וחקירה ואין נריך לומר בחלקות וכגלות וכמו כן אמרו ז"ל שחם ראה הדיון ואפילו בדיוני הודלות והנחיות שהדיון ערומה שרריך לעשות כהן דרישה וחקירה ואם הכחישוה חת זה בחקירות ודרישות עדותן בטלה חכל חם הכחישוה חת זה כבדיוקת עדותן קיימות כי כדן חמר האחד בכיון לזה והאחר חמר לא כי חלא חלייר חו שומר האחד בירושלים והאחר חמר לא כי חלא חלוד וכן שאמר האחד חסית יין לזה והאחר חמר לא כי חלא חסית של שמן וזה חקירה ודרישה ועדותן בטלה חכל חם חמר האחד מנה שחור לזה והשני אומר מנה לכן לזה ועבר שניהם שזה חו שחלח חמר בדיוטה העליונה היו כשהלכו והשני חמר בדיוטה התחתונה וכו בדיוקת ועדותן קיימות ויתר פרטיה במסכת סנהדרין (ה' עדות פ"ג) ונוהגת מזה זולענין עמון בכל מקום ובכל זמן וכמרים כי להם לעשות משפט ולא לנשים ולענין דיני נפשות ומלקיות וקנסין ונהגת בדרך כוונן שסנהדרין יושבין בעקיונים כמו שכתבתי בסדר משפטים ועובר על זה ולא חקר העדים כראוי בטל עשה זה ויעוכשו גדול מאד מפני שהוא סנה למייב נפשות ולהכסיד עמון שלא כדון והוא רשע ומחטיא את הרבים להאכילם עמון של אחרים ומי שדן דין חסית לא חמר אמרו ז"ל שזכות גדולה ודינו חיותו על דרך משל כחלו נעמה שותף להקב"ה בעשה בראשית כלומר שיש בענין קיום העולם וישונו :

חסד לשרוף עיר הנדחת ואת כל אשר בה ועיר הנדחת נקראת עיר מישאל שנדחו על ידי אכזבים בני כליעל לנאת ונתחת כפי השבירה ולכו אחריו שרירות לבס הרע לעבוד עכ"ה ועל זה נאמר ושרפת באיש ארת דועיר ואת כל שדל דרה בליר לה' אלהיך שורש מצוה זו ידוע הוא ראוי למות שם ולאכד זכרם מן העולם ולא יאחר בעולם מקום זכר לשם כלל ואין להם כליון חרון יותר מן השריפה כדיוני המצוה נזה שאמרו ז"ל שאין העיר נעשית עיר הנדחת כלומר ולדון אותה כדן עיר הנדחת שאנשיה כהרנים כסיף וממונה כשרף עם העיר עד שהיו מדיחיה שנים חו יותר על שנים שנאמר יצאו אנשי'ם ונוכד וידיחיהם מחלוו השכנו ומחלוו העיר שנאמר מקרבך ויריחו ועוד שידמו רוכה ויהיו המודחים מוחל ועד וכן

קדונו של שבת • אכל אס לא הודו וכו' של שבת אינם נודוין כדון
 עיר הנדחת אלא כיחידים שהם נסקלים ומנוכס ליורשיהם שנאמר
 יושבי העיר • ולא כפר קטן ולא כרך גדול • ופחות מנחיה כרך
 קטן ורובו של שבת כרך גדול • ודין ערי מקלט • וכן ירושלים
 שאין נעשית עיר הנדחת • וכן עיר שהיא כפר (פי' ארץ העמים
 הסמוכה לה) אינה נעשית עיר הנדחת • ודין היאך עושין אותה
 עיר הנדחת • והנהראות שזולחין לה על ידי שני תלמידי חכמים
 ומה שאמרו בענין רחובה • ומה שאמרו בכבשי נדיקים שבתוכה
 שלא הודמו עמה • ודין הקדשות שבתוכה • ודין פירות דקלים
 שבתוכה • ודין נכסי חנאי עיר אחרת שבתוכה או נכסי עיר
 הנדחת שבמקום אחר • ויתר פרטיה במסכת סנהדרין (הל' ע"ג
 פ"ד) • ונוהגת מצוה זו בזכרים כי להם המושפט ובזמן שישראל
 על ארמתן וזכית דין הגדול של שבועים ואחד במקומן שאין דנין עיר
 הנדחת אלא כב"ד הגדול • וזאת מן המצוות המוטלות על הזכר
 ויותר על הסנהדרין ואם עברו על זה כגון שידעו על אחרת מערי
 ישראל שראוי להעשות עיר הנדחת ולא עשו כה דין בטלועשה זה
 ועונשם גדול כן תתפשט רעתה בעיריות אחרות :

תסה • שלא לנכות עיר הנדחת לעולם • ועל זה נאמר והיתה
 תר עורב לא תבנה עור • ישרוש המצוה כענין
 מה שכתבתי לעיל בסדר זה כשריפת עיר הנדחת • דיני המצוה
 מה שאמרו ז"ל כפי' לא תבנה שאין כוונן אותה לעשותה חדישה
 דהיינו בתים כמון שהיתה • אכל מותר לעשותה גנות ופרדסים •
 ויתר פרטיה מנאריים כפרק עשרי עטנהדרין • ואיסור זה נוהג
 בזכרים ונקבות כוונן שדין עיר הנדחת נוהג והוא כוונן שישראל
 על אדמתן וסנהדרין וישיבים במקומם כמו שכתבתי למעלה :

תסו • שנמנעו מליהנות ולקחת דבר ממונן עיר הנדחת ועל זה
 נאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם • וגם בכלל
 הלאו הזה גם כן כל דבר ע"א כמו שכתבתי למעלה בסדר זה והיה עקב
 באזהרה אחרונה שבסדר כשיאן תל"ה • וכה כתבתי משרשי
 מצוה זו וכל ענינה שזה :

תסז • שלא להתגודד גופנו כמו שיעשו עובדי ע"א ועל זה נאמר
 לא התגודדו • וככלל לאוזה במלה אחרת שנאמר
 זשרט לנפש לא' חתנו בבשרכם וגו' • וכמוכס יבמות
 אמרו ז"ל לא תתגודדו לא תעשו חכורה ושם נאמר עוד לא
 תתגודדו מיכתי ליה לגופיה דאמר רחמנא לא תעשו חכורה
 ושם נאמר עוד לא תתגודדו על מנת וכמוכס עמות חירוי ז"ל
 שדישה ונדידה דבר ר' הוא • ושם נכתב שישורט על המנת כן
 ביד בין ככלי חייב ועל ע"א ככלי חייב כיד פטור שכן היה מנהגם
 לפני ע"א ככלי וכענין שכתוב ויתגודדו כמשפטם בחרבות
 וזכרותים • וזכרונקוס לפי הגרסה מדברי רבותינו שאין חייב
 הלאורק במתגודד על מנת או על ע"א אכל המתגודד בלא טענה או
 זותן כעם על ביתו סנפל או על ספיכתו שבעה ח"פ שהוא דבר
 מוחם ביותר ומכוער ואסור חין חייב הלאו על זה • משרשי
 החמה כרי שלא נעשה בנו שום ענין בעולם דומה לעובדי ע"א וכענין
 שכתבתי בלאו דהקפת הראש בסדר קדושים תהיו • וכמענינו
 הגדידה על מנת כילא יאות לעם הנכחר בעלי חכמת התורה
 היקרה להצטרך בדבר מועשה האל דק על הענין שזיכור ב"ה
 להצטרך בו • וזון הטעם שכתבתי בסדר אמור אל הכהנים המצוה
 דהאזנה • אכל שנסחית גופינו ולקלקל עצמינו כשזיכור לא טוב לנו
 ולא דרך מכונים ואנשי בינה דק מועשה החון הנשים השחנות ומסירי

דעת שלא הבינו דבר במעשי האל ונפלאותיו • והרע כן ז"ל כ' מלאך
 סוף לרבותינו באקרה להתאבל על המת יותר מדאי • מדעי
 המנוה מ"ש רבותינו ז"ל שהשורט על מנת חייב על כל שריטה ושריטה
 מלקות ח' והוא שהתרו בו על כל אמת ואמת • והשורט שריטה
 אחת על חמשה מתים חייב חמש מלקות • ויתר פרטיה בסוף סדר
 מכות • וכתב הרמ"ב ז"ל כי עוד דרשו ז"ל בכלל אזהרה זו שלא
 יהיו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג במקב"א ח' וזה נוהג במקב"ב
 אחר מדבר זה גורם למחלוקת • ולשון לא תתגודדו כלומר לא
 תעשו חגודות חגודות כלומר שתהיו חלוקים אלו על אלו • וממורי
 י"א למדתי שאין חיסור זה אלא בחכורה אחת שחלוקים קלתם על
 קלתם והם שנים בחכמה שאסור לעשות כל כת מהם כדבריו
 שזה גורם מחלוקת ביניהם • לא יאזו ויתנו כדבר הרבה עד שישכימו
 כולם לדעת ח' ואם ח' אפשר כן יעשו הכל כדברי המחמירים אם
 המחלוקת הוא על דבר שהוא זון התורה • אכל בשני בתי דינים
 חלוקים וכן שון בחכמה לא נאמר על זה לא תתגודדו והביאו
 רמ"ב ממועשה דמוכס חלוקין שאמרו שם נפקי שיפורי דרכו ואסרי •
 ונפקי שיפורי דמונאל ושרו • ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן
 בזכרים ונקבות ועובר על זה ושרט שריטה אחת בכל מקום שנזכרו
 על מנת או לשם ע"א חייב מלקות :

תסח • שלא לקרות עיר הראש על מת כמו שיעשו מסירי הדעת
 ועל זה נאמר ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת •
 וככלל לאו זה ככהנים שנאמר עליהם ולא יקראו קרחה בראשם •
 ולמדנו משם לחייב על כל קראש כמו כפי העינים כמו שכתבנו
 מכות • וזון הכתוב הזה למנוה גם כן שאין החיים הקרחה כי אם
 הקרחה על מת דוקא • ונמצא עם שני הכתובים תשלוס המצוה •
 ופיאורה כן בישראל בין ככהנים שהכל מתחייבים על כל הראש כפי
 העינים • ואין לך לשאול בתקום זה וככל כיוצא בו למה לא בא בלאו
 הכתוב כולו במקום אחד עם ההקדמה שכתבתי לך כראש ספר זה
 של אלה הדברים הלא היא תנוח דעתך בעניינים אלה במקומות רבים •
 משרשי המצוה כתוב במצוה הקודמת • דיני המצוה מ"ז ז"ל
 שהקורח קרחה אחת על חמש מתים לוקה חמש • והקורח חמש
 קרחות על מת ח' לוקה חמש כשהתרו בו על כל אחת ואחת •
 הקורח ביד או בסם חייב ואפילו העביל אצבעותיו בסם והניחם בחמש
 מקומות כראש כבת אחת הואיל וקרח חמש קרחות לוקה חמש
 ואפ"ש שהיה התראה אחת הואיל וכולן כאין כאחד • ויתר פרטי
 המצוה בסוף מכות וכל ענינה כדון חכרמה הקודמת כזוה •

תסט • שלא נאכל פסולי המוקדשין • והלאו הזה בפסולי
 המוקדשין פירשנו ז"ל במסכת סוהרות שהוא דוקא כשנעשה
 אמתו המום במוקדשין שפסלו על ידינו ואחר כך אם נאכל מהם או
 יהיה כאלילתם לאו • וכמו כן אם יפסל הקרבן בשום צד אחר
 וזכתו גם כן בזה כולאו ועל כל זה נאמר לא תאכל כל תועבה •
 וכן הוא כשערי לא תאכל כל תועבה כפסולי המוקדשין הכתוב נדבר •
 ושם נאמר עוד ד' חליעור כן יעקב חומר מנין לזרם חזון הכבור
 וחכל עמנו שזכר בלא תעשה שנאמר לא תאכל כל תועבה • ועוד
 חז"ל שיש בכלל זה הלאו אזהרה שלא לאכול סיגול ונותר וכבר כתבתי
 עניינם בסדר זו • וכן כל איסורי מאכלות • וכענין שדרשו ז"ל
 לא תאכל כל תועבה כל שתעבתי לך הרי הוא בכל תאכלותי"ז איכנו
 נקרא לאו שבכללות לפי שציקרו לא סף אלא על פסולי המוקדשין ושאר
 האיסורין וזאין מכללן כלותי עמה שהביא הכתוב אזהרה זו בלשון כלל
 שאמר כל תועבה ולא אמר לא תאכל פסולי המוקדשין בפירושו ומסירי

ספר ההינוך מן ספר דברים פרשת ראה

כן תחשבו לאו חינוך לעיקרו ונלמוד מזה שאלה האדם לשאר הענינים וקבל האמת ונמי שאמרו -

כבר כתבתי כמה פעמים כי משרשי הנזות שהמנינו התורה מהתקרב אל הקדש ומונעו בקצוה הוא כדי לתת מוראת הענינים האלה אל לבנו וליתקם בעינינו לחזק יתעורר רוחנו ויהיו רעיונונו וירך לבבנו ויתחדש בנו רוח נכון בבחינו לבקש סליחה על עונותינו ומתוך כך יעתר לנו האל ב"ה ויושיענו ויכל צרותינו ויהיה טובים - ואף גם זאת לטובה זו כתפדת שרטה - ודיני המצוה בחוסכת בכורות - ונהוג איסור זה בזכרים ונקבות בכל עוקם וככל זמן - שא"פ שאמרו זכרונם לברכה שבזמן הזה אין מקדישין כמו שכתבתי בראש סדר בחקתי - וכל מקום נמי שהקדיש בהמה לקרבן קדושה חלה עליו ודין קדשים יש להטות שהטיל בה מום ואכל מוחכה עובר על לאו זה ואישים ונקלות משום זה וכשאלו מונעו כוית וישעידים והתראה :

תע לבדוק בסמימי העוף ועל זה נאמר כל צפור טהורה תאכלו - וכן אמרו בספרי כל צפור טהורה תאכלו וזו מנחת עשה - כל עין נזוה זו שרטה ודיניה וכאילו עוקם נהגת ובחיה זמן הכל כתבתי בראש סדר ויהי ביום השמימי בענין בדיקת סמימי בהמה וחיה ודגים וחגבים שדין כולם שום - וגם הם כת שרמ"ב כן"ל יחלוק עם הרמ"ס ז"ל כמסדו הסדוקה בהמה ובשאר המינים מצות עשה והוא סוכר שלא כל אלה ליתן עשה ולא תעשה לאוכל מן הטמא - וגם באותו סדר כתבתי בסמימי העוף קצת ממה שמעתי בהן מרבותי"ה וקצתו משם **תע** שלא לאכול משרץ העוף כגון הסוסים והדבורים וסליריעות חולתים ומינים אלו ועל זה נאמר וכל שרץ העוף טמא וגומר - ולשון ספרי ז"ל שרץ העוף יגופר מצות לא תעשה - ודיני מנתי שאסרה התורה העופות הטמאים והזכרים כפירוש לפי שהם מופעטים וכמו שכתבתי בארוכה במדבר ביום השמימי במצות שלא לאכול עוף טמא בסמימי קס"א - בשאר וכל שאר העופות בחוקת היתר הוסיף הכתוב לאסור שרץ העוף להודיענו שאינו בכלל העופות וז"ל מהסמימיים של טהורים חקובלים ודוגים הם לנו או נאמר כי עהיות שרץ העוף מין בפני עצמו הולכיו לאשר כבדו"ש - והנה במדבר ביום השמימי אמר ואת אלה תשקטו וזו השרץ וכן אמר וכל שרץ העוף נתייחד בהם לאו כי עוף ושרץ עוף שני ענינים הלוקים הם לגמרי - משרשי המצוה הבאות באיסור המאכלות כתבתי וזה שכלל בחשכתי פרשת אש כסף תלוה באיסור טריפה וקחנו מים - ודיני המצוה בחוסכת חולין - ונהגת איסור זה בכל עוקם וככל זמן בזכרים ונקבות ועובר זה ואל כל כוית משרשי העוף חן שאכל שרץ אחד מן העוף וכלו וז"ל שאין שאלו כלו ואם הוא כעדשה חן שאכל עונכה כוית ואם גדול חייב חלקית וכבר הארתי באיסור שרצים וחונד איסור כרים במדבר ביום השמימי כי הם מקיינו :

תע שלא לאכול משרץ בהמה חיה ועוף שחזו מאלהין ועל זה נאמר לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בישעריך ההננה ואכלה או מבר לגברי וכבר הארתי למעלה במדבר זה בטעות שחיה הכלל שאמרו ז"ל דכל שנסבלה בשחיטה תהיה תרף גם כן נבלה - וענין טוהר זה כתב גם כן ביום השמימי במצות שלא לאכול דג טמא וזה מצוה בפני עצמה - בושרשי המצוה מה שכתבתי באיסור טריפה בכסף תלוה ע"ש - בדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שנסבלה הראויים לגר היא קרויה נבלה ויש חיים באכילתה - אבל נבלה שאינה ראיה לגר כלומר נבלה משרפת חן חיים באכילתה

ומפני זה השרץ שכתוב למור לגר פתנה ללמד זה שאם כן אין צורך ללמדנו לפני כתוב שיש לנו - ואף צוה שם להתייר בהכרח שכתב כתב במקום אחר וחלש נבלה וחלש טריפה יעשה לכל נבלה - ויחלק למדו ז"ל למדו דין מותן טיבם לפנים ויתר שידענו כזה שצוה לא תאסור ותחיים כי אם על אכילת הדברים שראויים לאכילת בשר אדם לא על דבר שנסמו של אדם קדם בו דכעמר בעלמא הוא תשיב והוא התר הנזכר בנפול בחוץ של איסור שכל לתוך גרסיין ומפני שפונס בהן - ומן היסוד הזה נהגנו להגיד הכלים שאין בני יומן בנים רותחין וא"פ שאין בנים ששים חלקים כנגד הכלי מפני שהכלב הווא מין כפאין בני יומן הוא פגום ומכיון שא"פ חף על פי שהכלי עומד אחר כך עם בלעו שהקוף בתוך בנים רותחין בפחות מששים וחור וכלע ממוזא חינו לאסור ככך לפי שהוא כנסה משרפת שהתירה התורה כמו שאמרנו - ואולי תאמר ודן חן ויתירין אפילו נבלה משרפת לאכלה לכתחלה הא איכא בה מום כל שקטו - התשובה כזה דכל שהוא דבר חיוני כזה ועוד שכלל כליו ונכנס בתומו ומחלש בחוסכענין זה ודאי ליכא מום כל תקטנו ומותר לאכלה - ואף כך להקשות כלל ולומר אם כן כלי עדין חן התיירה אותם התורה בהגידה והלא לא היה הכלב פגום לפי שם שאמרנו בנפול דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא - שיש לו עור כך שהגיעו איתן כלים בנים רבים שהיה בהם ששים כנגד הכלים - ומזה יש לנו ללמוד גם כן שאם נבל חקך נבל שרצים המאוסים שבעולם בקדירה חף על כי שחן חולל בקדירה ששים כנגד חוץ שרץ שכלל מותר אחר שנוצח חן הקדירה גופו של שרץ ולא נחוש לפליטתו כלל הואיל והוא חן המאוסים ופגום טעם הקדירה שהיו זה דומה לנבלה משרפת שאין בה איסור כמו שכתבנו - ויכול עוקם לרין שיהיה כמה שבקדירה שני חלקים כנגד גופו של שרץ כדי שיבטל כרום שאם לא כן יהיה נידון האוכל כגופו של שרץ ממש - ונמוזא"פ שהוא חלוס התורה אסרתו - ויתר רובי ענינים אלה יתבאר במסכת חולין עם ספרי המפרשים הטובים והמעט הזה שכתבתי לך בני כחן חיי כנגד רוב הדיון שאמרו בענין זה בנקודה דקה בשטח הארץ - וכבר הודעתך כמה מקומות שאין כוונתי רק להיער רוחך בענינים ומראה עוקם חני לך - ואם תזכה ומורה תבא לחיזוקתך תבין כל הדברים ומשמע בהם - ונהוג איסור זה בכל עוקם וככל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה ואכל כוית מנסבלה חייב חלקות :

תע להזיח מנשר שני מן התבואה בארבע שני השוטה כלומר חת - שנטרש מעשר ראשון היתן ללוים שנטרש עוד ועשר אחר ז"ל כוית בקרא שני - וזה המעשר היה דינו שיאכל בירושלם ועל זה נאמר עשר תעשר את כל הבואה ורעך - ובאור הכתוב שאם יתקן מומנו התקום ולא נוכל שאתו שם רק בטורת גדול וכהנאה מרובה שנתה אותו ובעלה דמיו בירושלם ונזיחם שם בצרכי אכילה ומתירה לבד וז"ל הכתוב כמו כן שהנודה מעשר שלו שרץ להסוף חונע בדמים כלומר שאם הוא שיה חרבעה דברים שיאכל במקומו חמשה דברים בירושלם - ועל זה נאמר ואם גאל יגאל חיש מועשרו תמימתו יוסף עליו : ודקדקו ז"ל מועשרו ולא מועשר חבורו - ומועשרו ולא אשה :

בושרשי המצוה כתבתי כוונות מעשר בהמות במדבר בחקתי - ואף על פי שהענין יתבאר טעמו בפרט שהוא למוען הלמד ליראה את ע"י אלהין כל הימים - בדיני המצוה מה שאמרו

שאמר ו"ל שאין מעשרין מעשר שני ומעשה לחברת הדין הוא בספרי .
 שנה שנה נולמד שאין מעשרין תחת מעשה לחברתה אין לי חלא מעשר
 שני שבו דבר הכתוב מניין לרבות שאר מעשרות ת"ל גמר תעשר .
 ואמר ו"ל שיש חמשה עשר באכילת הור ראש המכה למעשר החילנות
 כלומר שכל אילן שהגיי לעונת המעשרות קודם חמשה עשר בשבט
 מתעשר כמעשר של איתנה שנה שסח היא אנת מעשר שני ומפרישין
 מן מעשר שני ואם היא אנת מעשר שני ומפרישין מן מעשר שני .
 וכבר כתבתי למעלה בסדר ויקח קרח כמות מעשר הרחשון עונת
 המעשר במזאת מן האילנות ושם כתוב שיקרא מיוכ מעשר נולדו ייתא
 אינו חלא כדגן תירוש ויבנה וכל האחר דרכן . ויתר רובי דייני מעשר
 שני כולם מובחרים כמסכתא הכנויה על זה והיא מסכת מעשר שני .
 ומעוה זו אינה מובנת בכל מקום חלא כמות ישראל שרויין על אדמתם
 וירושלם ביישובה כוכה ותחוינה עיינו בטובה . ובסדר שופטים
 כמות תרומה אכתוב בפ"ה המקומות שמהם הם מעשר ראשון ושני
 ומתרום :

תעב להוציא מעשר עבי כסנה העלמית ושפיתאן המעטה ועל זה
 כאמר מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר
 תבואתך וגיבור והתחת בשעריך : ומענה הזאת היו מפרישין
 מעשר עבי במקום מעשר שני של שאר שנים ואין מפרישין מעשר שני
 כלל . מושרשי המעוה כענין מה שכתבתי בטנות הולאה לעני
 בפרשת חס כסף תלוה . דייני המעוה מה שאמר ו"ל שבעל קסדה
 מעברו עליו עניים נושא לכל אחד מהם מן המעשר כדי שיעו . שחומר
 ואלו מעשרין ושבעו . וכנה כדי שבעו מן החטים לא יפחות מחצי
 קב . ומעוררים לא יפסית מקב . כקמין לא יפסית מקב וחצי .
 דכלה לא יפחות ממקל חמש ועשרים סלע . יין לא יפחות ממצי
 לוג . שמן מרביעית לוג . אורז רובע קב . ירק ומקל ליערא .
 חרובין שלש קבין . אגוזים עשרה . אפרסקין חמשה .
 רמונים שנים . אחרונא אחד . היה לו דבר מועט והעניים
 מיוסרין מניח לעניים והם מחלקין ביניהם . ומעשר עבי הנותחן
 בגורן אין בו טובה הגאה לבעלים . והוא ואשה שכלו לישול מתבין
 תחלה לאשה ואחר כך לאיש . ויתר פרטי המעוה מתבחרים
 כמסכת פיהא ומעשר נדמאי וכמקומות מורעים ומקדשים וידים .
 (ה' מתנות עניים פ"ו) ובסדר שופטים כנ"ה כמות תרומה
 אכתוב בחי"ז מקום נבחר ובחי"ז וזו :

תעה שלא לתבוע החוב שכנת המעטה אבל יאז כשעט ולא
 כתבנו עוד ועל זה נאמר לא יגוש את רעהו ואת אחיו
 וגו' . מושרשי מעוה זו וכל עניינה כמנהגי כתבתי לעיל
 בסמוך כמות עשה של לאו זה שסדרנה ועובר על זה ותבע
 הלוואתו אחר שנת המעטה כמות הכית עבר על לאו זה אבל אין בו
 מלקות לפי שאין בו מעשה :

תעו לנגוש הנכרי עובד עב"ם שפרע מה שהוא חייב לנגולא
 כחיוב ונרחם עליו להאריך לו המלוה ועל זה נאמר את
 הנכרי תגוש . וכן אמרו בספרי חת הנכרי נגוש . זו מנות
 עשה . מושרשי המעוה שלא כלמד כפזותינו לחוב ולרחם
 עליהם למען לא נחמד אחר מעיניהם ואחר עתם כשום דבר .
 וברמ"בן ו"ל כתב שאין זה מנות עשה כלל אבל ענין הכתוב להוציא
 על החמלה בישראל בעשה ולא תעשה . ואמר את הנכרי תגוש
 ולא אחיך . והוא לאו אבא מכלל עשה דקיימא לן שהוא מכלל
 עשה . והלאו הנכרי כו' כמותו ולא אחיך לתגוש . וכן הענין

מקום שאמר רבות כהו שכתוב בסדר כי תלא בפ"ה . דייני
 המעוה כלולים כביאור הפתוס לפי דעתי . וגוחגת מלוה זו בכל
 מקום ובכל זמן בוכרים ומקבות . ועובר עליה והאריך זמן פירעונו
 מן הנכרי על כל החמלה עליו לבד לא נמד היראה ללוה או להפסד
 קיבו חולאשם ומגלת אחר בטל עשה זה לדעת הרמב"ם ו"ל .
 ולדעת הרמב"ן ו"ל הנוג ישראל שהוכו בטל עשה זה מלמד שיעבר
 ג"כ על לאו אבל חריכות חיה לנכרי לא מעלה ולא מוריד :

תעו לעווס החטות בשנת המעטה ועל זה נאמר ואשר יהיה
 לך את אחיך תשטט ויך . וכפלה האזהרה כזאת
 המעוה שאמר וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו .
 ואמר בתוספתא בשתי שושות הכתוב מודבר אחת שמטת קרקע
 ואחת שמטת כספי וכבר כתבתי בכסף תלוה כמות שמטת קרקעות
 מה שידעתי בשם המעוה . ושטטן באפי' גם כן אחר איתו טעם
 כמשך ללמד כפשינו במדות מעולות מדת הכריכות וזין טוס ומקצוע
 כלכבתי הכטחון הגדול שסם ב"ה . וזה תפטר כפשוט לקבל טעם
 מזה חזון הכלל הכל הכרזה והרחמים . וגם כמלא חזו גדר חזון
 ומחילה של ברול להתרחק מזה מן הגזל ומן החמדה בכל אשר לריענו
 כי נאח קל וקומר ככפשוטנו לאמר חפילו הלוינו ומחוי והגיי שית
 השמטה אחרת תורה להשמיט ביד המעוה . שלא לנגזל ואלא לתנוד
 מטלו לא כל שכן שאחיו לי להתרחק עד קנה האחרון : מדיני
 המעוה מה שאמר ו"ל שאין השביעית מושטת חלא כסופה כשזקק
 חמה כערכ ראש המנה של מנחי שביעית שאמר וקן שביעית
 וגומר . ומאזטת חפילו מליה שזשטר עש בו אחריות נכסים ואם
 סיים לו שדה בהלוואתו אינו משוטן כן כתב הרמב"ם ו"ל . ותימה
 הוא דר' יומין דמי לה כפרק השולח . הקפת חטית ושכר שפיר אינו
 כשטט . ואם זקפו אותן במעוה כשטט וכן הרין בקפסות . הוגרש
 את אשתו קודם שטטה אין כתובתה כשטטת חלא אם כן פגמה או
 זקפתה עליו כמלוה והמלוה על המשכון אינו משטט והוא שיהיה
 החוב כגד המנה וכן משכון כן כתב הר"ם בפ"ה . ובספר הזוהר אחריו
 דא"ג שחייבוהו חלא עלג חובו . והיינו מלי כיושבין של מטלטלים
 אבל המשכון של קרקע באתרא דמסלקי שביעית משטטת . והכור
 אינו מטל בה פ' שנים לפי שהוא כחוב גמור . אבל באתרא דלא
 מסלקי אין שביעית משטטנו . והשתא דקיימא לן כן כן משטטת
 שתא דהכי אסיקנא בגמרא לדעת קנתי מן המעשרים למדנו מורינו
 ו"ל כל המשכונות באתרא דלא מסלקי דיינין להו ואין שביעית
 משטטת משכונא וכבוד מטל בה פ' שנים וכעל חוב דיתומים נובה
 ממונו דברקקע שלהם הוא . והעובר שטרותיו לב"ד ואמר להם
 אתם גבולי חוכה אינו משטט שאמר ואזריהו לך את אחיך זה
 כבר כתבו סיד כ"ד וזוה הטעם אחריו לשחוב שיש ליתומים על
 אחרים אין שביעית משטטנו דרבן גמליאל וקית דיו אביהן של
 יתומים ואחריהם כל כ"ד שכל דור ודור וכלילו מוסר שטרותיהם
 ביד כ"ד דייני . וכן מענין המעוה מה שאמר שהמלוה את חבירו
 לעשר שנים אין שביעית משטטנו דהכי אמר רחמנא לא יגוש בחוב
 הראוי לנגוש זה לא בגיע זמנו לנגוש צדין . ומה שאמר שהמנהג
 עם חבירו בחובו על ונתת שלא משטטנו שביעית הראי זה משטט לפי
 שהוא כמותה על מה שכתוב בתורה . אבל אמרו על ונתת שלא
 תשמיט חוב זה ואפילו שביעית כלומר אע"פ שדין שביעית להשמיט .
 אם נתנה עמו שלא ישמיט חובו אין שביעית משטטנו בענין זה
 שכל תנאי שבמנון קיים כמו שכתבתי בסדר בהר סיני מנות שלא
 להלוות

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת ראה

לכלות רכית לישראל ויתר פרטי' במסכת שביעית (ח"א פ"ג סג) .
ונוהגת ונוהגת ומהוריתא בח"י וכ"מ במונ' שהיובל נוהג במכרים
ונקבות וכבר כתבתי למעלה בסדר בהר סיני בחזון וכן היובל נוהג
אבל במונ' אין היובל נוהג אין שמת קרקעות וכספים נוהגת
מהוריתא אבל מדברי סופרים נוהגת שמת כספים אפילו במונ'
הוא ואפילו בכל יוקוס כדי שלא תשתכח תורת השמטת כספים
מוסרתי . וכבר כתבתי למעלה בסדר בהר סיני בסוף פרט' ראשונה
אין הוא שנת השמטה לדיעת המכרשים הגדולים היו דעים דרבי
הגמרא . וטובה יעלה ותבע את חברו על חוב שבערה עליו שנה
שביעית במונ' הכית בטל עשה זה ושלד שהוא עובר על לאו כמו
שכתוב בסדר זה בע"ה וכוונתו היה קח עבוד לישראל דרבנן
ואם ידעו הכ"ד שביעית עברה עליו אין מקפין לגנוס אותו כלל
ואפילו במונ' הוא ואע"פ שהשמטת כספים עכשו דרבנן וקיימא לן
שיעבודא דאורייתא הוא איסקיה הלכתא דככל דבר שבמונ' יש כח
ביד חכמים לדחות דבר תורה משום דהפקר כ"ד הפקר :

תעה שלא כונעו החסד והדקה מחמתו בני ישראל וכל שכן מן
הקרוכים כדעתי חולסת עמיכם ויש בו יגלות לשבעה
ועל זה כאשר לא תאמין את לבבך ולא תקפין את ירך' מאחריך
האביון . כלומר אל תלטיט עיניך עדת הכילות והגבלות' אבל הכן
לכבד עמ' במדות הנדיבות והחמלה ואל תחשוב שיהיה לך נדבך
חסרון מונק כי בגלל הדבר הוא יבדק' ויפה לך כדרכך' ורגע
קטן ממנה אולרות של זה וכסף . משרשי מנות הדקה
כח כ"ו בכסף תלוה שפ' שת משפטים וקצת דיניה ויענינה כעניני'
תעט לנשות דקה עם הצריך אליה כשנחה וכטוב לכך כלומר
שניתן נמוכינו למי שיסתר לו ולחוק העני בכל תה שצריך
לחיותו ככל יכולתנו ועל זה כאשר פתח תפתח את ירך לו .
ודרשו' לפתח תפתח ואפילו כמה פעמים . ועוד כאשר והחזקת
בו גרו ותושבו ויעמך ואמר עוד וחי אחריך עמך . משרשי
הנוטה בכסף תלוה כמנות הלוואה לעני שביעת דוחקו וזה שדעתי
בדוני החלומה שאמרו' שיעקר נגוה ולייתן הדקה ליד
גבאי שיתכנה למי שצריך לה כדי שלא יבזים העקבל כשהוא מקבל
מיד הנותנה ככל עת שירחמו וגם הנותן לא יביישנו עליה ליעולם
זה אינו יודע למי נותנה זה אינו יודע ממי מקבלה .
ואתה בני אל תחשוב שענין מנות הדקה לא יהיה רק כעני
אשר אין לו לחם ושמלה כי אף בעשירים גדולים גם כן תתקיים
מנות הדקה לפעמים כגון עשיר שהוא במקום שאין עכירין אותו
וצריך ללוות ואפילו בעשיר שהוא בעירו ובמקום עכירין פעמים
שיצטרך מפני חובו או מפני שום נוקרה אחר לדבר אחד שהוא צריך
ולא יוכלא עמו במקום גם זה בכלל מנות הדקה הוא שלי' ספק כי
התורה תבחר ליעולם במחילות חסדים ותנוה חותמה שלמים לרנן
הגבראים בני ברית כאשר תשיג ידו . וכלל הענין שכל הענינה
את המירו בין כמסון בין כמחל' או כאשר לרכו או אפילו כדברים
עושים דברים נחומים בכלל מנות הדקה היא ושכרו הרבה עול .
ויכנסו דברי באונן כי טובים הם האון תבחן מלים . ואמרו ז"ל
שעני שאינו רוצה ליקח מערעורין עליו ונותין לו לשם הלוואה ואחר כך
אין שולין אותה ענונו אבל עשיר המסגף עצמו ועינו נרה בממונו
אין מאגין בו . ואמרו ז"ל די מחסורו אתה מנוה להשלים
חסרונו אבל אין אתה מנוה להעשיר . וכתב הרמב"ם ז"ל כי
מיעולם לא ראה ולא שמע עיר שיהיה בה עשרה מישראל שלא יהיה
בהם קופה של דקה : ואמרו ז"ל שאפילו עני המתפרנס מן הדקה

חייב לנשות דקה אם ינקה למטה נמנו שצריך לה . ואמרו ז"ל
שאין מוס חנם כל לעניות ליעולם כשכל רכיו הנדקה שיעשה שאלו
נהיה מעשה הנדקה שלום . ואין ידאל נגאלים אלא בזכות הנדקה
שנחמרו בין כמשפט תפדה ונשים הנדקה . ויתר פרטי' במקומו
בגמרא כשנדרו ורובם כמסכת כבודות וכבר כתבתי (י"ד פ"ג רכ"ג) .
ונוהגת ככ"מ וככ"מ וכו' ונקבות ועובר על זה ולא עשה דקה
בעת שנשאל על האו אראה שצריך הדבר ושיכולתו בידו לשאתה
בטל עשה זה :

תפ שלא להמנו מחלות אל הצריכים מפני פחד השמטה שלא
תפקינו חובם ועל זה כאשר היסמך לך פן יהיה דבר עמ'
לכבד בליעל לאמר קרבה שנת השבע ולשון ספרי השני כלא
פעשה פן יהיה כח' תעשה . כלומר שאלו שני לחוין כחו כזה
הענין זה אחר זה לחיון . משרשי המנוה לחוק ולקבוע
בלבטו עדת הנדיבות ולהרחיק תכלית ההרחקה עדת הכילות ואין
נדיב העולם כמנוה מעותיו עם היונו יודע שאון קרקבלה שמט
הלוואתו ולספסידה ממונו אם אולי ירע בו אונס או שום נוקרה שלא
יוכל לנטוע הלוואתו קודם שנת השמטה וכל מקין דרכי התורה ומטיב
לדיעת אפילו מנעט כחן ערכה ידע ככאור כי הנסור ממנו אל
הצריכים מוסף עוד וחושך מיושר אך לנחמור כי הש"י ידון את האדם
לפי מעשיו ויעניקו ויכרתו כפי התקדו אליה ועדת הכילות
מחייב של כרול כינו וכן הכרעה . והנדיבות חלק מחלקי הכרעה .
ונולח התנהג כה שאח' כעוכה . ישנוע חכם ויוסף לקן . רבני
המנוה קצרים כלולים כפשוט הכתוב לפי דעתי . ונוהג היסור
זה בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן שצ"ח במונ' הוא שחין שמטת
כספים נוהגת מהוריתא אלא עדרבנן מכל יוקוס אלו מוהרים גם
כן שלא כונעו מחלונות אל הצריך מפני פחד שנת השמטה שמשמטת
עדרבנן במונ' הוא וכן התורה במונ' הכית . ועובר על זה ומנע
מחלות אל הצריך מפני זה עבר על לאו אבל אין בו נזקת לפי שאין
בו מנעה . ואולי יעלה במחשבתך בני לומר ואין יונעו חנם
מהלוואה ליעולם מפני זה ולמה נכתב על זה לאו והלא בידו להתנות
עמו על מנת שלא תשיטנו כשביעית וכדרך שאנו עושין תמיד
כשצורתינו אל יבדילך דבר זה כי פתורה הוהירו כדברים ואע"פ
שאפשר בתקנות ומגלים :

תפא שלא בליא עבר עברי בידים רקניות מעבודותיו כשיואל כן
צורין לסוף עש שנים אבל כעניקו שהיונו על כל כמים ועל
זה כאשר וכי תשלחנו הפשי מעמך לאת שלחנו ריקם .
משרשי המנוה וזכ"ל עניינה ומוקוס ביאורה כתוב במנות עשה
דהעניקה מסדר זה :

תפב לתת מנה שיש לנו
לעבד עברי במונ'
שלא נותנת ידנו לחירות ולא
כשלאנו בידים רקניות ועל זה
כאשר העניק העניק לר' מצאנך
מגרגך ומיקבך אשר ברכך
י' אלהיך תחן לו . משרשי
המנוה לתת נקטת כקטת
עדות מעולות יקרות וחמדות
ועם הכסף היקרה והמנוה
מכה לעובד והאל הטוב חסן להטיב עמו והודנו והדרנו הוא שנתחם על
פי

הג"ה
מהמחבר
מושגה למורך

ונוהגת מנוה זו בזכרי' ונקבות .
כ"ב פ"ג ס"ח :

מי שבעד אונתו וכוונתו לו וישלנו בתורת חסד ועלכד מה שהתנינו
 עמו לתת לו כסברו ודבר מושכל הוא אין צורך להאריך בו
 מדינו המורה מה שאמרנו ו"ל שאחד העבד היוצא כסוף שיש לו כיוכל או
 כתיבת ארון - וכן אחיה יצא לתבואת מלח או בקומיין הרי אלו
 מדינין בן - אבל היוצאין כגרינון כסף אין מעניקין להן - שאלו
 זכות שלחנו חסד זה לא שלחו הוא אלא העבד הוא שגם בתיבת
 הכסף לצאת מתחת ידו - וכן מה שדרשו ז"ל כמה שהזכיר הכתוב
 אלו ויגן ויקם מדברים שיש בהם ברכה מחמת עצמן הוא שחייב
 אדם להתיקן אבל לא כפשים וכגדים - ומה שאמרנו ז"ל שאין
 מותחין לו משלשים סלג וכן נתברך בעל הבית לרגלו או לא נתברך
 חייב להעניק לו - והענין העובד לעצמו ואין צורך גובה מינו -
 ויתר פרטים מובארים בפ"א מקדושין (ש"ס רס"ו) - ונזהרת
 מצוה זו בכורים ונקבות בזמן הבית שאין דיני עבד עבדונה אלא
 בזמן שהיוכל מהם כמו שכתבתי בבה שקדם - ויוכל מקום אף בזמן
 הזה ישונו חסד ויוסיף לקח שחם שכן מוכרישיראל ויבדו וכן מרובה
 או אפילו מונע שיניקן לו כל צרכו ונאמר ברכוה"ש :

תפג שאלו שישונו עבודה כבהמות הקדושים ועל זה נאמר לא
 תעבוד בבכור שורך - ושאר הקדשים כללמים מן הבכור
 כמו שכתב בסוכות - בושרשו המורה להרחיקנו מהתקרר אל
 הקדשים ומנוגע בהם כתבתי במדבר זה כל אלו דיבור פשוטי
 המוקדשין וכמה מקומות - מדינו המורה מה שאמרנו
 ז"ל כל קדשי מנחת בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים אסורים
 בגוה ועבודה אסור להדיחם ליהנות מדון מקדשיה"ש בין מדינים
 הקדושים אלגו המונח ובין מוקדשי כדקובית וכל הנהנה שבה
 פרטתה וקדשיה"ש מעל - דברים שהותרו באכילה מן הקרובות כגון
 כשרחשטת ואשם אחר זריקת דגוה שתי הלחם אחר זריקת דם
 שני הכפשים אין בהן עיילה אפילו אכל אור מאלו וכוונתו בהן הויל
 וכן מותרין למקדש בני אדם ליהנות בהם כל הנהנה מהם לא יעול
 ואפילו כשילגו ונאסרו באכילה הויל ויהיה להם שעת היתר אין
 חייבין עליהן עיילה - כל המועל בדון לוקה ונשאל מה שפגם
 מן הקדש כראשו ונאסרה על מועילה ענה שגאמר לא טובל לאכול
 כשעריך ונזמר וכדריך - עני המועילה לנדנו שזאזרה לאכול כשר
 עולה כמו שאמרנו למעלה הויל ופולה לה"ש והוא הדין לשאר כל
 קדשים הוא לה"ש לבדו בין מקדש מונח בין מקדשי הדק הבית חסד טענה
 מזה כגוף פרטת לוקה - ועל כפינה המעלה מה שנהנה ותוספת
 תוסף ומכאן חיל בשתי מעשים ונקריבו ואשם ומתכפר לו זהו הנקרא
 אשם ועוילת ע"ל בגוה מקדשיה"ש וגו' והכחיל אשם לח' גו' ואת
 אשר הטיל מן הקדש ושלם ואת חמישייתו יוסף עליו - ושלם הקרן עם
 התוסף תונס והכאת הקרוב עליו עשה : תשלום הקרן והכאת האשם
 מעכשין את הכפרה ואין התוסף מעכב שנאמר חיל האשם ונשאל
 לו - חיל ואשם מעכבין ואין התוסף מעכב - הכח מעילתו עד
 שלא הביא אשם לא יוצא - כשתפק לו אש מעל אש לא מעל פטור מן
 התשלומין ומן הקרוב והתנוס - הרי הוא בתחלת ההקדש ואש
 נהנה בו עוסף תונס על תונס - וכבר צארו כמה פעמים שהתונס
 אחד תארבעה על הקרן עד שהיה הוא ומתונו חתמה - ויש דברים
 שאין חייבין עליהן תשלום מדברי תורה אבל אסור ליהנות בהם מדברי
 סופרים והנהנה מהם ממש קרן כלכד וחיו מוסף תונס וחיו
 שכיח אשם כמו שכתבתי בתוספת מעילה - וכל קדשי מונח בין
 קדשי קדשים בין קדשים קלים אסורים בגוה ועבדה - שנאמר לא

תעבוד בכבור שורך ולא תגוה בכור אשם - והוא הדין לשאר קדשים
 והגוה את השור או העובד בו לוקה מן התורה - ותולש אינו כגוה
 וכתב הרב דבינו נהרה בר מינון ז"ל יראה לי שאינו לוקה עד שיגוה
 כדי רוחב המוט כפול שלא יהיה להחמור משבת - ספק קדשים כגון
 בהמה שהיא ספק בכור וכוונתו בה הרי אלו אסורין בגוה ובעבודה -
 והגוה או העובד בהן אינו לוקה - בהמת הקדש שפגל בה מוס
 וכפדית כמו שביארנו אינה מותרת בגוה ובעבודה וסרי היא באיסורה
 עד שתשטה - כשחטה אחר פדיונה הותרה באכילה כד"ל באקדש
 הקדש את עונון או קדם מוס עובר להקדשן אבל המקדש בעלת מוס
 קבוע למקדש אינה אסורה בגוה ובעודה אלא מדכריהם - כפדית
 הרי היא כחולין לכל דבר ותצא לחולין להגוה ולהעבד מן מן הבכור
 והמוטער שהקדושה חלה על גופן אי"פ שהן בעלי מומין קבועין
 מתחלה ואינן יוצאין לחולין להגוה וליעבד לעולם - ואסור להרביע
 בכבור או שפסול המוקדשין ומותר לתלות את העדר לבת חלה מן
 הקדשים כדי להראות העוים לעונתה ואותו העדר שגלש אינו נזכר מן
 הכהונה או מן הבכור אולם המנועש הרי זה אסור בהנאה אפילו לאחר
 שיטמנו ומשן מונס גורה שמה ישהח ארתן הויל ויאין בני כפרה -
 אבל למד הנושר מן החטאת ואשם מותר בהנאה לאחר שפטרין ונפטי
 מונס הויל ולכפרה הן באין אינו משהא ארתן - ואשם נתלש מן
 התורה הרי זה ספק - ועל שנתלש מן הקדשים אחר שפגל בהם מוס
 הרי זה מותר בהנאה מיכון שלא תלש כידו מן מן הבכור שאף נתלש
 ממוה אחר שפגל בו ימס אסור בהנאה - שהחט בכור או שר
 המוקדשין תולש השער מחזן ומכאן לעשות מקום לסכין ולא יזומן
 מעוקמו - קדשי הדק הבית אפילו בגוה ובעודה אסורים מדברי
 סופרים אבל מן התורה אינן אסורין לפיכך הגוה ארתן או העובד בהן
 אינו לוקה אבל מכין אותו מכת מרדות - המקדשי עובר לחובת
 אמו אסורה העבודה מדברי סופרים אבל מן התורה אינה אסורה אבל
 לגוה ארתה מותר מפני שעבודתה מתחת את העובר גורו בה
 והרי היא מותרת בגוה לפי שאין בה הפסד לולד - הקדשי אחר אחר
 מן הכהונה בין לבדק הבית בין למוכת הרי הדבר ספק אם אסורה
 כולה בגוה ובעודה או אינה אסורה לפיכך אין לזקין עליה - ויתר
 פדטיה כמסתב כבורות - ונזהר איסורה בכל מקום ובכל זמן
 בזכרים ונקבות שאלו שאמרנו ז"ל שאין מוקדשין בהמה לקרבן ולא
 לבדק הבית בזמן הזה כמו שכתבנו הרבה פעמים מעל מקום מן
 שהקדש הקדשו ויעובר על זה ועבד כבהמת קדשים כענין
 שאמרנו חייב מלקות :

תפד

שאלו כגוה הנזר מכמות הקדשים ועל זה נאמר ולא תגוה
 בכור צאנד וכל שאר הקדשים כללמים מן הבכור באיסור
 זה וכל ענין איסור הגוה באיסור העבודה אין ראוי להאריך בו עוד -
 הנה כשתתיקת דיני הגוה למעלה עם דיני העבודה :

תפה שאלו כאלו קרן אחר חנות כיום ארבעה עשר בנינו וע"ז
 זה נאמר לא תאכל עליו חמין - כתב הרמבם ז"ל
 ז"ל מלת עליו שאלו על כפי הפסח שהחזה בויתמו בין הערשטו
 כיום ארבעה עשר ואחרות מכת סיניע ומן זכותו לא תאכל עליו
 חמין - ובמקום אחר ז"ל מנין לאוכלתן חמש שבת ולשעלה
 שהוא כלל תעשה שאמר לא תאכל עליו חמין וסם נאמר לטוב עלמא
 גיהת חמין חמש שבת ולמעלה דאורייתא - כך מצינו לעון כל
 בניו חלות המדויקות אקדוהו עלוקה הנאמר אשם נאמר בטעם
 איסור כמנין ששנים ששית עבדו רבן כרתקס יתרא כי יוכי דלא
 ליגע

מדינו המורה מה שאמרנו ז"ל שאחד העבד היוצא כסוף שיש לו כיוכל או
 כתיבת ארון - וכן אחיה יצא לתבואת מלח או בקומיין הרי אלו
 מדינין בן - אבל היוצאין כגרינון כסף אין מעניקין להן - שאלו
 זכות שלחנו חסד זה לא שלחו הוא אלא העבד הוא שגם בתיבת
 הכסף לצאת מתחת ידו - וכן מה שדרשו ז"ל כמה שהזכיר הכתוב
 אלו ויגן ויקם מדברים שיש בהם ברכה מחמת עצמן הוא שחייב
 אדם להתיקן אבל לא כפשים וכגדים - ומה שאמרנו ז"ל שאין
 מותחין לו משלשים סלג וכן נתברך בעל הבית לרגלו או לא נתברך
 חייב להעניק לו - והענין העובד לעצמו ואין צורך גובה מינו -
 ויתר פרטים מובארים בפ"א מקדושין (ש"ס רס"ו) - ונזהרת
 מצוה זו בכורים ונקבות בזמן הבית שאין דיני עבד עבדונה אלא
 בזמן שהיוכל מהם כמו שכתבתי בבה שקדם - ויוכל מקום אף בזמן
 הזה ישונו חסד ויוסיף לקח שחם שכן מוכרישיראל ויבדו וכן מרובה
 או אפילו מונע שיניקן לו כל צרכו ונאמר ברכוה"ש :

תפג שאלו שישונו עבודה כבהמות הקדושים ועל זה נאמר לא
 תעבוד בבכור שורך - ושאר הקדשים כללמים מן הבכור
 כמו שכתב בסוכות - בושרשו המורה להרחיקנו מהתקרר אל
 הקדשים ומנוגע בהם כתבתי במדבר זה כל אלו דיבור פשוטי
 המוקדשין וכמה מקומות - מדינו המורה מה שאמרנו
 ז"ל כל קדשי מנחת בין קדשי קדשים ובין קדשים קלים אסורים
 בגוה ועבודה אסור להדיחם ליהנות מדון מקדשיה"ש בין מדינים
 הקדושים אלגו המונח ובין מוקדשי כדקובית וכל הנהנה שבה
 פרטתה וקדשיה"ש מעל - דברים שהותרו באכילה מן הקרובות כגון
 כשרחשטת ואשם אחר זריקת דגוה שתי הלחם אחר זריקת דם
 שני הכפשים אין בהן עיילה אפילו אכל אור מאלו וכוונתו בהן הויל
 וכן מותרין למקדש בני אדם ליהנות בהם כל הנהנה מהם לא יעול
 ואפילו כשילגו ונאסרו באכילה הויל ויהיה להם שעת היתר אין
 חייבין עליהן עיילה - כל המועל בדון לוקה ונשאל מה שפגם
 מן הקדש כראשו ונאסרה על מועילה ענה שגאמר לא טובל לאכול
 כשעריך ונזמר וכדריך - עני המועילה לנדנו שזאזרה לאכול כשר
 עולה כמו שאמרנו למעלה הויל ופולה לה"ש והוא הדין לשאר כל
 קדשים הוא לה"ש לבדו בין מקדש מונח בין מקדשי הדק הבית חסד טענה
 מזה כגוף פרטת לוקה - ועל כפינה המעלה מה שנהנה ותוספת
 תוסף ומכאן חיל בשתי מעשים ונקריבו ואשם ומתכפר לו זהו הנקרא
 אשם ועוילת ע"ל בגוה מקדשיה"ש וגו' והכחיל אשם לח' גו' ואת
 אשר הטיל מן הקדש ושלם ואת חמישייתו יוסף עליו - ושלם הקרן עם
 התוסף תונס והכאת הקרוב עליו עשה : תשלום הקרן והכאת האשם
 מעכשין את הכפרה ואין התוסף מעכב שנאמר חיל האשם ונשאל
 לו - חיל ואשם מעכבין ואין התוסף מעכב - הכח מעילתו עד
 שלא הביא אשם לא יוצא - כשתפק לו אש מעל אש לא מעל פטור מן
 התשלומין ומן הקרוב והתנוס - הרי הוא בתחלת ההקדש ואש
 נהנה בו עוסף תונס על תונס - וכבר צארו כמה פעמים שהתונס
 אחד תארבעה על הקרן עד שהיה הוא ומתונו חתמה - ויש דברים
 שאין חייבין עליהן תשלום מדברי תורה אבל אסור ליהנות בהם מדברי
 סופרים והנהנה מהם ממש קרן כלכד וחיו מוסף תונס וחיו
 שכיח אשם כמו שכתבתי בתוספת מעילה - וכל קדשי מונח בין
 קדשי קדשים בין קדשים קלים אסורים בגוה ועבדה - שנאמר לא

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת דאה

ליגע באיסורא דאורייתא ומי שיעבור ויאכל חמץ אחר חלות לוקה ע"כ. משרשי המנהג לפי שבעין איסור חמץ כעשרת הוא איסור חמור ביותר וצד שבעין זה יעוד גדול בדתנו כי יביא עונשים הוא אלו ומופת מוכרח כהידוש העולם שהוא העמוד הגדול שאלו התורה נסמכים בו כמו שכתבתי בזה פעמים וע"כ כל זה שהיא לזכר ויבא חמרים חמורה עליו. ופי' שהרהר על כן נודד החמור הגדול שבה תזהירו התורה להתחיל בה' שעות קודם הגיע וזמן הכניסה לארץ והנהגת התולדות יום ש"ו וכל זה למען כיתן אל לבנו חמור המנהג וגדול עניינה כראותינו כי התורה תעשה לנו גדר סביב לה. בדיני המנהג וזה שאמרנו ז"ל שאוכלין חמץ כל ארבע שעות מיום זה ותכלה כל חמץ כלומר לא אוכלין גזירה משום יום המעונן. ולא תעלה אלא כהנין להאכלו לכל כריהו למכרו לאדם ואורפין אותו בתולת שעה ששית וזו היא תקנת חכמים במנהג כדי להרחיק אדם מן העבודה שלא יבטל לאוכלו בתולת שעה שביעת שהוא אסור מן התורה כמו"ש וזמן שדרשו ז"ל גם וכתוב אחר שאמרנו מס כספים כתיב שבעת ימים שאור וגומר. וכתוב אך כיום הראשון וגומר. הא כיצד לרכות ארבעה עשר לביעור ויהיה פירוש ראשון כמו הראשון אדם תולד שפירוש קודם וימנה שחייב הכתוב להשגיח בלוחותיו ויס ידענו שחוקת היום הוא מותר בהכרח שאי אפשר למיין רגע הראשון של יום ולהשגיח בו. ואחר שבו נקצתו של יום מותר ולא יבאר לנו הכתוב כי זה חלק ממונה הוא שניות בחלקו אחריו כשזמן הקשר החיות שחם תחלקו בענין אחר לא ישיה אורש דבר כלל. וזהו אמרם שם אך חלק. והמשמש כי מלת אך כאלה כתיב לא יבטל אלא יכניסו דבריו חכמים. ויתר פרטי המנהג כפסחים פירק ראשון. ובהנהגת זכרים ונקבות בכל זקוקם ובכל זמן נחשילו בזמן הזה שאין לנו קרבן פסח ועובר על זה ואכל כות חמץ אחר חנות חייב מלקות לפי דעת הרמב"ם ז"ל כי הוא סובר שהלכה כר' יהודה דאמר החמץ לפני וזונו אר"ה לומר ביום י"ד בניסן מחלות היום ולמעלה עובר עליו האוכלו בלוחו זכרנו. אבל הרמב"ם ז"ל חולק עליו ונדעתו אין בזה לחו שהלכה כר' שמעון דפליג עליה דר' יהודה ואמר דכין לפני וזנו בין לאחר וזנו אינו עובר בלא כלום. ודריש גי' למה וזכרנו לא תאכל עליו חמץ ז' ימים תאכל עליו חנות בשעה שיטעו האדם כקום אכול וזה יאנו בכל תאכל חמץ ובשעה שאינו בקו' אכול מזה דהיינו בין לפני זמן הפסח בין לאחריו אינו באזהרות בכל תאכל חמץ. ולדעת ר' שמעון מלת עליו תשים על אכילתו של פסח שהיא נאכל לערבובין הוא חמור כירושלמי. ולדברי רבי יהודה מלת עליו שבה על שמי' זו. ולדברי רבי שמעון על אכילתו שהיא נאכל לגי' זו. וזה שבה בגמרא לכולי עלמא ניהי חמץ טעם שעות ונעלה אסור. וכן זה שאמרנו עכוד רבן הרחוק יתירא דלא ליגע ליד איסורא דאורייתא כל זה חנות שיש איסור דאורייתא בנהגה וזן חמץ אחר חנות. ואזכיר באיסור הוא דקאי עליה במנות השבתה דאורייתא וזש שעות ולמעלה אכל ודאי אין אין בו איסור לאו כלל כר' שמעון דקיימא לן כותיה וכן הוא מפורש בענין שם בגמרא דכולי עלמא ניהי חמץ חמץ חמץ חמץ חמץ דאורייתא מלן. אמר אביי תרי קראי כתיב וכו' וקיים דברי שם. הא כיצד לרכות ארבעה עשר לביעור. הנה זה מביאר שאין האיסור בו אחר חנות אלא דהלכתא וזלתי חנות השבתה דאורייתא. הנה לדעתו ז"ל אין לחו זה דלא תאכל בכלל חמץ חמץ חמץ. הט אורך בני נשמה דברי חכמים. אלו ואלו דברי חכמים חיים. ודע כי יש בתורה שבעים פנים וכולם נכוחים ו

תפן שלא להויתר דבר ופסח חגיגת ארבעה עשר עד יום השלישי והוא הקרבן. הנה עם הפסח להגדיל השמחה אלא יאכל כולו בתוך שני הימים שהם י"ד וט' ויגלו זה לאחר ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר. וזה הפירוש המקובל על זה שמחגיגה הבהא עם הפסח הכתוב מדבר שזמן אכילתו עד שני ימים ועל זאת החגיגה אחר חמץ חמץ חמץ חמץ חמץ אלהיך צאן ובקר. כלומר שיבא עם הפסח קרבן אחר לחגיגה כלומר להרבית השמחה. ומשרשי המנהג המנהג היסוד הקבוע לנו במנות ענין הפסח שהיא מנוה ויסוד חוק קדושתו על כן נעשונו לעשות יום שמישתו יום שמחה ואין שמחה שלימה לפני אדם רק בריבו כשר וזהו שנקטנו שלא להויתר כלל בשר הפסח לכבוד שמחת הפסח עד יום השלישי אלא יאכל כולו ביום אחד וזו גילה ושובע שמחה. וזה לאחר כהן מלמד הטעם הפסח כמות בקדר לו שניתן טעם לשבח בכל איסור הגזירות. בדיני המנהג שהיונו ז"ל שחגיגת י"ד אין אדם יוצא בה ידי חובתו מחייב חגיגת המועד שהיא חנות עשה ג' כן כוונתנו כמקדמה במונה לחוג ברנליס אבל יוצא בה ידי חובתו מחייב שמחת המועד שהיא חנות עשה ג' כן כוונתנו בקדר זה לפי שבעין חייב השמחה אינו אלא להרבית השמחה כדי לשמחת ובריוש בשר. וזוהי הטעם אמרו ז"ל שיעלהן ידי שלמי שמחה אפילו בכרר חו' פנדסה של שלמים ואע"פ שמתן קודם הרגל ולכלד שיאכל מהן ברנל שלמי שמחה אין צריך לשחן בשבת שמחה וגם כן אין צריך אדם לשחן לאש שלמי שמחה שאין צורך להזניח רק להרבית השמחה כהכשר כמו שאמרנו. ויתר פרטי המנהג במסכת חגיגה ובמקומות מוסכת פסחים (הל' קרבן פסח פ"ה). ובהנהגת מנהג וזונו הכותב זכריו ונקבות שאילו השנים חייבות שלמי שמחה אע"פ שהזמן נקרא כמו שבו חייבות בשבתה זו. ועובר על זה והויתר כלום מחגיגה זו ליום השלישי חייב לשחן חותו בלא פנו שדין בותר ולפיכך אין חייב מלקות בלא זה אחר שהוא כותב ליעשה וזן הכלל הידוע לנו בזה:

תפן שנושגנו והקריב זה הפסח כמות יחיד ואפילו בשעת היתר הבנות. וענין הבנות הוא שהיה פליחיד ויחיד וישראל שרוננו להקריב קרבן בונה כנין בכל מקום שירצה וזקריים מס קרבנותיו ופליחיד קודם כנין ביות הכחירה ואפילו כנין הוא שהיה חותר להם לעשות כן דוקא בשאר הקרבנות אבל קרבן הפסח אין זקריבין אותו לעולם אלא בשניות רבים והוא המקום שהיה מחשקן שם. וזל זה כאשר לא הוצרכו לזבוח את הפסח באחד ישעריק. וכן אמרו ז"ל בסוף עהה ראשון מוסכת מנהגה אין בין בינה גדולה לבניה קטנה אלא פסחים. משרשי המנהג לקבוע

הג"ה מהמחבר משנה למלך

שנושגנו והקריב זה הפסח ל"כ לפי ראיית לזכר ח' מוזני המנות שמה לאו זה בכלל הלוחין לפי שלחזה הוא דוקא בשעת היתר הבנות שאף שהותר להקריב כמות יחיד קרבן פסח לא הותר פ"א שם ככונה גדולה אבל לאחר טכונה הכותב אין חילוק בין פסח לשאר קרבנות וכל החקריים חיה קרבן שיהיה חון לבית חן בזמן הזה חייב כרת והגראש מודעת המחבר הוא דל' דהמקריב קרבן

לקבוע הנפשו גודל ענין הפסח ויוקר המזבח מן הטעם שכתבתי בו כמה פעמים ונאמת כי כבוד המזבח ופירסומו יותר כשיעשה במקום מסוים הכל יחד ולא כל יחיד ויחיד כמחזו חפזו דיני המזבח כמגילה פירקאזון ונוהגת איסור זה כזמן הבית כי אז נקרים קרבן הפסח בזכרים ונקבות שאף הן חייבות בקרבן הפסח וזכו שכתבתי בקרבן הפסח בסדר כל בני ישראל ואפשר לומר שאף בזמן הזה העובר והקדיש שה' הפסח והקריבו כמות יחיד עבר על לאו זה ומייבש מקלות :

תפח לשמוח ברגלים שאל' וישמחת בחגך והענין הראשון הרמזו בשמחה זו הוא שנקרים שלמים עכ"פ בבית הבחירה ובענין שכתוב וזבחת שלמים ואכלת שם

קרבן פסח בחג וזמנו הכרת הכולל עובר ג"כ בלאו זה שהרי כתב שמהג איסור זה בזמן הבית ובזמן הזה ומסוגיל דפ' פירא דזכרים יראה דליתא להאי דינא והר"ם שהביא דין זה בריש הלכות קרבן פסח לא הביאו כי אם להפלות הדין שכתב אין פוחטין את הפסח אלא בעורה כו' אך בזמן המזבח לא הביאו ונ"ע שם רש"י הלאו שחפר עמשהו של הר"ם במקום לאו זה והוא נר לא יאכל כי קדש הם האומר פירשתי מזבח שהיא אזהרה לר האוכל קדשי קדשים והביאו פה"ס המנין הלאוין פ"י קט"ז ובחבורו פירק י"א ומעשה הקרבנות וכ"כ כל מוני המזבח לאו זה והוא תימה איך השניעו המתכבד :

והדר ושמחת בחגך ופסחיל הקרבת השלמים אמרו לנשים חייבות בשמחה לומר שאף הן חייבות להביא שלמי שמחה ועוד אמרו לשמח בכל מיני שמחה וכלל זה הוא אכילת הכשר ושתית היין וללבוש בגדים חדשים וחילוק פירות ומוציא מתיקה לנערי ולנשים ולשחוק ככלי שיר במקדש לכד וזהו הוא שמת בית השואכה הנזכרת בגמרא כל זה זכור בכלל זמנות בחגך ואמרו ז"ל במסכת פסחים חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו כרגל ושם נאמר תניא ר' יהודה הן בתירא אומר בזמן הבית המקדש קיים אין שמחה אלא בכשר שאלמר וזבחת שלמים וגומר עשיו אין שמחה אלא כיון שאמר ויין יטמא לבם אנוש ואערו עוד כמה משמחן ואנשים בראוי להם כיון ואנשים בראוי להם כבדים נאים והאזירתו התורה כמו כן להכניס בכלל השמחה החלושים והעניים והגרים שאלמר אתה והלוי והגר והיתום והאלתמה . בשרשי המזבח לפי שהאדם כזון על ענין שנין טבעו לשמח למקדים כמו שהיא צריך אל המזון עכ"פ ואל המזמחה ואל השינה ורצה האל לזכותו ואכזבו עמו ואין מרעיתו וזכו לעשות השמחה לשמו לזמן כונה לפניו הכל ויעשיו והנה קצת לנו זמנים כשהם למועדים לזכור בהם הניסים והטובות אשר גמלנו ואלו בעתים ההם צונו לכלכל החומר בדבר השמחה הזריקה אליו וימצא לנו תרופה גדולה להיות טובע השמחות לשמו ולזכרו כי העמשה הואת תהיה לנו גדר לכל נאז מדרך היושר יותר ודאי ואשר ענוה בתכונות עובדי החבך קטרונו ימצא טעם בדברי מדיני המזבח כתבתי קצת למעלה ויתר פירטיה במסכת חגיגה ובמקומות מן הגמרא בפירוש ה' חגיגה פ"א ונוהגת מצוה זו לענין השמחה אכל לא לענין הקרבן ככל מקום והכל וזון בזכרים ונקבות ועובר על זה ואינו נשמח עמו וכני ביתו והעניים פני יכולתו לשם מצות הרגל

בעל עשה זה ועל הדרך זכרנו יאמרו ז"ל כל מעשה יקנו לשם שמים ;

תפח שלמנו להראות כל זכר ירושלם הבית הבחירה שלם פגמים קבועים כשנה והן פסח ושכונות וסכות ועל זה נאמר שליש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני יי' אהרן וענין המזבח שיעלה כל אדם עם כל הן זכר שיש לו ללכת לבדו ברגליו למקדש ויתראה לשם ומחייב ראיה זו שיקריב שם קרבן עולה וזה הקרבן נקרא עולת ראיה ואין לקרבו זה שיעור אכילו תור אחד או גזול פוטר וכבר כתבתי בסוף תלמוד המזבח לחוב ברגלים מה שאמרו ז"ל שלם מצות כמנו ישראל כרגל חגיגה ראיה שמחה ועל כל אחת מן המצות אלו היו נסיאין קרבן ונקראים קרבן חגיגה שלמי שמחה עולת ראיה בשרשי המזבח לזמן יראו כל ישראל ויתנו על לבם בפעולת הקרבן המעורר הלכות כי כולם מתקנים ועד גדולם חלק הש"י וחלפתו עם קדוש וכבר נזכר ענין עולת עולת כל העושים אשר תחת כל השמים לשמור תקו ולקיים דתו על כן יבואו שלם פעמים בשנה בבית ה' והוא באמרם על דרך משל הכנו לאל לעבדים ככנסים וכאים בכל קורתו ובחוקתו שמוכים לצד לעולם באהבתו ויראתו וזר לא יבא בתוכנו כי אהבתו לבדנו בני ביתו ועם המעשה הזה יתעורר דעתנו ונכניס סלכנו מוראו ונקבע דרעיונו אהבתו ונוספה לקבל חסדו וברכתו ואל עלינו חמיו בזכרים לכד כי הם עיקר הבית והטף והנשים טפלה להם ועם החוקה הם ליגבדים נבשית החוקה בכל שהוא תחת ידם ויזוה היסוד כתיב להם מזבח המועד שנת השמחה בחג הסוכות להקביל עם האנשים והנשים והטף והגרים לפי שאותה השנה נשמרת הכל ומקצת השעבוד מכל החי עכל אשר להשים הכל תחת יד האדון ה' זכאות ולא באותה השנה לא תעויל חוקתם לאשר תחתים שאין שם ארנות בארץ בעת ההיא ועוד יש עמו טעם אחר במצות הקהל לכתוב אותו במקומו בסדר אתם לנשים בע"פ מדיני המזבח מה שאמרו ז"ל עולת ראיה ושלמי שמחה אין דומין לא שבת ולא עומתה אבל דומין יום טוב אע"פ שאין מקריבין כיו"ע קדרים ונדבות ועוד כתבתי קצת מדיניה בסדר אס כסף תלוי במצות חגיגה ושם כתבתי בניו נוהגת וכני אינה נוהגת וכל עניניה כמנהג הספר :

תצ שלא נעלה לבית הבחירה כרגל כלא קרבן שנקריב שם והוא הקרבן שפירשנו למעלה בסדר זה שנקרא עולת ראיה ועל זה נאמר ולא יראה את פני יי' ריקם פירוש פני כזו לפני ועם כתבתי משרשי המזבח וכל עניניה וזאת האזהרה אינה נוהגת במקלות כזו שאין מצוה העשה הבאה על זה אינה נוהגת בהן :

שופטים

יש בה י"ד מצות עשה וכ"ז מצות לא תעשה

תצא למנות שופטים ושוטרים שיקריחו לעשות מצות התורה ויחזירו הנוטים מדרך האמת אליה בעל כרחם ויזונו בראוי לעשות ויזכרו הדברים המנוגים ויקיימו בגדרים על העובר עד שלא יהיו מצות התורה ומיניעוהם לריבות לאמונת כל איש ואיש ויתנאי המצוה הזאת שיהיו אלה הדיונים מדרגה עליונה מחדרה וזה שנקראו בכל עיר ועיר שלשה ועשרים דיינים נקובים כולם

במקום 44

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת שופטים

במקום אחד משערי המדינה הראויה לזה המצוה ואלת המצוה היא סנהדרין קטנה ובעמיק בירושלם ב"ד גדול משבעים דינים ובעמיד אחד על השבעים ההם והוא נקרא ראש הישיבה והוא אשר יקראו החכמים כשיאמרו בו ויהיו כולם מקובלים במקומם המיוחד להם ומקום שהוא מצט המצוה שמינו ראוי לסנהדרין קטנה יעמידו בו שלשה ישפטו הם הדבר הקטן והדבר הקשה יביאון למי שהוא למעלה מהם וכמו כן ימנו נוגשים כעם הסוככים בעיר בשוקים וברחובות יביטו עיניו בני אדם בחסרות ממכרם ומקחם עד שלא יהיה ביניהם העול ואפילו בדבר מועט והמצוה שבה כזה הוא אמרו יתעלה שופטים ושוטרים החן לך בכל שערך ולשון ספרי מנין שומעין כ"ד לכל ישראל ת"ל שופטים ושוטרים ומנין שומעים אחד על גבי כולם ת"ל תתן לך ומנין שומעים כ"ד לכל שפט ואמרת ת"ל בכל שערך רכן שמיעון כן גמליאל אומר לשבטיך ושפטו מצוה על כל שפט ואמרת דן את שפטו וישפטו את העם על כרחם וכן נקפלה המצוה למנות שבעים זקנים והוא אמרו יתעלה למה ע"ה אספה לי שבעים איש ואמרו ז"ל כל מקום שנאמר לי הרי הוא קיים לעולם וכן וכזה ליוכו כלומר שהיא מנות נלחיות ואינה לפי שעה אבל יהיה עוד כל ימי הארץ שורש המצוה נגלה הוא שם הדבר הזה נעמיד דתנו בהיות אימת אלו פנינו ושפטנו על פי ההמון ומתוך הרגל בטוב וביושר ומתן יראה ולמדו העם טעמים לבעות משפט ונדקח מהם בהכרתם דרך האמת וכענין שיאמרו החכמים שרוב ההרגל הוא מה שאחר הטבע כלומר כי כמו שהטבע יכריח האדם למה שהוא מתקן ההרגל הגדול חוזר בו בעין טבע קיים ויכריחו ללכת בדרך ההרגל לעולם ובלכת העם בדרכי הישר והאמונה ובחרים בטוב תדבק בהם הטוב וישמח ה' בעמיו מריני המצוה מה שאמרו ז"ל שהגדול שבשבעים יושב למטה מן הנשיא והוא הנקרא אב"ד ושאר השבעים יושבין לפי שנותיהם וכתי מעלותיהם קרוב לנשיא כלומר שכל הגדול מחכירתו ובהנה שמוקן לו יותר והאדם בחכמה הולכין בהם אחר רוב השנים וכולם יושבים בעיניו עשוי כמין קלוגר כדו שיהיו ראים כולם אלו את אלו ועוד מעמידין לפניהם שני בתי דינים של עשרים ושלשה כת אחת מהם על פתח העזרה וכת אחרת על פתח הד הבית והגדול שבכל כת וכת ראש לכת שלו ואין מעמידין בסנהדרין בין גדולה בין קטנה אלא אנשים חכמים ונבונים בחכמות התורה ויודעים גם כן קצת משאר החכמות כגון רפואות ומשפטים וקטנות ומולות ואלטגמיני ודרכי המעוננים והקוסמים והמכשפים כדו שיהיו יודעים לדון בעם בכל דרכים אלו אם יצטרך לכן ואין מעמידין בסנהדרין אלא כהנים לויים וישראלים מיוחדים הראויים להשיא נשותם לכהונה שנאמר במשה והתייבשו עמך ודרשו ז"ל בדומין לך ואין מעמידין סנהדרין לעולם בין סנהדרין גדולה או קטנה אלא סמוכין ומשה רבינו סמך לתלמידו יהושע ב"דיו וכמו שכתוב ויסמך את ידיו עליו וכמו כן סמך לשבעים הזקנים שאסף אליו ואלתם הזקנים סמכו לאחרים ואחרים לאחדים עד סוף כל הסמוכים ואמנם הסמיכה בכל הדורות לא היתה ביד כמו סמיכה של משה אלא שהיו בודקין אותו כשהיו רוצים לסמוך אדם היה בקי בחכמות התורה ואם היה שכלו ברוח ומלם ואם הוא איש אהב את אמת ושונא העול וכל עניינו ואחר תקירה רבה בעניינו ובחכמתו ואומרים לו שלמה חכמים ומוכים או אפילו כשאחד מהם סמוך הדי אתה סמוך וקורין לו ר' שאלתה שעה וזכה לרשות לאשר מיכן לדון אפילו דיני קנסות

ודין זקן מופלג וסורים וסומא אפילו בלחית מענינו ומי שאין לו כניס שאינן ראויין להיות סנהדרין ודון מלכי בית דוד שדנין ודנין אותן אבל לא מלכי ישראל לפי שאין בחוקת כשרות כמותם ודון עד אימתו וישיבין סנהדרין גדולה או קטנה וכית דין של שלשה ויתר פרטיה מוכאריין כוסכת סנהדרין (ת"ס ס"י"א) ונהגות מלוה זו כלומר סנהדרין גדולה וקטנה ובית דין של שלשה בארץ ישראל שיש סס סמיכה אבל לא בחוזה לארץ שאין סמוכין בחוזה לארץ אבל בכל מקום כל הנשפך בארץ ראוי לשפט אפילו בחוזה לארץ והוא מה שאמרו ז"ל סנהדרין כוונתם בארץ ובחובה לארץ וחולס אין להם רשות לדון דיני נפשות לא בארץ ולא בחוזה לארץ אלא כוונת הבית ובנומן שיהיו סנהדרין קבועין בירושלם ואלת אחת מן המנות המוטלות על האזור כולם שבכל מקום ומקום וכאזר הראוי לקבוע ביניהם בית דין כמו שמכאור כוסכת סנהדרין ולא קבעו להם בטלו עשה זה ועשם גדול מאד כי המצוה הזאת עמוד חוק בקיום הדת ויש לנו ללמוד מזה שאף על פי שאין לנו כיום בעונותינו סמוכין שיש לכל קהלותיהם שבכל מקום ומקום למנות ביניהם קצת מן הטובים שבהם שיהיה בהם כח על כולם להכריעם בכל דיני הדין שיראה בעיניהם כמון או אפילו כגוף על עשיית מנות התורה ולמנוע מקרבם כל דבר חגונה וכל הדומה לו ואלו המעוננים כן ראוי ליישר דרכם ולהכשיר מעשיהם ויסורו חרפת העם מעליהם פני עמו אותם על מוסרם שיטלו קורה מבין עיניהם וישתדלו תמיד בתועלת חבריהם הסמוכים עליהם ללמודם דרך האמת ולתת שלום בכל כחם ביניהם וישווו ויחיו וישכחו ולבסוף כל תענוגיהם ועל זה ישיתו לבסוף יפה רוב מחשבותם ועסקיהם ויתקיים בהם מקרא עתה וימשכילים ויסירו מזה הרקיע ומדריקו הרבים ככוכבים לעולם ועד

תצב שלא לנטוש חילנות במקדש או אצל המזבח ועל זה נאמר לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח יי' אלהיך וכו' בטעם איסור זה כתב הרמב"ם ז"ל לפי שכן היו עושין עובדי ע"ז כתי ע"ז שלהם שהיו נוטעין שם חילנות ופות וכדי להרחיק כל הדומה להם ממתנת בני אדם החלים לעבודת האל כ"ה במקום הוא הנכסר מניעמו מלנטוע שם כל חילן וקרוב על צד הפשט

מריני המצוה ת"ש ז"ל שאין האיסור כנטוע החילן אלא המזבח ממש כפשט הכתוב אלא אף הנוטע בכל העזרה לוקה שבכל עזרה נקראת אצל המזבח וכן הנוטע חילן מאכל או חילן סרק הכל בכלל האיסור ולוקה עליהם ועוד איורו חכמים לגדר איסור זה שאסור לבעות אכסדראות של עץ במקדש בדרך שעושין בני אדם בחזרותיהם וצ"פ שהיא כבנין ולא כנטועה שנאמר כל עץ אלא כל הסככות ואכסדראות היולאות מן הכתלים שהיו במקדש של אבן היו ויתר פרטיה מוכאריים כוסכת תמיד (טור י"ד ס"י קמ"ה) ונהגה איסור זה בין בזכרים בין בנקבות ואפילו בוונן הזה הנוטע חילן בכל העזרה מייב מלקות

תצב שלא להקים מוצה בשום מקום ועל זה נאמר ואל תקים לך מצבה אשר שגא ה' אלהיך וענין המוצה שאמרה התורה כתב הרמב"ם ז"ל שהוא כגון מצבה של אבנים או של עפר שהיה מוצה העובדים ע"כ"ס לבנות ולהתקן עליו לעבודתם הרעה ולכן הרחיקו הכתוב שלא יבנה מצוה אפילו לניסוח עליו האל כ"ה כדי להרחיק ולהשביט כל ענין ז"ו מן עינים וקמט שבתו כטעם שכתבו בסנוף כנטיעת חילן במקדש על דעת

וזה כלל מן כלל אומר זה כפי המנהג כי עליו נאמר כפי אבנים שלמות הכנה יורת מובה וגומר . אבל שלא כעשה כן בשאר מקומות . דיני המנהג קצרים (ס) . ונהג אומר זה כלל מקום וככל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה והקים מנהג על דעת לעבוד עליה ואפילו להשייח מלקות :

תצד

שנמנענו שלא נקריב קרבן מכהנה שיהיה בה מום ואפי' הוא מום עובר ועל זה נאמר לא תזבח לי' אלהיך שור ושנה אשר יהיה בו מום וגומר . ונתבאר בספרי שבעל מום עובר הכתוב מדבר . בשרשי המנהג כתבתי בסדר אמור אל הכהנים במצות רע' דורפ' וגם כלאו ישראל מזה . דיני המנהג כגון החלוקים שאמרו ז"ל שהן ככהנה בין מום קבוע למום עובר שכל כהנה שיש בה מום קבוע נפדית . וגם מצות עשה לפדותה כמו שביארנו בסדר ראה חכמי במצות פדית קדשים שכל בהם מום ואם יש לה מום עובר לא קריבה ולא נפדית אלא מעתיקין לה עד שתתפרא או עד שתסתאב וכענין יומים קבועים ומספרן כבר כתבתי קצת מזה כמנהגי בסדר אמור אל הכהנים במצות רפ' והנה אויבך לך מעוונות עובר כגון גרב לך וחזות שאינה מנרית וכן מים הירדנים וכן העין ואינו חולי קבוע וכיוצא בזה . ויתר דיני המנהג בענין מום קבוע ומום עובר מכווארים במסכת בכורות (ה' איסורי מוח) . ונהג אומר זה בזמן הכותי כי או כדרכו להקריב קרבנות . וככלל איסור זה של זבחה בין כהנים בין ישראלים וכרים ונקבות שהשיטה בקרבנות כשרה היא בזכרים . וכמו כן נאמר שעוכרים עליה אם עשאה שלא כדן :

תצה

לשמוע בקול כ"ד הגדול ולעשות כל עשה שצונו אותנו בדברי התורה באיסור ומותר וטמא וטהור וחייב ופטור וככל דבר שיראה להם הוא חיוב ותיקן בדתנו ועל זה נאמר ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך . וככל כסיון לחיוב הדבר על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה ואין הפרש בזה בין הדבר שיראהו ויודעתם או הדבר שינאווהו הדיקא מן ההיקשים שהתורה נדרשת בהם או הדבר שישכימו עליו שהוא סוד התורה או בכל ענין אחר שיראה להם שהדבר כן על הכל אנו חייבים לשמוע להם . והראיה שזה ממש מצות עשה אמרם ז"ל בספרי ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה זו מצות עשה . בשרשי המנהג מה שכתבתי בסוף תלוי במצות לננות אחרי רבים . מדוני המנהג כגון מה שאמרו ז"ל על פי התורה אשר יורוך אלו הגזירות והמנהגות . ועל המשפט אלו הדברים אשר ילמדו אותם מן הדין באמת מן המדות שהתורה נדרשת בהן . מכל הדבר אשר יגידו לך זה הקבלה שקבלו איש מפי איש . ומה שאמרו ז"ל שבין ש"ד הגדול בירושלים כל מחלוקת שהיה לכל כ"ד בתקומו שאלין אותו כ"ד הגדול ועשין על פיך . ועבדיו בעומותינו שאין שם כ"ד כל מחלוקת שיבואו בהן חכמינו שבדורנו והחלוקים ויהיה שום בחכמה אם אמרו רובם להכריע ביניהם ולא נדע להיכן הדין נוטה הכל תורה יש לנו ללך אחר החמורה וכל סופרים אחר המקול . ומה שאמרו שאין כ"ד רשאי לבטל מה שאמר כ"ד הקודם לו ואפילו אם יראה בדעתו שאין אותו הדבר אומר ונדן ההלכה כל זמן שראה שפטר אותו האומר בנאמרו אלא אם כן הוא גדול מן הכ"ד שאמר הדבר בחכמה ג' כמנין . וכד' א' שיוכל לבטל כשהוא גדול ממנו בחכמה ובענין כשלא אחר הכ"ד הקודם לו אותו דבר כדי לעשות סיוג לעם

באיסורין . אבל אם אחר הכ"ד הקודם לו אותו אומר כדי לעשות בו גדר לעם באיסורין אין כח כ"ד . הבא אחריו לבטל תקנתו ואפילו הוא גדול ממנו בחכמה וכמנין . ואחר שכן הוא הדין יש לכל כ"ד וכ"ד בדורו להתייחס בדבר ולחקור הרכה ולתת לב ככל איסורין שיראה שהדור כוונתו שלא לפרוך ולהורות עליו להקל כי שמה הקודם לו לגדור העם אחריו עם היותו יודע שהדבר מותר גודין ההלכה ועורן גדר וכו' . ויתר פריטי המנהג בסוף סנהדרין (ח"ה סי' י"ד) . ונהג מצוה זו כמין ש"ד הגדול בירושלים בזכרים ונקבות שהכל מצויין לעשות כל אשר יורו וככל המנהג גם כן לשמוע ולעשות ככל זמן זמן במצות השופט כלומר החכם הגדול אשר יהיה בימיו כמינו כמינו וכמו שדרשו ז"ל ואל השופט אשר יהיה בימים ההם יפתח בדורו כשמואל בדורו . כלומר שמוע עליו לשמוע בקול יפתח בדורו כמו לשמואל בדורו . ועובר על זה ואינו שומע לעצת הגדולים שבדורו בחכמת התורה ככל אשר יורו מבטל עשה זה ועונשו גדול מאד שזהו העמוד החוק שהתורה נשענת בו ידוע הדבר לכל מי שיש בודעת :

תצו

שנמנענו מלחלוק על בעלי הקבלה ע"ה ומלשנות את דבריהם ולנאת ממצותם בכל עניני התורה ועל זה נאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל . ואמרו ז"ל בספרי לא תסור זה מצות לא תעשה . בשרשי המנהג לפי שדעות בני אדם חלוקים זה מזה לא ישתוו לעולם הרכה דעות בדברים וידעו הכולל כ"ה שאילו תהיה כוונת כתובי התורה נוסרה ביד כל אחד ואחד מבני אדם איש איש כפי שכלו יפרש כל אחד מהם דברי התורה כפי סברתו וירכה הנחלוקת בישראל במשמעות המצות ותעשה התורה ככמה תורות . וכענין שכתבתי במצות אחרי רבים להטות ככסף תלוי . על כן אלהינו שהוא ארון כל החכמות השלים תורתנו תורת אמת עם המצוה הזאת שצונו להתנהג בה על פי הפירוש האמת' המקובל לחכמינו הקדמונים ע"ה וככל דור ודור גם כן שנסמך אל החכמים הנאמרים שקבלו דבריה' ושמו מים מספריהם ויגעו כמה יגיעות בימים וכלילות להבין עומק מיליהם ופליאות דעתיהם ועם ההכמה הזאת ככין אל דרך האמת בידיעת התורה וזולת זה אם נתפתה אחר מחשבותיו ועניני דעתיו לא נלח לכל . ועל דרך האמת והשכל הגדול כואת המנהג אמרו ז"ל לא תסור ממנו ימין ושמאל . אפילו יאמרו לך על ימין שהוא שמאל לא תסור ממצותם כלומר שאפי' יהיו הם טובים כדבר אחד מן הדבר' אין ראוי לנו לחלוק עליהם אבל כעשה כעשותם . ועוד לקבול טעות אחד ויהיה הכל מצורים תחת דעתם הטוב תמיד ולא שיעשה כל אחד ואחד כפי דעתו שבו יהיה חורבן הדת וחלוק לב העם והפסד האומה לגמרי ומפני ענינים אלה נוסרה כוונת התורה אל חכמי ישראל ונצטוו גם כן שיהיו לעולם הכת מועטת מן החכמים כפופה לכת המרובים מן השרשזה . וכמו שכתבתי שם במצות אחרי רבים להטות . ועל דרך זה שעוררתי בני עליו אפרש לך אנדה אחת אשר היא כבשא מניעא' בסוף פירק הזה ג' בני האי מיעשה דרבי אליעזר בתכורו של עבדיא הנות המהת כל' שזענה אמרו שם אשכחיה ר' נתן לאלהיו וכו' . אחר ליה וזה עבדי הקב"ה בהאי שעתא אמר ליה חייך ואמר נאחזי בך כלומר שהיה הקב"ה שומע על שהיו בניו הולכין בדרך התורה ובמדותיה להטות אחרי רבים . ומה שאמרו נאחזי בני חלילה להיית נחוק לפטורכה . אבל פי' הדבר הוא על ענין זה שבמחלוקת היה שהיה לר' אליעזר עם תביריו האמת היה בר' אליעזר וכדברי הכת קבלה

שכבר יעשה

ספר החינוך מן ספר רבדים פרשת שופטים

שהכריעו כמותו . ואע"פ שהיה האונות אתו כזה ביתרון פילטלו על
 חבורו לא ירדו לסוף דעתו ולא רצו להודות לדבריו אפילו אחר בת
 קול . והביאו ראיה מן הדין הקבוע בתורה שאונותו ללכת אחרי הרבים
 לעולם בין יאמרו אונות או אפילו עומדים ועל זה הציב הסור"ה"ם
 כלמנו בני כלומר אחר שהם נוטים מדרך האונות שר' חליוהו הוא היה
 עובין כזה אל האונות והם פאים עליו וזכה זמנות התורה
 שאונותם לשמוע א' הרוב לעול"ה"כ עכ"פ יש להודות שהם כפעם האות
 בדבריהם שיהא האונות בעדרת והריוה כאלו בעל האונות נאום .
 שדינו המורה מ"ש"ל שאל"פ שהעובר על זה שפירשו חכמים
 בדברי התורה עובר על לאו זה דלא תסור מפל מקום ח"ן לו
 לאדם דין וקן מעורר הידוע כגמורא בסוף סנהדרין שהוא חיים זמית
 עד שיא' חולקת על בית דין הגדול ושיהיה הוא חכם שהגיע להוראה
 סמוך לסנהדרין ויתלוק עליהם בדבר שדונו כרת ושגגתו משאת וכן
 שהוא מקל והם נחמדים או בהפך וורה לעשות כהוראתו או יעשה
 הוא מעשה על פי הוראתו שאלת אשר יעשה בודון ולא פירה לכה .
 אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה והורה כעור שנאמר כי יפלא
 מן דבר מן שלא יפלא ממנו אלא דבר ונפלא . וכן אם מלאם מן
 ללשכת בגזית והורה עליהם פעור שנאמר וקמת ועלית אל המקום
 ונלמד שהמקום גורם לו זמית וכן שאלק עליהם בדבר ממששים
 בודונו כרת או בדבר המכוא לדי דבר שחייבין עליו כרת חיים .
 כיצד בדבר שיש בודונו כרת כגון שחלקו פלשה אחת אם היה ערוה
 או אונת ערוה . אם דם זה מטמא או אינו מטמא . אם אשה זו
 זבה או אינה זבה . אם חלב זה אסור או מותר . וכן כל כיוצא
 בזה . וכיצד בדבר המכוא לדי דבר שיש בו חיוב זה כגון שחלקו
 בעבור השנה שמיא לדי אכילת חנוך כפסח . וכן אם נחלקו בדין
 דמינו וזמנות שלדברי האחד כדון כעל זה מיוון ומחירו ואם קש
 בו האשה וקודשת והיא עליה במזיד . עגש כרת והסוג חיים ולדברי
 האחד פעור . וכן בכל ענין שיש להוציא מן חן חיים ערכים
 נחמדים אם חייבים ליתן או אינן חייבין כל שלקחו מן גזל ואם קש
 בו האשה אינה וקודשת וכן כל כיוצא בזה ואפילו חלקו בדיני נוכות
 חיים עליוהן שהרי לדברי האומר אינו חיים ונלקות כ"ד חייבין לשלם
 לו דניו חבלו ונדון ועול מהם תשלומיו . וכתב הרמ"ב ס"ל בענין
 ללאו זה דלא תסור שאתה דברים שלמדו אותם חכמים ופי' הקפלה
 נאחד דברים שלמדו אותם מדעתם סלחת עון המדות שהתורה נדרשת
 בהן ואחד דברים שגמסו י"ג לתורה והם הגזירות והתקנות
 וההנהגות בכל אחד מהן דברים אלו נאמרו עשה לזמנו עליהם .
 והעובר על כל אחת מהן עובר בנפש ולא תעשה . והרמב"ן ז"ל
 תפס עליו הרבה ואמר הנה סבור הרב שיש בכלל לאודל'א תסור כל
 מה שהיה נדברי חכמים בין שהן נאמרו דרכן כגון תורה ונבילה ונח
 חנוכה . בין שהן מן התקנות כגון כשר עיף חלב ושניות ליגרות .
 בין שהן בקיום עשה כגון שלם תפלות בכל יום ונאמ' ברשות וזולת
 שבעה כגמולין . וכן שהן בלא תעשה כגון כל שהיה ממש שבות
 בשבת יום טוב . וכן יום טוב שני בגולה ותעשה חלב . ודרך כלל כל
 מה שיאסור אותו הגזיר או אינו עליו . והנה הרב כונה חזונה בנורה
 סכים לדברי חכמים אבל היה כפרן נופל נפעה שהומה שנעבה אזה
 פתחו' לפתע יבא שברה למי שהיה שברה נפסדת כרוב וקוננו' בגמ' כי
 הנה לדעתו המשתמש במחוב' כגון הנסמך על האילן כשה' או הנוטל
 מחזוה ללא או שאמר לגוי ועשה או אפילו החפסי' פסיעה גסה שבת
 עובר הוא על עשה ולא תעשה וזן התורה ורצוהו הוא ללקות ארבעים

אלא שפירו הרב שם בספר שופטים ממני שניתן לאזהרת מיתת ב"ד
 שכל חכם שמורה על דבר מה מיתתו בחקוקהנה לדבריו לזקה הוא
 לדעת האומר כגמורא לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו
 כמו שהזכר בפרק מי שהשחך וראוי לפי הדעת הנה להחזיר עול
 דבריו סופרים שטלס תורה הם ח"ן ביניהם וכן הנאות המפורשות
 בכתוב שום הפרש ואין בתורה דבר חמור מן השבות שהוא מדבריהם
 אלא זה שיש בה חיוב כרת או מיתת ב"ד אבל לא כל שיש בה חיוב
 עשה או לאו שהרי כלל דבריהם לדעתנו שחיוב עשה ולא . עשה
 ועשית על פי הדבר אשר יצו לך ולאו דלא תסור . והנה נראה
 לרבותינו בתל הגמרא חזונים הפך מזה שהרי הם דנים כל דבר
 סופרים להקל כמו שאמרו תמיד ספיקא דאורייתא לאמורא ספיקא
 דרבנן לקולא . והקלו בחשש איסורין של דבריהם מומר מהם שאני
 אומר ואמרו בפרק ראשון מפסיחים אימור דאמרינן שאני אומר
 כדרכן בדאורייתא מן אמרינן שאני אומר . והאמינו הקטנים
 שאין ראויין לפעוד בהם שהוא מדרכן כמו שאמרו שם בדיקת חנוך
 מדרבנן והיינו כהו' רבנן כדרכן . וכן בענין תחומין לאינו הקטן
 לומר עד כלן תחום שבת קסבר תחומין דרבנן . והיינו כהו' רבנן
 כדרכן כדאיתא בעירובין וכתובות . ועוד הקלו בדרכן כגון
 בדיקת קטן שאמרו ל' ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חמור
 ונחמ' כלל . ספק חמור אמת ונצי' ספק לא חמור חמור . ואמרו
 מאי טעמא תפלה דרבנן . אמת ונצי' דאורייתא . ולא עוד אלא
 אפילו בדברים הסותרין זה את זה הקלו כמו שאמרו בפרק פסח
 מדיקין אמרו לו שנים לא יוערם עליו אחד ערם עליו מפעודים
 וכו' כמו שבא לשם . ונס נראה בגמרא שנקרין דבריהם תדיר
 פשוט איסור דאורייתא כמו שאמרו בנפסח שבת דבוק פת פתנך
 תירגלו לרדותה קודם שיכוא לדי איסור סקילה . ונס שבת
 אמרו כיטול כלי מטיבנו דרבנן ונאמר בעלי חיים דאורייתא ואת
 דאורייתא ונכטל דרבנן וכו' . כמו שבא לשם . וזה הרבה מאד
 בגמרא חזי עשה דאורייתא וחזי עשה דרבנן . וכן כנחלקת
 שיבא בין החכמים אמרו אם היה אחד גדול בחכמה ובנוהג הלך אחריו
 ואם לאו בשל תורה הלך אחר' והמתויר וכשל סופרים אחר המיקל .
 וגדולה מואת אמרו בשל סופרים עושין מעשה ואחר כך דבין .
 ובפרק מי שהשחך אמרו מהו דתימא להפסד מונעטנני משמו
 קמ"ל . שהרי חדוש הוא אלמל כשאינן דושין דברי סופרים אפילו
 להפסד מונעט . ואמרו שמומאין כהיטם עינים בטומאה של
 דבריהם לרחות מלמי אונות העולם כדי שיש יוסה יבתיקו מה כין מלמי
 ישר חלכו' . ואף כי כן של דברי חכמים ח"ן להם אלא נדווי כמו
 שאמרו ונדבין על בני ימים טובים של גליות . ואמרו בעושה מלאכה
 פטורים ולישיתיה ער . ובתקנות יש להם מכת מרדות והוא למי
 שעובר על מצות של דבריהם שהן כעין תורה והם כל הגזירות שגזרו
 בהם מדבריהם שמוין אותן עד שיקבל אותם עליו או עד שתחל נפשו
 כמו שפורש התוספתא דסנהדרין . כללו של דבר דברי סופרים
 חלוקים הם בכל דמיים ומחרי תורה להקל בקמתן ולהחמיר בקמתן .
 אבל הדבר הברור המנוקב מכל שבוס הוא שח"ן הללו היה דלא תסור
 אלא הנה שאמרו ז"ל פ"ה התורה כגון הדברים הנדרשים בג"ש או
 בבין אכזשאר שלם עשרה המדות שהתורה נדרשת בהן או כנסמות
 לשון הכתוב' עמו וכן כזה שקטלו הכה' לחשה וסוטי . ועל זה
 יאמרו ז"ל שיש עשה ולא תעשה בדבר . ואם כענין זה נחלק אחד
 הראוי להודא' כונה שיש על זדונו כחת וכסגנתו חשולת על כ"ף
 הגדול

הגדול שבעשה הזה וכן מזהב ביוון גדון דיני כפשות וזהו אמרו ז"ל
 אפילו יאמר ויגדל על שחלל שחייבין כלומר שקל היה המצוה לנו
 מאדון התורה יתב' שאמרו חל הגדולים כמה שאמרו ולא יאמר
 ככל החלוקות היאך חתיר לעמיתו וידע בודאי שהם הטועים
 שאפילו יהיה בן הוא מזהב להאמין להם וכמו שכתבתי למעלה בראש
 המצוה וכענין שהג רבן גמליאל עם יחושע ביום הכפורים שחל
 להיות בחששו כמו שמוכר במוסקת ראש השנה • ויש כענין זה
 תנאי אחד לפי מה שאמרו ז"ל כמסקת הוריות שחל היה ביוון
 הסנהדרין איש תכס וראוי להודיה חושהא מכלל הסנהדרין והורו
 ב"ד הגדול בדבר שלא כדעתו שאינו ראוי להציר עמו כחותו הדבר
 האסור לדעתו עד שיטא ויתן עמוס על הדבר ואחר שיפניו כולם
 או רובם כביטול הדעת הוא וישכחו עליו כרתו וישאו הסכמה
 שהוא טועה אז הוא ראוי להגות לעמו היתר כמה שהיה דעתו
 ואיסור וגם מזהב הוא על זה לקבל דעתו עכ"פ • אבל התקנות
 והגזירות שישבו בעלמא ואין בהם דין המראה כלל ויתר פרטי המצוה
 זה אלא סוף סוף סנהדרין • (ה' עמרים פ"א) • ונוהגת מצוה
 זו לענין וכן מזהב חסות הכית • ולענין החיוב עלינו לשמוע לדברי
 חכמינו הקדמונים וחל גדולינו כחכמת התורה וטעמינו שבדורינו
 מוכתרת ככ"מ וככ"ז בוכרים ונקבות • ועובר על זה ופורך גדר
 בדבר אחד מכל מה שלמדנו בחכמינו בני התורה כגון באת מ"ג
 מדות או בדבר שהוא חסות מהלכה למשה מקמי וכענין שכתבו
 סמיון ונבר על ללו זה מלבד שכתב עשה שבו אבל אין לוקין על ללו
 זה לפי שניתן לאזהרת מיתת ב"ד בוקן מזהב וכמו שכתבנו :

תצו שנתנונו למנות עליו מלך מישראל כדי שיקבנו כולנו
 וינהיגנו בחפנו ועל זה נאמר שום השיום עליך מלך
 וגו' • ובפסוקים תשים מנות עשה • משרשי המנהג כתבתי
 בבספ תלוה כללו דכתיב ומה האדכתי בתועלת המנוח לעם היות
 עכס תלוה אחד לראש ולקצין פ' לאיתקיים ישוב העם כעלם בלתי
 זה והנה תראה בספרי הנבואה בא קבלה להיות אנשים רבים לראש
 במקום אחד • וכמו שכתב • בדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאין
 מעמידין מלך בישראל בתחלה אלא על פי ב"ד של שבעים וקנים ועל
 פי כתיב ביהושע שמיטהו משה רבינו וכתיב דינו • וכשאלו ודוד מניב
 אותם שמואל הרמתניבית דינו • ומה שאמרו שאין מעמידין אשה
 למלכות שאמר נלך ולא מלכה • וכמעמידין העלך היו מושחין
 אותם בשמן המסחה ומאחר שנתמנה זכה במלכות לו ולבניו כגון
 שכתב למען אהרן ימים על מולדתו הוא ובניו בקרב ישראל •
 היות בן קטן מעמידין לו המלוכה עד שיגדל כמו שפעה יהודיע
 ליושא וכל הקודם כחלה קודם לירוש המלוכה • והבן הגדול
 קודם לקטן מענו ולא המלכות בלבד אלא כל השורות שכן במועה
 או כשם כבוד מן השמות הנכבדים זכל המנויים שבישראל בירוש הם
 לו לאדם שזכה בה בנו אחריו וכן כגון בן בנו עד לעולם והוא שהיא
 מולת מקום אבותיו ביראת שמים אבל כל שאין בו יראת שמים
 אי"פ שחכמותו מרובה אין צריך לומר שאין מונחין אותו בנינו מן
 המנוין שבישראל אלא ראוי לשנותם ולהרחיקם ועליהם אמר דוד
 שכתבי כל פועלי און • ומה שאמרו ז"ל שום תשים עליך מלך
 שתהא אמתו עליך כלומר שטורח אותו וכאמין לדבריו ככל דבר
 שלא יורה כנגד התורה וכסדרה בתכלית הכבוד הראוי לכבודו •
 וכל מי שיעבור מנות מלך ושהוקם על פה התורה או מורד בשום ענין

הרשות ביד המלך להרגו ואין עליו דין עין בעין עד שאמרו ז"ל שאורה
 החתי כתיב כפשוטו כשאמר כפני דוד המלך ואדוני יואב שלא היה לו
 להזכיר אלות לשום אדם בפני המלך • ומה שאמרו ז"ל שישות ביד
 המלך לנשות לו דרך באמצע השדות והכרמים ושהוא יכול לדון בני
 אדם כפי מה שיראה לו האמת ואפילו בלא עדים ברורים • ומה
 שאמרו שאין רוכבין על סוס ואין יושבין על כסא ואין נושאין אלמנתו
 ואין משתמשין בשרכיטו ולא בכתרו ולא בכל כלי תשמישו כל זה
 למעלתו ולכבודו וכשהוא מת כליו כשרפין לפני מותו • ומה שאמרו
 שמלך שחלל על כבודו אין כבודו מחול וכל הדברים האלו הכל לטובת
 העם ולתועלתם • ודיני המלך על העם הכל כמו שמוסרם בספר
 שמואל • ויתר פרטי המצוה מוכוונים בפרק שני מסנהדרין ובפרק
 ראשון מכריתות ובפרק שביעי מסוטה • וזאת מן המצוות המוטלות
 על הגבוה כולם על הוכרים כי להם יאות לנשות עניינים אלה •
 ונוהגת • במונן ישראל על אדמתם וכמו שאמרו ז"ל שלש מצוות
 נטעו ישראל ככתיבם לחרץ • למנות להם מלך • ולבנות בית
 הבחירה • ולהכרות ורעו של עמלק • ואל תהיה רבי אחר
 דברי לומר ואין יאשבו אכי זאת המצוה מן המצוות לדורות והלא
 משנמשח דוד המלך נסתלקה זאת המצוה מישראל שלא יהיה להם
 למנות עוד מלך כי דוד ויורשיו כשיאמרו עליהם לעד כי יבא שילה שהיה
 מורשו ומלך לעולם במהרה בימינו • שנינו המצוה אינו למנות
 מלך חדש לכהן אבל מעניינה הוא כל מה שזכרנו למנות מלך חדש אם
 מתיים סנהדרין לו וגם כן להעמיד המלוכה ביד הירוש ולתת
 מורשו עלינו וכתבנו עמו בכל דברי כתורה וכמו שהידועה וזה האמת
 נוהג הוא לעולם :

תצו שנתנונו מלכים מלך עלינו חיש שלא יהיה מורע ישראל
 ואפילו יורשגד נקד ועל זה נאמר לא תוכל לתת עליך
 איש גברי אשר לא אחיק דרוה • ואמרו ז"ל בספרי לא תוכל
 לתת עלך איש גברי ממות לח • תעשה וכמו כן שאר המצוות אין ראוי
 שמונה עלינו בדבר מודפריהם לא מני תורה ולא מני מלכות איש
 שהיה מקבל גרים עד שתהא אמתו מישראל ומדכתיב שום תשים עליך
 מלך וגומר • ודקדקו ז"ל כל מצוות שאתה נושים עליך לא יהיו
 אלא מקרב אהרן • שורש המצוה ודועכי מיתות הממונה
 לראש להכניע לכל ככל אשר ידבר צריך להיות עכ"פ מורע שהם
 חמטים בני רחמים כדי שירחם יעל העם שלא להכניע עולם בשום
 דבר מכל הדברים ויאהב האמת והצדק והיושר בידע כלל שהוא
 מונספת אברהם שיש בה כל טובות אלו ולענין שאמרו חכמי הטבע
 שטבע האב כגון כעניו • בדיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאין
 נעמידין אלה מורע ישראל ראש שררה ואפילו ממונה על אנות
 המים שמתלק ממונה לשדות • ואמרו גם כן שאין מעמידין מלך ולא
 כהן גדול מני שהוא ספר או בלן או בורסקי לא מפני שהיו פסולין
 למלכות אלא מפני שמונותן כקלה מולצין בהם העם לעולם ומי
 שיעשה כמלכות אלו אפילו יום אחד כפסל לשורות אלו •
 ובמלכות ישראל כבר זכה בו דוד וזרעו לעולם ואין בידעו עולא שנותה
 כמו שאין בידעו עוד לשנות הכוונה מורע אהרן שנאמר עליו כסאך
 יהיה כסון עד עולם • וכיחור אמרו ז"ל כתר מלכות זכה בה דוד
 וכל המאמין כתורת משה יודה על זה • ויתר פרטי המצוה מוכוונת
 במקומות מבימות מסנהדרין וסו' וידיה וכבר כתבתי קצת בדיני
 המלוכה כמנהגו למעלה בסדר זה ממונות מינוי המלך (ה' מלכ"פ א')

לא יהיה לכהנים הלויים חלק ונחלה - ואמר עוד אחר כך
 ונחלה לא יהיה ללוי וגיור - וכפלה עני בלחון אלו בעצמן ככהניס
 שגמר בהרצן בארנס לא תחל וחנק לא יהיה לך - תמכס ואמר ז"ל
 בארנס לא תחל בשעת חלוק הארץ - וחלק לא יהיה לך בתוכס
 כבוה - ואז"ל שבהניס ככלל כספי לוי היו כפלה היוניעה בהם
 לחיווק וכן כל מה שדומה לזה בתורה מתכסל בחיוק עמקומיו הרבס
 הכל לחיוק עניו חו' להפליס הדין כולל יהיה שם - והלחי החמד
 עתקו ממה חתבתו לך בראש ספר ח"ה הדברים למפיחאמרנו הכל
 בחוקס חמד ופלימו ובלחר - וכתב ר"מ במו"ל חינו מנינו מע
 הלאוין מהס בארנס לא תחל וגומר ככהניס - תוספת על הלאוין
 הכאמרים כלים מהס לא יהיה לכהנים הלויס וגומר - יהיה רחוי לנו
 כמיוכן לפי זה הדיקש שמהס חיסור הגרושה וחללה ומה על כן גדול
 כפלה לחיוק וטופין על השלש שפאו על זה הכל כן כן גדול כן
 הדיוט - חס חמר אומר שכן הוא כשיכנה משה שחמרנו"ל לסקידין
 חן כן גדול חיים בגרושה חלח חתו וחלו יהיה הדין כן יתחיה
 עליו שתיס חחח עמו כן הגרושה אבורה עליו - והשנית יוצר
 מהו כן גדול והיא אבורה עליו בלאו האחר - ועוד המין כפלאו
 מן המיעוט שכאו לכהנים בלא יקראו קרמה בראשם ופאת זקנס לא
 יגלחו וכשרס לא ישרסו שרשט - שכבר קדמו בכל ישראל בכלל
 באומרו לא תקיפו פאת ראשכס - ולא תשיקו קרמה וגומר -
 ושרס לגפס וגומר - ואחמס ככפלו אלו ככהניס להפליס הדין כאו
 שכתבאר כסוף חסכת מכות - ולפיכך כן העובר על אחת מאלס חינו
 מתחייב חלח חלקות אחת - והכן זה העיקר ושמרנו
 משרשי הנוזה לפי שהס משרשי הש"ל לא נאה להס להשתמש
 בכל ס החטופים מיד בני אדם כמלמדה במרס מנית וכדון כי לא יאל
 בית הש"ר רק דבר הכס דקשלוס וושר ואמנה ולא שידמ עליו לכאיו
 חאס - ונוהגת מנוהזו כמון כבית ככסס הלויס והעובר על זה
 זכסל חלק מן הכסו עובר על לאו זה חן בומלקו לפי שפטר לגבוה
 עליו מבלי מעשה וכתן להסכון :

תקו שנצטוו ישראל לתת זרוע והלחיים והקיסה וכל כהמה טוהה
 שזכת לכבוד על לאמר וזה יהיה כושפט הכהנים וגו'
 ונתן לכהן הזרוע - כבר אמרו חכמים ז"ל כעס מנוהזו כי
 בזכות פינחס אביהם שחקל לאלהיו על דבר כובי ונמר כפשו להרוג
 כשא ככס תישאל על קדושת ה' וכו כניו ככהניס לעולם כמתנהזו
 וזאת חל הזרוע כנגד ויקח רועת - הלחיים בזכות שכתפלל על
 זעך של ישראל כמו שכתוב ויעמד פינחס ויפלל - והקיסה כנגד
 האשה חלקתה - ולמדנו כוה שהתקדס שס שמוס כגלו ווכה לו
 ולדורותיו כעולם הזכ מולד וכותו שקיימת לפסאו לעולם ככא -
 מדוני העולה מה שאמרו ז"ל חיו זהו זרוע זה זרוע ימון מפרק
 הארכובה עד כף של יד שהן שני אברים זה מעורה כוה - והלחיים
 מן הפרק של לחי עד הפרק של גרזנת שהיא שכינגדולה עם הלחין
 שטיהס - והקיסה כותכן אותה לכח עם חלב שכה - וכבר
 נהגו ככהניס להניח חלב הקיסה לכעלים - וכנה שחמרו חן
 חיוכ המתכות חלח ככהמה טוהרה ולא כתיב שחלוצ חס עוד חס
 מה - וככלל ששה וחיובתיהם - ועוד דרשו ז"ל חס עוד לרבות
 הכי ואפילו לחון דאמר כרוה כפי עמיה היא - חס מה לרבות
 הכלאים כגון ולד הכא מעז וככס ואס כח ונכני ותוסה חיים כחני
 מתכות לכד שמוס דכתיב חס מה ודרשו ז"ל חפילו ונקת זה - חל
 עיש הכא על הכביה חן הולד חיים כמתכות כלל מוס דמסקא
 בריות

להורכבן חי מושקן לזרע האכ חולאו וכל שכן יש לו לישאל לומר
 לכהן הכא רחיה דמושקן לזרע האכ וחלן לך חני המתנות ואינו יכול -
 ולפיכך יש לי לכתוב דכתיב הכא אל הכביה חן כה חיוכ מתנות כלל -
 כבר כתבתי דעת רבינו אלפסי ז"ל וחפשי חחרים בענין כמשארע
 האכ בסדר קדושים תהיו כמתות שלא להרביע בהמה כלאים - וכן
 מענין הנוזה מה שאמרו ז"ל שמותר לחכול כן הבהמה עד שלא ארמו
 נומה המתכות שחן הלכה כר"י וכן שחמר שהכולל מונה קודס
 שהורמו מתכותיה כחילו אוכל טכרים כי וופרשות ומיוחדות חן
 שחוקס חמד ומפני כן חין טובלות - יותר פ"ט ב' חסכת חולין
 כפרק סורוע המיוחד כדני מנוהזו : (י"ד) - ונוהגת מנוהזו
 ככהמות של חולין חכל לא ככל מונקד חן וזכרים ונקבות ושרחלים
 חכל לא ככהניס מהוס דכתיב בהו משפט הכהנים מוח העס וכלל
 שחיס ככהניס - ועוד דכתיב לא חיקרו עם וכמו שכתוב ז"ל
 הכהנים ועל כל עם הקהלי כפר - והלויס יש להס בענין זה דין
 מיוחד שחין ככהניס כוסליו מהס המתנות לפי שכתפק לרבותיו
 חס קרחו עם חס לא - ולפיכך חן כידס לישול מוס מספח ואס
 כטלו לא יחירו - ולענין חס מנוהזו עכשו כמון הזה חס לא ככר
 חלקו על זה הרבה מנדולי הטפרשים - והעולה מן השמועס כפרק
 כונויעס הפירוש טובס פנוהגות חן הוס וכן דעת רבינו אלפסי
 ז"ל והרמ"ק ז"ל - חכל עכשו חן כמון על הטכוס להכחיס
 ליתנס וקויה וחלופים - זעס כפרק הורע אמרו ז"ל שנותין
 המתנות לכהנות כמו לכהניס וחפילו חן נזאות לישראל ז"ל וכן
 אומר חס כי אחת עולה אוורה כמתנהזו לכהנת - חלמא קכר
 עולה כן ואפילו ככהנת - זעס כאמר עוד רב ככנס חלוי כשכל
 אשתו זקרב כפא גרב יומר והכאיד - וישאל העובר על זה חס
 מהמו ולא כן המתנות לכהן ולא לכהנת כטל עשה - ואמר
 ז"ל שס חן עמו כהן חן כהנת מעלה המתנות ברמים ואוכלי חפמי
 הסדר כהן שחן כהן קדושה - ואחר כן מתן הדמים לכל כהן
 מרבה :

תקו שנצטוו ישראל לתת זרוע והלחיים והקיסה וכל כהמה טוהה
 שזכת לכבוד על לאמר וזה יהיה כושפט הכהנים וגו'
 ונתן לכהן הזרוע - כבר אמרו חכמים ז"ל כעס מנוהזו כי
 בזכות פינחס אביהם שחקל לאלהיו על דבר כובי ונמר כפשו להרוג
 כשא ככס תישאל על קדושת ה' וכו כניו ככהניס לעולם כמתנהזו
 וזאת חל הזרוע כנגד ויקח רועת - הלחיים בזכות שכתפלל על
 זעך של ישראל כמו שכתוב ויעמד פינחס ויפלל - והקיסה כנגד
 האשה חלקתה - ולמדנו כוה שהתקדס שס שמוס כגלו ווכה לו
 ולדורותיו כעולם הזכ מולד וכותו שקיימת לפסאו לעולם ככא -
 מדוני העולה מה שאמרו ז"ל חיו זהו זרוע זה זרוע ימון מפרק
 הארכובה עד כף של יד שהן שני אברים זה מעורה כוה - והלחיים
 מן הפרק של לחי עד הפרק של גרזנת שהיא שכינגדולה עם הלחין
 שטיהס - והקיסה כותכן אותה לכח עם חלב שכה - וכבר
 נהגו ככהניס להניח חלב הקיסה לכעלים - וכנה שחמרו חן
 חיוכ המתכות חלח ככהמה טוהרה ולא כתיב שחלוצ חס עוד חס
 מה - וככלל ששה וחיובתיהם - ועוד דרשו ז"ל חס עוד לרבות
 הכי ואפילו לחון דאמר כרוה כפי עמיה היא - חס מה לרבות
 הכלאים כגון ולד הכא מעז וככס ואס כח ונכני ותוסה חיים כחני
 מתכות לכד שמוס דכתיב חס מה ודרשו ז"ל חפילו ונקת זה - חל
 עיש הכא על הכביה חן הולד חיים כמתכות כלל מוס דמסקא
 בריות

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת שפטים

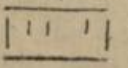
פירות : אבל נדבריו ספרים חייב גם כן כל שהוא אוכל אדם ונשמה
וגידולו מן הארץ . ואף על פי שזאכו בספריו שמוכו הדבר לקרא
אסוכתא בעלמא הוא וכמו שכתבתי בספר ויקח קרח במזות מעשה
שאתרו סם ראשית דגן מה דגן תירוש ויצהר ואלכל אדם וגידולו מן
הארץ יש לו בבלים שנאמר דגן אף כל כיוצא בהן חייב בתרומה
ומעשרות . ואמרנו ל' שהכרשנין אף על פי שאינן אוכל אדם
כחיל ואוכלין אותן כשני רעיון חייבים בתרומה ומעשרות .
והפאה והזוכה והקורבנית שורען תחלה לאדם חייבים במעשר וכן כל
כיוצא בה . זרען לכהמה אף על פי שנוסף . ותשכ עליהן לאדם
כשנן מחייבים פטורים ממחבת אדם בחיבור אינה כלום . עליו
מחליהן בחזר חס חזר המעשרת פירותיה היא הרי אלו חייבים
שמתן לאדם ואם אינה מעשרת פטורין . זרעוני גינה שאינן
למסלן כגון זרע על שרע זרע זרע בבלים וכיוצא בהם פטורין מן
התרומה ומן המעשרות ומפני שאינן אוכל אדם . אבל הקמה חייב
בתרומה ומעשרות . זרע של תליון ושל חרדל ושל פול הלכות ושל
צלק ושל קפרסין פטורין ויבטי שאינן פרי . בד"ה כזרען לזרע
אבל זרען לירק הרי אלו חייבין . וכן האבינות של צלק חייבין
ומפני שהן פרי . כסבר שורע לזרע פטור מן התרומה ומן
המעשרות . זרע לירק מפריש תרומה ומעשרות מן הירק ומן
שורע . וכן השבת זרעה לזרע פטור . זרעה לירק מתעשרת
זרע וירק . הגורר שורעו לזרע מתעשר לזרע ולירק שם לקח
הארץ לא תפריש חייבין תרומה ומעשרות ואחר כך אוכל
וגם שורע . ואף שורע שלו מפריש מן הזרע . וכן מעבין המורה נזה
שאריו ל' שאין חייב תרומות ומעשרות במירות עד שישיאו שליט
וכן יבטי שאמר שהלקט והשכחה והפיאה והעוללות של ישראל אף על פי
שהגורר וירק פטורין מן התרומה ומן המעשרות
וכן יבטי שאמר שאין תרומות בתרומה לא בתורה ולא במצוות אלא
באר דלפי שלא נאמר בה תורה שיעור ומה שאין כן במעשרות
וכבר כתבתי אש המורה שיעור ומה שפירש אחד ומחייבים באומד
ולא ת הפיית בסל וקופה שמדתן ידועה . אבל תורם בהן
חייבים או שיעור . ומותר לתרום שלא מן המוקף ואף על פי כן
תלמוד ספיקו אין עושין כן . כתב הרמב"ם ז"ל . ומה שאמרו
שעשה אדם שליח ישראל להפריש תרומה ומעשרות שנאמר כן תרומו
גם אדם לרבות השליח שהוא כן ברית כעו כן . ועוד דינין רבים
בגמרא מעבין שליחות ומה שאמרו שהתרומה נאכלת לכהנים כן
גדולים מן קטנים להם ולנשיהם ולעבדיהם הביעניים ואפילו
לבהמות . ועוד דינין רבים בגמרא כזה כגון אזה שמרדה אזהב
שכרה ודין גירושין ואירוסין וכמה כיוצא בהן . ודיני התרומה
שעבין בטולה שנתנו לה שיעור חמשים ז' לאלתה ומה . ויתר רובי
פריש במשכת תרומות וכבר כתבתי וקומות מהגמרא בפיו הקמת
עוליות (י"ד ס"א) . ונוהגת מזות התרומה גם מזות
המעשרות וזה עורה בארץ ישראל וכענין ישראל שסוכן כתב הר"ם
במז' לסיק פרק ראשון דהלכות תרומות וזה לזכרו . התרומה בזמן
הזה אפילו במקום שהחזיקו עולי בבל ואפילו בימי עזרא אינה מן
התורה אלא מדבריהם שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל
וכענין שהיו שם כל ישראל שנאמר כי תבאו ארץ וכלכם כשהיו בירושלם
ראשונה . וכמו שהם עתידים לחזור בירושלם שליטת ולא כשהיו
בירושלם בימי עזרא שהיה ביאת מקמת' ולפיכך לא היה מן התורה .
וכן הדין נראה לי במעשרות שאין חייבין בהן בזמן הזה אלא מדבריהם

בתרומה ע"כ . וז' אכרס כ"ר דוד ז"ל פשע עליו בעבין זה הוא
לשוננו אמר אכרס לא כיון להלכה יפה דקיימא לן כר' יוחנן דאמרינן
ביביעות תרומה בזמן הזה דאורייתא כלומר בארץ ישראל והוא ענינו
כר' אבא בר כהנא בתחלת הספר ואם איתא לא תמילתא במלה הוא
דאיתא ע"כ . ועתה אם האמת כדברי הרמב"ם ז"ל היה לנו לחשוב
בכלל המצות הטובות עכשיו בארץ מדאורייתא וזאת היתה
וגם ששה עוד שהם בעבין התרומה כדבר האומר : וכן מזות רע"ט
ר"פ רפ"א רפ"ב רפ"ג רפ"ד מן הלוחין . ואחת שהיא בכסף תלוה
לאו ה' (דהיינו הלואה שלא להקדים חוקי התבואה שלא כסדרן)
ושתיים שהן כסדר ויקח קרח מזות מעשה ומעשר מן המעשר .
אבל חזי דבריו הר"ם מכו"ל אשים בין עיני ומבורי אשתי כי הוא סבת
זה העסק של חשבון המזות לי ולכל שבו אחריינו מן ח"ה לק בעולם
שביהת מדרבנן אף בארץ שנער מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורוב
ישראל הולכים ושבים שם . וגם התקינו שיהיה מנהגן תרומות
ומעשרות אף בארץ ח"ה וכן כפי עמון ויוזא ומפני שהם סביבות
ארץ ישראל . וארץ ישראל היא מופטת ויבטי נדעתי רוב ישראל והוא שיקראו
חכמים ז' לכסות רבים אפלי ימיר . וישראל או משפחה או שבט שנתנו
כזה לעולם וכבר מקום אחד ואפילו הוא תוך תחומי הארץ שניתנה
לאכרס איבנו אינה נקראת ארץ ישראל והקומות שחזקו יבטי
לשטים חז' שלא נכסו כולם דינים כדון ארץ ישראל כפי שלת חביה
רובה כביטו ימיר . כשיעלה כל שבט ומבט ויבטי חלקו . הארץ
שכסו דוד כגון ארם נהרים ואדם לזכור כל יד פרת ועד בבל ודמשק
ואלכל כומין וכיוצא בהן חז' ש' שטרות ב"ד הגדול' כשנן חז"ן בארץ
ישראל לכל דבר אלא יצאו ויכללו מזה לארץ ויכללו ארץ ישראל לחלו
זה הנקראים בכל מקום סוריא ויש דברים עדינים בארץ ישראל ויש
עדינים כחיות לארץ כמו שתנא בגמרא בתקנות בפנינו . והטעם
מפני שכסו אותם קודם שיבטו כל ארץ ישראל שחילו תקט כל ארץ
ישראל לגבולותיה תחלה ואחר כך כססו היו בארץ ישראל לכל דבר .
ולעבין תרומות ומעשרות ומעשרות חמשים חמשים שיהיו בארץ
ישראל . אבל מ' בארץ הוא החיוב מן התורה כענין ישראל שם
כעו שחזרו לדעת הר"ם ז"ל ובחזיתן וקומות מדרבנן בכל עין
ואמרנו ל' שבכל מקום שהחזיקו בו ישראל כשעלו מגלות מנרים
ונתקדש על ידם ומכיון שגלו בלות דחשו בטהרה קדושה לפי שלא
קדושה ביאם כביטו כלבד' לשעה אבל כשעלו משנית ומגלות בכל עם
עזרא המופר קדושה קדושה שניה לשנתה ולעית הלבוא כלומר
קדושה העומדת לשלם . אבל מ' חז"ן חייב תרומות ומעשרות מן
התורה שם לדעת הר"ם ז"ל אלא בזמן ישראל מיושבין שם וכמו
שכתבתי סמוך . ונקמת וקומות שהיו שם שהחזיקו בהן בתחלה
עולי מנרים ולא החזיקו בהם כשנייה עולי בבל הניחום ולא קדושה
ומ' לא פטרו אותם מתרומות ומעשרות כדי שישנו עליהם עניי
עולם כשביעית נמצא כל העולם כלו לעבין מזות התלוות בארץ כחלק
לשלם ותחלוקות . ארץ ישראל . וסוריא . וחז"ה לארץ . וארץ
ישראל בתלקת לב' תלקים כל מקום שהחזיקו בו עולי בבל חלק אחד
והשאר שהחזיקו בו עולי מנרים כלסד חלק שני . וחז"ה לארץ בתלקת
גם כן לפני חלקים ארץ מנרים ושנייה ועמון ומואב . מזות תרומות
ומעשרות בהן מדברי סופרים ואשר כל הארצות חז"ן תרומות
ומעשרות כעבין בהן כלל . ואזו היא הארץ שהחזיקו בה עולי
מנרים ורקס שהיא כגמרת ארץ ישראל עד קים הגדול' . ומחלקין
סביא

כתלתא סבי כר' אלפאי בראשית הגז כלומר דפטר בחוזה לארץ וכו' כדליתא תתס . ועובר על זה ולא נתן ראשית גזתו לכהן כששלו גזת הראויה על הענין שכתבנו בטל עשה זה .

תקט שיהיו הכהנים והלוים עובדים במקדש למשמרות כלומר לכתות ידועות ולא תהיה יד הכל מתעסקת יחד בעבודה חוץ מן הימים טובים בלבד שהיו הכל עובדים יחד כל הבא יוכל את ידו לשמחת הרגל ובספר דברי הימים מובאר איך חלקו אותן דוד וסנחלל שעשו מהן כ"ד משמורת הכהנים וכ"ד משמורת לויים כדי שתעבוד כל משמרה מזה שתי שכתות כשה . ובמסכת סוכה אמרו ל"ל שרגלים היתביד הכל שיה ועל זה נאמר ובי יבא הר"י גר' . ובכלל הלוי הכהן כי הלוי היה אב לכל השבט . ופא כלל אות נפשו ושרת כשה' אלהיו ככל אחיו הלוים העומדים שם חלק בחלק ואכלו . ולשון שפירושא כלל אות נפשו יכול לעולם כלומר אפילו שלא ברגלים ת"ל ללכד מוכריו על האבות . מזה שמכרו אבות זה לזה טול אתה בשבתי ואני בשבתי כלומר הסכמתם בסדר משמרות העבודה כל שבוע משמרה וכן פירשו התרגום בר' ומזמרתא דיייתי בשבתא דכן אתקינו אבהתנא . בושרשי ונות המשמרות ידועות וקבועות לפי שכל המלאכות המוטלת על מספר אנשים ידועים נעשות כראוי ואין העולה והיאוש והקפדנות מלווה בהן אבל המוטל על הרבים ומכילי שיהיה בהם אנשים ידועים לעשות פעמים רבות ויתקנתן על קלתן ופעמים יקפידו אלו על אלו בענין איך להאריך בדברים אלו ידועות הן בכל אנשי מנין אבל ברגל מפני השמחה נלמנו להיות יד הכל שיהיה כהם . בודיני המזוה מזה שאמרו ז"ל שכל משמר ונשמר היה מנווכה איש אחד והוא ראש לכל אנשי המשמר והוא מחלק לבתי אבותיו וכלל יום ויום מימי השבוע מחלקים ראשי האבות ביניהם אנשים ידועים לעבודת איש איש על עבודתו ומיום שבת ליום שבת נתחלפים המשמרות וחזרין חלילה . וביאיש הראשונים תיקנו שיתמנו מישראלים כמו כן כ"ד משמרות אנשים כשרים וירחי חטא וזה הנקראים בכל מקום בתלמוד אנשי מעבוד כלומר שהם שלומי ישראל לעמוד על קרבנות אביר וענין שאמרו ז"ל אפסר יהא קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו ועל כל מעמד הים גדול אחד נמונה על כולם והוא הנקרא ראש המעמד וכן היה דרכם של אנשי המעמד ככל שבת ושבת מתקבלים מי שהוא מהם בירושלם או סביב לה נכנס לקדש ובין בירושלם ובין בשאר מקומות נתקבלים בבית הכנסת ומרבים בתפלות ומתעניין יום ב' וג' ד' ו' מן השבוע ושאר כל עניינם בתפלות ובקריאת התורה כגון שמשורם במסכת תעניות ומגילה . ואמרו ז"ל במשמרות כהונה ולויה שרגלים איך יד הכל שיהיה כי אם בקרבנות הרגלים ובחלוק לחם הפנים ובחלוק שתי הלחם של עזרת . אבל נדרים ונדבות ותמידין איך מקריבין אותן ואפילו ברגל אלא משמר שמונת קבוע שאמרו חלק חלק יאכלו וגו' . כלומר חלק חלק יאכלו בקרבנות אביר ואינם חלק חלק בשאר דברים שבהם חלקו אותן האבות וקבעו אותן כל משמר ומשמר בשבת וכהן שיהיה לו קרבן . הרי זה בא למקדש ומקריבים ככל עת שירצה שאמרו ובה כלל אות נפשו כלומר בקרבן שהוא שלו ככל עת יבא להקריבו והעור שלו . ויתר פרטי המזוה במסכת תעניות ומגילה ובסוף סוכה (הלכות כלי המוקדש פ"ד) . וגוהגת מזוה זו בזכרי כהונה ולויה בזמן הבית ועובר על זה ומיחה ביד חכירו ברגל שלא לעבוד ככל אות נפשו בטל עשה זה . והרמ"ב ז"ל השיג בזה המזוה על הרמ"ב ז"ל ואמר שיהיו הכהנים עובדים למשמרות

שהיא לדרום ארץ ישראל עד עכו שהיא בצפון וזו שהיא מחלק מעכו לכובי כל הארץ שהיא על ימינו שהיא במזרח הדרך הרי היא בחזקת מלכה לארץ וטמאה משום ארץ העמים ופטורה מנועשה ושביעית עד שיודע לך שאותו מקום הוא מארץ ישראל . וכל הארץ שעל שפאלו שהוא מערב הדרך הרי היא בחזקת ארץ ישראל וטמאה משום ארץ העמים וחיבת כמעשה ושביעית עד שיודע לך שאותו מקום הוא חוזה לארץ . וכל ששופע ויורד מטורי אומן ולפנים הוא ארץ ישראל מטורי אומן ולחוף הוא חוזה לארץ והכסף שבים הוא חוץ ונתן כאילו חוט מתוח עליהם מטורי אומן ועד נחל מצרים מן החוט ולפנים ארץ ישראל מן החוט ולחוף חוזה לארץ וזו היא צורתה :

כזה ועובר על זה ולא הוציא תרומה מדגן תירוש ויבאר שחלקו כמותן שיראל שם בטל עשה זה ועושה גדול ויחד שאוכלים טבלים . וכבר כתבתי בסדר אמור אל הכהנים עונש האוכל טבל . ובשאר פירות בטל עונש עשה דרבנן וכדעת ק"ת המפרשים שם בשאר פירות יש בהן חיוב דאורייתא וכמו שכתבנו בזמן הזה גם כן מי שלא הפריש תרומה מפירות הארץ וכן מפירות סוריא וכן מפירות אותן מקומות שכתבנו שחיובן בתרומה מדרבנן כגון מצרים ושנער ועמון ומואב בטל עשה דרבנן אבל בפירות שאר הארצות איך בהן חיוב תרומות לעולם לא מדאורייתא ולא מדרבנן :

תקה

שנטינו לתת ראשית גזת הארץ לכהנים ועל זה נאמר וראשית גז צאנך תהן לו . וענין המזוה הוא שכל מי שיש לו חוזה לאן בין זכרים בין נקבות בין טלחים בין כבשים גדולים אמרו גזן כמה פעמים בכל פעם חייבת מן הצמר מענה לכהן ואין למתנה זו שיעור ידוע מן התורה . אבל רב ושמואל ורבי יוחנן אמרו במסכת תולין ראשית הגז כששים כלומר שיתן לו חלק אחד מששים ולפי שהזכיר הכתוב לשון נתינה כזה שאמר תתן לו אמרו חכמים שמי שיש לו גזות הרבה רוצה לחלקם להרבה כהנים לא יתן לכל אחד פחות ממשקל חמש סלעים מלבדן כדי שיהא ראוי לעשות בו בנדקטן לא שילבנו הישראל ואחר כך יתנו לו אלא שיהא בו כל כך אחר שילבנו הכהן כדי שיהא בו עתה המועלת וכמו כן אמרו ז"ל שאין חיוב מזוה זו אלא בחמש און שתעלה הגזת שלהם לששים סלעים ולא תהא כל אחת מהן פחות ממשקל שנים עשר סלע . בושרשי המזוה בענין זה שכתבתי במעשה הכיתין ללוים בסדר ויקח קרח והכהנים כמובן שהם המשרתים תמיד פני הש"י איך להם כחלה בהקדשות ולא ביוה וזה להם הש"י כל צורך מחייתם על ידי אחיהם והנה נתן להם התרומה והנועשה מן הנועשה שהם לחמם וינים ומתנות במה שהם זרוע ולחיים וקובה וחלקם בקדשי מוקדש שיש בהם כשר די ספק ועדיין חסר להם ולבשו וזה להם ראשית הגז למלבושים ועוד וזה להם שדה אחוזה וגזל הנגר והחרמים ופדיון בכורות לשאר הנאות וזכרים שאדם צריך . מדיני המזוה מה שאמרו ז"ל שאין בחיוב מזוה זו אלא גזית הכבשים שמתן רך וראוי ללבוש . אבל היה הצמר קשה ואינו ראוי ללבייה פטור מראשית הגז מן הטעם שאמרת כי לצורך לבייה וכו' בזה הכהנים . אבל היה הצמר אדום או שחור או שחום חייב בראשית הגז ומכין שראוי ללבייה ויתר פרטיה עבוארים בתולין בפ"א (י"ד ס' ט"ג) . וגוהגת מזוה זו בזכרים ונקבות ישראלים ולוים בין בפני הבית בין שלא בפני הבית . ודוק בא"י אבל לא בחוזה לארץ . כדאמר רב כחמן כרבי יצחק בתולין פרק ראשית הגז כהוג עלמא

ספר החינוך מן ספר דברים פרישת שופטים

למשמרות אינו כמשמע הכתוב כלל כדעתו של הרמב"ם אלא הלכה
למשה חסידי היא שחלקו ביניהם העבודה למשמרות . ומשה
רבינו הוא שהחיל לחלק והוא געה וחס שמונה משמרות .
ד' מאות ורביעית . וד' מאות ורביעית כן היא הקבלה .
וזו שאמר הכתוב לבד ומתכריו וגו' שילכות הודו ולא מלוה כלל
כלומר שיעבדו הכהנים בכל אלה כמשם בכל עת בין בחול בין ברגל
לבד אם רצו והסכימו לחלק ביניהם העבודה למשמרות וקבלו הלכה
למשה חסידי שראוי לעשות כן כדי שתעשה הנואלה בסדר ובזריות
והו' תורף דברי הרמב"ם :

תקו שמתענו שלם לקוסם . וכתב הרמב"ם ז"ל שבעין הקסומה
הוא הנומי כחו ונחשתו לחשוב במין נומיני התמונה
כאשר יעשו בעלי הכחות טלם שיגדוניה שיתחדש קודם היותו
ואחנם יתאמת להם זה כחות כח הנושטה והשיעור וזה חוק אחד
(ע' לשינון) כלומר שנות כודרים מתחבתם וקובעים כל הכוונה
וכל הרגש שלהם על אותו הענין שיחפצו לדעת ונתוך ההתבודדות
החזקה והתפשטות כל הנושטה מכל עיני העולם הגופני מתערב
נפשו עם הרומיניס הקולטים העתידות הקרובות כידוע מן
החכמים אלה מ' חין כח חסם לעולם ולא אפילו כשדים לדעת
העתידות הרחוקות ולא יעלה אל המעלה הגדולה היות זולתי
כסאי האמת והצדק וגם בעתידות הקרובות לא ישגו בהם הקוסמים
כל האמת אלא יתקיימו דבריהם כרוב ובענין הזה בענין חין כל
האנשים שיש בו אהל יש מהם שיש להם יתרון גדול בעניינים אלו
כיתרון בני אדם בגבורה ובעניינים אחרים קלתם על קלתם ואלו
בעלי הכחות חין פעולתם בענין הזה שיהיה כיום מהם שמתבודד
בעתידות לחשוב כזה . ומהם שיהיה כמותם אשר בידו כחן ומט
מנורות וז' אחריו ויצעק לעקות ממונות ויניח מחשבותיו כיט
לאין זמן ארוך עד שיבין כמה שיהיה . והעיד הרמב"ם ז"ל שאם
ראה זה במערב פעם אחת . ומחס מן שמיים החול ויעשה בו
אורות וז' יעשו הרבה בני אדם במערב . ומהם מן שישליך אבנים
דקים כחתיכות עור ויארין להביע בהם ואחר כך יספר דברים .
ומהם מן שיעשה חלצה או כעלי שעורים וגריר ואלך ופחם קינורה
בו וזה חפורסם בינו יעשו אותם תמיד לעינינו הישועה אלים
והישועה ליות . ומהם מן שישליך חגורת עור בארץ ויטיטו בה
זינדיה וכוונה בזה כולו לפעור כח נפש החיט . ויוכל עניינים אלו
תרחיקו תורתנו המלמה ועל כל זה נאמר ללא ימצאו כן קוסם
קסמים כמענו ומבמש וגו' . וכבר כתבתי באזהרת לא תחשו
בסדר קדושים כשם איסור עניינים אלו מה שידעתי . וראיתי
כששרי הראשונים כשעם איסור זה לפי שכל עניינים אלו מועים
המון ויחשבו כשכל שילדקו להם קלת מן הדברים שיגידו להם בעלי
הקסם שכל הפעולות שהן בעולם סבתם המזלות והכחות וכמעט
יקראו מן הכת הרע הלומדים עוב אלהים את הארץ . וכבר זה
הענין שיהיה חפורסם הרבה בזמן הנביאים אשר הנביא ענין בעלו
ישאל ונקלו יגיד לו . דיני המזלה וכו' ארים כמקומות מסנהדרין
ותוספתא דשבת וספרי (י"ד קס"ט) . ונהגה איסור זה בכ"מ
ובכ"ו בזכרים ונקבות ועבר על זה ועשה ענינו קוסם על דרך אחד
מכל העניינים שזכרנו או בענין אחר ויגיד לבני אדם הדברים שיראה
הקסמים חייב מלקות והוא שיעשה שום מעשה בדבר שאין לוקין עליו
מכלל מעשה . אכל השואל מן הקוסם אינו בחיוב מלקות .
ואחנם הוא מנוה מאד כל הקוסע מחשבותיו ומזכות עתיו בהכלים

אלו כי לאמר חנו האל דעה והנחילודת האמת לא יאות לו לחשוב
בהכלים אלו רק שיקבע מחשבותיו בעבודת האלית ולא יירח
יודברי קוסם כי הם' בחסדיו ויטה מערכת הכוכבים ויבטל כח
המזלות להטיב לחסדיו . וידוע שאחזקו עם הקדש שאין אמת חת
כוכב ומזל ה' הוא נחלתנו כאשר דבר אלינו . ובענין שונינו
באבות ששם האל מעלתם למועלה ומשרי מעלה כענין שכתוב ביעקב
כי חם ישראל יהיה שמך כי שרית עם אלהים וגומר . כלומר שעשהו
האל שר על השמים . וכן נחקק נקרא ישראל שאל שנות בני ישראל
הכלים ונזריתם יעקב וכינו . וכן אברהם נקרא ישראל כיון שכתבו
בפתיחת הספר . והזויה שכתוב בענין מחלוקת הנביא אליהו עם
נביאי הכעל שאמר כמספר שבטי בני יעקב אשר נקרא שמו ישראל
שהוא היו מוכיחים למה היו פונים לעבוד הכחות ומניחים עבודת
האלוה' לנאות אשר בידו לבטל כל פעולות הכחות והמזלות ובענין
שעשה באבות ששם המזלות תחת ידם . והוא אמרו במקום הווא
כמספר שבטי בני יעקב אשר היה דבר ה' אליהו לאמר ישראל יהיה
שמך כלומר שעשהו שר על השמים לשנות מערכתם וכחם בזכותו
כלומר ישראל ששם בני יעקב ששם השמים על שריו מעלה : ועל כן
היה ראוי להם שלא לעבוד בלתי לה' לבדו . וכן מצינו ביהושע שגזר
על השמש ועל הירח לעמוד כיון שכתב ביהושע שמש כבשעון
דום וירח בעמק חילון ועמדו וכן כוונת חסידים מישראל
שנשתנו מערכת המזלות בזכותם יארוך הענין להביא כמה מועים
שעשהו בישראל בענין זה :

תקיא שלא נשתדל בכל מעשה כסוף כלל ועל זה נאמר ללא
ימצא בך וגו' ובמשפך ובעין הכסף ידוע לכל דרך כלל
שיעשו בני אדם שמתמסרין בהן בני אדם אלו עם אלו ומהם שיכוננו המעשים
הרעים הםם בעתים ודועים וכחשים מכוונים לאוהב מלאכות
ויוכלו אלו הדברים הנוגעים והמנוגעים החקיקו התורה תכלית
הרפוק כי הכל הזה . ואין ראוי לעם קדוש מחזיקי דת האמת
לתת נחשבה כענין חין אלו רק בעבודתו יתברך כי הוא ישלים כל
חקן עמו לטוב בחקותם בשמו הגדול ואומם כל מחשבתם ומשענתם
על חסדיו לבד ומהיות העניינים אלו רחוקים מאד וכעורים לפניו
כ"ה וכסם ילץ מענין עכ"ס הוקירו על זה בלאו חייב סקילה על
העובר ומשתדל בזה אם הוא מויד ותטאת קבועה אם היה שונג .
וגם מחומר הענין הזכיר הכתוב בזה יותר וכאשר עבירות על הכ"ד
שלא לתחול לעובר על זה וכמו שאמר עכשפה לא תחיה . וכבר
דברתי בשרשי מנהו זו בלאו דמכשפה לא תחיה בסדר ואלה
המשפטים . דיני המזלה וכו' מקומות בגמרא כפזור והעיקר
בפרק' מסנהדרין (י"ד קע"ט) וכל שהוא דין על זה לדרך לדעת
חכמת הכסף כדי שידע להבחין במעשה הנעשה אם הוא מין נומיני
הכסף או חולי הוא מן הדבר' הנעשים בכח הטבע וכדברין המותרין .
וכענין שאמר ז"ל כל שיש בו חסום רפואה חין בו חסום דרכי האמורי
וכבר דברתי על זה שם בלאו דמכשפה כפי כח ודברים אלו לריבין
עיין דברי הכה נמנה בגמרא כמה מועים שאם לא ידענו אותם
מפי'ם ז"ל היינו אוסרין אותם משום חסום איסור זה ויכול נקום אשר
ישא נפשו ליכנס בתחבולות אלו וידמה דבר לבד מן הדברים שהזכירו
ז"ל הרי הוא כענת לו פתח לבוא בגיהנם . ונהגה איסור זה
בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות :

תקיב כמענו מלגשות השבעות על שום ענין זה הענין הוא
שיחמר

כל מלאכת אלו וכיוצא בהם נאמר לא ימצא בד' וגו' ודרש אל
הבאים . משרשי המנוחה מה שכתבתי באיסור כסף כסדר זה
וכסדר משפטים . דיני המנוחה בסנהדרין (סס) : ונוהג
איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות . ועובר עליו ועשה
שום מעשה כדי שיבא המת ויודיענו שום דבר חייב מלקות :

תקטו שנתנו לשמוע בקול כל נביא מהנביאים בכל מה
שימוני ואפילו יצו אותנו לעשות בהם מזה אחת מן
המצוות או אפילו הרבה מהם לפי שעה חוץ מעב"ס שומעין לו כי
באמת אחר שהוא נביא אמר כל כוונותיו לטובה וכל אשר יעשה הוא
עושה לחזק הדת ולהאמין בהם כ"ה ועל זה נאמר נביא מקרבך
באחיך כמוני אליו תשמעון . וכן אמרו בספרי אליו תשמעון .
אפילו יאמר לך לעבור על אחת מן המצוות לפי שעה שמע לו .
משרשי המנוחה לפי שכתבתי מעלת האדם היא השגת הכוונה
ואין לו לבין אדם בעולמו אמת ידועה בדברים כאמתת
ידועתו בנבואה שהיא הידועה שאין אחריה פסוקו כי היא תבא ומביין
האמת ומעשים נכבדי העולם וזכים בה ועולים אליה כי הקולס גדול
מחד רגל כדרך וראשו מגיע השמימה ומי זה האיש יראה' זכה
ועלה פה הש"י ויקום במקום קדשו אחד מאלפי רכבות אנשים הוא
המשיג למעלה וזכור שראוי לכך על כן נותנו התורה כי בהגיע
איש יהודי בדור אל המעלה הזאת ויהיה ידוע אללנו בענינו ובכוננו
מעשהו כי נאמן לנביא שנשמע אליו בכל אשר יצוה כי הוא היודע דרך
האמת ועל דבריו נבואה כשמינו להמרות פיו ולחלוק עמו כי
המחלוקת עליו בשום דבר הוא טעות גמור וחסרון ידיעת האמת .
דיני המנוחה מכאן בדרך (ה' יסודי התורה פ"ח) .
ונוהגת מנוחה בזכרים ונקבות כל זמן שימצא נביא בימינו .
ועובר על זה ולא ישמע אליו חייב מיתה בידי שמים כמו שכתבנו בה
האיש אשר לא ישמע אל דברי הנביא וגו' אנכי אדרוש מענו . ואמר
ז"ל בסנהדרין שלשה מיתות בידי שמים . העובר על דברי נביא . ונביא
אשר לא ישמע וגו' . ואמרנו ז"ל קרי ביה לא ישמע לא ישמע

תקיז שנוענו שלא להתנבא בשקר . כלומר שלא יאמר שום
אדם שנאמר לו דברי' בנבואה מהש"י והש"י לא אמרם וכן
ככלל הלאו אפילו אם יאמר דברים שנאמרו בנבואה לזולתו ויאמר
שקר שהוא נטוה לאמרם ועל זה נאמר אך הנביא אשר יזיד לדבר
דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר וגו' . וכן אמרו ז"ל
בסנהדרין אשר יזיד לדבר דבר בשמימה המתנבא מה שלא שמוע .
אשר לא צויתיו הוא לא צויתיו . אבל לחסרו צויתיו . זה
המתנבא מה שלא נאמר לו ונאמר לחסרו : משרשי המנוחה לפי
שהיה בזה חרבן גדול ורעה רבה בדתנו המקודשת והסלימה כי עיקר
האמת נבלי . סיג המנוחה אל בני אדם הוא על יד הנביאים והתורה
תצוו להאמין בהם וללכת אחר עזתם הנכונה ודעתם השלם . ועל
כן קום בני בליעל לאמר דברים שלא צוים הש"י ויצאו לנזר בנבואה
שהיא העיקר הגדול אשר בינינו עם הקדש ויפקדו בכתם לכל העם
אף בנביאי האמת . ואם יאמר אדם גם כן מה שנלטה אדם אחר
עליו יש בזה חרבה גדולה כי האיש הזה באמר שהוא נביא ונטוה בזה
וכראה דבריו מתקיימין כדברי נביאי האמת כחזק איתו באיש אלהים
קדוש שליח האל ונאמין ליו ונקח ראיה בכל הנהגותיו ומעשיו ואולי
אחר שאין זכותו וענינו גדול להיות הוא שליח האמת בנבואה שאמר

תקיח שלא לשאול ידועי והענין הזה הוא שמיים המכסף עצם
חיה ששונה ידוע לתוך פיו ואותו העצם מדבר על ידי
כסמים . וזאת חיה ששנה ידוע ראיתי בספרנו הגאונים שהיא
גדלה בחבל גדול שיוצא מן הארץ כעין חבל הקשואין והלועזין .
ומרתו כנורת אדם בכל דבר בכסמים ונוף ודים ורגלים ומטבורו
מוכר לחבל ואין כל כרוה יכולה ליקרב אליה כמלא החבל לפי שהיא
דועה סביבותיה כמלא החבל וטורפת כל מה שיכולה להשיג בנבולה
וכפחאים לגורה מורה כחמים אל החבל עד שפסק ויהי אמתה מיד .
וכיוצא בזה דכלאים אמרו ז"ל כפידוש כיעם אכתי השהה בריתך .
בר נש דטור והוא חיי מן טבוריה איפקין טבוריה לא חיי :
שורש המנוחה וכל עניניה בדיניה ובחיוכה כענין מצות אהב
שכתבנו בסמוך :

תקטו שלא לדרוש אל המתים . וענין דרישה זו הוא שיש בני
אדם תרעובים עצתם והולכים ולנים בבית הקברות כדי
שיבא להם הנות בחלוט ויודיעם מה ששאלו עליו . ויש אחרים
שלוכדים בנדים ידועים ואומרים דברים ומקטרים קטרת ידועה
וישנים לבדם כדי שיבא המת שהם רונים בו ויספר להם בחלוט ועל

שיאמר אדם דברים ויאמר לבני אדם שאותם דברים
יועילו או יזיקו לאחד מכל אלו הענינים ועל זה נאמר לא ימצא בד' וגו'
והובר חבר . ולטון ספרי אחד חוברת הכחש ואחד חובר
את התקרה' כלומר שיאמר עליהם דברים כדי שלא ישכחו לפי
דעתו . וכן האומר דברים על המזה כדי שיזכרו מעליו הכלל .
וישפירו חובר חבר שמקצן בתחבולותיו והשבעותיו נחשים או
עקרבים או שאר חיות למקום אחד והכל כלל האיסור . ואולי בני
תקנה עליהם דגריסין בשכונות בפרק ידיעות הטומאה שיר של
פגעים בכנרות ובכבלי' ואומר וישב בסתר עליון עד כי אתה יימחסי
ואומר ה' מה רבו זרי עד לה' הישועה ופי' פגעים כלומר שאמירת
אלו המזמורים תועיל לשמור מן המזיקין . ואמרין בברכות ר'
יהושע בן לוי מסדר להו להני קראי וגו' . ואין הדבר חלילה דומה
לענין חובר חבר שזכרנו וכו' אמרו ז"ל על זה אסור להתרפאות
בדברי תורה אבל הזכירו למר מזמורים אלו שיש בהן דברים יעוררו
כפס הידוע איתם לחסות כש' ולהשי' כל נכסחו ולקבוע בלבבו וראתו
ולסמך על חסדו וטובותיו התעוררותו על זה יהיה נשמר בלי נזק
וזיהו שהשיבו בנמרה בענין זה דקא פריך התם והיכי עבדי' והושע
כן והוא אמר ר' יהושע אסור להתרפאות בדברי תורה ואמר להגן
שאינו כלומר לא אסרה תורה שיאמר אדם דברי תורה לעורר כפשו
לטובה כדי שיגן עליו איתו הזכות לשמרו . משרשי מנוחה זו מה
שכתבתי במצות הקודמת לה . דיני המנוחה בפ"ז משבת (סס) .
ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה
ועשה השבעות כמזיד חייב מלקות :

תקיג שלא נשאל בעל אוב שיודיענו דבר ועל זה נאמר לא
ימצא בד' וגו' ושואל אוב . וענין הכישר זה הוא
שיש בני אדם אשר עושים מכתבות שמועפותם שהוא ונעלה את המת
מבין שחיו ושמוע השואל מן המת תשובה על שאלותיו : משרשי
המנוחה מה שכתבתי בסמוך מעניני הכישר : דיני המנוחה בספרי
ובסנהדרין . (סס) וגם בסנהדרין אמרו שהעושה כשוק זה הוא
בסקילה והשואל בהם בחוזהה כלומר בחיוב לאוואין בו מלקות
לפי שאין בו מעשה : ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן
בזכרים ונקבות :

תקיז שלא לשאול ידועי והענין הזה הוא שמיים המכסף עצם
חיה ששונה ידוע לתוך פיו ואותו העצם מדבר על ידי
כסמים . וזאת חיה ששנה ידוע ראיתי בספרנו הגאונים שהיא
גדלה בחבל גדול שיוצא מן הארץ כעין חבל הקשואין והלועזין .
ומרתו כנורת אדם בכל דבר בכסמים ונוף ודים ורגלים ומטבורו
מוכר לחבל ואין כל כרוה יכולה ליקרב אליה כמלא החבל לפי שהיא
דועה סביבותיה כמלא החבל וטורפת כל מה שיכולה להשיג בנבולה
וכפחאים לגורה מורה כחמים אל החבל עד שפסק ויהי אמתה מיד .
וכיוצא בזה דכלאים אמרו ז"ל כפידוש כיעם אכתי השהה בריתך .
בר נש דטור והוא חיי מן טבוריה איפקין טבוריה לא חיי :
שורש המנוחה וכל עניניה בדיניה ובחיוכה כענין מצות אהב
שכתבנו בסמוך :

תקטו שלא לדרוש אל המתים . וענין דרישה זו הוא שיש בני
אדם תרעובים עצתם והולכים ולנים בבית הקברות כדי
שיבא להם הנות בחלוט ויודיעם מה ששאלו עליו . ויש אחרים
שלוכדים בנדים ידועים ואומרים דברים ומקטרים קטרת ידועה
וישנים לבדם כדי שיבא המת שהם רונים בו ויספר להם בחלוט ועל

ספר החינוך מן ספר דברים פרישת שופטים

אינו ראוי לממוך בו ככל אשר יעשה ויאמר ויטעה ההמון בלכתם
אחר ענתו . דינו המנוה קצרים והם בסנהדרין (ה' ע"ז פ"ה) .
וגוהגת איסור זה בכלל וזמן בזכרים ונקבות ועובר על זה
ונכח השקר כלומר שהגיד דברים כשם האל שלא אמר לו האל . וכן
המתנבא מה שאמר האל לחכירו ולא לו חיים מיתה . ומיתתו היא
בחנק שאמר על זה ומת הכיח הוא ואמרו "ל שכל מיתה האמורה
בתורה סתם אינה אלא חנק :

תקיה שלא להתנבא כשם ע"א כגון שיאמר ע"א פלוני אמת
לעבדה והבטיח גמול לעובדיה ותפסיד מעונש למי שלא
יעבדה כמו שהיו חומרים נכחי הבעל והאשרה כמו שהוכר בספרי
הנביאים . וכן בכלל זה אם יאמר שהאל צוה לעבוד ע"ז פלונית ולא
בא על זה בכתוב באזרה וכו' אמת מיוחדת בזה אינוס נתבאר
בכתוב עונש המתנבא כשם ע"ז - שהוא חייב מיתה שאמר על זה
ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא .
ומיתה זו היא חנק כמו שכתבתי בסמוך . וכבר ידענו העיקר שהורנו
ז"ל לא עשה אלא אם כן הזכיר ועל כן לאמר שיהיה אזרה הענין בזה
בכלל ושם אלהים אחרים לא תזכירו שכתבנו בפ' משפטים ללאו בפני
עמנו בענין אחר ואין במונע להיות לאו אחד מונע דברים רבים ולא
יהיה דינו כדיון לאו שבכללות מוכיון שיתבאר העונש בכל ענין וענין זהו
דעת הרמב"ם ז"ל . שורש המנוה בכל ענין ע"א ידוע .

כדיני המנוה מה שאמרו אחד האומר אורה לי ע"א פלונית או
כוכב פלוני ממנוה לעשות כן וכן . או שלא לעשות . אפילו כיון
את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור דינו במיתה כמור
כשם עדים והתראה כידוע בכל מקום . ויתר פרטיה בסנהדרין
פ"א (ה' ע"ז פ"ה) . וגוהגת איסור זה בכל מקום ובכל זמן
בזכרים ונקבות :

תקיש שלא יראה מלהרוג נכחי השקר ולא נפתד שיהיה לנו בזה
שום עונש ואפילו היה חתנבא בקיום המנוה אחד השקר
בפיו אין לנו עונש במיתתו אבל היא עלינו מנוה ועל זה לאמר לא
הגורו מבנו . ולשון ספרי לא תגורו ממוט . ולא תמונע עמך
מללמד עליו חובה . מושרשי המנוה היה שכתבתי סמוך
במתנבא השקר . דיני המנוה קצרים והם בסנהדרין . (שם) .
וגוהגת מנוה זו בזמן הכית שישראל ביישובן כי אז בדינו לדון דיני
נפשות . ואמרו ז"ל שאין דיין נכחי השקר אלא ככ"ד של
שבעים ואחד :

תקב להכדיל שש ערי מקלט מערי הלויים שת היינה מועדות לנוס
שמה מכה נפש בגננה ושייתוקנו הדרכים לעומת הערים
ותישרו וכענין שיאמרו ז"ל שמוקלט מוקלט היו נותנין בפרש' הדרכים
ומפנים הדרכים שלא יהא בהן דבר שיאחד בהרמון המנוה . ועל זה
לאמר הכין לך הדרך ושלשת את גבול ארצך . שורש
מנוה זו ידוע וכבוד שהיא כדי שלא ימות ההורג שוגג על ידי גוללי
הדם . כדיני המנוה מה שאמרו ז"ל כי שש ערים אלה שלש מהן
הכדיל משה רבינו ע"ה בעבר הירדן ושלש הכדיל יהושע בארץ כנען
ולא קלטו של משה עד שהכדלו השלש של יהושע ואם כן למה הכדילן
משה אמר המנוה שכל לדי אחיימיה ובימי מלך משיחטו נוסף עוד
שלש שאמר ויפתח לך עור שליש עריב וגומר . ואמרו ז"ל
שכל ערי הלויים היו קולטות שאמר ועליהם תתנו ארבעים ושתים
עיר כל הערים אשר תתנו וגומר . הקיסן הכתוב כולן אבל הפרשה
היא כינייה שש ערי מקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת ושאר ערי

הלויים אינן קולטות אלא לדעת . ורובח הדר בערי מקלט אינו
נותן שכר בית ושאר הערים הוא נותן שכר בית . ואמרו ז"ל
שרוחב דרך עיר מקלט צריך ל"ב אמות . וכחמשה עשר באדר כ"ד
שולחין שלושים לתקן את הדרכים ואם נתשלמו בדבר כאילו שפכו
דמים . ואמרו ז"ל שכל עיר הקולטת תחומה קולטת . ויתר
פרטי המנוה בסנהדרין ומכות ושקלים וקוסה (ה' ר"ז פ"ח) .
וגוהגת מנוה זו בזמן שישראל שרוים על אדמתן והיא מן המנוה
המוטלו על המלך ועל המבור כולן :

תקבא שמונענו מלחמול על מי שהרג חכירו או חסר אחד
באכיריו שלא יאמר כדיין עני זה שכרת יד חכירו או סימא
עני לא בכונה עשה זה ויחמול עליו וירחמוהו מלשם לו כדי רשעתו
ועל זה לאמר לא החוסר עינך נפש בנפש וגו' וכפלה המנויה בזה
במקום אחר שאמר לא החוסר עינך ובערת דם הנקי : שורש
מנוה זו ידוע שאם לא ייפטר המוקים ונבער הדם מקרבנו אי שרעהו
חיים בלענו ולא יתיישבו המודות אין צורך להאריך בו הדבור .
דיני המנוה קצרים וכו' אחרים כלשון הכתוב (ה' ר"ז פ"ח) וגוהגת
איסור זה בזכרים כ"לם לעשות המושפט ובזמן הכית והדין העובר
על זה והעלים עינו מלענוש המחוייב כפי רשעתו עבר על לאו זה
אבל אין בו נלקות לפי שאין בו מושע . ועונשו גדול מחד זון טעם
שזכרו שיש בדבר חרוב ביישוב העולם ואף בחוזה לארץ אע"פ שאין
כאשר תשיג ידם הן במזון או בגוף אם יוכלו להם כפי שיראו שהשעה
צריכה לכך שאי אפשר לקיום העם אם אין בטט נשוי על גוי כסלים :

תקכב שלא נשוי גבול והענין הוא שלא נשוי גבול שיהיה ביטוי
וכן וזלחנו עד שיתקן למשקר שיאמר שארץ זבתו היא שלו
וכן אם סינה סימיו בגבול וקבעם בתוך קרקע של חכירו ויאמר שלא
שינו ושהקרקע הוא שלו עד הגבול על כל זה לאמר לא תסיג גבול
רעך . ואמרו בספרי לא תסיג גבול והלא כבר לאמר לא תגזול
וזהו כ"ל לא תסיג . מלמד שכל העוקר תחמושו של חכירו עובר בשני
לאוין . וכל אף בחוזה לארץ פ"ל כחלתך אשר תנחל בארץ ישראל
עובר בשני לאוין . בחינה לארץ עובר בלאו אחד . מנוה הענין
כן המסיג גבול אפילו מלא אכזב אם בחוקה עשה עובר כלא תגזול .
ואם בקטר עובר על לא תגזוב וזה יהיה בחוזה לארץ . ובארץ
ישראל עובר בשני לאוין . שורש המנוה בכל ענין גול ידועה
הוא דבר שהשכל עושה עליו ותועלת הכל היא . דיני המנוה
קצרים (ח"מ ס' ע"ו) . וגוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים
ונקבות ועובר על זה עבר על לאו ואין לוקין עליו מן הכלל הידוע לנו
שלאו שיתן לתשלומין אין לוקין עליו :

תקכו שלא נעמיד גבולי העונש בגוף הכענש וכן שלא נזיח ממון
על מי עדות עד אחד ואפילו הוא בתכלית הכשרות
והכחמה או אפילו נכח ועל זה לאמר לא יקום עד אחד באיש לבל
עון ולבל חטאת . מושרשי המנוה לפי שיצר לב האדם רע
ופעמים יעלה בלבו טיח על חכירו ואפילו יהיה האדם בתכלית
הכשר לא ינצל מחטא לפעמים ואף כי יעמוד אדם ימים רבים בדרכי
הישר אינו מן המנוע להתפך במחשבתו ולהרשיע שהרי אמרו ז"ל
כי יוחנן שמש בכהונה גדולה ולבסוף נעשה לדוקי . על כן הוא
ראוי וכשר הדבר שלא לממן על לב אדם לענוש חכירו על פיו ואפילו
יהיה הכענש רשע גמור והדיוט שבהדיוט והמעיד חכם גדול
שבישראל . אבל הכיות המעידים שנים אנשים חוקה ככל
ררע

שבע לחבירו ומה הלוייתך וכפר בו ואמר לו לא הלוייתך כלום
 עולם והביא עד אחד שלום מנוון כפניו האיל ואילו היה שנים היה
 נוחזק כפרן ודינו ששלם הריוה נשבע על פי עד אחד לכל מקום
 ששנים מחייבין אותו מנוון אחד מחייבו שבועה חזר ואמר פרעת
 משלם כלל שבועה לפי שהיא מחייב שבועה מפני עדות העד ואינו
 יכול לישבע שהרי אינו נכחישו בעדות ההלואה אלא שאומר פרעתו
 וכבר אמרנו שכל מחייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם . ויותר
 פרטי המלוה רבים מנארים מחזרים בימות וכמות כדאיתא פ' ד' מ' ו'
 וקדושין וכל סדר נזיקין (ת"ה ס' ל"ו) . ונוהגת מזה וזו
 לענין דיני ממונות שנהגין היום בכל מקום ובכל זמן בזכרים כי להם
 לעשות משפט . ועובר על זהוהקים גבולי העומס זולתי כלדדן
 שפירטנו הן כגוף הן כמנוון כעד אחד עבר על לאוזה .

תקבר

שנעטימו לישות לעדים אשר העידו עדות שקר כפי מה
 שכתבנו להזקק בעדותם לאשר העידו עליו הן במקום הן
 בחלוקת הן במיתה וא"פ שאפשר מעלי מעשה כדאיתא פ' ד' מ' ו'
 וקוקן הם מרבויה דקרא והלדיקו את הדיק וגומר ועל זה אמרו
 ועשייתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו . והו דין עדים
 וזממן הכזר בגמרא בהרבה מקומות . וענין ההווה הוא שיבואו
 שני עדים וכחישו הראשונים על עדותם כגון שיאמרו להם ואין אתם
 מעידים על דבר פלוני והלא באתו יום . שאתם אומרים שזה המעשה
 הוא לא הייתם אתם באותו המקום . שאתם אומרים שנשבע שם אבל
 עמנו הייתם במקום אחר וזהו הדין עיקר האמת בעדות . והתורה
 לוייתם להאמין העדים האחרונים על הראשונים בין שראשונים
 שנים או אפילו מאה או יותר ולענין עדות תרי כמאה ומאה כתרי .
 בשרשי המטה ליסר כל איש אשר מלאו לטו להעיד בדבר שאינו יודע
 אותו כחמת וכבודו בעבור היות הדבר הזה ענין שכל איש לטריות
 תלו עליו הן ממון הן גוף וכאשר תאמין התור' האחרוני על הראשוני'
 לא ידענו טעם ברור בזה אכן הגיד אלי אחד מן החכמים קצת טעמה
 בערכי התורה תאמין עדים ואין ספק שאילו יעידו שני אנשים
 כשרים על עשה אנשים או יותר שברגות הכפש שאלוהים השנים
 המעידים ואפילו יכחישו המורוכים מפני שאלו הם עדים והאחרים
 בעלי דבר ועדים וזממן כמון אחר שהאחרונים מעידים על
 הגדים עמנו מומר להן עמנו הייתם שזה עיקר היותם חזרו הראשוני'
 בעלי דבר והאחרונים עדים . כרינו המזה מה שאמרו ז"ל
 ענין ההומה הית בעדים בענמם כמו שאמרנו כגון שאמרו להם
 עמנו הייתם במקום פלוני אבל כענין ההכחשה אין נאמין אלו על
 אלוותא עדות כלם בטלה וזהו ענין ההכחשה כגון שיעידן
 בעדות בענמן שהפת הראשונה אומרת הית דבר פלוני והאחרונה
 אומרת לא הית . או שיכחש מכלל דבריהם שלא הית . ומה שאמרו
 ז"ל שעדים וזממן אין זריכין התראה אלא זממן שהומו כדוכין
 ועדים שהוכחשו תלת הומה הית . ומה שאמרו שאין זממן העדים
 אלא בפניהם אבל נכחישין אותם שלא בפניהם . ואם הוליוו
 בעדות ממון נאמין כ"ד המנוון לבעליו ומשלמין העדים כסף
 המנוון שחשבו להפסידו אבל כדיני נפשות אינו כן שאם נהרג אחד על
 פיהם והומו אח"כ אין נהרגין שכן באה הקבלה לא הרגו נהרגין
 הרגו אין נהרגין . ויש לומר קצת טעם להכריז אלהים נפש בעדת
 הדיינים ולולי שתחייב הכדון בינעשו רעים לא נהרגו עליו מעשה
 הנפשט אבל נדאי ראו הית לכן נלגלו עליו דינו מן השנים על ידי זה

ודע ישראל שלא יסמיו שנים להעיד בשקר וגדולה חזקה בכל
 הדברים . כודינו הוסיף הוה שאמרו ז"ל בעד אחד לכל עון
 ולכל הטאת הוא דמינו קס כלומר שלא נעניש שום אדם על פי עד אחד
 בעונש גוף או בעונש ממון זהו פי' עון וחטאת אבל קס הוא לשבועה
 כלומר מחייב הוא השבועה לחותו שמעיד עליו כגון שאמר ה' לחבירו
 תן לי מכה שהלוייתך אמר לו אין . לך בידי כלום ועד אחד מעיד כדכרו
 התוכע מייב הכתוב לישבע . ומה שאמרו גם כן שא"פ שעד
 אחד לא החמינתו התורה לענוש על פי עדיו כגוף או כמנוון מ"מ
 נאמן הוא באיסורין וכמו שאמרו ז"ל בהרבה מקומות בגמרא עד
 אחד נאמן וכן כל כיוצא בזה בכל האיסורין שבתורה . וכמו כן אמרו
 ז"ל שבדיני ממונות מקבלין עדות מיוחדת . כיצד אחד אומר כפני
 הלוה ואחד אומר כפני הודו לו מנטרפין . ועוד אמרו ז"ל שאם
 העיד אחד ככ"ד זה ואחד ככ"ד אחרים כ"ד אלא כ"ד ונטרפו
 עדותם וכדאמרינן כראש פרק גט פשוט שלח ליה כדברים לה' ירופו
 עד אחד ככ"ד ועד אחד על פה מהו שטרפו . שנים שהעידו אחד
 ככ"ד זה ואחד ככ"ד אחר מהו שיכחש כ"ד זה אלא כ"ד זה ונטרפו .
 שנים שהעידו ככ"ד זה וחזרו והעידו ככ"ד אחר מהו שיכחש
 אחד וכל כ"ד ונטרפו . שלח להו איני
 כדאי שאתם שלחתם לי אבל דעת תלמודכם נוטה שיטרפונן
 הלכה ומה שאמרו ככתובות פרק האשה שנתאלמנה שעד דין אין
 מנטרפין כמה שהוא דאורייתא . ומה שאמרו ז"ל שבדיני מקומות
 האומה התורה עד אחד כפוטא שלח תפסה ויבאמרו ויגבלה
 ערופה שלח תערף כלומר אם מעיד אחד שהוא יודע בהריגת הנרצח
 אין יגורעין את העגלה שהתורה אומרה לתודע . והרי נודע לאיש
 אחד . וכתמים האומי עד אחד שיעיד באשה שמת בעלה כיו
 שלא תתענג וחזרו ז"ל בטעם זה שהיא נודקת אחר האמת בזה
 שאם מתה תכחש ואחר כך יוכח בעלה תל אלוה ומהו והולד מומר .
 ואמרו ז"ל שכל מקום שיועיל עדות עד אחד מוציל גם כן עדות
 אשה ופסול חזן מעד אחד של שבועה שאין מחייבין שבועה אלא בעדות
 עד כשר . וכן מה שאמרו שפעמים ישלם הכתוב ממון על פי עד
 אחד . כיצד האומר לחבירו מנה לי בידך והרי עד אחד מעיד עליו
 והנטיף אומר כן הוא אבל אתה חייב לי מנה כנגד אותו מנה הרי זה
 מחייב שבועה ששכיל עדות העד ואינו יכול לישבע להכחיש העד
 שהרי הוא מודה בזה שהעד מעיד בו והדין הוא כן שכל מחייב לחבירו
 שבועה ואינו יכול לישבע משלם . ואין נשבעין בהעדת עד אחד
 זה . ומפני ששם זה כתב הרמב"ם ז"ל שטר שישבו עד אחד
 והכתוב טוען שפרעו שכתבו אינו נכחיש עדות העד שנועד
 בהלואה משלם וחולקים עליו אחרים . וכן כפרן שכל עליו עד
 אחד וענין שפרע' או שהחזיר הפקדון בכל זה שהוא נחייב שבועה ואינו
 יכול לישבע ומשלם . וכנמרת כח כתר' פיק חוקת הכתים
 מועט באחד שחטף לשון של כסף מחבירו כפני עד אחד ואמר כן הוא
 האיות שחטפתי ממנו אבל שלי חטפתי ואתה לקחית דר' איו ואמר
 היכי לדימיה דיני להאי דינא . לישלם ליכא תריס הדי . ליפטריה
 איכא תד קתא . לישתבע דלא חטף ה' קת מודה ואמר אין חטפתי .
 וזהו היתור ר' אבא קויה ואמר הוה ליה מחייב שבועה כלומר מפני
 עדות העד ואינו יכול לישבע שהרי אינו הכחיש דבריו העד וכל המחייב
 שבועה ואינו יכול לישבע לשלם . וכן הדין בכל כיוצא בזה . ופי

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת שופטים

ירשע - ועל כיוצא בזה לאמר וגם דשע ליום העם - ואחר שנתגלה
הדבר לעיניו כיוצא האים בן מות היה לא היתה התורה שבהרוב
יהודים עליו - והמשל בזה מי שהרבה את הערפה שהיו נהרג עליו
וגם זה כמו כן וכיון שידענו על הדרך שאמרו שנתחייב כס"ד של
ועלה אין לודעים - ויתר פרטי המלצה מבוחרים כמסכת עובת
(הלכות עדות פ"ח) - ונוהגת מלוואה כח"י בנות שיש למטה כ"ד
ביוון לפי ששלושתן של עדים ונמזין קנס הוא וידוע שאין דנון ד"י
וקנסות אלא כס"ד ביוון - וכ"ד הראוי ליוון דיניקנסות שלא עשה
לעדים ונמזים כאשר נמזו לעשות לחתיים כעל עשה זה :

תקנה שמועטנו שלא לערוך ולפחד מן החיובים בעת האמנה
וגם להכריח ומפניהם הכל החובה עלינו להתגבר כנגדם
להתחזק ולעמוד בסמיכה ועל זה נאמר - אר"י חידדו ואל החפזו
וגו' וכפלה המניעה במקום אחד באמרו לא תרחסו - ב"ש רש"י
המנוה שיש לכל אחד מישראל לעמוד ב"י - ומכאן ולא יירא על נפשו
במקום שיוכל לתת כבוד לש"י כ"ה ולעמו - דיני המנוה כנגד מה
שהיראו ל"ל שלא יחשוב אדם בעת האמנה לא כחשמו ולא ככתי
ולא כמנוהו אלא יפנה לבנו מכל דבר למלמטה - ועוד יחשוב שכל
דמי ישראל תלוים עליו והרי הוא כאילו עסק דמי כלם אם יפחד
ויזכר אחר וימיר - ופענן שכתוב ולא יום את לבב אחיו כלבבו -
וימירם בדברי הקבלה ארור עושה מלמטה ה' דניס - ארור מוכח
חברותם - ואמרנו ל"ל שכל הכללם בכל לבבו וכוונתו לקדש ש"י
מזכרת הוא שלא יעלה מוקדו וכוונתו לגביו להיות להסבית בן
בישראל ויזכה לחיי העולם הבא - וכתבין שכתוב כי עשה יעשה
ולחובו בית כאמון כי מלמנות' הוא נלחם וגו' - ויתר פרטי
המנוה ב"ש שמיני המנוה (ה' מלכים פ"ו) : ונוהגת מלוואה
בזכרים כי להם להלחם בנות שישאל על הדמתן - ועוד על זה
וימתחל לחשוב ולהכריח ולהכריח לעמו למלמטה עבר על לחוזה
זכרנו דול מאד כמו שכתבו :

תקנו שנשוינו לחוזה כן אחד כמון המשנה זלמנות להחית
נדבר עם העם בשעת מלמטה וזה כסין בקרא משוח
מלמטה ומן המנוה זו שיתר הכן המשוח אל העם בשעת המלמטה
א' כתובים המוכרים בתורה כי האיש אשר נשבע כרם וגומר -
א' כי האיש אשר נשבע בר"ה וגומר - וכו' והאיש אשר לקח
א' שירה וגומר - ויוסף עוד משלו דברים אחרים יעוררו כני חס
למלמטה וישאום לסקן כנפסם לעוררת והכלו למנוה ולהקנס
מזהבילים המופתים שר"י המדניות - וכן אמרו ז"ל במסכת
טובט דכר"ה שוטרים כן מדבר וש"י משמיע - שורש מהיה
או ידוע כי בשעת מלמטה לריכין א"ש המלמטה חזק ומפני ששדם
שמועטות כשהוא נכבד צות התורה להיות המנוה לחזק בדברים
עזים מן הכפיים שהם מכתר העם והענין להיות יחודים מן
המלמטה מי שנטע כרם ולא חכל ממנו - או ככה בית ולא שקכו -
או א"ש אשה ולא לקחה - והירא ועצירות שידו - ג"ס זה הדבר
ראוי וכשר כי כל אלו כני חסם מלוואה מוזר מוכח במלמטה כי
זה א"ש נתפשת הרבה על הדברים המוכרים ככחם זאלו יראו לב
קבירים וכענין שכתוב במירוש ולא יום את לבב אחיו - וכן הירא
ועצירות שידו ראוי להחזירו כן יסבו אחרים בעונו וכל דרכי
התורה ישר והאמונה - מדיני המנוה וזה שאמרנו ל"ל שאין
יחזיקו יחזיקי המלמטה אלו המוכרים בכחם אלא במלמטה
דשות חכל במלמטה מנוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו כל

מחוסתם וזה שאמרו שאחר שחזרו במלמטה הרשות כל החזרון
הכשרים ונתקנס את העצרות ומוקדן שרי נשאות כראש העם
ועמדותן מלמטה וכל מערכה שוטרים חזקים וכסילין של כדול
כדיהם וכל המבקש לחזור מן המלמטה הרשות בידם לחתן את
שוקיו מפני שתחלת נטלה ניסה - ויתר פרטיה מבוחרים כמסכת
טובט - (ה' מלכים ומלמחותיהם פ"ו ו"ו) - ונוהגת מלוואה
זו בזכרים כמון ש"י שיש בהו מן המנוה המנוה על הנכור כולם
ואם עברו העם על זה שלא ייטו כתיים כן משוח על הענין שזכרנו
ולא דבר אל העם הדברים המוכרים ככתוב בטלו עשה זה :

תקנו שנשוינו לחוזה כן אחד כמון המשנה זלמנות להחית
נדבר עם העם בשעת מלמטה וזה כסין בקרא משוח
מלמטה ומן המנוה זו שיתר הכן המשוח אל העם בשעת המלמטה
א' כתובים המוכרים בתורה כי האיש אשר נשבע כרם וגומר -
א' כי האיש אשר נשבע בר"ה וגומר - וכו' והאיש אשר לקח
א' שירה וגומר - ויוסף עוד משלו דברים אחרים יעוררו כני חס
למלמטה וישאום לסקן כנפסם לעוררת והכלו למנוה ולהקנס
מזהבילים המופתים שר"י המדניות - וכן אמרו ז"ל במסכת
טובט דכר"ה שוטרים כן מדבר וש"י משמיע - שורש מהיה
או ידוע כי בשעת מלמטה לריכין א"ש המלמטה חזק ומפני ששדם
שמועטות כשהוא נכבד צות התורה להיות המנוה לחזק בדברים
עזים מן הכפיים שהם מכתר העם והענין להיות יחודים מן
המלמטה מי שנטע כרם ולא חכל ממנו - או ככה בית ולא שקכו -
או א"ש אשה ולא לקחה - והירא ועצירות שידו - ג"ס זה הדבר
ראוי וכשר כי כל אלו כני חסם מלוואה מוזר מוכח במלמטה כי
זה א"ש נתפשת הרבה על הדברים המוכרים ככחם זאלו יראו לב
קבירים וכענין שכתוב במירוש ולא יום את לבב אחיו - וכן הירא
ועצירות שידו ראוי להחזירו כן יסבו אחרים בעונו וכל דרכי
התורה ישר והאמונה - מדיני המנוה וזה שאמרנו ל"ל שאין
יחזיקו יחזיקי המלמטה אלו המוכרים בכחם אלא במלמטה
דשות חכל במלמטה מנוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו כל

תקנו שמועטנו שלא לערוך ולפחד מן החיובים בעת האמנה
וגם להכריח ומפניהם הכל החובה עלינו להתגבר כנגדם
להתחזק ולעמוד בסמיכה ועל זה נאמר - אר"י חידדו ואל החפזו
וגו' וכפלה המניעה במקום אחד באמרו לא תרחסו - ב"ש רש"י
המנוה שיש לכל אחד מישראל לעמוד ב"י - ומכאן ולא יירא על נפשו
במקום שיוכל לתת כבוד לש"י כ"ה ולעמו - דיני המנוה כנגד מה
שהיראו ל"ל שלא יחשוב אדם בעת האמנה לא כחשמו ולא ככתי
ולא כמנוהו אלא יפנה לבנו מכל דבר למלמטה - ועוד יחשוב שכל
דמי ישראל תלוים עליו והרי הוא כאילו עסק דמי כלם אם יפחד
ויזכר אחר וימיר - ופענן שכתוב ולא יום את לבב אחיו כלבבו -
וימירם בדברי הקבלה ארור עושה מלמטה ה' דניס - ארור מוכח
חברותם - ואמרנו ל"ל שכל הכללם בכל לבבו וכוונתו לקדש ש"י
מזכרת הוא שלא יעלה מוקדו וכוונתו לגביו להיות להסבית בן
בישראל ויזכה לחיי העולם הבא - וכתבין שכתוב כי עשה יעשה
ולחובו בית כאמון כי מלמנות' הוא נלחם וגו' - ויתר פרטי
המנוה ב"ש שמיני המנוה (ה' מלכים פ"ו) : ונוהגת מלוואה
בזכרים כי להם להלחם בנות שישאל על הדמתן - ועוד על זה
וימתחל לחשוב ולהכריח ולהכריח לעמו למלמטה עבר על לחוזה
זכרנו דול מאד כמו שכתבו :

תקנו שנשוינו לחוזה כן אחד כמון המשנה זלמנות להחית
נדבר עם העם בשעת מלמטה וזה כסין בקרא משוח
מלמטה ומן המנוה זו שיתר הכן המשוח אל העם בשעת המלמטה
א' כתובים המוכרים בתורה כי האיש אשר נשבע כרם וגומר -
א' כי האיש אשר נשבע בר"ה וגומר - וכו' והאיש אשר לקח
א' שירה וגומר - ויוסף עוד משלו דברים אחרים יעוררו כני חס
למלמטה וישאום לסקן כנפסם לעוררת והכלו למנוה ולהקנס
מזהבילים המופתים שר"י המדניות - וכן אמרו ז"ל במסכת
טובט דכר"ה שוטרים כן מדבר וש"י משמיע - שורש מהיה
או ידוע כי בשעת מלמטה לריכין א"ש המלמטה חזק ומפני ששדם
שמועטות כשהוא נכבד צות התורה להיות המנוה לחזק בדברים
עזים מן הכפיים שהם מכתר העם והענין להיות יחודים מן
המלמטה מי שנטע כרם ולא חכל ממנו - או ככה בית ולא שקכו -
או א"ש אשה ולא לקחה - והירא ועצירות שידו - ג"ס זה הדבר
ראוי וכשר כי כל אלו כני חסם מלוואה מוזר מוכח במלמטה כי
זה א"ש נתפשת הרבה על הדברים המוכרים ככחם זאלו יראו לב
קבירים וכענין שכתוב במירוש ולא יום את לבב אחיו - וכן הירא
ועצירות שידו ראוי להחזירו כן יסבו אחרים בעונו וכל דרכי
התורה ישר והאמונה - מדיני המנוה וזה שאמרנו ל"ל שאין
יחזיקו יחזיקי המלמטה אלו המוכרים בכחם אלא במלמטה
דשות חכל במלמטה מנוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו כל

עק

וכן דרשונו וכתבנו מלאים כל טוב וצילו קדלי חזירי וחרתו לנו ועל זה נאמר כי הקרב אל עיר עד גמר הפרשה ויתר פרטי המנוה פרק שני מסנהדרין ושמעתי מסופה ונוהגת ונוהגו בזמן ישראל על אדמת זכרים סמם החיים למלחמה והיא מן המנוה שמושלטת על הכבוד ויתר על המלך ועל ראשי העם ואם עברו על זה ולא שלמו אל העיר לקרית אליה לשלום ולהתנהג עמהם על היבין שזכרנו בסוף הפרשה :

תקכה שהחיתו בלח תעשה שלא בחיה אחד מן עממין בכל מקום שנתאספו ויכל להרסם ומכאן נראה למה שזכרנו :

ושכנה עממין הם הכנעני והפריזי החוי והיסקי והחתי והגרגשי והאמורי וציליהם נאמר לא תחיהו כל נשמה ווא"פ שהאמת כי דוד המלך הרג עשר רבים עד אשר כמעט כלה אותה ואחד זכרם עדין בשארית העם קצת שטבעו בין האומות וכל מי שימלא עוהם חיים לאבדם בכל מקום שהם וכל ענין מנוה זו כתבנו למעלה בארובה בסדר ואת מן המנוה הרבות שבעה עממין וקצתו נוסף :

תקכט שנתענינו ומלכות הארבות כשנזכר על עיר כדי להכריח לחבשי העיר ולהכריח לכות ועל זה נאמר לא תשחית

את עצרה וגומר וואוהו ר"ל חכרות וכמו שזכרנו תחת זה הלוא שלא לצד שום הספד כגון לשוק או לקרוע בגד או לשבר

כלי לבטלה וכל ענינים אלה וכל כיוצא בהם שיהיה בהם השחתה

ואחריו ר"ל תמיד בגמרא והא קא עבר משום כל השחיתות ו"פ הן מלקין חלא בקוץ חילני ומאלל הוא מותר בכחז אכל שאר

ההשחיתות וכן חיתו מכת מרדות שורש המנוה דוב הוא כדי למד נפשו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו ומתוך כך תדבק

בטוב הטובה ונרחיק מכל דבר השחתה וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה

אזהבים הטובים ושחיסים בטוב הכריות ומקרבין אותם לתורה ולאל

ואכרו חבי גרגיר של חרדל בעולם ויור עליהם בכל אהרון והשחתה

שיראו ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחית בכל כחם ולא חן

הרשעים אחיהם של מוקים שוחים בהשחתת עולם והם משחיתים

את עמוס כבודו שאדם מודד בה מודדו לו כלומר בה הוא מדבק

בעולם וכענין שכתבנו שח לא ידע לא ידע והאסון עמוס ושעם

בו נפשו טוב תלין לעולם זה ידוע ומפורסם ו מדעי המנוה

מה שאמרנו ר"ל שלא אפרה התורה שלא לקון חילני מאכל אלא בקוץ

אותם דרך השחתה אכל ודאי יותר לקון אותם אם ימלא בדבר

תועלת כגון שהיו דמי אותה העץ יקדים וזה רצה למוכרו ולהציל

בקפיתו וכן כגון שהיה מוסיף חילנות אחרים טובים ממנו או מפני

שמויק בשדות אחרים בכל צדדים אלו וכל כיוצא בזה ויתר וכל

חילן סרק חנוורו ר"ל שמויתר לקון ואפילו בשארית צדק לו וכן כל

חילן מאלל שהוא זקן עמד עד שאינו עושה אלא זעט פירות שאין

דאי לטרוח בו בשבילן והאמרנו ר"ל דית כל שהיא עושה פחות

מרוכב ויתר מותר לקון אותה וזכרנו ל שיעשה פחות מוקים תמרים

ודרך כלל אחרון ר"ל לנשות כל דבר של השחתה והיושחית שום דבר

ועתה חיינו חמרו עביו שהוא כעובד ע"ש שכן דרכו של יצר הרע היום

אומר לו עשה כן ואם לאמין אותו למחר יאמר לו ק עבד ע"א

כלומר שכל אדם חיים לניבור בפרו ולכבוש תאוהו עד שיגיד נפש

המשכילת על הנפש המתאזהר עד שתהיה לה לאחזה והיא גברת לעולם

ועד ואומנם הכיאו כנמרה ועשים בקצת מן החכמים שזמרים

ישליכו דבר שהיא נשחת בזה ויתר פרטי המנוה כשנא בתרא פרק שני (ה' מלכים פ"ג) ונוהגו אסור זה ככ"ו וכ"ז זכרים ונקבות ועושר עלזה והשחית חילני מאכל עבד על אלוה ומייב מלקות ועל שאר השחיתת כלל שא דברים שאינם מפורשים מכין חיתו מכת מרדות :

תקל שנתענינו בערופת עגלה כחל איתן (פי' איתן שמימינו שטעין כחוקה) וענין המנוה הוא שנתמלא בשדה או בדרך

הרוב ולא נודע מי הכהו כמו שכתבנו שכתבנו בכבוד ועל זה נאמר

כי ימצא חלל וגומר עד גמר הפרשה וזהו ענין עגלה

ערופה המזכר בגמרא משרשי המנוה כדי שיתעורר לב כל

האדם בראות המעשה הגדולה אסיפת זקני העיר וגדליהם

ויקחו פרה שהיא כהמה גדולה וילכו באקופה ובסמך שהכ סמנים

לראות ענינים אלה אל מחון ולקול ערופת יחדיו על המנוה

ויתעוררו רעיונם על פענן וכל הידוע בדבר מיד יהיה לבבו ויתעור

ומצטנו להגיד מה שהוא ידוע לפני הזקנים ומתוך כך יעברו הרעיים

הרעיונים ויקרבו ומלמד הידיעה שישועלת דב במעשה הגדול הזה

להראות ולפרסם כהגון פירסום גדול כי חן הזקנים יאמרי הדעת

יהיה למנוה הרועה לנקום מענו נקמת הכרע וכן נשחת י"ל כ"ל

מדעי המנוה מה שאמרנו ל שירושלם איכה מביאה עגלה ערופה

לפי שנתמרה בה באדמה אשר ה' אלהיך נתן לך וידוע שיש

לא נתחלקו לשבטים וכמו כן כי הם נמלא סמך לפטר או לעיר

שרובה גויים חן מביאין עגלה שחוקה היא שבגויס הרגוהו ה' כי

שם שתי עיריות אחת קרובה ואחת חונה קרובה אכלי שברבו

אנשים יותר מן הקרובה הולכין אחר הרחוקה שיש בה דוב שכן אמרו

ז"ל בגמרא רוב זקרו הלך אחר הרוב וא"פ שרוב זקרו שיהיה

דאורייתא כלומר שמתורה תצטוו לחוש על הרוב ועל כבוד עדין

ומהיכן מודדו ממוטמו של כבוד ודין עדיפותה שהוא בקוץ

מאחרים ודין רחיקת הידים ודין נמצא בגון במקום אחת

זכראם במקום אחר ודין מה שאמרנו חלל ולא חנוך באדמה

ולא עמון ככל עופל ולא תלוי בחילן בשדה ולא קף על עני

המים ויתר פרטי מכווארוס בפרק אחרון ממסכת סוטה (לכות

דנזח פ') ונוהגת מנוה זו בארץ ישראל בזמן שהיא ביישובה וכן

כעבר הירבן ותייבשה על הזכרים ויתר על גדולי העיר וכענין שכתב

ולקחו זקני העיר ההוא ומה שאמר הכתוב כחלה ויצאו זקני

זופטין על זקני ירושלם הוא מדבר שכן אמרו ז"ל שחמשה זקנים של

ב"ד הגדול שכירושלם היו וילאין ומתדדים ועליהם מצות המדדה

ועל זקני העיר מצות העגלה ורחיקת הידים וקריאת אותם הכתובים

שנאמר דינו לא שטבו וגומר ויעינינו לא ראו כלומר לא בא

צדיקו הכהרן וסטרמוהו בלא מנומת ויעינינו לא ראו יוצא מעירנו

ועטרמוהו בלא לוי :

תקלא שנתענינו מלעבוד ולזרוע כחל איתן הוא הנחל שבערפה

שם העגלה ועל זה נאמר אשר לא יעבד בה ולא

ערע : משרשי המנוה מה שכתבתי בסדר זה מצות ערופת

העגלה שנתן סעריפה לפרסם ענין הרצויה כדי לעורר הכתון על

הדבר ויכתיבו יראה ללבם על הדבר הרעה הוא וגם מניעת העבודה

והרצויה שם לעולם מן הטעם הזה כעמנו היא לפי הדומה על צד

הפסטי כדי להזכיר לעולם הלב כל עוברי דרך כי על דבר שגדל איש

אחד בדרך בערפה העגלה במקום ההוא ושאר חרס לעולם ויניעו

לכנס עלזה להרחיק ענין הרצויה מאד ואם תקשה בטעם זה י

הנחל

ספר החינוך מן ספר דברים פרישת כי תצא

אחל לא מקום זרע . נשיב שראוי הוא לכך אחר שתזכענו התורה
חלוזו עבו . דיני המצוה מה שאמרו ז"ל מה זריעה בגופה של
קרקע חף עבודה שאסרה תור' היא בגופה של קרקע כגון זורס וחופר
וכיוצא באלו אבל מותר לפרוק שם פשתן ולעשות שם עבודה שאינה
בגוף הקרקע . ויתר פרטיה במקום מסכת סוטה . ואע"פ שכתבתי
למעלה שמוצא דין עגלה ערופה אינו נוכח אלא כוונת הכית כשאנו
דנין דיני נפשות איסור העבודה בכחל איתן כוונתו . הוא לפי הדומה
לעולה אילו ידענו בקבלה אמתית שיש שם בארצנו נחל שערפו בו
עגלה כוונת שהיתה הארץ ביישובה כי לא הזכיר הכתוב באיסור
העבודה כוונתו מקום זמן ואם כן יש לנו לכתוב ע"ם המצוה הנהגות
היום בארצנו . ונהגה איסור זה בזכרים ונקבות ועובר על זה
זורע בכחל איתן חייב מלקות . וכן איורו ז"ל כגמרא נוכח כזכרו
שם מחייבי מלקות אמרו והא' איכא זורע בכחל איתן . ואזכרתי
מכאן אשר לא יעבדנו ולא זורע . הכה התבאר לנו מה שזה שאמר
הכתוב לא יעבדנו ולא זורע . שהכל אזהרה אחת כלומר שהעובד והזורע
שם לא עבד לא על לאו אחד ולא נחייבוהו כפי לאוין בעבודה וכדוריעה
ולמעשה שם גם כן שם בדבר חייב מלקות .

כי תצא

יש בה כ"ז מצות עשה . וכו' מצות לא העשה .

תקלב

שנצטוונו באשת יפת תואר לעשות לה כמספט הכתוב
בפרשה זו שאמר וראית בשביה אשת יפת האר .
כלומר שתיה יפה בעיניו . והענין העיוני מה שיחובה הישראל אל
ביתו ויורה אותה לגלח ראשה ולגדל נפרטה ולהסיר מעליה הכסות
הנאה שהביאה ונכיתה שכן היתה דרכם של החיות שבמיתיהם היו
מתקשטות במלבוש לזוט וירשה אותה לכבות אביה ואמה חדשים
כרצונה אלו הם הדברים המפורשים בכתוב בדן אשת יפת תואר מן
הדומה שאל כל אלה יבוא חיוב מעשה . משרשי המצוה אמרו
ז"ל לפי שאח התורה התורה יפת תואר שבביה אלה כנגד יר הרע
שאל לא התירה הכתוב שאנה באיסור לתוקף יר לב האדם רע
בענין התקן ועל כן שם הכתוב שלת כענין להכאיפה בעיניו וזה
לגלח ראשה כדי לאחד תאר שערותיה הנאים ולגדל נפרטה כדי לנול
תואר ידוע ופירשה אותה לכבות חדש ראשון לנול פניה ולכלות
בדמעות עיניה . גם חייב הכתוב שתחכ עמו בביתו כעצמו כל
זה כחדש הראשון . והכל להמאוסה בעיניו שיהא נכנס וינא ויוסח כל
בה ורואה בעיניה . ואמרו מן המפרשים שהיתר יפת תואר ביאה
ראשונה היא בגיטתה וקרוכים דברים אחר שהיתר שלה הוא נפשי
תוקף יר הרע . אבל מהם שאמרו שאינה מותרת כלל עד לאחד כל
המעשים האלו שזכרנו . ומועט הכתובים כדא כן גם כדוריעה
תלכו על זה . דיני המצוה מחז"ל שאשת יפת תואר היא בין
בתולה בין בעולה ובין אשת איש ואין מותר ליקח שנים שאחד מהן
בה ובכתובה . ומ"ש שלא ילחנה בתלחנה אלא ייחדנה לו בבית
שלא תהא סבור שהתירה התורה בכל ענין ואמרו הפירסום ויריכה
להתגיירה קודם שיאנה לו לאשה ואחר הגירות טאנה בכתובה
ובקידושין ודינה כדן כות ישראל . ואם לא רתה להתגיירה
ועל גל גמטה י"ב ד"ש ומלחה לעשה . ואחר חדש הבכיה ממתין
לכ"ב חדשים עוד . ואם כתעברה מביאה ראשונה הולד גוי ואינו

כנו לשום דבר מכל הדברים וכינו שאח"כ ז"ל כדן הכא מן הגוייה אינו כדן
אלא ככה . ונתר אחות אשלוס מביאה ראשונה על יפת תואר
היתה . ואשלוס אחיה נולד אחר הנישואין ומלאת תמר אחות
אשלוס מאמו ומותרת להנשא לחזקו וכן היתה היא אומרת לו דבר
נא אל המלך כי לא יונעני מן . ויתר פרטי המצוה בקדושין ערק
א' וכסנה דרין . ונהגת מזה זו כוונת ישראל על אדמתו כי אף
היה להם רשות ויכולת בידם להלחם : ועובר על זה ולא עשה
המעשים שזכרנו בטל עשה זה :

תקלג

שלא למכור אשת יפת תואר אחר שיבא עליה החושק מה
ביאה אחת ועל זה נאמר והיה אם לא הפצת בה
ושלחת לנפשה ומכר לא תמכרה בכסף . משרשי המצוה
ללמד נפשו מדות טובות ויקרות וכבר כתבתי בהרבה מקומות כי
הכסף היקרה ראוי לקבל טובות ועליה יתולו הכרובת לעולם וכי מפץ
האל בטוב עמו הכתירם בכל מדה חמודה ומחודרת ואין ספק כי
מונות הבליים הפחות בתכלית הפחיתות למכור האשה אחר
שהשכיבה כתיקס ודוע הדבר אין להאריך בו . וענין יפת תואר
וקנת דיניה ומקום נישואין בגמרא והוא שדן יפת תואר כוונת הכל
כתוב במצוה עשה שלו שבסדר זה : (ה' מלכים ג')

תקלד

שלא נעבד באשת יפת תואר אחר ביאה עליה ועל האומר
לא התעמר בה החת אשר עניתה . פירוש תעמר
לפון שימוש . וכן אמרו בספרי לא תתעמר בה לא שתמש בה .
והענין הוא שלא נעמדה כפילגש או שפחה לעבדות ואין ענין הכתוב
שלא שתמש בה בכל שימוש שהשם עשות לעבולה . אבל הכתוב
יאסור מלעשות שפחה כיון שאסור מלמכרה גם כן לשפחה .
והכוונה אחת . וכמו כן בגמרא נפשו מחייב שכתוב בו והתעמר בו
פי' ז"ל שיכניסנו לרשותו וישתמש בו . בשרוש מזה זו יגיד
עליו רעו הסמוך ושאר הפען כתוב במצוה עשה שלו :

תקלה

שנצטוונו לתלות מי שיתחייב תלייה ב"ד וידוע שכל
הנעלם בסקלים ברח"ל ועליו נאמר . ורמב"ר
אוחו על עין . ודין התלייה הוא במגדף ועובר ע"ה לבדם כדברי
חכמים כפי נגור הדין דפליגי עליה דר"א לחזק כל הנסקלין
בתלין . משרשי חסד ד' מיתות ב"ד כתבתי קצת בס'
משפטים במצוה שנצטוונו להחיות העוברים על קצת מצוות שמעורה
וגם כתוב מחלוקת הרמב"ן ז"ל עם הרמב"ם ז"ל בענין זה . ועוד
נאמר כדן התלייה כדי להגביה הכדון ולפירסמו לעין כל . גם
בראותם עסקן וקצת הדין וקשיית הדין עליו תכנס יראה ופחד
בלבם . מדיני המצוה מחז"ל מיתות הנעלן אחר שסקלן
חיותו משקיעין קורה כהרן והעץ ואלא מנחה ומקדישין שתי דיוו עליו
ותלין חיותו סמוך לעץ עת החמה ומתירין חיותו מיד וקוברין אותו
עם העץ שנתלה בו ועם האבן שנסקל בו שלא יאמרו הכריות זה העץ
שנתלה בו פלוגי ואם הלימוה שם עוברים בלא תעשה כיון שנתכות
בסדר זה כע"ה ויתר פרטיה בפרק ששי ונסבדרחן (הלכות סנהדרין
פרק י"ד ע"ג) ונהגת מזה זו כוונת הכית שהיה כאידינו לדון
דיני נפשות ובזכרים דוקא כי להם לעשות הקספט

תקלו

שלא נעזיב תלמי להלן על העץ שנאמר לא תלין גבלתו
על העץ זו מצוה לא תעשה . כל ענין המצוה כתוב
במצוה עשה שלו שבסדר זה ואין להאריך בזה שאין לך בו . וגם
כתוב שאף החלן מזה שלא לכבדו עובר בלאו :

תקלז

לקטור מי שנתלה ביום ההוא שנאמר כי קרבר תקברנו
ביום

ביום ההוא וגומר ולשון ספרי כי קבר תקברנו ביום ההוא זו מלות
עשה . משרשי המנהג מה שהזכירו ל' במשנה בפרק גמור
הדין שאמרו שם כי קבלת אלהים תלוי . כלומר שלא יחמרו הכריות
מפני מה זה תלוי מפני שקבל את הש"י . ונמצא בהזכירם זה
ובהעלותם הדבר כפייהם שהם מתלבים שם שמים וגומלים רע לנפשם
והאל שחפץ בטובת בריותיו מנעם מזה מפני כך . מדיני המנהג
מה שאמרו ל' שאין מנוה זו כשתלה לבד אלא אף כל הרונג"ד מנוה
לקברם ביום הריותם . גם ככלל המנוה לקבור כל מת מישראל
ביום מתו . ומפני כן יקראו ל' המת שאין לו מוי שיתעסק בקבורתו
מת מנוה כלומר מנוה על הכל לקברו מנד הניווי הנה . ואמרו ל'
במשנה הזכרת ששני קברות היו נתקנים לכ"ד אחד לנסקלין
ולגשרפין שדינס חמור . ואחד לנהרגים ולנחנקים שדינס קל .
ואחר שנתאכל כשר הנידון לשם מלקטין את העמוות וקוברין אותם
בקברות אבותיהם . ויתר פרטיה כפ' הזכר (י"ד סי' שפ"ב) :
וגנהגת מנוה זו לענין הרונג"ד כ"ד בזמן שנהג דני נפשות ולענין
שאר מתו ישראל ככ"ד מוכ"ז בוכרים וקברות שמנוה לקברם ביום מיתתם
ועובר על זה והלין את המת שלא לכבודו בטל עשה זה מלבד שעבר על
לאו כמו שכתוב בסדר זה בע"ה :

תקלה

להשיב אבדה לבעליה שנאמר השב תשיבם לאחיק .
וכתיב אור אמרו ל' השבת אבדה עשה הוא וככלה הננוה
במקום אחר בתורה שנאמר כי תפגע שור אחיק וגו' השב תשיבם
לאחיק . שורש מנוה זו וידוע כיום בזה תועלת הכל ויישוב
המדינה שהשכחה בכל היא מנוה גם בהמתם וכל חיות כורמים
תמיד הנה והנה . ועם המנוה הזאת שהיא בעמנו יהיו נשמרות
הבהמות והכלים בכל מקום שהיו בארצנו הקדושה כאילו הן תחת
יד הבעלים וכל פקודי ה' ישרים משמחילם . מדיני המנוה מ"ש
ז' שיש מציאות שהאדם מוצא בענין ובמקום שאינו חייב להשיבם
לבעליהם אלא וזכה בהן לעצמו שלא חייבו התורה בהן וכומו שאמרו
במשנה . אלו מציאות שלו . מנא פירות מפורין עמות מפורות
או כריכות כרשות הרבים (פי' עמרים) . עגולי דבילה .
ככרות של נחתום . ומרוות של דגים . וחתיכות של כשר .
וגזי צמר הכאות מנדינס . ואיני פשתן . ולשונות של ארגמן .
ואמרו בגמרא אחר רב זביד הלכתא כריכות כרשות הרבים
הרי אלו שלו . כרשות היחיד אי דרך כפילה הרי אלו שלו ואי
דרך הנחה חייב להכריז . ושם בארו כיצד הוא דרך הנחה או
דרך כפילה . וזה בדבר שאין בו סימן . אבל בדבר שיש בו סימן
בין כרשות הרבים בין כרשות היחיד . בין דרך כפילה בין דרך הנחה
חייב להכריז . חוץ מן הדברים הנמנאים בזוטו של אדם וכשוליתו
של נהר שבאותן המקומות אע"ג דאית ביה סימן רחמנא שרייה
ודקדקו זהו ממה שאמר הכתוב אשר לתאכד מומנו ומנא את מי שאבדה
מתנה ומנויה אלא כל אדם כלומר בשוקים וכדרכים אותה חתה חייב
להשיב . ינאית זו של נהר שאבדה מומנו ומכל אדם שאין אתה חייב
להשיבה אלא המנוה וזכה בה . (וטעם היות האדם זוכה במציאה שאין
בה סימן אמרו ל' לפי שבעלה מתיאש ממנה כלומר שמשלק דעתו
וזכותו מעליה אחר שאין לו בה סימן או אפילו השיב בה סימן כשנפל
במקום שהבעלים מתיאשים ממנו עכ"ל כגון שוקים שרובן אש"ל
מכני ישראל הנה והרי המציאה כזכה מן ההפקר . ודיני הדברים
שאדם חייב להכריז וכיצד יעשה הכרה ואיזה דבר יהיה סימן שגשג
האבדה לבעליה בו . ומה שאמרו בזה דמדה ומין ומשקל ומקום
הוא סימן . ודין זה אומר מדת ארכונה אומר מדת רחבו . או זה

שאת ארכו ורחבו וזה משקלותיו . ודין ראש סלע שכלה מחברו ונטלה
לפני יאוש או לאחר יאוש כלומר אחר שמע חכירו שאמר וי ליה על מה
שאכד או כיוצא בזה . ודין מה שאמרו שאבדה שאין בה שום פרוטה שאין
חייב להטפל בה ולא להשיבה . ומה שאמרו דמורו הרמאים
אופרים לו הבא עדים שאין אתה רמאי ועול . ודין כל דבר שעושה
ואוכל או האוכל ואינו עושה מה דינס . וכמו זמן ישלם פסרה וחמור
וכעגלים וסייחים ואנווים ותרנגולים . ודין ספרים או תפילין או כלים
של צמר וששתן או כלים אחרים איך יתנהג בהם . ומה שאמרו שיש
צדדים שלא יתחייב המנוה להשיבה האכירי . כגון זקן ואינה לפי כבודו או
כהן והוא בבית הקברות . ויתר פרטי המנוה בככא מציאה בפרק
שני . וגנהגת בכל מקום ובכ"ז בזכרים ונקבות ועובר על זה
ומנא מציאה שחייב להשיבה על הענין שזכרנו ולא השיבה בטל עשה
זה מלבד שעבר על לאו כמו שכתוב בלאו שלו בסמוך בע"ה :

תקלט

שלא נעלים עין מאבדת חינוך אבל נקמה וכשיבה אליו
ועל זה נאמר לא תובל להתעלם : כל ענין המנוה
כתוב במצות עשה שלו שבסדר זה :

תקמו שהזכרנו שם כראש אחד מישראל שנפל לו חמורו או בהמה
אחרת מכוונת המשא או בסבה אחרת . או שהוא בעצמו
רוכן תחת משאו (אמר המגיה . זה לא נמצא בשום פוסק כי אם
ברלב"ג בפ' משפטים) שלא להניחו בדרך ונלך אבל נעזרוהו ונקים
עונו בהמתו ובעמוד שם עד שיתקן משאו או על גבו או על בהמתו ועל
זה נאמר לא תראה את חמור אחיק וגו' ואמרו בספרי לא תראה
את חמור וגו' . מצות לא תעשה . והנה העובר על זה ולא סייע
חברו בדרך עובר על לא תעשה זמן ועל עשה הזכר בספק תלוה
במצות הסרת המשא מעל הבהמה . ושם ביארנו שורש מנוה זו וכל
עניניה כמנהגנו בספר זה תראנו נמש (י"ד סי' רע"ב) :

תקמוא

שנכטונו לעזור את אחינו כשיהיו צריכים לתת המשא על
הבהמה או על האיש ואין מין שיעזרם על הדבר ועל זה
נאמר הקם תקים עמו . וזה יקראו ל' טעינה . ואמרו ל'
שטולטין שער על הטעינה אבל הפריקה כלומר לעזור את אחיו לפרוק
המשא מעליו או מעל בהמתו החיוב בזה הוא עליו לעשותו בחנם .
משרשי מנוה זו וקצת דיניה כתבתי במצות פריקה בסדר משפטים
במצות להסיר המשא מעל הבהמה וכו' . וכל עניניה
תגיד עליה מברתה :

תקמוב

שלא ילכשו הנשים מלבושי האנשים ולא יזדיינו ביונים
ועל זה נאמר לא יהיה כלי גבר על אשה . ותרגם
אוינקלוס לא יהא תיקון זין דגבר על אשתא . ומן הדומה כי מפני כן
פי' הכתוב ככלי זיין לפי שהם הכלים המיוחדים לגמרי לאנשים שאין
דרך אשה בעול' ללאת ככלי זיין אבל הוא הדין שאסור להם מדאורייתא
ללאת במלבושים שדרך האנשים באותן המקום להשתמש בהם כגון
שתים בראשה מנפת או שאר כלים המיוחדים לאיש . משרשי
המנוה להרחיק מלאונתנו הקדושה דבר ערוה וכל ענין וכל צד שיהיה
הכשולן באותו דבר מצינו עתונו ובענין שיאמרו ל' ע"ד משל שאלהינו
שוכא זמיה ביא כלומר שלא הכתנו הרחקנו מן הזמיה שהוא דבר מכוונר
ביותר ויקח לב האדם ומדיחו מדרך טובה וממשכה רכזיה לדרך רעה
וממשכה של שעות ואין ספק כי אם יהיו מלבושי האנשים והנשים שיש
יתערבו אלו עם אלו תמיד ומלאתה הארץ זמיה . ועוד אמרו בטעם
מנוה זו שהיה להרחיק כל ענין ע"א שדרך של עובדי ע"א היה בכך
ואלו שני הטעמים מנאיתם בספרי הרונג"ס ז' אחר כתבי אותם :

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

דיני המלוה קצרים בפשט הכתובים הם נכללים (שם ק"פ"ב) • ונהוג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בקבוצות • ולזה העוברת על זה ולכזה המלכודים היוותדים כאלהם לבד באלות המקום שהיא בו חייבת מלקות :

תקמו שלא ילכשו האנשים מלכודי הנשים ועל זה נאמר ולא ילכש גבר שמלת אשה • משרשי המלוה מה שכתבו במלוה הקודמת • דיני המלוה מה שאמרו ו"ל שאין האיסור והמלקות בלבוש לבד דהוא הדין בתיוקן שלהם שכל המתקן עמו בתיוקנים המיוחדים לנשים חייב מלקות כגון המלקט שערות לבנות עותך שערות מראשו או מוקטו וכן הלווה שערותיו כדרך שהנשים נכבעות אותן • וכן תרגם אינקלוס ולא יתקן גבר בתיוקני אשתו • ומ"ש ו"ל שמומטום ואמרונימוס אינו עושק ראשו כאלה ואינו מוגלח ראשו כאיש ואם עשה כן אינו לוקה וכן בכל מקום נותנין עליהם חומרי ההנשים והנשים ואם עברו אינם לוקין לפי שהן ספק אכל חם עברו באיסור שאיש ואשה שוין בו כזה אין לרדף לומר שלוקין עליו • ויתר פירוט מובא אר"ס כמסקת מור פרק שני דמרוס (שם) ונהוג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ועובר על זה ולכש מלכודי הנשים או שתיקן עמו בתיוקני הנשי' כגון שלקט שערות לבנות ויתוך שערות או שכבד אפילו שער אחת חייב מלקות משילקוט אותה או יכבעה :

תקמו שלא נקח קץ למור האם והאמרוני' או הבנים שכללו אלא שנשלה האם • ועל זה נאמר לא תקח רחאם ער הבנים • משרשי המלוה וקצת דמיונה עניינה כתבתי בענין שלו שבסדר זה תראנו ממש • ועם דברנו גם כן על הלאה הוא שהוא יתקן לעשה דשלא תשלה את האם • וכבר למדנו ו"ל במסקנת מכות פרק אלו כן הלוקין שכל מלות לא תעשה שיש בהן קום עשה קיים עשה שבה' פטור • לא קיים עשה שבה' ואי אפשר לו לקיימו עוד חייב במלקות • וכדליתמר התם דאמר ליה ר' יוחנן לתנא תני קיימו ולא קיימו וזהו ה"א בגמרא הנכונה וזו הדעת הוא למדנו שכל זמן שנתה האם או שלחה האם אחר שתי ילדע"פ שיעשו לא בטל הוא העשה בידיו שהרי לא הותירה הוא אלא שמתה מאל"ה ואין לרדף למור שאם הותירה הוא בידיו שחייב לכולי עלמא • אבל כל זמן ששלחה קודם שמתה אע"פ שלא שלחה בפניה שלקחה מן הקן לא בטל לתנא תני קיימו ולא קיימו שהתורה בתקן לעשה והרי קיימו ואע"פ שאין ראו לעשות כן דמאן תמות האם או השלחה קודם שילוח ולא יוכל לתקן • ועוד שארונים מקדימין למלות ודבר בעתו מה טוב (י"ד רפ"ב) :

תקמו לשלח האם מן הקן קודם שיקח הבנים שנאמר שלא תשלח את האם ואת הבנים תקח לך • משרשי המלוה לתת אל לבנו שהשגחת האל"ה על בנותיו במין האדם כפרט כמו שכתבו כי עינו על כל דרכי איש וגומר • וכשאר מניי בעלי חיים כמוי' דרך כלל כלומר מחכמו ב"ה בקיום המין ועל כן לא כלל לעולם מין מכל מניי הנבראים כי בהשגחת החיות קיים לעולם ב"ה על הדבר יתאל בו הקיום ובהנחת האל' דיעתו על זה יבין אל דרכי הש"י ויהא כי המסקת קיום המין בעול' שלא כל האל"ה חתך מכלום מניי בני' ועד קרני ראשו' מיום שנבראו הכל מאמרו ותפלו על זה • וכמו כן ידוע האל' כי אשר ישמור וזמות בוראו וישייר כל דרכיו והוא נקי כפי' וכבר לכב תהיה השגחת האל' עליו ויתקיים גופו וזון רכ בעול' הוא ונפשו לעד לעולם הט' • וכמו זה יאמרו ו"ל מדה כנגד מדה כי

היות זה האיש נותן דעתו כי הקיום והטובה בהשגחת האל' בדברים ולא בהשגחת אחרת יוכה הוא גם כן שיפנה עליו האל' לטובה ויקיים אותו וכשכר הקיום ויכיר' שהוא מואמין בבורא בענין זה אמרו ו"ל במדרש שהלדס וזכה לבנים בשכר מלוה זו כל' שימשך קיימו שהבנים הם קיום האדם וזכרו ודקדקו דבר לפי הדמות ומאמרו שלא תשלה וגו' ואת הבנים תקח לך • כל' בניי תקח לנפשך • שהיה יכול לומר תשלה האם ולא ואת הבניי' תקח לך וזו השגחה הוא אמרו ו"ל שהאומר בתפלתו רחמינו שאתה המרחם כי על קן למור יקטו על הענין שמתקין אותו שאין הענין רחמים אלא כדי לזכותנו על הענין שזכרתי ואמרו בטעם זה בגמרא מפני שגושה מודותיו שהקב"ה רחמים ואין אלה גזירות • ואין הענין לומר שאין הקב"ה מרחם חלילה שהרי הוא נקרא רחום • ואמרו ו"ל מה הקב"ה רחום חף אלה היה מרחם • אבל כונתם לומר שאין מדת הרחמנות בו חלילה כמו בבני אדם שהרחמנות בהם מוכרת בטבעם ששם בהם הבורא ב"ה אבל הרחמנות אלו מחפצו הפשוט שחייבה חכמתו לרחם מפני שהיא מדה טובה וכל הטובות כוזלות מאלו • ואמרו כי כזוונות אותנו ועל זה לא מנח מדת הרחמנות אוננו כדבר שהרי התיר לנו השחיטת כבן • כי כל המינין לנורך האדם הן כבשראין • אבל הטובה על זה ואלותו ואת בנו שהיא כיוצא בה וכשאר מלות רבות אינו אלא כגזירה לפניו שגור על זה בהפצו הפשוט • ואילו רצה בהפך מזה לא יכריחנו דבר ולא יונענו סבה חלילה כמונו אהבנו הבננים ככח הטבעים שמדת הרחמנות תעבכנו וזהו שחית או תכריחנו להטיב לפעמים • והענין אומר אינן אלה גזירות ונאמר הענין מזה שהאמרו • והרמב"ן לכתב בטעם מלוה זו וכונתו איותו ואלו בני לשי שיש להם חיות דאנה גדולה כראותם גזר בענין אלו כונתו אלו כי אהבת האם לכן אינו דבר נמשך אחר השכל אבל הוא מופעלות כח המחשבה המלווה בהחיות כאשר היא מלווה האדם יאמר הר"מ כמו"ל בענין זה ואל תשיב עינין מואמרו החכמים האומר על קן למור וכו' כי זו היא סברת מי שראה שאין טעם למלות אלא חסן הבורא • ואינו יתו' קיים כסברת השנית שהיא שיש בכל החיות טעם • והקשה עליו מה שנמצא בסראשית דכא וכו' מה איכפת לו להקב"ה בין שוחט מן הצואר לשוחט מן העורף • הא לא יתנוטו המלות אלא לצרוף בהן את הבריות שנאמר כל אהרת יי' ציפה • והרמב"ן ו"ל תיךן הקושיות וכו' הענין בירור שלם ונחמד וזה לשונו שכתב בפירוט התורה שלו • זה הענין שכתב הרמב"ן ו"ל המלות שיש להם טעם דבר מוכרח הוא אחד כי בכל אחת יש טעם ותועלת ותיקן לאדם מלבד שרין מלת המלוה עליהן ית' וכבר אמרו ו"ל מפני מה לא כתב לו טעמו תורה וכו' • ודרשו ו"ל ולמסקת עתיק זה המסקת דברים כסבה עתיק יומיא ומאי טעמו תורה • וכבר דרשו ספרה אדוניה שאמר שלמה על הכל מעדתי • ומרשת פרה אדוניה חקרתי ושאלתי ומשפתי אחרתי אהבתי והיא רחוקה מיני • ואמר ר' יוסי בר תיבא אמר לו הקב"ה למשה לך אני מוגלה טעם פרה • אבל לא חדר תקה' דבתיב והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון • דברים החכמים עכס בעולם הזה עתידין להיות לופין לעולם הבא כהדין שפירא דמני דכתיב והולכתי עורים כדוך לא ידעו • וכתיב אה הדברים ישיתים ולא עובתים • שכבר עשיתם לר' עקיבא כלומר שר' עקיבא ידעם בעולם הזה • הגה ביארו שאין מניעת טעמי תורה מאנו אלא עוררן בשכלנו ושכבר כתבנו טעם החמורה שבהם למעני ישראל ואלה רבות כדכתיבם וכתורה ובתורה דברים רבים •

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

והמה יבחינוס ויפעלו הם פעולות . ואחר שהאל שבעד גוף האדם
לטבעו כי כן חייבה חכמתו נזכר שהוא בעל חומר וזהו לשמור מן
המקרה כי הטבע שהוא מסור בידו יעשה פעולתו עליו אם לא ישמור
ממנו . ואמנם יהיו קצת נכחי אדם אשר המלך חפץ ביקרם לרוב
חסידותם ודביקות נפשם בדרכיו כ"ה המה החסידים הגדולים אשר
מעולם לא נשי השם כמו האבות הגדולים והקדושים והרבה מן הכנים
שהיו אחריה' כמו דניאל חנניה מישל ועזריה ודומיהם שמסר הא הטבע
בידיהם ובתחלתם היה הטבע אדון עליהם ובסופם לגדול התעלות
נפשם כהפוך הוא שהיו המה אדונים על הטבע כאשר ידענו באברהם
אבינו שהפילוה לכבשן האש ולא הווק וארבעת החסידים הנזכרים
ששמו אותם לגו אתון כורא יקידתא ושער ראשיהון לא אית חרך .
ורוב בני אדם בחטאם לא זכו אל המעלה הגדולה הזאת . ועל כן
תלוינו התורה לשמור משכונתו ומקומותיו לכל יקרנו מות
בפשיעותיו ולא נסכן נפשותינו על סוף הכס . ואמרו ז"ל שכל
הסומך על הנס אף עשין לוכס . וע"ד זה תראה רוב עיניי הכתובים
בכל מקום כי גס בהלחם ישראל מלחמת מצוה על פי הש"י היו עורכים
מלחמתם ומזויזים עצמן ועשין כל ענינם כאילו יסמכו בדרכי הטבע
לגמרי וכן ראוי לעשות לפי הענין שזכרנו ואשר לא יחלק על האמת
עודנו לכיודה בזה . בודיני המצוה ש"ז ש"ל שאין חיוב המעקה
אלא בבית שיש בה דירה אבל בית האזילות ובית הבקר וכיוצא בהן
ועל בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות פטור מן המעקה . וכן בתי
כנסיות ובתי מדרשות לפי שאין עשין לדירה . ומה שאמרו ז"ל
שאל היתה רשות הרבים גבוה מגגו אין חוק למעקה שזכרנו כי
יפול הנפול ממנו ולא בתוכו . ושיעור גובה מעקה טפחים .
והרבה דברים אמרו ז"ל כדי להשמר מן הכותים מן המקרים הרעים
שאין ראוי לו אדם שיש בו דעה לסכן נפשו ועל כן ראוי שיתן לנו
לכל הדברים שאפשר לגביעו לו כוח בהם והעובר עליהם חייב מות
מרדות דרכן . ומהם מה שאמרו שלא יבא אדם פיו על הסילון
וישתה . וכן לא ישתה מן ההכרות והאגמים שמא ישתה עלוקה .
ואשר מים מגולין מפני חשש שלא ישתה מהם הראש בעל הארם .
ושיעור גלויין כדי שיא הרחם מלאון כלי ושתה . ואמרו בענין זה שיש
משקין שיש בהן משום גילוי . ומקן שאין בהם משום גילוי . ומחשש
זה בעצמו אשרו יקורו תאנים וענבים ורמונים וקסואין ודלועין
והמלפפנות אפילו הן ככר ודרך כלל כל פרי שיש בו לחם וכחצא נזקך
אמרו שהוא אסור וכמו כן אסור שלא יתן אדם מעות לתוך פיו שח
ישגליהן רוק יבש של שוכה שתן או מזויע' או זיעה שכל זיעות האדם
היא סם המות מן משל כנים . ויתר פרטים מהנזכרים בבבא קמא
ובמקומות מסנהדרין ובמקלים ירושלמי פרק ראשון . (הל' רוצח
ושמירת נפש פ' י"ח) . ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים
ונקבות ועובר על זה ומניח גגו או כורו בלא מעקה בטל עשה
זה וגם עבר על לאו דלא תשים דמים בביתך כמו שנכתוב בסדר
זה בע"ה :

תקמו שלא להניח המוקשים והמכשולים בארצותינו ובכתינו
כדי שלא ימותו ולא יוקוכם בני אדם ועל זה נאמר
ולא תעשה דמים בביתך . ואמרו בספרא ועשית מעקה לגגך
עשה ולא תשים דמים בביתך לא תעשה . בשרשי המצוה וכל
ענינה כתבתי בעשה שלו שבמדרזה וקחמו נפש אס נפסך לדעת
(ה' רוצח פ' י"ח) :

תקמו שלא לרוע מיני התבואה בכרם ולא קנבוס ולוף . וזה
הקדמת מהו כלאי הכרם ועל זה נאמר פן תקרש
הכולאה הזרע אשר תורע והבואת הכרם . ופירשו ז"ל פן
תוקד אש כלומר שאין ראוי להיות בו תועלת שהכל אסור בהנאה
והראיה שיש בו לאו שכתוב במניעה פן . ואמרו ז"ל שכל מקום
שאמר השמר פן ואל לינו אלא לא תעשה . בשרשי המצוה .
הקדמות ידוע הדבר ככל מנות התורה כי כל דבר לפי הכשלו
שמנו בו יותר ירחיקנו האל ממוזואין ספק כי נטיעת הכרם סבה
ליין שבו כוונת חכמות לב"א רבים הללים הפילה במדעם חיתו
כי יתאדם מעורר יזר לב האדם רע ומדיח יזר הטוב וכל עצתו אכול
ושתה ולטב ליהיות כרדם וכענין שכתוב אף כי היין כוגד ואשר ויזר
עמנו יקרא קדוש ככתוב . ואלים היתור לנו הש"י בשביל קצת
תועלת שנמצא במיעוטו אל הגופים ואחר שלא הותר רק לזרז
גדול חייבנו הכתוב שאלם גס בתחלת נטיעתו או זרעיתו יהיה כעיינו
זרעין ומעט שאל לקיימו ולא להנהיג בכלל אכל ישראל הכל ויאחד מן
בעולם

המין מן הכלאים יקרא כלאי הכרם . ועל זה נאמר לא
תורע כרמך כלאים ואמרו ז"ל מה חטי לין ואלא בכר לאמר שדך
לא תורע כלאים מלמד שכל המוקיים כלאים בכרם עובר בשני לאוין .
וכלאי הכרם פירשו ז"ל שהם שני מיני זרעים של תבואה עם גרעיני
הענבים וזהו שאמר ר' יאשיה אינו חייב עד שיזרע מטעו ושעורה
וחרטום כמפולת יד דהכי משמע להו כרמך כלאים כלומר דענין
כלאים לבד וכרמך . בשרשי מצות כלאים כתבתי על הפסוק
כמנהגי כלאו דהרבה בסדר קדוש' תהיו וקהן משם ועדיין זריכין
אנו לדבר פה מה טעם כתחשף האיסור בכרם דענין בו כלאים מלבד
הכרם ואולי נאמר כי מהיות הכרם דבר חשוב מאד וכח טבעו רב
יהיה בעל עמו מין אחר לעולם ולא ימשה לכלאים ולכלום ועל כן
הלך הכתוב שני מינין מלבד הכרם ואולי מוכח טעם זה נאמר גס כן
ששני המינין הנזכרים הכתוב שהיו ממיני התבואות שהם חשובים
בעינינו כמו קנבוס ולוף שהם חשובים בעינינו . אבל שאר המינין
כולם יתבטלו עם הגפנים ואינם אסורים ודאורייתא אלא מדרבנן .
בודיני המצוה מה שאמרו ז"ל שאין איסור משום כלאי הכרם מן
התורה אלא מיני תבואה וקנבוס ולוף בלבד . אבל לזרוע ירקות
ואחר מינין וחרטום אסור מדרבנן . וכן אמרו רבנן לזרוע מיני תבואות
וכן ירקות כגד הגפנים או ליטע גפן כגד הירק או התבואה מפני
חשש הרבה לפי שהגפן רך יותר מכל שאר אילנות חששו בה יותר
ואם עשה כן אע"פ שאינו לוקה הריוה קדש וכאסור שיהיה בהנאה
ועורפין הכל ואפילו הקס של התבואה והעצים של הגפנים שאמר כן
תקדש המלחה הזרע וגומר . ודרשו ז"ל פן תוקד אש כלומר שהכל
ראוי לשרוף כמו שנכתוב בסמוך . ויתר פרטים מהנזכרים בספיקת
כלאים . (י"ד ס' ר"ו) . ונוהג איסור כלאי הכרם בזכרים
ונקבות מן התורה בארץ ישראל לבד ומדרבנן אפילו בחו"ל לארץ
ואע"פ שכלאי זרעי' אין כוהנין בח"ל אפי' מדרבנן כמו שאמרו בסדר
קדושים אמרו ז"ל בכלאי הכרם לאסור אף בח"ל אחר שהם חמורים
כל כך שאסורין בהנאה בארץ כמו שפירש טעם זה בסוף פרק ח'
מוקדשין . ועובר על זה זרע מטעו ושעורה וחרטום כמפולת יד
בארץ לוקה מדראורייתא מיד שזרען ובחולת לארץ לוקה מכת מרדות
מדרבנן . אבל לענין שיאסור בהנאה אינן אסורין מיד שזרען עד
אחר השרשה וכמו שאמרו ז"ל זרוע מעיקרו בהשרשה זרוע וכו'
תוספת :

תקמו שלא להניח המוקשים והמכשולים בארצותינו ובכתינו
כדי שלא ימותו ולא יוקוכם בני אדם ועל זה נאמר
ולא תעשה דמים בביתך . ואמרו בספרא ועשית מעקה לגגך
עשה ולא תשים דמים בביתך לא תעשה . בשרשי המצוה וכל
ענינה כתבתי בעשה שלו שבמדרזה וקחמו נפש אס נפסך לדעת
(ה' רוצח פ' י"ח) :

תקמו שלא לרוע מיני התבואה בכרם ולא קנבוס ולוף . וזה
הקדמת מהו כלאי הכרם ועל זה נאמר פן תקרש
הכולאה הזרע אשר תורע והבואת הכרם . ופירשו ז"ל פן
תוקד אש כלומר שאין ראוי להיות בו תועלת שהכל אסור בהנאה
והראיה שיש בו לאו שכתוב במניעה פן . ואמרו ז"ל שכל מקום
שאמר השמר פן ואל לינו אלא לא תעשה . בשרשי המצוה .
הקדמות ידוע הדבר ככל מנות התורה כי כל דבר לפי הכשלו
שמנו בו יותר ירחיקנו האל ממוזואין ספק כי נטיעת הכרם סבה
ליין שבו כוונת חכמות לב"א רבים הללים הפילה במדעם חיתו
כי יתאדם מעורר יזר לב האדם רע ומדיח יזר הטוב וכל עצתו אכול
ושתה ולטב ליהיות כרדם וכענין שכתוב אף כי היין כוגד ואשר ויזר
עמנו יקרא קדוש ככתוב . ואלים היתור לנו הש"י בשביל קצת
תועלת שנמצא במיעוטו אל הגופים ואחר שלא הותר רק לזרז
גדול חייבנו הכתוב שאלם גס בתחלת נטיעתו או זרעיתו יהיה כעיינו
זרעין ומעט שאל לקיימו ולא להנהיג בכלל אכל ישראל הכל ויאחד מן
בעולם

העולם הלא די ברוח הנכסלות היואלים מנוח אחר גמר כישולו לא עזב להיות עוד גם התחלתו בעבודה אבל תוקד הכל הפרי והקט והעצים וכל אשר בו . מדיני המנוח עשה"ל אחד הזרע ואחד המקיים כלאים בכרמו כלומר שרחה שמתחו כלאים בכרמו והקיים גם כן תקדשו כלומר כתחייבו כשריפה והוא שיעמדו בכרם לרצונו אחר שידע סגן שיעור שהקיסמו בגדולן חלק"ל מוחתים מזה שהיו גדולים בשעה שידע בהם וכמו"ש ז"ל ורוע מעיקרו בהרשה .

זרוע וכל בתוספת . וזאת התוספת פירשהו"ל מפי הקבלה שהוא במוחתים וזה שאינו אומרים שלא יתקדש אלא ח"כ הוא רונה בקיימון משום דכתיב בהו אשר תורע כלומר לדעתך . וטעם דבר זה מוכרח בשורש כלאים בהרבעה ונכספה שכתבתי במוקדמן בסדר קדושים ומשפטים . וזה שאמרנו"ל מחיית הכרם שגפרנה חומרים לגדור כלומר שאע"פ שהוקף במוחתים בעודנו משתדל לעשות בגדר לא קדש ומכיון שלא גפרנה ולא ענדה פרוצה לרצונו . וכן אמרנו"ל שהמסקן גפנו על גבי תבואתו של חבירו הריוז קדש גפנו ולא נתקדשה התבואה . ואמרנו בטעם זה ג"כ לפי שאין אדם מוקדש דבר שאינו שלו שאין איסור זה אלא לדעת הבעלים ומפני זה אמרו ג"כ שהמסקן גפן חבירו על גבי תבואת חבירו לא קדש אמת וכן . ונטעם זה הורע כרמו בשביעית לא קדש ששבת שביעית האחר הפקר הוא לכל . ואמרנו"ל בענין זה שהורע ירק או תבואה בכרם או המקיימו עד שהוקף במחתים הריוז קדש מן הגפנים ששביעיתו"ל אמה לכל רוח והכה לורוע ירק או תבואה סגד הכרם צריך להרחיק מנווד' חמות . וכרם נקרא חמם גפנים והוא שיהיו כטובים בסדר זה . * * * שמים כנגד שמים ולחת יוצאה זנב . ואמרנו * * * שערחיקין חת התבואה והירק ונפסן יחידית שלשה * * * טעמים לכל רוח מפני שהגפן רכה ושרשיה תבואה נכנסים בזה ויש בו איסור הרכבה אבל בשאר איגנות סגן קשין אין בהן חמם זה ואין תוקד להרחיק מהם כלום .

ויתר פרטי המנוח מבוחרים במוספת כלאים (שם) . וגוהג איסור זה שלא ליהנות בכלאי הכרם בזכרים ונקבות בדרך ישראל מדאורייתא ובחמם לארץ מדרבנן . ויש חומרים דכחונה לארץ ח"ג"פ שאיסור הריועה נהגה בה . איסור ההנהגה אינו נהג אלא בכלאי הכרם של ח"ץ ישראל דוקא ודבריהם צריכין חיווק ועובר על זה ואכל או נהנה בכלאי הכרם של ח"ץ ישראל חייב מלקות ואפילו מי שאכלו שלא כדרך הנהגתו כלומר שלא כנהג באכילתו חייב עליוהן ולוקה מה שאין כן בכל שאר איסורין שבתורה שאין לוקין עליהן אלא דרך הנחתם כלומר שיהיה האדם בהם וכד אמר חז"ל חייב כפרק שני ומפסיקם הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהם אפילו שלא כדרך הנהגתו ע"י טעמו ולא כתיב בהו איכיל דכתיב סתקדש . ודרשו"ל לפן תוקד חש . ובכלאי הכרם שכתובה לארץ האוכל או הנהנה מהן עובר איסור מדרבנן לדעת קצת המפרשים כמו שאמרנו :

תקנ שלח לתרום כסור וכחמור יחדיו והוא הדין לכל שני מימי כהנה שאחת היא טהורה והאחת היא טמאה . ולא דוקא חרישה לבד חסורה אלא הוא הדין לכל המלאכה והמלאכות כגון דישה או לקצוץ עגלה וכל שאר עולאכות ועל זה נאמר לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו . שורש המנוח כתב הרמב"ם ז"ל שהוא פירוש איסור הרבעה בהכמה כלאים כי דרך עובדי אמונה להביא המזד ברפת אחת ושע"ל ירכיב אותם . ושרש איסור ההרבעה כתבתי במוקדמן בסדר קדושים תהיו . ואחר רשות אדוני

הרב הנזכר והודאה על דברו הטוב אענה אף אני חלקי ואומר כי מטעמי מנוח זו ענין צער בעלי חיים שהוא חסור מן התורה וידוע שיש למיני הבהמה והעופות דלגה גדולה לשכון עם שאינן מינין וכל שכן לעשות עמיהן מלאכה וכמו שאמר רח"ל בענינו באותן שאינם תחת ידינו כי כל עוף למיניו שכן וכל הבהמות ושאר המינין ג"כ ידבקו לעולם במוניהם וכל חמם להמנה יקח מוסר שלא למנות שני אגסים לעולם בדבר מכל הדברים שיהיו רחוקים בטבעם ומשונים בהנהגתם כמו דיוק ורשע והנקלה בכבוד שחם הקפידה התורה על הצער שיש בזה לבעלי חיים שאינן בני זכל כל שכן בכני אדם אשר להם נפש נשכלת לדעת יוצרים . מדיני המנוח מה שאמרנו"ל שאין חוב מנוח זה מן התורה כי אם בשני מינין שהם כגון שור וחמור שהאחד טהור והשני טמא שטבעם רחוק מאד זה מזה . אבל בשני מינין טהורים או טמאים אף על פי שאינן מין אחד כגון שור ותיש או חמור וסוס אינו חסור מן התורה אבל מדרבנן הוא שאסור בכל שני מינים שהם כלאים בהרבעה . ואחד בהמה או חיה בכלל האיסור ואחד החורש בהן או זורע או מושך בהן עגלה וכן אם היה אחד וישב בעגלה ואחד מכהו שניהם לוקין ופטי שישיבתו בעגלה גורמת לבהמה שתמסוך ואפילו מזה שהמשיכו לאחד כולם לוקין . ומה שאמרנו שחיות לעשות כל מלאכה באדם ובהמה שנאמר בשור ובחמור ולא באדם וחמור . או באדם ושור . וטעם הענין לפי השרש שאמרנו ופטי שהתחברות האדם עם הבהמה אין צער לו לאדם כי אין לו עושה חברה כלל והרי הוא כעושה מלאכה אצל ע"ן אחד או אופן אחת ואינו בא כלל בגדר הדבר שדברנו עליו . וכן מענין המנוח מה שאמר ר' יצחק בסוף מכות שהמכה"ג בשור כסולו המוקדשין לוקה .

שאר"פ שהוא גוף אחד עשאו הכתוב כשני גופין ללקות עליו ויתר פרטיה מבוחרים כפ' שנינו מוספת כלאים (שם ר"ז) . וגוהג איסור זה ככ"מ וככ"ל בזכרים ונקבות . ועובר על זה ומרש או זורע או מושך או הנהיג בכלאים שהם שני מינין אחד טמא ואחד טהור חייב מלקות מדאורייתא ואפילו הנהיגן כאחד בקול לבד כדרך שהבהמות הולכות לפעמים בגערות כן אדם חייב מלקות שנאמר יחדיו ח"מ דקדקו"ל בזה מדברי הכתוב למי"ב מלקות בדבור כלי מעשה ואם בשני מינין טהורים או טמאים שהם כלאים בהרבעה זה בזה חייב מכת מדרות מדרבנן :

תקנא שלח כלשם כגד תמוזר מנמר ופשתים וזה נקרא שטטו ועל זה נאמר ר"א רגל בש שיעטנו צמר ופשתים יחדיו . רמז משרשי המנוח כתבתי בסדר משפטים בענין נכספה לא תחיה . והרמב"ם ז"ל כתב בטעם האיסור לפי שהיו כומרי ע"א לוכסין כומן ההוא כן הוא וכתב עוד כי היום עדין מפורסם הדבר אצל כומרים שיש במגרים . מדיני המנוח מה שאמרנו"ל שאין איסור מן התורה מחברת צמר ופשתים אלא בשוע טויו וכו' כלומר שהצמר שוע בפני עצמו (כלומר טרוף) טווי בפני עצמו וכו' שוע טויו וכו' שוע טויו וכו' שוע טויו וכו' שוע טויו וכו' ואח"כ חכרס"מ כגון שארגן או אפילו קשרן זה בזה מכיון שעשה בהם שני קשרים זהו שטטו דאורייתא ללקות עליו אבל כל זמן שלא נעשו בהן ג' המלאכות שזכרנו אין זה שטטו דאורייתא אלא מדרבנן כדעת קצת המפרשים ואין לוקין עליו אבל מדרבנן אסור כל שנעשה בהן אחת מן המלאכות שזכרנו או שוע או טויו או כו' . וכן וזה חמם ז"ל הלכדן חסורין כלומר מדרבנן שכן שוע . וכן המפרשים שאמרנו דמלאכה אחת תאלו אסורים מדאורייתא

ספר ההיגיון מן ספר דברים פרשת כי תצא

והשאלו כהן אמרו כלומר עזרתייך - ואמרו ל' בענין זה
 חשבו עשר נשמות זה על גב זה וכלאים תחתיהן אמר ליטב עליהן
 דמיינין טמא תכרך טמא על כשרו וכבר זה אמרו ל' כשאמר
 הכלאים אשר מתחת הן רכין כי חו"ש בדבר חשש זה של כריכה ואיסור
 זה הוא מדרבנן דחילו מדרורייתא מותר ואפילו כשהן רכין - וכן
 אמרו ל' לא יעלה עליך אבל חמה מוגיעת חת"ך - וכבר אמרו
 חז"ל דמיינין ומתות ח"פ שהן קשים כמלאים אמר ליטב עליהן
 מדרבנן לפי שהם כמפלים על היושב בהם אבל הכרים דליכא חשש
 העלאת מותר ליטב בהן מכיון שהם קשים - וטעם הענין פשוט
 שהכתוב אסר שעטנו בלשון לבישה כלומר דרך מלכות הוא שאסור ולא
 בענין אחר - וטעם זה התירו לנו מורי"ה לתת על ראשו
 כובעים העשויים מלבדין להגן מן השמש מפני שהם גס כן קשים
 מזה ולפי"ך ח"ג פ"ש בהם כלאים התירו אותן לפי דרך לבישה
 בדבר קשה על"ך ויש שרצה להחמיר על גזירותיהם ולא יתנו כידו -
 וטעם זה שדרך מלכות אסרה תורה התירו ג"כ למוכרי כמות
 למוכרין כדרכן וכלבד שלא יכוזו להתחמס בהם כלל ונ"מ ח"פ
 שהתירו דבר זה הסרסורין הנכונים וטובים מפעילין בגד הכלאים
 כשנוכרין אותן במקל לחזורים שלא יגעו בהם - ואמרו ל'
 שכלאים חין להם שיעור חשילו חוט אחד כנגד גדול אסור הכל
 עד שיסיר אותו - הכלך הוא כעין מור ואח"כ גדל על החטים
 שנים המלח אסור עם הפשתן מדרבנן מפני מראית העין - ויתר
 פרטי הנוצה מכלארים במסכת כלאים ובמסכת שבת ובסוף מסכת
 (ס"ג ל"ח) - ונהגו איסוריהם כמ"מ ובכ"ז בוכרים ובקבות וכו' ויתר
 על זה ולבד כלאים דאורייתא או התקנה בהן חיים מלקות - ובכלאים
 דרבנן חיים ומכת מורדות - והלכות כלאים ואפילו כל היום כולו אינו
 לוקה אלא אחת אבל הוציא ראשו מן הכגד והחזירו והוציא ראשו
 והחזירו ח"פ שלא פשט הכגד כולו חיים על כל אחת ואחת - וכד"ל
 שאח"כ אחת על כל היום כולו כשהתירו בה התראה אחת אבל
 חס התירו בו ואמרו לו פשוט הוא לבדו בזה כדי ללבוש ולפשוט
 אחר שהתירו בו הרי"ו חיים על כל שהיה עשייה שהתירו בו עליה
 ואף על פי שלא פשט :

תקנה שנגזרו לקנות האשה כחמת השלשה דברים [קודם
 הביאין ודברים אלו ביארו חכמים שהם בכסף או בשטר
 או בכדיה עליה ועל זה אמר ר' יוחנן איש איש ובהא אליה
 כלומר אם ירצה איש ליקח לאשה שיקנה אותה תחלה בכדיה - ומה
 שאמר הכתוב ויגלה והיתה בא עליה הפי' המוקבל כי כוונת שיהיה
 האשה היא בשטר כמו שנכתוב במדר זה בע"ה - בן הכהונה חלו כלי'
 קניית האשה היא בשטר - ולאמרו ל' גם כן שהיא נקנית ג"כ בכסף
 ונדבתי כחמה העבריה וילא חנם חין כסף - וכן עליו הפי' חין
 כסף לארון זה אבל יש כסף לארון אחר ומה האב - בן שרשי
 הוזהר שחזרו התורה לנשוא נעשה בהשקפה ענין וזוגם טרם
 יבט עתה ולא הוא עליה כבוד על הוזהר מפני נעשה אחר קודם
 ביניהם - וגם אמר שהוא כדי שתתן אלמנה לעולם שהיא קנייה
 לחותן האיש ולא תזנה תחתיו ולא תמרוד בו ותתן חלוני יקח וכו'
 לעולם כעבד לאדוני - ובכן יהיה שבתם וקנותם שלום לעולם
 ויתקיים היישוב כרמון האל שחפן בו - וזהו ויסוד המלוא ניה
 שזכרתי כהגו ישראל לקדם בטבעת להיות כידה תמיד למוכרת ואע"פ
 ששכח ברוטה לבד אפשר לקדם מן הדין ואינם כמות נאזה פרוטה
 חין מקדשין עקן אמרו ל' דבפחות ויכן לא תיקניח כעשה כלומר

שלא תחוש נעשה קטן כוב לכבוד ואע"פ שהיא נקנית בשטר ואע"פ
 שאין בו שום פרוטה שטר נעשה חסוב הוא בעיניו עקן רוב קניות
 העולם הם בשטר ומה העינים חין חליפין קניין כה - לפי שהחליפין הן
 בכלי ואע"פ שהיו טוב פרוטה - כדו"ה המלוא מה שחזרו ל'
 שהמקדש בכסף או בשוה כסף כריך שיהיה בו שום פרוטה דכל פחות
 משה פירוטה חינו מניין חין האשה נקנית בו - ואומר לה המקדש
 הרי את מקודשת לי בכסף זה או בשוה כסף זה - או הרי את מקודשת
 לי - או הרי את לי לאשה - וכבר כהגו כל ישראל לומר הרי את
 מקודשת לי בדבר זה כדת חסה וישראל - וטעם לה כפני עדים -
 ואם חין עם עדים ואפילו אמרו שניהם האיש והאשה שקידשה חין
 קדושין - והאיש הוא שריך לומר דברים אלו שגזעו מן עקבה אותה
 לו ייתן לה הכסף אבל נתנה היא לו שום דבר ואמרה לו הרגני מקודשת
 לך או לכל לשון הקנאה אינה מקודשת - וכן אם נתנה היא לו ואמר
 הוא - אבל כן הוא ואמרה היא הרי זו ספק מקודשת - והמקדש
 בשטר כיצד כגון שכתב על הנזיר או על החכם או על העל ועל כל
 שאר דברים הרי את מקודשת לי או מאורסת לי וכיוצא בלשונות אלו
 וניתן לה חותנו כתב פני עדים הרי היא מקודשת - ודרך לכותבו
 לשם האשה ולדעתה - ואם כתבו שלא לדעתה ושלא לשמה חשילו
 כתנו לה לדעתה אינה מקודשת - והמקדש בכדיה חומר לה גם כן
 הרי את מקודשת לי בכדיה וזו מתייחד עמה כפני עדים וכיוצא -
 וכשימור ביאתו תהא מקודשת דעם נעמה המקדש בכדיה דעתי על
 גמרה ביאה - וכן שכת עליה כדרכה או שלא כדרכה מקודשת - ומה
 שאמרו ל' שהאומר לאשה כשיקדשה הריני בעליך או חישך או
 אירוסין חין כן קידושין לפי שענין לשונות אלו שהוא הקנה עצמו לה
 ודרך להיות ענין הלשון שהוא קנה אשה בגין שיאמר לה הרי את אשתי
 או ארוסתי או קניתי לי או הריאת שלי או הריאת ברשותי או זקוקה לי
 חרופתי לקוחתי וכל כיוצא בזה שגזעו מן שהוא קנה אשה והרי זו
 מקודשת בכל אחד מלשונות אלו והכל מן הרש שכתבו - אומר לה
 הרי את מיוחדת לי או מיוחדת לי או הריאת עורתי נגדי נלעתי
 סגורתי תחתית פשתי בכל לשונות אלו ספק מקודשת - והוא שהיה
 מודר עתה על עסק קדושין אבל לא היו מדברים על זה אינה מקודשת
 כלל בלשונות אלו - ודין המקדש אשה לחיפין - ודין המקדש
 במלוה - והמקדש במלוה ופרוטה - והמקדש במשכון - ומה
 שאמרו שאדם עושה שליח לקדם לו אשה בין אשה ידועה בין אשה
 סתם - וכן השליח עושה שליח והשני עושה שליח וכן עד כמה הם
 טוב המקדש בו - וכן אשה גדולה עושה שליח לקבל קדושה
 והאב וכהן קדושים בתקנתה ויכול לקדשה לכל נוי שרצה חשילו בעל
 כרחה בין על דיעמו ובין על ידי שליח ואומר אדם לכתב קטנה לאי
 וקבלי קדושין - וחין האשה מתקדשת אלא לרצונה אבל בעל כרחה
 אינה מקודשת - אבל האיש שאנסוהו לקדם הרי זו מקודשת -
 והמקדש אשה היא ערובה עליו אינה מקודשת - שאין קדושין
 תופסין בעריות חוץ מן הנדה שקדושין תופסין בה בעודה
 נדה ואין רחוי לעשות כן - אבל קדושין תופסין בחיסורי
 לאוין ועשה וכל שכן בשביות - ואע"פ שאמרו ל' שאשת איש
 שקבלה קדושין מאחר שהיא מקודשת ואין לך ערובה גדולה מוול
 אמרו כן אלא כפני בעלה דוקא וטעם שאנו מיוחדין אותה שגרה
 בעלה אחר שהיא נעשה פניה לומר כן - ומה שאמרו שהמקדש אשה
 בחיסורי הנאה כגון חוץ כעסק וכו' כחלב וכיוצא בהם וכן מכל שאר
 חיסורי הנאה אינה מקודשת ואפילו בחיסור הנאה דרבנן כגון חוץ
 כשעה

בטעם ששית מיום י"ד בסיסן אינה מקודשת והורונו חכמים
 סברו רובו שהרובה לשגור בתו גדולה שלא יקדשה עוד אדם שלא
 לדעתו יאמר לה שתאקור על נפשה כל כסף ומה כסף בעולם שיתן לה
 שום אדם לשם קדושתן שלא לדעת אחיה ולשון חכמים מרפא .
 ויתר פרטי המנוה רבים וקבוצים במסכת המסוכרת על זה ויא
 מסכת קידושין . ונוהגת מזהו כ"ל וכלל זמן ועוברה על זה
 ונשא אשה חבלי סיקדשה עתלה בטל עשה זה . וחייב כבוד חכמים
 לכרך על מזהו המקדש או אחר בעבורו והוא עונה אמר כדרך
 שמתכין על כל המנוה דקיימא לן בהרבת המנוה ח"ע פ"ג מ"א מ"א .
 וכוסח הכרחה כך היא . כח"ח"א אשר קדשנו במנוהו והבדילנו
 מן העריות ואשר לנו את הארקות והתיר לנו את הנטאות עלינו
 חופה וקדושין כח"מ מקדש עמו ישראל על ידי חופה וקדושין . וזה
 נוסח ברכת אירוסין שנהגו לכתב בארמנו . ומנהגינו להסדירה
 על אשה מלאה יין ולכתב אותה אחר מעשה הקדושין . ואחריו
 בטעם זה כי מפני שפעשה הקידושין לפני כדעת אחר דייקנו האשה
 אינרואי לכרך הכרחה קודם המנוה כשאר מנוה . ואמנם הרמב"ם
 ז"ל כתב שאם קדש ולא כירך תחלה כנוו במחר מנוה שלא יכרך אחר
 כן שתייה כרחה לכתלה .

תקנה שנטוה מוציא סס רע על אשתו שתשכח תחתי לעולם ואפי'
 היא עורת או מוכה שחן שכחור ולו תהיה לאשרה .
 וזכול דין זה שנטוה כ"ד ג"כ להלקותה על אשר הולא סס רע שכרך
 ולענוה תחא סלגיט כסף וזוקק כנוו שנאמר בפרשה . ופי' ז"ל
 שאזרת מוציא סס רע היא בכלל לא תלך רכיל בעוןך . משרשי
 המנוה ליסר הנבלים מעשות נבלות רעות כלה ובענין שכתב
 לחטה סווק כ"ה בדין חונם . מדיני המנוה כתב הרמב"ם ז"ל
 כינה הולאת סס רע הוא שייכוא לכ"ד ויאמר נערה זו בעלתי ולא
 מנאת לה בתולים וכשקדשתי על הדבר נודעתי שזנתה תחתי
 או אר שארסתי ולא הוסיף עלי מצינה כמנהג ז"ל שומעין דברי
 העדים ונתקדשין עדותן חס נמצא הדבר אמת נסקלת . ואם הביא
 האב העדים והיונו העדים שהביא בעל וענואלו שהעדים העידו שקר
 יסקלו וילקה הוא וז"ל פ"ש שאין בזה מעשה אלא דיבור התורה חייבתו
 כאן בחלקות דכתיב ויסרו אותו ויתן מזה סלע ועל זה כאמר ואלה
 בתולי כתי . אלנהעדים שזינו עידיה בעלי חזר בעל והביא
 עדים אחרים והזים עידי האב הכערה ועידי האב נסקלין ועל זה
 כאמר ז"ל אמת היה הדבר זה . ופי' השנונה למנו שפרשה זו
 היא ז"ל כה עדים וזומעין וזומעין וממין . הוציא סס רע עליה והיא
 צ"ג ר"ת א"ע פ"ג שהביא עדים מוכתה תחתי כשהיא נערה הרי זה פטור
 מן הלקות . ומן הקנס . ואם נמצא הדבר אמת הרי זו נסקלת
 על פי שהיא כורת הולא וכעת שזינתה נערה היתה ויתר פרטיה
 כפ"ג ו' ממכות וכסף שלשי ורביעי ומכות (ח"ה קע"ו) .
 ונוהגת לענין הלקות והקנס בזמן הבית שהיו דנין דיני קנסות .
 ולענין שמש אשה תחת בעלה לעולם אף למנון הזה שנטוה עליו ככך
 שזה באמת מנוה היא ולא חנס :

תקנה שנטוה מוציא סס רע על אשתו ונמצא שקרן בדבריו שלא
 לנרשה לעולם ועל זה נאמר לא יוכל לשלחיה כר'
 ימיו . משרשי המנוה וכינה הולאת סס רע וקלת דינה כמנהגי
 כתבתי במנוה עשה שלו שבסדר זה וקחנו חסם :

תקנה שנטוה בית דין לרגום באכנסו מי שיעבר על קלת
 עבירות ואחת מהן הסא על נערה מאורסה שנאמר

וסקלתם אותם באבנים . וזו היא אחת מארבע מיתות כ"ד
 הידועות שהן סקילה חריפה הרג ומוק . ובמסכת סנהדרין פרק
 ד' מיתות חלקו ר"ש ורובן סקילה וחריפה איזו מהן חמורה יותר
 ורבין הוא דאמרי סקילה חמורה . וענין הסקילה כך היא חמור מבית
 הסקילה ד' אמות מפשיטין האים המחוייב סקילה כגדיו עד שנאמר
 ערום ומכסין ערותו מלפניו והאשה אינה נסקלת ערומה אלא
 בתלוק אחת . ובית הסקילה היה גבוה שתי קומות ועולה לשם הוא
 וגדיו ודיו הסודות ואלהיו העדים דוחפו על יותניו ומפל על לבו
 לארץ ואם לא מת כדחיפה נוגטיו העדים אכן שהיתה מונחת שם משא
 שכי כתי אדם ונרפים ידיהם ומשליכים האבן על לבו . ואם לא מת
 כזה רגישותו בכלל ישראל שנאמר יד העדים תהיה כו בראשונה וגו' .
 משרשי מוציא מיתות כ"ד כתבתי קלת בסדר משפטים .

תקנו שנטוהנו שלא לדון מי שהוא חונם כחטו שיעשה כלומר
 שאין לנו לענוה סוס אדם בדבר שיעשה אותו בעל כרחו .
 ועל זה כאמר ולנערה לא חעשה דבר וגומר . וזהו לזו חולל
 כל מי שהוא חונם בפעולה רעה שיעשה שאין לנו לענוה אותו כזה
 וכפירוש אמרו ז"ל במסכת סנהדרין חונם רחמנא פטריה שנאמר
 ולנערה לא תעשה דבר וגומר . שורש מנוה זו ידוע לכל כן
 דעת שאין ראוי לענוה שום כרוה בזה שהוא יעשה בעל כרחו שלא
 בטובתו . מדיני המנוה מה שאמר ז"ל שפילו עבר אדם
 באונם על אחת מן' עבירות שאדם חייב ליהרג עליהן ולא יעבור אף
 כ"ד ומיתין אותו עליהן זולתי חס עבר וזה על הערוה כנו ומיתין
 עליה שאין זה חונם גומר לפי שאין קושי אלא לדעת . אכל האשה
 שנטעלה באונם פטור . ואפילו חס אחר שהתחיל האונם לאונסה
 אחרת הניחולו פטורה מפני שזירה מתגבר עליה ויתר פרטיה שם
 כסנהדרין (ה' סנהדרין פ"ב) ונוהגת מנוה זו ככ"ס וככל זמן
 שאנו מחוייבין שלא לענוה האונם כסום עושה ועובר על זה וענש
 האונם עבר על לאוזה נמצא ענוו אכל אין כו מלקות לפי שאפשר
 לעבור עליו מחבלי מעשה כגון דין שמה להלקותו או שמה לענוה
 אותו בענין אחר שאין דייקנוה מעשה כדבר והרמב"ם ז"ל כתב
 שאין זה הלוא מניעה אכל הוא שלילית לפטור הכערה האונסה וזהו
 שאמר כסנהדרין חונם רחמנא פטריה זה הלשון באות ראיה שהוא
 פטור לא זוהרה (ה' נערה בתולה פ"ח) :

תקנו שנטוה האונם נערה בתולה שישא אותה לאשה ושיתן לאביה
 חמשים כסף שנאמר ונתן האיש השוכב עמה לאבי
 הנערה חמשים כסף . משרשי המנוה כדי ליסר הנבלים
 מן המעשה הרע הזה ושלא יהיו כנות ישראל בהפקר שאם יחשוב
 האונם למולאת נפשו בה וילך לו יקל בעיניו לעשות כן פעמים הרבה
 אכל חס כדעתו שתהיה קשורה עמו ומוטלת עליו כל ימיו לחיוב שאר
 כסות ועונה ואפילו חס יקון בה לא יהיה לו השנה לנרשה לעולם .
 ושיתחייב ליתן לאביה חמשים כסף . מיד באות יכבו יארו וימנע
 מעשות הנבלה עם הקנס הזה . וגם יש בו קלת תכחושין אל הענייה
 המכוונת

ע"פ
 כיות
 הן
 ז"ל
 חות
 דש
 ית
 את
 .
 איין
 ותה
 דת
 אחר
 קדש
 ל כל
 אלו
 תכונ
 פילן
 כן
 ה
 ו על
 ומה
 או
 זו לה
 חסתי
 קה לי
 ריו ו
 רלה
 גתי
 ישייה
 דת
 קדש
 ומה
 אשה
 ה חס
 ה
 וצל
 לא
 כרחה
 .
 דושין
 יגורה
 יסורי
 איש
 וזו לא
 גרשה
 אשה
 לא שחר
 חין

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

(א"ה סי' קע"ז)

תקנתו שנוגע מן שנספדו לו כלי המצא... מלישאת בת ישראל ועל זה נאמר לא יבא פצוע דבה וכוונות שפכה בקהל יי' . משרשי המצוה להרחיק מומנו לכלתו הפסיד כלי זרע בשום נד כידוע בחלכים שנוסרס' הזכרים למנותם שומרים כגמים . ויש מן הזכרים הפמותרים שרונים כדבר כדי לזכות את שלחן המלך ולהרוח ממון ואחמנו עס' הקדש בדעתינו כי כל הסרים כידו אדם יפסל ומתחסר עוד עם בת ישראל ומלשפת בית או דרך חישות נרחיק הענין ונמאס אותו ועם טענה זו נמאס טעם החלוק האיסור בין הנפסד כידו אדם לנפסד כידו שונים . מדיני המצוה מה שפירשו ז"ל חי זהו פצוע דכא כל שנתעו הכמים שלו . כהם כגיד וככמים וכשכילים שבהם יתפסל הזרע זהם הקרחים חושי כמים ולפיכך נזכין שנפצע אחד מוג' איברים שלו חנו נכרת או נדון בריוזה פסול . ויתר פרטיה מוכארים בפרק ח' טיבעות וכוונת איסור זה בכל מקום וככל זיון בזכרים ועובר על זה והוא פצוע דכא או נרות שפכה ומשא בת ישראל וכעלה חייב חלקות אבל מותר לישא גירות או משחררת . יש מן היופרים שאמרו דכתיב לכה בלא כשאין עובר . והכי איתא בירושלמי :

תקם שנוגע העומר לישאת בת ישראל ועל זה נאמר לא יבא מומר בקהל ה' . כלומר שלא יבא לישא אשה מהבנות קהל ה' אבל להכנס עמהם בכל מקומות מוסדותיהם ולישא וליתן עמהם בכל הדברים מותר שאות אחד מוכי ישראל וכבר אמרו ז"ל שמוזר תלמיד חכם קודם בקריאת התורה לכהן עם הארץ . משרשי המצוה לפי שתולדת המוזר רעה מאלד שנישאת בטומאה וכעשת פגול ועלת חטא ואין ספק קיטע האכ לפון כהן ולכן הם ייחסדו הרחיק רוע הקדש ומונו כאשר הכדילנו והרחיקנו מכל דבר רע . מדיני המצוה מ"ע"ל שהמוזר שאסרה התורה הוא שולד מן העריות המכרות בתורה חוץ מן הנדה שהכן מוננה פגום ואינו נקרא מומר ובין הכ"על העריות כרצון או כבאוס או כשגנה בכל ענין בקרא מומר . גוי ועמד הכ"על בת ישראל הולד כשר בין פגום בין ח"א בין באוס בין כרצון . וגוי ועמד הכ"על על המזמרת הולד מומר . ומומר הכ"על בגויה הולד גוי ואם נתגיד הרי הוא כשר מיד ככל הגרים שבאומות . ואם בא על השפחה הולד פגד ואם שחררו הולד כשר כשאר עבדים המושחררים ומותרים בבית ישראל . זה הכלל כן הכ"על וכן השפחה חוץ הגויה חוץ המזמרת הולד כמות ואין נוסחתיך על האכ כלל ונעמי דבר זה התירו חכמים למומר לישא שפחה כדי לטהר בניו שהרי הוא משחררה אותה ונמאסו בני חורין . ומוזר מותר לישא גירות ומוזרות מותרת לגר שכל' בקהל וקהל גרים לא איקרי קהל הולד הולך אחר הפגום . ואפי' גר שגשא גירות הכן מותר במזמרת מן הטעם שאמרו אע"פ שהורגו וליתו בקדושה ואפילו בניו וכני בניו עד שיטקע שם גיות מהם כלומר שלא ידע שהוא גר . אבל גר שגשא בת ישראל איבר ישראל שגשא גירות הולד ישראל לכל דבר ואחר במזמרת . ויתר פרטי המצוה מוכארים בפרק ח' טיבעות וסוף קידושין (א"ה סי' ר"ה) ונוהג איסור זה כ"מ וכ"ז בזכרים ונקבות ועובר על זה והוא מומר ומשא בת ישראל או ישראל שגשא מוזרות כיון שבעל אחר הקידושין לוקה הוא והיא . אבל בעל ולא קידש אינו לוקין שחין לך כלל

שנובייטת שתשאר עמו לעולם מן ביישנה איש אחר כדבר הרע שארע עלה ופקודיה' ישראלים משמחי לב . מדיני המצוה כתב הר"מ במו"ל כל הנכעלת בשדה בחוקת אנוסה וכל הנכעלת בעיר בחוקת ביתו עד שיעידו עדים שהיא אנוסה . ואמרו חכמים שהאנוסה שלא רצתה היא או אביה שתגשאלו אין כופין אותה . אבל לא רצה הוא כופין אותה ואפילו היא חגרת או סומא ומזוועת ואינו מוציאה לעולם ולזו אין לה כתובה דמיה טעם תיקנו חכמים כתובה כדי שלא תהא האשה קלה בעיני בעלה לגרשה וזה אינו וכול לגרשה . היתה האנוסה אסורה עליו ואפילו מחייבי עשה . ואפילו שניה הריוו לא יאשמה וכן אם גנא בה דבר זונה אחר שכנסה יגרשה שגאמר ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו . וכנס הרמב"ם ז"ל שאין האנוסה או המפתה חייב בקנס עד שיבא עליה כדרכה ובגדל' ואינו צריך התראה . ובכתובות פרק ד' נראה הפך דככל התורה כולה אין חלוק בין כדרכה לשלא כדרכה למכות ולעוכסים אלא כמוציא שם רע בלבד . ואין בה חיוב קנס עד שגשאל בת ג' שנים גמורות ומג' שנים גמורות עד שכתגור יש לה קנס . וכוננת נקראת אחר' חדשים משגראית בה סימן התחתון שהן כ' שערות וכששה חדשים אלו נקראת נערה . ח"ס ז"ל אין בין נערות לבגרות אלא ח' חדשים בלבד ואחר שבגרה אין לה קנס שגאמר נערה בתולה ובא עליו הפי' בתולה ולא בעולה . נערה ולא בגורת וממאנת ואילונית . וענין סימני האילונית ידוע . וכל שלא נראית בה סימן התחתון והיא בת ל"ה שנים ויום ח' אע"פ שאין לה סימני אילונית בחוקת אילונית היא . ובין שיש לה אכ שאין לה אהיה לה קנס . עשר נשי' מנו חכמים שאין להן קנס ולא הן . בגורת . מנאנת . מוגרשת . אילונית . שוטה . חרשת . גורת . שבויה . משחררת . והיולא עליה שרע . ושאר הבנות יש להן קנס וכל שיש לה קנס יש לה בושת ומגם שהחוששים ספק דמיו הכאת השכיבה בלבד הם . ושאין לה קנס אין לה בושת ומגש אים נכתתה אבל אם לאנסה חף על פי שאין לה קנס יש לה בושת דלא גרעה ממובל בחכירו שחייב בה' דברים . והרמב"ם ז"ל כתב דאפילו באנוסה כל שאין לה קנס אין לה בושת . ותמיה אני עליו . ודמי דברים אלו של אב שכתורה וכתה שבה נעורים אכ ואם אין לה אכ לעצמה . ויתר פרטי המצוה בכתובות פ' ג' ר' . ונוהגת מצוה זו לענין הכרח פירעון בקנס בזכרים בזמן הבית שיש כח כידו לדין דיני קנסות ולענין שישאנה האנוס חף בזמן הזה היא מצוה עליו שהגשאלין מצוה היא ולא קנס :

תקנה שנוגע האנוס עלגרש האוסקו לעולם ועל זה נאמר תחת אשר ענה ר'א יוכל לישא הר' בר' ימיו . משרשי המצוה וקצת דבייה וכל עניניה כתוב במצות עשה שלו שבסדר זה וקחנו משם . וזה הללו אמרו ז"ל במסכת מכות שכבר קדמוהו עשה והעשה הוא זה שאמור הכתוב וליתיה לאשה . ושם נאמר אנוס שגרש את אשתו אם ישראל הוא ממזיר אותה ואינו לוקה לפי שכבר נתקן הלאו בעשה שקדמו שהרי היא לו לאשה ואם כהן הוא האנוס וגרשה לוקה ואינו מוזר אותה שהרי כהן אסור בגרשה ומכיון שגרשה אינו ראוי להמזורה עוד ולפיכך הוא לוקה . ודע שאם היה ישראל וגרשה אנוסותו ומתה קודם שיחזרה או שגשאלת לאחר שהרי אינו יכול עוד לקיים העשה לוקה עכ"פ ואע"פ שהוא לא בטל הלאו כידו מונס אלא שנתטל כסכה חייב ונלקות נזכין שאינו יכול עוד לקיים העשה כנו שהוא העיקר אללנו אכל קיימו ולא קיימו כאשר כתבתי בסדר זה במצות שלוח הקן בלאו שלו :

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

קבא

האומות האלה כבר אחד שנים בכלבול סמורים כמו שזכרנו במצות הקודמת :

תקסג שלל להרחיק זרע עשו אחר שיתגידו כלומר שלא נמנע מהתחתן עמהם שאין בהן איסור כמו בעמון ומזבח לא מותרין הן אחר כ' דורות ועל זה נאמר לא תתעב אדומי כי אחיך הוא בני אשך וילדו להם דור שלישי יבא להם בקהל וגו' . ודור שלישי הוא בן בנו של הגר . ואמרנו ל' שהמזרית מעוברת שנתגיירה בעודה מעוברת ככה הוא נקרא שני אפי"ל שהורתו בעוד שהיא מזרית . שורש המצוה נגלה כיהוא להודיענו שלא נתיבא באיסורא עם זרע אדום ולא נרחיקם בק"ו מכני עמון למור עמון ונזכר שכלי פעם אחת שלא קדמו איתנו כלתם וכמים הרחיקנו האל מכם אדומיים ומזריים שזיערו כל כך את ישראל על אחת כמה וכמה . על כן נאמתו האזהרות עליהם שלא להמנע מהתחתן בהם . כי השעבודים ששעבדו הם כגון זרות הש"י היתה ילינו ואין לנו לקבוע עליהם שאלה בלכבונו על כך . ואחרי יקראו בהתגוררים וכלם לחסות תחת כנפי השכינה . ובעמון ומזבח עינם אחר יש על שאתן והוא ענין הנכבליה הגדולה אשר נמצאו את לבסם לעשות הכל כמו שכתוב למנועה בסמון . מדיני המנוה מה שאמרנו ל' מזרית שגשא מזרית ונתגירו בעודה מעוברת הולד נקרא שני שאמר בני אשך וילדו להם וגומר הכתוב תלך בלידה . וגר עמוני שגשא מזרית הולד עמוני . גר מזרית שגשא עמונית הולד מזרית . זה הכלל באומות לבדם הלך אחר הוצר וכוונתו שיתייחסו בכתוב אחר הזכרים שאמר כל אדם בן בלאדן . נתגירו הלך אחר הפחות . ויתר פרטי המנוה מבוארים בפרק ח' מיכונות ובסוף קידושין (ח"ה סי' ד') ונוהג איסור זה שנמנענו מהרחיקים אחר שנתגירו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה והסכים בדעתו שלא להתחתן בהם אפילו אחר שני דורות מנדה שהזכיר לישראל או נדה שקבע בלבבו שגשא עמוני עמני שכלו מאומה אחרת עבר על לאו זה ואין לוקין עליו לפי שאין בו יוגעש :

תקסד שנמנענו שלא להרחיק ולתעב המזרית מהתחתן עמו בדור השלישי אחר שיתגיר ועל זה נאמר לא תתעב אדומי כי אחיך הוא בני אשך וילדו להם דור שלישי יבא להם בקהל וגו' . ודור שלישי הוא בן בנו של הגר . ואמרנו ל' שהמזרית מעוברת שנתגיירה בעודה מעוברת ככה הוא נקרא שני אפי"ל שהורתו בעוד שהיא מזרית . שורש המצוה נגלה כיהוא להודיענו שלא נתיבא באיסורא עם זרע אדום ולא נרחיקם בק"ו מכני עמון למור עמון ונזכר שכלי פעם אחת שלא קדמו איתנו כלתם וכמים הרחיקנו האל מכם אדומיים ומזריים שזיערו כל כך את ישראל על אחת כמה וכמה . על כן נאמתו האזהרות עליהם שלא להמנע מהתחתן בהם . כי השעבודים ששעבדו הם כגון זרות הש"י היתה ילינו ואין לנו לקבוע עליהם שאלה בלכבונו על כך . ואחרי יקראו בהתגוררים וכלם לחסות תחת כנפי השכינה . ובעמון ומזבח עינם אחר יש על שאתן והוא ענין הנכבליה הגדולה אשר נמצאו את לבסם לעשות הכל כמו שכתוב למנועה בסמון . מדיני המנוה מה שאמרנו ל' מזרית שגשא מזרית ונתגירו בעודה מעוברת הולד נקרא שני שאמר בני אשך וילדו להם וגומר הכתוב תלך בלידה . וגר עמוני שגשא מזרית הולד עמוני . גר מזרית שגשא עמונית הולד מזרית . זה הכלל באומות לבדם הלך אחר הוצר וכוונתו שיתייחסו בכתוב אחר הזכרים שאמר כל אדם בן בלאדן . נתגירו הלך אחר הפחות . ויתר פרטי המנוה מבוארים בפרק ח' מיכונות ובסוף קידושין (ח"ה סי' ד') ונוהג איסור זה שנמנענו מהרחיקים אחר שנתגירו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה והסכים בדעתו שלא להתחתן בהם אפילו אחר שני דורות מנדה שהזכיר לישראל או נדה שקבע בלבבו שגשא עמוני עמני שכלו מאומה אחרת עבר על לאו זה ואין לוקין עליו לפי שאין בו יוגעש :

תקסה שנמנענו שלא להרחיק ולתעב המזרית מהתחתן עמו בדור השלישי אחר שיתגיר ועל זה נאמר לא תתעב אדומי כי אחיך הוא בני אשך וילדו להם דור שלישי יבא להם בקהל וגו' . ודור שלישי הוא בן בנו של הגר . ואמרנו ל' שהמזרית מעוברת שנתגיירה בעודה מעוברת ככה הוא נקרא שני אפי"ל שהורתו בעוד שהיא מזרית . שורש המצוה נגלה כיהוא להודיענו שלא נתיבא באיסורא עם זרע אדום ולא נרחיקם בק"ו מכני עמון למור עמון ונזכר שכלי פעם אחת שלא קדמו איתנו כלתם וכמים הרחיקנו האל מכם אדומיים ומזריים שזיערו כל כך את ישראל על אחת כמה וכמה . על כן נאמתו האזהרות עליהם שלא להמנע מהתחתן בהם . כי השעבודים ששעבדו הם כגון זרות הש"י היתה ילינו ואין לנו לקבוע עליהם שאלה בלכבונו על כך . ואחרי יקראו בהתגוררים וכלם לחסות תחת כנפי השכינה . ובעמון ומזבח עינם אחר יש על שאתן והוא ענין הנכבליה הגדולה אשר נמצאו את לבסם לעשות הכל כמו שכתוב למנועה בסמון . מדיני המנוה מה שאמרנו ל' מזרית שגשא מזרית ונתגירו בעודה מעוברת הולד נקרא שני שאמר בני אשך וילדו להם וגומר הכתוב תלך בלידה . וגר עמוני שגשא מזרית הולד עמוני . גר מזרית שגשא עמונית הולד מזרית . זה הכלל באומות לבדם הלך אחר הוצר וכוונתו שיתייחסו בכתוב אחר הזכרים שאמר כל אדם בן בלאדן . נתגירו הלך אחר הפחות . ויתר פרטי המנוה מבוארים בפרק ח' מיכונות ובסוף קידושין (ח"ה סי' ד') ונוהג איסור זה שנמנענו מהרחיקים אחר שנתגירו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה והסכים בדעתו שלא להתחתן בהם אפילו אחר שני דורות מנדה שהזכיר לישראל או נדה שקבע בלבבו שגשא עמוני עמני שכלו מאומה אחרת עבר על לאו זה ואין לוקין עליו לפי שאין בו יוגעש :

כמה 50

בכל חיביל לחיוני שיש שזוקה על בעילה בלא קידושין אלא כהן גדול באומה כמו שכתבתי במקומו בסדר אומר אל הכהנים והודעת הרמב"ם ז"ל אלא יש מן המפרשים שכתבו דכתיב לחודה בלא קידושין לוקין :

תקסא שלא נתחתן עם הזכרים וזכרי עמון ומזבח לעולם ואפילו אחר שיתגירו שאמר לא יבא עמוני ומזבח בקהל וי' וגומר עד עולם . משרשי המצוה מה שמפורש בפרשה על דבר אשר לא קדמו אתכם כלתם וכמים ואשר שכר עליך וגומר . והודיענו שכתוב מזה גודל מיעלת גמילות וחסד והרחקת מדת הנבלה והכילות ועל כן ציונו לקבוע שגשא עמהם שהשחיתו והתעבבו עליהם להרחות תכלית השעם ונבלותם שלא יאול להקדים אפילו כלתם וכמים לקראת קהל גדול עיפי בדרך העובדים כגבולם ואשר שכר עליהם מואכ את כלעם לקללם . ואף על פי שהמזריים שעבדו בנו וזערונו ומן רב לא נתרמקו מהם כי אם עד דור שלישי . וידענו כזה שיפה לו לאדם לעשות כמה חסדים ולא לעשות ככלה אחר גדולה כי בהסקנות ובעשיית הנבלה המזכרת ולא יחסו גלות דעתו וכתוב כגד עמים רבים אראה כזה רוע מנוגות כלית פחיתותו וכי אין בו עוד תקנה להכזיר עצמו ולהטיב נפשיו ונתחזק איתו עד שלא יוכל לתקן ואיש כמוהו אינו ראוי להתערב בעם הקדש המזכיר . מדיני המנוה מ"ט ז"ל שהזכרים דוקא שכני עמון ומזבח הם ובניהם עד עולם הוא שאסורין לבוא בקהל . אבל הנקבות מותרות מיד שתגירנה ואמרו בטעם זה לפי שהאיש דרכו לקדם אבל לא הנקבות כלומר שגן לא היתה ידס כנבלה כשלא קדמו לקראת ישראל כלתם וכמים שאין דרך האשה לנאת והאל לא יעזב משפט לענוש האשה כשכיל נבלות אישה חליה לאל ארשע . ויתר פרטי מבוארים בפרק שמיני מן יבמות ובסוף קידושין (ח"ה סי' ד') :

ואיסור זה היה נוהג קודם שעלה סמורים מלך אשור על ירושלים והגלה את ישראל וכלכל כל האומות וערכו זה כזה שהיו מלך על כל העולם אבל אחר שכלכל סמורים העולם ונתערבו בני עמון ומזבח עם שאר אומות העולם הותרו כלן מיד שנתגירו שזוקה היא שכל הפורש וכל להתגיר שהוא פורש משאר האומות שהן רוב כנגד בני עמון ומזבח וכנגד מזריים ואדומיים שנאסרו גם כן כמו שכתוב בהן בסמוך בע"ה ולפיכך כל שיתגיר בזמן הזה אין לנו לחקור עליו כלל אי מזה עם הוא אלא הותר מיד מאי זה עם שיהיה :

תקסב שנמנענו מהשלים עם עמון ומזבח עד עולם . והענין הזה הוא שהאל ציונו כשנזכר על המדינות שגשאל מאנשיהם השלום קודם המלחמה וכמו שכתבתי בסדר שופטים במצות לקרות שלום במלחמת הרשות . ובעמון ומזבח נמנענו מהתנהג עמהם כמנהג זה ועל זה נאמר לא תתעב אדומי כי אחיך הוא בני אשך וילדו להם דור שלישי יבא להם בקהל וגו' . לכן אמרו בספרי מכלל שנאמר כי תקרב אל עיר להלחם עליה יכול אף כאן ת"ל לא תדרוש שלום . משרשי המצוה מה שכתבנו במצות הקודמת מהיותם בני הנבלה מאוסים עד שאין ראויים לשלום וטובה אבל האכזריות עליהם שכן וידענו כמו שאמרנו (ה' וולכים פ"ו) . דיני המנוה כלולים בפשט הכתוב וכמה שהבאנו מלשון הספרי . ואיסור זה היה נוהג בזכרים עם בני מלחמה בזמן מלשון ישראל על אדמתן שהיו כלתמים עם עמון ומזבח שהם באיסור זה והשלים עמהם . אבל עקשו בזמן הזה אין בנו כח להלחם וגם

ד ע
מים
פכה
ד כלי
יס
את
סרים
דרך
חלוק
גו'
ו'
הזכר
חטי
דוק
גוה
דכ
לישא
כלל
יבא
במות
לית
וזה
מאה
ולכן
מכל
הוא
נגוס
וגוה
בין
זרות
הוא
שכר
בבת
זרות
מיים
וזאלו
שכא'
אפי'
ע"פ
גיות
אזכר
ויתר
ח"ה'
הוא
אחר
לך

ספר החינוך מן ספר רברים פרשת כי תצא

בזה פעמים כספרי - דיני המזבח מובארים בספר ראשון
מוצאת כלאים - (הל' ביאת מקדש ל') - ונוהגת המזבח שלח
לכנס טיול בין זכר בין נקבה בהר הבית אפילו בזמן היה וכענין
שחמר הכתוב והשמתו את מקדשיכם - ודרשוהו ו'ל קדושתן
עליהן אפילו כשהן מנומין - וכמו שכתבתי למעלה :

תקטו פגשתי את אלהים ואלהים אלהי ישראל יצא לעשות לרכיבו כדי שלא
יעשו זריחה בכל מקום וכיבוד המלכות כמו שהיו עושים האומות
ועל זה נאמר וידרתיה לך מחוץ רמה וכו' - ולעון כספרי
אין זה אלא מקום שחמר והנה מצינו לוי' - בושרשי המזבח כענין
שכתוב בספר כי אלהיך ותהלך בקרב מחניך והיה מחניך קדוש
וגו' כלומר שנספתן של ישראל דקיות בשכינה לצולס וכ"ש כוונת
שכולן קניי הכפשי כל הירא ונעבירות שידוכר הלך לו ונסחל
הבית ונשארו הטובים אשר רוח אלהים שוכן בתוכם וראוי להם
לעבוד בקניות כאשר ידוע ומופורסם שהקניות עדה מן הנודות
הטובות המביאה לדי רוח הקדש - וגדרה ר' פתח כן יאיר
כפ"ק דע"א - גסיים כזה שבת לאומה כי יבוא אליהם ונלאבי
נכרים וראוי נחמיהם קדוש ונקי מכל טימף - דיני המזבח כללים
בשפת הכתוב (ה' תלכים ותלחמותיהם פ"ג) - ונוהגת בזמן
הבית בזכרים כי הם הנלחמים לא הקביות - ועובר על זה אלא
התקין לו מקום חוץ למחנה ולכלל נוקם המחנות בטל עשה וזו ועונשו
גדול מאד שגורם לשכינה להשתלק ממוחנה ישראל וכמו שכתוב ואל
יראה כן ערות דבר ושב מאחריך - כלומר בהיותכם בתוך הלכלוך
תרחקו עמוכם מן הטוב :

תקטו להיות לכל אחד מכוני החיל יעד תלויים עם כלי נלחמתו
אולי אחר שראוי לפעור בו כדי שיפער בו ויקרר
בארץ לעשות בו זריכו בדרך המוכנת לזה - ועל זה נאמר ויתקד
תהיה ריך ער' אונן - פי' אונן כליוני - שורש יענה וזו
וכל ענינה כוונה הקודמת לזה - וזה הפסוק הוא לזכר לדיני
נכתוב עליו הולדש שסומו לו ז"ל בגמרא שאמרו למה חכמיותו
של חכם עשויין כיתדות כלומר שהן עשויין שאם ישמע חכם דבר
שאינו הגון יתן אלבעולתוך אונן שאמר ויתד תהיה קר על אונן אל
תיקרי אונן אל אונן :

תקטו שנמנעו שלא להשיב עבד שבת מאלדיו וחמשה לארץ
לארץ ישראל ואפי' אלוני ישראל לא נשיבה אליו אלא
נשחרר אותו וכתוב בדני חובי' על עמנו ועל זה נאמר לא תסגיר
עבד אל אדוניו - וכן הוא מובא במוסכת גיטין שבעבד שבת
מוחלה לארץ לארץ ישראל הכתוב נדבה - ואמרו שם שהדין בו
שכתוב שטר בדמיו עליו ונכתוב לו גט קירות ולא נשיבה לעבדה
בשום פנים בעבור שכתוב במקנה הטמורה הנכתרת לעבד בה השם
ית' - בושרשי המזבח וזה שזכרנו שרצה האל לכבוד הארץ
שהבורח לשם יגל ועבדות כדי שיהא אל לבט כבוד הנוקם ונקבע
בלבבו הדיניו שם והארת השם יתברך וכל זה לכוונת לעבד
ולזכותם כי חפץ חסד הוא - דיני המזבח מובארים במוסכת
גיטין - (י' דה"ס') - ונוהגת מזה אפילו בזמן הזה בזכרים
ונקבות שכל מחריץ שלא להשיבו אל אדוניו אחר שהוא כזית אל
הארץ הנכתרת ועובר על זה ומתעוהשיבו אל אדוניו עבר על לאו
זה אכל לפי דמוה שאין בו חוב ונקות לפי שאין החוב אלא

כשמתירו לעבדות - ושאל לא יעבד בו אדוניו עוד ואין נולקין
עוסק :

תקטו שנמנעו שלא להשיב עבד שבת מאלדיו וחמשה לארץ
לארץ ישראל ואפי' אלוני ישראל לא נשיבה אליו אלא
נשחרר אותו וכתוב בדני חובי' על עמנו ועל זה נאמר לא תסגיר
עבד אל אדוניו - וכן הוא מובא במוסכת גיטין שבעבד שבת
מוחלה לארץ לארץ ישראל הכתוב נדבה - ואמרו שם שהדין בו
שכתוב שטר בדמיו עליו ונכתוב לו גט קירות ולא נשיבה לעבדה
בשום פנים בעבור שכתוב במקנה הטמורה הנכתרת לעבד בה השם
ית' - בושרשי המזבח וזה שזכרנו שרצה האל לכבוד הארץ
שהבורח לשם יגל ועבדות כדי שיהא אל לבט כבוד הנוקם ונקבע
בלבבו הדיניו שם והארת השם יתברך וכל זה לכוונת לעבד
ולזכותם כי חפץ חסד הוא - דיני המזבח מובארים במוסכת
גיטין - (י' דה"ס') - ונוהגת מזה אפילו בזמן הזה בזכרים
ונקבות שכל מחריץ שלא להשיבו אל אדוניו אחר שהוא כזית אל
הארץ הנכתרת ועובר על זה ומתעוהשיבו אל אדוניו עבר על לאו
זה אכל לפי דמוה שאין בו חוב ונקות לפי שאין החוב אלא

תקטו שנמנעו מלבעול אשה בלא כתובה וקידושין ועל זה נאמר
לא יהיה קדשה מבתות ישראל - וכתב הרמב"ם ו'ל
זה לשון - וכבר נכפל בלאו הזה הענין בלשון אחר בכתוב אל
תחלל את בתך להזנות ולשון ספרי אל תחלל את בתך זה המוסר
בנו כמיה שלא לשם אישות - וכן העוסרת ענינה שלא לשם אישות -
ושמע ומצינו לוי' דבר נכפל זה הללו כזה בלשון ואי זה ענין הוסף
בו - וזה שכבר קדם מדיניו שהבועל בתולה בין איכה נופתה או
אונס אינו חייב סום עונש מן העונשים אלא לעקול מונון אחד ושישא
האשה היא שבעל כמו שכתבתי בכתוב ויכיה עולה כמחשבתיו
שאחר מזה הדבר אין בו אלא פירעון עונש שיביא הולך דינו אחר דין
דבר שמתוונן וכמו שיש רשות לאדם לתת לביתו מנומנו מה שירצה
ויכיה לו בעשות חפצו בשל - גם הן יהיה רשות בידו שיקח לו בתו
הנערה ויתנה לאיש שיבעול אותה אחר שזה תקו הראוי לו כלומר
החמשים כסף שהם לאבי הנערה זה יתנה לו כמון על תנאי שיקח
עמו כן וכך דיבר ונמנע עובד ונאמר לו אל תחלל את בתך להזנות
לפי שזאת שבתה בה לקחת עמון לכד אונס הוא כשיקרה תקרה
שיפתה איש או יאונס - אבל כשיביא הדבר כראון שיהיה יחד
וכפרסוס אין פוסד היתר לזה בשום ענין והראש הענין בו והאמר
ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה - לפי שפיתוי והאונס יועש
מניאותם וכשיביא הענין בכחיה ונראין וירבה ויתפשט בארץ וזה
טעם יפה מאד ומשובח כזה הפסוק והוא דומה לכל מה שזכרנו אותו
החכמים ולמה שהפליעו עליו הדינים התוריים עד כאן נלשנו ז"ל -
וזרמ"ק ז"ל תפס עליו בזה ואמר כי הללו כזה דקדשה לא בא לבזר
לכועל בלא כתובה וקידושין - שאין בזה אסור תורה שהכתובה אינה
מן התורה כלל מזה וקצין באשה אבל עיקר הללו בא להודיע שלא
בא על האשה שהיא אסורה לכועל בענין שאין קדושין תוספין לו בה -
וכמו שביארנו ז"ל בגמרא שאין הונס האונסה בכל מקום בתורה אלא
באשה שבה עליה אחד מיישראל שאין קדושין תוספין לו בה וזהו הונס
שמתחיל בתורה ותחילתו לעולם ותוספתו הכוונת והכפלת על זה -
וכמו כן נקודת הענין הזה הוא שיהיה הכתוב ה"ד שלא יעמוהש
עוסקת

מופקרת בוטחה לפי שמוסר להכעיל לאנשים שהיא ערוה להם עד שאין קידושין תוספין להם בה שאין ספק כי המופקרת לרבוים לא תקפיד אחר כך בין חתיכת שוין לחתיכת חלב . וכמו כן הוזהר לחי הבת על זה בפירוט בספוק אחר שלא להפקירה לזנות ולא לפוסרה למי שאין לו בה קידושין ועל זה נאמר אל תחללי את בתך להזנות והכל מן הטעם הנזכר כי תכעיל למי שהוא ערוה עליו לא מטעם כתובה וקידושין כדעת הרמב"ם ז"ל ועוד אמר הרמב"ם ז"ל כי בעל התרגום שתרגם לא תהא בנות ישראל לגבר עמד ולא יסבגברא וכו' . יחד כזה שלא תתערב עם העבדים שהיא גם כן ביאה שאין קידושין תוספין בהן וזו פני כן נאמר כלשון הזה לא יהיה וגו' . שחילו אחר הכתוב לא יהיה כך קדש וקדשה היו העבדים ככללים בכל האיסור שגם הם קיימים בנזות וזוהי במקומות מועטים שפורט בהם ישראל בפירוט כמו בגונם נפש שכתוב שם מחמיו מבני ישראל . וכמו כן בבחן שאמר מכותב ישראל ומכני ישראל מכלל שהזכרה לישראל לבד לא אל העבדים והענין הלאו הזה . דלא יהיה קדש כבר כתבתי במחלוקת שיש לפני הכתובים הנזכרים בו בסדר אחרים מות כללו דמטעם וכו' ע"ש . בשרשי ענין החקת הזוהר כתבתי עתה שידעתי בו בסדר אחרים מות ובסדר וישמע יתרו הללו דלא פנאף . ודיני מנוה וזו מכווארים בעסקת כתובת וקדושין (א"ה סי' ו') . ונוהג איסור זה ככ"ל וכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה ושכח עם הכנייה חייבים מלקות הוא והיא ואפילו כשכח עליה אדם שיש לו בה קדושין לדעת הרמב"ם ז"ל . ולדעת הרמב"ם ז"ל לא יתחייבו פניו הכא על הפנויה אלא במי שהיא ערוה עליו עד שאין קדושין תוספין לו בה כמו שביארנו . ובכלל הלאו גם כן ב"ד שידעו שיש בוטחה אשה שהפקירה עצמה שיש להם לבשר הרע עוקרם ואין עליהם חיוק מלקות לפי שהם אינם עושין מעשה . אבל עמס גדול מאוד שכל קלקול הדור כתלה במי שברדו למות ואינו מוחה :

הקצב - שמועטו מלת רבית לישראל וכמו גם כן מלקות אותו ועל זה נאמר ר"ת ד"שין ל"אוחך נשך בסף נשך אוכל נשך בר"ד דבר וגו' . וכא הפירוט יל זה לא תשך כלומר לא תתן רבית שהנוטנו הוא הנשך ובביאור אחריו בפרק אלוה נשך הלבו עובר משום לא ישיך ומשום ולפני עור לא תתן חכשול . וחילו לא ביה המניעה ופורשת על זה הייתי סבור שהזוהר הוא שאסור לקחתו אבל הלבו אם רצה לחמול ורצה באונאתו שהיא מותר כענין וחונא שהאונס הוא עובר לא המתאונס . ובשרשי איסור הרבית והרחקתו מבני ישראל כתבתי עתה שידעתי בכסף תלוה ובסדר בהר סיני קנת דיני הרבית כמנהגי וכל הנרין לזוהר זו כמנהג הספר לך לא וקחנו משם :

הקצב - שמועטו לבקש רבית מן העב"ם כשלוה להם ולא גלוה להם כלל רבית ועל זה נאמר לנכרי השיך . וכמו כן מותר ללות מן כן כרבות ואחריו בספרי לנכרי תשך מות עשה ולא חייך לא תשך מות לא תעשה . בשרשי המנוה שאין ראוי לנו לגמול חסד וזוהי אל העם יודעי האל ועובדים לפניו . ובהמניע החסד משאר בני האדם ונעשה אותו לאלו ככחן כי עיקר האהבה והחמלה עליהם מנד החוקים בתורת האלהים ית' שמו והנה עם הכוונה הזאת יהיה לנו סדר במניעת החסד מהם כמו שביארנו אותו אל בני עמינו . בודיעי המנוה מה שאמרו ז"ל שמנוה להקדים הלואות ישראל בחנם ונהלואות העב"ם ברבית ומה שאמרו עב"ם שלה מנעת מישאל כרבות אינ"פ שנתגייר גובה מנוה כל מה שעלה מרבית עד שנתגייר שלא יאמרו כשכיל שלא יעדע הרבית נתגייר וכענין שגטוינו לבקש מהם רבית כמו כן מותר לתת להם רבית שלא אסר לנו הכתוב אלא רבית של ישראל ידוע הדבר . ואמרו ז"ל שהעב"ם שלה מנעת מישאל כרבות ובקש לפרעם לו וזוהי ישראל אחר ואמר לו תנס לקוחי אתן לך רבית מהם כדרך שאתה מותן לישראל הרי זה מותר . ואם העמידו אל ישראל אינ"פ שנתן העב"ם המנוה בידו הואיל ומדעת ישראל נתן הריוה רבית קלוזה . ואמרו ז"ל שאינ"פ שברבית שלהם מותר מן הדין אסור לישראל להלוות להם ברבית קלוזה אלא ככדי חיוב כדי שלא יהא רגיל עמו תמיד וילמוד מועטיו אבל אבק רבית מהם מותרת אינ"פ ביותר מכדי חיוב דממשם אבק רבית לא יהא רגיל עמו כל כך ותלמוד חכם מותר להלוותו כל מה שידע שאין חשש עליו שילמוד מועטיו כי החכמה תענו לחכם ותשמרו לעולם . ויתר פרטיה וכווארים בבבא מציעא פרק אי"ז סך (י"ד קב"ט וק"ס) ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה והלוהו כלל רבית מתורת חסד לבד לא מתקנה אלא להרווח עמו מנד אחר או מפני דרכי שלום כטל עשה זה . והרמ"ם ז"ל לא ימנה כחשבון המנוה עשה זה ואמר שהכתוב הזה לא בא אלף

מופקרת בוטחה לפי שמוסר להכעיל לאנשים שהיא ערוה להם עד שאין קידושין תוספין להם בה שאין ספק כי המופקרת לרבוים לא תקפיד אחר כך בין חתיכת שוין לחתיכת חלב . וכמו כן הוזהר לחי הבת על זה בפירוט בספוק אחר שלא להפקירה לזנות ולא לפוסרה למי שאין לו בה קידושין ועל זה נאמר אל תחללי את בתך להזנות והכל מן הטעם הנזכר כי תכעיל למי שהוא ערוה עליו לא מטעם כתובה וקידושין כדעת הרמב"ם ז"ל ועוד אמר הרמב"ם ז"ל כי בעל התרגום שתרגם לא תהא בנות ישראל לגבר עמד ולא יסבגברא וכו' . יחד כזה שלא תתערב עם העבדים שהיא גם כן ביאה שאין קידושין תוספין בהן וזו פני כן נאמר כלשון הזה לא יהיה וגו' . שחילו אחר הכתוב לא יהיה כך קדש וקדשה היו העבדים ככללים בכל האיסור שגם הם קיימים בנזות וזוהי במקומות מועטים שפורט בהם ישראל בפירוט כמו בגונם נפש שכתוב שם מחמיו מבני ישראל . וכמו כן בבחן שאמר מכותב ישראל ומכני ישראל מכלל שהזכרה לישראל לבד לא אל העבדים והענין הלאו הזה . דלא יהיה קדש כבר כתבתי במחלוקת שיש לפני הכתובים הנזכרים בו בסדר אחרים מות כללו דמטעם וכו' ע"ש . בשרשי ענין החקת הזוהר כתבתי עתה שידעתי בו בסדר אחרים מות ובסדר וישמע יתרו הללו דלא פנאף . ודיני מנוה וזו מכווארים בעסקת כתובת וקדושין (א"ה סי' ו') . ונוהג איסור זה ככ"ל וכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה ושכח עם הכנייה חייבים מלקות הוא והיא ואפילו כשכח עליה אדם שיש לו בה קדושין לדעת הרמב"ם ז"ל . ולדעת הרמב"ם ז"ל לא יתחייבו פניו הכא על הפנויה אלא במי שהיא ערוה עליו עד שאין קדושין תוספין לו בה כמו שביארנו . ובכלל הלאו גם כן ב"ד שידעו שיש בוטחה אשה שהפקירה עצמה שיש להם לבשר הרע עוקרם ואין עליהם חיוק מלקות לפי שהם אינם עושין מעשה . אבל עמס גדול מאוד שכל קלקול הדור כתלה במי שברדו למות ואינו מוחה :

הקצב - שמועטו מלקות אתן זונה ומתיר כלב על גבי המנוה ועל זה נאמר לא תביא אתהן זונה ובחידוכם בירא ה' אלהיך לכל נדר וגו' . בשרשי המנוה לפי שהקרבן הוא כה לטוב מחשבת האדם ולפכסור ונשמהו בכח הפעולה שהוא נכחו סכתבתי בסדר ויקחו לי תרומה כמנוה ג"ה ובהיות קרבנותו הואתן זונה שהיא עבירה מטעם שנתאחסב בעת קרבנו כמותו ענין רע ופגול מחשבתו באותה המחשבה הרעה והכוונה . וגם כן מותר הכלב וטעים זה כי הקרבן יהיה האדם לכפרה על פשעו וכענין שקרבנו נשחט ונתח לנתחים ראוי לו לכעיל הקרבן לחשוב שהיה ראוי לעשות לו כן כגופו על דבר חטאו אם לא שחמד הש"י היה עליו ליקח מונו כפר קצת חטונו ועם הפעולה הזאת ראוי לו שירקן לבסוף ויתרן כפשו על חטאיה עד שיעזוב זתכחם על מה שעשתה ותסכים לכל תוסף לחטוא עוד וכמו שכתבתי בחקומו בענין הקרבנות ובסדר הנזכר . והכלבים ידוע שהם עוי נפש זעזע מתוך חשבו דהן וכטענין החוק תחוק נפשו ותקשה ערשו מהנחם על חטאיו כאשר ראוי לו . ואם חמנה בני שאלו דברי ילדות כן עמם יתעורר ועם זקנים פקח . דיני המנוה מ"ש ז"ל שהאתן הוא המנוה לאשה הן לך דבר זה בשכרך ולאחד זונה גויה או שפחה או ישראלית שהיא ערוה עליו או נמי יבולאין אתגנה אסור וכן יתכן הוכר בכלל אתן זונה הוא . אבל אתן אשתגנה אינה באיסור אתן . והמסוק עם אונה לתת לה טלה אחד אם נתן לה אם"ל אמילו חלף טלחים כולם אסורים משום אתן . ואין איסור

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

ליתן עשה ולא תעשה במלכות ישראל ברכית וזו היא כוננת המדרש
בספרי באומרו וזו מונות עשה וכן נראה בדבריו בגמרא בסוף פרק
אזינו כשך ועם כל זה דרך המלך נלך לא כשהימין ושאל מחשבתו
וגדול הוא מי שגמגמיו ספורות :

תקנה שלא לאחד הנדרים והנדבות וזאת הקרבנות שהם מובה
עלינו ועל זה נא' כי הדור נדר וגו' לא תאחר לשלמו
וכא הקבלה שאין עוברין על לחוזה עד שיעברו ג' רגלים אחר הנדר
כל ענין מזהו וזו כתבתי מוכרח במונות עשה שלו שבסדר זה וקחנו
משם :

תקנה שנשטונו לקיים כל מה שנחייב עצמו בו כיבור משכונת
ונדרים חולת זה ועל כל זה נאמר בורצא שפתיך
תשמור וגו' וכתב הרמ"ב ז"ל וכבר פירשו מלות זה הפסוק
ושמו כל מלה ומונו לענין ואולם המנוע וכל מה שזכרתי לך הוא
מונות עשה הוא שיקיים האדם כל מה שידבר בו מחייב עצמו בדבר
מהדברים וכבר נכפל הלשון בואת המנוה והוא אמרו ככל היוצא מפיו
יעשה ע"כ והרמב"ן ז"ל תפס עליו ואמר כי הוא כלל ב' מונות
בכאן שהן חלוקות בדביניהן ועניניהן ועשאו אח"כ הכתוב הוא של
מונא שפתיך וגו' לאמר בענין מה שאדם מחייב נפשו להש"י כין שהיה
דבר וקרבנות או מנדקות והוא שנאמר כי דרש ירשנו מעתה כלומר
שיקם מן המנון הנדר לו ויהיה לך בחיבורו חטא וכן אמרו ז"ל
חייבי החרמים והערכים וההקדשות והחטאות והאשמות ועולות
ושלמים נדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח לקט שכחה ופיאה כיון
שעברו עלינו רגלים עובר בכל תאחר חכל בכל מה שחייב
האדם עצמו מנדרי הרשות שקראו חכמים בטוי והוא סדר או נשבע
אוכל או לא אוכל אלק למקום פלוני או לא אלק וכל כיוצא בזה זה
אינו נכנס בכלל מונות הכתוב הזה וזהו שהנדר הכתוב להבטיח
וכי תחלה לנדר לא יהיה כן חטא שאלו בנדרי בטוי ידבר באמת
לא היה ז"ל שלא יהיה כנו חטא אם נחלה מנדרי בטוי ואינם בנדרי
בטוי מנוה אחרת נתייחדה בו והיא ע' נדרים בסדר ראשי המונות
שטו כתוב לאסור אחר על נפשו ככל היוצא מפיו יעשה ופירשו ז"ל
לאסור את המותר והפירש עוד שכן נדרי בטוי לנדרי גבוה
שבנדרי גבוה אין צריך להזכיר בו נדר אלא שאמר בהמה או קרבן
או כליו לבדק הבית או אחר מנה לבדק הבית או לעניים וכוה
בלבד הוא מחייב לקיים דברי פיו בעשה ולא תעשה סמוך בזה הכתוב
שטו עברו רגלים ולא קיים דבריו עובר משום כל תאחר אבל
משום לא יחל דברו אינו עובר עד שיעברו על הנדר בענין שח"א לו
לקיימו עוד אבל בנדרי הרשות צריך להזכיר בהן נדר או דבר המורה
עליו כגון מה שיקראו ידות הנדרים או כתיים אבל אמר בדבור
בלבד אוכל ככר זה או אלק למקום פלוני או אחר מנה לפלוני עשיר
אענו מתחייב בעשה כלל אבל ראוי לכל נוי שחננו החל דעת לקיים
כל דבריו ונאמר כן בנדרי בטוי אינו עובר בכל תאחר ואחילו לאחר
כמה רגלים והיוצא מכל זה לדעתו של הרמ"ב ז"ל שמונה מונות
עשה אחת לקיים האדם מונא שפתיך בנדרי גבוה וכמוה מנוה אחרת
לקיים הנדרים והשבעות של ביטוי בשרשי המנוה כתבתי בפ'
ראה במונות חוב הבאת הקרבנות ברגל ראשון בדיני המנוה
מ"ט ז"ל בפ"ק דר"ה שהצדקה מחייב האדם לעשותה מיד ואחר
בטעם זה משום דהא קיימי עניים כלומר וכיון שבידו לקיים המנוה
מיד חל חיוב העשה ג' כעליו מיד ומ"מ לענין לעבור עליו בכל תאחר
אין עוברין עד שיעברו עליו רגלים שדרך כלל תחייב התורה ככל

נדרי שמים בכל תאחר אחר שלשה רגלים ולא קודם לכן וכדברי
הסרייתא שכתבתי במנוה זו סונון וזו דעת קצת מפרשים אבל
יש מזה שמאמר שאף בכל תאחר מחייבנו לנדק שאינו פורע אותה
לא לתר ואמרו שחילוקו בין מה שאדם מחייב עצמו בו כגון לנדק
למה שאין אדם מחייב עצמו כלקט שכחה ופיאה דמה שמייב הוא עצמו
בו ובידו לקיים דאית ביה הני תרתי כגון לנדק מחייב עליה בכל
תאחר מיד אבל כלקט שכחה ופיאה לא חייב הוא עצמו בהן
וקרבנות שמייב הוא עצמו בהן אין בידו להקריבם מיד ולפיכך אינו
עובר עליהן עד אחר שלשה רגלים תזכה כתי וכתבתי דבריהם
ויתר פרטי המנוה כלומר ביאור הדקדק כלומר להזכיר האדם לעשות
מה שמייב לעצמו ואין ינצל מזה כשיפלו ספק בזה שאמר הכל
מוכרח במקומות משבעות ונדריים וסוף נאמרו ומוסכת קיים כוונ
כן (ד"ס) ונוהגת מנוה זו בכל מקום וכל זמן כזכרים
ונקבות ועובר על זה ולא קיים דברו בנדרי גבוה כגון
קרבנות ונדרי בדיק הבית בזמן הבית תכף שאפשר לו
לקיים וכמו שכתבנו בפירוש ראה אכתי בטל עשה זה וכשיעברו
עליו שלש רגלים ולא קיים דברו עובר על לחו דלא תאחר וכיון
שנכתוב בסדר זה בע"ה ובזמן הזה הנודר לנדק ולא פירעו ביום
שנדרה לנבאים או לעניים אם ישנם שם בטל עשה זה וגם עבר ככל
תאחר מיד כדעת המפרשים ואם אחר לעשות הדבר שלש רגלים
לדבריו הכל עובר בכל תאחר ולענין חיוב נדרי בטוי כבר נתייחדה
בהן מנוה שמייב לקיימן בסדר ראשי המונות כמו שאמרנו ואם
אחר לקיימן עד שחל עליהן בטול שאין בידו עוד לקיים אותן או
כאמר בהן שטל העשה דכל היוצא מפיו יעשה והלאו דלא יחל
דברו ולא קודם לכן ואשילו עברו עליו כוונ רגלים :

תקנה שנשטונו להיות השכיר אוכל בשעת עבודה מהדבר אשר
יעבוד בו כשהיה הדבר הוא דבר שגידולו מן הארץ ולא
בגמרה מלאכתו ועל זה נאמר כי תבא בכרם רעך וזכר עליו
הפי' ששכיר הכתוב מודבר וכן תרגם אוכלים אחרת תרג
וכן כתוב כיון כי תבא בקצות רעך וגו' ופירשו ז"ל בבבא מציעא
בפ"ק השוכר את המעלים שמשני אלה הכתובים למדנו שהאדם אוכל
במחוסר בשעת גמר מלאכה וביארו שם שלא יספיק לנו ללמוד מה
שצריך מא' מן הכתובים בלתי האחר בשרשי המנוה ללמד את
בני ישראל להיות להם נפש ופיה ורצון טוב ומתוך כך תחול ברכת הש"י
עליהם ובאותם שהדקדוק עם הפועל שלא יחל כאשר הוא עומל בעודו
הוא עומל בדבר וכל שכן כשהן עושין בגדולי הקרקע שהאדם שומע בו
בברכת הש"י אשר נתן לו שיש הוראה בזה ז"ל הנכלה ועל הנוהג רע
מאד וכבר כתבתי כמה פעמים שהמורה והרעות ידבקו ברעים
והטובות בטובים מין במינו בדיני המנוה מה שאמרו ז"ל מהבין
העושה בתלוש לעושה במחוסר שהעושה בתלוש אוכל עד שלא יגמר
עבודתו ומשיגמור עבודתו אסור לו לאכול והעושה במחוסר אינו אוכל
אלא כשיגמור עבודתו כגון קולה וכדור אחר שיתלח הסל זהו דין תורה
אבל חכמים אמרו ומפי השם חכמה לבעלים כלומר כדי שלא יתבטלו
ממלאכה שיאכלו בהליכתן מאומן לאומן וכחיותן והמתבטל
בשעת מלאכה ואוכל עובר בלאו ועל זה נאמר ומתמלא תבין וגו'
כמו שכתבנו בס' זה בסמוך בלחין שלו בע"ה וכן מה שאמרנו
בענין זה שהחובל המחנך והמנבן וכל כיוצא בזה אינו אוכל מפני
שאין גידולי הקרקע המוכז בכללים ובמסוים אע"פ שתולש
קטנים וכן גדולים אינו אוכל מעטי שאין זה גמר מלאכה ואין

צריך לומר שומרי נגות ופרדסים וכל דבר החסוד לקרקע שחין
 אוכלין כלל . וזה שאמרו חז"ל הסוגל אוכל מדבר שנגמרה
 ונלחטו למעשה וכן לחלה . הקולר והדג והזורה והבורר והיוסק
 והבול והדווק וכן כל כיוצא בזה במלאכות אלו הרי הן אוכלין מן
 התורה . ושומרי נרות וערמות וכל דבר התלוש מן הקרקע
 שעדיין לא נגמרה מלכתן למעשה אוכלין מהלכות מדינה אבל לא מן
 התורה לפי שאין השומר עושה מעשה ולא הותרה האכילה אלא לפועל
 שעושה מעשה . ובעושה מעשה אין חילוק בשעושה אותו בידיו או
 בג'ו או אפילו ככתפיו הכל אוכלין מן התורה . היה עושה
 בתאנים לא יאכל בענבים שנאמר בדרם רעך ואכלת ענבים כנפוך
 כלומר ולא דבר אחר . והעושה כנפון לא יאכל בענבים כנפון
 אחר . ואסור לפועל למוך בענבים שנאמר ואכלת לא מוציאה .
 ולא יאכל אכילה גסה שנאמר שבעך אבל לא יותר . ויתר פרטי
 המזוה ומבוארים בספר המזכרות הפועלים בבכא ויציעא .
 (ח"ה ס"ט) : וזוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרי ונקבות .
 ועובר על זה ולא הניח שכירו לאכול על הענין הנזכר בטל
 עשה זה :

תקנו שמונה השכיר חלקת מזה שיעבוד בו יותר על אכילתו
 ויגלה נאמר ואכלת ענבים כנפושך שבעך ואל
 בליך לא הוה . כל ענין מזהו ומבואר נסכן במזות עשה שלו
 שסדר זה ועובר על זה בין איש או אשה בכל זקוקם ובכל זמן ולקח
 מזה הוא עובד בו יותר על אכילתו עבר על אלוה' הכל אין לוקין
 עליו לפי שהוא דבר שממנו שניתן לתשלומין וכבר קדם לנו הכלל
 שאמרו "ל שכל ללוו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו . ואם שאל
 ולמה היה צריך ללוו על זה והלא בכלל גז' הוא . התשובה לפי
 שדמה הפועל שלא יהיה לו חטא בלקחו ויגדולי הקרקע כשת הקציר
 או הכניר שדרך בני אדם שלא להקפיד בדבר כל כך כמו שהם מקפידים
 במה שיש להם בתוך הבית על כן היה מחמדין ב"ה להרבות עליו
 האזהרות כמה שהכשלו מנוי . וכענין שאמרו "ל רגש הקב"ה לזכות
 את ישראל לפיכך יהיה להם תורה ומצוות :

תקעה שלא יאכל השכיר בשעת עבודתו מהדבר אשר יעבוד בו
 אף על פי שהוא מותר לאכול מזהו שלא בשעת עבודה
 והוא הבליתו מחוץ לזמן כשהוא עובד במחוסר לקרקע לא הותר
 לאכול בשעת עבודה ועל זה נאמר והרבוש לא תנוף על קמח
 רעך . שאמרו "ל חרמש לרבות כל בעלי חרמש ושעת חרמש
 כלומר עת הקציר לא תקצור לעמך וכבר נודע שזה הכתוב בא בשכיר
 ופירושו כי תבא כלומר כי תבא בשכרך לעשות עם בעל השדה
 כדמרגס או בקלום ארו תתגר . ענין מזהו חתבא ר"ל כמנות
 עשה שלו שסדר זה . ועובר על זה בין איש בין אשה בכל מקום
 ובכל זמן והנף חרמש על קמח רעהו כענין שפירשנו עבר על אלוה'
 ואין לוקין עליו מן הטעם הנזכר במזוה הקודמת :

תקעט שנטעונו כשנרצה לגרש נשותינו לגרש אותן בכתב ועל
 זה הכתב יאמר הכתוב ספר כריתות והוא שיקראו אותו
 רז"ל גט וכמו כן המתרגם תרגם ספר גט . ועל זה נאמר וכתב
 לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה בזכותו : משרשי החזיה
 לפי שהאשה נכרחת לעזר לאדם והיא לו כאחד מבני חמדתו . וכענין
 שאמרו "ל אין האשה כורתת כרית אלא לפי שישא אלהי . ואחר
 שכן היה מוציאו ב"ה שכל זמן שיקון כפשו ככלי הזה שיוציאו מכותו .
 וזמן הטעם הזה יש מרכותינו שיאמרנו כגומרת ג' טין שאשילו הקדיחה

תשילו וכול לגרשה כלומר ופני דבר קטן אחר שאינה לו אלא ככלי
 יקר שבבית . ומה שישאמר כי מזהות הכלי הזה כללנו בד' ז' ו
 וחנה החל לזרמו ולכבודו . בעינים לראות . ואזינס לשמוע .
 ונפש שכלית . אין ראוי להוציאה ולשלחה מפעליו כי אם בטענה
 גדולה וכענין שאמר הכתוב כי מוצא בה ערות דבר . אבל מ"מ דברי
 הכל שכתוב בה דבר גדול שראוי לגרשה מן הטעם שזכרתי שהיא לא
 נכרחת אלא בשבילו . ואחר שהיא לו מורת רוח וכפשו קנה בה אין
 הכרח עליו להיות אשה עכ"פ כאשר יעשו קצת מן האומות שיכרתו
 ברית עם האשה ברית חוקה עד שאלו חקתיות וזמתיורא על הפירוד
 ואם תעשה לעיניו הוינו ומתריב כל אשר הבית ותבעיר באש כל אשר
 לו מוגדים ועדקמה ועד כרם וית' . ואמנם לוינו התורה בשלחנו אותה
 לכלית שלחה כדיבור לבד פן יהיה לנו זה לחסן כנף ולזר מכשול
 להיות זימה בתוך עמונו שתטעון המזנה על בעלה כי היא גרשה
 מומנו . גסי יהיה מעשה הגירושין מנוי הרבה . אך עתה שנתחייבו
 לכתוב הדברים כספר והעד עדים לריבה להראות שטר כל הטוענת
 גרושין . ועוד תועלת בדבר כי בתוך כך תנוח חמת האיש לפעמים
 ויחם מלגרש אותה וגדול השלום . מדיני המצוה ו"מ חו"ל
 שהגט הזה שזכרנו צריך האיש ליתנו ביד האשה או ביד שליחה ששלחו
 של אדם כמותו . וכן יכול ליתנו לתוך חצירה ומתגרשת ככך והוא
 שתהא עומדת סס בתוך רשותה לפי שהגט חוס הוא לה ואין חסין לאדם
 אלא בפניו . ומה שאמרו "ל שזה שנאמר בתורה וכתב לה ספר
 כריתות אין כוונת הכתוב שיכתוב הוא בידו אלא אחד הכותב בידו
 או שאמר לאחר לכתוב וליתן לה ואחר הגטן בידה או שאמר לאחר
 ליתן לה לא נאמר וכתב אלא להודיע שאין עתגרשת אלא בכתב ולא
 נאמר ונתן אלא לומר שלא תקח מעצמה . והאומר לשנים כתבו
 גט ומתמוותנו לאשתי הרי אלו בותבין ומותמין ונותמין לה והרי אלו
 שלוחין והן קן עדיו . ואי אפשר לכתוב גט בלא עדים שנאמר על
 פי שנים עדים וגו' ויקום דבר . ואי אפשר שתהיה זו ערוה היום
 והבא עליה בנייתת ב"ד ולמחר תהיה מותרת בלא עדים . ולפיכך
 אמרו "ל ששם נתן לקגט בינו לבינה ואפילו בצד אחד שאינו גט
 כלל . וכד"א בכתב ידו סופר אבל אם כתב הכעל הגט בכתב ידו
 וחתם עליו עד אחד הרי זה גט פסול . ולפיכך נכר בעו"ה נזה
 כין גט פסול לשאינו גט כלל . ועשרה דברים הם הנקראים עיקרי
 גירושין מן התורה ואלו הן . א' שלא יגרש האיש אלא ברצונו .
 ומן שטפין אותו ע"י ישראל עד שיאמר רוצה אני . ב' ושיגרש
 בכתב ולא בדבר אחר . ג' ושיהיה ענין הכתוב שגרשה והסירה
 מקריינו . ד' ושיהיה ענינו דבר הכורת בינו לבינה . ה' ושיהא
 נכתב לשמה . ו' שלא יהא הגט מחוסר מעשה אחר כתיבתו אלא
 כתיבתו . ז' ושיכתבו לה . ח' ושיכתבו לה בפני עדים . ט'
 ושיכתבו לה בתורת גירושין . י' ושיהיה הכעל או שלוחו הוא שיתכנו
 לה . וכל אלו מבוארים במשמעות הכתוב . ושאר הדברים שנגט
 כגון הונון ומתנות העדים וכיוצא בהן הפל מדברים שפירס . ועיקרו
 של גט הוא שיאמר האיש לאשה אני פלוני מגרש אותך פלונית שהיית
 אשתי יקודם מעשה גט זה והרי את מותרת לכל אדם . ומ"מ כהגו
 כל ישראל לכתוב הגט בלשון ארנוי אע"פ שיותר לכותבו בכל לשון
 לכתמלה . והיו מסח הגט שכהגו מן הכל בארצנו :

ביום פלוני בשבת כך וכך ימים לירח פלוני (ואם עשו
 ר"ח שני ימים אומרים כך וכך ליום החדש הראשון

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

ואו לשני מפני שגט מאוחר פסול מזה שאין בן בשאר שטרות בשנת כך וכך לויצרה למניינא דרגולנא למימני ביה במקום פלוני איך אנה פלוני בן פלוני דמקום פלוני וכל שום אחרן והניכא דארת לי ולאבהתי ולארתו ולארתיהון דאבהתי צביתו ברעורר נפשי כרלא אניסנא ופטורית ושבקית וחריות יתיבי ליכי אנת פלונית בת פלוני דמקום פלוני וכל שום אחרן והניכא דארת ליכי ולאבהתי ולארתיהון דאבהתי די הית אנתני מן קדמת דנא וכדו פטורית ושבקית וחריות יתיבי ליכי דתהויין רשאה ושלטאה בנפשייכי למחך להתנסבא לכל גבר דתצבויין ואינש לא ימחה בידוכי מן שמי מן וימאדנן ולעלם והרי ארת כוהרת לכל אדם ודן די יהו ליכי מנאי ספר תירובין וגט פטורין ואגרת שבקין כדת משה וישראל :

והיגדים חותמין מלמטה ונהגו העם לכותבו כי כשיטין כותבין ג"ט וכשיטה האחרונה כותבין כדת משה וישראל לכל :

וכמו כן גט שחרור ג"כ כותבין כי כשיטין . וכגט שחרור כנסת הנזכר לכללן השחרור משענין בן :

וזהו כן כנסת בן כן וכך ימים לידת פלוני סבת פלונית לכריאת עולם לזנין שאנו מוכין כן במקום פלוני דיתבי על כהר פלוני או על כף ישא חך חנה פלוני בן פלוני וכל מוס אחרן ומניכא דחית לי ולאבהתי ולארתו ולארתיהון דאבהתי צביתו ברעורר נפשי כרלא אניסנא ופטורית ושבקית יתך לך חית פלוני הדר עבשני סוקוס עלוני וכל שום אחרן ומניכא דחית לך ולארתך דהיית עבדין קדמות דנא וכדו פטורית ושבקית ושחרורית יתך לך דית הויין השאה ושלטאה בנפשייך ותניכא ימחה בידך מן שמי מן וימאדנן ולעלם והרי את בן חורין ותשתיהית ורעין למיעל בקהל ד ישראל ורשו דאיש לית לעלך ועל ורעין ודן דיהו לך מינאי ספר שחרורין ואגרת שבקין וגט פטורין כדת משה וישראל .

וכו כן כדת משה וישראל כשיטה האחרונה . וחותמין העדים .
ובמהג לעולם להוציר המגדש שיכטל כל מודעה ומודעה דמודעה . והמורים לו שיאמר כתבו גט זה לשם אשתי פלונית ומעודין אותו סם על הסופר . ומ"ע אם הלך לו אחר גטו לכתוב הגט ולחטום ולתת כותבין אותו ואין חוששין למיתה כי כעמוד חיות בחוקת חי . והזהירו ז"ל שלא יכתוב בגט וכן בוי"ד שא"י קרא הקורא ודון . ויהיה המעשה כלומר מעט יסירה בינו ובינו והגט כדן לזון כרור מכלי ספק . וכמו כן אמרו שלא יכתוב חגרת בוי"ד שמה יקרא הקורא חגרת כלומר חס וינת . ולא יכתוב למחך בוי"ד שמה יקרא הקורא לי נזק . כלומר לי סחוק . ולא יכתוב תהויין ותכניין כבי"ד ין שמה יקרא הקורא תהויין ותכניין כלומר מהא מדכר עם כ"ש ומנא שאינו מוגדש לו אלא לב"ח אחרות . וכוי"ד בוי"ד דתירובין ושבקין שמה תדמה לוי"ד ויהיה משענין ריבין ושבקין כלומר שהיא סבקה אותו . ועל דרך כזה לריבין להזהר בכללן וכל כתב שיכתוב בגט שלא יהיה בו חשש עשתי עשתיים . וכמו כן לריבין הכותב להזהר כתיבה שתהיה כתב מבוחר עד שידעו לקרותו הקטנים שאינם לא סכלים ולא

כמונים . ויכול לכותבו בכללן ובכל כתב והכלד מיהיה הלשון והכתב ברור על הענין שזכרנו . וכבר נהגו ישראל לכותבו כלשון ארמיו וכתב אשורי :

והנה אכתוב לך בני מינט ככין כנסת שטרות דעלמא וא"ע"פי שחן זה מכלל המנוה ועשיתייה סג"ט שדכרנו עליו שם כולל הוא לכל שטר וזון השם הוא זה :

תחלת כל דבר חומר שראוי לכל עדים כשרים לחקור ולהבין עיקרי הדברים שיעירו עליהם מואזה ענין שיהיה שיעודיעו לכעלי הדבר שיעירו להם כללן ברור כל התאים שביניהם ויחזרו לפנייהם כל הדברים עד שישיכילו אותם יפה . ולא כאשר יעשו העדי' הסכלים המפשיטים גלמות כני אדם ונכסיהם וקניניהם כונג גלמותם שלוחשים מעט בלזנין המזון הטפסים וטרם יודיעו ויבינו עיקרי התאים הולכין וכותבין וחותמין בטוב בוניניהם עליהם עד שיוציאו אותם נקיים ונכסיהם וחנניה עם הקדש לא כן נתן לנו' אלהינו לעשות שום דבר כחם בדרך חמת זעל כן נכפלה האזהרה על האונות בתורה ג' פעמים כדכתיב ולא תגזל אדם את עמיתו בג' מקומות . ור"ג כ' הודיעונו בכמה מקומות בגמרא לקיים כל דבר אחר חמת העניינים וכדעת היווכרים והלוקחים ולא כטה הדין כולו אחר הדברים כי אם אחר טובת האנשים להיות לנו כוונתם ברורה . וכענין שחזרו"ל בכתובות כפרק חלוקה ג' וכן ולא אצטריבו ליה וזו דכדרי וזבי והוא דגלי אדעיתיה דמאוס דלרין לזו לזו למיעבד כהו כן וכך הוא דמוכן . ואמרינן כמי הקדושין כפרק ה"א וקדש בו וכלתו הוא גברא דובנייהו לכגמי אדעתיה למיסק לח"י סליק ולא חתדר ליה . אמר רבא כל דסליק אדעתיה לזוהדר הוא ולא חתדר ליה כלומר והדרי וזבי . הנה שדעתם לומר שיגמרו המעשים כולם אחר האמת וכונת העושים והוא דרך ישרה שיבאר לו האדם וכה יצ"ח בכל מעשיו :

הנוסח הנהגו בכל שטרי מכירות ומתנות זכויות ומחילות כינוי כן הוא :

יודעים אנו עדים חתומי מטה עדות ברורה שאמר לנו פלוני בר פלוני היזעלי עדי' וקנו נזמתי ותנו לו לר' פלוני בר פלוני להיות לו לר"ה ולזכות מחמת שנטלתי ושקבלתי מידוך וכך מינות וזכרתי לזכרה כרס (או שדה או בית פלוני) כמו שנסמון ותמונר כמינין וכתיבנו וזלנו וזלנו מוקם מר פלוני בן וימר פלוני וכו' עד שקמונר אותו מר רוסתיו וכל מה שיש תוך גזרתי אלו זכרתי אני פלוני מכירה גמורה הקנין גמור מעשניו כמזון הנזכר וכו' . ואח"כ מזכיר כפרט ענייני אותו המקום כגון ענים ואכנים קורות וקירות ותקרות וכל זה לשוברה דשטרא ורין להוציר עיווקא רומא וכמו כן נהגו עכשין לכתוב בשטרי חוב על חמת שלא תשייטנו בשביעית דאי לאו שביעית תהיה משמעת דקיימא לן שעות כספים כוהנת בחולה לחרן מדרבנן כמו שכתבתי למעלה . ועוד אמרו ז"ל בענין זה של שטרות דלא ליכתוב חייב מתשבין שלשה עד עשרה בסוף שטרא דלמא מויף וכתוב משלשה שלשים ומאחרבעה ארבעים ותחמשה חמשים וכו' . ואי איתרמי ליה בסוף שיטה כהדה תרו תלתא זוני ואפשר דויתרמי ליה באלחוב שטרא וכן אמרו בענין זה שאם כתב שטר נזמיעלה מנה ומלמטה מאתים או כהפך שהכל הולך אור התחין . וכן אמרו שכותבין שטר למזכיר אלו ללוה א"ע"פ שאין הלוקח או המלוה עמו אבל אין כותבין שטרי חריקות וקבלנות

וקבלות ושטרי בירורין וכל מעשה ב"ד אלא מודעת שיהיה. ואמר רב
 יצחק בר יוסף בת' גט פשוט שכל המחקר כולן צריך אינוס למיכתה
 קיומיהו ונדרין גם כן לאחור מצינו של שטר בשיטה אחרונה לפי
 שאין למדין משיטה אחרונה ומפני כן אם הרפיקו העדים מן הכתב
 שיטה אחת כשר. וזה שכתבו לכתוב והכל שריר וקיים בשיטה
 אחרונה מפני שהלשון זה אינו מעכב בשטר ואפילו אם לא כלמוד
 ממנו אין בכך כלום. ואמר רבא שם ששטר הבא הוא ועדיו על
 המחקר כשר. ואם תאמר מוחק והחור ומוחק אינו דומה וכו'.
 ואמר רב שיטא ברבי דרבא די בפרק הובב דכתיבין בשטרות וקנינא
 מיניה כמנא דכשר לחייבייה ביה. כמנא לחפוקי מדרב שסת דאמר
 קונין בפירות. דכשר לחפוקי מודשמואל דאמר קונין בנזיקא.
 למקנייא לחפוקי מדלמי דאמר בכלי של מקנה. ורב אחימיאמר
 אפי' חמר דכשר למינעו איסורי הנאה:

ונוסח שטר חוקה כך הוא. בפנינו אתו עדים חתומי מטה
 וכו'. נתן פלוני לפלוני מסתחות מקום פלוני שמוכר
 לו כיוו שכתוב ומתום בשטר המכירה שצעה לו שעדין פלוני ופלוני
 ובפנינו אתו עדים חתומי פלוני לפלוני כך חוקי וקני ורבי פלוני
 המוכר פתח ובעל בפנינו והחוקי בו חוקה גמורה ומה שהיה
 בזמן פלוני:

נוסח שטר מכירות חוב. אני פלוני מוכר כך פלוני שטר חוב
 פלוני שחייב לי פלוני שהוא מחויק כך וכך ותזכה בו בכל
 שעבודו ככח שטר זה וכמוסירת השטר ואם אין השטר בידים מוכה
 אותו כה חגב חרבע אחות קרקע. וכל זלוה על פה חתמו ז"ל
 שאינה נקנית כי אם כמעמד שלשם וזה מתלת מילי שאמרו ז"ל שהן
 הלבנת כלל טעמא:

נוסח שטר צוואה. אינו עדים חתומי מטה נכנסו אל רבי
 פלוני לבקריו ונמצאו חולה ומוטל במוטה ודבריו
 מוכנים בפיו ודעתו מיושבת עליו להשיב על כן ועל לאולא.
 ואמר לנו הרבי חתומי ויתירא שמו אחות וחולי זה בבקשה מכם
 היו עדי צוואתי והרני מלוה בפניכם מחמת מיתתו ונתן חני לכני
 פלוני כך וכך ולכני האחר כך וכך ולפלוני כך וכך. ואחר כל דבריו
 כתבין כל זה לזה בפנינו רבי פלוני המוכר מחמת מיתת
 וידענו כתיור שנתן אותו חולי כפטר לבית עולמו וחיים לנו ולכל
 ישראל הניח:

נוסח שטר קיום ב"ד. כמות בלתא כדא הוינא כד הנפק
 שטרא דנאקדמנא אכתב בי דינא דחתימין לתתא
 ואיתברר לנא חתימות ידא דסאדייא חלין דחתימין לעיל בשטרא דנא
 דהיא היא חתימות ידיון ואשרטוהו וקיימנהו כדחיו והרי הוא מאושר
 ונוקיים וחתימין שמותיין. ויתר רבי הפרטים הוינאם בענייני
 הנט ובשאר שטרות מנאחרים כמסכתא הכנייה על זה והיא מסכת
 גיטין ובכח שטרך כפרק גט פשוט ובקנת וקומות כגמירא בפיוור.
 (ח"ה ק"ט). ונוהגת מנות גיטין בכל מקום ובכל זמן ועובר
 על זה ונרשח את אשתו ולא כתב לה הגט כמנות התורה וכענין שפירשו
 חכמים ז"ל ביטל עשה זה ועבשו גדול אחד לפי שדינה כאשת איש והוא
 מחויק אותו כמגורשת ועונש אשת איש יודיע כי הוא מן העכירות
 היותר חמורות שבתורה:

תקפ שנמצאו מלחומר האשה אחר שנתקנה ומשאת לאחר
 ודוקא בזאת או בתרסה אבל זנת אחר שנתקנה מותר
 להחזירה. ועל זה נאמר לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה

לשוב לקחתה. וזה דבר אחר ששאת לאחר כיוו שאמר תחלה
 והלכה וזאתה לארס אחר. דאילו קודם שתקנה מותר להחזירה
 וגם רחוי לעשות כן אם אינה רשעה. משרשי המזוה כדי
 להרחיק כל ענין הוימה וכל הדומה לו. וכבר כתבתי בסדר אחרי
 מות ובלא דנא תנאף כסדר וישמע יתרו רבני המוקין שהם בזימא
 ודוע הדבר. וכעין זמנא היא להיות אשה יונאת מן האחד
 וממשת לאחרים ואחר כך לשכח אל בראשון. דיני המנה
 במקומות מיבמות (ח"ה סי' י'). ונוהג איסור זה בכל מקום
 ובכל זמן בזכרים שעליהם בזה האזהרה שלא להחזירין ומכל מקום
 גם הנשים בכלל האיסור חף על פי שעיקר הלאו לאשים. והרמב"ן
 וכוונתו לכרעה ימנה סוה הכתוב שני לאוין. האחד שלא להחזיר
 הגרושה אחר ששאת. והאחד שלא יבא הכעל על אשתו אחר
 שזנתה בעודה תחתיו:

תקפא שנמצע החתן ללאת זוכיתו כל השנה כלומר ללאת
 במסעות רחוקים וכמעט ג' כשר הצבא מלהניחו ביגל
 כרמו וכו' להזיחו ללכת למלחמה או לנצות מהמלאכות הצריכות
 בשביל המלחמה כגון להסתיק מים ומזון לחמיו או לתקן ענייני העיר
 לשמרה מן האויב. ועל זה נאמר ולא יעבור עליו לכל דבר נקי
 יהיה וגומר. ואמרו במסכת סוטה לא יבא כבש יכול כבשה הוא
 דלא יבא חבל יתקן כלי זיין ויסתיק מים ומזון ת"ל ולא יעבור עליו לכל
 דבר. ודקדקו עוד עליו הוא לחין אמה מעבור אבל אמה מעבור
 על אחרים כלומר לשבים מהמלחמה בשביל רכות בלב או בשביל חנוך
 בית זכרים. ועוד חמורם ובי מחאך דנקחא ליקמלא יעבור עליו.
 לא יבא כבש לתה לי. לעבור עליו בשני לאוין. וכבר
 כתבתי הרריך במנה זו לפי ענין הספר במנות עשה שלו שבסדר
 זה הקטנו נמש:

תקפב שנצטוו שישימה החתן עם אשתו שנה אחת כלומר שלא
 יסע חוץ לעיר ללאת למלחמה ולא לעניינים אחרים
 לשבת זולתה ימים רבים אלא ישב עמה שנה שלמה מיום הכניסה
 ועל זה נאמר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושוכח את אשתו אשר
 לקח. משרשי המזוה כי האל ב"ה עלה במחשבה לפניו
 לכראת העולם וחפנו שיתיישב בכריות טובות הנולדות מוכר ונקבה
 שיוולגו בהכשר כי הונת תועבה היא לפניו על כן גזר עליו העם
 אשר בחר להיות נקרא על שמו שנשם עם האשה היזומדת לנו להקים
 זרע שנה שלמה עבת ששאת אותה כרי להדגיל הטבע עמה ולא להדביק
 הרנון חללה ולהכניס ציורה וכל פעמה בלב עד שיבא אל הטבע כל
 מעשה אשה אחרת וכל עניינה דרך זרות כי כל טבע ברוכי ביקש ויאהב
 מה שדגיל בו ומינן כך ירחיק האדם דרכו מאשה זרה ויפנה אל האשה
 הראייה לו ומשבתו ויכשרו הילדים שתלד לו והיה העולם מעלה
 חן לפני בוראו וזהו שאמרו ז"ל שאחד הנפא את הכתובה או את האמני'
 הוא ז' היכמה חייב בזה שכולן רחויין לכך לפי הטעם הנזכר אבל לא
 הנחמיר גרושתו. מדיני המנה מה שאמרו ז"ל כל השנה כולה
 אינו יבא למלחמה ואף לא תספיק מים ומזון לחמיו שהם במלחמה ולא
 נתן לפסי העיר ולא יעבור עליו שום דבר שנאמר לא יבא כבש ולא
 יעבור עליו לכל דבר כלומר לא לניכי המלחמה ולא לנרכי העיר ויתר
 פרטים מוכארים בפ' שמיני ומסוטה. ונוהגת מנה זו בזמן
 הבית לענין שאין בני העיר מוכריין אותו למלחמה כי אז היינו כלחמין'
 לפעמים. ולענין שראוי לכל אדם לשמחה וליושב עמה שנה אחת
 נהגת בכל מקום ובכל זמן. ועובר על זה ופירש ממנה תוך שנה
 לעבוד

וקבלות ושטרי בירורין וכל מעשה ב"ד אלא מודעת שיהיה. ואמר רב
 יצחק בר יוסף בת' גט פשוט שכל המחקר כולן צריך אינוס למיכתה
 קיומיהו ונדרין גם כן לאחור מצינו של שטר בשיטה אחרונה לפי
 שאין למדין משיטה אחרונה ומפני כן אם הרפיקו העדים מן הכתב
 שיטה אחת כשר. וזה שכתבו לכתוב והכל שריר וקיים בשיטה
 אחרונה מפני שהלשון זה אינו מעכב בשטר ואפילו אם לא כלמוד
 ממנו אין בכך כלום. ואמר רבא שם ששטר הבא הוא ועדיו על
 המחקר כשר. ואם תאמר מוחק והחור ומוחק אינו דומה וכו'.
 ואמר רב שיטא ברבי דרבא די בפרק הובב דכתיבין בשטרות וקנינא
 מיניה כמנא דכשר לחייבייה ביה. כמנא לחפוקי מדרב שסת דאמר
 קונין בפירות. דכשר לחפוקי מודשמואל דאמר קונין בנזיקא.
 למקנייא לחפוקי מדלמי דאמר בכלי של מקנה. ורב אחימיאמר
 אפי' חמר דכשר למינעו איסורי הנאה:

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

לעמוד וזאת ימים רבים ואפילו במחילתה בטל עשה זה וכו' וקום הרובה ללכת לדבר מזה או לשמוע עם רעיו על דעת שישוב ליימים מועטים כשמחה מן הדומה שאין בזה בטול הנזכר - ויש אומרים שמחילתה מותרת

תקנף שמענו ומלמסקן הכלים שהם סבת הכנת המזון לכני אדם בהן כגון כלי הטחי' וכלי הליטה וכלי הכיסוד וכלי שחיטת בעלי חיים וזולת' מזה שיכללו דבר שעושין בו אוכל נפש וע"ז נאמר לא יחבל רחים ורכב כי נפש הוא חובל - ולשון המצוה לא רחים ורכב כלכד אמרו אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש - שנאמר כי נפש הוא חובל - וכתב הרמ"ם ז"ל וגאמר שנאמר לך הנה אמרם ז"ל וחייב משום שני כלים שנאמר לא יחבל רחים ורכב - שזה יביא לחטוב שהן שתי מצות וכ"ש באומר וחייבים על הרחים בפני עצמו ועל הרכב בפני עצמו - וענין זה שכל מי שימסקן כלי שעושין בו אוכל נפש עובר בלא תעשה כמו שכתבתי - ומי שימסקן כלים רבים כל אחד מהם עושין בו אוכל נפש חייב על כל כלי וכלי כגון שימסקן כלי הטחי' וכלי הלחם וכלי הליטה וזה מה שאין צריך בו לדבר ההוא כמו נוי שחבל בגד חלוקת רחובין ובגד חלוקת שמעון ובגד אלמנת לוי שהוא עובר על כל בגד ובגד - ואמנם דין השאלה כתי שחבל שני כלים וכו' וכלם יעשה אוכל נפש ולא ימשיך האחד ובלתי האחר בעשיית אוכל נפש כאמר אחר שהחובל חמס ישלם ככולם הם ככלי אחד ויהיה חייב משום כלי אחד - או נאמר אחר שהוא שני כלים חייב על כל אחד ואחד לבדו - וכארו לנו שהוא חייב עליהם משום שני כלים ואע"פ שהקבץ שניהם נעשית המלאכה כגון רחים ורכב שלא יטחן אחד מהם בלתי האחר שהוא חס חבל רחים ורכב יהיה כתי שחבל מאמר של עים' וסכין שחיטה והם שני כלים כל ח' עומד למלאכתו וזהו ענין אמרו וחייב משום שני כלים לא שהם שתי מצות - וזה לשון ספרו בזה הענין שכארתי לך אמרוה רחים ורכב שיוצאים שני כלים ומשמעין מלאכה אחת וחייבים ע"ז בפני עצמו ועל זה בפני עצמו כך כל שני כלים שמשמעין מלאכה אחת חייבים ע"ז בפני עצמו כפני עצמו וע"ז בפני עצמו הדבר וענינו אע"פ ששמעין מלאכה אחת חייב ע"ז בפני עצמו וע"ז בפני עצמו וכשעבר ומסקן ילקח ממנו ויובש לאחיון - שורש מצוה זו ידוע שהוא לתקון העולם וצורך יישובו - ריני המצוה ת"ש ז"ל שבענין איסור זה אין קילוק בין שמשכנו בידו או ע"פ כ"ד בכל דה חייב עליהן ואם חבל מתוורין אותן כ"ד בעל כרחו - ופי' נודיני י"א שאיסור זה אינו אלא כשמסקן הכלים הנזכרים שלא בשעת הלואה - אבל בשעת הלואה יודאי מותר למסקן כל כלים שבעולם דלא נרע ומכר שאין מונעין לו לאדם מלמכור כל כליו או למוכרם ומפני שטעו בזה מגדולי גאוני עולם הארצי בו והחובל כלים הרבה שעושין בה' אוכל נפש ולא התורה עד שגשרפו או נאכדו חייב מלקות על כל אחד מה' ואפי' בשני כלים שעושין מלאכה אח' כרחים ורכב וכיוצא בו חייב' מלקות והוא שגשרפו עד שלא החזירן - ויתר פרטי המצוה מובארים בפרק ט' ומליעא :

תקפה שמענו ומלמסקן הכלים שהם סבת הכנת המזון לכני אדם בהן כגון כלי הטחי' וכלי הליטה וכלי הכיסוד וכלי שחיטת בעלי חיים וזולת' מזה שיכללו דבר שעושין בו אוכל נפש וע"ז נאמר לא יחבל רחים ורכב כי נפש הוא חובל - ולשון המצוה לא רחים ורכב כלכד אמרו אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש - שנאמר כי נפש הוא חובל - וכתב הרמ"ם ז"ל וגאמר שנאמר לך הנה אמרם ז"ל וחייב משום שני כלים שנאמר לא יחבל רחים ורכב - שזה יביא לחטוב שהן שתי מצות וכ"ש באומר וחייבים על הרחים בפני עצמו ועל הרכב בפני עצמו - וענין זה שכל מי שימסקן כלי שעושין בו אוכל נפש עובר בלא תעשה כמו שכתבתי - ומי שימסקן כלים רבים כל אחד מהם עושין בו אוכל נפש חייב על כל כלי וכלי כגון שימסקן כלי הטחי' וכלי הלחם וכלי הליטה וזה מה שאין צריך בו לדבר ההוא כמו נוי שחבל בגד חלוקת רחובין ובגד חלוקת שמעון ובגד אלמנת לוי שהוא עובר על כל בגד ובגד - ואמנם דין השאלה כתי שחבל שני כלים וכו' וכלם יעשה אוכל נפש ולא ימשיך האחד ובלתי האחר בעשיית אוכל נפש כאמר אחר שהחובל חמס ישלם ככולם הם ככלי אחד ויהיה חייב משום כלי אחד - או נאמר אחר שהוא שני כלים חייב על כל אחד ואחד לבדו - וכארו לנו שהוא חייב עליהם משום שני כלים ואע"פ שהקבץ שניהם נעשית המלאכה כגון רחים ורכב שלא יטחן אחד מהם בלתי האחר שהוא חס חבל רחים ורכב יהיה כתי שחבל מאמר של עים' וסכין שחיטה והם שני כלים כל ח' עומד למלאכתו וזהו ענין אמרו וחייב משום שני כלים לא שהם שתי מצות - וזה לשון ספרו בזה הענין שכארתי לך אמרוה רחים ורכב שיוצאים שני כלים ומשמעין מלאכה אחת וחייבים ע"ז בפני עצמו ועל זה בפני עצמו כך כל שני כלים שמשמעין מלאכה אחת חייבים ע"ז בפני עצמו וכפני עצמו וע"ז בפני עצמו הדבר וענינו אע"פ ששמעין מלאכה אחת חייב ע"ז בפני עצמו וע"ז בפני עצמו וכשעבר ומסקן ילקח ממנו ויובש לאחיון - שורש מצוה זו ידוע שהוא לתקון העולם וצורך יישובו - ריני המצוה ת"ש ז"ל שבענין איסור זה אין קילוק בין שמשכנו בידו או ע"פ כ"ד בכל דה חייב עליהן ואם חבל מתוורין אותן כ"ד בעל כרחו - ופי' נודיני י"א שאיסור זה אינו אלא כשמסקן הכלים הנזכרים שלא בשעת הלואה - אבל בשעת הלואה יודאי מותר למסקן כל כלים שבעולם דלא נרע ומכר שאין מונעין לו לאדם מלמכור כל כליו או למוכרם ומפני שטעו בזה מגדולי גאוני עולם הארצי בו והחובל כלים הרבה שעושין בה' אוכל נפש ולא התורה עד שגשרפו או נאכדו חייב מלקות על כל אחד מה' ואפי' בשני כלים שעושין מלאכה אח' כרחים ורכב וכיוצא בו חייב' מלקות והוא שגשרפו עד שלא החזירן - ויתר פרטי המצוה מובארים בפרק ט' ומליעא :

תקפר שמענו ומלמסקן הכלים שהם סבת הכנת המזון לכני אדם בהן כגון כלי הטחי' וכלי הליטה וכלי הכיסוד וכלי שחיטת בעלי חיים וזולת' מזה שיכללו דבר שעושין בו אוכל נפש וע"ז נאמר לא יחבל רחים ורכב כי נפש הוא חובל - ולשון המצוה לא רחים ורכב כלכד אמרו אלא כל דבר שעושין בו אוכל נפש - שנאמר כי נפש הוא חובל - וכתב הרמ"ם ז"ל וגאמר שנאמר לך הנה אמרם ז"ל וחייב משום שני כלים שנאמר לא יחבל רחים ורכב - שזה יביא לחטוב שהן שתי מצות וכ"ש באומר וחייבים על הרחים בפני עצמו ועל הרכב בפני עצמו - וענין זה שכל מי שימסקן כלי שעושין בו אוכל נפש עובר בלא תעשה כמו שכתבתי - ומי שימסקן כלים רבים כל אחד מהם עושין בו אוכל נפש חייב על כל כלי וכלי כגון שימסקן כלי הטחי' וכלי הלחם וכלי הליטה וזה מה שאין צריך בו לדבר ההוא כמו נוי שחבל בגד חלוקת רחובין ובגד חלוקת שמעון ובגד אלמנת לוי שהוא עובר על כל בגד ובגד - ואמנם דין השאלה כתי שחבל שני כלים וכו' וכלם יעשה אוכל נפש ולא ימשיך האחד ובלתי האחר בעשיית אוכל נפש כאמר אחר שהחובל חמס ישלם ככולם הם ככלי אחד ויהיה חייב משום כלי אחד - או נאמר אחר שהוא שני כלים חייב על כל אחד ואחד לבדו - וכארו לנו שהוא חייב עליהם משום שני כלים ואע"פ שהקבץ שניהם נעשית המלאכה כגון רחים ורכב שלא יטחן אחד מהם בלתי האחר שהוא חס חבל רחים ורכב יהיה כתי שחבל מאמר של עים' וסכין שחיטה והם שני כלים כל ח' עומד למלאכתו וזהו ענין אמרו וחייב משום שני כלים לא שהם שתי מצות - וזה לשון ספרו בזה הענין שכארתי לך אמרוה רחים ורכב שיוצאים שני כלים ומשמעין מלאכה אחת וחייבים ע"ז בפני עצמו ועל זה בפני עצמו כך כל שני כלים שמשמעין מלאכה אחת חייבים ע"ז בפני עצמו וכפני עצמו וע"ז בפני עצמו הדבר וענינו אע"פ ששמעין מלאכה אחת חייב ע"ז בפני עצמו וע"ז בפני עצמו וכשעבר ומסקן ילקח ממנו ויובש לאחיון - שורש מצוה זו ידוע שהוא לתקון העולם וצורך יישובו - ריני המצוה ת"ש ז"ל שבענין איסור זה אין קילוק בין שמשכנו בידו או ע"פ כ"ד בכל דה חייב עליהן ואם חבל מתוורין אותן כ"ד בעל כרחו - ופי' נודיני י"א שאיסור זה אינו אלא כשמסקן הכלים הנזכרים שלא בשעת הלואה - אבל בשעת הלואה יודאי מותר למסקן כל כלים שבעולם דלא נרע ומכר שאין מונעין לו לאדם מלמכור כל כליו או למוכרם ומפני שטעו בזה מגדולי גאוני עולם הארצי בו והחובל כלים הרבה שעושין בה' אוכל נפש ולא התורה עד שגשרפו או נאכדו חייב מלקות על כל אחד מה' ואפי' בשני כלים שעושין מלאכה אח' כרחים ורכב וכיוצא בו חייב' מלקות והוא שגשרפו עד שלא החזירן - ויתר פרטי המצוה מובארים בפרק ט' ומליעא :

מקצתה בין מן הכשר או מן הסגד או מן הכית בין קודם שיראנו הכין הנגוע בין תוך ימי הסגר בין תוך ימי החלט או אפילו אחר הסטור בכל זה עובר בלא תעשה וחייב מלקות ועל זה נאמר השמר בנגע הרעת לשומר מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים כאשר צויתים תשמרו לעשות - כלומר כאשר צויתם תשמרו לעשות ולא שיתלוס או יקח הנגעי - וכבר קדם לנו הכלל הידוע שכל מקום שיאמר השמר מן ואל אינו אלא לא תעשה - ואמרו ז"ל שאין חס לוקה על זה עד שיצונו לו לעשות כלומר שבהסתלק מה שסיפק מן הנגעי ויאר פחות מפיסור בנותר חבל חס נאמר כשיעור טוהרה בנותר כגון שהיתה בה בהרת ובה ג' שיערות לכנות ותלם אחת או כזה מקצת המצוה ונאמר ממה עבדתי אינו לוקה שהרי הוא טעם כוונתו שהיה בתחלה וכן כל כיוצא בזה אבל מוכין אותו מוכי מודות - ואין הענין כן בנתק שאין לוקה בנתק בגלחו מקצת הנתק עד שיגלה כולו כמו שכתבתי בזקנו ובסדר אשה כי תוריע - ואמרו ז"ל בענין איסור זה שמי שיש לו צרעת בערלתו אינו חושש לה מלימול שנותן עשה של מילה דוחה לאוזה - כדקיימא לן בכל מקום דלתי עשה ודתי לא תעשה והוא דתי חספה לקיים עשה אלא בביטול הלאו כגון זה דמילה כצרעת - ואחרו כתיוב ז"ל דלא אתמר כלל דין בכל הלאין אלא דוקא בלא תעשה קל כלומר שאין בו כרת כמו לא תעשה דלא תלבש שעטנז דדתיק ליה משום עשה דגדילים תעשה לך - וכיוון זה הלאו דלא יקח בהרתו שאין בו כרת גם כן וכאילו וכיוצא בהן הרי הדבר כאילו נאמר בתורה בפירוש לא תנעתיך מהם במקום עשה זה - אבל כל לאו שיש בו כרת לא דתיקן משום עשה הואיל והחזיר הכתוב בו כל כך שחייב עליו כרת הרי הוא כאילו אומר בפירוש עשה דבר פלוני כל זמן שלא תצטרך לעבור בעשייתו בלאו פלוני - ויתר פרטי מצוה זו מובארים במסכת נגיעים (ט' טומאת צרעת פ"ג) - ונהוג איסור זה בכ"ח וכו' וזכורים ונקבות שמי שננטרע ויזכר בסמיני צרעתו שאינו ראוי לקח אותן - ועובר על זה ותלם אותם על הענין שזכרתי חייב מלקות :

מקצתה בין מן הכשר או מן הסגד או מן הכית בין קודם שיראנו הכין הנגוע בין תוך ימי הסגר בין תוך ימי החלט או אפילו אחר הסטור בכל זה עובר בלא תעשה וחייב מלקות ועל זה נאמר השמר בנגע הרעת לשומר מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים כאשר צויתים תשמרו לעשות - כלומר כאשר צויתם תשמרו לעשות ולא שיתלוס או יקח הנגעי - וכבר קדם לנו הכלל הידוע שכל מקום שיאמר השמר מן ואל אינו אלא לא תעשה - ואמרו ז"ל שאין חס לוקה על זה עד שיצונו לו לעשות כלומר שבהסתלק מה שסיפק מן הנגעי ויאר פחות מפיסור בנותר חבל חס נאמר כשיעור טוהרה בנותר כגון שהיתה בה בהרת ובה ג' שיערות לכנות ותלם אחת או כזה מקצת המצוה ונאמר ממה עבדתי אינו לוקה שהרי הוא טעם כוונתו שהיה בתחלה וכן כל כיוצא בזה אבל מוכין אותו מוכי מודות - ואין הענין כן בנתק שאין לוקה בנתק בגלחו מקצת הנתק עד שיגלה כולו כמו שכתבתי בזקנו ובסדר אשה כי תוריע - ואמרו ז"ל בענין איסור זה שמי שיש לו צרעת בערלתו אינו חושש לה מלימול שנותן עשה של מילה דוחה לאוזה - כדקיימא לן בכל מקום דלתי עשה ודתי לא תעשה והוא דתי חספה לקיים עשה אלא בביטול הלאו כגון זה דמילה כצרעת - ואחרו כתיוב ז"ל דלא אתמר כלל דין בכל הלאין אלא דוקא בלא תעשה קל כלומר שאין בו כרת כמו לא תעשה דלא תלבש שעטנז דדתיק ליה משום עשה דגדילים תעשה לך - וכיוון זה הלאו דלא יקח בהרתו שאין בו כרת גם כן וכאילו וכיוצא בהן הרי הדבר כאילו נאמר בתורה בפירוש לא תנעתיך מהם במקום עשה זה - אבל כל לאו שיש בו כרת לא דתיקן משום עשה הואיל והחזיר הכתוב בו כל כך שחייב עליו כרת הרי הוא כאילו אומר בפירוש עשה דבר פלוני כל זמן שלא תצטרך לעבור בעשייתו בלאו פלוני - ויתר פרטי מצוה זו מובארים במסכת נגיעים (ט' טומאת צרעת פ"ג) - ונהוג איסור זה בכ"ח וכו' וזכורים ונקבות שמי שננטרע ויזכר בסמיני צרעתו שאינו ראוי לקח אותן - ועובר על זה ותלם אותם על הענין שזכרתי חייב מלקות :

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא סכה

סל"ט) ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל ועובר על זה ולא השיב העבוס על הדרך שכתבנו בטל עשה זה מלבד שעבר על לחו כמו שכתבנו אותו בסדר זה הקצנו משם :

תקפה לתת שכר שכיר ביומו ולא באחר לו שכרו ליום אחר של ביומו ההן שכרו • וביארונו"ל כב"מ פרק ט' דבין שכיר ישראל או חפילו כגר תושב • תושב הארצה לפרעו ביומו הכל לא תעשה הבא על זה אינו כגר תושב • משרשי המצוה מה שמבואר בכתוב כי כל שכיר ברוב דרך לשכרו למוצתו על כן אין ראוי לאחר לו מוצותיו וכענין שכתוב כי עני הוא וחלו הוא נושא את נפשו • ופרשונו"ל על הסכר הזה עלה בכפס ונתלה באילן • והכל בתקדו ליומו ללמד נפשו בודת החולה והחסד ונשלים לכל בריה חקה בעת הצורך למשן מוסה ונכסד לקבל טובו כי חסד לעשות חסד הוא כמו שכתבתי הרבה פעמים • מדיני המצוה מה שאמרנו"ל לאחד שכר האדם ואחד שכר הבהמה ואחד שכר הכלים חייב ליתן לבעליו בזמנו • איזהו זמנו שכיר וזה גובה כל הלילה • ועל זה באורו ולא תלון פעלת שכיר חתך עד בקר • ושכיר לילה גובה כל היום • ועל זה באורו ביומו תתן שכרו • ושכיר שעות של הלילה גובה כל הלילה • שכיר חדש שכיר שבת שכיר שנה שכיר שבוע יתן ביום גובה כל היום • יאל כלילה גובה כל הלילה • ומה שאמרנו שהקבלות לענין מצוה זו דינו כמו שכירות דמקוין שגמר העלילה והחזירה לבעליה חייב לתת לו שכרו באותו יום אבל לא החזיר המלאכה לבעליה אינו עובר עליו • וכענין שאמרנו"ל המוצן שליטתו לאומן גמרה זהו דינו ואילו אחר יעשרה ימים כל זמן שהכלי ביד האומן אינו עובר • ומה שאמרנו שאין השוכר עובר אלא כשתבעו השכיר • אבל לא תבעו או שאין לו כלום שיפרע לו אינו עובר שלא חייב הכתוב אלא שיש לו כסיתו או שיכול לכדורו אבל אם אינו יכול לפרעו באותו יום אלא אם כן יאחד הרבה משלו לא חייב הכתוב בזה לפי הדומה • ומה ראוי לכל כן דעת להיות הכסף בידו טרם ושכר הפועלים והשוכר בע"ש ונדהה מלפרוע השכר כשכיל שבת יש לדון בזה שאינו עובר עוד כשל תורה הואיל ואדמי אדמי • אבל חייב מקדריהם משום אלא תאמר לרעך לך ושוכרו • ויתר פרטיה מהאחרים שם במסכת מציעה פרק ט' (ח"ט סל"ט) • ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות ועובר על זה ולא פרע שכירו על העניו שכתבנו בטל עשה זה • מלבד שעבר על לחו כמו שכתבנו בסדר זה בע"ה :

תקפט שמתעבמו מלקבל עדות הקרובים קצתם על קצתם ועל זה באור לא יזמתו אבות על בנים ובנים לא יזמתו על אבות • ובהוה הפרוש המקובל לת יומתו אבות בעדות בנים ולא בנים בעדות אבות והוא דין בדיני ממונות שאין מאמתים הקרובים קצתם על קצתם • ואמנם נזכר זה בדיני נפשות על צד הגומא שלא באער אחר שזה אבדת נפש לא נחשוד בו הקרוב אבל בעשה בעדותו אחר שעדותו היא לאחד נפש קרובו • ואע"פ שאזכיר הכתוב האבות ובנים בלבד הוא הדין לקצת מן הקרובים האחרים אבל הזכיר בנים ואבות על דרך משל שהם אהבים מאד זה את זה ואמר שגם אלו אינם באמתים זה על זה לחיוב ואין צורך לומר לפטור והוא הדין לקצת מן הקרובים כמו שבאר אלוהו הקבלה בהם • ובדיני המצוה נזכיר אותם בע"ה משרשי המצוה לפי שיעקר כל ענייני בני האדם תלויים בעדות אנשים וכענין שכתבתי בפתיחת ספרי זה ועל כן רנה המקום להרחיק עמונו לכלתי עשות דין בני אדם

אין בו חלקות לפי שניתק לעשה שאלוהי השבת שיכלו את העבוס הכל אם לא קיים העשה שבו ואלו חושבך המסכון שא"ל לולקיימו עוד חייב חלקות • וכענין שכתבתי בשלוח הקן דק"ל כר' יותן דח"ל לבא תני קיימו ולא קיימו • ונטל המלוה המזכין במירצון טובו כמזונו ותובע פשאר מן הלזה בדין זהו דעת הרמב"ם"ל ליעוד כתב מהמלוה חייב חלקות כל זמן שנאכד המסכון אחר שאין בידו עובל תקן הללו ותמיה איני אחר שזה חמון הוא למלה לא יפטר מן החלקות בתשלומין :

תקפו שהזמרנו שלא למנוע המזכין מבעליו בעת שהוא צריך אליו אלא ששמים לו כליו ימים ביום וכלי לילה כלילה ועל זה באור לא השכב בעבוסו • ולמון שפירא לא תשכב בעבוסו אלא חלתי חזירתי לו כשלא יהיה לו בניה יחליפנו לחולשת עינו כמו שאמר הכתוב כי היא כמותה לכה היא שאלתו לעורו וגומר • כל ענין מצוה זו כתבתי במצות עשה שלו דהשם תשים לו את העבוס שכתבתי • ועובר על זה ולא החזיר המזכין לעני בעת שצריך לו עובר על מצוה זו אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה :

תקפו שמתעבמו לבעליהם המזכין לבעליו ישראל בעת שיצטרך אליו כלומר שאם המזכין הוא ימנה שצריך האדם ביום כגון כלי מלאכה ושיכחה אליו ביום והלוה יחזיר לו כלילה • ואם הוא כלי שצריך אליו כלילה כגון כסת וזכססה ושיכחה לו כלילה והלוה יחזיר לו למנוע ביום • ולמון מכליתא עד כאן השמש שמיכחו לו • זה כמות יום • שאתה מחזירו לו כל הלילה מן ת"ל השבת שמים לו את העבוס כבא השמש מלאך אחרו ממזכין כמות יום כלילה וכמות לילה ביום וחזירין כמות יום ביום וכמות לילה כלילה • וזרחה שזה עומדן מצות עשה מה שאמרנו"ל לבגרת מכות כי לאו דלא תבא אל ביתו לבעבוס עבוסו הוא ללו שניתק לעשה • והעשה הוא השבת השיב לו וגומר • • משרשי המצוה שהאל ב"ה חסד בטובת בריותיו וזכותם ורצה שילמדו נפשותם במדת החסד והחמלה למען יזכו לטוב וכענין שכתבתי בפ' משפטים במצות ס"ו ובהרבה מצות • מדיני המצוה מה שאמרנו"ל לבס' המקבל המלוה את שכירו אינו רשאי למשכנו כלומר שלא בבית דין ואם נשכנו חייב להחזיר לו את העשכון את הכר כלילה ואת המחרישה ביום • בד"א משכנו שלא כשעת הלוואתו אבל משכנו בשעת הלוואתו כגון המלוה את שכירו על המשכון אינו חייב להחזירו לו כלל ועד מתי חייב להחזיר לו המשכון עד ליעולם • ואם תשאל א"כ הוא מה יועיל לו המשכון לעלוה ויעיל לו שלא ישוטת החוב בסביעית דקיימא לן הקלוה על המשכון אין סביעית משמשותו וכמו שכתבנו במצות שמתה למעלה וכמו כן יועיל לו לענין שאינו כעשה אחרתו משכון מטלטלין אלא ככיוונו לזה דקיימא לן מטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי אלא אם כן הקלוה בפירות הלזה למלוה כדרך שאנו עושים היום בשטרותינו ומשכנו זה אחר שהוא כחוקת המלוה אפילו מות הלזה בעוד שהמשכון בביתו אינו כעשה מטלטלין אלא ככיוונו שמונו המלוה ונפרע ממנו • ועוד יועיל לו שאם רצה להפרע ויחובו חזרו ונפרע ממנו אם לא רצה הלזה לפדותו שלא אמרו להחזיר עד לעולם אלא כשלא רצה המלוה להפרע מחובו • ואם המשכון הוא זכלים שאינם צריכים למלאכה ביום ולכמות כלילה אמרונו"ל שמיחין אלו שלמים יום כדי שיוכל הלזה לחזור אחר מצות שיפרע לו ואחר שלמים יום אם לא פרעו מוכרו בד"ד • ויתר פרטיה מהאחרים שם בפרק המקבל כבא מניעה (ח"ט ס')

ספר החינוך מן ספר דברים פרישת כי תצא

רק בעדות חוק אמתית נקי מכל חשד ולא חזוק ענין זה הרחיק כל עדות
הקרוכים חף בחיוב מן תתקט הרגל עדותם זה על זה לקבלו חף
לזכות . והענין הזה הוא מדהכי התורה השלימה שתרמיק לעולם
המוכסלות והדברים הקרוכים להמנא בהם ההוק חלל בני אדם .
ועוד נמצא לנו תועל' אחר בדבר כי נהיה הקרוכים מוכנים תמיד זה
אל זה ושיבתם וקיימתם יחד א"ל להם להנצל על ידי קוטטו זה עם זה
לפעמים ואלו יחוינו בעדותם זה על זה חולי בכעס תמיד לו עם לו
תעלה חזות' לפי שעה ויבואו לבני הדין . ומי יבואו ראש' לנולך וכסוך
החמה כעט שיתקו עמו הקרוכ מדאגתו על קרוכו ועכ מעשה
וכל דרכי ה' ישרים . כדונ' המורה מ"ט ז"ל שאין פיסול קורבה
מדין תורה אלא קרוכים ממשפת אה כלכד . והם האכעם הכן
זעם בן הכן . והאחים מן האכזה עם זה וכונייהם זה עם זה . ואין
לדין לומר הדוד עם בן אחיו . אבל שאר הקרוכים מן האם וכן
הקרוכים מנר אישות מכל פסולים מדרבנן . וזאת הסברה היא
במשנה האחרונה השניה בפרק זה בורה שהיא כולה הלכה מקוימת
לדעת קל' המפרשים . אבל חסם יש גדולים תכונים וכוניים
שפסו חף בכל קרוכי אחיה מן האם וכן גיסו וחורגו וכל שאינו ראוי
לירשו לפסולין מדהורייתא כגון הקרוכ מנר אה דמורכו דקרא דאבות
אבות תרי וזנו לנורו אותם כגמיה וריותיהם כמפרשים תוכה בני
ותכחן האמת . והאחים זה עם זה יקראו תכונים ראשון בראשון
וכן האכעם בני קראו כמו בן ראשון בראשון . וכני אחים זה עם
זה בקראים שני בשני . וכני בני אחים זה עם זה בקראים שלישי
בשלישי . וק"ל שלישי בראשון כשרוכ' שלישי בשני ואז"ל שלישי
בשלישי מכאן אכל שני בשני פסולים ואז"ל שני בראשון פסולים ולפי
זה האכעם בני ועם בוכנו פסול . אבל עס בן בן כנו כשר שהיא
עמו שלישי בראשון . אבל יש קל' מן המפרשים שדעתם לומר כי כל
יוצאי ריכו של אדם פסולין לו . והאח עם האחות כמו בן ראשון
בראשון בקראים כמו באחים . וכדרך שאנו מוכיח בוכרים מור ראשון
זעם ושלישי בן מנה כנקבו . וכן בענין זה מ"ט ז"ל שכל מי שהיה פסול
עם האם פסול עם בעלה שהבעל כניף ח' עם אשתו לענין זה וכוכו בן
נח' שכל הפסול להעיד על הבעל כמו בן פסול להעיד על אשתו שהבעל
כאשתו והאשה כבעלה . ומד בעל כאשתו הוא דמריקין אכל תרי בעל
כאשתו לא אמריקין כגון חתן גיסו כשר להעיד לו (פ"ג גיסו בעל אחות
אשתו) דגיסו הוא פסול לו וזעם אחות אשתו שהיא ערוה לו . אבל
אשתו של גיסו לא פסול אותו מפני שהיא כפי לבת אחות אשתו שהיא
פסולה עמו דמריקין בעל כאשתו בענין זה לא נאמר . אבל כל זמן
ששתי הנשים בן ערוה עליו אמריקין תרי בעל כאשתו כגון שני אנשים
כשואים לפתי אחיות פסולין זה בזה ששתיהן ערוה על שניהם . וכן
בעל חורגתו ששתי הנשים ערוה עליו שהרי הם אח זבתה וכן כל
כיוצא בזה . וזהו העולה מדהרי הנמרץ לפי ענה שלמדנו מורי"א
עם הפירושים הטובים . ואמרו בענין זה בכתובות דלא חייבים
קרוכים להעיד בגדלו על כתיבת אביו חורכו או אחיו שראה
בזננו . ופסול קרוכים הוא בדיני נפשות וכדוני ממונות בין
שהגידם קרוכים לבעל דבר או לערב או הם זה לזה
או הם לכ"ד או כ"ד לבעלי דבר או כ"ד זה לזה .

בענין קרוכ ונתרחק קיימא לן דכשר ואעילוים הם בני דאין הלכה
כר' הודא דסבירא ליה שאם יש עם בני פסול . אחי האח מן
האם ויצדיקו זה על זה שהרי אין ביניהם קורבה כלל אלא שאחיו של זה
הוא אחיו של זה וזהו אינו כחש לקורבה . והאח עם אשתו ראשון
בראשון מן לפיק אין בעל אעיד לא לבעל ולא לאשת בנה

ולא לבתה ולא לבעל בתה ולא לאביה ולא לאחיה ולא לבעל אחיה
ולא לאשת אחיה . ואשתו חרקה לענין היא עמוה פסולה אבל לא
לקרוכיה עד שישאנה . ודרך כלל לנו דמורי"א סגנין עדות
שכל שידע עדות לחירו והיה בתחלתו כבשרות כלומר שלא היה
פסול לו ונפסל בכתיים וחור לכשרות כגון שנתרחק כשר הוא להעיד
לוא ע"פ שפסל בכתיים ואם היה תחלתו בפסולות אי ע"פ שפסו
כבשרות פסול ואז"ל תחלתו כבשרות ואפסו בפסולות שפסול כגון
דכשעת העדות הוא פסול ויתר פריטי היונה וכו' וכו' בת"ג
משנה דין (ח"ה פ"ג ל"ג) . ונהוגת מנהגו לענין דיני ממונות
מנהגים היום ככ"מ וככ"ו בוכרים שעליהם לקבל עדות שהם בעלי
הדין ולא הנקמות ועובר על זה וקבל עדות קרוכ שאין ראוי להעיד
ודן על פי עדותו עבר על לאוזה הין לוקין עליו לפי שאין בו
מעשה :

תקצ שמונת הדין מהעלים מן להטות דין הגר או היתום ועל
זה נאמר דלא תטוה משפט גר ויתום וגו' . בענין
הטיית המשפט כתבתי למעלה בסדר המשפטים וקדושים הנרדף לפי
ענין השפדוקתו חסם . ועובר על זה והטת משפט הגר עובר
בשני לחון . הא' זה הנזכר ככאן . והב' על לא תעשו עול במשפט
הנזכר בסדר קדושים תבין . ואם היה גר ויתום עובר בשלשה
ח' עמוס גר . וח' עמוס יתום עובר ככאן . וח' עמוס לא תעשו
עול במשפט . ועיקר האזהרה בזה הין שפך ששים על האנשים שהם
בעלי המשפט ומ"מ הנשים בכלל האישור הם (סנהדרין פ"ב) :

תקצא שמונת עולות שיש להלכות שיש להם ולא החבל
בגר אלמנה . הא' זה הנזכר ככאן . והב' על לא תעשו עול
בין אהיו עשרה הין מתשכחן אותה . משרשי היתום שחם
הש"ע על בריותיו ורשע לויתנו לקנות בפשעו מדת החסלה וזנו
שנרשם על האלמנה שלככה שכור ודואג שלא למשכנה וכל דרכי
התורה נועם וכבודותיה שלום . מדיני המנהג מ"ט ז"ל שאין
מתשכחן אותה לא על פי עמנו ולא על פי בית דין כלומר כעוס נד
אין מתעירן אותה למשכנה שנתחלף תחלל בגר אלמנה . ויתר
פריטי שפרקט' מכתב נזיעה (ח"ה סימן ל"ו) . ונהוג אישור
זה ככ"מ וככ"ו בוכרים ונקבות ועובר על זה וחבל בגדיה או כליה או
שום דבר מכל אשר לה שלא בשעת הלוואה ומחירין אותו כ"ד
זמנו אליה בעל כרחו . ואם תודה לו החוב כ"ד ומכריחין אותה
לשלוס מה שהיא חייבת ואם תכפור תשבע ותפטר . ואם אכל
המשכנן או שגשף קודם שיחורגו חיים מלקות בן בית הרמ"ב ז"ל .
וכדתי וקבל אותו בעל החוב שפרעו חובו . ואם כן אפי תמיה היאך
הוא לוקה ומשלים :

תקצב שמונת כשנשכח עומר בשדה להניחו עם ולא נשכח
לקחתו כשעדי אפינו הדבר ועל זה נאמר ושבחת
עומר בשדה וגומר לגר ליתום ולאלמנה ויהיה . כלומר
הניקוחים להם . משרשי המנהג לפי שהענין זה והאבות
בשחם וכעניותם תולין עיניהם על התבואות בראותם בעלי השדות
ועלמים חלומים בתוך השדה כבוכת הש"י אשר נתן להם וחושבים
בלבם לאמר מי יתן והיה לי כן לאסף עומרים לביתו ולו אחת חובל
להביא אשתו על כן היה מחמדו ב"ה על בריותיו למלאת תשוקותם
זוכריה ונקרה ששכחה בעל השדה . גסיש בזה תועלת לבעל
השדה שיקרה בזה נפשו טובה כי באמת מחדת הנדיבות זמנה שרצה
לכליתו תלכנו על העומר הנשכח וימחה לחיובים ועל בעלי המשפ

טובה ויחבר ברכת הש"ל לעולם . מדיני המנוח מהאמרו ז"ל
 עומד מיטתו סאתים אינו שוכח . שאמר וכתת עומד ולא גדים .
 ומה שאמרו עומד שכתבו פועלים ולא בעל השדה . או בעל השדה
 ולא פועלים . או שכתבו שיהיה ויש עם אחרים שלא שכתבו אין
 זה שכתב עד שיכתב וכל אדם . ויתר פרטיה מובארים כמנסת
 פ"ה (י"ד סימן ט"ב) . ונוהגת מזה זו בזכרים ונקבות
 במקומות שתומות ומועדות נוהגין עם . וכבר כתבתי כל ענין
 תרומות ומועדות ומקומות מנהגין עם בארובה בסדר שופטים
 במזות הפרשת תרומה גדולה ועובר על זה וחורג לשוכ לקחתו בטל
 עשה זה ומראה בעלמנו כפס רעה :

תקצו שמענו מלקחת עומר השכחה שאלו רשעוה עומד
 בשדה לא תשוב לקחה . ומזות השכחה היא גסן
 באילן זה הלוא מן הלחין הניתקן לעשה שכל מי שגבר ולקח השכחה
 חייב להחזיר אותה לעניים שאלו לנגר ליתום ולא למנהיגיה
 וכבר כתבתי בסדר זה בענין שילוח הקן . שכל לא תעשה הניתק לעשה
 קיים עשה שבו אינו לוקה . ואם לא קיימו וגם אי אפשר לו לקיימו
 עוד וכגון שאלו חוסרף אותו הדבר לוקה . והמשל בזה הפ"ה
 שיש לאו בקנינתו ואם קנה אותה לא יתחייב מלקות על הקנינה
 שהרי יכול לתקן את אשר עוות . שיתכנה לעניים כשכלים . ואשילו
 דש החטה וטחנה ולפ"ה יתן והפת שיגור הפ"ה לעניים והרי עדין
 בידי לתקן ולא ילקה . אבל אם יקח מקרה שאלו החטה שהיא
 כולה או שרף ילקה שהרי אי אפשר לו עוד לקיים עשה שבו . וכבר
 עבר על הלוא ולא יוכל לתקן והקרא בגמרא לא קיימו . ואם הוא
 בידי אחד החטה או אכלה כולה כל שכן שיתחייב בה מלקות וזה
 נקרא בגמרא בטלו כי הוא הגורם לטל הלואו בטול שאין בו עוד
 תקנה בידי . ומה שאמרו במכות בסוף פרק אלוהן הגולין גבי
 מזות שילוח הקן בענין קיימו ולא קיימו אלו אין לנו אלא זאת ועוד
 אחרת ונדע שהאחרת היא כי פ"ה כדמסיק התם תלמידי ויעוד
 אחרת אלא כלומר מן הפ"ה וכשאר הענין כן אין הכוונה שירצה לומר
 שהשילוח הקן והפ"ה שכלה הן בדין זה דקיימו ולא קיימו אבל כוונתם
 לומר הפ"ה וכל מה שדינו כמות כמו הפרט והשכחה והלקט והעוללות
 שכל אחד מהם הוא לאו שיש בו מעשה ויתכן שהם כל מה שיתכן כפייה
 מן קיימו ולא קיימו או בטלו ולא בטלו . כי הכתוב שלמדנו חזנו
 שיש כפייה קום עשה הוא מה שכתוב בהלעני ולגר תעזוב אותם .
 ובעומד הנהגה וכשאר המוכרים יש בהם כמו כן לגר ליתום ולאלמנה
 תעזוב אותם או לגר ליתום ולא למנהיגיה . וקבל זה הענין והבינהו
 שאם בעלם קנת מאד בא בגמרא הלשון סתום במקצת שאמרו אלו
 אין לנו אלא זאת ועוד אחרת . מושרשי המנוח ועניינה כתבתי
 במזות עשה דשכחה שבסדר זה :

תקצז שנטו הכ"ד שישאל להלקות העובדים על קצת מזות
 התורה . והענין מלקות המוכר בגמרא ובענין
 שכתבו בכל המנוח ומונה שיש בה חוב מלקות ואכתוב כ"ה בהמה
 שח"ב ע"ד לכתוב . ועל זה נאמר והפילו השופט והכהו לפניו
 כו"ר שעתו וגו' . מושרשי המנוח לפי שישאל נקראים כתי
 של עוקים זר"ה כ"ה לייסרם על העבדות כדי שישובו אליו וחבו
 באחרונה בעולם שכלו טוב ובענין שכתוב יסר בך כי יתקוה ואל
 סמיתו חל תשכספך . ומה שיגור אמרו ז"ל שאומדין המחוייב
 מלקות שלא ימות במכות המלקות וכפי מה שהיו משערין בו שיוכל
 לקטל מן המכות ולא ימות . כן היו מתן אותו ואשילו אשר שאמרו

והתחילו להכותו אם ראו שאינו יכול לסבול האומד שאמרו חז"ל
 אותו וכדאמרינן ספרק אלוהן הלוקין במסכת מכות לקח מקצת ורלו
 שאינו יכול לקבל מה שאמרו פסוד . מדיני המנוח מה שאמרו
 ז"ל כפרק המזכיר כי כל מלקין אותו כופין שתי ידיו לעמוד וחזן הכנסת
 אותו כנגדו אם נקרעו נקרעו ואם כפרו נפרמו עד שהוא מנלה אל
 לבו והאמן כתונה מאחוריו וחזן הכנסת עומד עליה ורצועה של ענב
 בידו כפולה אחת לשנים ושנים לארבעה ושתי רצועות עולות ויורדות
 בה ידה טעם ורחבה שפמו ומכה אותו שלש המכות חלפניו ושתי ידיו
 מאחוריו . והקורא קורא חס לא תשמוד לעשות . והפלה ה'
 את מכותך וגומר . ויתר פרטיה מובארים במסכת המזכיר במכות
 (ה' סנהדרין פ"ו) : ונוהגת מזה זו בארץ ישראל שיש בית דין
 סמוך . ואמרו ז"ל במסכת סנהדרין מכות בשלשה כלומר ששלשה
 ב"ד סמוכין מלקין ואין להן לענין מלקות בית דין של כ"ג . וכ"ד
 העובר על זה ולא הלכה המחוייב מלקות בטל עשה זה ונעשו גדול מאלו
 כי ביראה הדין תתקיים הדת בהענין :

תקצה שמענו הדין מהכות החושא הכחות גדולות . וביאור
 זה הענין כך הוא שכל המחוייב מלקות תכלית מה שילקה
 מ' הכחות חסר אחת כמות שכתב בקבלה ולא יכה לשום אדם עד שיאמר
 ההכאה שתהיה כפי יכולת המוכה ושכיו ומחזק ונזורה נוסף ואם יכול
 לקבל הכחות גבול העונש כולו וכה ואם לא יוכל לסובלו כולו ויכה כפי
 יכלתו ואין פחות משלש הכחות לעולם . ותכלית משבון עונן
 המלקות לעולם ארבעים חסר אחת כמו שאמרו רובא המביעה והמסיף
 להכותו אשילו הכאה אחת על המנין הוא אי על מה שישער השופט
 שישכלהו ועל כל זה נאמר לא יוסיף וכן אמרו בספרי אם הוסיף
 עובר כלל תעשה . אין לי אלא שמוסיף על הארבעים ענין על כל
 אומד ואומד שאמרו ז"ל לא יוסיף פן יוסיף . ומכחיס הם
 חסרו אחת מהארבע' לגדר לאוד לא יוסיף כן כתב הר"ם במו"ל והוא
 תימה לפי הגמרא . ובה הלואו היא אזהרה מהכות כל איש מישראל
 ואם החושא זה אנו מזהרים עליו שלא להכותו שאר כל אדם לא כל
 שכן . ומכחיס ז"ל מנינו אותו אשילו מלרמזו להכות ואמרו כל
 המגביה ידו על חבירו להכותו נקרא רשע שאמרו ויחמר להשע למה
 תכה רעך . שורש מזהו זו נבלה הוא לכל שאינו בדין ואינו ראוי
 להכות ברוח כי אם כדי רשעתו ליסרו על פי בית דין . מדיני

המנוח מה שאמרו ז"ל כשאומדין את החושא כמה מכות הוא יכול
 לסבול אין אומדין אותו אלא כמכות הראויות להשתלש אמרו זה הוא
 יוכל לקבל עשרים אין אומדין ילקה אחד ועשרים שהן משולשות אלא
 ילקה שמנה עשר . ומי שאמרו להלקות וכשהתחילו להלקות
 בתקלקל ברעיו או כמירגלים אין מלקין אותו ויתר שאלו ונקלה
 אחיך לענין מכיון שנקלה כפסר . כמסקנה הרצועה קודם שגמרו
 להלקותו ואשילו במכה הראשונה פסוד . כפסודו על העמוד וכתק
 הנומרים ככתו וברח פסוד . וכל מי שטא ולקה חוץ לכשתת
 שאלו ונקלה אחיך כיון שנקלה אחיך הוא . ואף כל מחוייבי כריתות
 שלקו אמרו ז"ל שפטרין מדי כריתתן . ויתר פרטי המנוח מחאורו
 במסכת מכות . (ה' סנה' פ"ו) ונוהג איסור זה לענין שלש
 להכות ח' מישראל ככ"מ וככ"ז בזכרים ונקבות אבל לענין איסור
 המוסף במלקות אינו נוהג אותו הענין אלא בזמן יסוד הארץ שהיה
 לנו כ"ד הראויים להלקות ועובר על זה והכה ישראל הכאה גדולה
 שיתחייב לו עליה תשלומין של פרוטה או יותר אינו מחייב מלקות
 לפי שהא לאו שיתן לתשלומין . וקיימא לן אין אדם לוקה ונתשלם .
 ואם

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

ואם הכהן מכה קטנה שאין מתחייב עליה מזה פרוטה או יותר חייב עליה מלצות. ואומר חזי שראוי לומר דין זה חדוש הוא ששדשה בתורה:

תקצו

שלא נמנע הכהן מלחכות מזה שיתעבד בו כשעת עבודתה כגון שדדש תבואה או תבואה תבן מווקוס לתקום על גבה שאין רשות לכו למוכרה מלחכות מזה ועל זה נחומר לא תחסב שור בדישו. מושרשי המנוה ללמד עלמנו להיות כפשו נפש ופה כוונת היושר ונדקת בו ורודפת אחר החסד והחמלה ובהג' ילנו אותה על זה חף על הכהנות שלא נכרהו רק לשמנו לחוס עליהם לחלק להם חלק מיניעת כשרן תקח לה הכנה דרכה כהרג' זה להטיב אל בני חסד ולשמור אותם מהעביר עליהם הדרך כשום דבר שראוי להם ולשלם שכרם ככל אשר יעשו טוב ולשכרם מהאשר יג'עו כדוה הדרך ראוי לכו בה עם הקדש הנכחר. כדוינו המנוה מה שאמרו שאיסור חסינה הוא כשעושה הכהמה בגדולי הקרקע. בין במחוכר בין בתלוש ואחד השור ואחד כל מיני בהמה ומה בין טמאים בין טהורים בכלל איסור זה. אחד הדש ואחד כל שאר מיני מלאכות של גדולי קרקע ולא נחמר שור כדיוש אלף בהויה. החוסס את הפועל פטור ואחד החוסס אותה כשעבד מולאכה או קודם מלאכה ואם כשעבד בה מלאכה חייב משום חסינה. ודין הדש כפיתו של גוי והאומר לנו חסום פרתו ודוש בה: ודין אם היה רע לכני מעיה מה שהיה עושה בו. ודין פרות המהלכות על התבואה ויתר פדטיה מוכארי' כפרק ז' ומכא מוציא. (ח"ה סימן ס"ח): ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר על זה וחוסס פרתו ודוש בה חייב מלקות ואפילו חסמה בקול לוקה כגון שמוכה הכרה מלחכות בקול גערותיו שעקמות שפתו כזה הוא חסום מיעשה להלקותו עליו כהראה בסנהדרין (ותיחא הוא וחי שח' הכא משאר דוכתי' דאין לוקין על לאו דהין בו מעשה) והשוכר בהמה וחסינה לוקה ומשלם לבעלים ארבעת קבין לפניה משלש קבין לחומר:

תקצו

שנמנע כל חסד מישאל מלכוח על היבמה בעודנה תחת זיקת היבם ועל זה נאמר לא תהיה אשת חמה התורה לאישי וריבמה יבא עליה. מושרשי מנתי היבם חתוכה מה שדעתי בו בלונות עשה של יבום שסדר זה. וגם סס אכתוב קצת דיני המנוה ועניינה כמנהג ספר זה. ועובר על זה וכה על היבמה והיא תחת זיקת היבם חייב מלקות. ועיקר האזהרה זו היא על האמיס וגם היא בכלל האיסור שלא תבא ותטא לטוס חסד עד שתפטר מן היבם ואחש שחם עברה ונכעלה לרמונה ועדה וקוקה ליבם שגם היא בחיוב המלקות: (ח"ה סי' קע"ג):

תקצה

שנמנע מן שנת אחיו ולא הניח בנים ליקח אשת אחיו המת לילאשה וזהו הנקרא יבם בתורה ובדפרי רבותינו ז"ל ועל זה נאמר יבמה יבא עליה. מושרשי המנוה לפי שהאשה אחר ששאת לאיש הרי היא כאחד מאיבריו סקן יחייב הטוב מוכני עושה האב הראשון שלוקחה אחת מנלעגותיו ומנוכה בה לו האל אשה והאיש הוא שנת כלל בנים שיהיה חלק מחנה לזכרון לו ולמלאכת עוקמו בעולם לעבודת כוראיו. ועוד אין זכר לו בעולם הגופני וזלתי אשת האשה שהיא עמם בעממו וכשר מעשרו היה מחסדי האל עליו להקים לו זרע וימנע על ידי אחיו שהוא ג'ם כן כחצי פטור כדי שיהיה אנתו הזרע ממלא מקומו ועובר כוראיו תחתיו וזכה על ידו בעולם הנשמות אשר הוא גם כן שידוע דברא יזכה אבא שכן ארז"ל ברא מוכה אבא ואכת לא מוכה ברא ומתקן באנית האב חתי אשר הוליד הבנים מן

היבמה גם אליו חלק בהם וזכה גם הוא לזכותם חסנם לא לזיהיה כל הזכות כי גם אחיו יטול חלקו בשטיל החלק הגדול שיש לו בהם והיא האשה שנטלה לחלקו בתחלה כמו שאמרו ולפי זה סוכרו של צד הפשט כשיחמר הכתוב וידע חונן כי לא לזיהיה הזרע עניינו לומר כי כל זכות הזרע לא ייכילו שאחיו יטול חלק בהם ולמקנת הזכות לא היה חושש גם כי חולי שיעקר הזכות לאח המות לפי שהוא כבעל הקרקע והאח החי כארס. וכענין שידוע בארסין שיש מהם שיתנו הזרע ושלם. וזהו שאמרו ז"ל שכל זמן שיש לאחיו פוסם זכר בעולם כן או קת או בני בנים מאשה אחרת ואפילו עומד או עומדת שפטרין את אחתו מן היבום נראה בזה שאין הענין רק להזכיר שמו ולתת לו חלק זכות בעולם הזה הגופני. והכני עם דעתי שיש במונה הזאת עיקר גדול וטעם כגון אחי' אלל המקובלים אסונך על מה שכתבתי בראש ספרי ועדתי גם התנוללתי לכל אסונך עלמי ומכאוב כל מחסדי כפשט טעם המנוה לעורר רוח הילדים לשלול מאלות בהם אל גדוליהם ונוריהם ומתוך הפסק בהן חולי יתגלב זכות על ידי בלונות אמת עניינהם ואזכה חני שקומי עומס. כדוינו המנוה מה שאמרו ז"ל שמנוה היבום היא בין שהיבם אשתו של אחיו מן הנשואין או אפילו מן האירוסין. וזהו שאמרו שלענין ייבום וחליצה ולירושא אינם חסוכין אחים אלא אחים נושא אש"פ שלענין חבלות ולענין עדות נקראים אחים אפילו אחים מאם. ומה שמתור שני שיש לו נשים רבות ומת ולא הניח בן מאחת מהן שהאחד מן האחים מייבם או חולץ לאחת מהן ויתרו כולם ואינו יכול ליבם שנים לא הוא ולא שאר אחיו שאמרו אשר לא יבנה את בית אחיו וכה הפי' עליו בית אחד הוא בונה כלומר האב האחד ואינו בונה שני בתים. וגם אם עשה כן עובר בעשה מחמריבמה יבא עליהם. ודרשו ז"ל ולא עליה ועל צרמה. ומנוה לכתחלה בגדול ליבם: וממכן אין יכולין לחלוץ כי אם לאחת וכיון שכתלם האחת נאסרה היא וכל ארוותיה על החולץ וכל כל שאר האחים מדברי סופרים כמו שניתי אצל דה"ח אין בהן איסורי תורה מאחד שמת אחיו כלל ולד נסתלק איסור מעל בניו לפיכך מוספין בהן קדושין בשניות. והמולך ליבמתו כגם שהיא הרבונה עליו כן קרובותיה אסורות לו. והקרובות אכרתים כס' אחריות. וכן היא אסורה לבנו או לאחיו. כללו של דבר הרי היא כאשתו וכן אם אשה יבמה קודם ייבום וחליצה הרי דינה לענין קרובותיה כאשתו שמתה תחתיו וכל איסורין אלו מדבריהן. וז"ל שהיבמה לא פתייבם ולא פתלון עד שתמתין ל' יום חן מיום המתה ומיום היבום או יום החליצה כדי להבחין בין רע שני האחים וזה שאמרו שלא תחלין בתוך זמן זה למדו הדבר מדרשה בגמרא. ואמרו ז"ל בענין זה שאם הניח האב הראשון אשתו מעוברת והפילה אחר מותו כוראו תפייבם או תתלן. ואם ילדה וילא הולדמי כטורה מן היבום ומן החליצה ואפילו מת הולד מיד עדין תורה. אבל הכמים חמרו שלא תפטר עד שידוע בודחי שכלו לו חדשי לולד אבל אם לא מדע חולצת ולא מתעבות. וכן אמרו ז"ל בענין זה שהאב עליבמתו בין שג'ג בין כמוד' בין בחונם בין כרנון. בין שהוא מיד והיא שוגגת או איסה. ובין שהיתה היא מודה והוא שוגג או איגום בין שהיתה היא ערה או ישיבה כן שפא עליה כדרכה או אשי' שלא כדרכה וז' המערה או הגנות' ביאתו עליה הרי זה יבום וקנה אותה וכד' א' בשנת כון לבעול אבל לא כנתון לבעול לא קנה. ומדברי סופרים שלא יבא יבמה על יבמתו עד שיקדש אותה כפני עדים וזהו הנקרא בגמרא יבמה וז'ן מלאמר זה קונה ביבמה קין גמור לפי שהתור' אסרה

אחרת יבמה יבא עליה הכה שנין יבמה תלוי בביאה . וכן אמרו
 ז"ל בענין זה שיש שנים שכן פטורות מן היבום ומן החליצה וחלוהן
 אשת פרום חמה ואבדרוניום ואשת המטה ואשת הקטן והחלוצית ומי
 שהיא פרוה על היבם שאמר ולא ינחה שמו מישראל . כדפי' לפרס
 חמה ואבדרוניום ששם מחויבות החיל והיבם ראוים להוליד
 מתחת כרייתם הרי הם כמין בפני עצמו . ואמר והיה הכבוד
 אשר תלד פרט לחלוצית שאינה ראויה לילד מתחת כרייתם . ולא
 תהיה אשת המת החולה פרט לאשת שוטה וקטן שאין להם אישות
 כלל . ולקחה לו לאשה פרט לערוה שאין לו בה לקומין . וחמש
 עשרה נשים שאין בהן לקומין ונוכחמים שכן פטורות לרותיהן מן
 החליצה ומן היבום . ואמרו גם כן שיש מן הנשים שמתחייבות ולא
 חולצות . ומנהן חולצות ולא מתחייבות . ויש אחים גם כן שהם
 ראוים ליבום או לחליצה . ויש שאינם ראוים לא ליבום ולא לחליצה
 ואין להם ויקה כלל . ויש שהם ראוים לחליצה ואינם ראוים
 ליבום : ויש שהם ראוים ליבום ולא לחליצה . ויתר רובי פרטי
 ענינים אלה יבואו ארס כולם משלם במסכתא המחברת על זה והיא
 נוסכת בכמות (ח"ה) . ונוהגת מזה וזו בכל מקום ובכל זמן
 בזכרים ועובר על זה ולא יבם יבמתו כלומר שלא בא עליה ביאה
 אחת שהיא עיקר מונת עשה זה או שלא פטרה בחליצה בטל עשה זה :
תקצו שנתנו ליהודים היבמה חולצת ליבם כעל מעל רגלו
 כשלא ירצה לישא אותה לו לאשה . ועל זה אמרו
 וחליצה נעלו מעל רגלו . משרשי העצה לפי שהאשה הזאת
 היתה ראויה לשמש האיש הזה תחת חמיו מן העם שזכרנו לעשה
 במזות יבום והוא אינו רוצה בה לזאת התורה שבעשה חלו מעשה
 שינוש זה של חליצת נעלה הוא שנוש העבד הקטן בפרסום לפני ב"ד
 להראות לכל שקנייה היתה לו לגמרי וכי ראויה לו ליבם אותה מן
 הטעם הנזכר במזות פקודות ולפי שהיא אינו רוצה לעשות מה
 שמוטל עליו להקים לחמיו שם היא יוצאת מתחת ידו וירקה בפניו
 להודיע שנפטרה מעט לגמרי ואינה מושבעת לו עוד לחלוק לו כבוד
 בזום דבר אבל הוא תשוב אליה כלום ור שאין משגיחין עליו מלירוק
 בפניו . ותק' לה מעתה ותמשל לכל מי שתראה . מדיני
 המזות מה שאמרו ז"ל כיושב אחים יחדו פרע לאשת אחי שלא היה
 בעולמו כלומר שאין בה קיום של יבום ולא של חליצה כגון שגלה זה
 האח התי אחר שמת אחיו . וזה שדרש גם כן אחים יחדו פטו יחדו
 ככתלה פרט לאחים מן האם שאינם בחיוב יבום וחליצה . וכן אין
 לו ענין עליו כלומר שאם ישלח בהן אונת מכל עוקוס אובן הכן או כן
 הכת אונת הכת וכל יוצא ידן אין שם מונת יבום וחליצה מן הטעם
 שזכרנו במזות יבום :

וזהו סדר חליצה כמות שלמדנוהו מדברי רבותינו בגמרא וכן באו
 היום . יבררו שלשה אנשים שידועים להקרות היבם
 והיבמה מה שחייבים לקרות והם הנקראים דיינים
 ויוסיפו עוד עמוהם כדי שיהיו תמיה כדי לפרשנוי מולת
 או עד עשרה וכן כהנו העם . וזהו קמשה דיינים שלא
 יהיו קרובים זה לזה לא ליבם ולא ליבמה .
 ויאמרו זה לזה כלך למקום פלוני ונקבע מקום לחליצה של
 פלונית כי כן אמר רבא דרובי דייני למוקבע דוכתא . ולכונן
 וישבו הדיינים . והיבם והיבמה יעמודו כמון בדיון שהדיינים בשיבה
 ובעלי דין בעמידה . וכזה אין עכובא שם עשו בשיבה אין
 חליצתן פקולה כדק . ואח"כ ישאלו הדיינים אם היבם הוא גדול כן

י"ג שבו ויום אחד ושהביא שתי מערות ויודעו ג"כ בכירור אם זאת
 האשה החולצת היא אשת המת אחיו של זה החולץ כדאמר רבא אין
 חולצין אלא ח"כ ומכרין . וכשידעו כלזה כדדתי ויתברר להם
 הדבר ישאלו גם כן על האשה אם אכלה בחיותיו יום . ואם
 אכלה אין חולצין אותה בחיותו יום הששין שמה אכלה דברים
 הנזכרין אותה לידו רקיקה גבייין רקיקה מעצמה כדאמר
 רבא אכלה תווא ורקיקה . אכלה בגושתא ורקיקה . לאו מלם
 הוא . וירקה מעצמה בעיני וליכא . מיהו אין דבר זה מעכב ואם
 חלנו בענין זה חליצתן כשרה בדיעבד שהרי רקיקה עצמה אינה
 מעכבת . ואמר כן אם רואין הב"ד שהיבם והיבמה הגונים וזה לוק
 יפתחו ליבום ויאמרו לו איניא לך ליבומי יבם ואי לאו חלוץ .
 ואם חפץ לחלוץ יקח לו סנדל שטלו של עור או מנעל כמקום שאין
 סנדל שכבר נהגו בו כל העם ויזהר שיהיה תפור כולו מעור ושלא
 יהיה גדול ביותר מאל כימני כדי שיוכל להלך בו וגם לא יהיה יותר קטן
 אלא יהא חופה מכל מקום אף רוב רגלו . ונריך לכתלה שיחלוץ
 במונעל שלו ובמנעל שלימין מיהו בדיעבד אין דבר זה מעכב .
 ויהיה רצועות של עור או של שער תפורות כמנעל ויהיו גדולים
 כדי שיוכל לכרוך אותן סביב הרגל ויתן המנעל בגדו הימנית ותוף
 יתף ולא עם בתי שוקים כדי שלא יהא מעל דמעל . ואם חלף בשמאל
 חליצתו פקולה . ויזהר שלא יהיה המנעל ארוך כל כך שיעלה למעלה
 מן הארכובה שזה גם כן הוא מעל דמעל אבל למוטה מן הארכובה אינו
 ודאי מעל דמעל . ואח"כ יכרוך הרצועות סביב רגלו ויקשר אותן
 עני קשרים ויעמוד היבם אצל הכותל או אצל עמוד וידחוס רגלו בארץ
 כדאמר תויוור אחי מתן דחליץ נריך למידחוס לכרעיה (פרוש להכביד
 רגלו בקרקע ולהדחיק) . ואח"כ הב"ד יקריין את היבמה בלשון
 הקדש מתן יבמי עד לא אבה יבמי . ותזהר שלא תפסיק בין לא אבה
 אלא תקרא שתי יבמות בבת אחת בלא הפסק כי היכי דלא
 לישתמע אבה יבמי . ומקריין ליבם לא חפצתי לקחתה . ואח"כ
 באת היבמה אצל היבם ונגסה אלו ומתרת את הרצועות בלא סיוע של
 היבם כלל ומשמטת את המנעל מרגלו . וכזה גם כן לחיישי
 היבם כלל אלא שיעמוד קמוך לכתל וידחוס רגלו ויקה בקרקע ויכל
 מעמודו כמון שאמרו . ולפי בגמרא שלנו היא חולצת בין בשמאל
 בין בימין שלא מנינו בגמרא קפידא על זה . אבל בירושלמי אמרו
 שצריכה לחלוץ בימין לפיכך החולצת תחוש לעצמה ותחלוץ לכתלה
 בימין ואם היא גזמת תחלוץ בשמאל לכתלה כמון שמונח בגמרא .
 ואח"כ יקרא בפני הרוק שהוא כראש לדיינים כדאמר רבא נריין
 דייני למיתין רוקה כי נפיק ממונה דיבמה . ובענין דמתי רוקה
 להדי אפיה דיבם כדאמרינן בגמרא שאם הוא ארוך והיא גולה וקילטתו
 הרות קרינא ביה בפניו . ואם היא ארוכה והוא גון וקילטתו הרות
 לא מהכי מידו דשעין דמתי עד להדי אפיה מיהו בתר דמטא להדי
 אפיה איקלטתו הרות לית לן בה . ואח"כ מקריין אותה הב"ד מן
 ככה ועשה לאיש עד חלוץ הנעל . ואח"כ בענין כל העומדים שם
 חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל ג' פעמים כדתינא אמר רבי
 יהודה פעם א' היינו וזכרין לפני רבי טרפון ובאת יבמה לחלוץ אמר
 ענו כולכם חלוץ הנעל בלשון הקדש ג' פ' . ואמרו בגמרא אמר ר' יהודה
 אמר רב במונת חליצה קוראש וקוראש חולצת ורוקיקת וקוראש וזאי קמ"ל
 מתגייתין הוא . קמ"ל מזה היה נתי אטון לית לן בה וכן הלכה . ואמר
 שמתנה בב"ד כראוי ב"ד כותבין לה גט חליצה כדי שתשאל בו לשוק .
 וכתב שדך אלפסי ז"ל בהלכותיו וזה לשונו וכן כתב גט חליצה נריך
 לשרגוליה

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

לסרגוליה במסרגולא ולא בדוותא :

יצריך

למיתב בעותב תלתא כחדא הוינא ומויתס עליה תלתא וכלבד שידעין להקרות . ודין הוא גט חליצה . ציוס פלוני דהוא יוס כדון לירח פלוני דהוא כדון לבריח עולם למניינא דרגולא כמתא פלוניא תאנחא דייני דנוקמתא חתימין לתתא . בנוותב תלתא כחדא הוינא כבי דינא וסליקת קדמנא פלוניא בת פלוני ארמולתא דפלו' והקריבית קדמנא גברא חד דפלוני פלוני בר פלוני וכן אמרה לנא פלוני דא פלוני בר פלוני אחויה דפלוני בר פלוני מאמיה הוינא כסיבנא ליה ושכיב וחיי לרבין ולכל ישראל שבק זכר וברית ירות ומוחסין ומוקי שמא בישראל לא שבק והדין פלוני אחויה חוי ליכומי יתי בעין רבין דייני אמרוליה אי לבי ליכומי יתי ייבס ואי לא טלע לי קדמיכון רגליה דיינינא ואשריה סביבא מעל רגליה ואירוק באמיה ואשת מודעיהי לפלוני דנא דאחוי דפלוני אמרובא הוא ואמרנא ליה אי צבית ליכומי יתי כיבס ואי לא טלע ליה קדמנא רגלך ימינא ותשרי סיןך מעל ריגלך ותירוק באנפך . ועני ואחר לית אנה צבי ליכומי יתי מיד אקרינא לפלוניא דא עין יכומי להקיס לאחיו סס בישראל לא חבה יכומי . ואף להאי פלוניא אקרינא ליה לא חפצתי לקחתה . ואי טלע ליה רגליה דיינינא ושרת סביבא מעל רגליה ורקת באמיהי רוקח דאית חוי לנא מן פועא ועל ארעא ותוב אקרינא לפלוניא דא ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו . ותוב אקרינא ונקרח שנו בישראל בית חלוק הנעל . ואנחא דייני וכל דהו יסבין תמן ענינא כתידיה חלוק הנעל תלתא זימני ומדאית עבד עובדא דנא קדמנא שריבא לפלוניא דא למיקל להתנסבא לכל גבר דפייבי ואיכס לא יעשה כידס מן יומא דין ולעלס . וכעית מיננא פלוניא דא גיטא דא חליצתא דנא וכתבנא זמנתא ויביבנא לה לזוכרת גטא ושרא . ותמיון תלתא עליה . ויתר פרטי המלוה מוכארים בנוסכת המזכרת על מצות יבוס וחליצה וכיוס חפצת יבנות ומפני כן בקראת יבנות ולא חליצת מפני שאמרנו "לענות יבוס קודמת למצות חליצה (ס)" . ונזוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ועובר על זה ולא רצה לייבס יכנות ולא לחלוק ברוע לבבן . בטל עשה זה :

תר

מלכותינו להגיל הכרף עיני מי שירדפהו להרגו ואפילו כנפש הרודף כלומר שאנו מנזרים להרוג הרודף אם לא נוכל להגיל הכרף אלא אם כן נהרוג הרודף על זה נאמר וקצוהה את כפרך לא החוס עינך . ואמרין בספרי והחייקה כוונתו מה אותו מקום מיוחד שיש בו סכנת נפשות ונאמר על זה וקצוהה את כפרך כל דבר שיש בו סכנת נפשות הרי הוא קצוהה את כפר . ונוסף שם אינו יכול להגילו כנפשו כלכר שחייב להגילו כנפשו ת"ל לא תחוס עינך . וזה שאמר הכתוב אשת אחיך דבר הכתוב בהנהגה שאשתו של אדם אלא תתיר ותשדל להגילו מיד מנהו ככל כחה אבל הוא הדין ככל אדם : ומשרשי המצוה לפי שהק"ה כרא העולם ורצה צייסו וישוב העולם חתקים בתשועת החלש מיד חוק ממוט ועוד כי הרדף לעולם עיניו ולבו אל הש"י להשיגו מיד רודפו וכענין שכתוב והאלהים יבקש את הנרדף כלומר הנרדף חוקק לא להיטות ומתחן אליו על כן ציונב"ה לעזור לו . מדיני המצוה מ"ש חו"ל שאחיינו היה הנרדף קאן והרודף גדול מנוצב כל דבר הכל חייבין להגילו ואפילו כנפשו של רודף . וכד"א שנילין כנפש הרודף כחיי אפטר לנו להגילו בח' מחיבריו אבל כל שאפטר לו להגיל אחר מן החיברים הגיל כנפשו הרי זה אונן דמים . וכן אמרו ר"ל בענין עיתת סכנך

כשהרגו יצא שכתוב שם וימת כדס יעשאל אחיו באה הקבלה על זה שתבעו ויחם לשכנר על דם עשאל ודכוין ספדרין כלומר הרגו כשענה סביב רחוי לחות עליה ע"פ ספדרין חזרו לו לזה הרגת שאש אחר לו שכנר יעשאל רודף היה חזר לו ויחמה ה"ל להגיל עמך אחר מחיבריו חזר לו שכנר לא ידעתי לכין לו חזר לו ויחם כדון חמישית כונת כחד מחיבריו לא יכולת לכין לו ועל זה נאמר וימת כדס עשאל אחיו . ואמרנו "לבענין רודף שא"פ שלא קבל התראה מוכין שהתרו בו והוא עדין רודף חין לו דמים ומית להרגו . ומשעם רודף הרגו"ל באשה המקשה לילד לחתוך העובר במינייה בין כסס בין כיד מפני שהיא כרודף אחריה להרגה ואם הוינא ראשו חין גועין בו שאין דוחין כעס מפני כפשוטו שכעו של עולם . ואחד הרודף אחר פטרנו להרגו או אחר כל הערות שיש בו כרת לבועלן מליין אותן מהם כנפשות של רודפים וה"ל לרודף אחר הזכור לבוא עליו . אבל הרודף אחר הכנה וכן הדין לעשות חת עקל שאר העבירות שכתורה ואפילו לעבד ע"א חין הרגין אותו עד שיפטר העבירה שדין אותו ככ"ד . שכשתי עבירות חלו לכד באה הקבלה שנילין אותן כנפש הרודף אבל כל שאר העבירות שכתורה מביחין אותם לכ"ד והם דנין אותן . ויתר פרטי המצוה מוכארים בנוסכת ספדרין פ"ח (ה' רוצח פ"א) : ונזוהגת ככ"מ וכוכל זמן בזכרי' ונקבות ועובר על זה ויפול להגיל הנרדף ולא הגילו אחר מחיבריו של רודף או אפילו כנפשו בטל עשה זה מלבד שבער על כ' לאוין שכן לא תחוס . ולא תעמוד על דם רעך כמו שכתוב בלאוין וענשו גדול מודף כאילו הוא מחבד כעס מישראל .

תרא

שנוגעו תלמוד על כנפש הרודף וביאורו הענין כיון שכתבי במלות עשה שלו שבסדר זה שכתב הקבלה אינו כשתי עבירות סקן ריחיה ועירות שכל שראוהו רודף לעבית אחת מן שנוגעו בכל כחינו ואם איננו רוצה להנזע מעשות העבירה בזכרים וכוכל להגיל עינו הנרדף או הנרדפת אחר מחבריו שנקטעו . ואם אי אפשר לנו להגיל הנרדף אלא אם כן כהרוג הרודף מהרגו : ועל זה באה המצוה עלינו שלא לחמול עליו אלא שנהרגו עכ"פ אם אי אפשר לנפשו כד להגיל הנרדף לא כנפשו ועל זה נאמר וקצוהה את כפרה לא החוס עינך . ולשון ספרי וקצוהה את כפרה מלמד שאשת חייב להגילו כנפשו מנין ת"ל לא תחוס עינך (ה' רוצח פ"א) . ומשרשי המצוה וענינה כמנהג הספר מוכרח במצות עשה הזכיר בסדר זה :

הג"ה

מהמחבר

משנה למלך

ועוד שאפילו עבר וסקל כ"ב ע"ל סיון תכ"ד :

תרב

שנוגעו שלא להשהות את המסקלים והנחומי' החסרים בכתיבו וא"פ שלא נשא ונתן בתקומו וכמו שכתוב בהם קן יהיה לטליווקס ועל זה נאמר לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקשגה . וכן לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה . וכן אמרו ו"ל בבבא בתרא אסור לאדם שישהא עדה חסירה או יתירה בתוך ביתו ואפילו הוא עבד של מומי רגליש וכתב הר"ם במו"ל ואל תחשוב סיהיו כ' מצות אחר שהן כ' לאין אמנם בלו להטלים דיני המצוה עד שיכללו' מיני השיעור והם המסקל והמדה כפ"לו

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תצא

קכח

כאילו הוא אמר לא יהיה לך שני שורין לא כמדק ולא כמשקל . כמו
לא תמיד לחיך נשך כסף כן חובל בך כל דבר אם עך שכל לאו
א' . כי לא כהכפל המצות תרכינה הפנות כשיהיה הענין א'
וכן לא יראה לך חנוך וכו' יראה לך שורר שקל לאו א' לפי שהענין א' .
אלא שאתרו לביאור תשלוש הענין . משרשי המצוה וקצת
דיניה כמנהגי הכפרה כתבתי בספר קדושים תהיו במצות לדון
המצוות והאזהרה שלא לשקר בהם ומשם תראה מה שצריך לך כו' .
(ח"מ פיעור רל"א) . ונהגת ככ"ו וככ"ז בזכרים ונקבות
ועובר עליה ושהיא עסקל חסר או מצוים חסירות בתוך ביתו וחסילו
לא ישקול בהם לעולם עבר על זה וזוהין בו מלקות לפי שאין בו
מעשה . ועוד שאפי' עבר ושקר בהם לתשלומין ביתן . וכבר נודע
שאין לויין מלאו שניתן לתשלומין :

הג"ה

מה מחבר

משנה למלך

וכאמת כי גם על כל יחיד כו' כ"ב
ע"ל סי' תכ"ב :

שכלל זכר הוא הכל וכבר פיעור
בתיקון תיבה זו גדול הדור והוא
יוצא כן צדדים וספיר מהם
הנקבות לפי שרבו לא השנית
יפה עליו כשלאמדו מקרא זו
ונשתכס יואב וקרא זכר
במקום זכר כמו שבתי
בכתיב כתרך פרק לא
יחפור . משרשי המצוה
הענין שכתבנו במצות הקדמת לה . דיני המצוה קדמים והם
מבוארים בפרק שמיני מסוטה (ס) :

וזאת מן המצוה המוטלות על הצבור וכן כענין שאתרנו א' שלש
מצוות כלטו ישראל בשעת בנייתן לארץ . למנות להם
מלך . ולבנות להם בית הכתירה . ולהכריז זרע עמלק ובחנות
כי גם על כל יחיד מן ישראל הנכרים מוטל החיוב להרגם ולאדם מן
העולם אם יש בהם בידם ככ"ו וככ"ז אם אולי ימצא אחד ויכל זרעם .
ועוד על זה ובא לידו אחד וזרע עמלק וישפק בידו להרגו ולא
הרגו בטל עשה זה :

תרה שמתענו מלכות ויה שפעה עמלק כלומר התחלתו להזיק
לנו ועל זה נאמר בפרשה זו של עמלק לא השבחה .
וכתוב בספרי זכור פה . לא תשכח בלב . כלומר לא תשלק
שנאתו ולא תסירה ונפסק בענין שתשכח אותה (ה' מלכים פ"א) .
שורש המצוה וכל עניינה כתוב במצות עשה שלוש בסדר זה וקחמו
משם ותרוה לעמוק :

והיה כי תבא

יש בהג' מצות עשה . וג' מצוה לא תעשה .

תרו שכלטונו הכיאלו הכתובים למקדש לקרות עליהם הכתובים
אלו הזכרים בפרשה זו והם מארמי אובד אבי עד הכה
הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתי לך וכל זה נאמר
ועגרת ואמר ר' פני' ה' יאלהיך וגו' . וזה המקרא יקראו א' ל'
מקרא הכתובים . ומצות הבאתן כתבתיו בכסף תלוה במצות הבאת
הכתובים . ונכפלה המצוה להביאן כמו כן בפרשה זו וכבר נודע כי
הרבה מן המצוות נכפלות בתורה וכולן לענין ולצורך גדול .
משרשי המצוה לפי שהאדם נעורר מחשבותיו ומצויר בלבו
האמת בכח דברי פי' ויעל כן בהטיב אליו השי' וכבר כו' אותו ואת
אדמתו לנשות פירות וכו' להביאם לבית אלהינו ראוי לנו לעורר
לבנו בדברי פיהו ולתשובה כי הכל הגיע אליו מאת אדון העולם ויספר
תקדו ית' עלינו ועל כל עם ישראל דרך כלל ועל כן מתחיל בענין
יעקב אבינו שחלבו האל מיד לכן וענין עבודת הנזירים בני והז' לנו
הוא יתברך מידם ואחר השבח יבקש חלפניו להתמיד בהכרה עליו
ומתוך התעוררות נפשו בשבח השי' ובטובו וכו' ונתברכת איתו
ועל כן נזכר ב' ה' על זה כי חסדן חסד הוא . מדויני המצוה מה שאתר
זכרים לברכה שאין חיוב מצות מקרא הכתובים על כל מביא הכתובים
במקדש . שישמחיאין ואין קוראין . ואלו הן האשה והטומטום
ואהדרוגיטום . לפי שכל אלו אינן יכולין לומר מן האדמה אשר נתת
לי כי האקן לא נתתקנה אלא לזכרים ודתי' . וכן האכזרופין אינן
קוראין

תרג שכלטונו לזכור עשה עמלק לישראל מהתחיל להתגרות
בם בלאת מן הנזירים כערס כאש גו ומחלכה ידועליהם .
וכענין שכתוב ראשית גוים עמלק . ותרגונו ריש קריטיא ד ישראל
היה עמלק . שכל היו ירחים מהם שמעוהם הוד הגדולה אשר עשה
ה' להם כמקרים והעמלקים ברוע לפסד וכמוהם דע לא שנו לבס כלל
זה ויתגרו בהם והעבירו מתוך כן יראתם הגדולה מלב שאר האומות
וכענין שמשלו פה משל ר"ל ליונה רותמת שאין כל בריה יכולה לירד
לתוכה וכא' וקפץ לתוכה אע"פ ששוכה הקראותה לאחרים ועל
זכירת עניינים זה נאמר זכור את אשר לך עמלק בדרך בצאתהם
ממצרים . משרשי המצוה לתת אל לבנו שכל המגרי לישראל
שלאו לפני הקב"ה וכלישי רעווערמת רוב נוקתהיה גפלתו
ידעתו . כמו שאתה מוצא בעמלק כי עשתי עשה רעה גדולה
לישראל שהתחיל הוא להזיקם לינו כ"ה לאכד זכרו מני ארץ ולשרם
אחריו עד כלה . מדויני המצוה מה שאמרנו א' שחיוב זכירה זו
היא בלב וכפפה . וכן הוא בספרי זכור את אשר עשה וגומר .
ויכול כלספק כשהוא אומר לא תשכח הרי שכתת הלב חתורה . הא
מה אפי' מקיים זכור שתחא שונה בפך ע"כ בספרי . כדי שלא ישכח
הדבר שן תחלש חיבתו ותפטר עוללכות באורך הזמנים ואל הזכירה
הזאת בלב וכפפה לא ידענו כה מן קבוע כשנה או ביום כמו שכלטונו
בזכירת יציאת מצרים ככל יום ושכל לילה והטעם כי בזכירה היא
ועיקר כדת וכמו שהכתבו הדיבור על זה בהרבה מקומות בספר .
אבל טעם זכירת מה שעשה עמלק לנו רק שלא תשכח שנאתו
למלכנו ודי לנו הזה לזכור הענין פעם א' בשנה או בשתי שנים או
שלוש . והנה בכל מקומות קוראים ישראל עפר התורה בשנה אחת
או בשתיים או שלש לכל הפחות והנה הם יונחים בכך מצוה זו .
ואולי נאמר כי מנהגן של ישראל בפרשת זכור לקרותה בשבת מיוחד
בכל שנה ושנה תורה היא ומפני מצוה זו הוא שקצו כן והוא השבת
שלבני פורים לעולם . ודין יהיה לקרותה ביום פורים לפי שהוא
מתעייבו של יום כי המן הרשע היה מורעו אלל להודיע שקודם כס זה
כשנטינו בזכירה זו קבעו הפרשה קודם לפורים אבל מנהגה לפורים על
דרך מה שיאמרנו ל' בעוקמות שחכו ענין לו (ה' שלכיס פ"א) .
ונהגת מצוה זו ככ"ו וככ"ז בזכרים כי להם לעשות המלכות
ונקמות האויב ולא לנשים . ועובר על זה ולא זכר וקרא בפיו מעולם
עוה שעשה עמלק לישראל בטל עשה זה וגם עבר על לאו הבא עלזה
שהוא לא תשכח כמו שכתוב בלאוין בע"ה :

תרג שכלטונו למחות זרעו של עמלק ולאכד זכרו מן העולם זכר
ונקמה גדול וקטן ועל זה נאמר המכה את זכר עמלק .

ספר החינוך מן ספר דברים פרשת כי תבא

קריין שוביחין בכורים בשביל אחרים - וכן העבדוה שלוחי אינם קורין שלישים יכולין לומר ג' כאשר נתת לי שהארץ חיה עליהם וכן הענין הזה יש לנו ללמוד בתפלותינו ובתחנונותינו לפני השם ב"ה לדקדק מחד ולהזהר בלשון שאין לומר דבר לפני השם כי אם בדקדוק גדול וזכור זה בני ושעריהו - ועוד אחריו ל' בענין זה שהגרים אע"פ שלא תחלק להם הארץ ומיחיון וקורין כי לאברהם ניתנה תחלה והוא נקרא אב המון גוים כלומר שכל המתגיר כחשבו לו כבן ואחריו ל' שהקונה ב' חילנות לבתוך שדה חבירו מביא וחינו קורא לפי שנתפסקו בגמרא אם יש לקונה ב' חילנות קרקע אם לאו אבל הקונה שלש מביא וקורא - וייתר פרטי המצוה מן הארץ כמנסת בכורים ובפרק' מסוטה (הל' בכורים פ"ד) - ונוהגת מצוה זו בזמן שביית המקדש קיים ובח"י דוקא שאחזר ראשית בכורי ארצות תבוא בית ה' אלהיך בזכרים ולא בנקבות כמו שאמרנו - ומדרבנן היו מביאים בכורים בזמן הבית מערי סחון ועזון ומסוריה - ועובר על זה והביא בכורים ולא קרא עליהם באותו זמן בטל עשה זה :

תרו שנטונו להתודות לפני השם ב' הולגדי כפינו בבית מקדשו שהולחנו חוקי המעשרות והתרומות ונתבולתינו ומפירותינו ושלא נשאר כלום וזהם ברשותינו שלא נתנו אותנו וזה נקרא חיות ודיו מעשר ועל זה נאמר ואמררת לפני ה' אלהיך בערתי הקדש כן רביר' וגו' - כושרשי המצוה לפי סגולת חלום וזול שבו הוא דיכור שהוא יתר בו על כל מיני הנכריים שאילו חזר יתר התנועות גם שאר בעלי החיים יתנועעו כמוהו - ועל כן יש הרבה נוכחי אדם שיראים מלפסול דבורם שהוא יהוד הגדול שבהם יותר מלפסול כוועשה - וכחיות ענין המעשרות והתרומות דבר גדול וגם כי בה תלויה חיותי ונשרתי האל היה מחסדיו עלינו כדי שלא נחטא בהם להזכירנו עליהם להפריש אותן ושלא ליגע וליטות בהן כדועל וגם שנגיד על עצמינו כפינו בבית הקדוש שלא שקרנו בהם ולא עכנו דבר וזהם וכל כך כדי שזכור יואד כענין - מדיני המצוה מ"ג חו"ל אין מתורין וידיו זה אלא כיום וכל היום כשר לידיו מעשר והוא נאמר בכל לשון ומצונו בבית המקדש שאחזר לפני ה' אלהיך אבל אם התודה בכל מקום יא' - ולריך התודה שלא ישרה חללו דבר מכל המתנות שכן הוא חומר בערתי הקדש מן הבית - וחיותי הוא מתודה אחר שנה שלישית שומרישן בה מעשר עמי כשנה הרביעית שאחריו ביום טוב האחרון של פסח וכן כשנה השביעית - וייתר פרטים ומארים בפרק אחרון ונוסכת מעשר שני (ה' מעשר שני פ"א) - ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בזכרים ועובר על זה ולא התודה וידיו זה של מעשרות בזמנו בזמן הבית ביטל עשה זה :

תרו שלא לאכול מעשר שני בחינות - וענין מעשר שני כתבתיו בסדר ראה אנכי בחיותו וענין בחינות האחינות דאורייתא הוא מי שנת לו ח' מקרוביו שהוא חייב להתאכל עליהם ואיתו היום שימות ויקברו בקרא חונן - ובפי' אחריו ל' שיום חיות וקבורה בלכד הוא עיקר החינות דאורייתא וכיום דוקא ולא בליה שאחזר ואכלתי חטאת היום - ודרשו ל' היום אסור וכליה מועד ועל זה נאמר לא יבדלתי באוני ממנו - לומר שאם אכל בחינות היה עובר - ולא מעשר שני בלכד אסרו לחובלו בחינות אלא חף כל הקדשים מי שאכלן בחינות לוקה עליהן - כושרשי המצוה לפי שהקדשים שולחן גבוה הם וחין ראוי לנו שהוא דואג ויבוא מחד בלכדו ליקרב אל שלחן המלך ועל דרך משל קענין שקבוכי אין לכות אל שער המלך בלכדו שק - ועוד עשם

אחר כי באכילת הקדשים תנולא כפרה אל הכעלים וכענין שאמרנו ו' להגים חובלים וכעלים מתפסים ואין ספק כי באכלם את קדשיהם היו אוכלים אותם ככונה וכדעת שלם וכל מחשבותם וכל תנועותיהם נכונות כגד הש"י - ובכיות החדם צעור דואג וחדד כיום מות קרובו אין דעתו וכונתו מיושפת כלל ועל כן אין ראוי לאכול קדשי שמים וכפר הדבר בעיני אחריו - מדיני המצוה מ"ג חו"ל שאין חיוב חלקות לאוכל מעשר שני בחינות אלא לאוכל אותו בירושלים - ומה שאמרנו שהאוכל אותו בחינות דרבנן שחזין אותו ממת מרדות - וחיו זהו לחינות דרבנן והליה שאחריו הקבורה וכן כל הימים שישתהא העת בין יום מיתה וקבורה - וייתר פרטי המצוה ומפסטי החינות מן הארץ כפרק שמיני ומססחים וסני מוצאים - ונוהג חיסור זה בזכרים ונקבות בזמן הבית שהיה שם מעשרות דאורייתא - ועובר על זה בזמן הבית ואכל כוית קדשים או מעשר שני בחינות דאורייתא לוקה :

תרו שלא לאכול מעשר שני בטומאה ואפילו בירושלים עד שיפדה שהעיקר חללנו מעשר שני שנטח סודין אותו ואפילו בירושלים כמו שהתבאר בנסכת נוכות ועל זה נאמר לא בערתי ממנו בטומא - והוא כאלו אמר לא תבער ממנו בטומא - כלומר לא תאכל ממנו בטמא כי אחר שהש"י ציונו שאחזר לא עשיתי כן וכן הרי הוא כאלו ציונו לא תעשה כן - וכן הטעם הזה נחשוב לשונות אלו כמסקנה ללחיון והנה סוף הפסוק אומר שיעתי בקול ה' אלהי לומר שהוא הזכירנו על כל זה - כושרשי הרחוקת הטומאה מן הקדש כתבתי במקומות הרבה מן הספר מה שידעתי בו - מדיני המצוה מ"ג חו"ל בערתי ממנו בטמא בין שאני עומד הוא טהור בין שאני טהור והוא עומד כלומר שכל ח' חשני לדנין חלו לוקים עליהם והוא שיתכל אותו בירושלים שהוא מקום אכילתו שכן פירשו ו' שאין לוקין עליו אלא שם אבל האוכלו בטומאה חוץ לירושלים אינו לוקה עליו אבל חוץ אותה ממת מרדות דרבנן - וייתר פרטים מן הארץ כמין מכות (ס) - ונוהג חיסור זה בזכרים ונקבות בזמן הבית שהיו לנו מעשרות דאורייתא :

תרי שלא להוציא דמי מעשר שני אלא בל"י אכילה ושתייה ועל זה נאמר ולא נהתי ממנו למה שימעי בקול ה' אלהי - כלומר לא להוציא ממנו דבר שאינו עקיים את הגוף - בשורש מות מעשר שני כתבתי בסדר ראה אנכי תכין טעם הענין למה נכתבונו שלא להוציא כי אם בכרי אכילה ושתייה ולא נוכל להוציא חילוי לקנות בו כלי כסף חבכאו עבדים ושאר הדברים וקחנו ממש - מדיני המצוה מה שאמרנו ל' שנותר להוציא כדברים שיסוך גופו בהן שהם כה בכלל אכילה ושתייה דכעין עוון היא לחוקה גוף ולהוציא ומה שאמרנו שאסור להוציא דמיו כשום דבר אחר מן מאכליה ושתייה וקניה ואפילו יהיה דבר מצוה - ולסוף ספרי שלא לקחתי ממנו ארון וזכריבין - והאחריו ל' שכל זמן שהוציא נמנו כלום לאסר דבר מן מאכליה ושתייה וסיכה שתשלים זה הוא שישלם נעשות כנגדן ויאכל עשם בירושלים נריקע עושה - וכן הדמות דכין שיש בו תשלומי

הג"ה
מהמחבר
משנה למלך

אין כוונתו עולות כ"ב עיין פת"ש ברכות סוף עיקר ת' וכס' לכ עשת סס :

פרשת וילך

יש בהב' מצות עשה

תרי"ג שכלטויני שיקהל עם ישראל כולם אנשים וכזים וטף במוצאי שנת השמיטה כחג הקובות ביום שמי ולקרוח קצת מן ספר יצא תורה באזניהם שהיא אלה הדברים ועל זה נאמר הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגומר - וזאת היא מצות הקהל הנזכרת בגמרא כענין שאמרו בראשון של קדושין והרי הקהל מצות עשה שהיון גרמא הוא אנשים חייבות - ופירשו בסוף הענין אין למדין מן הכללות כלומר שהאמת שהנשים חייבות בזאת המקרא - בושרשי המצוה לפי שכל עיקרן של עם ישראל היא התורה ובה יפירו מכל אומה ולשון להיות זכרים למי עד תענוג נכחי שאין למעלה היינו בכבודים על כן להיות כל עיקרן בה ראוי שיקהלו הכל ביחד בזמן אחד מן הזמנים לשמוע דבריה ולהיות קהול יולא בתוך כל העם אנשים וכזים וטף לחמור מה הקיבוץ הרב הזה שנתקבצו יחד כלנו וזהו התשובה לשמוע דברי התורה שהיא כל עיקרנו והודנו ונפחדנו ויבואו מתוך כך לספר גדול שכתב זהו ערכו ויכניסו הכל בלבם חשקה ועם החשק בה למדו לדעת את הש"י ויזכרו לטובה וישמחו הש"י במועשי ובענין שכתוב בפירוש בזאת המצוה ולמען זלמדו ויראו את ה' - כדרכו המצוה מה שאמרו ז"ל שהולך הוא היה מחייב לקרוח באזניהם זה עזרת הנשים היה קורא - וקורא כשהוא יושב ואם קרא מעומד הרי זה משובח - ומהיכן הוא קורא מתחלת ספר אלה הדברים עד סוף פ' שמע ישראל ומדלג לזכיה אם שמוע וגומר אותה פרה ומדלג לעשר תעשר וקורא מעשר תעשר על הקדש עד סוף ברכות וקבלות עד מולד הבית אשר כרת אתם בחורו ויבין - וכל זה הוא קורא תוקעין בחצוצרות בכל ירושלים ומבין בימה גדולה של עץ היפה ומעמידין אותה באמצע עזרת הנשים - והולך הולך ויושב עליה כדי שישיעו קריאתו וכל ישראל העולים לחג מתקבצים שכיבו וזמן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לחגן והסגן נותנו לכהן גדול וכהן גדול מניח למלך כדי להדריכו ביום שמי חם ויהלך מקבלו כשהוא עומד ואם רצה יושב ומתחיל - ומכרך לאחריה כדרך שמתכין בבתי כנסיות ומוסף שבת ואלו הם - רצה ה' אלהינו בענין ישראל וכו' - זמורים אכמנו לך - אתה בחרתנו מכל העמים עד מוקדם ישראל והזמנים - כדרך שמתכין בתפלה הרי שלש ברכות כמנהגן - ורביעית מתפלל על המוקדם וגומרה בה השוכן בבין - חמישית מתפלל על ישראל שתעמוד על כבודם וחומש הכבוד בשרא - ששית מתפלל על הכהנים שיראם האל וזמרת בה כוונת הש"י את עמך ישראל שעתך ישראל לריכך להשיע בה"י שמוע תפלה (ה' חגיגה פ"ג) ונהגת מצוה זו כזמן שישאל על אדמתם - ועובר על זה בין איש בין אשה ולא בא בזמנו הוא לשמוע דברי התורה וכן המלך אם לא רצה לקרות בטלוע שזהו זמנו גדול נאמר כי זאת כוונת עמוד חוק וכבוד גדול בדת :

תרי"ג שנטונו להיות לכל אחד אחד מן ישראל ספר תורה אם בתי כידו ויהיה מואכח ואלה עמד - וכמו שאמרו ז"ל כחכו כלומר ידו ועלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני - וזו שאי אפשר לו לכותבו בידו ואמר יין מיכתבו לו ועל זה נאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדוה את בני ישראל - כלומר

אין כותבו ולקוח - ויתר פרטים מוזכרים במסכת מעשר שני (ס) - ונהוג חיסור זה בזכרים ונקבות בזמן הבית כי אז היה לנו מעשרות ועובר על זה והוליא בזמן הזה עזת מעשר שני כשם דבר חזן מאכילה ושתייה וסיכה עבר על לאו ושלם וזכירו דמים כמותן ולקוח מהם לרכי אכילה ואוכלו בירושלים כמו שאמרו :

תרי"א שנטונו לעשות כל מועטיו כדרך היושר והטוב בכל כחינו ולהטות כל דברינו אשר בינינו ובינינו ולתנו על דרך החסד והרחמים כאשר ידענו מתורתנו שזהו דרך הש"י וזה חפזנו וזכרוננו למען יזכו לטובים כי חפז חסד הוא - ועל זה נאמר והלכת בדרכיו - וכפלה המצוה עוד במקום אחר שנאמר ללכת בכל דרכיו - ואמרו ז"ל בפי' זאת המצוה מה הקב"ה נקרא רחום אף אתה יהיה רחום - מה הקב"ה קרא טון אף אתה יהיה טון - מה הקב"ה נקרא נדיק אף אתה יהיה נדיק - מה הוא קרא קדוש אף אתה יהיה קדוש - והענין כולו לומר שכלנו נפשנו ללכת בפעולות טובות לחלו ומדות נכבדות אשר יאמר בהם ית' על דרך משל לומר שמתנהג במדות הטובות אלו עם בריותיו - והוא כ"ה יתברך על כל עניני גדול שאין כנו כח ודעה להשיג גדול מעלתו ורוב טובו ולא בכל המבראים - ועל כדרך זה שאמרו יקראו הנביאים לאל ב"ה כל הכניוין - נדיק ושר תמים גבור חזק חסד ארך אפים - כי באמרו ארך אפים אין הענין חליה שיהיה כגם לפניו כי אשר בידו להמית ולהחיות למחות עולם ולבראות ואין אומר לו מה תעשה למה יכעס גם כי הכעס אינו שלימות כעוה - ואין ב"ה כל השלימות - אבל הענין באמת על הדרך שזכרנו כלומר שהן המדות המעולות שמתנהג עם בריותיו ויש לנו ללמוד ולעשות כל דרכיו בדמיונו - ואולי כתיב אצל לכה עלי במה שכתוב ואלו ועם כל יום וגם אמרו ז"ל וכו' וזמנו רגבי - ואתה כתיב אלה תטיענו חו חליה לאל מרשע - ומלכך להאמין בפי"ה כי אם תכלית כל שלימות וענין הכעס לא יאירע במדק מזה הייתי בעלי החומר הנרוע - ונאמרו כי הזכר שזכרו בפי"ה אינו רק על דרך משל על ענין העולם כונתם לומר כי להיות רוב כחי אדם שבעולם כמשיבם אחרת תאות ומהם רבים עובדים לשמש ולירק ולמזלות ונס ליניס ולאכזריים יתחייב העולה מתוך זה כלום תמיד - ואולי אמרם שזמנו רגבי בכל יום הטעם לפי שבעולם נדון אחר רובו וכל יום ויום מתחייב העולם על מועשיהם הרעים ואותו רגבי קטן אשר יאכלם הרוב מוטא אחד בחטא וידמו ז"ל לזעם האל - לומר שיש באותו רגבי חרון אף בעולם וחייב עליהם שהכל ראויים באותו רגבי מכה מדת הדין לכלות אלא שידת הרקמים מברעת מיד ומעמידו וקבל זה בני מתי עד שמעך טוב ממנו - שורש מצוה זו יודע הוא כי היא ושרשו דבר אחד - דינוה גם כן קצרים ענינים הוא דרך כלל שיבחר לו האדם בכל עניניו וכל עניניו בין בחכמה בין בשטמה בין בחרף ובמתן בין בדבריו תורה בין בחכמה בין בשטמה ובכל דבר הדרך הטובה והמועלת ולא יתרחק אל הקצוות בעולם ועל כלל הענין זה אמרו ז"ל שיחא אדם שם דעותיו תמיד כלומר שיאסר בעניניו לפעולות איתם על דרך החינוך והיושר - ומטו הדבר לקרא דכתיב ושם דרך ארצו טיבא אלהים - דרו הם אלת קרוי ונס אלא זעם - (ה' דיעות פ"ג) ונהגת מצוה זו כ"ה בזכרים ונקבות ועובר על זה ואינו משתדל להישר דרכו ולכבוש יצרו ולתקן מחשבותיו ומעשיו ולהכנת האל ב"ה ולקיים המצוה הזאת בטל עשה זה :

כתבם ואם לאו תיחזק החוקים פניו ומתחיל מתחלת השנה
 וינתיב בין כל חמשה עשר חרציה שטין סמיכות בלא כתיבה ולא פחות
 ולא יתיר ויתחיל החוקים מתחלת השיטה חנושית . וכשיגמור התורה
 לרדך שיגמור בחמשה שיטה שסוף הדף ואם בארץ מן הדף שטין הרבה
 מקצר ועולה ומתחיל מתחלת השיטה . ולא יגמור את השיטה ומתכוון
 עד שיגיע לצינו כל ישראל בארצו שטח בסוף הדף . ויזהר באותיות
 הגדולות ובאותיות הקטנות ובאותיות הנקודות ובאותיות שאריתן
 משונה : כגון האין הכפופות והאותיות העקומות כמו שהשתקו
 הסופרים איש מפי איש . ויזהר בתגין ובמניינים אות שישי עליה
 תג אחד ויש אות שישי עליה ששמה וכל התגין כגורת ויין הדקין
 כחוט השנייה . וכל הדברים האלה לא יגמורו אלא למנוחה מן
 המוכרח ואם שנה בתיקון זה או שלא דקדק בתגין וכתב כל האותיות
 בתיקון או שקרב את השיטין או הרחיקן או האריךן או קצרן הויל
 ולא הדסיק אות כחות ולא חסר ולא הויתיר ולא הפסיד צורת אות
 אחת ולא עינה בפתיחות וסגנונות הריוח ספר תורה כשר .
 ויתר פרטי הנוטה מובחרים במוסדת מנחות פרק שלישי ובפרק
 ראשון וזכבא בתרא ובמשפחת סבת (י"ד סי' ע"ד) ונוהגת בכל
 מקום וככל זמן בזכרים שהם חייבים בתלמוד תורה וכמו שכתב
 אותה ולא הנקבות . ועובר על זה ולא כתב ספר תורה אם
 חשבה לו ששם תיבין כשל עשה זה ועשה גדול .
 כי היא סיבה בכתיבתה ללמוד מצות התורה
 כמו שאמרנו . וכל המקיים אותה יזכה
 ברוך ויחכם הוא וכינו וכו' .
 כתבו לכם את השירה
 הזאת ולמדה את
 בני ישראל :

כתבו לכם תורה שישיטה שירא וזו . משרשי החזקה לפי שדוע
 ככני אדם שהם עושים כל דבריהם לפי ההכנה הנמצאת להם ועל כן
 ליונו כ"ה להיות לכל אחד ואחד מכל ישראל ספר תורה מוכן אליו
 שיכול לקרות בו תמיד ולא יצטרך ללכת אחריו לבית חבירו למנו
 ילמוד ליה אה את ה' וידע וישכיל במוצאי יום קרות . והחמודות מוסס
 ונפשו רב . ונכונותו להסתדל בזה כל אחד ואחד מכל ישראל ואע"פ
 שהיה חלו באותו לומן ירבו בספרים ביניהם ויכול להשיל מהם
 לאשר לא תשיג ידו לקנות וגם לזמן יקראו בספרים חדשים כל אחד
 ואחד מכל ישראל פן תקון נפשם בקראם בספרים הישנים שיחזו
 להם אבותיהם . ודע בני שא"פ שיעקר החיוב דאורייתא אינו רק
 בספר התורה אין ספק גנם בשאר הספרים שזכרנו על פי התורה יש
 לכל אחד לקנות מהם כפי היכולת וכן הטעמים שאמרנו . ואע"פ
 שהיה לו אבותיו מהם רבים . וזה דרך כל חכמי המעלה וראי
 חלוקים אשר היו לפנינו לקבוע מדרש בכיתם לסופרים לכתוב ספרים
 דברים כמרכת הש"י אשר נתן להם . מדינו הנוטה מה שאמרנו ו"ל
 לזכר כותבין ספר תורה כתיבה מתוקנת וטובה וכל ויכית בין כל
 תיבה ותיבה כמולא אות קטנה ובין כל שטה ושטה כמולא שטה ואורך
 כל שטה שלשים אותיות כדי לכתוב למשפחותיהם למשפחותיהם
 למשפחותיהם תלתא וימני . וזו רוחם כל דף ודף ולא תהא שטה קצרה
 מזה כדי שלא יזא הדף כאגרת ולא ארוכה יותר על זה כדי שלא יבינו
 שינוי משוטטות בכתב . מודמנה לו תיבת כת חמשה אותיות לא יכתוב
 שנים בתוך הדף ושלא חוץ לדף לא יכתוב שלש בתוך הדף ושני תוך לדף .
 לא בשאר מן הדף כדי לכתוב שלש אותיות מניח החוקים פניו ומתחיל
 מתחלת השטה . מודמנה לו תיבה כת שתי אותיות לא יורקנה בין
 הדפין אלא יחזור לתחלת השיטה . מודמנה לו כסוף השטה תיבה
 בת עשר אותיות או פחות או יותר ולא בשאר מן השטה כדי לכתוב
 את כולה בתוך הדף אם יוכל לכתוב חמשה בתוך הדף וחמשה חוץ לדף

תושלע

לעיני העדה

עדת ה' להטודע ולהודיע שהחוקים מודיעים אשר פרשו גלוני זמנינו על כל אדם מישראל לכל ימינו גבולי בהדפסות החוקים
 אשר העלתי על המזבח הדטום בפרוש' שינים ואחת מאנה ספר חינוך האלוה . והם נרועים הכלל וסרט אף
ספר החינוך כפני עמנו למחוד בהם נאמתיים הלויה הנה כתובי' בענין החינים . ולכל יבוי אחד העם ח"ו נכתלתם . לכן
 באתי כאלה הדברים . שבהתת הן אלתרים . והם נוצל לקל לבורים וזוורים .
 זכה לשמוע ומשפר טוב באחד הוויים :

